I. BAPTISTÆ
MANTVANI
CARMELITAE, THEOLOGI, PHILOSOPHI, Poëtæ & Oratoris clarissimi,

OPERA OMNIA.

In quatuor Tomos distincta, pluribus Libris aucta, & restituta: quorum Index sequentibus paginis continetur.

TOMVS PRIMVS.

ANTVERPIÆ
Apud Ioannem Bellerum, ad insigne Aquilæ aureæ.
1576.

INDEX OMNIVM OPERVM I. BAPTISTAE MANTVANI

Quae autem huic editioni accessere,* asterisco notata sunt.

PRIMVS TOMVS HABET.

Ago.

INDEX OPERVM MANTVANI.

SECVNDVS TOMVS.

TERTIVS TOMVS.

De Villa

QVARTVS TOMVS.

MANTVANI OPERVM FINIS.

Reuerendiſs. in Chriſto Patri, Ioanni Baptiſtæ Rubeo, Carmelitarum Magiſtro Generali, F. Laurentius Cupærus Carmelitanus Montis Gerardi.

S. P. D.

IO. Baptiſtam Hiſpaniolum, Mantuanum, Carmelitici ordinis decus eximium, quando non inciſim, vt fecêre typographi quidam, ſed membratim & ſingulis omnium eius operum partibus abſolutum, ni fallor, atq; integrum, formulis elegantioribus Ioannes Bellerus calcographus Antvverpienſis, vir integerrimus, ac noſter amicus euulgare denuò parat; Ioannes Baptiſta Erythræe, Rauennas, Carmelitanorum Magiſter Generalis longè præſtantiſsime, moneor, rogor, etiam atque etiam extimulor, & aliquamdudū renitens ab eodē bibliopola vehementer incitor, vt ceu antiloquio quodā operum Mantuani noſtri laudem, vtilitatē, voluptatemq; adoleſcentulis vniuerſim omnibus, ſed præſertim ſacri noſtri inſtituti diſcipulis aperiā, oſtendam, explicem, quam tamen petitionem iterum atque iterum preſsius intuenti mihi Bellerus idem præpoſterus precator, adhortator, atque impulſor, vt qui ab aſino lanam, & aquam è pumice poſtulet, eſſe videtur. Ceterùm quum non ſit mihi cornea fibra, nec adamantem in pectore geſto, rogatus feci quod facturus aliâs non fueram, equidem quippe laudationibus Mantuani in præſentiarum

rum abstinuissem lubes, quũ illius ea sit gloria quæ nullius laude permultum crescat, nullius vituperatione vel tantulum minuatur, insuper quòd etiam tam beata tum verborum tum rerum copia mihi desit, quæ delicatissimo nostro sæculo posit facere satis; nisi extarẽt scriptores quidam, qui quũ palàm laudandum suscipiant Mantuanum, eundem nihilominus clàm vituperant, eiusmodi medicis nõ dissimiles, qui dum ægrotis mederi se simulãt, eosdem tamen interim occidunt: è quibus duos mihi, Paulum videlicet Iouium ex medico Nuceriæ repentè prodeuntem episcopum, & Lilium Gregoriũ Gyraldum, humaniorem tamen hunc, illum verò mordaciorem criticum censoremque videre licuit. Sed verba eorum in medium proferre, ne quid affingere videar, operæ pretium fuerit: Elogia enim doctorum virorum Pauli Iouij sic habent:

" Baptista Carmelitani ordinis princeps, ex Hispaniola gente honesta, verùm ex damnato coitu natus, naturam ad carmen attulit, verùm insatiabili Hebraicorum studiorum cupiditate ita occupatã, vt quum magnus & admirabilis in omnibus videri contenderet, in excolendis Musis curam ac diligentiam remittere cogeretur, quibus vnis non dubius ad æternitatem gradus parabatur, si certa laude contentus in reliquis inane nomen tempestiuè contempsisset. Sed incidit in ea tẽpora, quibus nullis mediocribus poëtis locus erat, reperit tamen si-

» bi æmulum incondito furore Consalui Magni res
» gestas decantantem, cuius explosione clarescceret.
» Is erat Cantalicius, pro bono poëta ab optimo Du-
» ce mediocris etiam virtutis amantissimo liberaliter
» ditatus. Verùm & hunc, & ipsum quoq; Carmelitã
» desumto eodem argumento Grauina malè partæ
» laudis loco strenuè deturbauit, quum inchoatum
» poëma nobile Pontano atque Actio censoribus re-
» citasset. Ceterùm Carmelitæ satis ad laudem fuit
» quòd per quindecim sæcula neglectos à ciuibus An-
» dinos fontes salubriter ebiberit, scilicet vt fatali mo
» nitu limpidioris eius aquæ siphones Lælio ac Hip-
» polito Capilupis fratribus monstrarentur. Octoge-
» nario maior Mantuæ decessit, non planè felix, quũ
» in extremo vitæ actu defensionem contra criticos
» scribere cogeretur, qui eius poëmata obeliscis non
» inanibus miserè confodissent. Sacrato poëtæ mor-
» tuo cucullati eius ordinis sacerdotes prolixè paren-
» tarunt. Federicus autem Princeps marmoream ef-
» figiem cum laurea posuit, quæ in arcu lapideo iuxta
» Virgilij Maronis simulacrum, pia herclè, si non ri-
» denda, comparatione conspicitur.

Heic mihi Pater obseruantissime primam audi
« lædoriam, ex damnato, inquit, coitu natus est: & va-
« frè interim illiciti concubitus speciem reticuit: vt,
« prò nefas, impurissimam, longeque scelestissimam
« aliquam, qua procreatus sit copulam, in hominum
« auribus relinquat. Sed bene habet quòd patrẽ eius

Petrum

Petrum Hiſpaniolum, cui libellum de vita beata dedicauit, non incubum quépiam eſſe conſtet. Quorſum igitur, Paule Ioui, hoc tuũ tam impudens conuicium? ſcilicet vt in egregio corpore næuus eſſet? Sed ego cum Naſone:

Et genus & proauos, & quæ non fecimus ipſi
Vix ea noſtra voco.

Sed bene habet quòd calumniam iſtam, Ioui, tuam, ipſe Poëta noſter, Siluarum lib. 4. in Epithalamio Ptolemæi fratris ſui & Dorotheæ Valentis ſatis confutare videtur: vbi auum ſuum paternum dicit Antonium Hiſpaniolum Cordubenſem, de quo Petrus pater eius ſatus ſit, qui ex coniuge legittima ſua Conſtantia Maia Brixienſi prolem ſuſcitauit Ptolemæum, Baptiſtæ noſtri fratrem, vterinum crediderim, vel ob id maximè quod poſtquam ſponſæ Dorothæ genus demonſtraſſet, fratris ortum ſic recitare incipiat his verſibus.

Nunc Ptolemae tuæ gentis faſtigia tangam,
Atque meæ, genus eſt nobis commune duobus.

Quodq; mater eius hæc fuerit Conſtantia Maia Brixienſis, ex Panegyrico in Brixiam videtur cõuinci poſſe, quem ſic incipit.

Brixia ſæpe tuas, cùm ſis mihi gratior ipſa
Vel non grata minus Manto.

Laudes dico Brixiæ, quod matre Brixiana fuerit, contexere voluit. Credidiſti nullos futuros qui tua ſcripta cribrarent, ſed in calce epiſtolæ contra ca-

lumniatores huiusce rei te commonuisse poterat Mantuanus scribens Ptolemæo fratri: In posteritate, inquit, nostra erunt qui causam contra eos & meam, & aliorum, tueantur. Quid ergo, si, quod nescio tamen, á gentis suæ, parentū vitio, sanguine degenerauit, at certé degeneres animos in ipso fuisse queri non potes. Quid si matre parum nobili, etiam extra legitimum coniugiū, vel vt tute affirmas prohibita & inconcessa venere genitus existimetur, an tibi propterea cōtemtui fuerit, qui tantam sibi doctrinæ famam sua pararit industria? Parcius ista viris precor obijcienda memēto: scis enim quid Iphicrates Harmodio prisci illius Harmodij abnepoti generis probrum per conuicium obijcienti responderit, meum inquiens genus à me habet originem, tuum verò in te desijt. Quod imitatus quoque Marcus Tullius Cicero, quū ob Ciceronis cognomen dicterijs incesseretur, quòd à cicere vilissimo legumine cognominaretur, respondit se Ciceronis nomen illustrius effecturum quàm Catonum, Catulorum, aut Scaurorum: veluti & Crispo Sallustio respondēs, ego, inquit, meis maioribus virtute mea præluxi, vt si prius noti non fuerint, à me incipiant initium memoriæ suæ: tu tuis vita, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras, vt etiam si fuerint egregij ciues, certē venerint in obliuionē; quare noli mihi antiquos viros obiectare: satius est enim me meis rebus gestis florere, quàm maiorum opinione niti,

niti,& ita viuere, vt ego sim posteris meis nobilitatis initium & virtutis exemplum. Conuiciatori proinde huic P. R. quid aliud quàm illud Senecæ ad Lucilium aptius respondeam, dicentis in hæc verba: Quum volueris veram hominis æstimationem videre, & scire qualis sit, nudum inspice, deponat patrimonium, deponat honores, & alia fortunæ mendacia, corpus ipsum exuat, & animum intuere qualis quantusque sit, alieno an suo magnus.

Sed ne vnicã duntaxat maledicẽdo voluptatem Iouius capiat, adijcit obeliscis non inanibus Mantuanum miserè à criticis cõfossum esse, quibus verbis sanè non detractionem tantùm, sed & nugacissimam leuitatem suam prodit, vt quum hæc scriberet parum sobrius mihi fuisse videatur: quippe qui ea culpet quæ paulò post gloriæ ducit. Hoc enim Paule Iouĩ vnum duntaxat abs te scire contenderim quomodo tibi constes, qui Baptistam nostrum iure nec inaniter à Zoilis increpitum esse dicas, quũ tamen, te teste, neglectos per quindecim sæcula post *Virgilij* tempora, à ciuibus suis Andinos fontes tam salubriter ebiberit; ?Quinã Andini quàm *Virgiliani fontes* sunt, quum Andes vicus sit prope Mantuã vrbem, vbi natus est Virgilius, qui eadem ex causa à *Silio* Italico alijsq; permultis Andinus vates receptissima antonomasia vocatur? Si non inanibus sed meritis obeliscis tã miserè confoditur Mantuanus noster, indubiè nõ salubriter Andinos fõtes ebibit.

Herclè

Herclè nihil agis Ioui, qui verbis phaleratis quidē illis,ſed parum conſtantibus Mantuanum laudaturus,eidem tamen occuitè detrahis; equidem enim ſine negotio quàm fuerint aduerſariorū eius obeliſci inanes & vani,niſi id eſſet actum agere, quū ipſe poëta noſter ad Ptolomæum fratrem contra calumniatores teſtibus probatiſsimis auctoribus cenſoribusque dexterrimè hoc feciſſet,perſpicuum redderem.

Sed miſſum faciamus hoc mendaciū, & ad tertium detractionis tuæ artificium, mycteriſmū nempe illum,quem habes elogij tui vltimò loco, veniamus:vbi ais Baptiſtæ effigiem iuxta Virgilij ſimulacrum, pia, ſi non ridenda comparatione poſitam conſpici: pia, dicis, ſi non ridenda: at cur ridenda, amabo? Largiar enim tibi licet hoc interim Mantuanum Hiſpaniolum Mantuano Maroni ab omni parte comparandum non eſſe, non tamen propterea hoc etiam tibi do,nullo quoquam modo componendum eſſe,quanquam etenim conciuem ſuum Andinum Virgilium heroico quodam & tragico verborum ſententiarumq; pondere non æquet intonando,ſed mollius,facilius,& vrbanius ſpiret,nihilominus in quibuſdam ſuis operibus & neruoſiore dictione aſſurgit,& proximè Virgilium conſequitur,& in quibuſdam alijs Philoſophicis ſoluta oratione conſcriptis libris, rerum atque ſententiarum vbertate multis paraſangis Virgilium poſt ſe relinquit,

quit, ita vt disciplinarum omnium liberalium circulum, quem κυκλοπαιδίαν vna voce Græci dicunt, eum absoluisse extra controuersiam sit. Vir enim fuit Hebraicè Græcè atque Latinè iuxta doctus, vt ex his quæ ab ipso sunt euulgata, quiuis, si legat, intelliget. Quanquam vel ob id potissimum non pia tantùm, sed pijssima & nullo modo ridenda comparatione iuxta Virgilij Maronis simulacrum Federicus princeps marmoream illi effigiem cum laurea posuit, quòd Virgilij nepos fontes illos Andinos per quindecim sæcula obturatis siphonibus & tubis latentes aperuerit, & sepultum Mantuæ decus exsuscitauerit. Humanior igitur te Paule Ioui censor & arbiter longè Lilius Gregorius Gyraldus est, qui quas ei statuas Mantuani erexerunt, nullo modo deijciendas iudicat. sed eius quoque ex Dialogis de poëtis nostrorum temporum verba proferre non grauabor, quæ sunt hæc.

Numquid heic, ait Iulius, Baptistam Mantuanum, „ qui vnus ex ijs fuit qui Carmelitæ sodales dicuntur, „ in aliquo bonorum poëtarum numero repones? Et „ maximè inquam, sed quæ mea sit de homine audite „ sententia. Laudo institutum, piumque propositum, „ verùm extemporalis magis, quam poëta maturus. „ Extant illius versus pænè innumerabiles, ex quibus „ apud vulgus & Barbaros quosdam laudem tantam „ est adeptus, vt vnus propè poëta, & alter pænè Maro „ haberetur. At bone Deus quàm dispar ingenium: „

Nam

„ Nam vt vbique Maro perfectus, ita hic immodica
„ & pene temeraria vbique vsus est licentia, quam &
„ magis atq; magis indies auxit. Est enim ferè natura
„ comparatum, vt qui minus iudicio valent, & nimio
„ plus sibi placent, eos indies deflorescere, & senes
„ flaccescere videamus; nam & his indies aliquid in-
„ genij deteret. Iuuenis ille quidem laudabilior poe-
„ ta fuit, cum verò ei desedit calor ille & feruor iuue-
„ nilis, tanquam amnis sine obice extra ripas sordidè
„ diffluens coërceri non potuit: vix enim ea legere
„ possumus quæ longius ille ætate prouectus carmi-
„ na scripsit. Non ideo hoc vobis de Carmelita di-
„ xerim, vt quas ei statuas Mantuani erexerunt deij-
„ cerem, sed magis vt vos monerē, quo eum ordine
„ habere debeatis: magis emunctæ naris fuisse vide-
„ tur Angelus Politianus. Hæc ille.

Equidem P. R. meam quoq; interrogatus senten-tiam, vt fatear ingenuè, Baptistam nostrum Nasoni quàm Maroni, quòd illius extemporalē facilitatē, plerisq; libris, quam huius maiestatem sonorā propius referat, similiorem dixerim, quanquam quod Lilius Politianū Mantuano anteponit non omnino approbandum dixerim, nam quod ad eruditionem pertinet non video qua in re Mantuanus Politiano cedat, siue humaniores, siue Christiano dignas homine litteras æstimare libeat. Quòd verò ad dicendi facultatem pertinet parem, mea sentētia, in tam diuerso dicēdi genere laudē videtur mereri posse.

Politia-

Politianus enim angustiore, verùm altiore alueo ingentem aquarum vim trahit. Mantuanus latius exspatiatur; fluit ille plenior, hic fertur rapidior. Atque (quod erat Longolij de Budæo & Erasmo iudicium) in Politiano plus neruorum, sanguinis, spiritus, in Mantuano plus carnis, cutis, coloris agnoscere est, in illo plus diligentiæ, in hoc plus facilitatis, ille omnia vtilitati, hic plurimum delectationi tribuit. Pugnat ille cura, ingenio, grauitate, dignitate: hic Mantuanus subtilitate, leuitate, iucunditate ad victoriam cõtendit. Ac faciamus quidem alios permultos Palladis afflatos numine, at Gratiarũ choro stipatum Baptistã negare nemo potest, esto quod vitijs suis faueat, ingenióq; suo nimis indulserit, turbidus extra ripas, sordidiusculè interim fluat, ipse tamẽ sese haud magnis solùm exemplis, sed etiã validissimis argumentis ad Ptolemæum fratrem contra calumniatores in epistola defendit, tuetur, tegitque. Quanquam verò maturus Lilio Mãtuanus poëta non sit, sed extẽporalis, attamen graue quoq; præsertim in Parthenicis atq; calamitatibus, alibi contra ardentem & erectũ, floridũ etiam & amœnũ inuenias. Bucolica quippe humili, mediocri Epigrammata, grandiloquo autem & magno quiddam sonante stylo diuinas Parthenicas esse conscriptas dicere possumus, quod si quis neget, indubiè tamen Trophæum Gonzagæ heroicam planè venam habet, vt vel eo nomine
solo

ſolo Badius pueris verſificatoriæ artis ſtudioſis prælegendum exiſtimet. Sanê niſi & eloquentiæ ſplendor non vulgaris, magnaq; rerum maieſtas tam in poëmatibus eius quàm alijs ſoluta oratione ab ipſo conſcriptis libris ineſſet, Ludouicus Viues, exactiſsimi vir iudicij, in libro quem de tradendis diſciplinis fecit, non tantopere eum laudaſſet, & melioris litteraturæ ſtudioſis enarrandum humanarum artium profeſſoribus commēdaſſet. Quin & magnus ille Deſiderius Eraſmus Roterodamus, Ioannem Sapidum Argentinenſem, dum viueret, archididaſcalum, contemtius de Mantuano ſentientem caſtigat in epiſtola quadam ad Iacobum VVimphelingum ſcribens: Demiror, inquit, iudicium Sapidi. Iuro quiſquis ille fuit qui hoc illi perſuaſit, nihil illo ineptius, malim hemiſtichium Mātuani, quam tres Marullicas myriadas. Neq; hæc duntaxat aut Eraſmi, aut Viuis, ſed etiam Philippi Beroaldi eſt ſentētia, qui Mantuanum Virgilio proximum, lōgo quidem interuallo, ſed tamen proximum facit, quòd in eo ingenium copioſum, & mira doctrinæ multiiugæ felicitas exuberet, vti in epiſtola quę hiſce operibus inſerta eſt ſcribit. Demum Ioannes Murmellius in artis componēdorum verſuum rudimentis, alijſq; epiſtolis aliquot, quoties Mantuanum noſtrū diſcipulis imitandum proponit? Iodocus item Badius Aſcenſius commentarios in Bucolica; Sebaſtianus Murrho Germanus, trium linguarum experien-

tientiſsimus in Parthenicas exegeſin ſcripſêre, indubiè non ſcripturi, niſi & ſententiarum grauitate, & carminum varietate, iucunditateque legi digniſſimum iudicaſſent. Adde quòd & magnam modeſtiam in omnibus Mantuani verſibus videre eſt. Homerus quidem, quæ fuit eius ſubmiſsio animi, neque patriam ſuam, neque proprium nomen in aliquo ſuo poëmate edidit, de quo Aulus Gellius:

Septem vrbes certant de ſtirpe inſignis Homeri:
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

Qua in re tamen ab ipſo plerique poëtæ alij deſciuerunt. Publius enim Ouidius Naſo dixit:

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo:
Pelignæ gentis gloria dicar ego.
Sulmo mihi patria eſt gelidis vberrimus vndis.

Sed iactantius multò Publius Virgilius Maro quartum Gæorgic. claudens, ait:

– Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorq́; volentes
Per populos dat iura, viamq́; affectat Olympo:
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudijs florentem ignobilis oti:
Carmina qui luſi paſtorum, audaxq́; iuuenta,
Tityre te patulæ, cecini ſub tegmine fagi.

Immo & Thraſonicè magis tertium Gæorgic. ita incipit: *– tentanda via eſt qua me quoque poſſim.*
Tollere humo, victorq́; virûm volitare per ora.

Primus ego in patriam mecum (modo vita supersit)
Aonio rediens deducam vertice Musas:
Primus Idumaeas referam tibi Mantua palmas,
Et viridi in campo templum de marmore ponam.

Similem arrogātiam resipit exordium primi Æneidos, vbi ait:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus siluis, vicina coegi:
Vt quamuis auido parerent arua colono:
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma, virumq; cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinaq; venit
Littora.

At lòngè modestior noster est Mantuanus, qui sic nominis sui meminit & patriae, vt nullam in eo arrogantiam animaduertas. In laude enim Brixiae ita habet.

Brixia saepe tuas cùm sis mihi gratior ipsa
Vel non grata minus Manto, *genus vnde* Maroni
Altiloquo, genus vnde mihi.

Inmorte item Ioannis Soreti sic scribit:

Verùm bella canant alij, populosq; paternis
Sedibus, & patrio pulsos de littore Graios.
Et veteres odij causas, belloq; subactas
Constantine tuas arces, cœlumq; Latinis
Infestum rebus, fideiq; pericula nostra.
Semper ego effugi studium Mauortis *& arma,*
Nec pectus thorace graui, nec tempora cinxi. &c.

Sed inquit Lilius Gyraldus: Baptista iuuenis laudabilior poëta fuit: vix enim ea lectione dignamur quæ prouectiori ætate scripsit. At quæ respódeo, credere me Agelaria fortè, & quædam alia ex tempore subitò iam seni excidisse, quæ displicere possint, & cum Aiace Augusti in spógiam melius incubuissent, quàm in prælo mandata essent, quòd ab auctore necdum satis elimata fuerint, sed ánne & Apelles Veneris caput & summa pectoris politissima arte perfecit, & (teste Cicerone ad Lentulum) reliquam partem corporis inchoatam reliquit; quid mirum si quæ longius ætate Baptista noster prouectus carmina scripsit ad incudem reuocare, in eo magistratu (qui in ordine nostro summus est) constitutus, non potuerit priusquam á sui studiosis euulgarentur. Hoc profecto senectuti dandum potius quàm criminãdum erat. Ceterùm quis est quicum tam sit actum præclarè, vt in eo nullum fuerit districtum atræ inuidiæ spiculum, quum in Tito Liuio miræ facundiæ viro Asinius Pollio quandam Patauinitatem inesse putauerit, quum Attica anus illa Theophrastum, hominem alioqui disertissimum, hospitem dixerit: quum Vectium Lucilius insectatus sit. Ex quibus constat non esse satis si tersum ac limatum sit quod emiseris in lucem, nisi lectores & candidos & æquos nanciscare. Quanquam labant interim nonnunquam, vt Fabij verbis vtar, & oneri cedunt ingenia, vt sit etiam visus Homerus Marco

Ciceroni,& Demosthenis oratio dormitare. Quæ quidem argumento,qualiacunque edideris ea censuram omnino subitura, esse possunt, neque tamen ob id cedendum criticis,sed contra audentius eundum est. Rumpantur ergo licet ilia Codro, vt veritatem liberè effari liceat,sapientia, ingenio, grauitate,eloquentia, Baptista noster vir maximi planè ingenij, & veterum ac reconditarum litterarum in primis doctus nulli poëtarum in Tropæo Gonzagæ posthabendus videtur,tam sunt in eo ingeniosè excogitata,astutè ficta, & sonorè dicta omnia, multæque similitudines, & digresѕiones aptiſsimè insperſæ,tam vtiles quàm dulces, vt omnibus propterea artis componendorum versuum studiosis prælegẽdus rectiſsimè iudicetur. Adhæc demum poëtæ cõplures sunt,quorum nerui,plectra, & calami nec diuos,nec aras, nec euãgelium canunt,sed Vulcanos, Mercurios, Bacchos, Veneres, turpesque Priapos, auguria & Troias,& inania somnia vulgi, sed Mantuanus de veris cœlicolis poëmata fecit,& nostræ sacrosanctæ religioni Apollinem Musasque seruire curauit. Quoties proinde ſſchologiæ artis studiosæ iuuentuti præceptores circumspecti præclarum alicuius diui diuæque agonem pedestri oratione canendũ dabunt,pro argumento,hunc nostrum Mantuanum præcinentem habituri sunt discipuli, quibus nihil vel parum in hoc genere Virgilius conduxerit. Sed quid tãtopere Mantuanũ commendo, quum

quum proba merx emtorem facile sit inuentura, & vino vendibili non sit opus suspensa hedera?

Cur autem Reuerendissime Pater Magister noster totius Carmelitici ordinis Generalis, nouissimæ huius omnium Mantuani operum editionis inscriptionem tibi potissimum deberi iudicem, causæ multæ sunt, sed duæ præcipuæ: vna quòd studia nostra theologica binis patentibus litteris, prioribus quidem anno. 1569. Romæ in Transpontino per R.P. Magistrum Ioannem Maierium inferioris Alemaniæ Prouincialem nostrum, alteris anno. 1575. in comitijs Generalibus Placentiæ celebratis, per eximium sacræ theologiæ professorem M.P. Lupum tuum vicarium ac commissarium per Brabantiam, ad me missis, honore, fauore, ac doctorali dignitate, apud quam Vniuersitatem mihi commodū erit, promouere dignatus sis, quāquam hoc ego memet gradu indignum interim existimo: quare ad alterā huiusce dedicationis causam progredior, quæ est quòd videam te eruditissimorum nostri sacri Ordinis virorum monumēta quæ situ interitura erāt à carie tam diligenter vindicare. Thomā enim VValdensem contra VViclephum & eius sectæ farraginē quanta cura & ingenio nobis restituisti? Laudent igitur ceteri quicunque volent tuarum virtutum ornamenta, extollant pietatem in Deum animique deuotionem, prædicent morum grauitatem, comitatem, frugalitatem, sobrietatem, pudicitiam, &

alia sexcenta virtutum tuarum genera, ego diligentiam qua Ordinem tuum extollis, & affectum erga doctorum nostri Ordinis virorũ libros & monumenta, quos indies expurgas, illustras, & posteritati relinquis, quin laudem, celebrem, deprædicemque nullo modo me contineo vel mihi impero. Æqui boniq́ue proinde hanc nostram opellam vt consulas, qua possum animi corporisq́ue demissione iterum atque iterum oro. Non desunt multi quoque alij huiusce nostri instituti professores, poësios atq; oratoriæ longè in Gallia Belgica, Celtica, atque Narbonensi, Germania item, Italia, & Hispania me doctiores, sed eorum neminem ad manum, vt me Antvverpiæ hoc tempore Librarius habuit: quare in restituendo Mantuano non quod volui, sed quod potui feci. Vale Pater R. cui me modis omnibus & ex animo commendo. Antvverpiæ ad Scaldim anno CIↃ.IↃ.LXXVI. stilo Romano Kalendis Aprilib.

I. BAP-

I. BAPTISTÆ MANTVANI, CARmelitæ, Theologi, Philosophi, Poëtæ & Oratoris clarissimi, Psalmi septem, quos Bononie edidit dum Ciuitas illa Lue pestifera premeretur, anno Salutis nostræ 1 4 8 2.

De Flagellis. Psalmus I.

VAlde vtilia sunt nobis flagella tua Deus, & saluberrimæ tuæ correctiones.

Nam quanquã cum iratus es videare terribilis, nunquam tamen à clementiæ recedis itinere.

Probãt hæc antiquæ tuæ misericordiæ, quas veteres patrum nostrorum memorant historiæ.

Cum primus generis nostri parens à te defecisset, & æterni incurrisset interitus damnationem.

Visus es vtique nonnihil excandescere, & hosti vindictæ frameam euaginare.

At quoniam Creator, & Pater illi eras, operi manuum tuarum porrexisti dexteram.

Percussisti vt sanares, non vt interficeres, etenim peculiare tibi munus est sanare.

Tu vitæ Deus, & salutis, immo tu vita, salus, & misericordiæ pelagus.

Sicut cũ incipit medicus mederi, spes est salutis, sic cum tu incipis flagellare, curationis indicium est.

Flagellando mederis, medendo sanas, & sic animarum nostrarum rubiginem tollis.

Naturam non odisti, sed peccatum Domine, sed cutem vulneras, vt vlcus eradices.

Tu rectitudo es inobliquabilis, tu certa regula & mensura omnium.

Quidquid à te discedit prauum esse cõstat, & quod à perpendiculo fugit, obliquum est.

Castiga nos Domine quoniam peccauimus, sed antidotis patientiæ tuæ nos adiuua.

Oleo misericordiæ vulnerum liuorẽ sana, & lætitiæ tuæ nos serenitate viuifica.

Gloria patri & filio, &c.

De virtute cum gratia. Psalmus. II.

HAmus est terrena felicitas, & captio quo falluntur leues impudentium animæ.

Inter lætitiam & mœrorem discrimen nullum est, in vitam & mortem nullum interuallum.

Nonnunquã infirmi sanis sunt viuaciores, & qui de aliena morte sermocinantur, extremos trahunt anhelitus.

Vnicum est in terris bonum, sed certè rarum, cetera sunt nugæ futiles, & deliramenta.

Virtus scilicet quam parit diligentia, hæc casus omnes fert eodem vultu.

Homo qui virtutẽ habet, & si mori possit, vinci tamen non potest, & de gradu suo deijci.

Terrenorum omnium virtus est optimum, sed sola ingentes horret pressuras.

At si sit Dei loricata gratia, pugilem videbis insuperabilem.

Hæc sanctos animos semper comitata est, & per

ignes

ignes & tormenta duxit intrepidos.
Ridebant cum percussor gladium vibraret, cum circumstreperet ignis exultabant.
Nihil est in terris hac virtute dignum, cœlum non satis est, sibi vendicat Deum.
Felix quem Deus hoc affecit munere, in quo terrenos interficit affectus.
Qui iacent in voluptatibus, hinc excluduntur, profani sunt, & pecudum socij.
Corpori seruiunt, cui dominandum est, legem abijciunt cui soli parendum est.
Propterea sinit eos Deus in peccata ruere; quod omnium flagellorum est acerbissimum.
Quos amat Deus à peccatis retrahit, ne iram sibi thesaurizet æternam.
Calamitatum maxima carere Deo, sine quo quicquid est aliud, inane est.
Qui Deum tenet, etsi veste careat, ornatior tamen est firmamento & astris.
Ornamentum Deo gratum, virtus, & gratia, Religio pietas & innocentia.
Hæc hostis à nobis conatur auferre, scit enim his ablatis, nos inermes esse.
Forma, diuitiæ, potentia, sanitas, caduca corporis non animi bona sunt.
Huiusmodi curāt, qui terrena sapiūt, at qui Deum, officij memor est.
Præcepit Deus angelis vt virtutem seruent & eos

quibus cum virtutem viderint.

Propterea cum Sodomam essent euersuri, Loth innocentem iusserunt abire.

De leonis faucibus eruerunt Danielem, & tres iuuenes è fornacis incendio.

Susannam à peruerso iudicio, & populum Israël de profundo pelagi.

Iudith ab Holophernis impudica audacia, & Dauid à potenti Saulis inuidia.

Ezechiam à pestis mortifero veneno, & Paulum à freti fluctuantis æstu. Gloria patri &c.

Pro Salute. Psalmus. III.

QVisnam ab omni malo liberatur incursu, & quis ab omni seruatur angustia?

Non qui humano fretus est auxilio, nec qui terrenis fidit adminiculis.

Nam Reges pereunt, & potentes domini, quorum plena sunt auro domicilia.

Saluantur quos tu Domine saluare mauis, qui tuum toto corde implorant auxilium.

Qui nudi vitijs ad te confugiunt, & mentis puræ nitorem tibi offerunt.

Omnes quidem amas, quod omnium pater es, sed pios peculiari foues amicitia.

Materno penitẽtis suscipis affectu, iustis amicus es, superbis Iudex.

Tu si me percutis minimè mortem timeo, nec enim tale patiens dat supplicium,

Ne

Ne mihi alium dederis in iudicem, tu causam meam discerne, tu iudica.
Quid mihi gratius præstari posset, quam cum de vita agitur à patre iudicari?
Qui iustus est, iniquitatem odit, qui pater est, misericordia vincitur.
Dedisti Iob in hostis potestatem, afflixisti carnem, non abstulisti vitam.
Miserere Domine fragilitatem nostram, & ab instantibus nos erue periculis.
Vt securi reuocato grege, in Ecclesia tibi gratias agamus. Gloria patri &c.

De Dei auxilio. Psalmus.IIII.

DVm in tribulatione constitutus essem, timor & tremor irruerunt in me.
Suffocabar à formidine, vix respirabam, sepulti erãt præ tristitia sensus omnes.
Post me currentem mortem intuebar, & sagittas ex pharetra promentem.
In fuga spes non erat: nec in virtute mea vlla videbatur euadendi via.
Ecce diuini numinis radius repente ad contemplanda cælestia mentem excitauit.
Recordatus sum misericordiarum Dei, & quod mitis est, & placabilis Dominus.
Animaduerti patrem me habere Deum, & quod in eius manu, salus mea esset.
Tunc ad me conuersus, respiraui paululum, & curarum

ſarum moles importuna fugit.

Et dixi animæ meæ, Cur ſic affligeris, patris æterni filia, cur ſic te maceras?

Nuſquam maior eſt quam in cœlo clementia, ad cœli dominatorem confugito.

Nonne olim mortali carnis noſtræ tunica, noſtræ ſalutis cauſa ſe veſtiuit?

Si pro nobis laborauit, eſuriuit, fleuit, quomodo nunc poteſt noſtri non miſereri?

Surge, cur dormis Domine? ſuccurre nobis, noſtra debilis cymba pene fluctu obruitur.

Da nobis tranquillitatem animi, & tẽpeſtate quaſſatos, in portum redige.

Deſperaſſem Domine, niſi ſuccurriſſes, tu vita, & ſalus & fortitudo mea. Gloria patri & filio &c.

De cura Dei circa homines. Pſalmus. V.

RECtiſsima ſunt cuncta Dei iudicia, & paterno condita ſunt fauore.

Mens, cum ſecura eſt, & pace fruitur, ſoluitur, audet, euagatur, effluit.

Et laſciuiẽtis pueri more diſcurrit, cum aream pratumue florens intrauerit.

Deum deſerit, nec factorem cogitat, & inanibus curis implicatur.

Hæ ſenſum animum circumuolutæ implicant, ſicut & muſcas araneus irretire ſolet.

Paulatim implicatum à via ſeducunt, & pedetentim improuidum à iuſtitiæ deturbant itinere.

Deus

Deus hâc improbam videns proditionem, ficariorum occurrit insidijs.
Animum ne æternum incurrat interitum, missa tribulatione terret & excitat.
Et quasi delusum ebrietate concutit, & tanquam filium Pater verberat, vt liberet.
Animaduertite omnes qui in angustijs laboratis, & sapientissimam Dei laudate bonitatem.
Coquitur aurum quò fiat pretiosius, flagellatur triticum vt paleas exuat.
Torquetur pannus vt sordes exprimantur, ceduntur lapides, vt quadrati fiant.
Qui nesciunt hæc, labant, & tabescunt, & cælorum cardines ruituros putant.
Tolerate Domini medicantem manum, ipse salutis nostræ curam gerit vigilem.
Scit qua morbi nostri arte curari queant, & saluberrima nostris adhibet fomenta vulneribus.
Obsecro Domine quoniam pius es, salutem nobis confer & lætitiam. Gloria patri &c.

De Fortitudine. Psalmus VI.

AD Dominum cum tribulatus irem, fortitudo & fiducia obuiauerunt mihi.
Stulte (dixerunt) quid vane turbaris, non est hoc constantis hominis officium.
Timendum nihil est præteritum peccatum, quo Dei suscitatur indignatio.
Qui si peccati labe vlla premeris, contriti cordis offer

cordis offer Deo victimam.

Holocaustum hoc est Deo gratissimum, & omnem potens placare furorem.

Rupto peccati vinculo contumacis, fautricem Dei vocato clementiam.

Hæc cordium clamore solet excitari, & piæ mentis flectitur gemitibus.

Deus cuius natura mitis & benigna est, negare nesciet quæsitam opem.

Hæc feci, & tantum concepi fiduciæ, vt in nullo me putem positum periculo.

Festinate ad istas qui sititis aquas, nec vlla vos angustiæ terreat immanitas.

Non abs re Deum panomphæum vocant, etenim omnium clamantium ad se voces audit.

Nec audit solum bonos, sed exaudit, tantum sit cura vobis, vt boni sitis.

De bonitate tua præsumentes, Deus ne deseras, sed misericordiæ tuæ diuitias ostende.

Sicut ad matrem pulli, ad te confugimus: circumuolantem inimicum abige.

Nec expectamus aliunde subsidium, si tu saluare renuis, adest interitus,

Si ad te confugientes perire decet, nemo est qui salutem sperare possit.

Gloria patri & filio &c.

De tollendis aduersitatibus.
Psalmus. VII.

Blan-

BLandum malum est otium, & dulcedo vitæ, rerum prosperitas eneruat animos.

Reddit tribulatio robustam mentem, & contumaces animos ad Deum ire compellit.

Fer quicumque sapis disciplinam Dei, & æqua mente tolera cum castigaris.

Erueris, ne dubita: esto longanimis, fauorem Dei videbis & auxilium.

At qui ducunt in bonis dies suos, nec virtutem amant, nec Deum verentur.

Incidunt in subitas calamitates, nec erit qui consoletur, & manum porrigat.

Memini me aliquando à fluctibus maris deprehensum, & auxilio Dei reiectum ad littus.

Memini me toties fauces mortis incurrisse, & Dei patrocinio reuulsum fuisse.

Misericordia Deum toties expertus sum, nunc eũ factum crudelem credimus.

Nunquid ille nostris non gaudet bonis, an illum nobis inuidentem dicimus?

Quiesce iam cor meum, diu viues, exercemur enim non mortificamur.

Timorem Dei tanquam thesaurum serua, hoc nostrum vallum, hoc nostrum sit munimen.

Pugnabunt angeli sancti pro nobis, & aduersantes conterent hostes.

Gloria patri & filio &c.

INnumeræ nos inuasere tribulationes, & vndique monstris implicabilibus obsidemur.

Mors pedibus nostris laqueos tetendit, & pestilentiæ veneno nos impetit.

Vitæ nostræ solatium rapuit, iuuenem quo non erat præstantior.

Malignis angelis in prædam dati sumus, & inimicis nostris in rapinam & direptionem.

Domus omnis mœrore plena est, tabescunt luctuantium corda pauentia.

A mortis facie fugientes dispersi sumus, sicut subita tempestate solent agricolæ.

Templum mutum est, & altaria silent, sacrarium situ plenum est & squallore.

Vacuæ sunt porticus, deserti parietes, vbi sanctis moribus erat contubernium.

Solicitè gemitus sonant & lamenta, vbi quondam disciplinarum omnium florebant documenta.

Stulti qui terrenæ fidunt prosperitati, & caducis in rebus spem vllam collocant.

Vide Domine consternationem nostram, & nostris succurre calamitatibus.

Esto nobiscum in tribulatione nostra, vt per sanctos patres nobis es pollicitus.

Gloria patri & filio &c.

Psalmorum finis.

EIVSDEM BAPTISTAE MANTVANI APOLOGETICON IN MASTIGOphoros & castigatores suorum Operum.

AD EOSDEM FVSCARIVM DICO & Refrigerium, Patronos suos obseruandißimos.

QVoniam fortasse complures rei (vt mos est) nouitate pellecti, etsi non perlegent, legent tamen Parthenicen nostram sub vestris iam iam nominibus ædendam, ne in aliquem malæ opinionis morbum incidant: volo quandam salutaris Antidoti synthesim eorũ mentibus admouere. Omnes tamen prę-monitos volo, si quid meæ iucundissimę Parthenicæ decoris & venustatis deest (multum autem deesse quis dubitat) impatienti Refrigerij desiderio totum imputandum esse, cuius longis precibus expugnatus me exorari, & libellum quasi implumes pullos, ante tempus passus sim euolare de nido. Nec erat eius aliud

desiderium, quàm vt sanctissimæ virginis laudes à pluribus legerentur, & Parthenice nostra Poëtico vestita decore de Ecclesiastico prodiens Gymnasio populi in se conuerteret intuitum. Sed nescio an quod voluit obtinebit, pia sunt vota, sed metuo ne non fœlici fraudentur euentu. Nam nec qua debuit lima cruciata est, nec hominum mentes (vt esse deberent) affectæ sunt. Nam dum quisq; temporum vitio cumulandis opibus, aut augendis honoribus operam impendit, liberales artes intermittuntur, quæ inter humana bona solæ sunt verum decus, & honestissimum peculium: sed de his aliâs. Nunc ad præsens institutum accedamus. Videbor fortasse contra & consuetudinem, & professionem meam nimium excandescere, & Rhodio seu Lydio Herculi sacrificare: sed si nonnihil (quod neque propositum est) limitem excessero, detur rei contra quam dicturus sum indignitati, & iniuriæ quam quotidie patimur, grauitati. Meminerit quisq; Mosem iusta indignatione commotum, Tabulas Dei digito scriptas confregisse, & consideret D. Hieronymum suorum detractorum, quos sæpè canes nominat, male-

maledictis respondere coactum, tãto nonnunquam stomacho moueri, vt etsi nunquam iustitiæ & veritatis, aliquando tamen modestiæ & grauitatis videatur oblitus. Et quis aduersus hos iniquos Iudices vocem non tollat, qui assiduè contra mei similes tam ineptè, tam proteruè, tam procaciter, tam petulanter obloquuntur? Aiunt nos leuibus studijs oblectari, nec carmina decere religiosum virum, hæc condemnationis nostræ causa est: contra hos, duce veritate, paramus expeditionẽ. Hi proculdubio si errorem suum cognoscerent, si saperent & intelligerent, in æternum silentium obmutescerẽt. Et si quoties peccant atramento linirentur (vt quorundam ludorum lex postulat) Andromada & Mennone nigriores essent. Vellem Hieronymum legissent, & scirent an mulierem alienigenam bello captam, postquam decaluata est, in matrimonium ducere liceat. Quid sit Aegyptum vasis aureis & argenteis, omniq; preciosa supellectile spoliari ab Hebræis. Quid mysticè significet templum Dei, & Archam Legis auro barbarico decorari. Quid est quòd Salomon, id est, Dei sapientia, templi materiã, & ornamentũ omne

ex Libano, Phœnicia & Gentilium Insulis aduexit? Quid est reginam Sabæorum, qui erāt Ethnici Arabiæ populi, tantam odoramentorum copiam Hierosolymam ad regem pacificum attulisse? Quid est tres Magos auro, thure & myrrha Christum in cunabilis adorasse, & barbara, peregrinaq; lingua Mariam salutasse? Cur putas Ioseph & Mosem omnem Aegyptiorum sapientiam didicisse? Certè per hæc & his similia significatur omne quod in terris boni erat, siue rerū, siue sermonis, Christo deberi, quod ipse postea expressit, dicens: Quum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Ergò de numero omnium non est eloquentia nec Poësis? Quis Angelorum vobis, ô Critici, reuelauit ab illa generalitate duo hæc excludi? Quid est quod in Psalmo legitur? Myrrha & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circum amicta varietate. Hęc etsi ad virtutes & mores referri videantur, nihil tamen prohibet & ad eloquium sermonisq; varietatem extendere. Nam teste Iob, Lex Dei & sermo multiplex

eſt,nec vnam habet interpretationem, cum au ctore Paulo: Vnuſquiſq; in ſenſu ſuo abundet. Vellem ne toties bonos inceſſerent, antiquiſsimos & ſanctiſsimos Hæbręorum viros, ſcirent non legiſſe modò, ſed factitaſſe verſus & Poëmata, Poëtasq; fuiſſe, ſed alio nomine carmen appellabant: nam cantica, pſalmos, hymnos magis vocabant quàm Poëmata, vt illud: Te decet hymnus Deus in Syon. Et illud: Pſalmum dicite nomini eius. Et iterùm: Sumite pſalmum, & date tympanum, pſalterium iucundum cũ cythara. Et iterùm: In pſalmis iubilemus ei. Et item illud: Exurge pſalterium & cythara: nonnunquam & carmen dicunt, vt illud: Carmen Deo noſtro. Sed quid de vocabulis eſt concertatio? cùm eandẽ rem eſſe conſtat, quam Græci pſalmũ & hymnum dicunt, nos carmen appellamus & verſus. Dicite, Moſes ſanctus fuit? ſcripſit Moſes carmen, & illud filios & filias iuſsit ediſcere. An Dauid ſanctus eſt? At Dauid Pſaltes, Cytharœdus, & Poëta Lyricus fuit. Audiſti cùm legeretur in pſalmo, Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cythara? Audin, audin? Pſalterium & Cytharam gloriam ſuam vocat. Sed

quid quaſi in re dubia hæſitamus? interroga doctiſsimos Hebræorum: lege Hieronymum fideliſsimum interpretem. Credo ego Dauid, & naturalis & moralis Philoſophiæ ſtudioſiſsimum fuiſſe, & poëtico, diuinoque ſpiritu nonnunquam incaluiſſe, vt aliquando prophetaret non aduertens quid diceret. Audi Pſalmum: Cœli enarrãt gloriam Dei, & opera manuum eius annunciant firmamentum. Audi & alium: Delectaſti me in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Et paulò infrà: Redarguens eos, qui à ſcientiarum contemplatione ceſſant, ſubiungit, Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc. Et in alio pſalmo legitur: Deus ſcientiarum Dominus eſt. Dicite Hieremias ſanctus eſt? At ipſe numeris Threnos ſcripſit, quo genere poëmatis primus Simonides apud Græcos vſus dicitur. Quid de Iob ſentitis? magna pars calamitatum ſuaram heroico verſu, Hieronymo teſte, decurrit. O ſapientes viros, & dignos, quibus Eccleſiæ credamus habenas. proſcribere volunt carmina: proſcribentur ergò Moſis, Dauid, Hieremiæ & Iob, immortali veneratione digna volumina. Aequo animo

mo estote iudices, nec præcipites in sententiam ruatis, date diei dilationem, peregrini testes audiendi sunt. Sed quid est, vos rogo, die noctuq; in Ecclesijs carmina legimus & cantamus, vosipsi nonnunquam adestis cùm canitur:

Iam lucis orto sydere. Item:
Conditor alme syderum. Item:
Ales diei nuncius, Lucem propinquam præcinit, Aurora lucis rutilat. Item:
Lux ecce surgit aurea. Item.
Aeterna cœli gloria: Beata spes mortalium, Altitonantis vnice: castæq; proles virginis. Item.
O quàm glorifica luce coruscas. Et item:
Sanctorum meritis inclyta gaudia. Item.
Iste confessor Domini sacratus. Item:
Salue sancta parens enixa puerpera regem, Qui cœlum terramq; regit.

Adestis, inquam, cùm hæc & id genus alia, vel leguntur vel canuntur, tacitè cornicamini, quæ auditis laudatis, talibus placari Deum confitemini: hæc Poëtarum carmina sunt, & Poëtarum carmina vultis explodere. Idem placet & displicet, idem probatis & improbatis: quod quantum vitium sit Dialecticos interrogate. Satius erat vobis ta-

cuisse,& digito compescuisse labella. Debebatis ea saltem diuinæ scripturæ verba timere. Væ vobis qui dicitis bonum malum,& malum bonum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Vestræ inconcinnæ nugæ præclaris ingenijs scãdalum sunt, sanctis virtutum conatibus obsistunt,acediæ, ignauiæq; semina spargũt. Longè aliter locutus est Christus, scrutamini scripturas inquit, & in discipulos irasci visus est, quòd parabolas apologis persimiles tardius intelligerent, cùm dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis. Isti (vt arbitror) quadam sua bona (vt aiunt) voluntate contenti, intellectum excolere negligunt huiusmodi vita si bona sit nescio, certè eam Hieronymus rusticam vocat.Ego existimo bonum virum esse nõ posse, qui vel sua vel aliorum prudentia nõ regatur.Oportet ergò istos si boni esse curant, vel quæ dicimus scire,vel scientibus credere. Credant ergò nobis, & sileant, & nos quoq; receptui canemus. Aiunt sanctos viros ignaros litterarum fuisse, fateor de quibusdam, sed erat in eis Dei spiritus rerum omnium scrutator & doctor. Rudes erant inquiunt Apostoli:Non inficior eos,cùm electi

cti fuerunt, rudes fuisse, sed expoliuit eos Christus, & disciplinæ suæ magisterio formauit. Cur Paulus vas electionis appellatus est, an quòd piæ voluntatis motu ferretur? nõ vtiq; sed quòd diuinæ legis & scripturarum erat armarium: sic Hieronymo placet. Si aliter sentitis, vel Hieronymo prudentiores, vel pessimi hominum estis, quia nec prudentes estis, nec prudentibus assentitis. Tria hominum genera canit Hesiodus. Vnum eorum, qui quæ agenda sunt, vident, aguntq;: & hi quidẽ optimi sunt. Alterum eorum, qui etsi non videant, videntibus tamen obediunt, & hi quoq; boni sunt. Tertium penitus inutile & abominandum, eorum scilicet, qui nec sua (vt dixi) nec aliorum prudentia gubernantur: propterea in psalmo dicitur, Gens stulta, & absq; consilio, vtinam saperent & intelligerent, & nouissima prouiderent. Colenda ergò sunt ingenia, scrutandæ Scriptúræ, rimandi Codices, euoluendæ historiæ. Augustini verba subijciam, sic enim in libro de doctrina Christiana nos instruit, dicens: Philosophi maximè Platonici, si qua fidei nostræ consentanea dixere, non solum non formidanda non sunt, verùm & ab eis, tan

quam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum conuertenda. Respondebunt fortassis, de Philosophis Augustinum non de Poëtis loqui, verum aiunt, sed nunquid Poëtæ Philosophi non sunt. Quæ sententia illa est?

Discite iustitiam moniti & non temnere diuos.

Et illa: Morte carent animæ. Et illa, qua inquit apud inferos purgari. Quæ quis apud superos, furto lætatus inani: Distulit in seram commissa piacula mortem. Nonne oēs Platonicæ & variæ immo & Catholicæ? Empedocles Philosophus & Poëta fuit, putauitq; omnia ex aquis progenita: Nam Oceanum omnium patrem dicit. Ille ipse, de quo Augustinus ait, Plato, Poëta fuit & Philosophus. Marcus Manlius Philosophus & Poëta. Macer philosophus & poëta. Quintus Serenus & Ausonius Medici & poëtæ. Quum Vergilij Georgica legis philosophiam legis. Tota Aeneis Ethica est, docet enim quo pacto vir fortis omnes casus ferre debeat, quid in omni fortuna sentiendum, quid dicendum, quidúe tacēdum sit. Et magnus est in eo libro cæterisq; similibus non eloquentię solum, sed omnis scientię sapientiæq; thesaurus; & licet istæ pueris tradan-

dantur, ſunt tamen viriles, ſenilesq́; lectiones. Sed ne fortè dicere audeant apud antiquos Eccleſiæ Doctores & Magiſtros, nullam fuiſſe poëſim (facile namq; in id mendacium prolaberentur, nullam habentes Hiſtoriarum notionem) volo eorum occurrere delicto, & ne ſe tanti criminis reos faciant obſtare. Nobile pſychomachiæ opuſculum Chriſtianum habet auctorem. O maſtigophori, caſtigatoresque noſtri videbitis illic figmenta & proſopopeias vbique reſonare. Quid de Paulino, Nolanæ vrbis Epiſcopo, Hieronymo contemporaneo & familiari? Nonne pulcherrima, quæ adhuc extant & ſemper extabunt, excudit poëmata? Cùm adhuc Adoleſcentulus eſſem, & à ſtudijs Eccleſiaſticis, more illius ætatis abhorrerem, fortè in ea poëmata incidi, & carminis ſuauitate delectatus, animum ad res diuinas paulatim appuli, & ex illo tempore, ſacrarum litterarum ſtudioſior fui. Sic precor accidat ijs, qui mea legent, & fiant Libelli mei quaſi Apoſtolica retia, & trahendis ad Chriſtum hominibus laquei tenaciores. Ambroſium, Mediolanenſem Archiepiſcopum, & Bedam Presbyterum

taceo,

taceo, quorum alter ſcilicet Ambroſius, pulcherrimos & Pindaricam officinam redolentes hymnos, odasque venuſtiſsimas: alter de componendis verſibus libellum conſcripſit. Certùm eſt mihi cum his præſtantibus viris malle carpi, quàm vobiſcum, ô cenſores mei, ab imperito vulgo prædicari. Volo ante iſtorum oculos IuuencumHiſpanũ ſtatuere: quem inter illuſtres viros, & in doctiſsimorum virorum cathalogo Hieronymus enumerat: vt accidat eis quod à Perſio dicitur:

Virtutem vt videant intabeſcant'q; relicta.

Prodite ô Zoili noſtri, videte virum ſacris initiatum myſterijs, lauro coronatum, Muſis vndiq; cinctum, lyram tenentem, currite ad rarum hoc & grande ſpectaculum, ſed cauete ne repentè culpetis: laudatur hic ab Hieronymo. Hic igitur immenſam Euangelicæ legis maieſtatem verſibus includit heroicis, & idem alij fecere Chriſtiani, & grauiſsimi, & ſanctiſsimi, quorum, cùm opus erit, mentionem faciemus. Non enim hanc volumus in veſtras duriſsimas frontes eſſe vltimam expeditionem. Et quoniam carmen vituperant, inſpiciamus quid carmen ſit, quid mali concludant. Iudicio

meo

meo licet ita carmen diffinire, quòd oratio ſit ſtrictiori pedum lege coërcita, & ornatiſsimum dicendi genus. Quid hîc mali latet? quid non potius boni. Sic rerum naturæ perſpiciuntur, cùm per analyſim in principia cauſasq; reſoluuntur. Oratio quid in ſe mali contineat non video, qui vidit ædat: pedibus eſſe coërcitum, quis malum putat? At hæc eſt carminis natura: Dicant iſti malos eſſe verſus quòd ſæpius in vſus malos venere: at ſi propterea malos dicunt, quid peius auro, de quo illud Phocyllidis:

ἡ φιλοχρημοσύνη μητὴρ κακότητος ἁπάσης,
χρυσὸς ἀεὶ δόλος ἐστι, καὶ ἄργυρος ἀνθρώποισι,
χρυσὲ κακῶν ἀρχηγὲ, βιοφθόρε, πάντα χαλέπτων,
εἴθε σε μὴ θνητοῖσι γενέσθαι πῆμα ποθεινὸν,
σοῦ γὰρ ἕκητι μάχαι τε, λεηλασίαι τε, φόνοι τε.

Auaritia mater malitiæ vniuerſæ,
Aurum ſemper dolus eſt & argentum hominibus.
O aurum malorum princeps, vitæ deſtructor, omnia difficilitans.
O vtinam te non mortalibus natum nocumentum amabile,
Tui enim cauſa, pugnæq́, prædæq́, cædesq́ (ſubaudi fiũt)

Quid ligno, quid equis, quid ferro peius? quæ

quæ tot bellorum incendijs, terra, mariq́; vſum præbuere? Mala erit tellus, malum mare, addamus totum illud Heſiodi, in Opera & die.

ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται,
πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα,
Νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ, ἠδ' ἐπὶ νυκτί
αὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι
Σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα ζεύς,

Sic autem tranſlata ſunt Heſiodi verba:

Innumeraq́; etiam mortale vagantur
Per genus infandæ ſpecies, quibus æquor & omnis
Terra infecta tumet, morbi noctesq́; diesq́;
Sponte ſua ſine voce ruunt, Vocem abſtulit illis
Iuppiter.

Mala ſydera, quibus nonnunquam male vtuntur Aſtronomi. Concedo magnæ vanitatis poëſim non ſuo, ſed abutentium vitio fuiſſe miniſtram. Sed Maria Magdalena quid fuit? Matthæus Apoſtolus, Paulus quondam lupus rapax quid fuere? & tu fortaſſe quid aliquando fuiſti? non ſunt deſtruendæ res bonæ, quòd malis vſibus ſeruiãt, ſed ipſis ſi fieri poteſt ſeruatis, caſtigandi ſunt peruersè vtentes. Origenes inquit, res quæ per naturã bonæ ſunt, dum his male vtimur, nos ad peccata deducũt. Non eſt mala res, vidit enim Deus cuncta quæ fece-

rat,

rat, & erant valdè bona, sed abusus malus est. Carmen si malum est, omnē orationem fateri malam necesse est. Si enim quod in aliquo genere nobilissimum est, malū est, totum genus malum est. Sed nolo in hostes Dialecticis amplius terminis pugnare, ne se insidijs circumueniri querātur, nec volo illū imitari q dixit.

Mutemus clypeos, Danaumq; insignia nobis
Aptemus, dolus an virtus quis in hoste requirat.

Volo aperto campo collatis signis milite virtute, duce veritate, iusto Marte decernere. Dicunt poësim inuentum esse Gentilium, & propterea respuendam, si consecutionū (quas modò neoterici consequentias vocāt) legē agnoscerent, putas ista dicerent? si aliqua perfectæ virtutis vena viueret in istis, nō esset nobis ista certandum palæstra, sed ad omnia aduersa patienter & æquo animo perferenda, me semper illa Gregorij maximè adhortata est sententia, quę inqt, quod flagellū grano, q fornax auro, quod lima ferro, hoc facit tribulatio viro iusto. Item illa, Tolerādi vbiq; sunt mali quia Abel esse non potest, quē Chaim malicia nō exercet. Tolerare ergò debeo, tacere non debeo. Cuius malus est inuentor, malam rem esse respondēt:

Malæ

Malæ ergò sunt litteræ Latinæ, quarum (vt aiunt) inuentrix est Carmenta: malæ Græcæ, quarum auctor est Cadmus: malæ omnes artes liberales quæ sunt inuenta Paganorum. Nihil erit in hoc mundo boni, præter id quod in hortis istorum aut agris nascitur. Non vtentur fabri serra, non ascia, non perpendiculo, non terebello, nec nautæ malo, antennaque, quorum omnium inuẽtor Dædalus fuit. Prohibeatur & currus, quem primus excogitasse dicitur Erichthonius. Septineruis lyra Mercurij est, cauete musici. Istis cùm ægrotabunt ne adsitis Medici, ars enim vestra descendit ab Aesculapio. Synthesim Mithridaticam ne dederitis, Pontici regis est condimentum. Verùm hæc manifesta deliramenta cùm sint, nec confutatione egeant, ad alia obiecta transeundum est. Damnandam esse Poësim volũt, quoniam falsa deridendaq; contineat, & illius versiculi præsidio freti, festuca moliuntur leonem occidere.

Nam miranda canunt, & non credenda Poetæ.

Cur non potius illud Horatij in arte Poetica proferunt? Dictæ per carmina sortes, Et vitæ monstrata via est & gratia regum. Nil inten-

tatum

tatum nostri liquere Poëtæ. Quid ad hoc aliud respondebo, quàm quod à Lactantio Firmiano viro & Christianissimo, & doctissimo in diuinarum institutionum libro dictum reperi. Dicam igitur Poëtas veracissimos esse. Sed oportere volentem eos intelligere præmonitum esse, non nomina solũ, sed res ipsas apud Poëtas & sacros Codices aliquando significare res alias, & sic fieri, vt consideranti tantum voces, & prima vocum significata non solum Poëtarum, sed & Scripturæ sacræ text' insulsi, falsiq; videantur. Vt est illud in Psalmis: Vineam de Aegypto transtulisti: eiecisti Gentes, & plantasti eam. Dux itineris fuisti, in conspectu eius plantasti radices eius, & impleuit terram: operuit montes vmbra eius & arbusta eius cedros Dei. Extendit palmites suos vsq; ad mare, & vsq; ad flumen propagines eius, & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam. Exterminat eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Si quis Poëtarum nostrorum hæc texisset, fabulam scribere diceretur. Hic igitur non solum quid voces, sed etiam quid vocum significata designent aduertendum est, & ita quid per ra-

dices & palmites, quid per aprum & singularem ferum exprimere voluerit, subtiliter inquirendum. Et in Euangelio de Vinea & Torculari, de patrefamiliâs & vineæ operarijs, de filio prodigo, & huiusmodi alia multa, quæ fabulis simillima videbuntur, si iniquum sortiantur interpretem. Simili modo si quæ apud Poëtas inueniuntur fabulæ, pertractentur, veraces inueniantur. Cùm Dædalus, Bellerophontes & Perseus volasse dicuntur, quid per volatum intelligi debet, nisi celer aduentus? Quum in lupũ mutatus Lycaon dicitur, quid lupus nisi rapacem violentumque latronem ostendit? Quid est Halcyonem in auiculæ transisse figuram? Nempè nihil aliud quàm post Cæycis viri fata in illius auiculæ mores transmutatam. Vel huiusmodi volucres solitarias, & quasi assiduo luctu mœrentes, & Halcyoni similes ostendere Poëtæ voluerũt. Et de similibus idem iudicium est. Bucolica carmina canere & meditari est pastores rusticos effingere. Comœdias scribere est mediocris & infimæ sortis personas exprimere, & auditores, lectoresque mores hominum varios docere. Et Poëtæ proprium est veritatem

tem ſub aliquo velamento nouæ decentiſque figuræ recitare. Sicut mulieres ad animorum voluptatem veros panes ſub auium nonnunquam figuris & brutorum imaginibus abſcondunt. Hinc metaphoræ, hinc ſomatopeiæ ſeu proſopopeiæ, apoſtrophæ & tropologiæ omnes, & ſchemata deſcendunt, quibus ad euidentius & ornatius eloquendum non Poëtæ ſolum, ſed & ſacræ paginæ Prophetarum præcipuè die noctuq; paſsim vtuntur. Legite librũ Auguſtini de doctrina Chriſtiana, legite Bedæ librum quem de huiuſmodi figuris ædidit, noſtrum, id eſt, Eccleſiaſticorum auctorum ſemper exempla ſubijciens. Quòd tanti ornatus ſtudioſi ſunt Poëtæ vitio datur: at ſi æquum eſt hoc iudicium, Deo & naturæ vitio detur, quòd terras tantâ arborum, herbarumq; viriditate, & florum varietate decorarint, quòd cœlo tantum decus addiderint, quòd auroram luciferumque tantæ venuſtatis gratia veſtierint. Sed nec propterea muliebrem cultum admittimus, quem vtique admitterem, ſi ſine mentium noſtrarum periculo & virtutum detrimento fieri poſſet. Laudare Deum bonum eſt, quantò

comptior laus erit, tantò magis vnumquemq; delectabit, magis ad legendum inuitabit, corda magis excitabit: sed huiusmodi laudes, hymnosq; barbari lingua nõ præstabunt. Arte opus est & ingenio, ars hæc dicendi, ars est maximè poësis, cuius tanta est ad persuadendum dissuadendumq; vis, vt etiam manifestè falsa credi coëgerit. Ab indocto artifice Christum fingi licet, nonne & à perito? Communibus verbis & sermone rudi Deum laudari nemo nephas putat; at cur non egregia limataq; licebit oratione? Hæc autem Poëtarum est, quibus præstantissimũ dicendi genus conuenit. Nec fuit ad confutandum deorum vanitatem vtilior vllo, quàm Poëtarum lectio, ipsi namq; deorum furta, sceleraq; detegunt, & deos ipsos quos laudare videntur explodũt. Non timebimus igitur ad res diuinas transferre carmen, & nostræ diuitias orationis (si quæ sunt) in medium ad Apostolorum pedes afferre. Si ornate laudare bonum est, ornatius laudare melius est, ornatissimè verò optimũ erit. Ego si optimè non potero, benè dicere conabor. Si benè loqui nequiuero, & frigidus obstiterit circùm præcordia sanguis, saltem

velle

velle concedetur. Nolo talentum mihi traditum more serui, nequam abscondere. In templū Dei quisq; quod potest offert, calix aquę frigidæ, non contemnitur. Puto ergò, quum ad Poëticum exercitium me conuerto, si quid aptius exit, quãdo hæc rara auis est, à Deo mihi dari: Deo, inquã, qui trinus est, non ab Apolline, & quoties Apollinem nomino, nemo sit tam vecors & leuis, vt putet me veteres deorum statuas instaurare velle: neq; enim Plastes sum, sed per Apollinem id intelligo, quod nominis etymologia secundum Chrysippum ostendit, scilicet quòd solus est, & non multi: intelligo igitur eū de quo dicitur: Audi Israël, Deus tuus vnus est. Quid si eodem modo Iouem, hoc est, iuuantem patrem, seu more Græco diespitrem, Deum verum vocauero? qui hæc nomina falsis dijs imposuere mendaces fuere, quia rebus malis bona imposuere vocabula, nec erant illorum deorum hæc nomina, nostri Dei erant & sunt, qui ita solus est, vt trinus tamen sit: solus siue (vt nostrorum vestigia non omittam) vnus in essentia, trinus in personis: ipse verè iuuans pater est, & eum Iouem appellari nihil est aliud apud intelligen-

tes, quàm rem aliquam ab iniusto possessore ad proprium dominum reuocare. Quòd si eò quod quidam dæmon Iuppiter est appellatus, non placet Deum nostrum Iouem, id est, iuuantem patrem nominari:& si bona quę dijs falsis imposita fuere nomina, non est fas ad verum Deum transmigrare, hoc quoque nomen Deus reticebimus: nam Iuppiter Deus dictus est. Summam igitur illam virtutem quæ summa prouidentia omnem mundum regit & condidit, non vocabimus Deum, quoniam tali vocabulo dæmones qui in idolis includebantur vsi fuere. Antiquissimus ille falsus erat Iuppiter, noster autem Deus verus Iuppiter est. In his tamen sanctorum Patrum sententiam imitari semper consilium fuit & est, eritq; dum spiritus hos reget artus. Nonnunquam etiam veterum deorum nomine stellas ipsas, vel aliquam Dei creaturam intelligo, vt per Vulcanum ignem, per Martem stellam, quę in quinto orbe est vel bellum, per Cererem terram vel triticum, vel panem, per Neptunum & Nerea mare, per Nymphas aquas, per Musas scientias exprimere volui, vt asperitatem vocabulorum euitem, & vt car-

mini-

minibus maior insit venustas, quæ si secus fierent sicca arida, & nimium seuera tetricaque viderentur. Fati nomine non illam causarum seriem vndè volunt quidam nos cogi, sed Dei ipsius voluntatem, decretumq́;, vt sæpenumero Seruius in Vergilium exponit significari volo, nonũnquam etiam, & ipsam sydertum cœliq́; virtutem, & si nobis necessitatem non imponat, tamen in hæc inferiora corpora, seu simplicia sint vt elementa, seu mixta imperfecta vt ros & grãdo, seu perfecta inanimataúe plurimum posse nulli sapienti dubiũ est, quod si quis manifestè indubitateq́; velit agnoscere theologorum & Scoti pręcipuè in secundo sententiarum commentaria legat & quæstiones. Cùm fortunam nomino, non deam deumúe aliquem cogito, sed occultam aliquam latentemque causam, aliquando & prosperitatem fœlicitatemq́;. Omnia hæc euitare pulchrum Poëma condere volenti difficillimum arbitror, quòd si veteres Poëtæ, quorum fecimus mentionem, hæc euitare studuerunt, ideò fecisse arbitror, quòd nondum penitus illorum deorum cultus euanuerat, sed postquàm victor omnium deorum factus est Christus, & vbiq;

positis præsidijs, fugata est dæmonum militia, licet eorum nominibus impunè vti. Tunc regni nouitas talia cogebat moliri, & latè fines custode tueri: at nunc nō submoto, sed extincto hoste, licet prædam recensere, ouationes triumphosq; celebrare, optima spolia Deo nostro suspendere, trophæa plurima ponere, quò tantæ semper duret fama victoriæ. Nunc hostes & inimici Christi, qui aliquando fidem persequebantur, dij scilicet falsi nunc in eius pedum scabellum conuersi sunt, calcat eos pedibus Christus, ambulans super aspidē & basiliscum, & conculcans leonem & draconem. Scuto circundat nos veritas eius, nec timemus à nocturno idololatriæ timore. Angelis sanctis Deus mandauit de nobis, vt custodiāt nos in omnibus vijs nostris. Si veterum deorum memoria tolleretur, Christi magna ex parte apud nos gloria laberetur. Non fuit speciosus de Numantinis triumphus, quoniam nullæ exuuiæ in pompa visæ sunt: at de Perseo Macedoniæ rege pulcherrimum spectaculū fuit, quòd ipse inter ciues suos captiuos captiuus rex, sonantibus cathenis, populo Romano applaudente, ductus est in Capitoliū. Nos quoq;

ſæpius dominicam victoriam memorantes, Iouem, cæterosq; deos nominamus, ſicut in fidei ſymbolo Pilatum, in Euangelio Caypham & Herodem. Tunc mirabilior & iucundior triumphus eſt, quum captiui ipſi dinoſcuntur, & ſcitur hunc regem eſſe: illũ filium regis, hunc fuiſſe ducem, illum Centurionem. Qui nouit quanto cultu olim Romani Iouem, Venerem, Martem, Athenienſes Mineruam, Libyci Iunonem, Epheſij Dianam, Rhodij & Delphici Phœbum venerati ſint, mirabitur tantã mundi mutationem, quæ non niſi diuina virtute fieri vllo pacto potuerit: qui hæc ignorat, neque admiratur, neq; conſiderat. Nec miretur vllus ſi cynoſuram, ſi Elicen nomino, & huiuſmodi multa: habet enim quælibet ars ſua quædam peculiaria vocabula, quibus artificem vti neceſſe eſt, & huiuſmodi vocum ſimulachra penitus horrere, vel ignorantis eſt, vel ſuperſtitioſi. Cynoſura vocabulum eſt paganorum, res autem Dei: & ſi vis omninò paganorum vitare grammaticam, nõ habes quibus nominibus opera Dei nomines. Sed vt aliquando finem inueniat oratio, hæc miſſa faciemus, ſi hoc vnum addiderimus, quòd vide-

 licet

licet tempus hoc noſtrum videtur eſſe id, de quo Propheta locutus eſt,cùm dixit:Futurum tempus, in quo pardus cum agno, & crudelia animalia cum manſuetis impunè habitarent, & quo puero innoxius eſſe ſerpens,& feras truculentasq; beſtias minaret puerulus: hæc iudicio meo de puero Chriſto, & de dijs Gentilibus intelligi poſſunt: quare non eſt ad præſens nobis ab illorum nominibus metuendum magis,quàm à ſcorpio,cui reciſa ſit cauda,vel à veſpa, cui ſit euulſus aculeus, puer paruulus qui datus eſt nobis minat iſta omnia. Et puer iſte eſt, qui cum dulciſsima matre miſit in os meum, canticum nouum carmen Deo noſtro. Caueant ergò iſti, ne de illorum numero ſint, de quibus dicitur: Trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Vbi verò timor erat, hoc eſt, in peccatis,minimè trepidant. Volo ſciant noſtram quàm ſuam tutiorem eſſe viam:nam etſi in laudandis diuinis rebus nonnihil modum excederem, tamen in hoc exceſsiſſe quàm defeciſſe, longè melius eſt. Theologorum enim regula eſt:Cùm datur virtus ad augendum actum,melior eſt exceſſus quàm defectus. Ipſi verò tacent, & tanquam fuci pecus ignauum,

nos

nos apum sedulitate laborantes insectantur, & mellifluis nostris operibus insidiantur. Ex integro citamur in iudicium, propter humana studia dicitur vapulasse Hieronymus, & liuentes scapulas reportasse. Sed ô stulti & tardi ingenio ad ea capienda quæ clariora sole ad vitæ humanæ instructionem sub oculos vestros Deus Optimus Maximus ingessit. Cur precor Hieronymus vapulauit, quòd idoneum vtriusque Testamenti laborando sese fecerat interpretem? Absit vt ego vnquam in hanc vestram fallacem sententiam trahar. Voluit Deus nouum vetusque Testamentum per Hieronymum transferri: voluit ergò & illa, sine quibus id fieri nequibat. At quis Grammaticæ ignarus Etymologiam nesciens, Orthographiam non agnoscens, Prosodiæ nullum iudicium habens, Historiarum vacuus, Poëtarum, Oratorumque inimicus, tam varium, tam multiplex opus consummare potuisset? Hi sunt qui laborem & dolorem non considerant, digni qui magni Patrisfamiliâs curatores sint, vt sub vmbra iacentes, operationum sudorem rideant. Vidi nonnullos ex istorum numero,

qui se postquam Alexandri Grammatici, & Aesopi versiculos didicere, cousummatos grammaticos arbitrentur: & postquam dialectices & legum aliquid addidicerunt, se Solones & Chrysippos existiment. Postmodum, quũ vel Augustini, vel Hiernoymi, vel Hylarij, aut alterius ex his, qui Latinã linguam tenuere profertur aliquid, hęsitant, tacent, mussant, audisse dissimulant, doceri pudet, ignorantia cruciat, dicunt aliam esse nunc, aliam tunc fuisse grammaticam: & quum dicitur, oportere illam quæ tunc erat nõ ignorari, quòd secúndum illam conscripta sunt Euangelia, Pauli & aliorum Apostolorum epistolæ, magnorum Doctorum libri, qui vtiq; magni nõ fuissent, nisi periti Grammaticæ fuissent, respondent, satis esse summa sequi vestigia rerum, & suum quoddam Catholicon venerantur, quod pluribus erratis quàm Pardus maculis aspersum est. At cur igitur vapulauit Hieronymus, nempe quòd artis suæ arma ad obsequium Christi tardius reuocabat, quòd opes quas ab Aegyptijs abstulerat, non dabat Hebræis, quòd aurum à Persis acceptum, non ferret ad Christum, quòd Cedros in Lybano

cæsas,

cæsas, ad templi fabricationem non traheret. Audiuistis? intellexistis? post hoc silere vos decet. Audent iterum nos interpellare, Poetas calumniãtur, quòd multa in eorum libris obscœnè dicta turpiter facta recitentur. Possemus ob eandem causam sacros Codices damnare, in quibus Sodomitarum scelera, idololatrarum impietatem, multorum stupra & adulteria, incestus quoq; & sceleribus omnib9, scelera immaniora didicimus. Si respondeas in sacris libris post scelera recitata pœnarum, & vltionis mox fieri mentionem, vt moneatur lector à peccato ad supplicia necessarium esse transitum, hoc quoq; de Poëtis polliceri possemus. Nam raro magna illa scelera commemorantur, quin insecutę ruinæ & excidia subiungantur. Cur Tarquinium regno pulsum dicunt? Cur Cæsarem interfectum? Cur Neronem & alios Deo & humano generi inimicos, Imperatores trucidatos volunt? mortes, ruinas, euersiones, cruciatusq; flagitijs deberi vbiq; prædicant: verùm hac responsione dimissa, quia sacris nolo cõferre prophana, confiteor multa esse in Gentilium libris abominanda, quæ si quis à bonis plurimis, quæ in

eisdem

eiſdem libris ſunt ſegregare neſciat, libros non legat, noxij ſunt, venenoſi ſunt, mortiferos experietur. Si verò prudentiæ tantum in eis legendis habuerit, quantum in legendo melle præ ſe ferunt apes, ſecurus legat. Et non me, ſed magnum Baſilium doctiſsimum, & ſanctiſsimum inter Græcos Doctores & Epiſcopos prius conſulat, Græcas, Latinasq; Bibliothecas perluſtret, inueniet in omni Eccleſiæ ætate, & cùm plantabatur ſub Apoſtolis, & cùm rigabatur ſub Martyribus, & potabatur, cibabaturque ſub Doctoribus, qui eloquentes erant eloquenter dixiſſe, & qui Gentilium ſtudiorum profecerant exercitio gentilia cum noſtris ſemper coniunxiſſe. Nec obijciant Euangelia ſimplici nudoq; ſermone tradita, obijciam & ego hominem naſci nudum, non panes, ſed triticum oriri. Non contemplantur iſti opera Dei, ſunt enim (vt arbitror) curui in terras & cœleſtium inanes, audiant Gregorij ſententiam, de Deo enim loquens ait. Etſi omnium bonorum ſit ipſe largitor, tamen noſtræ fructum quærit induſtriæ. Si igitur det tibi Deus rude lignum, metues illud ad ædificandę domus ſtructuram,

ad quam illud petieras, dolando, leuigandoq; aptare? Dat tibi quæ ad corporis & animi vitam necessaria sunt Deus, & tamen in his dandis arte vtitur & industria, vt tuo quoq; (si ingenio vales) locum relinquat, exercitio. Data est Lex, quis prohibet eam declarare, interpretari, à lingua in linguam transferre, nouis verbis ornare, nouo dicendi genere includere? Si tu fortassis hoc nescis, obmutesce: Sciuit hoc Hieronymus, Ruffinus, Origenes, & alij complures æterna memoria dignissimi viri, quorum fecimus, & quum oportunum tempus erit, in posterum faciemus mentionem. Mos iste superaddendi aliquid ornatus gratia, & studio pietatis cœpit ab Apostolis. Præcepit Iesus Apostolis asinam cum pullo adducere, de frondibus & de sternendis vestibus tacuit, at id totum Apostolica superaddidit industria. Tu ista considerans non frigescis? ignauiam tuam nondum despicis? I nunc & verbis virtutem illude superbis. Si diceremus istis, prosam quoq; numeris ligari, & orationem quam solutã vocant, quibusdam pedum articulis incedere, vel mo riderent, vel prosam deinceps sibijpsis interdicerent, adeò

con-

conſcientiarum ſuarum nitori conſulunt. Sed Gregorius, & ſanctiſsimi & doctiſsimi non ſolum non negarent, verùm & negantes cum indignatione ſubmouerent, & ſe per ſæpè vſos confiterentur, quod in eorum præfationibus, quibus in miſſarum ſolennijs vtitur, Eccleſia manifeſtè deprahenditur, tanto ſale conditæ ſunt, tanta alacritate exultant, tanta fœlicitate mouentur, tanta venuſtate menſuraq; incedunt, vt ijs etiam, ad quos eſt ſermo, non placere non poſsint. Quid igitur poëſim horretis? Excutite ex oculis caliginé, denſam hanc nubem abigite, ne Narnienſium prudentiam imitari videamini, qui (ſi vera fama eſt) vt cornùtæ cocleæ impetum intercluderent lapideum pontem quo fluminis ea prçterfluentis ripæ committebantur, euerterunt. Sunt nonnulli qui zelo Dei quidem, ſed (vt arbitror) non ſecundum ſcientiam, exquiſita illa & græcam phraſim redolentia vocabula, quibus quaſi margaritis ambitioſa Poëtarum oratorumq; ſuperbit oratio diuinis rebus annectere nefas putant, ſed iſtorum miſerãda potius quàm confutanda ſententia, & blandè monendi ſunt: legant Auguſtini de Chriſti natiuita-

uitate ſermones, ſi alia maiora volumina, vel nō intelligunt, vel non habent: Inuenient Angelum ad Virginem miſſum paranymphum vocari, Virgini aſtitiſſe paranympham credulitatem. Quid alacrius, quid iucūdius, quid phaleratius, quid (vt ita dicam) ſuperbius illo Auguſtini de Epiphania ſermone, qui incipit, Poſt miraculum virginei partus: in quo neſcio Vergilium ne, an Lucanum magis ſtuduit æmulari, quem quum lego ſpiritu quodam Poëtici furoris accendor ad carmen, quemadmodum olim Timotheus Phrygio cantu dicitur Alexandrum ad arma concitaſſe. Audi, Auguſtini verba ſunt. Tunc luna recedentibus aſtris per mediam cœli ſemitam pulchris aurea motibus ibat, & iter ſuum radiis aperiens cāpos placidis acceſſibus honeſtabat. Dum ergò roſeæ polum faces, & noctem fulgurantia aſtra diſcernunt, tunc inſolitum repentè natura lumen extimuit, pauit ſubitò ſtelliger axis, & aſtra tremula famulantur ad cunas. Huc vſque Auguſtinus. Vides hæc verborum ſeries, quanta eloquentiæ ſpuma luxuriet, quanto dicendi feratur impetu, quāto rutilet illuſtrata ſplendore? Quis neget hunc Poëticum fuiſſe furorem? Poterat tūc veraciter de ſe dicere: Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo: multo maior ſolito videbatur afflatus eſſe numine quodā iam propiore Dei. Quis non rideat ſi videat Prognen à Coruo vel Cygnum

ab ansere de nimia cantus dulcedine pauonem à nictycorace, de nimio cultu: Cyreneos & Hispanos equos à testudine nimia currendi velocitate culpari? Sic indiscreti, sic imprudentes, sic malè circũspecti sumus, vt quicquid vires nostras excedit, quicquid à nostra cõsuetudine fugit, malũ putemus. Sed quid est, aiunt, quod apud Boëtium Seuerinum Philosophia vocat Musas scænicas theatralesq. meretriculas? opportunè & pro tẽpore portiunculã hanc edidistis. Amicis respondebo, nec pro salute vestra (modò curari velitis) parcemus impensis: eia & hanc morbi vestri radicẽ extirpemus, has hostiliũ copiarũ reliquias vna excursione deleamus. Duo sunt genera Poëtarum: vnũ eorũ qui paulò vltra prima grãmaticæ rudimẽta prouecti, quos sciolos Hieronymus appellat, adeò sibi placẽt, vt audaci præsumtione sibi polliceãtur Mantuanæ gaudia famæ: hi sunt de quibus Augustinus inquit in lib. de doctrina Christiana: Hæc siliqua intra dulce tectoriũ crepitãtes quatit lapillos. Hi ne parũ, sed multa scire videantur scripturã sacram irrident quicquid Maroniano vel Ciceroniano caret lepore dedignantur, liberaliũ artium expertes sola auriũ delectatione trahuntur, audẽt & contra Catholicã veritatem aliquãdo sentire: in quod scelus nemo vnquam nisi leuis & insipiens, & ipsius veritatis inimicus adductus est. Horum ego, etsi aliquãdo

cùm

cùm in ſeculo eram certa litterarum ſtudia nun-quam tamẽ vitam imitatus ſum:dedit enim mihi bonorũ omnium dator Deus, vt à ſciẽtijs indiſ-ſolubilem,ſic ad benè beateque viuendi curam, conſtantem animum. Horũ igitur ſcænicæ ſunt Muſæ, & popularis auræ fauorem aucupantes. Eſt alterum Poëtarum genus,quod Maro noſter ſtuduit æmulari,quod exprimit,quum inquit:

Fœlix qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus omnes, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus:ſtrepitumq; Acherontis auari.

Et paulò ſuprà:

Sin has ne poßim naturæ accedere partes,
Frigidus obſtiterit circùm præcordia ſanguis.
Pura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

Et quæ ſequũtur:Hi ſunt modeſti,graues,cir-cumſpecti, humanarũ diuinarumq. rerũ ſtudio-ſiſsimi, imalentes eſſe quàm videri, pijſsimi Dei cultores,religionis nõ contẽptores vt primi: ſed amatores obſeruatoresq. Quales tẽporibus ſuis fuere Linus, Orpheus, Heſiodus, Homerus,& noſter Maro,qui quanquã falſorũ deorũ cultum extollant,minus tamen plectendi ſunt, quàm hi noſtræ tempeſtatis. Illi enim vel temporũ vitio, vel ſua infœlicitate decepti, quò errorem ſuum tueantur,habere vidẽtur: hi verò ſub nouæ legis gratia procreati, & beneficẽtiſsimi Dei donorũ ingrati, veritatẽ quàm alij ſummis ingenij cor-

porisq; laboribus quasi fugientē sequuti sunt, oblatā respuunt, repertā abijciunt, quòd si pertinaciter contēdatur Boetiū omnē dānasse poësim, æquis animis aduertite, si post ea verba rediuit ad versus, si plura excudit poëmata. Videbitis grauissimum sanctissimumque virum, & omnium scientiarum peritissimum, eo præcipuè tempore, quo religioni sanctitatique maximè vacabat, quū scilicet carceris squalore cōfectus ingruentē mortē semper operiebatur, nō cū scænicis, sed cū veris sacrosanctisq; Musis habitasse, Dircen inuisisse, sub Eurotæ lauris discubuisse, Stoan & Academiā perlustrasse, Aristotelicis cōgressibus vsum fuisse, cum gētilibus nostra miscuisse. Non horruit iste præstātissimus veritatis inquisitor & inuentor, Græcorum barbas, Barbarorum tiaras, frendentes peregrino sono linguas, quoscunque veritatis amicos, & clientes inuenit amplexatus est: siue ille Poëta fuerit, siue Orator, siue Latinus, siue Barbarus, siue Maurus, siue Seres, siue Aethiops, siue Scytha, qui veritati adstipulatus est nobiscum, in ea parte consensit: veritas enim (teste Aristotele) nunquā veritati repugnare potest. Nō quibus linguis, quibúsue vocabulis vteremur, legifer noster Christus ostēdit, nec quomodo loquendū, sed quomodo viuendum sit expressit. Immò, quò magis istorum duræ ceruices cōtundantur, ipse Christus linguarū omniū Do-

ctor

ctor fuit, quũ quinquagesimo à resurrectione die Spiritus paracletus in linguis igneis Apostolis apparuit: opera enim Dei circa creaturas indiuisa esse dicimus, nec illis assentior qui nõ variis linguis loquutos, sed dum Hæbraicè loquerentur à diuersarũ linguarum hominibus intellectos volunt Apostolos, cuius opinionis confutatio, quia loco isti non conuenit, in aliud tempus est differenda. Discãt isti, non me, sed Apostolo docẽte, genera linguarum & interpretationẽ sermonũ, quæ sine Poëtarum cognitione fieri non potest, dona esse Spiritussancti, discãt Apostolũ ipsum nonnunquam Poëtarũ vsum fuisse testimoniis, discant quosdam fuisse magnæ & sanctitatis & scientiæ viros in ecclesia, qui Virgilium Poëtam Gentilem prophetasse velint, cùm dixit:

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna,
Iam noua progenies cœlo demittitur alto.

Resipiscãt igitur, & sint tardi ad loquendũ, promptiores ad audiendũ. Meminerint in magni patrisfamiliâs domo nõ vnius generis, nõ vnius vsus tantũ vasa, in vno hominis corpore, non vnũ tantũ mẽbrum, sed plurima esse. His namq; diuersorũ generũ instrumẽtis: & si non tu, tamen opus habet Christus, ad cui⁹ obsequiũ suadẽte in secunda epistola ad Corinth. Apostolo, corporis animiq; bona, & quæ in nobis sunt, & quotquot futura sunt conuertere, ipso fauẽte proponimus.

IOANNES PICVS, BAPTISTÆ MANTVANO CARMELITÆ, S. P. D.

OLIM ad te non scripsi, Pater optime, sed interim legi quæ scripsisti diuina scilicet atque sanctissima tua poëmata, in quibus earum rerum maiestas, is splendor est eloquentiæ, vt certatim in illis palmam sibi vendicare verba, atque sententiæ videantur. Fœlix qui velis optima, eadem & posſis, fœlices nos, quibus non solum legere quæ scripsisti, sed etiam te amare, te videre, te alloqui datum est. Diues hic mihi materia, & quæ non epistolam, sed iustum volumen impleat, si euagari me in laudandis tuis poëmatis, vel imbecillitas sineret nostra, vel pudor tuus. Hoc vnum dixero, delectari me adeò lectione tuorum carminum, vt ferè quotidie cùm me vel tædium, vel fatigatio cæperit, in illa quasi in hortum delitiarum solitus sim secedere, vnde animo tanta semper oboritur voluptas, vt nihil cupiat magis quàm iterum fatigari, vt iterum recreetur. Philostratum de Apollonij vita si satis illo es vsus, desidero, & Zachariæ philosophi quem te nactum Romæ dixisti exemplar, cura vt aliquando habeam, prætereaque indicem bibliothecæ vestræ Bononiensis, si tuo id commodo fieri potest.
Vale & Beroaldum nostrum saluta.
Florentiæ XIX. Septemb.
M. CCCCXC.

BAPTISTA

BAPTISTA MANTVANVS CARMELITA THEOLOGVS, D. Ioanni Pico Mirandulæ, S. P. D.

HODIE mihi in sacrario nostro cum Beroaldo vt sæpè soleo, fabulanti, redditæ sunt literæ tuæ, & tanta cum vtriusque nostrum voluptate perlectæ, vt videatur nobis referenda illa dies inter fastos, & niueo, vt aiũt, numeranda lapillo. Certè & eloquentiæ tuę & amoris in te nostri vis tanta est, vt nihil magis optemus, quàm tuis crebrò epistolis recreari. Sed cùm sumus tibi responsuri, eo maximè tristamur, quòd sermonis paupertate impediti, non habemus, vndè par pari referamus. Si de poëmatibus nostris tam magnificè sentis, vt scribis, punctum omne tulisse me arbitror. Tuo namque absolutissimo perfectissimoque in omni disciplinarum genere iudicio, non est qui vnquam ausit refragari. Sed vereor, Pice doctissime, ne tibi acciderit quod esurienti ac sitienti mihi aliquando euenit, vt ea, scilicet sint visa palato ingenij iucundissima quæ fuerant sitibundo & anhelanti primum obiecta, & voluptatem in te hanc tantam excitarit non sua ipsius rei perfectio quam gustasti, sed ànxia potius auiditas animi lucubrando iam exhausti, & delectationem quasi quietem, ac laborum intermissionem affectantis. Hac ratione fessis videtur nuda humus cubile mollissimum, & nudo ac inopi trita lacernula grande ornamentum. Quicquid id fuerit, benè habet, & est cum libellis meis satis benè actum, nõ enim possunt non

in ultum

multum exultare, quod acumine lectoris tam arguto non relegati fuerint ad incudem, & quod à tanti iudicis censura exierint non solum non damnati, sed commendati, donati, honorati. Scire tamen te volo, Pice iucundissime, libellos hos meos fuisse ante tempus ablactatos, & ante emendationem formatos & editos. Nam dum ego Romæ grauius admodum reipub. meæ negociis insudarem, eo tempore quo tu quoque, vt meministi, tantis illis æmulationum fluctibus laborabas, amici Bononiæ putantes debitum amicitiæ officium se præstare, me inscio protocollum meum quod eis vt nauci & peripsema quoddam reliqueram, diuulgarunt. Et quod, vt Augusti vtar adagio, citò tardè, id est, maturè fieri debuisset, præcipiti charitate properantes ad Impressoris officinam detulerunt. Hoc vt resciui, dolui quidem, verùm ne amicos contristarem, & quod videbam remedio iam amplius locum non esse, tacui & dissimulaui, statuens tum si vnquam me viuente iterum formarentur, emendare & emaculare multos locos, quod & faciam, si talis vnquam redibit occasio. Philostratum tuum, prius lectione eius apprimè delectatus, tradidi Beroaldo perlegendum. Studebo pro viribus, imò & supra vires, votorum te tuorum compotem reddere, nec ero ego prius voti compos, quàm tibi paruisse, & votis tuis satisfecisse me intellexero. Vale, & Politianum nostrum salutato. Kalendis Octobris.

M. CCCCXC.

IOAN-

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI: DE CALAMItatibus temporum.

LIBER PRIMVS.

AD REVERENDVM IN CHRISTO PAtrem ac dominum D. Oliuerium Carafam Sabinen. Episcopum & Cardinalem Neapolitanum.

COGIMVR Istius mala tempestatis, & alto
Egressas Erebo furias, turpiq; fugatam
Virtutem exilio, varias percurrere clades,
Ob scelera immissas terris, Artemq; docere
Quæ premat ætherei flagrantem principis iram.
Summe Deûm decimus regnum cui terminat orbis,
Cui rerum natura subest, cui militat ardens
Astrorum cœliq; iubar, qui solus habenas
Fortunæ fatiq; tenes, sua victus Apollo
Postibus arma tuis offert plectrumq; lyramq;.
Quicquid habet Delos, quicquid Cadmeia Dirce

Quicquid inest Delphis tibi dat, Cynthus᷑ Rhodoſ᷑
Omnis odoratæ ſeruit tibi gloria Daphnes,
Eſt tuus Eurotas, Helicon tuus, ardua Cirrhæ
Saxa tenes, tua nunc hederis, tymbraq; virenti
Ornantur delubra, tui per pinguia paſcunt
Phocidis arua greges, & dulcia flumina potant.
Dij veteres fugêre, nouis altaria lucent
Ignibus, & nobis tua numina ſola ſuperſunt.
Et quoniam pulſo ſolus potes omnia Phœbo,
Huc ades & fragilem duc ad tua littora cymbam.

Calamitatum enumeratio.

POſtquàm ſollicitæ ſtimulos & plurima vitæ
Tædia perpeſſi iuuenile peregimus æuum,
Ocia, & antiqui finem ſperare laboris
Fas erat, & feſſæ poſt longa pericula puppi
Littoris & mitem portus optare receſſum.
Sed pater vtilibus qui temperat omnia curis,
Robur & aſſidua vires firmare palæſtra
Cogitat, & nobis quibus ætheris annuit arcem
Deſidiam ſomnumq; negat, ne ſcilicet annis
Dulcibus, & ſegni mens eneruata quiete
Langueat, & torpor lentos effœminet artus.
Torpor enim cæco vapor eſt è gurgite ſurgens
Somniferæ Lethes, nubem qui intexit opacam
Senſibus humanis, fideiq; obliuia ſanctæ.
Securas igitur ne vincat inertia mentes,
Tempora continuis fœcunda laboribus adſunt.
Ecce repentino ſurgunt horrentia motu
Prælia, terribilē quatiens Mars ferreus haſtā Ar-

Armato rigidum lateri circumligat ensem.
Stat sonipes picto lumbos & pectora tergo
Cinctus, & aratæ frontis splendore superbus,
Accincti gladijs pedites, quibus ærea fronti
Tegmina, prætentis vibrant vmbonibus hastas,
Coritosq́; ligant humeris, villosa sagittæ
Tergora, & hirsutas rostrant hastilia vulpes,
Perq; foros cursant nautæ, stipantq; Liburnas
Arma rates, clypeis circumpendentibus, altum
Tollit prora caput, rostratas ardua puppes
Ponè trahit claßis, suspensaq; carbasa ventis
Crispat, & accensi pugiles molimine magno
In teretes malos silices & ferrea sursum
Tela vehunt, resonant funes, animosa iuuentus
Aeratasq́; sudes & curuæ cuspidis vncos
Aptat, & ardenti comes it Bellona Gradiuo.
Sicut in Actiaco grandi sub Leucade ponto
Littus ad Ambraciæ, forti cum milite Cæsar
Chaonio Phariam disiecit in æquore classem.
Seu quando Ionijs Vulcania fluctibus Aethna
Europæ Libyæq; Duces concurrere vidit.
Scilicet Ausonijs alacer quum Regulus ibat
Nauibus, excelsi sulcans vada lata Pachynni,
Et patrijs contra bellans pro legibus Hanno
Saxa relinquebat fatis Lilybœa sinistris.
Bellandi cupidæ coëunt in prælia gentes,
Depositisq; vacant inculta ligonibus arua,
Vndiq; surgentem spargit vaga fama tumultum.

Arma procul collisa sonant, clangore minaci
Martia feruentes accendunt classica pugnas.
Quòd si florentes istis in Syrtibus annos
Egimus, & tanto iuuenes sudauimus æstu,
Quid non triste putas feret ærumnosa senectus?
Ipsa tremens artus, teretiq; innixa bacillo
Hispida, macra, breuis, canis rugosa capillis,
Caligans oculis, curuato in pectora tergo
Iam properat, sequitur celeri mors pallida gressu.
Heu frustrà faciles cursus auramq; secundam,
Frustrà expectamus, Nos implacata Charybdis
Proijcit in Scyllam, Scyllæ de vertice rauco
Nos rapiunt Syrtes, iterumq; rotamur in hosdem
Aequoris insultus, scopuli, vada, pontus, & vndæ
Semper & aduersis in funera currimus astris,
Et nihil est aliud cultis Adamus in hortis
Quàm primi sine fraude dies, quum libera nulli
Pectora mærores agitant, syncera voluptas,
Impolluta quies animi cum dulcibus annis
Primæuæ fugiunt vitæ, mox asper acutas
Gignit ager sentes, & noxia semina profert.
Namq; vbi læta nouæ cessit lanuginis ætas,
Sollicitæ subeunt curæ, trepidiq; pauores,
Et labor insomnis, dubijq; per omnia casus.
Bella cient Italæ gentes, nec barbarus hostis
Quæritur insultans, nostris qui finibus instat,
Inter se certare parant, & fœdere rupto
Conuertêre rigens in mutua vulnera ferrum.

Quosq;

Quosq́ peregrini dominos concordia mundi
Fecit, in ambiguam regno de paupere litem
Compulit infausta genitrix, Discordia pugnæ.
Hæc vrbes eadem vesania cæpit Achæas,
Quum caput Aemathij proles animosa tyramni
Extulit, aduersus celebres Lacedæmon Athenas
In Lacedæmonios ibat Thesæa propago,
Totaq́ subuersis titubabat Græcia rebus,
Dumq́ fauent regni cupido, dum fœdera iungunt
Cum Duce fœdifrago, dum sese copulat hosti
Alter in alterius damnum commune coëgit
Ferre omnes fortuna iugum, & parere tyranno.
Nec genus Ausonium (tanta caligat Erinne)
Italiæ similem videt impendere ruinam.
Luce caret, nescitq́ diem, secumq́ tenebras
Crimen agit, noctemq́ animis inducit & vmbram.
Propterea amisso scelerata lumine mentes
Venturam non antè putant quàm venerit iram,
Quodsi coniunctis in prælia viribus irent,
Hesperiæ gentes, non obluctantibus astris,
Non prohibente Deo, sed opem viresq́ ferente,
In vetus imperium possessaq́ regna redirent,
Seruirentq́ iterum Thusco læta æquora Tybri,
Sperchiusq́ Pado, nostris Erymanthus & Othrys
Collibus, & Latium trepidaret barbarus ensem.
Preda nec essemus toties, nec Thracius hostis
Per Phryges & Colchos captaq́ per Helladis oras
Duceret in celebres insignia nostra triumphos.

Ciuiles rixas & bella domestica nostri
Non reges tantum atq; duces, sed milite mixto,
Dum Picena fugax populatur littora Turcus,
Arma sacerdotes diuorum altaria circum
Ferre preces soliti extollunt, paciq; repugnant.
Quà sonat angustum Scyllæ latratibus æquor,
Quàq; Syracusio circundatur insula ponto,
Insula Ciclopum Libyę porrecta sub axem,
Feruet Martis opus, Calabros & Iapigis vrbes
In pugnam Bellona vocat, rapiensq; superbam
Aegida Gorgoneos pectus circumligat angues,
Et quà nubiferi medio pro limite montes
Stant Itali Galliq; soli, nouus arma tumultus
Cogit, & indomito fulgentes ære cateruas,
Causa mali caput Etruscæ Florentia gentis
Ausoniæq; decus, summi violare ministros
Ausa patris demens, sacrumq; haurire cruorem.
Ipsa quoq; indomiti genitrix Ferraria belli
Præteritas auxit clades dum ferre recusat
Imperium: Venetoq; negat parere leoni.
Adde quod aspectu cœli viciata maligno
Arua negant victum, pingues iactata per agros
Semina vel pereunt vel inanes culmus aristas
Erigit, & tristi messor ligat hordea fronte.
Si fœcunda Ceres aut læti viribus agri
Aut hominum studijs vsquam fuit, inuida grando
Pulsa per aëreos magno cum murmure tractus
Impellente Noto strauit, longosq; labores

Perdidit,

Perdidit, & nimbis Cererem glacialibus hausit.
Et Padus ingentes voluens ex Alpibus vndas
Insubrum, Venetumq; domos penetrauit, & omnes
Aggeribus fractis agri vastauit honores,
Nec ripis tantum, sed & ipsis altior ibat
Arboribus, salicum per summa cacumina nautis
Cursus erat, fugit Protei pecus omne per agros,
Altaq; montanæ petierunt æquora nymphæ,
Sicut cùm bellis olim ciuilibus vrbes
Arserunt Italæ, cùm Cæsaris arma superbi
Inuasere lares patrios gentemq; Latinam.
Mira canam & nostris fortassè nepotibus olim
Non factura fidem, Benaci sparsa per agros
Tanta locustarum nubes, vt pinguia passim
Pascua & exortas segetes, nemorumq; decorem
Temporis exiguo tractu consumpserit omnem.
Nec poterat sumptis hominum solertia telis
Fatales arcere feras. Caua tympana latos
Implebant crepitu campos, nec territa tanto
Dira lues sonitu, herbarum radicibus imis
Morsibus hærebat, vicina per oppida postquàm
Rumor ijt, carpere arma viri, concurrere turbæ.
Ad commune malum tanquam nouus Itala Cymber
Regna premat, tandem multo vix tanta labore
Illuuies longis vix est consumpta diebus.
Dura fames igitur tristes populata colonos
Sæuit, & exhaustis languescunt corpora venis,
Vulgus inops macie affectum squallensq; per vrbes

Poscit opem frustrà, & sensim vitalia membra
Victa cadunt, siccasque premunt ieiunia fauces.
Nec patres natis, nec nati patribus adsunt,
Tanta per humanum genus inclementia regnat.
Non Libycæ segetes, non pinguibus Appula campis
Horrea, non Phrygijs succurrunt Gargara sulcis.
Sed minus hinc damni, minor hæc ærumna, dolorque
Mitior, infœlixque minus fortuna sequctur.
Hic paucæ sat erunt lachrymæ, crudelior alter
Communem ingenti pariturus strage ruinam
Hostis adest, nostræque rati grauis ingruit imber,
Quà Rhodani voluuntur aquæ, quà frigida Rheni
Teutonicas fert vnda rates, quà perluit agros
Insubres, Venetosque Padus, quà diues ab alto
Vertice subiectos speculatur Brixia campos,
Occultum pluit ex alta Deus arce venenum,
Et quà Tiresiæ pulcherrima filia nymphas
Colligit humenti gremio, latèque recedens
Littus arundinibus cingit viridique papyro,
Quàque patens longè fluctu sonat Adria vasto,
Vltrices mors atra manus exercet, & altis
Tabe madens sparsam cædem componit aceruis.
Quà fluit Ethrusco surgens vetus Albula fonte
Romanasque inuisit opes & regna Quirini.
Quà gelidis sonat Arnus aquis, quà magna potensque
Imperat Aemylio vicina Bononia Rheno.
Imbelles acresque viros, senium atque iuuentam
Pallida mortifero pestis grassata veneno

Sternit

Sternit humi, fundamq; rotans è turribus altis
Ardentes papulas iaculatur & vlcera diris
Glandibus, & penetrat flammantibus inguina telis.
Huic tumidum guttur virus leuat, ille sub alis
Fata gerit, quà longa humerus se in brachia curuat.
Alterius patulas aures arsura parotis
Suscitat occultum longis sub crinibus ignem,
Attonitumq; caput feriens, vitalia membra
Occupat, atq; vias mors vna perambulat omnes,
Extollitq; caput, quà cursum fatifer humor
Sistit, & horriferum sensim durescit in orbem.
Id crudele genus necis, hoc immane feroxq;
Supplicium, hæc stygio rabies egressa profundo,
Perq; domos humiles perq; alta palatia regum
Sæuit & occultis miseros ferit ictibus artus.
Vt quando incauti vitio pastoris ouile
Incustoditum nox intempesta recepit,
Si lupus hesternæ patiens ieiunia lucis
Sollicitusq; fame, fuerit per limen apertum
Ad solas ingressus oues, non mitigat vnum
Ingluuiem funus, sed multa cæde madescit.
In totum sæuitq; gregem, sic acre venenum
Insontes, sontesq; modo prosternit eodem.
Iamq; cadaueribus desunt loca iuncta sacratis
Aedibus, effossa passim tellure prophanis
Conduntur tumulis, inhonoratisq; feruntur
Funeribus, dictu horrendum, visuq; tremendum,
Præda feris inhumata iacent, & tabe fluenti

Circumstans tetro locus incestatur odore,
Quà triplici conclusa Pado Ferraria longis
Cladibus atteritur, dominorum corpora paßim
Pascuntur per rura canes, aquilæq; rapaces
Effodiunt duris hominum caua lumina rostris,
Intestina ferunt volucres, & in arbore summa
Exta patrum suspensa diu vidêre nepotes.
Membra pater vix ægra trahens, dum frigida condit
Corpora natorum, clauso nondum ore sepulcri
Labitur ipse super sua pignora. Crebra suorum
Sola domo vacua mater dum funera ploxat,
Cum lachrymis animam tenues exhalat in auras.
Multi antè occasum vitæ vicina scientes
Fata sibi, condiq; suas tellure volentes
Relliquias, fodêre solum glebisq; subactis
Sacrato viui se composuêre sepulcro.
Rura silent, vacuæq; suis cultoribus vrbes,
Iura fori clamosa tacent, per compita surgit
Gramen, & extinctis non lucent ignibus aræ,
Nec solitos cantus nec odores templa Sabæos
Accipiunt, squallentq; domus, muta omnia mœrent,
Qui superant cladi, superûm quibus ira pepercit,
Coguntur miseri sua dulcia limina ciues
Linquere, & in medijs tentoria figere campis.
Sicut per Libycos solet armentarius agros
Ferre larem, secumq; suos vectare penates.
Vidi ego per tacitos saltus, & inhospita lustra
Mole sub excisa silicis, curuoq; sub antro

Mon-

Monticolas habitare viros, & gramine pasci.
O superi, loca qui tuti secura tenetis
Si scelere offensi nostro tam dira mouetis
Prælia, sat veteres tam multo funere culpas,
Sat longo luimusq́; metu, iam parcite, saltem
Relliquias generis semenq́; relinquite nostri.
Non animi tantum gentis cecidêre Latinæ
Cùm Romana ferox circùm capitolia Gallus
Barbaricis trepidam pulsans clamoribus arcem
Diceret, euersæ frustrà succurritis vrbi
Romulidæ, regni & vitæ postrema dies hæc.
Vel post Cannensis lachrymas & funera pugnæ,
Quando Quirinales aquilas, fascesq́; superbos,
Ad Tyrias iam se laturum crederet arces
Hannibal, insultans victo iuueniliter hosti.
Et mox ex alto bellorum culmine pulsus
Languit, aduersis fatis & Marte sinistro.
Non tanto tremuêre metu præcordia Graiûm
Xerxis in aduentu, monuit cùm Delphica rupes
Non muro non arce dari, sed naue salutem. muro ligneo id est naue
Non ita Mosææ quondam miracula virgæ
Horruit attonito Memphis turrita colono.
Ipse quoq; in syluis & vallibus Apennini,
Exilem ducens tecto sub paupere vitam
Delitui, quà templa petit Romana viator.
Et quà Flaminiiq; fugiens Claterna per agros
Ducit ab angustis vndosum vallibus amnem,
Arce sub Ociami nostris vbi dicta Camœnis,

Tecta

Tecta Refrigerius sublimi in colle tenebat.
Non fuit ausa magis, nec clade nocentior ista,
Romuleam pestis longo quæ funere plebem
Diripuit, quando veniens Epidaurius anguis
Ionios citrà fluctus in regna Quirini
Abstulit aërium virus, qui postea templa
Iuncta Ioui tenuit, bifidum quà diuidit amnem
Insula Ianiculum dirimens à collibus vrbis.

Communes calamitatum causæ.

SEu superûm sic ira velit, seu noxius ardor
Aetheris, aërios infuso lumine tractus
Inficiat, seu sola ferant contagia morbum,
Seu dum longa fames hominum ieiuna coëgit
Ora cibis vesci indignis escaq; nocenti,
Impurus per membra fluens vitalia sanguis
Putruit, & dirum subiens præcordia virus
Inferat occulto properatam vulnere mortem.
Vndè malum surgat non est dignoscere promptum.
Ipse tamen reor has omnes concurrere causas
Et coniuratas percusso fœdere diuum,
Astrorum, terræq; simul concurrere vires,
Sicq; hominum genus haud vna obsidione teneri,
Et nobis elementa necem superosq; minari.
Nec mirum quando longè grauiora meremur
Supplicia, & longè asperiori verbere cædi.
Quippè vbi nec superum pietas, vbi nulla Tonantis
A scelere humanas prohibet reuerentia mentes,
Et virtus vitio vrgenti dare terga coacta est,
Ira patris diuûm fremit indignata, furensq; Eu-

Euocat ex altis Erebi fornacibus atram
Progeniem, horrifera genus implacabile mortis,
Et terras permittit agi Phlegetontis habenis.
Plutonisq; premi imperio. De tristibus orci
Sedibus egressa æthereas noua monstra sub auras
Inuadunt hominum cœtus, & inertia flatu
Pectora lethifero feriunt, it frigida tabes
Ad viuum penetrans animos, perq; intima corda,
Imbibitum virus, postquàm concluserit omnes
Ad virtutem aditus, homines impellit & vrget
Quò Stygiæ iussêre canes, quò Ditis auari
Spiritus inclinat, primi quà criminis auctor
Monstrat iter latum, placidaq; tyrannide regnat.
Hic iuuat immanes Erebi monstrare figuras
Tartareumq; genus sub apertum ducere cœli
Lumen, & occulti reserare latentia mundi
Monstra, venenoso pauit quæ lacte Megæra
Cerberiiq; canis spumis & sanguine Lernæ.
Me precor assuetum mites errare per vmbras
Grynei nemoris, vestrisq; sonantia rura
Cantibus & gressus modò per fera monstra ferentem,
Intactum seruate deæ, furiale per agmen
Este pio vati comites, moresq; docete
Infandos Stygiæ gentis cœlumq; perosæ.
Iam mugire solum cœpit, iam nubibus aër
Pallet, & infernis surgunt afflatibus vmbræ,
Nigrescitq; polus, monstris exterrita lampas
Fert retrò Phœbæa gradus, auditur ab antris

Clamor, & omnigenum rabies confusa ferarum.

Monstrum primum, Superbia.

EVolat horrisono rapidi Phlegetontis ab amne
Ingenti alarum stridente Superbia ductu:
Sic illam dixêre, super quia cætera sese
Tollit, & extento socias supereminet, ore
Omnia conuoluens, cæca de sede Barathri
Crimina nigrantem post se trahit omnia pompam.
Huius ab ardenti virosus anhelitus ore
Fumat, & obscuris oriens à faucibus humor
Defluit, hippomanes, aconita, canisq́ virentem
Tænarij spumam superans, omnemq́ veneni
Mortiferam rabiem, stygij fex ima profundi.
Se superum genus esse putat, veterumq́ deorum
Semen, & à magno se iactat Apolline natam.
Ardua frons, vnoq́ oculo velata, rotondi
Circuitus, medioq́ sedens in luminis orbe
Discessit, spacijs æqualibus vndiq́ centrum.
Hoc insigne patris Phœbiq́ ardentis imago,
Difficili vultu graditur, gestuq́ maligno
Innocuos mitesq́ animos irridet, & odit
Quem videt æternis illustrem laudibus altum
Per virtutis iter veri conscendere honoris
Culmen, & ad superos niti cœloq́ propinquum.
It grauis & raro incessu vestigia profert
Strimoniæ de more gruis, quæ semina campis
Iacta legens æquæ tepido sub sydere libræ,
Si vicina ferat gressum per rura viator

Tela ferens, arcumve manu, caput ardua tollens
Clangit, & ingenti mouet internodia passu.
Paulatimq; viam suspenso gutture carpit.
Cùm bellator equus domini frænatus habenis
Ostentans pectus latum ceruice sub alta,
Cùm glomerat bibulo lentos in puluere gressus,
Nunc hac nunc illac oculos & colla retorquens
Spectari gaudet, Libycosq; æquare leones
Viribus, Albanosve canes dum se putat auras
Colligit, & latis imitatur naribus Eurum,
Non secus hæc rabies ventoso inflatior vtre
Cùm graditur vibrans alternis motibus armos
Ardua sublatæ circumfert lumina frontis,
Vanaq; proceri miratur corporis vmbram,
Et tacitis ardens curis sublimia semper
Mente agitat, tumidoq; sedet sub corde venenum.
Contemptrix inopum, vultus elata seueros,
Inflatoq; rotans turgentia gutture verba,
Ferre nequit iuga, maiorem indignata, paremq;,
Imperia vsurpat, regniq; libidine feruet.
Immansueta, ferox, miseris aduersa, minaxq;
Mitibus, elatis contraria, nescia pacis,
Nescia amicitiæ, rixarum & litis origo,
Dura, ingrata, duplex animo, violenta, rebellis,
Improba, quid pietas, quid sit clementia nescit.
Perfida, fœdifragam dubio sub pectore mentem
Versat, ab excelso fugientia culmine semper
Saxa mouet, laudum semper vesana libido
Sollicitum pectus curis flammantibus vrget,

Nec vitæ ratio, nec opum, nec honoris, in omne
Sponte scelus præceps ruit implacabile monstrum.
Hæc hominum suprema lues, immane ferumq;
Thraicio facinus potuit suadere tyranno,
Asper vt horrenda cumulans præsepia cæde
Semineces artus hominum, fumantiaq; exta
Intulerit stabulis, & equis epulanda virorum
Corpora, quæ infami hospitio, laribusq; prophanis
Occultus pacem simulans admiserat hostis.
O scelus, ô dira inuisæ spectacula fraudis.
Luminibus toruis quoties capita alta leuabant
Thraces equi grandes humano sanguine pasti
Et capita & teretes pendêre extra ora lacertos,
Crurave confractis genibus, crinisve cruentos
Vidisses, sanie à mento per lata fluente
Pectora, sub grauibus contrita cadauera malis,
Fractaq; sub duris crepitabant dentibus ossa.
Strimonius meminit Nestus, scit Bistonis vnda.
Traxit Idumæi genus hinc vecordia regis
Quem magus ardentis cœli noua signa secutus
Admonuit venisse Deum. Nisi cæca superbi
Pectoris ambitio mentem fecisset opacam,
Isset ad infantis sancta incunabula Christi
Deposito fastu, sed mens inflata fauore
Cæsareæ gentis longoq; tyrannidis vsu
Est ingens meditata nephas, nec prisca parentum
Secula par vidêre scelus, nec longa videbit
Posteritas, per rura furens Galilæa satelles

De

Dū trepidis matrum sinibus latentia vulsit
Pignora, membratimq́; secans lata arua cruore
Imbuit innocuo, matres vlulare per agros
Audiuit montana Rachel, vicinaq́; fonte
Fœmina de duplici ducentia nomen & vndas
Hinc est orta lues, quæ Thracia regna vetusq́;
Græcorum imperium vertit Bizantia regum
Vrbs opibus constructa, mari prætenta, duobus
Aegeo Euxinoq́; fretis stipata sedebat
Sceptra tenens, paruo quà gurgite Bosphoros vndam
Colligit, hanc Scythica irrumpens Othomanus ab arcto
Insidijs captam ferro violauit & igni,
Arx erat, Europes, & inexpugnabile quondam
Romanæ fidei vallum Mahometica contra
Arma, minas Asiæ frenans, Lybiæq́; tumultum.
Hæc scelerum dux, atq; parens sublime nitentis
Imperium cœli, summamq́; ambire Tonantis
Ausa potestatem, quantum tentauit in altum
Surgere, Tenarios tantum descendit ad amnes.
Cuius ob ingentem tellus concussa ruinam
Cessit, vt in latices cautem si miseris altum
Pandititer, molemq́; sinu capit vnda capaci.
Sic percussa grauis monstri se pondere tellus
Dissecuit, gremiumq́; alto patefecit hiatu.
Sicut Adrastæis cùm vatem absorbuit agris
Campus, & armato percussit tartara curru,
Seu quando inferni caua guttura Curtius antri
Clausit, & Elysios tremefecit pondere campos,

Vel quando electa primo sub iudice genti
Terra Coron, sociosq; altam demersit in aluum.
Antra igitur grandi laterum sinuata recessu
Inter se ripis summo coëuntibus ore
More pilæ quotiens vento consurgit in orbem
In Latios abeunt curuati fornicis arcus,
Fitq; ingens domus vmbrarum, præcepsq; baratrum.
Illic sulphureos incendia, nigra liquores
Lambunt, & dubium quasi prima crepuscula lumen
Spargitur, & tristi caligant tartara fumo.
Hic sunt lugentes, mortis domus impia, campi
Regnat vbi scelerum lachrymoso in carcere mater
Exercens pœnis animas, claudiq; tenebris
Indignata fremit, clauso ceu nubila vento
Cùm piceas frangunt clamosa tonitrua nubes.
Hæc est quam veteres dicunt Phaëtonta poëtæ
Aethereos docti cursus causasq; latentes
Ignibus æternis, sol est qui corda superbis
Incendit stimulis, tumidosq; in pectora fastus
Mittit, & impatiens fugit sub corde venenum.
Propterea ex alto labentem cardine fingunt
Audacem aurigam, fractisq; per aëra loris
Solis equos caput Eridani mersisse sub vndas.
Ad superos egit quotiens pater arduus alto
Annuit à solio, & latum imperiosa per orbem
Bacchatur, supraq; suas temeraria vires
Audet, & infausto amittit conamine vires:
Scilicet omne Deo contrà nitente superbum

Euanescit

Euanescit opus, sicut cùm surgit in auras
Eructantis aquæ fluctus, mox vertice presso
Decidit, & spumans alto demergitur amne,
Atq; humiles inter sine nomine præterit vndas.
Hoc docet Allophylus, Solymæ qui verbere fundæ
Deposuit, frontisq; minas, animiq; tumorem
Ibat enim solo auxilio thoracis, & hastæ
Non ope diuorum, non vllo numine fultus
In pugnam, paruumq; minax Dauida superbo
Nequicquam terrere sono conatus, in ensem
Dum surgit misso per ferrea tempora saxo
Corruit, & toto diffusum ingere corpus
Mirati stupuêre hostes, turpiq; dedêre
Terga fugæ, paruoq; Gygas cadit ictus ab hoste.
Sic quoq; delusus curru Iouis æmulus alto
Aerea conuexi scandens curuamina pontis
Flammiferumq; rotans Alphæa per oppida fulmen
Occidit, & casu Eleam perterruit vrbem
Hæc docuit, Phlegias genus execrabile cœlum
Spernere, quos Tethys vltricibus abstulit vndis:
Hæc quoq; Niliaco regi cùm nescia roris
Terra diu solitas fruges, victumq; negasset
Sanguine persuasit placari numina fuso.
In superos, eadem natos armauit Alœi
Qui domitum grauibus Martem tenuêre catenis.
Sic satis hæc libasse, alijs memoranda supersunt
Plurima, maiori scelerum de principe cantu.
Audiui, gemuit tellus, turbatur auerni

Ianitor, ecce niger nebulæ globus exit opacæ.
Iam turres, regumq; domos abscondit, & vrbes,
Exhalatq; grauem nox importuna Mephitim.
Ite procul mites animæ quæ dulcia pacis
Ocia, quæ superos, quæ cœli quæritis arcem,
Ne funestus ordo, ne vos contagia lædant
Vipereæ prolis, clausis abscondite valuis
Atria progenies nigri dum præterit orci.

Monstrum secundum, Inuidia.

LIuor edax tristi surgens Acherontis ab amne.
Pallidus, & mœsto demissus lumina vultu
Obliquumq; tuens rebus gaudere secundis
Nescius, æra virum claris signata triumphis
Dente terens, tardoq; mouens vestigia passu,
Murmure nunc tenui, nunc fulmine vocis aperto
Percutit insontes, bona vultu aliena maligno
Ingemit, aspiciens, & felle grauatus amaro
Tabescit, quocunq; ierit teterrimus oris
Spiritus agrorum virides interficit herbas.
Cætera nonnullis parcunt, certisq; venena
Graminibus magicaq; solent mitescere lingua.
Pontica magnanimum celebrant medicamina regem
Quæ fatis obstare ferunt, his ille solebat
Virus & occultæ insidias contemnere mortis.
Tangere cærulei squamas & colla draconis,
Phasias ausa fuit, tantum Medeidis herbæ
Virgineæq; preces poterant, Hecatesq; liquores

Marsus

Marsus in Ausonijs Vmbrorum vallibus inter
Serpentes impune cubat, Lybiaeq́ per agros.
Quà steriles versant nigri Garamantes arenas
Non metuunt Psilli colubros, non saeua neparum
Spicula, non Hydri morsum, non aspidis horrent,
Haec fera lernaeo rabies maculata veneno
Omnia depascit, nullus innoxia nullos
Praeterit illaesos, nulli mansuescit, in omnes
Inuehitur, quod agit non est sanabile vulnus,
Non Amytaonij prodesse Melampodis vlla
Carmina, Thessalicis non lecta in montibus herbae
Phyliridae manibus, non Coi sancta magistri
Pharmaca sufficiant, clarae ve Machaonis artes,
Non genitor Stygijs lacerum qui traxit ab vndis
Hippolytum, non Phoebus auus, cui prima medendi est
Gloria, lethali poterunt succurrere morbo.
Quem iuuat istius varias cognoscere fraudes
Et per aperta latens deprendere signa venenum,
Multiplices casus & longa pericula cernat
Fatidici iuuenis qui dum praesaga parenti
Somnia narraret fratrum liuore sub altam
Actus humum Pharias tandem migrauit ad arces,
Huius vt infectos genitor cognouit amictus,
Et pueri tunicas mendaci caede rubentes,
Heu fera clamauit dulcem saeuissima natum
Abstulit, & luctu canos confecit amaro.
Aspice contorto Saulis conuicia telo
Inuidiaeq́ satos inter conuiuia planctus,

Et Dauida inopem comitum cum paupere turba
Ire per abruptos deserta cacumina montes
Et certam nescire domum, regemq́; sub antro
Deprensum, potuit sermo mitescere, si non
Intima tabificus viciasset pectora liuor.
Quid referam primos discordia fœmina fratres
Et scelus? & campos germana cæde madentes?
Prætereo vatem, nigri quem spiritus orci
Perculit & tristi clausit Babylonia circo.
Ipse diu ieiuna iacens ante ora ferarum
Atq; famescentes animalia sæua leænas
Indomitum fregit superûm pietate furorem.
Prætereo pulsum patria reducemq; Camillum
Rapta Panomphæo referentem signa Tonanti.
Qui furor ingratos Dux præstantissime ciues
Scipio? quæ fortuna tuam tulit aspera mentem?
Vt post euersas Tyriæ Carthaginis arces
Partaq; bella ndo Lybicæ cognomina gentis
Cùm tua consiliis esset melioribus ætas
Vtilis & vires ad ciuica munera promptæ
Iura fori & ciues & amatam liqueris vrbem?
Non monuit pietas virides seruata per annos
Publica priuatis præferre negocia rebus?
Causa mali liuor, suffusaq́; lingua veneno
Tot clara inuictæ molita extinguere laudis
Facta tot egregia partos virtute triumphos.
Qui rigidos enses, qui ferrea bella subegit
Exul ob inuidiam patria migrare relicta

Cogitur,

Cogitur, & duros inter versatur agrestes.
Ad Cereris conuersus opus, moresque parentum
Qui Pelusiacæ seruant cognomina lentis,
Et quibus illustrem fecêre legumina famam,
Triptolemi curauit, opes imitatus Osiris
Arsinoique senis studium, ceu postea magnus
Cæsaris & sceptri posito splendore Diocles,
Hortorum didicit cultus, incidere vites,
Atque piri secto malos infigere trunco,
Quo fit adoptatis lignum bis fertile ramis,
Humectare solum riuis, ferroque bicorni
Pectere luxuriem terræ, redolentia sulcis
Gramina virgineos induta rosaria vultus
Lilia, narcissos, violas, flentes hyacinthos,
Purpureisque crocum foliis, mentamque, thymumque
Pangere, & innocuis vitam traducere curis.
Vnde viro forti damnum parat, inde salutem
Gignit, & ipse suo cadit ictus vulnere liuor.
Pluribus excelsa vel opum vel honoris ab arce
Profuit ad modicæ sortis cecidisse quietem:
Sicut enim quando rutilat noctemque rubenti
Ore fugat carbo in cineres atramque fauillam
Soluitur, extinctis si cesserit ignibus ardor
Sæcula nulla, timet, sic mens humana superbo
Tabescit fastu, rebusque elata secundis
Torpet, at excelso viret euigilatque tumore.
Incœptum repetamus iter, miremur auerni
Militiam famis & morbi pugnæque parentem,

Zoilus his actus stimulis, hoc percitus œstro
Inachis, & quondam populos cum venit ad hosdem
Diuinum audaci dum carperet ore poëtam,
Seu Smyrnæ seu Meonij Colophonis alumnum
Regis ad imperium pino suspensus ab alta
Tristia Niliacæ fecit spectacula plebi.
Sic pereat, quicunq; pios auferre labores
Nititur, & sacro vatum non parcit honori.
Cætera dicturum super his crudelis imago
Terruit immanis monstri venientis ad auras
Impete cum magno, fusis per terga colubris
Circùm equitant dominam furiæ, manibusq; flagella,
Vincula, flammiuomasq; faces, & sanguine tincta
Tela ferunt, vehitur plaustro stridente supellex
Martia, loricæ, clypei, galeæq; micantes,
Conorumq; iubæ, strepitusq; auditur equorum,
Et procul hinnitu campus sonat omnis acuto.

Monstrum tertium, Ira.

IRa minax, odijq; parens, Mauortis alumna
Secum agit indomitum Stygia de sede furorem
Stentorea qui voce tonat, qui gutture lato
Fulminat, & rauco resonans clamore fugacem
Pantagiam superat, mugire tonitrua dicas.
Horrificaq; fremens æratas voce cohortes
In rigidos enses, alternaq; vulnera mittit.
Sanguinolenta graui vibrans hastilia ferro

Bella

Bella ciens, rixasq; mouens, hostemq; lacessens
Labra manusq; tremit, scintillant lumina toruis
Fulta superciliis, strepit & conuitia iactans
Bacchatur, si forte aliquo nequit obice pœnas
Sumere, vindictas in idonea tempora differt,
Fitq; odium, quod longa fouens incendia pectus
Vrit, & accensis lambit præcordia flammis,
Nil pensi, nil mentis habet, citò mobilis, expers
Consilij, volat in pugnam, retinacula rumpit.
Lege modoq; carens, rabido stimulata colore
Non ignes, non arma timet, flammantia tantos
Pectora concipiunt accensi sanguinis æstus.
Quò ferat immanis furor & grauis impetus ira,
Fabula Testiadæ priscis monet eruta chartis:
Cùm ferus Oenides aprum Calidonia rura
Vastantem premeret procerum socialibus armis
Auxiliisq; canum, spumanti concitus ira
Fulmineoq; fremens Aethola per agmina dente
Irrumpebat aper, non illum densa virorum
Turma nec hinnitus celerum tremefecit equorum,
Strenuus arrectis hirsuto tergore setis
Flammiferis oculis syluas & retia rumpens
Quà furor vrgebat rapido per spicula cursu
Perq; canum rictus venabulaq; ipsa ruebat.
Non secus hæc rabies ardenti pericula bile
Luminibus cæcis per aperta pericula fertur.
Felsineos totiens ciues in dira coëgit
Excidia, & furiis trepidam inuoluentibus vrbem

In ferrum ruere,atq; securibus ardua tecta
Detrahere,& patrios flammis violare penates
Compulit,antiquosq; patrum delere labores.
Sed postquam domitis scelerum ceruicibus auctor
Occidit,& rutilos Serræ concordia dentes
Signa tulit primis populus cum patribus alte
Defixis vrbana quies radicibus hesit
Atq; gradu semper mansit respublica firmo.
Hæc eadem rabidum conuulso pectore Syllam
Ora cruentatum furibunda,animamq; vomentem
Sacrilegam celeri rapuit sub tartara fato
Viscera natorum manibus lanianda paternis
Præbuit Alcides,cùm lusus imagine falsa
Sanguine fœdauit læta,dulciq; furentem
Pace domum fuit ira virum,quæ lusit imago
Ira draconigenas acies,Cadmiq; nepotes
Fraternasq; manus alterna cæde rubentes
Implicuit longis bellorum ambagibus,ira
Diruit excelsas vrbes,atq; inclyta quondam
Oppida,regalesq; domos euertit abactis
Ciuibus,aërias turres deiecit,& arcus
Clara triumphales veterum monumenta laborum.
His accensa focis Italos pulcherrima regna
Et magni specimen mundi vexare coacta est
Barbara sæuities,& inhumani fera vulgi
Colluuies:Roma inditio est.Syllanaq; Tuscis
Vrbs diuisa vadis,necnon regina,caputq;
Hetruscæ quondam modò sola Bononia gentis,

Et

Et vetus aprico recubans in culmine Derton,
Cuius adhuc extant vacuis vestigia campis
Semirutæ moles lapidum, fractæq; columnæ,
Vincula singultus, lachrymas, suspiria, planctus,
Pallorem, vigilesq; metus, tormenta, crucesq;,
Verbera, pestifero rorantia tela veneno
Protulit, atq; feris hominum crudelibus artus
Obiectans, varijs impleuit cladibus orbem.
Hinc multæ exilio gentes aliena sequutæ
Regna, suis orbæ patrijs, sic filia quondam
Tiresiæ gemini Manto post dura Creontis
Seruitia in Venetis molita paludibus vrbem
Vixit, & extructæ sua nomina tradidit arci
Laomedontiaden Teucrum Salamina petentem
Expulit ira patris. Quid te Neiphylas Helle?
Quid profugum memorē Phrixū, sæuumq; Athamanta?
Atq; nouercales furias, odiumq;, minasq;?
Adde Miceneum pœnas, & funera regem
Matri intentantem, mœstasq; Agamemnonis ædes:
Atq; Sophocleo celebratos carmine planctus,
Adde Phryges geminos, Anthenora fluctiuagumq;
Aenæam ignotum decorantes mœnibus orbem
Hos aliosq; iræ patrijs à finibus actos
Longa per exilia & casus misére sinistros,
Hac rabie succensa feram Priameia coniunx
Induit, & duplici creuerunt aggere dentes
Longaq; sub geminis surgentia naribus ora
Succensi mansére oculi, & truculenta minaci

Fronte

Fronte supercilia,& latrans in pectore virus.
Quid memorem sæuæ furias,odiumq; parentis
Quæ miseros nati flammis fatalibus artus
Vlta necem fratrum,& matrem se oblita cremauit.
Vix ea finieram,cùm formidabilis iræ
Castra sequens aderat Stygijs noua belua signis
Ingenti comitata manu,mendacia tectis
Vultibus,& trepidæ dubia sub imagine fraudes
Ignotisq; doli sub vestibus agmen agebant,
In medio stipata graui regina tumultu
Tollebat nigra vmbrosam fuligine frontem.

Quartum monstrum,Philargyria.

AVri sacra fames hæc est,rerumq; cupido
Improba,diuitias amor infinitus habendi.
Hæc nummi sitis ardescens immensa vorago
Tartareis emissa vadis,imitata rapaces
Vnguibus Harpyias,armataq; grandibus ora
Dentibus in gyrum quales quantosq; Elephanti
Aethiopes,Indi ve ferunt,sinuatur in orbes,
Atq; nodos,in se rediens coma densa figurat,
Tempora nec velat,sed agit suspensa tumorem
Vndiq; surgentem,nudaq; recedit ab aure.
Nec solum vigiles obeunt hirsuta rotundo
Tempora circuitu,verùm sub vertice cano
In ceruice micant oculi ceu florea serta,
Effigies veteri vultusq; simillimus Argo,

Sed

Sed magis introrſum ſcrobibus ſubducta cauatis
Lumina diſcedunt, ſetoſaq́ prominet atri
Sylua ſupercilij, macies ſqualorq́ per omne
Corpus, iners dicas monſtrum, & vix oßibus hærens,
Sed geminis, quotiens opus eſt, ita nititur alis
Vt credas ferri Boream Zephyrumve per auras
Præcipitemve Notum, lucri ſi nuncia fama
Surgat, & acceptus nares odor imbuat auri
Eleuat ingentes alas, & lumine fixo
Viſa petens quicquid falcatis vnguibus aufert
Stulta ſuos nunquam venturum ſeruat in vſus
Sacra Deum, ſanctas leges, præclaraq́ geſta,
Scriptores rerum egregios, celebresq́ poëtas,
Qui procerum laudes chartis, & nomina mandant,
Et quicquid non auget opes auerſa repellit.
Sola iuuant quæ lucra ferunt. ſint cætera quanquam
Laudibus, & precio digniſſima, cætera ſordent,
Sicut Hyperboreis rutilans in vallibus aurum
Gryphes amant, auidiq́ tenent vigilesq́ tuentur
Vnde nec vtilitas operæ, preciumve laboris,
Sed metus, & clades oritur, ſic pectus anhelum
Peruigilis monſtri, grauiore cupidinis æſtu
Feruet, opes cumulans, quas olim prodigus hæres
Diſsipet, & pingues ferat in conuiuia menſas.
Palla ſinu lato ex humeris decurrit in imos
Lapſa pedes, manicæ velant extrema capaces
Brachia, quas vbi vult curuos demittit in vngues,
Vtitur his quotiens opus eſt, vel fingere mores,

Vel gestu simulare fidem, vel fallere quenquam
Seu furtum celare manus leuis, apta rapinæ
Perfida mens, nullisq; potens mansuescere dictis.
Indignas, dignasq; preces surda accipit aure,
Vt proiecta bouis detracto grandia tergo
Viscera percipiens oculis, vel nare sagaci
Vultur edax auido, coruusve famelicus ore
Conuolat ad resoluta graui conuiuia tabe,
Sic ad opes, aurumq; cito sitis ista volatu
Fertur, & ad nudum spolians fragmenta, breuesq;
Relliquias studiosa legit, gremioq; recondit.
Nec contenta bonis, diuûm quæ munere tellus
Protulit, in partem scelerum vocat astra Deosq;
Exercetq; preces, magicas & consulit aras,
Infernosq; vocans manes altaria circum
Nocturnas adhibet vestes, tetroq; vapore
Orgia perlustrat, ducensq; in puluere circum
Murmurat, & varijs distinguit signa figuris.
Extaq; Thyrreno risu scrutata requirit
Thesauros, quæ terra tegit liuentia plumbi
Pondera, & argenti globulos viuentis & æra
Artifici mendax vertit medicamine in aurum.
Falsaq; cum veris iungens, cum Doride Bacchum:
Cum gemmis fragiles hialos, cum Pallidis imbre
Miscet Aristæi succos & cerea mella.
Mentitisq; nouas, fuco errorem faciente,
Confectis senio deludit mercibus, omne
Turpiter emporium lucriq; libidine feruet,

Et totos hac arte dies consumit & annos
Vtq; dies tristi, sic nox abit anxia monstro,
Nullaq; pax vitio rodentibus intima curis
Pectora, nulla quies, post turpia lucra diurnæ
Fraudis & ex legem quæstum. si lumina somnus
Occupat & duro furatur membra labori
Pictus imaginibus formisq; fugacibus astat
Morpheus & varijs fingit noua vultibus ora,
Vanaq; sopitos ludunt insomnia sensus.
Nam rerum tenues vmbras simulachraq; seruans
Lubricus aßiduis vt fluctibus ambulat humor
Et nunc summa petens reptat, nunc ima relapsus
Antra cauernosi capitis rigat, itq; reditq;
Nunc iter obliquum sinuans, nunc tramite recto
Fertur, & ipse sibi redit obuius, aut agit arcum
In dextram læuamve cadens vt pellit & vrget
Funus & egreßi caua spiramenta vapores
Sic rerum species varijs concursibus, vt sors
Obtulit aut vsus vel vis incognita cœli
Spirituumve potens industria nocte silenti
Diuerso ostentant diuersos ordine casus.
Ceu varias voces, diuersaq; nomina rerum
(Si nouus inuersis surgat compagibus ordo)
Difformes eadem faciant elementa figuras.
Hæc duo Roma notis, & amor componimus hisdem
Tramite conuerso, & retrò redeunte meatu.
Quæ simulachra magis vigilans exercet in vnum
Nocte reuertuntur, verisq; simillima formant.

Osten-

Ostentantur opes, cupido quia tempore lucis
Cogit opum species, & iter quod luce frequentant,
In tenebris repetunt, & noto calle recurrunt,
Cæcaq; præteritas imitantur somnia curas.
Quom tacitis ergò rediȷt nox humida pennis,
Atq; soporiferos niueis argentea bigis
Luna vehit radios, somnus, per rura, per vrbes
Spargit letheo medicata papauera rore,
Et vigiles abigit secreta incendia curas.
Pulsæ abeunt celeres ad tristia limina Ditis,
Atq; leues hærent sub opacæ frondibus vlmi.
Vlmus enim diffusa comas, & brachia latè
Surgit ibi à validis radicibus, illius ergò
Muta sub vmbrosis habitant quæ somnia ramis
In thalamos hominum, & tenebrosa cubilia ducunt:
Dantq; suos illis, vultus vocemq; habitumq;,
Illa per obscuros capitum delapsa meatus
Ad vigilem subeunt animum, casusq; figuris
Mobilibus formant, sopitaq; corda iacentum
Sollicitant, nec vana minus quàm vera fatigant,
Interea circum vittas, & anhela frequentes
Ora volant curæ, moxq; vt sopor euolat intrant,
Mordaciq; secant iterum præcordia rostro.
Hæc est quæ Tytium volucris ferit ore cruento,
Aeternæ natam pœnæ æternoq; dolori.
Monstrum igitur si quando quies blandita soporem
Reddidit, aut auro insudat, sublatáue furto
Semina frugiferæ Cereris, vel inania plangit

Horrea,

Horrea, vel dura decussos grandine fructus,
Effusamve fretis mercem, depransave furta,
Atq; iterum tractat sub nocte negocia lucis
Totaq; sub curis it vita simillima morti.
Hæc animum turpi maculans & corpora labe
Quærere cœlesti precium pro munere iussit
Vanaq; composito mendacia fingere vultu,
Quando grauem sacro morbum Naamanus in amne
Abluit & puerum spolijs onerauit & auro.
Hæc eadem scelerum genitrix fraudumq; magistra
Reginam Lybicis posuit quæ in collibus vrbem
Aere, viro patria spolians, peregrinaq; circum
Aequora, per rapidas Syrtes, per barbara pellens
Regna diu profugam terris iactauit, & vnda.
Hæc Priami natum, cui longa pepercerat ira
Martis, & à patria procul obsidione latentem
Thraicio iuuenem innocuum mucrone peremit:
Ah scelus, ah dirum facinus, multoq; piandum
Sanguine primæuæ imberbem sub flore iuuentæ,
Ignarumq; doli puerum, nil tale verentem
Perfidus obtruncat, placidum rosei decus oris
Et regale caput simplex sine crimine pectus
Et natas ad sceptra manus, veniamq; precantes,
Vulnerat immitis repetito sæpius ictu.
Prætereo conscisa sui qui corpora nati
Dijs epulanda dedit, quiq; auro vendidit vrbem,
Quiq; suum superans hostem superatus ab auro
Exanimum Phrygio versatum puluere corpus

Misit ad extremos ignes, patriumq; sepulchrum
Non prece, non lachrymis motus, non voce paterna,
Nec misero casu quereli senis immemor omnis
Iusticiæ, solo placatus munere, tandem
Hectora restituit Priamo, sua pignora patri,
Quiq; per vndosum dulces ne perderet æquor
Diuitias retrò conuersa naue per vndas
Ad patriam, & sæuos redijt non inscius hostes:
Quiq; Deum manibus rapiens pendentia dona
Sacrilegus superûm vanos irrisit honores:
Et qui surripiens auri duo milia pondo,
Et lateres fuluos, fucata subintulit æra,
Vt genus effrenum Nasamon qui versus in austros
Incolit Isiaco contermina rura Canopo,
Naufragijs victum quærens gaudere procellis,
Turbinibusq; solet, fusasq; per æquora merces
Colligit, & nautas ad Punica littora pulsos
Auxilium simulans violat. Sic improbus auri
Raptor in aduersis quemquam si viderit angi
Casibus exultat, fictoq; astutior ore
Dum promittit opem spoliat, prædamq; reportans
Celat, & exuuias occulto congerit antro.
Hæc quoq; venalem (tanti quis crederet orcum)
Esse Deum fecit, semen cœleste piando
Progenitum sceleri, diuinæ mentis alumnum
Virgineoq; alitum gremio, crimenq; volentem
Soluere, & antiquo contractum fomite labem,
Dira fames auri culpæ regina, parensq;

Perdi-

Perdidit, indigno signatum verbere corpus,
Confixum caput, & duplici manantia rore
Pectora, pallentesq; genas, frontemq; cadentem
Ingratæ moriens plebi monstrabat ab alta
Arbore, purpureum terra absorbente cruorem
Hæ: opera, hi fructus, hæc gaudia mentis auaræ.
Hic memor antiqui sceleris dum tristia flerem
Funera virgineæ prolis, largoq; maderent
Imbre genæ vidi ex alto telluris hiatu
Deformem prodire chorum: Sartagine lata
Signifer armatus vestigia lentus agebat,
Quem confusa cohors cultris armisq; popinæ
Pressa sequebatur, patinas, vnctosq; lebetes,
Visceraq; oblongis verubus confossa gerebat.
His comes in bellum turmis veniebat inerti
Turba canum gressu, quorum cutis aspera multam
Fluxerat in scabiem, sanieq; fluentia linguis
Vlcera lingebant, & crebro ardentia morsu
Scalpebant terga, & scabras prurigine clunes:

Quintum monstrum, Gastrimargia.

Hoc quoq; Cerbereis monstrum de faucibus exit
Ridiculum: nam pingue caput, frons prominet alta
Labra, genas, oculosq; tumens, sub gutture lato
Surgit, & inflatum tollit cutis vuida pectus.
Trita, breuis, maculata mero, pinguedine vestis

Vix rhenes clunemq; tegit, ventremq; profusum.
Raraq; collisis ægrè vestigia mutat
Poplitibus, curuis putruêre sub vnguibus esca.
Ad lumbos, ad vtrumq; latus lachrymantia circum
Tuceta, & guttis suspensa fluentibus hærent
Sumina, lapsus adeps iter & vestigia signat,
Oenophoro læua armata est, abdomine dextra.
Antè cibos quam pressa graui sub fasce priores
Concoxit natura, nouas superingerit offas,
Impatiens famis, escarum infinita vorago,
Pocula prensa manu sitis implacabilis haurit:
Et crebro exhilarat Bacchus conuiuia potu.
Garrula, lenta, salax, petulans, improuida, turpis,
Immemor, indocilis, leuis, ebria, dedita somno,
Semper olet, naresq; graui contristat odore.
Talis erat multo spumans Silenus Hiaccho
Quam capitis nutu in collum curuatus aselli
Ceruicem super atq; iubas stillante saliua
Risus erat Faunis: Nymphisq; colentibus agros
Concaua non tantùm maris absorbere Charybdis
Dicitur à Calabris quæ diuidit arua Pelori.
Quantum hæc ingluuies vini demergit in aluum,
Hirsutam setis aluum, densaq; comantem
Pube, per humentes it grex teterrimus vmbras
Grex olim Syllæ infestus, vatiq; Tragœdo,
Et pingui sudore cutem depascitur vdam.
Blandior ingressu primo Semeleia proles
Incalet, atq; vias fumos exhalat in omnes,

Con-

Concluditq; aditus,per quos à pectoris antro
Spiritus ascendit curuas in verticis ædes:
Nam nebulæ feruente mero per guttura pingues
Attoniti capitis summam voluuntur in arcem,
Pugnaq; fit,validus alti mens incola tecti
Defensura suum limen succingitur armis.
Sed conata diu bacchantem extinguere fumum
Victa fugit,victor subiens penetralia Bacchus
Cui comes it sopor,& torto dementia gressu
Per cerebri,humentesq; sinus,animæq; sacellum
Letheo spargens haustos de flumine rores
Inducit somnos hebetes & Morphea doctum
Fallere imaginibus,nocturnaq; figere monstra,
Pondere pressa Dei conniuent lumina crebris
Nutibus,& placida nequeunt obsistere nocti.
Lingua loquax prius & nullis obnoxia vinclis
Iam delusa labat verba imbecillia presso
Fine cadunt,bleso sonus euanescit ab ore,
Labentemq; pluit per mentum barba saliuam.
Qualis in vmbroso Protheus mutabilis antro
Pressus Aristæos iacuit quà Carpatus inter
Niligenas claramq; Rhodon caput extulit vndis,
Qualis in occidua pugnax Anthæus arena
Et ferus Aemonie victore sub Hercule taurus
Fusus humi cubuit.Qualis Minois in æde
Semiuir eructans spumantem sanguine prædam
Cæcrobio,qualisq; cauo sub carcere plena
Cerberus ingenti diffundit viscera campo:

Talis in immundo vinosum belua corpus
Puluere distendit tumidam sic explicat aluum,
Aegraq; turbato sic deijcit ordine membra.
Nunc ventosa tument, nunc contrahit ilia flatus
Alternisq; sonat vocis via murmure rauco,
Pectus & ora lauat tepido fumantia rore
Sudor, & vndantes currunt per tempora riui.
Somniaq; occurrunt, pingues sunt somnia mensæ
Atq; coronati fuso crateres Iaccho,
At celeres nunc labra bibunt, nunc humida muscæ,
Lumina nunc bifido rimantur tempora rostro.
Dum loquor, & turpis moror ad spectacula monstri
Ecce noua gentis resonans fragor impulit aures,
Et tellus noua castra vomens ingentia fudit
Agmina, quæ campis immissa patentibus omnes
Compleuêre vias, & culta noualia, nec iam
Rus capit has acies, & non numerabile vulgus.
Vicinas intrare vrbes, incendere templa
Visa cohors, & ferre nouas in mœnia flammas,
Signa sequebantur mœrentes ordine turmæ
Composito, signa arcus erant, fax, tela, pharetræ,
Et quanquam hæc essent hostilia castra, genusq;
Pestiferum, ridere tamen, facilesq; choreas
Ducere permixtis læta ad conuiuia turbis
Suadebant, fieriq; leues cum carmine ludos.
Dux erat his formosa Venus, suspensa, Cupido
Filius, hastili longo vexilla ferebat:
In gremio matris, mollíq; in veste volutus

Insidias, iocos, & varias excogitat artes.

Sextum monstrum, Luxuria.

Haec fera Cocyti de tristibus enatat vndis
Ore nitens, animo maculata, simillima sorbo
Quod nitido tristes claudens in cortice succos
Decipit ignaros, morsuq; venenat amaro.
Illecebris & fraude potens astuq; dolisq;
Dimicat, & vultu pacem praetendit amico.
Hanc contrà certare caue, contendere vinci est,
Vincere terga dare, & retrò vestigia ferre,
Fulget in egregio decor, insuperabilis ore
Ornatuq; iuuat formam, ligat auricolorem
Luthea vitta comam, molles quae fusa per armos
Leniter inflexos sensim finitur in orbes,
Candida frons lateq; patens ad tempora currit.
Clara superciliјs velantur lumina nigris.
Picta genas, presßi sub honestis naribus oris
Purpureos coëunt imitantia labra colores,
Aurea procero teretiq; monilia collo
Pyrgotelis caelata manu formatus in illis
Qualis erat viuens pastor formosus Adonis
Pendet, & intextis viridi curuamine ramis
Myrtus opus cingit, geminaeq; in fronde columbae
Mutua porrecto collibant oscula rostro.
Cùm graditur tenui summum bulla aurea pectus
Verberat applausu, perstringit eburnea vestem

Fibula coccineam, textoq́ subalbicat auro
Corpus, & exilij fila inter serica veste
Lacteus apparet mixtus cum sanguine candor.
Qualis odoratis pesti quæ nascitur hortis
Est rosa confusis rutilante colubribus albo,
Rara sinum chlamys, & visu penetrabilis ambit:
Albaq́ sub tenui cutis interlucet amictu.
In geminos orbes glomerata vtrinq́ tumescunt
Pectora, zona sinus, cohibet baccata fluentes:
Gemma humeros non vna tegit digitosq́ micantes,
Hoc habitu ad ripas Phrygij Simoëntis amatum
Ibat ad Anchisen: Marti velamine in isto
Est congressa, cauo dum vir sudaret in antro
Mole sub Aethnea, quá fortibus æra lacertis
Voluit in ardenti durus fornace Pyragmon:
Qualis erat Tyrios ludens Europa per agros
Siue per Hybleas errans Proserpina valles
Cùm Cyane in liquidum fluxit mutata liquorem:
Qualis in ornatu Lybico Sidonia mater
Comptior, & festis solenni more diebus
Cum nuribus Phrygijs multo spectabilis auro
Tyndaris ad diuæ veniens Tritonidis arcem
Seu quales ineunt regum conuiuia nuptæ
Buxea cùm lætos modulatur tibia cantus:
Tale super picto per rura, per oppida curru
Progrediens monstrum nunc hos, nunc vulnerat illos
Luminibus motis apté gestuq́ venusto.
Obuia diffusos crines vestemq́ decoris

Motibus

Motibus impellens diuinum spargit odorem
Aura, sonat tenui ludens vaga bractea vento.
Ore pudicitiam simulat castumq́; ruborem,
Nam magis innocuo si sit coniuncta pudori
Forma mouet, condita graui comitate venustas
Accendit rapidos furijs afflantibus ignes.
Hæc sunt illa quibus Veneris puer arma superbit,
Et quibus imperium terris quæsiuit & alto.
Hinc hominum surgit crucians insania mentes,
Quæ dulces abigit somnos, quæ pallida reddit
Ora, parit gemitus, in amaros lumina fletus
Soluit & in totum suspiria seminat orbem.
Mira huius natura feræ, non ense nec hasta
Vincitur, inter equos thoraces inter ahenos
Per galeas conosq́; truces incedit inermis.
Nuda manus, sine thoracis sine caßidis vsu
Concita in hostilem victrix agit esseda turbam,
Præteriensq́; hominum castra imbecillia ridet.
Martia fert Macedo teretes in bella sarissas,
At Scythicæ longis vtuntur Amazones hastis.
Romulidæ certant pilis, celeresq́; catheias
Barbarus aduersos Gallus iaculatur in hostes
Parthus equo versis pugnat fugiente sagittis.
Sunt varij mores, vsus non omnibus idem
Militiæ, non omne vnis genus vtitur armis,
Sunt isti sua tela ioci risusq́; modestis
Nutibus, & pulchro ridentia lumina vultu.
Dura quibus penetrat compagibus æra solutis

Scutaq; multiplici chalybis circumdata veste.
Scit Paris Aeneasq; pius scit durus Achilles,
Alcidesq; Iouis proles, scit Iuppiter ipse
Sæpè feræ insidijs factus fera, cygnus, & aurum.
Scit crudelis idem Theseus, victorq; Medusæ
Cuius adhuc retinent illustrem sydera prædam.
Hoc regina modo Babylonia Pasiphaëq;
Sic Bacchi delusa parens, sic & Phaëthontis
Victa Cupidineo mater quæ languit igne,
Venatrixq; soror Phœbi, scit Lamia rupes.
Hæc fera adulterium parit, incestusq; nephandos,
Stupraq;, & igne scelus dignum, quo barbara quondam
Abstulit immixtis sulphur Quinquurbia flammis,
Nunc lacus est, vbi tunc homines errare solebant,
Et quà Pentepolis regio fuit, æquora lentus
Pigra liquor vestit, qui mortua corpora sorbet.
Viua gerit tergo sceleris monumenta vetusti.
Hanc Venerem dixêre patres, quam spumeus humor
Progenuit, leniq; salo delata propinquum
Littus vt applicuit placido per pectora lapsu
Se insinuans delubra sibi quæsiuit, & aras.
Flamma latens venis Venus est, furor ossibus hærens,
Hinc iocus, hinc frater satus est, qui tela, facemq;
Gestat, & auratis sine lumine militat alis,
Omnibus has natura potens, & prouida curas
Addidit, hos stimulos, atq; hunc animantibus ignem,
Quod præstat magis ossa calet, Venus acrior vrget:
Nam meliora magis prohibens natura perire

Ad genus augendum flammis grauioribus instat.
Ast hominem (cui plus diuini luminis auctor
Tradidit, & flecti voluit rationis habenis)
Legibus hunc certis iussit cohibere furorem,
Imposuitque modum Veneri, ne pluribus vna
Nubat, vt vnius coniunx sit coniugis vnus.
Hinc proles, hinc sancta fides, & honesta feracis
Copula connubij, legis mysteria nostræ.
Sed Venus hos mores naturæque addita frena
Non patitur, nulloque potest mansuescere vinclo,
Ac velut vnda fluens pronus quam colligit amnis
Si solitos misso tardaueris obice cursus
Murmurat, & claustris furit indignata teneri,
Perlustransque aditum tumet, & spumantia terga
Eleuat, & molem fluxus quæ intercipit vrgens
Pondere crescenti semper conuellere tentat
Et tamen euerso celerem trahit aggere cursum
Assuetum per iter notisque dat oscula ripis.
Sic Venus iniectis crescente libidine vinclis
Vento inflata calet, pedibusque repagula vincens
Libera perniciem facto rapit agmine gressum.
Ite procul iuuenes simplex & credula turba,
Præda eritis, dabitis pœnas, hæc belua Thysben,
Hæc Cinyræ natam rapuit, Scyllamque paterno
Crineream, Prœti sobolem, Lotidesque puellas.
Ite viri procul, ite nurus, hæc belua tinxit
Cæde maritales thalamos & sanguine Lemnon
Hæc iras hæc bella parit, circumspice campis

Quæ

Quæ Stigijs errant vmbras, pallere videbis
Tristiciaque premi, & rubrum sudantia rorem
Tela coronari myrto, & nunc ire per vmbras
Pallentes vmbras nemorum, cænosaque lustra
Et nunc ære graues vestigia ferre per hastas
Nunc per equos, has dura Venus certare coëgit,
Puluereque aspergi, & grauibus sudare sub armis,
Atque pati geminum duplici sub Marte furorem.
Dicta sub exiguo claudantur vt omnia versu
Diuitias, animum, corpus, necet, inficit, aufert,
Talibus exultans armis & milite tanto
Multa catenatis heroum millia secum
Ducebat manibus, nitidosque per omnia flores
Compita iactabat, violas, hiacynthon, & alba
Lilia, purpureasque rosas Amaranthon, Anethi
Gramen odoriferum, Casias, & cynnama, nardi
Semina, & Assyriæ dederant quæ balsama syluæ,
Narcissum, croceasque comas rutilantia fila.
Sed passim infestæ iactis de floribus herbæ
Surgebant, quas gignit ager Sardous amaris
Frondibus, & taxus, tristique absynthia succo.
Mordentis genus vrticæ, curuisque rubeta
Dentibus, & tribuli, titimallus, inane cicutæ
Germen, & erectæ tollunt quæ hastilia sentes,
Omnigenique seges subit importuna veneni.
Dumque oculis abiens agmen sequor, Vltima pigris
Passibus vmbroso gens ascendebat ab Orco,
Gens obscura carens titulis, inglori a, laudum

Indiga,

Indiga, vulgus inops, proles ignara laborum
Segnis, iners, timida pictum testudine velum
Ante ferens ibat torpor, sine nomine longa
Turba sequebatur pompa, dux vltima castra
Nixus equo tenui, vultum deformis agebat.

Septimum monſtrum, Acedia.

HAec eſt curarum genitrix, exercita nullis
Artibus, officij nullo laudabilis vſu,
Segnities, inter ſocias nutrita Megera.
Doctaq́; languores animi, luctuſq́; magiſtra.
Sola ſedens, oculoſq́; ſolo difixa, malignum
Criſpa ſupercilium, pallens, impexa capillos,
Phthiriaſim patiens ſcalpit caput vnguibus vncis,
Os immunda, manus illota, cadente ſaliua
Barba madet, pluit imbriferis de naribus humor.
Debilis & longo pendens in pectora dorſo
Fauce tumet, leuat anguſto ſub pectore ventrem
Vtris ad exemplum, morbiq́; intercutis inſtar
Crus exile genu ſurgens, pes pinguis & amplus
Tardat iter, grauibuſq́; dolet iunctura podagris
Hæc fera ſeruilis ſanctæ faſtidia vitæ
Ingerit, & tardos ad clara negocia ſenſus
Somnifero languore premit, frigentia corda
Inuoluit gelido denſæ velamine nubis,
Nil niſi terrenis hauſtum de fecibus vnquam
Cogitat, annales veterum, dubiamq́; futuri

Tempo-

Temporis ignorat sortem, non vlla latentes
Cernere naturas rerum, causasq; tueri
Cura subit, subiecta oculis vix aspicit, ægré
Palpebras leuat hærentes humore tenaci
Lumen hebet, surdent aures, vox languida, sermo
Barbarus, obscuro verba interclusa palato.
Seminat infœlix lolium, frigensq; papauer,
Letheisq; rigat steriles humoribus hortos
Plumbea liuenti gestat connexa metallo
Vincula captiuos hominum quibus alliget artus.
Saturnus pater est isti, nox humida mater
Hanc genuit, magnos Iouis vt compesceret ausus
Itala Creteis petijt cúm littora rostris.
Penula trita, fluens humeris, á pectore aperta,
Sordida, neglecto cultu, dimißior anté,
A tergo breuior, textu laxata soluto
Fila oras circumpendent, rosêre cothurnos
Articulosq; pedum mures, & olentia nigris
Sordibus immundæ sulcant calcanea rimæ,
Ipsa sibi grauis est turpi deiecta quiete
Mœret, & ignorat causam mœroris, & ortum.
Ebria lethargo semper tristiq; veterno
Virtutum formidat iter, monstratq; labores
Difficilesq; vias, & re maiora videri
Cuncta facit, ceu si vitreo sub gurgite virga
Mersa sit aërio quia corpore densior vnda est
Ingentem sparsa mentitur imagine formam,
Sic hominum falso deludit acedia vultu

Spem minuens, animosq; premens operumq; futura
Præmia deridens, contemnit fulmen & ignes
Tartareos, frustraq; docet Phlegethonta timeri
Aeacon & Minoa negat, nullum Rhadamantho
Iudicium tribuit, fœdæq; libidinis vsum,
Et Veneris concedit opus, conuiuia, ventris
Ingluuiem laudat, sic lentus pectora torpor
Occupat, & pigras ita vincit inertia mentes,
Instructis lautè mensis, si copia detur,
Indulget, quæsita vorat, sed quærere nescit
Indè graues curæ longæuaq; tædia surgunt.
Sic nocet hoc monstrum, & iustis conatibus obstans,
Suadet ab obscænis quæri solatia rebus.
Hoc inhonoratum scelus ignauumq; sequuntur
Ignotæ, tristesq; animæ, quas nulla futuri
Cura, nec æternæ stimulauit gloria famæ.
Si tamen hoc quædam retinent ex ordine nomen
Non sua, sed virtus illos laudata priorum
Vel genus excelsæ gentis, vel regia virga
Imbelli gestata manu, vel nobile crimen
Egregiumve scelus sciri sine laudis honore
Cogit, & inuitas hominum transmittit ad aures
Istorum turpi ex numero, & de plebe nefanda
Vnus erat modico dominum qui vendidit ære,
Vnus & ostriferam Sesto qui iunxit Abydum
Pontibus, & magnum salsis Athon alluit vndis.
Mox vbi conuulsas audiuit in æquore puppes,
Et pontem æquoreis confractum viribus, amens,

Quà Phryxi germana iacet rate fugit inermi.
Talis & Aeneadum Phrygio de sanguine Cæsar
Vltimus, Ausoniæ labes & dedecus aulæ.
Talis ab Assyrio veniens longo ordine Belo
Sardanapalus iners, qui non Chironis in antro
Nutritus, non inter equos erat, inter & enses,
Sed calathos circum, saturataq; vellera rore
Muricis, & tenues lanas, quas Sericus altis
Pectit ab arboribus, violasq; imitantia pensa,
Purpureosq; croci vultus, hyaliq; colores,
Crinitosq; colos, solium regale tueri
Nescius, vt regni inuasor iurata coëgit
Auxilia, & celeri maturans arma paratu
Attonitam cinxit subitis legionibus vrbem
Stamina deposuit tandem, & de plebe fugaci
Componens raras acies, cum milite pigro
Exijt in pugnam, molles talaribus armos
Assuetum tunicis clypei grauis æreus vmbo
Preßit, vt horribilis pugnæ caua buccina signum
Aedidit, vt rigidum campos ingressa patentes
Terrifico cantu cecinit vox bellica Martem
Et leuis insonuit crebris hinnitibus aura,
Obriguit, stupuére oculi, liquêre trementes
Lora manus, clypeusq; cadens (res digna triumpho)
Formicam oppreßit veteris de sanguine natam
Myrmiones quæ Myrmidonum genus a re virorum
Aedidit, excussum est rostri de forpice granum
Et tristem moriens liquit sub puluere vitam.

Non poterat tanta armorum dux mole sepultus
Et tanto sine sede pedem subducere bello?
Talis in ignauo regnabat pectore virtus,
Post clarum facinus fugit, solitumq; cubile
Depositis repetens armis se misit in ignes
Fœmineos semper mores imitatus & artes
Hoc animi fortis moriens opus addidit vnum.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, DE CALAMITATIBUS temporum:

LIBER II.

ISTA regunt orbem, scelerumq; licentia regnat,
Relligio contempta iacet, spretusq; deorum
Cultus abit, tritaq; fides iam pallida (veste
Infirmis titubat pedibus, pessundata (legū
Maiestas, tot monstra pios immania mores
Inuasêre, silet probitas, pudor exulat, alas
Explicat ad limen pietas reditura paternum,
Vilis, & attrita Virtus in veste relictis
Viribus egrediens loca per deserta vagatur:
Solaq; nam merces, laus, gloria, fama, triumphus,

Gaudia, pax, successus, honor, reuerentia, cultus,
Maiestas, fauor, imperium, populiq; secures,
Virtutum comites olim dum pinguia curuo
Iugera scindebat consul Romanus aratro,
Et dum prima suis gaudebat ouilibus ætas
In scelerum fugêre domos, dolus, arma, rapinæ,
Furta, venena, neces, veneres, iniuria, fraudes,
Insignes celebrant solemni laude triumphos.
Pallida velato Virtus abscondita vultu,
Qualis it amisso mulier viduata marito,
Visa sub ambigua nocturnæ lumine lunæ
Sæpius est, & sola die lugere per vmbras,
Per loca syluosas inter frigentia valles
Quà Dryades habitant, vbi fessa quiescit Oreas,
Est audita procul tales effundere questus.

Querimonia Virtutis.

CVr ego quæ magni sum semine nata Tonantis
Et cæleste genus senior sublimibus astris
Deseror? humanisne vnquam fortassè negaui
Rebus opem? vel fortè meis non amplius armis
Mundus eget? Cur nunc tanto surgente tumultu
Debilis hæc hominum soboles tot milia contra
Ditigenum nostra nullum munimen ab arte
Postulat? An validæ non sunt ad prælia vires?
Nonnè acies totidem, nonnè est industria nobis?
Nonnè animi? liceat de me mihi vera fateri,

Fortu-

Fortunæ domitrix ego ſum,ſcelerumq́; flagellum
Semper tela manu ferimus,cum crimine ſemper,
Si genus humanum poſcat,ſunt aſpera bella,
In promptu nobis & opes,& miles,& arma.
Vtq; hominem tuear ſuperumq́; in tecta reportem
Incolumem,Stygias omnes demolior artes,
Ars mea mortales ad Olympica regna Deumq́;
Hortari,monſtrare vias quibus itur in altum
Aethera,ſum medium dirimens iter orbita recto
Limite,quà monſtrantur adhuc veſtigia patrum:
Quà veteres cœlo digni petiêre Tonantis
Limen,vbi nitidis ſunt lactea flumina campis.
Neſcio delicias,nullum inſidioſa voluptas
Mecum fœdus habet,mihi lis de limite regni
Cum vicijs,multumq́; inter contraria pugno:
Nanq; meos inter regnum mihi contigit hoſtes.
Me labor aſsiduus validam facit,ocia frangunt,
Et quotiens opus eſt armis exterrita nullis
Congredior,vinci,& ſuccumbere neſcia,ſi quod
Pondus ab aduerſis iniectum eſt caſibus,æqua
Mente fero,ipſa hominem doceo,variaſq́; per artes
Erudiens paucis dijs immortalibus annis
Perſimilem reddo,ſine me cognoſcere rerum
Non licuit cauſas,per me pulcherrima mundi
Machina,quæ miris ſubiectum legibus orbem
Temperat,expreſſo rapidi patet ordine cœli.
Me ſine quæ in magno numeris elementa ligantur
Corpore non poterant,nec ros,nec fulmina ciri.

Me duce nota soli vis est, & mobilis vndæ.
Me quoq; summa patris pietas interprete constat
Vnaq; cum duplici simplex essentia partu.
Ipsa feros hominum docui componere mores,
Ipsa Solonigenas leges, præcepta Lycurgi,
Plebiscita Numæ, magni consulta Draconis,
Bissenasq; dedi tabulas, & ferrea iura.
Me duce regnarunt Belus, Beliq; nepotes,
Et Persæ, Libyciq; Duces, me præside Roma
Floruit, & lata rerum ditione potita est.
Ipsa comes Graijs aderam, quom Troica contra
Pergama depulsis ex Aulide nauibus ibant,
Me duce Romanus Tyrias radicitùs arces
Eruit, & Solymas turres, Bimaremq; Corinthum
Atq; Syracusios Arethusæ mœnia muros.
Belliger extremas, duce me, tulit arma per vrbes
Bacchus, & ardentes victricia signa per Indos,
Nysæamq; locans Arabis de nomine Nysæ
Dixit, & ad teretes hederas coniungere thyrsos,
Pampineasq; comas tremulis agitare corymbis
Menades instituens Dionysia festa quotannis
Iussit ab Eoa fieri solennia pube.
Ipsa ego combustæ retinent quæ nomina mammæ
Fœmineas ad equos turmas, & ad arma paraui.
Plebis ego Solymæ siccis vestigia plantis
Per maris erecti pendentes vndiq; fluctus,
Murorum in speciem, vada Phœbo incognita, duxi,
Me quoq; prima viros ratis inuentrice per altum
Aequor,

Aequor,& audaci tulit aurea vellera cursu.
Alcides tot monstra meis deformia vicit
Viribus,& quicquid Musis,Phœboq; vetustas
Asscripsit nostrum est.Vates ego,sanctaq; vatum
Pectora melliflui diuino nectaris imbre
Largius irroro,dulciq; aspergine lustro.
Fons ego Castalius,Pallasq; ego,nomina plura
Res eadem,non sum morbo confecta,nec annis,
Incorrupta,virens,immortalisq; remansi.
Cœlestes etenim nihil in me motibus orbes
Sydera nil radijs possunt,nil lumine Titan.
Post igitur tantorum operum experimenta,fidemq;
Deseror ignotis errans ingloria campis.
O verè ingrata,& meritorum oblita meorum
Sæcula,nec priscæ quicquam seruantia laudis.
O Numa Romulidum sanctißime,vosq; Catones
Mascula progenies,tuq; ô metuende securi
Et Celtæ spolio insignis Torquate superbo,
Vosq; genus Decij egregium,tuq; optime Quinte
Eximium patriæ decus,& tu magne Quiritum
Maxime,quo Cæsar fortuna,& crimine tantum
Clarior est,vobis ista cum gente prophana
Iudicibus si fas esset contendere coram
Dicere veridicis causam sermonibus ausim.
Sola queri possum,mecumq; sub ilice muta
Testis,vbi nemo nisi Numina conscia recti
Arguere ingratas gentes,oblitaq; mores
Corda meos,mea sit tacitis querimonia syluis

Nota, nec ad stolidi veniat consortia vulgi.
Patrono mea causa caret, quia pectora plena
Perfidiæ, fastuq; animos tollente superba
Ire per anfractus audent impune malorum,
Aduersasq; sibi leges, inimicaq; iura
Frangere, & audaci culpas defendere vultu
Propterea sanctis, ratio, cum moribus vrbes
Iam fugit, & magni rector moderaminis ordo
Posthabitis terræ solum regit æthera curis
Sceptra scelus rapuit, positis custodibus omnes
Scrutatur regni fines, adituſq; tuetur.
Scire pati sanctum est, partem Deus omnibus æquam
Seruitij, imperijq; dedit, non omnia semper
Astra, sed alternis nunc hoc. nunc imperat illud.
Delia regnabat, mundiq; tenebat habenas
Cùm moles æquanda Ioui consurgeret, & cùm
Saxa Gygantæa voluebant ardua vires.
Tum primum ignotis homines sermonibus vsi,
Distinctosq; habuêre sonos, duce Marte profusum
Aequor in aërios misit vada cœrula montes.
Triste reluctando non est leue vincere fatum,
Conariq; polos, & fortia sydera contrà.
Nauis vt aduersa remo cùm impellitur vnda
Fortia ni totis incumbant brachia neruis
Ictibus & crebris instent, non vincitur amnis.
Cedendum est, leges in idonea tempora nostræ
Peruenient, dabitur nostris sua moribus ætas.
Nec ꝙ sola vager doleo, perdenda virorum

Milia

Milia tot, tantamq́; dari prædam queror Orco
Non pereo deserta, perit qui deserit, error
Alligat errantem, mea si tamen ora fuisset
Fas homini viuumq́; decus, formamq́; tueri,
Non illum blandis vnquam peritura voluptas
Flecteret illecebris, nec ficto falleret ore,
Sed mihi secretum voluit pater esse decorem,
Vt labor obluctans iniucundiq́; dolores
Humanos acuant animos, post perdita primæ
Munera Iusticiæ veterumq́; infausta parentum
Exilia & pressos iniecto fomite sensus.
O miserum mortale genus, quid debuit vltrà
Pro te, proq́; tua Deus attentare salute?
Vltrà immortales animos, superaddidit artes
Ornamentum ingens, sociam me tradidit, ipsum
Se tibi pollicitus, cœli tibi limen apertum,
Et fugis auctorem, seruatoremq́; ducemq́;?
Et chaos obscurum claro præponis Olympo?
Olympo sedes vbi sunt, & templa Tonantis,
Qui niue non albet, nulloq́; madescit ab imbre,
Nec quatitur ventis, nec fulmine vapulat vllo.
Gliscit ibi sine fine quies, sine fine voluptas,
Pax æterna, iubar stellis & Apolline maius,
Ah genus ingratum, fera mens, ignobile semen,
Degeneres animæ, mores imitata ferarum
Progenies, tali proles indigna parente.
Nam pater est Deus ipse tibi, tibi maxima tellus
Paret, & illius dono tibi militat aër,

Vnda subest, seruitq́; tibi Neptunia Doris.
Tu refugus? patremq́; negas? tot dona ferentem
Dissimulas? Quæ pœna tuis erroribus æqua est?
Quæ sceleri tormenta tuo debentur? & audes
Astriferos oculis spectare rebellibus orbes?
Astra tibi clariq́; suis quos aspicis ignes
Motibus imperio patris hæc alimenta ministrant.
Dum tibi dumq́; tuo patri se subycit orbis
Totus & assiduo properans obtemperat vsu
Tu Veneri insudas, auidiq́; voragine ventris
Rumperis, escarumq́; ferens graue pondus anhelas.
Sed quid ego in tales nil profutura querelas
Effluo? cur lachrymis oculos, singultibus ora
Nequicquam indulges? tua cur euiscerat iste
Corda dolor, quondam florens, modò languida Virtus,
Et videt, & iusta librat Deus omnia lance.
Ipse vbi tempus erit nos in violata reducet
Regna memor, pater ipse meas vlciscitur iras.
Singultus inferna palus, & verbera dira
Audiet, & tristes vmbras vlulare sub altis
Inter sulphureos Erebi fornacibus ignes,
Interea lucos posito mœrore silentes
Tuta colam, vilesq́; casas, ignota latebo,
Vt postquam diti sat erit, vicioq́; litatum,
Nobilibus succurram animis, & lapsa reducam
In medium certis vestigia finibus arcens.
Sæpius audita est, & talibus vsa querelis,
Dicitur in syluis Virtus, nemorumq́; per vmbras,

Vna Camœnarum saltus tum fortè per illos
Præteriens, sacrumq; petens Helicona notauit
Singula, & huic nostræ dedit inscribenda papyro.
Vt si vipereæ stimulis accensa Megæræ,
Natorum impietas fuget, & discordia matrem,
Exilioq; procul peregrinum inuisere mundum
Vrgeat, illa licet casu affligetur amaro,
Et tepido lachrymans lauet ora, sinumq; liquore,
Nil crudele tamen natis, nihil optat acerbum:
Nam patiens natura pios non deserit ignes.
Immò suum liceat si quando reuisere limen
In dulces ruet amplexus, dabit oscula notis
Frontibus, & tristes vincet singultibus iras.
Sic virtus hominum dux, & fidißima custos,
Quamuis pulsa graues gemitus lamentaq; fundit,
Prompta tamen nostris semper succurrere rebus,
Errores gemit humanos, gemit ebria corda.
Et quacunq; potest non desinit arte mederi.
Fœdera mortales Orci cum rege superbo
Cœlitibus spretis iniêre, datisq; ligati
Obsidibus seruare fidem coguntur Auerno
Per medias vrbes colubris crinita Megæra
Sanguineisq; caput vittis intorta flagello
In scelera & culpas homines vrgere laborat:
Criminis & pœnæ dux hortatrixq; malorum
Fronte truci & toruo vultu conatur Erynnis.
Sceptra tenens iudex solio Plutonius alto
Ius populis dixit, leges periêre Deorum.

 Hinc

Hinc iræ venêre Deûm, morbiq́; famesq́;
Improba, quæ steriles nimium versata per agros
Hactenus intercepit opes & credita sulcis
Semina, nosq́; pati ieiunia longa coëgit.
Hinc bella, armorumq́; sonans Discordia motu.
Nam quia mens hominum mores oblita pudicos
Degenerat, noxis semper crescentibus, arma
Nos terrena premunt & nos Deus vrget ab alto
Multipliciq́; graues luimus sub Iudice pœnas.

Noua iactura rei Christianæ.

ASpicis imperium nostræ, lacerumq́;, labansq́;s
Gentis, vt hostili totiens certamine casum
Sanguine barbaricos, spolijsq́; recentibus agros
Impleat, & nostra pinguescat Achaica tellus
Cæde madens, iam Græcus ager Machomætia iura
Iam patitur seruile iugum, ritusq́; nephandos:
Insula quà Pelopis muro circundedit Isthmon,
Quà fluit Alphæi Siculis potandus in agris
Eurotæq́; liquor, quà surgit Thracius Aemus,
Aemus, cuius apex nineis candoribus albens
Adriaticos fluctus, Euxinaq́; littora cernit,
Quà videt Aetholas vrbes Aracynthus ab altis
Rupibus, & curuis Acheloia flumina ripis
Vtq́; pruinosos Istri glacialis ad amnes,
Thraiciosq́; sinus, bimares vbi Bosphoros vndas
Arctat, & Europes Asiam distinguit ab oris

Quaq́;

Quaq; sinu curuo Tethys Aegaa recurrit
Ad Mithileneas arces, Lesbonq; superbam:
Et Tenedon, Priamiq; domos, vbi Xanthus ab altis
Se sinuat, Phrygia descendens vallibus Ida
Imperium Machometus habet, crucibusq; fugatis
Per quondam nostras insignia barbara turres
Apparent, capta mutatis legibus vrbes
Dedidicêre fidem, & sancta mysteria Roma.
Hac noua, sed vetus est longè victoria maior,
Pamphillum, Cilicumq; lares vbi mœnia Cydnus
Persaa fundata manu labentibus vndis
Partit Alexandri vada perlustrata natatu.
At cur Paule tuos pateris seruire penates?
Paule pater viden' vt sauis tua patria Tarsos
Subiaceat dominis, fideiq; vt fœdera sancta
Ruperit, & legis seruet commenta nephanda?
Surge, tuo pater ense, tuos defende nepotes,
Quam geris aduersas, feriat romphaa cohortes,
Capadoces, Phrygij virides, vbi flumine ripas
Curuat, & argutos audit Meander olores,
Et veteres Eneti Carres vbi dicitur ortum
Augurium, Lycij, Pontus, Bithynia diues
Hannibalis tumulo insignis: Lidiq;, vetustum
Vndè genus Tuscis, fuluas vbi voluit arenas
Diuitibus Pactolus aquis, hac omnia nostris
Hostibus & rigido parent inuita tyranno:
Heu quot singultus, heu quot suspiria matres
In viduis laribus ducunt & cœlibe tecto

Qua-

Quarum parua feri rapuerunt pignora Thraces,
Bistoniiq; equites, capti puer atq; puellæ,
Flumine perfusi sacro, fideiq; elementa
Iam docti sua qui Christo iam vota precesq;
Curuantes genua antè aras offerre solebant.
Seruitum dominis (miserum) crudelibus, inter
Vel Persas immite genus, venêre, vel Indos.
Qui tenuit Solymos colles & ditia quondam
Regna Palestinæ, totum cui paruit olim
Cæsariæ, Antiochiq; solum, quà mitis Orontes
Currit, & immissis vrbem disterminat vndis.
Cui Maurus seruire solet, quem barbara Memphis
Horruit, & dubia surgens ab origine Nilus:
Qui gelidum Tanaim domuit victricia signa
Aethiopes, Scyticumq; gelu qui protulit vltra
Thuriferosq; Arabes, Libaniq; tepentis odores
Et iuga Caucasiys quæ rupibus ardua surgunt.
Victor ouans Christus Pœno modò pulsus ab orbe
Amissis Asiæ regnis, magnoq; potentis
Europæ spacio extremas malè possidet oras:
Nam partem Hesperiæ dederat cui nomina Bethys,
Maurus habet potiturq; domo Machometus Ibera,
Hanc cladem nobis scelus attulit: heu graue nostro
Dedecus auctori, nostri iam pœnitet illum.
Tutelæ piget assumptæ, veterumq; laborum
Atq; dati nostra pro libertate cruoris.
Si tranquilla quies & tristibus ocia curis
Libera me sinerent sanctos inuisere fontes,

Et

Et totos Helicona dies consumere circùm
Prima salutiferi repetens exordia Christi
Ad suprema meum venisset tempora carmen.
Actaq; tentassent maiori singula versu
Texere, & annales melioribus ædere chartis,
Sed nec summa sequi trepidum fastigia tempus
Me sinit, & cœci vis formidata veneni
Nostra breuis veloxq; ætas & plena laborum
Nil altum tentare sinit, contermina meta est
Carceribus, coniuncta neci subiectaq; fato
Vita fugit, paruo occasus discrimine ab ortu
Distat, & innumeris premitur breue cladibus æuum.
Pauca tamen ne me ignauum tristiq; iacentem
Desidia inueniat misera lux vltima vitæ
Subijciam, magni quotiens benefacta parentis
Voluimus à curis animo fugiente caducis
Lucida cæruleis ceu toto è nubibus orbe
Sol abiens monstrat ratio, quàm turpe nocensq;
Sit non iussa sequi superûm & contemnere diuos
Atq; Dei iustas quotiens à limine fixo
Iustitiæ illecti vitio discedimus iras
Insinuat, mitesq; dari pro crimine pœnas
Et nostrum maiora scelus tormenta mereri.

Commemoratio beneficiorum Christi.

ANte salutari quàm tolleret vnda lauacro
Crimen, & irati valuas aperiret Olympi

Aera,

Aera, Deos, homines, & ligna carentia vita
Esse rati lectas pecudes, & debita cœlo
Orgia ponebant surdis altaribus, antè
Facta manu simulachra sui cultoris, & arte
Numina fallebant Siculos Erycina colonos.
Iuppiter à Lybicis qui nomina sumit arenis
Aethiopes, Solisq; domos ardore perustas.
Gnosiacos Dictynna Lares, & rura Caystri,
Mæotisq; lacus, & clari regna Thoantis
Iussit vbi humanum spargi dea sæua cruorem.
Perfida Cæcropiam lusit, Rhamnusia plebem.
Attica Cæcropios Pallas, Rhodon altus Apollo:
Ortygiamq; breuem Micone, Giaroq; ligatam.
At Tyrsæ Iuno libycas Carthaginis arces:
Thraicijsq; Sami circundata fluctibus arua,
Barbara cornigerum Memphis plorabat Osirim
Lætaq; percusso pubes Aegyptia sistro
Inachiæ celebres veniebat ad Isidis aras
Dindyma, per Cybelenq; Phryges resonantia Galli
Sacra dabant matri diuum, per Gargara, & Idam
Buxea multifori stridebat tibia cantu,
Tympanaq;, audito strepitu de rupibus altis
Præcipites ibant damæ, lucosq; petebant
Dorcades ignotos & inaccessas conualles.
Festa corimbifero Thyas renouabat Hiaccho.
Et tepidus cornu ductus caper ibat ad aras.
Roma Panomphæo sacrauerat alta Tonanti
Limina solemnes crebro visura triumphos.

Pa-

Pastaq; Clitumni virides armenta per agros,
Sic aliæ varijs delusæ erroribus vrbes,
Numinibus fictis aras & diuite cultu
Ardua ponebant Pario de marmore templa.
Sæpè quidem viuo tanquam de corpore voces
Et confusa dabant veteres oracula diui.
Sicut apud Delphos in parua Phocide nigris
Speluncæ latebris clausus vocalis Apollo:
Sicut Chaoniæ Phœbo illabente volucres,
Et caua Cumeum spelæa sonantia carmen:
Verùm hæc vel fallax hominum versutia fecit
Vel Stygiæ mentes auium per nescia certis
Motibus humanum fingebant guttura murmur,
Formabantq; leues per concaua saxa loquelas:
Et quod syderei radijs coëuntibus ignes
Monstrabant cautè populis multò antè futurum
Siue per augurium seu per vatum ora canebant.
Diuinosq; sibi cultus curasq; parare
Artibus his solitæ, tubas & credula vulgi
Mobilis ambigua fallebant pectora voce.
Non tulit hoc magni proles æterna Parentis,
Et Stygijs ergò canibus ludibria dixit,
Semper erit mortale genus, nunquam ne vereri
Nos dicent manes? audacia Ditis auari
Improba sic impunè meos inuadet honores
Semper, & obscuri plebs ambitiosa profundi
Sic perget sese superis æquare Deoq;?
Ibo, & terrenum lustrabo incognitus orbem:

Nec

Nec patrias repetam sedes cælumve priusquam
Cerberus & trepidi me regia senserit Orci.
Non vada, non furiæ, non ferrea claustra vetabunt,
Nigra per & Phœbi radijs incognita regna
Ferre gradus, horrore tremens vlulabit Erynnis
Et caua terrifico quatientur tartara motu.
Flammeus obscuros Phlegethon persuscitat ignes
Saxa rotans, mœstoq; Acheron qui labitur amne
Cocytiq; graues patientia flumina luctus
Et liquor inducens Lethea obliuia lymphæ
Præcipites sistent cursus retroq; redibunt,
Et sua sulfureos repetent exordia fontes.
Cùm mea vox aditus cæcos ingressa profundæ
Noctis & insolitum penetrabit tartara lumen
Luce repentina chaos & fumosa baratri
Atria clarescent, vbi pallida frondibus hærent
Somnia: Tenarijs reuocabò à sedibus vmbras
Insontes vmbras patrum quos longa sub alti
Carceris includunt obscuro vincula circo
Propterea placidam terris inducite pacem
Sydera qui regitis diui, qui voluitis orbes.
Vt dum bella gero cum principe gentis Auernæ
Sentiat occultam ferri sibi terra salutem:
Iam trepidant magnoq; pauent aduersa tumultu
Castra, dies numerant Pluto, tempusq; volutum
Colligit, aduentusq; meos vestigat & ortus,
Nocturnas cogunt acies, cursantq; per altum
Aëra, & ingenti strepitu mortalia terrent

Pectora, montanos apices atq; ardua saxa
Terribili quatiunt motu, pecudumq; per ora
Insolitas fingunt voces, Aegyptia pallent
Sollicito simulachra metu suspirat Anubis:
Fatidicosq; legens vates examinat omnes
Peruigil historias, & cœli cogitat ignes.
Ipse igitur diuos linquens & limen Olympi
Aethereasq; domos Deus ad mortalia regna
Terrenosq; lares, medio dum frigida cursu
Suspiceret cancrum nox inclinata sub vrsam
Venit, & angustam tenuit præsepia sedem,
Tunc Hiberna gelu torpebant arua sereno,
Et matutino siccatum frigore gramen,
Perdiderat vernum demissa fronte colorem:
Pigraq; nocturnis albebant rura pruinis,
Tunc Rhodopes, Aemiq; niues iuga summa leuabant
Altiùs, & niueo surgebant aggere montes,
Nudaq; ramosæ tendebant brachia quercus,
Et syluas Aquilo viridi spoliârat honore.
Præuius Eoa sanctos à Perside reges
Ignis, & insolitis radians splendoribus ardor,
Misit ad infantis parua incunabula Christi,
Ipse sub humana velatus imagine mundi
Conditor, vt tetigit matura virilibus annis
Tempora nascentis iaciens primordia sæcli
Antè quaterdenis ieiunia longa diebus
Pertulit, & sacro mox irroratus ab amne
Abstulit errorum tenebras, noctisq; profunda

Nubila, longæuumq; chaos finiuit ab alto
Vndiq; diffundens illatam cardine lucem:
Extinctis oculis a: iem, lumenq; peremptum
Restituens, opus ignotum, nostrisq; negatum
Viribus, aërios tractus, solemq; videri
Fecit, & insuetum terræ, cœliq; decorem.
Sicca per æquoreos fixit vestigia fluctus:
Admirata nouum credebat Ariona Thetys
Cum cythara curuos inter delphinas euntem,
Mox vbi vi propria tutos suspendere passus
Vidit, & humanis liquidas iter esse per vndas
Greßibus, hæc non est audax industria dixit
Romanæ virtutis, aquæ sensere Tonantem:
Hæc ait, & fugiens imas se torsit in vndas.
Imperio ventorum iras pelagiq; furorem
Preßit, in excelso Galilæi vertice montis
Ora, manus, oculos, & pectora sancta beato
Lumine perfusus patuit Deus, æthera lapsum
Numen & albenti vestitum nubis amictu
Adstitit, auricomi sonuit globus aëris ingens.
Carmine non magico, non vi medicaminis vlla
Defunctos iterum vitam reuocauit in artus.
Emigrare leues animas retroq; reuerti
Obstupuit, celeresq; fremens Pluto induit iras.
Languida quæ nulla potis est humana iuuare
Ars ope, per vicos gradiens, per rura, per vrbes,
Nunc prece, nunc solo sanabat corpora tactu.
Sancta Dei tenuem pietas induta figuram

Non

Non pertæsa rudes animos moribundaq; membra
Ferre nec æstiuo graciles aspergere plantas
Puluere nec luteis vestigia ponere campis
Erubuit, tolerare famem pasciq; per agros
Graminibus vitreoq; sitim restringere riuo
Dulce fuit, coluitq; inopum consortia, tantus
Ardor in accenso regnabat pectore; tantis
Curabat studijs humana negocia, vt ipsum
Aethera iam posset, seseq; oblita videri:
Ante ipsam quotquot hominum componere mores
Conati statuêre modum, normamq; dedêre
Viuendi, vel pro certis incerta fuerunt,
Falsave pro veris, vel non perfecta locuti:
Hinc pater omnipotens animos miseratus inertes,
Atq; imbecilles sensus, & pectora tarda
Immensum Eoo reserauit ab æthere lumen:
Progeniemq; suam summo demisit Olympo.
Hæ sunt illa quibus Deus instaurare caducum
Naturæ labentis opus tentauit, & omni
Conatus studio veteres auertere morbos,
Vt patrias sordes, crimenq; aboleret auitum,
Legit inauditum fati genus, illita fuso
Sanguine, & ardenti liuentia verbere membra:
Profusumq; caput, terebrataq; tempora duris
Sentibus erexit miles Romanus in altum
Aëra, frigentes plantas, proiectaq; longè
Brachia, & humentes oculos, & pectus apertum,
Concretosq; pio crines, barbamq; cruore

Ingratæ moriens plebi monstrabat ab alta
Arbore,& ingenti mortem clamore ciebat.
Cuius ad interitum cœpêre elementa moueri,
Sol gemuit,nigroq́ caput velauit amictu,
Contremuit tellus,timuit mare,palluit aër,
Et collisa graui sonuerunt marmora planctu.
Hæc fuit atra dies,& lamentabile tempus
Cùm subitò media tenebris in luce subortis
Lumen in horribilem fugit sine nubibus vmbram.
Aurea cùm vernus retineret vellera Titan:
Longaq́ longinquæ contraria sydera libræ.
Sic est parta salus homini,longæuaq́ primæ
Cum gemitu,& lachrymis deleta iniuria culpæ est.
Immemores tanti populus,patresq́ laboris
Neglecto superûm cultu,spretoq́ Tonantis
Imperio,Baccho indulgent,Veneriq́ ministrant,
Sacra ferunt auro,nummis altaria condunt,
Auro vina libant,auro laqueantia fulgent,
Scorta tenent gemmis,canibus conuiuia ponunt,
Sordet in exili Virtus incognita veste
Exuuijs inopum culti,ditesq́ rapinis,
Successu elati superos Acherontaq́ rident.
Propterea hostilis rabies insurgit & ira
Corda micant,maiora nouus fert prælia Mauors,
Ausoniæ labentur opes:nam claustra Liburnæ
Præteriens augusta viæ,per rura Timaui
Quà ferus algenti Gothus descendit ab axe
Seu quà Piceni superum mare littoris oras

Alluit

Alluit Epyrum dirimens & Iapygis arua
Turcorum ingentem paruus vomet angulus vndam
Bisq; patens expertus iter magno agmine miles
Veloces ascendit equos, sonuêre pharetræ
Cornipedum crebris resonant hinnitibus auræ
Vallibus in medijs, & quadrupedante tumultu
Auditur longè strepitus clamorq; virorum.
Sublati quotiens æstu rapiente vapores
Alta petunt piceoq; tegunt velamine cœlum,
Et noua tempestas clausisq; sonantia ventis
Nubila per cœli tractus voluuntur apertos,
Rugitu ingenti resonans volat aëre grando
Pulsa Notho, Boreave, tremunt cum rupibus Alpes
Tunc fracta si nube fragor subit ima profundæ
Vallis, & impulsu nemorum & telluris opaca
Vndiq; comprensus fugit atq; repellitur aër,
Aërij montes clamant, magnoq; boatu
Antra sonant, Stygium dicas mugire baratrum
Horrida per campos procul exaudita pauentes
Corda ferit gladio strages humana timore,
Tela sonant longo populatrix agmine turba
Ore manu teloq; minax sitibundaq; nostri
Sanguinis irrumpit, scopulosa Ceraunia lugent,
Sylua vetus Dodona timent, gemuêre Molossi
Rura soli, tremit omnis ager: pauet Adria pondus
Classis, & adductum peregrino remige Martem:
Trans mare, trans Indos, Nabathæaq; regna nefanda
Gentis in auxilium rutilo volat Eurus ab ortu

Impiger, & firmæ captat iam littora terræ
Butroti iam culmen habet, summasq; per arces
Dyrrachij stridens frondosa cacumina curuat.
Velaq; iam sinuans, proras, ærataq; rostra
Vertit in Italiam, salit æquor, & vnda carinas
Ausoniam versus sensim leuat, atq; secundum
Spondet iter, culpansq; moras Neptunia Doris
Per noctem ad nautas ita circùm littora clamat:
Tempora Martigenæ quid idonea perditis? ite;
Ite lares Italos & fundamenta malorum
Romuleas arces & Pontificalia tecta
Colluuiem scelerum, temerate fauentibus auris:
Ite citi, quando astra vocant, quando omnia mandant
Numina, flammanti Mauors quid cogitet ore
Cernite, Saturni facies infensa Latinis
Quid velit, atq; Iouem lætos non ire per ignes
Suspicite, & quò fata vocant conuertite proras:
Aetheriæ mentes, quibus est tutela Latinæ
Gentis, ab occulto bella hæc immissa videntes
Imperio patris & longa clade esse litandum
Imbelles hærent, atq; in sua regna furorem
Ire sinunt: Romaq; aliò fugêre relicta,
Cæde noua veteres culpas obolere necesse est.
Ecce Tarentinis vacuas in collibus vrbes
Et nudas custode domos & littus inerme
Milite deseruit dux Parthenopæus abacto.
Hetruscas populata domos modò trans iuga pulso
Marte, per Aemiliam & Venetos bacchatur Erynnis:

Nec

Nec vos immensum dirimit mare, transitus vna
Nocte breuis Calabros turmas exponeret agros.
Vix spatio maiore fretum diffunditur istud, (les:
Quàm quod adhuc fama notum est Athamantidos Hel-
Et vada Leandri crebro sulcata natatu.
Ite quid ambigitis? vobis est debita tellus
Italia qui Phrygios domuistis & Hellada, gentes
Oenotri ducunt genus ab radicibus illis.
Quis Pallantæum? veterem quis condidit Albam?
Hoc opus Aeneæ profugi, fuit Arcadis illud.
Dardanius Phrygia veniens Antenor ab Ida
Euganeis latam statuit sub collibus vrbem:
Quæ superest triplicíq; sedet munimine cincta,
Parrasij Pisas, pubes Spartana Tarentum
Struxit, & imperium Daunus partitus & agros
Cum Diomede fuit, cuius tenet Insula notum
Nomen adhuc, sunt qui Ausoniam de nomine dicant
Ausonij Laërtiadæ de sanguine Olyßis.
Progeniti, quid Surrentum Tyrrhenaq; dicam
Regna? quibus Lydi frater Tyrrhenus ab agris
Mæonijs Asiæ sortes & fata secutus
Attulit & leges alias & nomina fixit:
Et Phaëtonthiades loca per montana Ligystus
Errantes populos domuit: Liguresq; vocauit
Sardoum tenuit littus satus Hercule magno
Sardus, & à Graijs Cyrnis descendit origo.
Roma Phrygum labor est: Capuanaq; mœnia, Manto.
Filia Dircei vatis post condita tecta

Et Darij delubra Dei comes addita Lydis
Cum Duce Tyrrheno Venetos annauit ad agros.
Tybur ab Argolicis positum: Locrensibus Aiax
Auctor, ab argiuis vulsi fundata Coracis
Oppida. Quid scopulis segnes haretis in istis?
Vestra nec aspicitis sese ostentantia regna?
Arduus Hesperio vobis Garganus ab orbe
Ostentat sublime caput, cùm manè colorat
Sol nouus oppositos Eoa lampade montes
Cernimus excelsas vmbris in rupibus arces
Picenisq́ iugis albentia mœnia, clamat
Vos ab oliuiferis lætißima collibus Ancon:
Brachiaq́ in portus pandit sinuata capaces,
Amplexura rates, & susceptura benigno
Mahumethi genus hospitio, fautrixq́ futura.
Gloria vos æterna manet, generosa nepotes
Facta legent, patrumq́ volens exempla iuuentus
Magna sequi pugnas animosior ibit in omnes:
Et partas augebit opes, natosq́ per artes
Ingenuas ducet Virtus audita parentum.
Sic viuet langæuus honos, & fama superstes
Per populos ibit latè, si Troius heros
Ista per iratum dijs aduersantibus æquor
Nauibus amißis, & milite cœpit inermi
Arua, quid hæc delecta manus, congestaq́ claßis
Fœta armis, animisq́ Ducum, numeroq́ virorum
Moliri poterit, longo iam vincitis æuo:
Nec fugere à vestris audet victoria castris,

Vos immane genus Thraces, & Marte superbos
Nubigenas, sæuoque satas Ixione gentes,
Atque Pelectronios Laphithas vicistis, & omnem
Euboiam, Pelopisque domos, altamque Corinthum,
Euxinum pelagus vestrum est, & lata Propontis,
Ioniumque fretum, læto vos Adria vultu
Nunc vocat, & fines Thetys quæ cingis Hetruscos,
Et minor est vobis audacia viribus, ite
Diuitias, aurum, pecus, & sola pinguia vobis
Hesperij seruant, istis audete potiri,
In vetitas non itis opes, in vestra venitis.
Hæredis non hostis erunt Oenotria regna,
Cùm vestræ ditiònis erunt, modò possidet hostis
Ausoniam, patiturque truces inuita tyrannos.
Nocte, dieque gemunt vrbes, durumque recusant
Ferre iugum, populi tensis ad sydera palmis
Maturare rogant, ita se finire labores
Aerumnasque putant, & libertate potiri.

 BAPTI-

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, DE CALAMItatibus temporum:

LIBER III.

TALIBUS indomitas mentes, & barbara corda
Irritat dea sæua maris, de littore classis
Soluitur, & nostros venit eversura penates.
Chaoniæ nostris vicinæ finibus alpes
Acclamant, & saxa cauis quæ plurima pendent
Rupibus acceptas confuso murmure voces
Conglomerant, nec clara sinunt respondeat echo,
Magnus apud manes Itala de gente coactio
Agmine Pompeius rogat ad sua mœnia mitti
Italiæ laturus opem, sub pectore forti
Viuit adhuc patriæ pietas, stimulatq; sepultum
Libertatis amor, pondus mortale necari
Si potuit, veteres animo post funera vires
Mansere, & prisci viuit non immemor æui
Sollicitusq; hisdem curis, quem Romulus æuo
Grandior his acuit dictis, I, magne meorum
Immortalis honos, & gloria summa nepotum,

I, com-

I,commune bonum serua,quando hæc tibi semper
Cura fuit,totum pietas tua nota per orbem
Imperio dignum nostræ te fecerat vrbis,
Cœlo aliter visum est,cœlum culpare quis audet?
I,patrium defende solum,quando Itala virtus
Vsq; adeo cecidit,quando Germania quondam
Armipotens nunc lenta iacet,nec Cæsaris vllum
Audet opus Cæsar,genus hoc ignobile gentis
Barbaricæ procul Ausonijs á finibus arce.
Te Pontus, te nouit Arabs,te Græcia,& omne
Aegeum,Ioniumq; fretum,te Punica tellus,
Tyrrhenum magnis equitasti classibus æquor,
Te Ligur,Alpinæq; niues,te sensit Hiberus,
Galliaq;,& latis ingens Germania campis.
Per freta,per campos victricia signa tulisti,
Regna,vrbes,maria,& terras fœlicibus armis
Calcasti,totusq; tuos miratus honores
Orbis,vt indigno raptum te vulnere nouit,
Ingemuit,fleuere Arabes fleuere Sabæi,
Indus,& extremi flerunt tua funera Seres,
I,decus Ausoniæ,regno suppone cadenti
Ingentes humeros,& fortia pectora tantis
Fluctibus opponas,magnæ teq; obijce cladi,
Communes tutare domos,communia serua
Regna mea fundata manu,sententia fratri
Ista Remo sedet,id Curij Decijq; precantur,
Id Numa cœlicolum cultor,sanctiq; Catones,
Id Populus,Patresq; rogant,ne despice gentem

Nate

Nate tuam, viden' vt campis tam multa virorum
Milia præstantum generosis frontibus errent
Elysijs: te nemo tamen præstantior ore,
Non animo melior, nec ad horrida promptior arma,
Te externi, nostriq; duces venerantur, & ipse
Depositis odij causis, liuore sepulto,
Te præfert Cæsar, se Maioremq; fatetur,
Quandoquidem pietas, & nescia rumpere leges,
Dignior est sceptro, & regni diademate virtus.
Hac prece motus erat, mentemq; mouebat ad artes
Antiquas, artes belli, martisq; laborem.
Tum pater eloquij culto sic Tullius ore
Flexit ab incœptis animos, cœtumq; resoluit:
Magne pater nostri generis, tuq; optime ciuis,
Optime Dux, patriæq; ingens pietatis amator,
Quem ciues colui ante alios dum vita manebat,
Ferre vrbi auxilium frustra meditamur, Olympi
Ipse pater, qui regna tenet, qui fulmina torquet
Sic statuit, scelus hanc hominum sibi suscitat iram,
Diuisæ excitis se seditionibus vrbes
Ausoniæ lacerant, vna intra mœnia liuor,
Ambitio, nummiq; sitis corrumpere mores,
Vt cœpere pios, nulla est reuerentia recti,
Nulla quies animis, nullusq; salutifer vrbi
Ciuis, opes patriæ rapiunt, æraria nudant,
Et commune bonum in proprios elabitur vsus,
Hæ prauæ viuendi artes, hæc pessima morum
Colluuies, nobis latum qui reximus orbem

Abstu-

Abstulit imperium, Romamq́ aliena coëgit
Iura pati, seruiret adhuc, nisi prouida Narsis
Cura redemisset, pulso capitolia Gotho,
Quæ rapuit patres eadem fortuna nepotes
Insequitur, viret æterna sors aspera fronde.
Prospera brumales pluuias, & frigora sentit.
Astraq́ debilibus non fert ardentia ramis,
Atq; omnis timet incursus, æuoq́ senescit
Sponte sua, cum fixa manens, stabilisq́ putatur
Occidit extemplò, fugitq́ infida repentè.
Sorte sua vtantur, lex est Deus omnibus æqua,
Omne quod à superis bellum est, reuocabile non est,
Sed neq; rex Erebi quenquam tranare paludem,
Nec superis iterum reddi sinit, est pia quæ te
Romule cura mouet, sed subdita legibus orci,
Nos istis æterna ligant ergastula campis,
Nec licet ad patrium limen, cœlumq́ reuerti.
Fœlices animæ, sedem quibus ætheris alti
Iuppiter indulget, possunt ea fata mouere,
Nos orbis quondam Domini seruimus auerno,
Fata regunt illæ, terrenaq́ regna gubernant.
Verte alio mentem, nec nos ea cura fatiget,
Sit satis exilio nobis leniore teneri.
His animæ dictis cœtu siluere relicto.
Interea nostras odijs flagrantibus vrbes,
Exercent furiæ, per rura, per oppida sæuit
Martis opus, Petriq́ domus polluta fluenti
Marcessit fluxu? nulla hic arcana reuelo,

Non

Non ignota loquor, liceat vulgata referre
Sic vrbes populique ferunt, hic rumor ab austro
Cimmerios vltra Latices per opaca silentis
Claustra viæ, sale concreto, qua plurima crescit
Stiria frigentes Scythiæ penetrauit in agros,
Venit ab herculeis per Iberum Gadibus æquor
Quà subit excelsam Thetys interflua Calpem
Ad vada Gangaridum magno qui proxima Gangi
Rura tenent, gemmasque legunt, ea fama per omnem
Iam vetus Europam mores extirpat honestos.
Sanctus ager Scurris, venerabilis ara Cinedis
Seruit, honorandæ diuûm Ganimedibus ædes
Quid miramur opes recidiuaque surgere tecta?
Thuris adorati globulos & cynnama vendit
Molis Arabs, Tyrij vestes & muricis imbrem,
Indus Ebur, Croceum Cylices & Tmolus odorem
Mel Siculi, ferrum chalybes, tenuißima Seres
Vellera, Cretenses mollißima vina, Tanager
Ternices mercatur equos, venalia nobis
Templa, sacerdotes, altaria, sacra, coronæ,
Ignes, thura, preces, cælum est venale, Deusque.
Sixte pater fidei custos, ouiumque magister,
Quas bonus effuso moriens in sanguine pastor
Abluit ætatis damnosa licentia nostræ,
Quam veterum semper crescens incuria patrum,
Et sceleri pandens aditum, moresque seueros
Auersata parit, tua sentiat arma, coherce
Hanc vitem ancipiti ramos preme falce vagantes

Namque

Namq; feros fructus,& tristem frugibus vmbram
Fert inculta,iacens Cererem necat,occupat agrum.
Mille sub his latebræ folijs,& mille rapaces
Hac habitant sub fronde feræ, vulpesq; lupiq;
Mitiaq; inuadunt,laniantq; animalia passim,
Sic cicurum genus omne perit,per ouilia regnant
Sæuus aper,tygres rapidæ,truculenta leonum
Semina,multicolor pardus,gryphs naribus vncis,
Et variæ panthera cutis,grauis vnguibus vrsa,
In genus hoc pater arma moue,sua pascua redde
Fœcundis ouibus,stent ad præsepia tauri,
Qui signata iugis,longoq; attrita labore
Colla gerunt,postquam rerum te Roma potentem
Fecit,& obscuro iubar hoc resplenduit orbi,
Exanimis virtus scelerum sub mole sepulta
Respirare parùm visa est,& tollere frontem.
Et nisi tot vitijs hæc secula nostra fuissent
Deprauata,boni poterant rectoris habenæ
Errantes frenare rotas,sed tantus equorum
Impetus aurigam superat,frustraq; retractans
Lora gubernator sine lege per inuia fertur,
Propterea sortem,doleo mitissime patrum
Sixte tuam,fueras annis melioribus aptus.
Est tibi quæ tanto satis est in principe virtus:
Sed velut obscuris Phœbi sub nubibus ardor
Languet,& vmbra diem piceæ caliginis aufert,
Sic tua corrupti vitio clementia sæcli
Obscuratur,eunt pessum pietasq; fidesq;.

Lerna

Lerna palus terra est, vitiorum exercitus hydra,
Alcides nusquam est, ardentem sæua chimeram
Monstra tenent, nec adest Glauci castissima proles,
Candida Gorgonei capitis coma fluxit in angues,
Et neq; Mercurij prosunt, nec Palladis arma.
Dedaleis inclusa vijs Minoia monstra
Passim habitant crebris, vterum quæ cædibus augent.
Nec potis est multa ingluuiem saturare rapina,
Nec superat Thesea manus, per tecta, per aulas
Harpyiæ funesta lues, fluxuq;, fameq;
Infestæ volitant Boreæ genus omne recessit.
Syrenes redeunt, & Phœbi filia Circe,
Quæ placidos hominum ferali carmine vultus
Vertit in immites formas, & in ora ferarum.
Plurima sunt nobis sancti vestigia sæcli,
Et gentis monumenta piæ sunt ardua templa,
Sunt sacris congesta patrum sancta ossa sepulchris,
Est fidei caput, est veri latria Tonantis,
Ista sed Hesperidum velut aurea mala dracones
Cerulei seruant, (res detestanda) nec vllis
Flenda satis lachrymis, nec me conuicia quisquam
Texere causetur, mordaxq; excudere carmen,
Hæc sunt pro sanctis gemitus lamenta dolores
Moribus, & superum pro maiestate querelæ.
Ista mouent superos, vocat hoc scelus æthere ab alto
Bella, famem, & diri genus insuperabile morbi.
Heu sortem gregis aduersam, sydusq; malignum,
Quom custode caret, cum fracto vimine sepes

Noctur-

Nocturnos aditu fures admittit aperto,
Præsertim cum dira fames ieiuna luporum
Intestina premit, rapidiq; mapalia lustrant.
Præda sumus, fracto ferimur temone per altum
Qua furit Ebaliæ violentior ira Maleæ
Nunc vada latrantis scyllæ, nunc ora carybdis
Radimus, & Libycas rapido nunc æquoris æstu
Pellimur in syrtis, nunc per tua saxa Caphareu.
Pulsa dies tenebris, nubes Erymantidon vrsam
Abstulit, inditium cœli magneta latentis
Perdidimus, tumet in montes, & lapsa remugit
Doris, arenosi saliunt ad sydera fluctus,
Aduersaq; vndis vndæ, contrarius Euro
Flat Zephyrus, boreas austro, subuersa dehiscunt
Aequora, & inter se spumis albentia pugnant.
Vicini trepidant agri, pulsata reclamant
Littora, vixq; obstant, collisa rebellibus vndis.
Ah miseræ quæ nunc inter cunabula matres
Paruula securo nutritis pignora lacte,
Quod tepidi erumpent oculis turgentibus imbres,
Quod gemebunda premet fessus suspiria pulmo.
Mœsta quod attractis salient singultibus ora,
Quom tepido dulces rapientur ab vbere nati,
Atq; viris ipso cæsis in limine vestræ
Diripientur opes, sparsis cum crinibus ipsæ
Præda eritis, manibus vinctis hostile per agmen
Ibitis, attonito prostrata cadauera gressu
Calcantes lacerasq; comas atq; ora cruenta

Vestrorum seu natorum, seu fortè parentum,
Atq; pio latè stagnantes sanguine campos?
Summe Pater cœli, saltem cui regia paret,
Singultus audi insontes. fletuq; piorum
Flectere, crudeles gladij, saturandaq; cæde
Spicula primores populi, frontesq; superbas,
Oraq; blasphemo feriant inflata tumore,
Parce rudi populo maiorum exempla sequenti,
Imbellemq; manum salua, qui cætera saluas.
Quid meruere greges? pastorum incuria damno est.
Cerne laborantem freta per salientia cymbam,
Et miseris fer opem nautis, Pontumq; furentem
Sterne, suis manda ventos liget Aeolus antris.
Fatales properant anni, nouiesq; voluta
Fert alias leges centeno machina cursu.
Nec Deus has labi erumnas prohibebit ab astris.
Tempus adest, quod iam venturi præscia vatum
Pectora, fatidicæ quod prædixere Sibyllæ
Corripite arma viri dextris, læuasq; reflexis
Insertate manus clypeis, Deus odit inertes:
Ecce procul denso nigrescit puluere cœlum,
Sublataq; leues nimbi tolluntur arenæ.
Accipient fuscæ cædis caua flumina riuos,
Rubraq; pampineos imitabitur vnda liquores.
Non igitur frustra diros ardere cometas
Vidimus, & medio Phœbum pallescere cœlo,
Defectumq; pati, nigraq; in veste sororem
Inter nocturnos ignes incedere mœstam.

Tempus erit Parcis celeres glomerantibus annos,
Cum medijs fossor campis tellure subacta
Inueniet, conosq; truces, & nuda virorum
Ossa, grauesq; solo galeas, ensesq; sepultos,
Armaq; nostra suo non conuenientia sæclo,
Atq; immutatos rerum mirabitur vsus.
Hæc properant, dictumq; fides non sera sequetur,
Sed steriles, gelidæq; animæ quas imbre Megæra
Lethæo aspergens requie sopiuit inerti
Contemnunt, tepidoq; trahunt secura cubili
Ocia, tractantes lautis conuiuia mensis.
Nubila mens hominum, sortisq; ignara futuræ,
Terretur vanis, & vera pericula ridet.
Non tamen ista minùs properant, incredula pœnas
Turba dabit, curisq; breui tabescet amaris.
At si tantus amor superum, si tanta moueret
Corda virum pietas, studijs si talibus artes
Ingenuas colerent homines, nec iacta perirent
Semina, nec litui streperent, nec classica cantu
Terribili, nec dira lues præcideret annos.
Nam licet obsequijs opifex lucentia mundi
Astra suis aptans semen, causasq; malorum
Ignibus æthereis dederit, cæloq; volanti:
Ipse tamen liber nulloq; coercitus astro,
Vultq; potestq; pijs precibus votisq; suorum
Annuere, & cæli flammas cohibere nocentes.
Aspice magnanimum bellatoremq; ducemq;,
Qui promissa suum genus introduxit in arua:

Et facilem cognosce Deum, miserisq; fauentem
Casibus, & nostra superum prece numina flecti.
Barbara gens populum reducem prohibebat ab agro
Pollicito, contra sumptis Dux impiger armis
Castra mouens hostes ingenti strage fugatos
Pressit, & infesto turbas dum cæderet ense
Iam nox atra caput velata nigrantibus vmbris
Pallentes vrgebat equos, lentumq; soporem
In terras biiugo secum temone vehebat
Ne tenebris decepta manus victoris ab ictu
Cædeq; cessaret Solymis vt gloria maior
Esset & euulsa generis radice superbi
Libera pacificis habitarent agmina campis,
Vota preceesq; ducis Deus audiit, atq; volantis
Ipse manus Phœbi volucrum retraxit equorum
Lora pater pluresq; diem produxit in horas,
Vincendiq; moras dedit, & comes iuit in arma.
Sol stupuit, fixoq; diu resplenduit orbe.
Cætera quæ cæli Dominum Titana sequuntur
Ordinibus certis suane interualla vetusq;
Sydera mutarent iter & ne curreret orbis
Ordine turbato currus traxêre citatos
Et iuga frenatis subitò tenuêre quadrigis
Solis ad exemplar, regemq; imitata quierunt,
Vranie dulci septem discrimina cantu
Quæ regit immoto vocem compressit Olympo.
Si pater edixit, sic dii fecêre minores
Sirenesq; octo, quibus est data cura mouendi

Immor-

Immortale Dei templum bis quattuor orbes.
Ipse arcem super excelsam, super ardua mundi
Culmina, quà roseum surgens aurora colorem
Explicat æterno patrem modulamine laudant,
Cunctaq; distinctis aptant mortalia fatis:
Humanis igitur si mitia numina rebus
Cernimus antiquos tantum curasse labores
Vt tardata polis mundi mirantibus astra
Paruerint homini, credo si nescia labis
Totaq; sub magni imperium collata Tonantis
Semper nostra pijs pareret legibus ætas,
Sollicito terrore carens fœlicibus armis
Mortales agerent sub dijs custodibus æuum,
Nostraq; non nimbo metuens, non missa per auras
Ardenti Iouis arma manu, non torua furentis
Ora nothi, Libycum spumans quibus æquor in altum
Tollitur, & campis versata liquentibus vnda
Serpit in Ausoniam, tyrrhenaq; littora pulsat,
Sed neq; tecta timens cæco sub Gurgite saxa,
Non vada, non scopulos, turcorum à littore victrix,
Fœtaq; multiplici remearet fenore classis.

Quomodo Deus placandus sit.

QVa prece placari, quo poßint munere flecti
Numina, Castalides ostendite, numina vobis
Cognita terrigenum miseræ succurrite sorti.
Dum precor Vranie, cui sydera nota, Deumq;

Tecta, supercilio sic est effata sereno:
Corpora syderei sicut mortalia cœli
Imperio subsunt, & nulla rebellibus armis
Bella audent, sequitur magnes Erimantidos astrum,
Et quò luna iubet fugit, atq; reuertitur vnda:
Tempora sol variat, sic mens æterna parenti
Iustitiam, sanctos mores & laudis honorem
Perpetuum debet, sunt hæc gratissima cœlo
Orgia, & infestis obstare potentia fatis.
Sed postquam liquit terras Astrea nocentes
Fugit & ipse hominum leges, qui condidit ordo
Temporeq; ex illo summi reuerentia patris,
Sanctaq; diuini ruit obseruantia cultus.
Hi quoq;, qui nomen de relligione superbum
Vsurpant, quanquam sanctis à patribus ortos
Se iactent, ouium molli sub vellere fraudes
Mente Lycaonias seruant, & crimine sordent:
Quod speciem virtutis habens scelus omne colorat,
Nec tamen his maculis sordet pecus omne Magister
Ne pereat, quædam sibi seruat ouilia, semen.
Qui prece sollicitant superos multosq; per omnis
Thure litant aras veniam, pacemq; precantes
Inuisi superis fœdaq; libidine olentes.
Heu frustra incestis iterant sacra orgia dextris,
Polluti circum quotiens altaria vultus
Conueniunt, celebrantq; choros, & carmine mixto
Sancta Deûm vanis penetralia vocibus implent:
Irritant, irasq; mouent, non numina flectunt.

Hac

Hac prece nil opus est, nil adiutoribus istis
Auxilij sperate, nouis date templa ministris.
Sacrilegum genus ex aditis, templisq; deorum
Pellite, nec longos scelera hæc vertantur in vsus.
Quid Solymos ritus, quid montibus æmula templa,
Aequatamq; iugis molem, longumq; per æuum
Limina solemni latè celeberrima cultu,
Antiquasq; Dei sedes cum mœnibus altis
Eruit, & pulchram ex imis radicibus vrbem?
Sacrificæ gentis scelus, & contagia paßim
In patrias prolapsa domos mouere Tonantem.
Qui Romana vocans ad opes, & regna suorum
Castra secundabat cursus, classemq; regebat
Ausoniam, stimulosq; animis addebat, & ignes.
Ipse acies inter tenui circundatus aura
Versabatur agens animosam in prælia gentem,
Oppugnansq; altas arces, scelerata ruebat
Mœnia, cælicolum post longa silentia tandem
Euigilans furor imperijs, regnisq; ruinam
Ingerit, & celeri pessum trahit omnia cæde.
Sicut in antiquas flammis volitantibus ædes,
Quum sæuit Vulcanus, eunt laquearia iunctis
Cum trabibus, tabulæq; leues, atq; ardua tecta
Incineres, longosq; rapit breuis hora labores.
Si robusta fides, si spes immobilis, ardens
Si pietas senis, & vitio inuiolabile pectus
Afforet, ignicolor, quem lapsus ab æthere currus
Sustulit in Phœbi syluas atq; ardua templa

Ferret opem,possetq; instans auertere fatum,
Ipse sacerdotes Phitonia pectora falsos
Abstulit,& longo campis ardentibus æstu
Elicuit largum subitis de nubibus imbrem.
Traxit & æthereos superis ex vrbibus ignes.
Et noua circundans liquidis altaria riuis
Quom boue mactato rutilans superincidit ardor
Et quom dura ferens regis mandata superbi
Attonitus sensit flagrantia fulgura miles.
Hic antiqua tuæ iecit primordia gentis;
Namq; rudem tunicam tetræ fuliginis instar
Cui simplex expersq; artis natura colorem
Fecerat induitur,per sæcula cuncta nepotum
Progenies iussit similem gestaret amictum.
Incola Carmeli primus fuit ipse pudoris
Virginei princeps,& vitæ cœlibis auctor,
Ipse suo sanctos vrbes & mœnia patres
Linquere & in tacitis seruare silentia campis,
Exemplo docuit,solus nanq; ipse per vmbras
Errabat nemorum,pomis contentus & vnda.
Gramen ei pro melle fuit,pro nectare lympha.
Sed fœlix nunc arua colit ridentia suprà
Frigoris aërij,& lapidosæ grandinis oram.
Ille licet gemina vertex æstate quotannis
Sudet,& à nobis cùm sol declinat in austros
Et cùm littorei petit humida brachia cancri,
Scilicet æquali Libræ,Phryxiq; sub astro,
Depresso quoniam multum telluris ab orbe

Tollitur,

Tollitur, infestis nunquam tamen ignibus ardet,
Purpureos semper flores, spirantibus auris,
Ora tepens semper violas & candida semper
Lilia fert, breuibusq; dies absconditur vmbris.
Quattuor ex istis labentia flumina campis
Lata rigant Asiæ ripis ingentibus arua:
Sunt rigui fontes, vitreosq; nitentia riuos
Prata bibunt, tersus semper sine nubibus aër,
Nec quatitur ventis, nec rauca tonitrua frangit:
Brachia pomiferæ curuant redolentia syluæ
Pendulaq; electri gratum induit vua colorem.
Collibus in paruis, vbi paulum iugera surgunt
Perpetuas, ramis fœcunda feracibus arbor,
Semper habet fruges, quibus & contemnere fatum
Poßit & expertem morbi seruare iuuentam.
Nulla patet curis illuc via, nulla dolori,
Nulla neci, colit ista senex loca sancta beatus.
Atq; sub occasum mundi rediturus in orbem
Non timet interea Parcæ ne stamina rumpant.
Hoc sene nunc opus est, & te mitißime vatum
Cuius ad ingressum rubri salis vnda receßit
In geminas rupes, patuit maris alueus ingens
Prætereunte Duce & populo per concaua regna
Neptuni, timuit Triton, sonuêre cauernæ
Delphines curui & Phocæ fugêre natantes.
Subq; imas egit Protheus pecus omne latebras.
Si Deus hos nostro miserans concederet æuo,
Dura inter rapidos paterentur iurgia patres:

Vsq; adeò inuisa est probitas odiosaq; Virtus.
Tempore nanq; isto vicio datur esse pudicum:
Est scelus esse pium, sæcli hæc est gloria nostri,
Parce igitur pro gente tua tabescere, vates,
Pone preces, ambire Deos & sydera noli.
Quod cœlum superiq; ferunt, mutabile non est.
Dixerat Vraniæ, cùm Thesbias altera vocem
Extulit, & tales est orsa Polymnia cantus:
Hic iuuat antiquam cladem, veterumq; dierum
Fata recensere & primæuæ gentis ab ortu
Illuuiem repetens missos trans littora fluctus,
Ignotosq; prius nimbos & nubila dicam,
Scilicet vt memores iusto sub iudice vestros
Ire dies, certasq; sequi post crimina pœnas,
Cautius ambiguæ cursus & euntia vitæ
Tempora curentur, nec inerti pressa veterno
Mens habeat, sed prompta graues supereuolet artus
Venturamq; timens cladem, vicinaq; fata,
Mobilium turpi rerum ne se inquinet vsu,
Sed solum videat patrem & reuerenter adoret:
Qui sedet & stabilis solo mouet omnia nutu.
Cùm pater Oceano sceleratam perdere gentem
Vellet, ad imbriferos errantia sydera pisces
Duxit, & officijs aptauit tristibus astra:
Sed tamen antè rudes turbas & barbara regna
Quàm subitis deleret aquis præmisit in orbem
Fatidicum vatem, qui crimina longa piari
Posse libidinibus si noxia parceret ætas

Instantesq; iras caneret cladem& futuram.
Interea diuûm monitu contexere vastum
Instar montis opus cœpit: quo clauderet omne
Quadrupedum volucrumq; genus stirpemq; nepotum:
Formabatq; ratem magnis super æquor ituram
Motibus, & grandi pressuram Nerea mole.
Clarus adhuc radijs Phœbi lucentibus æther
Splendebat, quum ligna faber cæsamq; pararet
Materiem, nondum tellus cognouerat imbres:
Sed crescentis adhuc post prima exordia mundi
Terra patens proprioq; madens humore ferebat
Omnia: prouentuq; suos meliore colonos
Iugera pascebant, grauioraq; semina culmos,
Pomaq; maiori curuabant pondere ramos,
Tunc etiam virides animalia tuta per agros
In longos ventura annos æuumq; senile
Gramina tondêbant, nondum violata pruinis
Nec gelidas expertą niues, sed mitia Veris
Tempora, & aßiduum placidißima frigora rorem,
Nondum Lampeties Ithacis armenta colonis
Obfuerant, nec fixa veru versauerat exta
Geriones, nondum fuerant magalia, necdum
Rapto Auentinos maculârat sanguine colles:
Impia nec cæsis viuebant sæcula bobus.
Tunc igitur populi indociles, ignara Deum gens
Mirantes ratis immensam consurgere molem
Consilium spreuêre viri, nec dicta putarunt
Digna fide, & sanctum senis irrisêre furorem.

Ecce

Ecce niger piceis velatur nubibus aër:
Et Phœbi lux alma diem diffundit opacam,
Iam cœlum insolitis reboat mugitibus, ingens
Nimbus adest, fugêre feræ, fugêre volucres:
Flumina certatim tumidis Nereides vndis,
Et freta tollebant, nigro pallentia cœlo
Nubila conglomerans pennis rorantibus Auster
Aethiopes, Libyamq; super stridente volatu
Ibat, & excußis ardebant ignibus auræ.
Aeoliæ tremit omne solum, furit Aeolus, antra
Fracta sonant, factoq; volant procul agmine venti.
Contremuêre vrbes, tristes per rura coloni
Cogere ab imbre greges, stabilisq; armenta tueri
Dum properant, crescentis aquæ lata æquora cursus
Impediunt, frustra pecudes balatibus agnos
Sollicitant, frustraq; vocant sua parua capellæ
Pignora, conuellunt frondosa cacumina Cauri:
Diripiuntq; casas, volitantq; per aëra culmi.
Attonitæ matres strictis ad pectora natis
Ardua tecta petunt, iuuenum robustior ætas
Annosas scandunt quercus, fugiuntq; repentes,
Quòd nulli fugisse datur, confusa per vrbes
Infantum, iuuenumq; sonant lamenta, senumq;,
Itur in excelsas turres & summa domorum
Culmina: Neptunus spumans, vltricibus vndis,
Insequitur, miseros arctant præsentia fata.
Imbre madent tunicæ, porrectis crinibus vnda
Liquitur: Oceanum dicas ex æthere labi,

Et lachrymæ miscentur aquis, ad nubila frustra
Tolluntur cum voce manus, sua numina quisque
Clamat, in erectas Boreæ violentia frontes
Nimboso spuit ore tonans & verba precantum
Suffocat, ne fortè Dei referantur ad aures.
Iamque superfusum campos absconderat æquor.
Nulla fugæ superest, superest spes nulla salutis.
Hæc vada non gressu, non sunt tentanda natatu:
Et iam montanis veniunt qui è fontibus amnes,
Et quæ per campos latis vada concaua ripis
Magna mole fluunt, gremio complexa capaci
Vix tanto satis est oneri Neptunia Doris
Iam solæ extabant, excelsa cacumina quondam,
Nunc humiles mersæque altis in fluctibus Alpes:
Viribus innixi tabulisque ad pectora tractis
Complexique trabes haustum sæpè ore vomebant
Oceanum, tandem victi oppugnantibus vndis
Ora sub immensos mergebant pallida fluctus.
Vallibus ex imis profugos qui summa tenebant
Culmina montanosque apices, cùm Nerea semper
Alta magis petere, & plenis de nubibus imbres
Certatim ruere, & iam mortem instare viderent.
Pœnituit tandem, serasque dedêre gementes
Nequicquam lachrymas, & fallere numina votis
Consueti, quum vota darent ridebat Olympus.
Flumina non norant ripas, nec littora fluctus
Aëriæ volucres humore madentibus alis
Præcipiti casu lapsæ cum brachia multum

Iactassent

Iactassent pelago, fatum tandem ore trahebant,
Fugerat in latices Rhodope, magnusq; latebat
Apœninus aquis, nigro sub gurgite summum
Presserat Ossa caput, non apparebat Olympi
Altus apex, ipsis auibus non peruius ante:
Tunc tamen & curuis ratibus (si forsitan illa
Aetas vsa fuit ratibus) pecoriq; marino
Peruius, æquoreo quæ nunquam tingitur imbre
Vicinis timuit mergi sub fluctibus vrsa.
Apta prius bello atq; armis procera Gigantum
Corpora cum paruis, turba cum paupere reges
Purpurei nabant sine maiestate supinis
Pectoribus, merso sub gurgite fœmina vultu,
Diffusisq; freto vittis & crinibus ibat,
Inuoluit sors vna omnes, discrimine nullo
Gryphes, equi, damæ atq; canes, cerui atq; leones,
Agna, lupus simul errabant, certamina litis
Mors dirimit, certamq; dies parit vltima pacem
Iamq; homines, iamq; vnda feras populata fluebat
Libera, non scopuli toto non insula Ponto,
Nec Cyprum Venus alma videt, nec Delplica Phœbus
Tampla, nec Alcides Thebas, nec Cynthia Delon,
Nec Iuno sua rura Samon, nec Gnosia regna
Iuppiter, extincta fugit Vulcanus ab Aetna:
Quamuis claudus erat Triuiæ vicina petiuit
Atria, præpetibus pennis, celeriq; volatu.
Nec cupressiferam Cyllenen aspicit Hermes,
Nec Tyberim Mauors audax, tegit omnia Pontus.

Protheus, & Doris, Glaucus, Matuta, Palæmon
Cuncta tenent, Pindi phocæ videre cacumen.
Occiderat tellus, ignis, Neptunus, & aër
Mundus erat: Cererem Thetys amplexa premebat
Vndiq;, Neptunum quartæ reuerentia sortis
Non metuit violare domum, thalamosq; sororis
Herbiferæ, tentare etiam Iunonia regna
Non metuens auras spacio breuiore coegit.
At ratis omne vehens animal terrestre per altum
Ibat, & obiecta dirimebat corpora prora:
Atq; videns vtrumq; polum sublimior ipsis
Nubibus æthereum per iter, quà casus agebat:
Nunc Zephyros contra errabat, nunc Solis ad ortus,
Nunc Austros, nunc vsta petens Aquilonibus arua,
Donec in Armeniæ rupis delata cacumen
Iam retrò labente mari vestigia fixit.
Nam pater excelsa mundum speculatus ab arce,
Vt genus humanum saluo vix semine vidit
Interijsse, fretum iussit cessare, nec vnquam
Amplius Aegeon dixit montana reuiset
Culmina, nec Scyllæ Glaucus iungetur in altis
Montibus, extremæ lustrabunt cætera flammæ:
Cum vetus ingenti tellus arsura camino
Absorbebit aquam pelagi sitientis, & ipsos
Aethereos montes camporum æquabit arenis,
Tunc altos mortale genus voluetur in ignes,
Immensumq; dabit volitans vaga flamma fragorem,
Et fornace gemens mundus fumabit eadem.

Nec

Nec tamen hæc Phaëthontis erunt incendia, Phœbo,
Quæ, nolente, crement orbem, tunc omnia vires
Astra suas iurata dabunt, & nostra facessent
Imperia, atq; alias alio pro crimine pœnas
Gens humana luet, cinerem soluentur in atrum,
Quæ mare, quæ tellus, quæ corpora possidet aër,
Nec tunc vlla virûm flammas industria vincet.
Hæc dicente Deo, nubes fugêre, Nothusq;
Occidit, & pulsus claris Aquilonibus Auster.
Iam Taurus iuga tollebat deformia limo
Lentus & ex altis stillabat frondibus humor.
Semisepulta inter cumulos humentis arenæ
Corpora siccabant auræ, passimq; abeunte
Rupibus in summis hærebant æquore conchæ.
Iam claro rutilans ardebat lumine Phœbus,
Monstrabatq; procul discussis nubibus Idam,
Turribus ex altis primum titana videntem.
Riphæas arces Licyæ, Cylicumq; superbis
Aggeribus frontes, Athon & Rhodopeia saxa,
Et Casias moles, magniq; cacumen Olympi,
Atq; Pyrheneos apices, Athlantaq; magnum.
Ex alta senior specula caput extulit album
Telluremq; videns, Salue sanctissima, dixit,
Terra hominum pecudumq; parens fœcundaq; nutrix,
Quæ frugum genus omne paris, quæ vulnera tergo
Infinita pio pateris, quo pignora pascas.
Tu rapidos ignes elementaq; cætera fixo
Limite, tu cœlos sicut grauis anchora puppes

Incon-

Inconcussa tenes, pedibus tua mitia nostris
Pectora substernis: gaudens & mœsta capaci
Membra sinu defuncta foues, siccare, tuamq́;
Accipe progeniem, pelagi tot casibus actam,
Longaq́; perpessam angustis incommoda tectis.
Hæc ait, & pressas valles speculatus aquosos
Vidit adhuc campos, nebulasq́; errare cadentes
Arua per, & lento circum iuga serpere gressu,
Et prono petere ima gradu, Zephyrisq́; fugari
Leuibus, & sensim notis sua flumina ripis
Restitui, & pressos sua littora quærere fluctus.
Tum pater ingentes rupto sibi limite portas
Oceanus fecit, per quas ire, atq; reuerti
Posset, & imperio Lunæ labi, atq; relabi
Motibus alternis, mediasq́; reuisere terras:
Tunc gelidi sinus Euxini, tunc alta Propontis
Ioniumq́; fretum, longis quod fluctibus altum
Currit ad Athlantem, solidis cùm Caspia ripis
Colligere occultas cœperunt æquora venas,
Fluminaq́; & missos Scythicis de vallibus amnes:
Tunc Arabes inter campos, Niliq́; lacunas
Se latè mare diffudit, tunc Persica Doris,
Est ingressa solum merces latura per Indos.
Tum quoq; Mæotis latam diffusa paludem
Fecit & immenso glacies induruit orbe:
Despiciens iterum sublimibus alta fenestris
Protulit ora senex, & circum lumina vertens
A ciliis pendente manu deprendit Araxem

Finibus includi proprijs: Tygrimque volantem.
Sic ratus Euphratem, sic est ratus ire Niphatem,
Sic Rhenum, Venetumque padum, Rhodanumque Ararimque,
Sic Thermodontem dubijs è fontibus ortum,
Et latos Hypanis latices bisaporis & Istrum.
Sic vada Iordanis, sic Nili flumina septem,
Et sua qui nigris dat nomina gentibus Indum,
Immixtumque fretis, solumque Borysthenis amnem:
Tunc etiam nitido cælos incedere vultu,
Et Phœbi occasum croceo splendore rubentem,
Humentisque Nothi flatus cessasse nocentes,
Contemplatus: Habent, dixit, bella aspera finem,
Et tandem maris & cæli cecidere furores.
Mox reserata videns bipatentibus ostia valuis:
(Nanque Deus limen, quod clauserat antè, reclusit)
Omine frondiferæ lætus redituque columbæ
Seruata cum plebe senex exiuit & agris
Restituit pecus, & nemori genus omne ferarum,
Et leuibus pennis Volucres abiêre per auras.
Finierat tali responsa Polymnia cantu
Altera cum docti nutu soror annuit oris,
Et placidam Clio surgens extollere vocem
Cœpit, & exemplum prisci memorabile dixit:
His adiunge senis, qui marmore primus acuto
More sacerdotum Phrygiæ pudibunda Cybelis
Membra secans, magno dedit orgia grata Tonanti.
Ipse pater sanctæ fidei, pater ipse timoris.
Hunc habeant tua sæcla ducem, sic flectere cælum,

Sic mutare Deos poterunt, sic fata mouere:
Tu dea dic, inquam, tuus hic labor, ipsa capaci
Mente tenes, vitaq; memor monumenta prioris
Cernis, & annales æterno pectore seruas,
Cunctaq; præteriti memoranda negocia sæcli:
Tunc dea virgineos oculos frontemq; venustam
Mouit, & in cœlum versis ita vultibus orsa est:
Da pater ingenijs lumen, da cordibus aures,
Et chaos humanis cæcum de mentibus aufer,
Oblitosq; nouas sordes laudata priorum
Facta sequi patrumq; vias concede nepotes.
Mox ad me conuersa suoq; innixa sedili
Talibus historiam cœpit percurrere dictis.
Clara iacet tellus vltra Babylona superbam,
Quam veteres ideo vestri dixêre, Medamnem,
Quòd geminos inter latè diffunditur amnes:
Scilicet Euphratem, Tigrimq; è fontibus ijsdem
Progenitos, & mox disiunctis flumina ripis
In duo diuisos, quorum secat illud Eoas,
Occiduas aliud partes, longoq; meatu
Per nigros Arabum populos versata rubentes
Ingrediuntur aquas, & se cum Doride miscent.
Terra igitur fluuijs prius intercepta duobus
Frugum terra ferax, argenti diues, & auri:
Quæ nimio neq; sole calens, neq; frigoris æstu
Pressa graui tepet æterno placidissima vere:
Indiga lympharum tamen est, paucisq; rigatur
Fontibus, assiduo pascuntur gramina rore.

Hæc hominum sublime genus, clarosq; virorum
Fert animos diuum sacris aptißima rebus
Pectora, cœlestesq; vias, & sydera doctos,
Quos dixêre Magos, etiam per Persidis agros,
Phœnicumq; domos habitant, & Agenoris arua:
Hos antiqua Tyrus nouit, piscosaq; Sydon.
Terra tamen gemino primum quæ clauditur amne,
Hos tulit, & primos horum sibi vendicat ortus.
Hac igitur de gente satus gratißima cœlo
Progenies, magniq; sagax Abramus Olympi.
Cognitor errores varios damnauit, & aras
Indigenæ gentis, veras namq; ipse per artes
Illapsuq; Dei monitus diuersa negauit
Numina, sed solum summa confessus in arce
Esse patrem rerum artificem, mundiq; magistrum:
Abstulit & fati leges, & inania iura
Fortunæ, casusq; leuis damnabile nomen,
Aeternosq; docens, animos post funera, dixit,
In requiem, & vitæ patriam melioris ituros:
Qui veriti Numen, Maiestatemq; Tonantis,
Clausissent sine labe dies, & sancta sequuti,
Quæ generi dedit ipse suo, mandata fuissent.
Propterea falsis assuetæ legibus vrbes,
Vt noua tradentem populo mandata, Deosq;
Tollentem nouêre virum, communia sanctum
In ciuem vertêre odia, infensæq; fuerunt,
Qualis Socraticæ quondam gens Attica voci.
Id metuens natale solum, patriamq; reliquit,

Regnaq; Sydonio petijt contermina Ponto.
Rex erat Assyrijs Ninus, atq; Semiramis vxor
Extincti post fata viri victricibus armis
Protulit imperij fines per Bactra, per Indos.
Inachus Argiuam paruo pòst tempore gentem
Rexit, & Inachia cum Iuppiter Iside captus:
Tunc Athlas humero cælum tulit, igne Prometheus
Humanum madido formans in pulnere corpus
Contigit, & venas vitalibus imbuit auris.
Nondum Roma suum Tyberim, nec magna futura
Troia parens Romæ Xanthi cognouerat vndas.
At cùm dura fames agros, & mæsta teneret
Regna Palestinæ, mutata sede petiuit
Niligenas, fœlixq; solum, quod pinguibus vndis,
Horrea centeno latißima fœnore complet.
Tunc rudis Aegyptus campos, & dura colebat
Iugera, nec causas rerum speculata latentes
Nouerat, æterno currentia sydera motu
Lanigeros curare greges, caua cymbia dulci
Lacte coronare, & mites nutrire iuuencos:
Tunc communis erat labor, hoc Aegyptia pubes
Exercebat opus, glebasq; domabat aratro.
Traxit ab his curis animos Abramus, & altam
Suspiciens arcem mundi, Cognoscite, dixit,
Aethereos ignes, & non mortalia magni
Templa Patris, sanctiq; operis sanctißima signa,
Artificemq; Deum, qui sydera calcat, & ipsam
Grandibus infusam membris cognoscite mentem:

Neu sinite æternos animos assuescere terræ
Lætariq́; luto, & rebus gaudere caducis.
Terra perit, pereunt vndę, mutabilis aër,
Intereunt ignes, semper durabile cœlum
Permanet, & nostris animis habitacula seruat.
Ob scelera & culpas hominum, ritusq́; nefandos
Impia diffuso perierunt sæcula Ponto:
Ob scelera & culpas hominum ritusq́; nefandos
In cineres abit tellus, tenuemq́; fauillam:
In superos estote pij, satis ampla feretis
Sacra Deo, templisq́; suos reddetis honores,
Quom sine sorde preces, & labe carentia vota
Offeret intactum maculis, & crimine pectus,
Iustitiam moresq́; pios offerte, litari
His sibi vult pater, infractus licet irruat orbis,
Virtutes animiq́; manent, benefacta supersunt
Semper, & arbitrio Deus omnia iudicat æquo.
Viuite virtutum memores, virtutibus æther
Scanditur, & summos, quos cernitis, itur ad orbes.
Hæc populis præcepta ferens Abramus Olympi
Explicuit cursus omnes, bissenaq́; signa,
Quæ variant nitidum stellati limitis orbem,
Innixasq́; fretis terras Pontumq́; teneri
Aëre sublimes ferri circum aëra flammas,
Astra ignes circum super ardua culmina mundi
Aeternum regnare patrem sceptrumq́; tenere.
His superaddiderat prolem post longa futuram
Tempora, quæ renouet meliori sæcula lege.

Rura petens iterum proli promissa futuræ,
In primos, quos antè fami regnante, penates,
Fugerat, argenti locuples remeauit & auri:
Et cum rege loci percusso fœdere gressum
Cum consorte thori seruorumq; agmine magno
Fixit, & Assyrios impleuit ouibus agros.
Tum primum cæleste genus sub imagine visum
Creditur humana, quom fortè sub ilicis vmbra
Frigora captaret venientia numina vidit:
Vnum, quod dulcem nati prædiceret ortum,
Et duo, quæ flammis ruerent cœlestibus vrbes
Infames vitijs vrbes, & sulphure dignas.
Et quoniam mater ventura senilibus annis
Pignora subrisit, materni nomina Risus
Induit auspicijs oriens fœlicibus infans,
Spes generis cœli, Proles habitura fauorem,
Et longos visura dies, magnamq; datura
Progeniem, visura Deum, visura Tonantis
Semina, de seris exire nepotibus olim.
Pulcher, & eximiæ diuino frontis honore
Præditus, vndenos iam bis puer egerat annos:
Quom Deus Abramo dedit hæc mandata fideli:
I celer, vt nostræ dulcem tua pignora Risum
Sacra feras aræ, summi pete culmina montis,
Compositisq; super truncis altaria flammas
Subijce, & arrepto nati pete guttura cultro,
Accensosq; super ramos effunde cruorem.
Impiger ostensum chara cum prole cacumen

 (Stru-

(Struxit vbi celsam templi rex tertius arcem)
Solus adit famulis vmbrosa in valle relictis.
Sæpe patri dixit iuuenis, tibi culter, & ignis
Victima nulla tamen, suspiria longa paternum
Pectus agens, Nostris (inquit) lectissima flammis
Victima mox aderit, lachrymæq; per ora cadebant,
Et iam multiplici stabat rogus arbore grandis,
Subiectisq; nouæ rutilabant ignibus aræ:
Quom pater ætherei referans mandata Parentis
Talia vix pressis nato singultibus inquit:
Chare puer dulcis vitæ mihi dulcior annis,
Quem mea clausurum sperabam lumina, cuius
Auxilio leuiter senij graue pondus inertis
Laturus fueram, mea spes, mea, nate, voluptas,
Ob decus egregium formæ, teneramq; iuuentam,
Ingeniumq; pium, sacrisq; accommoda rebus
Corda, videbaris longo dignissimus æuo:
At secus est cœlo visum, summoq; Tonanti,
Sicut mira tibi fuit & cœlestis origo,
Sic memoranda tuum renouat miracula funus,
Sanctaq; fœlici mors non discordat ab ortu.
Non morbo, seniòve cadis, non occidis hoste,
Hostia cœlitibus fies, manibusq; paternis
Mite feres mortis genus hoc, inuita, tremensq;
Tristibus officijs accedit dextra, pauetq;
Pectus, & immotis frigent præcordia fibris,
Sed superûm mandata sequi, & parere necessè est.
Nec te dura breuis moueat præsentia fati,

Quando

Quando tibi melior dabitur vita æthere in alto.
Hac pater illachrymans, charaq; in imagine nati
Lumina defixus minuebat voce dolorem.
Filius hæc contra: Pater hæc suspiria pone,
Pone pater fletum, si quicquam fata doloris,
Funera si quid habent, pœna fugit ocius Euro.
Ergò Dei sortem potuisti credere nato
Difficilem? teneris ne fui sic doctus ab annis?
Hos puero mores pater, hæc præcepta dedisti?
Intrepidus fati genus hoc reuerenter honestum
Suscipio, nec me flammæ, nec vulnera terrent.
Immò ego me frustra genitum, & vitalibus auris
Contra iura frui credam, si iussa pigeret
Ista pati, mea membra Deus melioribus auris
Imbuet, interea donec noua venerit ætas
Pace fruar placida patrum cum mitibus vmbris
Te expectans, tua namq; iterum pater ora videbo:
His pater in fletum dictis prorupit, & ibant
Ora per, & barbam lachrimæ, cecidêre trementi
Arma manu, cùm sic iterum puer ora resoluit:
Quid patris, & nati tantum te nomina terrent?
Quid te falsa ligat stultæ pietatis imago?
Est pietas suprema Deo parêre, nec vllum
Gratius est sacrum, nec victima sanctior vlla.
An ne doles, tua quòd superi sit & æthere digna
Progenies? quod adhuc trepidas Abraame? quid heres?
Quid tam fœlici fraudas tua pignora sorte?
Redde Deo precor hanc animam terrena perosam,

 Eripe

Eripe me tenebris, aditumq́ ad sydera pande.
Prospicit ex alto Deus hæc spectacula cœlo,
Hasq́ moras dudum, & dextram miratur inertem.
Sic ait, & molli denudans guttura veste,
Post patrem rutilos puer accedebat ad ignes.
Iam pater ardentes plorans ascenderat aras,
Nudatoq́ pium nati caput ense petebat,
Quom Deus amborum motus pietate, ministro,
I, dixit, celer, & veniens clamabat ab auris,
Pone pater cultros, mitem ne interfice natum,
Sat tua nota fides, pietas tua cognita cœlo
Iam satis est, cessa, gratam nobisq́, tibiq́
Progeniem serua, & matri sua pignora redde,
Obiecitq́ caprum gladio, qui cornibus altis
Vepribus hærebat, tenuiq́ euanuit aura.

Auctoris peroratio carminisq́; conclusio.

Cernis vt indomitis hominum ceruicibus instet
Ira deûm, durasq́ terant quo turbine frontes:
Aspicis, vt subiecta fouens & sancta gubernans,
Corda pius pater æquali regat omnia lance.
Nos igitur quos tot surgunt immania contra
Signa, tot hostiles vultus, truculentaq́ toruis
Ora oculis, qui tot deuastatricia monstra,
Perq́ agros passimq́ ipsas errare per vrbes
Cernimus, & nostris instare pericula rebus,

Si

Si grauibus moniti exemplis oracula diuum,
Et responsa deûm sequimur, nec Flamine Sacro
Pœnituit prima fusos ob rigine crines,
Clara soporatas illustrent lumina mentes,
Lustremusq́ animas, humiles in sancta feramus
Templa preces, exempla patrum meliora sequuti,
Purior interea depulsis nubibus aër
Induet antiquos vultu ridente colores.
Grana ferant sulci, dulcesq́ racemifer vuas
Palmes, & alma Ceres mitisq́ fauebit Iacchus:
Atq́ salutiferis immissæ flatibus auræ
Innocuos cæli tractus, synceraq́ reddent
Atria fatifero passim moriente veneno,
Bellaq́, composita, cessabunt horrida, pace.

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-TVANI CARMELITAE, THEOLOGI: BVCOLICA ſeu Adoleſcentia in decem Aeglogas diuiſa:

AD PARIDEM CAERESARIVM ſibi amicitiæ vinculo addictum.

AVdi ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipodes ipſe non ſoluerret. Ego quinquagenarius & iam caneſcens adoleſcentiam meam reperi, & habeo adoleſcentiam ſimul & ſenectam. ſed ne longa ambage te teneam, nondum hunc diſſoluo. Anno præterito cùm Florentia rediens Bononiam perueniſſem, intellexi apud quendam literatum virũ eſſe quendam libellum meum quem olim antè roligionem dum in Gymnaſio Paduano philoſophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate adoleſcentiam vocaueram. Carmen eſt Bucolicum in octo Aeglogas

gas diuiſum, quod iam diu tanquam abortiuũ putabam abolitũ. Vbi id reſciui Saturnina fame repentè ſum percitus, & cogitaui quónam pacto poſſem proli meæ inferre perniciẽ, iuuantibus ergò amicis, libellum mihi vendicaui vt perderem quem ſuſpicabar erratis non poſſe non ſcatere. At vbi intellexi & alia quædam exemplaria ſupereſſe, viſum eſt præſtare hoc quod vendicaram emendare, emẽdatumq; ædere, vt eius editione cætera quæ continent multa nimis iuuenilia deleantur. Hoc igitur ſic caſtigatum duabus alijs Aeglogis, quas in religione luſi in calce ſubiunctis, tibi ô Pari, iuuenis antiquæ nobilitatis & ſtudiorum ac omnium bonarum artium amantiſsime, noſtræq; vrbis decus egregium libentiſsimè dono, vt quãdo tetricis illis Philoſophię ac Theologiæ lucubrationibus, quibus aſsiduè vacas, fatigatus fueris, habeas iucundulam hanc lectiunculam, qua tanquam ludo quodam blandulo (ſed liberali) laſſum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa ſunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, vt ſi quid vnquam fuit eis dulce meum, confeſtim exurant, nec vllo pacto ſupereſſe permit-

permittant, Accipe ergò, Pari suauissimè, libellum & auctorem, & ambobus tanquam rebus tuis tuo deinceps vtaris arbitrio, Vale, Kalendis Septembris, M. CCCC. XCVIII.

IODOCVS BADIVS

ASCENSIVS IOANNIS ALEXANDRI optimi Andegauensium Bibliopolæ ingenuis liberis Laodislao & Clementi, suis ob paternam probitatem dilectissimis, S. P. D.

BAptistæ Mantuani Carmelitæ extra inuidię aleam laudatissimi adolescentiam, facili commendatione, qua pastoralis stylus contentus est, his diebus à nobis, licet minus efflagitarat donatam vobis adolescentes optimi propterea destinamus, quòd illius simillimos fieri vos maximoperè velim. Est enim vir ille disertissimus & ditissima vena præditus, ita optimis institutis institutionibusq; præter cæteros ornatus. Norit enim vt est prudentissimus q̃ periculosum immò perniciosum sit lasciua canere, proinde anxiè canit ne quid diuo Paulo iudignum emittat, quippe

qui

qui rectiſsimè à Catullo, Catulliq; ſimilibus diſſentit)Legetis ergò ſine periculo caſtitatis hanc adoleſcentiam quam in decem Aeglogas ad imitationem (ni fallor) compatriotæ ſui Virgilij Maronis diuiſit. Quarum vltimas duas in religione compoſuit, cæteras nondũ eam profeſſus, ita vt illic maiorem grauitatem, hìc plures ſales inueniatis. Vtrobiq; autem vrbani leporis citrà ſuperefflentiam plurimum, nam paſtorale decorum ſermoniſq; Bucolici tenuitatem audeam hìc quam in Marone anxius obſeruatã dicere. Gramaticum eſt in omnibus genus, nam nuſquam loquitur auctor niſi paſtoralem aſſumpſerit perſonam, quam interdum ſub nomine Candidi aſſumit, nec ab re, candida enim diuæ virginis chlamyde inſignitus, candidiſsimum conſpicitur habere animum, quia liuoris expertem, quod ex ea re coniectura conſequor, quod neminem lędere, neminiq; inuidere in tota poëſi deprehenditur, Verùm hæc aliâs. Qualitas igitur carminis eſt hexametra Bucolica, ſtylus gracilis Bucolicæ congruens. Perſonæ ferè ex argumẽto nomen ſortiuntur, vt in ſingulis aperiam. Intentio maiorem imitando ingenij

ſui

ſui periculum facere,& nunc ad honeſtũ amorem ſi cui coniugium placet cohortari, nunc ab inhoneſtis, nunc à pernicioſis, nunc à mulierum illecebris, nunc ab auaritia, nunc à cæteris vrbanorum vitijs dehortari. Nunc rurſus ad religionem, & ad diuæ virginis præconia, illiuſq; nomini dicatæ religionis priſcam obſeruationem cohortari, quæ decem Aeglogarum precipua farrago eſt. Vita auctoris celeberrima eſt, quia tamen viuit adhuc, Deũ precamini, Hunc vt fata virũ nobis ſtudijſq; piorum, Incolumen ſeruent, Tantum vos admonitos volui. Valete & ad iſta præclara vt occepiſtis ſtudia incumbite, parentes colite, & me, ſi merui, redamate. Ex celeberrimo Parrhiſiorum Gymnaſio ſexto kalendas Apriles, Anno M. D. II.

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-TVANI CARMELITAE, THEOLOGI, ADOLESCENTIA in Aeglogas decem diuisa, ad Paridem Cæresarium:

AEGLOGA PRIMA, DE HONESTO amore, & fœlici eius exitu.

Collocutores Faustus & Fortunatus.

Nomen Æglogę Faustus.

FORTVNATVS.

F*AVSTE precor, gelida quando pecus omne sub vmbra*
Ruminat, antiquos paulùm recitemus amores,
Ne si fortè sopor nos occupet, vlla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas
Sęuiat in pecudes, melior vigilantia somno.
Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus arbor,
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi
Antè duos vel (ni memini malè) quatuor annos,
Sed tibi quando vacat, quando est iucunda relatu,
Historiam prima repetens ab origine pandam.
Hîc ego dum sequerer primis armenta sub annis

Veste solo strata sedi, iacuiq; supinus
Cum gemitu & lachrymis mea tristia fata reuoluens
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor ægro
Pectore sensus iners, & mens torpore sepulta
Vt stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta mouent, quem nulla inuitat orexis
Carminis occiderat studium, iam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis, odiosus & arcus
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucrum
Præda, nucum calices cultro enucleare molestum,
Texere fiscellam iunco, vel vimine piscem
Fallere, scrutari nidos, certare palæstra
Sortiri digitis res iniucunda, voluptas
Magna prius, tanti dum mens erat inscia morbi
Colligere agrestes vuas & fragra perosus
Mærebam vt pastu rediens philomela, cibumq;
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cùm sublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris alta
Fronde sedet plorans infœlices Hymenæos,
Seu veluti amisso partu formosa iuuenca
Quæ postquàm latos altis mugitibus agros
Compleuit, residens pallenti sola sub vmbra
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit vndam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum sequor ambages, & verba & tempora perdo,
Summa hæc, vitales auras inuitus agebam.
Quòd si fortè volens cognoscere, singula dicas,

Fauste,

Fauste, quis in Syrtes auster te impegerat istas?
FAV. Me mea (verum etenim tibi Fortunate fatebor)
Me mea Galla suo sic circumuenerat ore,
Vt captam pedicis circumdat aranea muscam,
Namq; erat ore rubens & pleno turgida vultu,
Et quamuis oculo pene esset inutilis vno,
Cum tamen illius faciem mirabar & annos
Dicebam Triuiæ formam nihil esse Dianæ.
FOR. Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert,
Libertatem animi, & mira nos fascinat arte
Credo aliquis Dæmon subiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem
Nec Deus (vt perhibent) amor est, sed amator & error.
FAV. Adde q optatis nec spes erat vlla potiri
Quamuis illa meo miserata faueret amori,
Monstraretq; suis oculis, ac nutibus ignes.
Nam quocunq; isset, semper comes aspera semper
Nupta sequebatur soror, & durißima mater,
Sicq; repugnabant votis contraria vota.
Non secus ac muri catus, ille inuadere pernam
Nititur, hic rimas oculis obseruat acutis.
FOR. Qui satur est pleno laudat ieiunia ventre,
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.
FAV. Tempus erat curua segetes incidere falce,
Et late albebant flauentibus hordea culmis,
Affuit (vt mos est) natis comitata duabus
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dißimulabat amorem,

Dißimulaſſe puto, quoniam data munera natæ
Nouerat, exiguum leporem, gemmaſq; palumbes.
FOR. *Pauperies inimica bonis eſt moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ ſcelerumq; miniſtra eſt.
FAV. *Farra legens ibat mea per veſtigia virgo*
Nuda pedem, diſcincta ſinum, ſpoliata lacertos
Vt decet æſtatem quæ ſolibus ardet iniquis,
Tecta caput fronde intorta, quia ſole peruſta
Fuſca fit, & voto facies non ſeruit amantum
Iam tergo vicina meo, lateriq; propinqua
Sponte mea delapſa manu frumenta legebat,
Nec celare ſuas, nec vincere fœmina curas
Nec differre poteſt, tantum leuitatis in illa eſt.
FOR. *Quiſquis amat leuis eſt, nec fœmina ſola, ſed ipſi*
Quos ſapere & præſtare alijs mortalibus aiunt,
Quos operit latus fulgenti murice clauus,
Quos vidi elatos regali incedere paſſu,
Tu quoq; ſic affectus eras dementior illa
Forſitan & leuior, virgo data farra legebat
Ac tu farra dabas, dic quæ dementia maior?
Perge, opus eſt verbis aliquando arcere ſoporem.
FAV. *Continuò aſpiciens ægrè tulit aſpera mater*
Et clamans, quò (dixit) abis? cur deſeris agmen?
Galla veni, namq; hic alnos propè, mitior vmbra,
Hic tremulas inter frondes immurmurat aura,
O inuiſa meis vox auribus, ite (precabar)
Ite malam, venti celeres, diſpergite vocem,
Si quis paſtor oues ad pinguia paſcua ducat,

Et

Et vetet adductas presens decerpere gramen,
Vel si iam pastas potum compescat ad amnem,
Et sitibundo ori salientem deneget vndam,
Nonnè importunus? naturæ inimicus & excors?
Illa mihi vox visa Iouis violentior ira,
Cùm tonat, & pluuius terris irascitur aër.
Non potui & volui frontem non flectere, virgo
Demißi in cilium me sub velaminis ora
Aspiciens, motis blandè subrisit ocellis.
Id cernens iterum natam vocat improba mater,
Galla operi magis intendens audire recusat,
Vt pede, sic animo sequitur, tum prouidus ipse
(Namque dolos inspirat amor, fraudesque ministrat)
Nunc cantum, nunc sollicitans clamore metentes
Velamenta dabam sceleri, quò credere possent
Et soror & mater non audiuisse puellam.
Falce repellebam sentes, ne crura sequentis
Leuia, ne teneras ausint offendere plantas.
FOR. *Quisquis amat seruit, sequitur captiuus amanti*
Fert domita ceruice iugum, fert verbera tergo
Dulcia, fert stimulos, trahit & bouis instar aratrum.
FAV. *Tu quoque, vt hinc video non es ignarus amorum*
FOR. *Id commune malum, semel insaniuimus omnes,*
FAV. *Hoc animi tam triste bonum, tam dulce venenũ*
Quottidie crudele magis crescebat in horas,
Vt calor in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito similis lymphaticus, amens,
Immemor, insomnis, nec erat res ardua morbi

Nosse genus,frons est animi mutabilis index
Vt pater aduertit,mitem se prabuit vltra
Consuetum,quod & ipse suos expertus, amorum
Sciret onus,blandoq́ loquens humaniter ore
Dic(inquit)dic Fauste,quid hoc quod pectore voluis?
Infœlix puer,hæc facies testatur amorem
Dic mihi,ne pudeat curas aperire parenti.
FOR. Sit licet in natos facies austera parentum
AEqua tamen semper mens est & amica voluntas
FAV. Vt facilem pater affectum præ se tulit,vltrò
Rem confessus,opem petij,promisit, & antè
Quam brumale gelu borealibus arua pruinis
Spargeret,agnati vnanimes cum patre puellam,
Despondere mihi,nec adhuc sine testibus illi
Congrediebar,eram medio sitibundus in amne
Tantalus,ô quoties misso cum bobus aratro
Vt vacuis aliquando esset sola ædibus ibam.
Omnia causabar,stiuam,dentale, iugumq́
Lora iugi,rulla,deerant quæcunq́ petebam
E soceri lare,sola tamen deerat mihi virgo
Non deeram mihi,piscator,venator & auceps
Factus eram,& solers studia intermissa resumpsi
Quicquid erat prædæ,quicquid fortuna tulisset
Ad soceros ibat,gener officiosus habebar.
Nocte semel media subeuntem limina furtim
(Sic etenim pactus fueram cum virgine)furem
Esse rati inuasere canes,ego protinus altam
Transiliens sæpem, vix ora latrantia fugi.

His

His tandem studiis hyemen transegimus illam
Ver rediit, iam sylua viret, iam vinea frondet
Iam spicata ceres, iam cogitat hordea messor
Splendidulis iam nocte volant lampyrides alis
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur vxor
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit & in portum vento ratis acta secundo est
Tum boue mactato gemina conuiuia luce
Sub patula instructis celebrauimus arbore mensis
Affuit œnophilus, multoq́ solutus biaccho
Tempestiua dedit toti spectacula vico
Et cum multifori tonius, cui tibia buxo
Tandem post epulas & pocula multicolorem
Ventriculum sumpsit, buccasq́ inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliisq́ leuatis
Multoties q́ altis flatu à pulmonibus hausto
Vtrem implet, cupito vocem dat tibia presso
Nunc huc, nunc illuc digito saliente vocauit
Pinguibus à mensis iuuenes ad compita cantu
Saltidico, dulciq́ diem certamine clausit.
Et iam tres hyemes abiere, & proximat estas
Quarta, dies rapidis (si qua est bona) præterit horis
Si qua placent abeunt, inimica tenatius hærent.
FOR. Fauste viden' vicina pecus vineta subintrat
Iam (ne forte graui mulcta taxemur) eundum est.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI: AEGLOGA SEcunda, quæ dicitur Fortunatus, de amoris insania.

Collocutores Faustus & Fortunatus.

FAVSTVS.

CVR tam serus ades, quid te (iam septima lux est)
Detinuit? gregibus ne nocent hæc pascua vestris?
FOR. Fauste Padus nostros qui præterlabitur agros
Creuerat, & tumidis ripas æquauerat vndis,
Nos cura gregis omissa, priuata coëgit
Publicaq; vtilitas ripam munire diurnis
Nocturnisq; operis, fluuiumq; arcere furentem.
FAV. Fert Padus exundans mala sæpius omnia, noster
Tityrus est auctor, qui pascua dixit & arua.
FOR. Forsitan id verū, quando extra tempora & vltra
Mensuram atq; modum subitò concreuerit æstu
Nunc autem id poscit tempus, nam liquitur altis
Nix hyberna iugis, implent caua flumina montes.
FAV. Se exonerāt, fluuiosq; onerāt, sic flumina rursum
Se exonerant, pelagusq; onerant, hominū quoq; mors est,
Quæ nos cunq; premunt, alieno imponere tergo.

FOR. Sed

FOR. Sed iam contractum reuocat suus alueus amnem
FAV. Decrescente Pado (dictu mirabile) noster
Fortunate lacus maioribus aestuat vndis
Vrbs natat, obscurae fiunt cellaria fossae
Lyntre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & ex imis fertur grauis obba lacunis,
Multa (licet nati fuerint melioribus horis)
Multa & magna ferunt aliquando incommoda ciues:
FOR. Commoditas omnis sua fert incommoda secum
Et sorti appendix est illatabilis omni.
FAV. Hactenus Eridanus, nostros repetamus amores
Quandoquidem nunc alma Venus mouet omnia, caelum
Luce tepet nitida, tellus viret, arua volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia foetant.
FOR, Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur:
Namque tibi noti referam pastoris amores
Vt doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infesto sub sydere natus Amyntas
Sex vitulos, totidemque pares aetate iuuencas
Armentique patrem ducens in pascua taurum
Venerat ad coitum, nitidis vbi Mintius vndis
Alluit, herbosos fugiens perniciter agros.
Arx nona propter aquas pinnatis ardua muris
Est coitus, campo moles fundata palustri
Hic igitur recubans vitrei prope fluminis vndam,
Vitis vbi amplectens longis dumeta lacertis
In vada curuata ripae supereminet vmbra.
Piscibus insidias tendebat harundine & hamo

Messis erat, solis rapidi violentia adustos
Prosciderat campos, finem philomela canendi
Fecerat, & neque lux passim morientibus herbis
Pascere oues poterat, neque nox humore cicadas
Dumq; incumbit aquis, studioq; intendit inani
Taurus (vt auditum est) primùm vexatus ab œstro,
Mox canibus, demum furaci à milite syluis
Abditus ex toto confestim euanuit agro.
Quod puer vt nouit, tumulum conscendit, & alta
Voce bouem clamans, longo rura omnia visu
Prospicit, vt frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequiturq; per inuia taurum
Illum per caulas & per stabula omnia quærens
Per colles Benace tuos, per consita oliuis
Iugera, per virides ficis & vitibus agros
Venerat ad sublime iugum, quod sulphuris arcem
Sustinet & longis aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longè lateq; patentes.
Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub vlmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico
Ducebatq; lues buxo resonante choreas.
FAV. Rustica gens nulla genus arte domabile semper
Irrequietum animal, gaudet sudore, peracto
Manè sacro festa (quando omnibus ocia) luce
Ipsa oci ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluuiem, audito properat tibicine ad vlmum
Hic furit, hic saltu fertur bouis instar ad auras
Quam rastris versare nephas, & vomere terram

Calci-

Calcibus obduris, & inerti mole fatigat
Ac ferit, & tota Baccho facit orgia luce
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.
FOR. Stulte quid hæc faris? solatia rustica damnas
Rusticus ipse, tuis malus es, tibi peßimus ipsi
Dicta ioco fuerint, nostrum repetamus Amyntam
Continuit gressum, baculoq; innixus acerno
Intermisit iter, donec mitesceret æstus
Ah puer infœlix, æstus te maior in vmbra
Corripiet, nudam videas ne in fonte Dianam
Claude oculos, blandis neu des Syrenibus aurem,
Sors tua Narcisso similis, Narcissus in vndis
Dum sedare sitim properat, sitit amplius: at tu
Exteriorem æstum fugiens intrinsecus ardes.
(Quàm melius fuerat nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, seruasse iuuencas
Amissi bouis æquo animo dispendia ferre
Quàm dum conaris nil perdere, perdere teipsum
FAV. Sed post iacturam quis non sapit? vtile non est
Consilium post facta dari quod oportuit antè,
Consilium post facta, imber post tempora frugum.
FOR. Vna puellares inter pulcherrima turmas,
Virgo erat alba comas, aliis procerior annos
Nata quater quinos vel circiter, ore nitenti
Vrbanis certare potens & vincere Nymphis
Aureolis radians guttis ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clausum velamen aheno
Clauiculo, mediam fulgenti fibula ferro

Stringit

Stringit in augustum, noua candicat instita, lapsu
Linea rugoso, pedibusq; allabitur imis.
Hanc puer vt vidit, periit, flammasq; tuendo
Hausit, & in pectus cæcos absorbuit ignes:
Ignes qui nec aquis perimi potuêre, nec vmbris
Diminui, neq; graminibus, magicisve susurris,
Oblitusq; greges & damna domestica, totus
Vritur & noctes in luctum expendit amaras.
Sæpè grauescentem verbis compescere flammam
Nixus, & insanum iuuenis cohibere furorem
Dicebam, miserande puer quis te Deus istas
Misit in ambages? sed non Deus, immo Sathanum
Peßimus, ex illis quos noctibus atq; diebus
Ter tribus in terras fama est ex æthere lapsos.
Dic age si nosti quenquam, reminiscere si quem
Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
Dilatare domum, maioribus horrea aceruis
Complere his studiis, extendere latius agros,
Multiplicare greges, acquirere pascua bobus,
Inter tot populos quot habet latißima tellus.
Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
Corpora, & humanos absumunt dentibus artus.
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexet Erynnis
Sed nullũ est tam immane genus, tam barbara nusquã
Gens, quæ fœmineos non execretur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & iurgia, & arma:
Sæpè etiam diræ multo cum sanguine mortes:
Hinc quoq; deletis euersæ mœnibus vrbes:

Ipsæ etiam leges, rubrisq́; volumina loris
Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
Vt leges audiuit, ad hæc respondit Amyntas
Ciuis enim fuerat puer, & versatus in vrbe.
His monitis prudens & circumspectus haberi
Niteris, & sensu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc paßim sapiens dementia regnat.
Ipse sibi blanditur homo solersq́; putari
Vult animal, tamen incautus sibi multa tetendit
Retia, & in foueam cecidit quam fecerat: antè
Liber erat, seruile iugum sibi condidit ipse.
Pondus id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec possumus ipsi
Nec seruare ætas poterit ventura nepotum.
Aspice quàm stulta est hominum prudentia, cælum
Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit,
Forsitan in volucrem moriens transibit, & altum
Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras? legum Deus auctor, & ipsis
Non parere, sapit magnam nimis impietatem.
FAV. Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.
FOR. Quid fuerim reris? quamuis pannosus & asper
Sim modò, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam,
Nec mihi sese alius poterat componere pastor.
FAV. Nunc quoq; si rectus vultu gradiare supino,
Alter eris Marius, raso ore videbere Carbo.
FOR. Talia respondit sic obiurgatus Amyntas
Facto homini Deus inuidit; concessa voluptas

Visa

Visa bonum nimis excellens, & vota repressit
Legibus inuentis, vt equi ligat ore capistro
Ne quocunque libet flectat vestigia sessor
Quę mea sit, me cogit amor sententia fari
Liberaque ora facit, qui non communicat vsum
Coniugis inuidus est. liuorem excusat honestas
Introducta vsu longi liuoris iniquo.
Nam dum quisque sibi retiuet sua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longęuus honestas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem:
Inuida res amor est, res inuidiosa voluptas
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Amplius insano rediens ab amante recessi.
FAV. Cernis vt hic malus affectus, sic lumina mentis
Claudat in errores, vt sponte feramur apertos?
FOR. Cernis vt à summo liuentia nubila baldo
Se agglomerent? oritur grando, ne forte vagantes
Tempestas deprendat oues, discedere tempus.

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-TVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AEGLOGA III: quæ dicitur Amyntas, De insani amoris exitu infœlici.

Collocutores Faustus & Fortunatus.

FAVSTVS.

ILLA hesterna ruens Baldi de vertice grando
Fortunate fuit nobis innoxia, diuis
Gratia nostrarum quibus est custodia frugum
Sed veluti ex illis veniens ait Harculus oris
Veronensem agrum, pecudes & ouilia sic est
Demolita casas & pastoralia tecta
Sic euertit, vt agricolis spes nulla supersit,
Agricolis etenim pecus est substantia, & arua
His subiecta malis, grandi thesaurus in arca
Ciuibus est, quem nulla queat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nulla aëris ira.
FOR. Nescio quis ventos tempestatesq; gubernat,
Id 'scio, sed neq; si scio, sat scio, sed tamen ausim
Dicere, quid? vita ne ideò mulctabor in ipsa?
Numina si vt perhibent, orbem moderantur ab alto,
Extimo nil duros hominum curare labores,
Aspice quo tenuem victum sudore paramus,

Quot mala pro grege, pro natis, pro coniuge pastor
Fert miser, infestis æstate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis, dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi, contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
Sollicitant, latro insidias intentat ouili
Atq; lupus, milesq; lupo furacior omni
Vt manus aßiduo detrita incalluit vsu
Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit æstu
Vna repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc superi faciunt, quibus inclinamur ad aras
Et quibus offerimus faculas & cerea vota.
Nescio quæ pietas, & quæ clementia tantis
Cladibus inuoluat pastores omnium egenos.
FAV. *Fortunate, scelus nobis hæc omnia nostrum*
Ingerit, ætherei sententia iudicis æqua est.
FOR. *Quod scelus? an fuimus Christi vitæ insidiati.*
FAV. *Iurgia, furta, iræ, Venus & mendacia, rixæ*
FOR. *Quid meruêre boni? nec enim scelus obruit oēs*
Et tamen vna omnes pariter pessundat Erynnis.
FAV. *Heu nescis, malè de superis sentire nefandum,*
His igitur, quæ scire nephas, nescire necesse est,
Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
FOR. *Res vulgaris amor, studium commune iuuentæ*
Mœror & affectus alij de cardine mentem
Sæpè leuant, animo sermo venit æger ab ægro
FAV. *Intellecta licet pro re, pro tempore fari*

Sic

c habitus Cosmas sapiens, incognita nunquam.
OR. Fauste sapis, notos igitur repetamus amores
estat Amyntaos postrema in fata furores
ucere, & in misero lachrymas impendere casu
rateriens illac paruo post tempore, rursum
isanire hominem video, & miseratus amantem
iterum (dixi) mens inconsulta, veneno
bria fatali, populo iam fabula factus
on resipiscis adhuc, & adhuc in amore sepultus
e ruis atq; tuos, pecus atq; mapalia tecum
t quondam moriens rapuit secum omnia Samson,
im senio curuatus eris (si forte senectam
ita tibi dederint) quis sustentabit inertem?
omnolentum, inopem, cùm iam defecerit omne
ob'ur & ingenium, sensusq; recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret (nisi mors præuenerit) ætas.
sto domi, vigila, obserua, super omnia semper
respice quò tendas, & quò venisse dolendum est
re caue, discerne vias, hominemq; memento,
on ad delitias, non ad muliebria natum
landimenta, leui tam perniciosa iuuentæ
se ego cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
itam ago, tanta agros omnes inuasit egestas
ot duri rerum euentus, incommoda passim
anta tot aduersis totus conuoluitur orbis.
Accipe rem non auditam, non tempore factam
raterito, sed quam lux hæc mihi protulit ipsi
t mos Autumno pecudes crescente totondi

Manè foro exposui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodiè grande æs conflare putabam
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari Hybernis niuibus, quo cætera pacto
Sit victura domus, nondum mihi constat Amynta,
Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet,
Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctiat egestas?
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem satis esse solebat amanti,
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes, ventum est à gramine ad aurum
Regia res amor est, hac tempestate recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inoleuit amandi.
Talia suadenti toruo mihi rettulit ore:
Si cupis optatam mihi, Fortunate, salutem,
Da quod amo, nostro hac vna est medicina dolori,
Cætera quæ memoras mihi sunt tormenta, reuelli
Ex animo furor iste nequit, mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum itq; reditq;,
Excubat, & dormit mecum, caput, ossa, medullas,
Cor complexa, potest cum sola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore secto
Surculus inseritur trunco, natura deorum
Iungitur, & mixto coalescit corpore virga:
Si: dominæ dilecta mihi se immersit imago,
Et fecit duo corda vnum, duo traxit in vnum

Pectora.

Pectora, sensus inest nobis quoque spiritus idem.
O me felicem, si cùm mea fata vocabunt
In gremio dulcique sinu, niueisque lacertis
Saltem anima caput hoc languens abeunte iaceret,
Illa sua nobis morientia lumina dextra
Clauderet, & tristi fleret mea funera voce.
Siue ad fœlices vadam post funera campos,
Seu ferar ardentem rapidi Phlegetontis ad vndam,
Nec sine te fœlix ero, nec tecum miser vnquam
O Dryades, florumque Deæ, Nymphæque decentes,
O nemorum, Syluane, pater, seruate precamur
Collibus in vestris, gelidisque in vallibus omne
Syluarum rurisque decus, circundate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, ne floribus obsit,
Ista precor dominæ seruate in funera nostræ.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum supraque iacentem
Componantur heram, tristes ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, signataque verba relinquent.
Ista sepulturæ relegenda nepotibus olim:
Hic tegitur virgo, cui nil quin diua vocari
Debuerit, deerat, nisi dura fuisset amanti.
O virgo si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranarem laturus opem, tu sæuior hydra
Me fugis. at culpæ nihil est in virgine: nam me
Nescit adhuc, si sciret enim succurreret vltrò.

Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu
Signa tamen vultus fallacia, sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte:
Alloquar & faciam nostros intelligat ignes,
Si tamen illa meos vultus auerterit, ibunt
In lachrymas oculi, triste in suspiria pectus,
Oderit illa licet semper; fugiatq; sequentem,
Ista tamen quòcunq; ferar, me cura sequetur.
Ite procul Medicæ, non sum sanabilis, artes:
Ite procul magico qui (quod nec credere dignum est)
Carmine pallentes animas reuocatis ab orco:
Ite procul vanis precibus qui flectere diuos
Creditis, aduersum est & inexorabile cœlum:
Me rapit impatiens furor, & iuuat ire per altos
Soliuagum montes, per lustra ignota ferarum.
Talia iactantem verbis conabar amicis
Flectere, sed vulnus nihil insanabile curat.
Illum per campos nox intempesta silentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Insomnem semper, raro syluestria poma
Carpentem, & potu contentum simplicis vndæ,
Post longos gemitus: exhaustaq; lumina fletu
Assiduo post lamenta & conuulsa frequenti
Pectora, singultu moriens finiuit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Nocturnæ absumpsêre feræ, volucresq; diurnæ.
FAV. Heu funesta lues fatalis machina passim
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Aequi-

Aequiparans hominem pecudi: Quæ pocula Circe?
Quæ peiora vnquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegeton grauior? quæ maior Erynnis?
O stulti quicunq; deum dixistis amorem:
Num natura nocens Deus est? vbicunq; locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.
FOR. Heu miserande puer, tenera sublate iuuenta
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cœli est? vt te nil tale merentem
Læserit, & primis infortunârit ab annis,
Nec tamen omnino cœlum tibi defuit, omne
Carmen & argutis quicquid modulamur auenis
Doctus eras, nisi te mors immatura tulisset
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec melius cecinit pugnas ac tristia bella,
Hordea [illegible]grorum cultus & pascua noster
Tityr[illegible]agno tantum dilectus Alexi.
Namq; tui præcox animi solertia nobis
Cognita iam pridem, magnam producere frugem
Cœperat, & specimen tulerat virtutis & artis
Non vulgare tuæ, poteras iam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus & noster lugubri Mintius ore
Cum Nymphis fleuêre suis, vt Thracius Hebrus,
Orphea te tristes ouium fleuêre magistri,
Vt Daphnim luxisse ferunt, te pascua & agri
Vndiq;, & audita est totis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,

Atq; sacerdotum cantus, ac thura quotannis
Ducite, & æternam requiem cantate Poëtæ.
FA. Tu tamen arua tenes patriæ melioris, & altum
Incolis Elysium: Nos hîc te flemus Amynta.
FO. Flendum hodie nobis fuerat: nam tristia nocte
Nescio qua mœstis cernebam insomnia formis,
Sed iam vesper adest, & sol se in nube recondens
Dum cadit, agricolis vicinos nunciat imbres,
Cogere & ad caulas pecudes conuertere tempus.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI: AEGLOGA IIII. quæ dicitur Alphus, de natura mulierum.

Collocutores Alphus & Iannus.

ALPHUS.

IANNE caper (video) macer est tuus, esse solebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire,
Nunc deiectus humi, flaccis piger auribus herbam

Olfacit,

lfacit,& summis attingit gramina labris:
A. Languet,& ex isto languore facecia surgit.
Quæ quoties memini,risum ciet, ædita nondum est,
Edita cùm fuerit,totus mirabitur orbis.
AL. Ianne soles narrare sales lepidissime,& ore
Suauiloquo,dic ergò tuus cur langueat hircus?
IA. Res non ficta (Deus testis) sed facta recenter
At dulce id facinus non est narrabile gratis
Quid precij sperare licet? quæ dona reporto?
AL. Ianne vbi congessit nidos philomela docebo.
IA. Qui leuiter spondet promisso eludit inani
AL. Qui non credit inops fidei, sed pignore tutum
Te faciam,duo tela mea deprome pharetra.
IA. Incipiam,Nymphæ Parnasides ora mouete,
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac philomenæos Alpho concedite nidos,
Conductus mercede puer præfectus ouili
Assiduè pascebat oues,caprum atq; capellas.
Seruitium nobis pueri fuit vtile, donec
Virgine conspecta,quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit,ex illo vecors iam tempore factus,
Frigidius curare gregem,contemnere caulas
Cæpit,& exhausto subuertere cuncta cerebro
Cùm sopitus erat,poterat vigil esse videri,
Nugabatur enim quando vigilabat,inerti
Corporis officio, soluebat somnia mente.
Hunc ergò in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat

Quarta dies hodiè, tentans an vincula posſit
Vincere ceruice ac prædura robore frontis.
Quæſitum interea nidos nemus omne pererrat
Corda ſubit virgo, dilecta recogitat ora
Ora, ſinus, & quæ fari pudor, omnia voluit
Lux fugit interea, capri redit immemor, alta
Nocte recordatus ſurgit, pauiduſq; per vmbras
Dum graditur, ruit in foueam, quæ fronde ſaligna
Captandis obducta feris & ſtramine ſicco
Inſtar erat putei, fundo irremeabilis alto,
Eſt caper in vinclis, puer eſt in carcere, paſtor
Nullus oues curat. Iam tertia luxerat hora,
Miror, oues reſero, ac numero, caprumq; requirens
Obſtupeo, puerum clamo, magalia luſtro,
Vera loquar, magicis ne fortè liquoribus vnctus
Extimui, aſcenſo migraſſet in aëra capro
Nanq; ſtryges tali fama eſt ope, nocte vagantes
Ad quædam longinqua procul conuiuia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad paſcua duco,
Dumq; pedum meditans ſubeo nemus, ecce per vmbras,
Ecce procul caper in dumis ſtrepit, atq; reluctans
Cornibus aduerſis contra ſua vincula pugnat.
Terruit incautum ſubitò feralis imago,
Et nil tale ratum firmato pectore tandem
Noſco animal, ſubienſq; rubos ſeco vincula runca
Serò domum rediens, video per paſcua longè
Turbam exultantem riſu iuueniliter alto.
Vt propè conſtitimus, meq; agnouêre, ſalutant,

Et

tuus ecce aiunt puer hîc ô Ianne luporum
rutus è foueis, dum nocte perambulat agros
cidit in casses, & sic inuentus vterq;
: caper & pastor, caper hæc incommoda passus,
anguet adhuc, puer imprudens insanior hirco est.
irgo superbiuit mox, vt se audiuit amari
t pueri simulans curam ignorare, pudorem
ingit vt ad formam faciat pudor, ora, sinumq;
rnat, & in terram versis incedit ocellis.
allida vulpina rem simplicitate gubernat:
Iæc studia, hi casses, hæc sunt mulieribus arma.
lle sua sperans Galathea aliquando potiri,
Contempta mercede suos sectatur amores.
Propterea plaustro, stiua, bobusq; relictis,
Ad pastoris opus redeo, subiecta furori
Ista iuuentutis leuitas rura omnia vexat.
AL. Quod nequit ingenium, casus facit, ô stupor, ô sors
Ingeniosa, ô res risu celebranda bimestri.
Ianne vides seruanda, tibi Philomela laborat
Sed quod tam vafro memoras de virginis astu
Rettulit in mentem, quæ psallere sæpe solebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Vmber.
IA. Dic Vmbri, dic si quid habes, meditare parumper
Et verba & numeros, Vmbri est memorabile carmen.
AL. Est vt ais, sed non gratis memorabile carmen,
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?
IA. Accipe, promissis absoluo & spicula reddo.
AL. Dum vado ad ventrem post hæc carecta leuandũ

Ianne meum tu coge pecus, ne vitibus obsit.
IA. O aries, aries, qui tortis cornibus atrum
Daemona praesentas, semper vineta subintras,
Non sapies donec fossa tibi lumina fronte
Eruero, non sunt porrecta in iugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros.
AL. Ianne recordatus redeo, sed plurima forsan
Nondum nota tibi referam, cognouerat Vmber,
Omnia quae fas est homini perdiscere, caelos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes,
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia & Ossam
Gallica regna, Ararim, Rhodanũ, Tyberimq;, Padumq;
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore vtroq; potens, & lingua primus vtraq;.
Hunc vnum nobis inuidit Graecia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala tempe,
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus illius semper documenta sequutus
Non procul hinc, haec ille tenet, nos ille docebit.
Sed iam septiforem flatu experiamur auenam
Antè tamen Nymphae precor vt Libethrides adsint,
Praesertim quae plus meminisse Polymnia fertur
Foemineum seruile genus, crudele, superbum,
Lege, modo, ratione caret, confinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Praecipiti, vel lenta iacet, vel concita currit
Foemina, semper hyems atq; intractabile frigus,
Aut canis ardentes contristat sydere terras,

Tempe-

mperiem nunquam, nunquam mediocria curat,
lte ardenter amat, vel te capitaliter odit,
grauis est, mœret toruo nimis Hernica vultu,
studeat comis fieri, grauitate remissa,
t leuis, erumpit blando lasciuia risu
lepor in molli radiat meretricius ore,
et, ridet, sapit, insanit, formidat, & audet,
lt non vult, secumq; sibi contraria pugnat,
obilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
nperiosa, minax, indignabunda, cruenta,
nproba, auara, rapax, querula, inuida, credula, mēdax,
npatiens, onerosa, bibax, temeraria, mordax,
mbitiosa, leuis, maga, lena, superstitiosa,
esidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
octa, salax, petulans, & dedita mollitiei,
edita blandicijs, curandæ dedita formæ,
æ odijq; tenax, in idonea tempora differt
ciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
npetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
xprobrat, excusat tragica sua crimina voce,
lurmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit,
idet amicitias, curat sua commoda tantum,
udit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
eminat in vulgus nugas, auditaq; lingua
uget, & ex humili tumulo producit Olympum,
ißimulat, simulat, doctißima fingere causas,
rdiriq; dolos, fraudiq; accommodat ora,
ra omnes facili casus imitantia motu,

Non

Non potes insidias euadere, non potes astrum
Vincere, tantæ artes, solertia tanta nocendi,
Et quanquam videas oculis præsentibus, audet
Excusare nephas, potis est eludere sensus
Sedulitate animi, nihil est quod credere poßis.
Et nihil est quod non si vult te credere cogat,
His facient exempla fidem, quæ crimina non sunt
Fœminea tentata manu? dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachi Tarpeia sinistri
Seuijt in natos manibus Medæa cruentis
Tyndaris Aegæas onerauit nauibus vndas,
Scylla hostem sequitur patri furata capillum,
Fratrem Biblis amat, subicit se Myrrha parenti,
Concubitus nati longæua Semiramis ardet,
Causa necis vati coniunx fuit Amphiarao,
Occidêre viros nocturnis Belides armis,
Orphea membratim Cicones secuêre poëtam,
Cognita luxuriæ petulantia Pasiphaëæ,
Phedra pudicitiam contrà crudeliter ausa est,
Decepit Iudæa virum Rebecca, suamq;
Progeniem velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ coniunx fatale venenum,
Decipit Hippodame patrem, Lauinia Troes
Implicat ancipiti bello, Bryseis Achillem
Depulit è castris, demens Chryseide factus
Fulminat Artides, & sentit Apollinis iras,
Eua genus nostrum fœlicibus expulit aruis.
Credite pastores, per rustica Numina iuro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis, Si

Si vobis ouium cura est, si deniq; vobis
Grata quies, pax, vita: leues prohibete puellas,
Pellanturq; procul vestris ab ouilibus omnes
Thestylis & Phyllis, Galathea, Neæra, Lycoris.
Dicite quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediјt? potuit si non malè sana fuisset
Eurydice reuehi per quas descenderat vmbras.
Rapta sequi renuit fessam Proserpina matrem,
At pius Aeneas rediјt, remeauit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres
Vnus equis, alter pugnis, bonus atq; palæstra,
Et noster Deus (vndè salus & vita) resurgit,
Hæc sunt pastores, hæc sunt mysteria vobis
Aduertenda, animi fugiunt, obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes,
Vt semel in scopulos vento contortus & vnda
Nauta scit incautis monstrare pericula nautis:
Sic senior longo factus prudentior vsu,
Præteritos meminit casus, aperitq; futuri
Temporis euentus, vitæq; pericula monstrat.
Si fugient aquilam fulicæ, si retia cerui,
Si agna lupum, si damma canem, muliebria cur non
Blandimenta fugis? tantum tibi noxia pastor?
Est in eis pietas Crocodili, astutia Hyenæ,
Cùm flet & appellat te blandius, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus,
Non animis, non virtuti, non viribus vllis
Fidito, non clypeo cuius munimine Perseus

Vidit saxificæ colubros impunè Medusæ.
Monstra peremerunt multi, domuêre Gigantes,
Euertêre vrbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluuiorum, & montibus aspris
Sacra coronârunt multos certamina, sed qui
Cuncta subegerunt sunt à muliere subacti,
Rex qui pastor erat, funda spolioq; leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens inuicto robore Samson,
Fœmineum subiêre iugum, minus officit ignis,
Saxa minus, romphea minus, minus hasta, minus mors
Nec formæ contenta suæ, splendore decorem
Auget mille modis mulier, frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos,
Arte regit gressus, & lumina temperat arte,
Currit, vt in latebras ludens perducat amantem,
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri,
Denegat & pugnat, sed vult super omnia vinci,
Fœmina Ceciaco (res mira) simillima vento est
Qui trahit expellens mendaci nubila flatu.
Quisquis es (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hic fragilis quod habet fastidia sexus
Immundum natura animal, sed quæritur arte
Mundicies, id luce opus est, ea somnia nocte
Deglabrat, lauat & pingit, striat, vngit & ornat,
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum
Consilio speculi gerit omnia, labra mouere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.

ſcit blandiri, diſcit ridere, iocari
cedens humeros diſcit vibrare, nateſq;
ąid ſibi vult nudum pectus? quid aperta ſupernè
mula, quæ bifidam deducit in vbera vallem?
empè nihil, niſi quò virus penetrabile ſenſum
lues premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
i iuuenum ſcopuli, Syrtes, Scyllæ atq; Charybdes,
Le immundæ Phinei volucres, quæ ventre ſoluto
Proluuie fœda thalamos, cœnacula, menſas,
ompita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
ncestare ſolent, hæ ſunt Phorcynides ore
Monſtrifico, extremis Lybiæ quæ in finibus olim
Aſpectu mutare homines in ſaxa ſolebant.
Carmina doctiloqui curſim recitauimus Vmbri,
Quæ ſi viſa tibi nimium prolixa, memento
Ipſius id rei vitium, non carminis eſſe:
Non longum eſt carmen, mulierum amentia longa eſt.
IA. O memorande ſenex quo ſe vetus Vmbria tantū
Iactat, & ipſe tuæ Tyberis conterminus vrbi
Martia non ab re tantum te Roma vocabat
Ipſa tuas artes, & non triuialia norat
Carmina, te vita functum fleuêre Latinæ
Naiades & Graiæ, tua molliter oſſa quieſcant
Semper, & in ſummo mens aurea viuat Olympo.

BAPTI-

BAPTISTAE MAN= TVANI CARMELITAE, THEOLOGI: AEGLOGA V.

quæ dicitur Candidus.

DE CONSVETVDINE DIVI- tum erga Poëtas.

Collocutores Syluanus & Candidus.

SYLVANVS.

CANDIDE nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstra.
Nunc autem quasi pastores, & rura perosus,
Pascua sopito fugis & trahis ocia cantu. (vacca
CAN. Vos quibus est res ampla domi, quibus vbera
Plena ferunt, quibus alba greges mulctraria complent
Cymbia lecta niuent, & pinguia prandia fumant.
Carmina laudatis, si quid concinnius exit
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures,
Pro numeris vanas laudes & inania verba
Redditis, intereà pastor sitit, esurit, alget.
SYL. Nonné potes curare greges, & discere versus,

Cùm

Cùm vacat? & positis vitam traducere curis?
CAN. Omnem operam gregibus pastorem impendere
Ire, redire, lupos arcere, magalia sæpè (oportet,
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere, nil superest oci, laudabile carmen
Omnem operam, totumq; caput Syluane requirit,
Grande vtrunq; opus est, & nostris viribus impar,
Cùm cecini sitio, sitienti pocula nemo
Porrigit, irrident alij, tibi penula dicunt
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba,
Iam sylua implumes & hyems in montibus albet,
Irascor, doleo, indignor, fert omnia victus
Lanicium, fœtusq; mares, non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil, vbera siccant
Pœnitet ingenij si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant
Ex tot syderibus, quot sunt in nocte serena.
Hactenus (vt nosti) gratis cantauimus, ætas
Indigna paucorum merces fuit, altera longè
Conditio senij, quod nunc subit, omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri spem viribus aufert,
Mox erit vtendum partis, modò quærere tempus.
En fornica breuis, sed prouida bestia condit
In brumam noua farra cauis æstate latebris,
Ne re renascantur fruges secatore sepultas.
SYL. Scire genethliacos fatalia sydera dicunt
Hi sub Mercurio vates, & sub Ioue reges,
Magnatesq; locant, istis dat Iuppiter aurum

Atq; magistratus, dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, cytharas, & carminis artem,
Hæc tua sors, quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Diuidit, vt melius nobis videt esse futurum.
Sorte tua contentus abi, sine cætera nobis.
CAN. Sunt tibi diuitiæ, mihi carmina, quid petis ergò?
Carmen? & inuadis partes Syluane alienas?
SYL. Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma,
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.
CAN. Si gaudere meis igitur concentibus optas,
Nos gaudere tuis opibus Syluane decorum est.
SYL. Ille meis opibus gaudet qui diligit, odit
Inuidus, atq; animo bona fert aliena molesto.
CAN. Sic quoq; tu nostris absens gaudere Camœnis
Sat potes, hæc artis sat sint tibi gaudia nostræ,
Carmina sunt auris conuiuia, caseus oris,
Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus, omnia non dat
Omnibus, vt nemo sibi sit satis, indigeatq;
Alter ope alterius, quæ res coniungit in vnum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.
Sydera iungamus, facito mihi Iuppiter adsit
Et tibi Mercurius noster dabit omnia faxo,
Pileolum, virgam, cytharas, nodum Herculis, alas.
SYL. Vana superuacuis inculcas plurima verbis.
CAN. Vana, inquis, quæ damna tuis inferre videntur
Diuitijs, si vis nostras audire Camœnas
Erue sopitam de sollicitudine mentem,

Vult

Vult hilares animos, tranquillaque pectora carmen.
Torpeo, vt esuriem patiens & frigora miluus,
Iam dudum squarrosa cutis, situs occupat ora,
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis & vis positis me viuere curis?
Non fa it ad nostros talis medicina dolores,
Fac alacrem, tege pasce, graui succurre senectæ,
Inuenies promptum versu & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, plenique cadi, pleneque lagenæ
Horrea plena, greges læti grauis are crumena
Tunc iuuat Hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos inarare ba illo,
Torrere, & tepidis tostas operire fauillis
Castaneas, plenoque sitim restinguere vitro,
Fabellasque inter nentes ridere puellas.
Tityrus (vt fama est) sub Mæcenate vetusto
Rura, boues & agros & Martia bella canebat
Altius, & magno pulsabat sydera cantu.
Eloquium fortuna dabat, nos debile vulgus
Pannosos, macie affectos, farragine pastos,
Aoniæ fugiunt Musæ, contemnit Apollo.
SYL. Si sperata mihi dederit fortuna quod opto,
Candide, præsenti te sollicitudine soluam.
CAN. O vtinam, Syluane, foret tibi tanta voluntas,
Quanta est hac etiam tibi tempestate facultas,
Non ego diuitias Cosmi, non serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydes, non prandia regum,

Non patinam Aesopi fameo, clypeumve Mineruae,
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut si mens non fallitur aenea barba.
Haec me iam pridem memini didicisse sub Vmbro:
Postulo vestitum, peto victum sub lare paruo,
Certior istud opis toti non defore vita.
Sint mihi Pythagorae mensa, Codriq; supellex.
Saepè alios qui spem dederint inuenimus ore
Magnificos, sed re modicos, tibi fidimus vni,
Tu mihi si fueris mendax, praeciditur omnis
Spes, vt solstitio fiam philomela reuerso
Mutus & elinguis, suspendere postibus arma
Tempus erit, clausoq; abigi spectacula circo.
SYL. Candide vidisti Romam, sanctiq; senatus
Pontifices? vbi tot vates, vbi copia rerum
Tantarum, facilè est illis ditescere campis.
CAN. Deciperis me velle putans ditescere, vesci
Et lupus omne animal crudis existimat escis,
Tuq; putas alios quo tu pede claudere passum
Non ego ditari cupio, sed viuere paruo
Fac habeam tenuem sine sollicitudine victum,
Hoc contentus eam, Romana palatia vidi.
Sed quid Roma putas mihi proderit? ô Syluane,
Occidit Augustus nunquam rediturus ab Orco.
Sed quid Roma dabit? nugas dabit, accipit aurum,
Verba dat, heu Romae nunc sola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur, sperare iubemur
Vndiq; & in toto vates spe pascitur orbe.

SYL.

SYL. Dic pugnas, dic gesta virûm, dic prælia regum,
Vertere ad hos qui sceptra tenent, qui regna gubernant,
Inuenies qui te de sordibus eruat istis.
CAN. Inueniam qui me derideat & subsannet,
Tempestate ista reuerentia tanta poësi,
Quanta lupanari, quid me Syluane lacessis?
SYL. Non decet obscœnis vatem prorumpere verbis.
CAN. Non possum non vera loqui, si vera taceri
Fortè velis, leuibus me parce lacessere dictis.
SYL. Vtile consilium præstare, lacessere non est.
CAN. Consilij locuples ego, sed pauperrimus auri
Qui pugnas, qui gesta virûm, qui prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fistula possit
Aptius incidi, fieriq; foramina, culter
Aspice vt excussis laxata manubria clauis
Vt dentata acies, veteriq; simillima serra,
Hoc leue, sed mensæ graue & intolerabile damnum,
Vtile consilium firmat, sed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires, animumq; retundit,
Magnates dare parua pudet, dare magna recusant.
Adde quod & nostri curant ita carmina reges
Vt frondes aquilo, mare lybs, vineta pruinæ.
Ipsi ad delitias reges & ad ocia versi
Quod celebrant laudari optant, hinc carmina manant
Perdita de studio Veneris, de scurrilitate,
De ganea, de segnicie, de infamibus actis
Quæ castum capitale nephas celebrare poëtam:
At qui dura manu gesserunt bella potenti

Fortiter vtentes ferro, non molliter auro
Dilexêre graues Musas, heroica facta,
Qui faciunt reges heroica carmina laudant
Vt cessêre viri, fortes, & mascula virtus
Dicendum altiloqui nihil inuenêre poëtæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si fortè aliquis regum gerit aspera bella,
Et decus armorum studijs belloq; parauit,
Nil genus externum, venturaq; secula curat
Laude suæ gentis satur & præsentibus annis.
Barbarus est, neq; carmen amat, vel auarus in auro
Mergitur, atq; Midæ curis flagrantibus ardet,
Est & apud reges rudis, inuida, rustica turba
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa poëtas,
Mille modis abigunt, vt quando cadauera corui
Inuenêre, fugant alias volucresq;, ferasq;
Sunt etiam vates quidam sine lege petulci,
Qui sine lege aliti, sine præceptoribus audent,
Quicquid amant reges, & amant infamia, solum
Scribere: Nam vates etiam dementia vexat,
Hi se nescio qua mentis leuitate poëtas
Esse volunt, postquàm triuialibus ora cicutis
Applicuêre, sibi applaudunt, sua carmina iactant
Insulsi, illepidi, indociles, improuidi, inepti,
Qui solet his vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat doctisq; resistit
Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.

SYL. Can-

SYL. *Candide per ſuperos, per olympica numina iuro*
Me tibi (ſi venti veniant ad vela ſecundi)
Laturum auxilium, meliora in tempora viue.
Nec pauliſper adhuc mecum ſperare recuſa.
CAN. *Si mihi ſic optas, tibi ſit Syluane quod optas.*
SYL. *Opto equidem, dictumq́ fides non ſera ſequetur.*
CAN. *Vade malis auibus nunquam rediturus, auare,*
Et facias ſubito quicquid tractaueris aurum,
More Midæ, quando Virtus tibi vilior auro.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AEGLOGA VI: quæ dicitur Cornix, De diſceptatione ruſticorum & ciuium.

Collocutores Cornix & Fulica.

CORNIX.

NINGIT hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depoſitis bobus requieſcit arator,
Dormit humus, clauſo paſtor tunicatus ouili

Cessat iners, sedet ante Focum fumosa Neæra,
Atque polenta coquit, prius intolerabilis æstas
Nunc laudatur, hyems æstu laudata modesto
Displicet, optatum damnat præsentia frigus.
FV. Omne bonum præsens minus est, sperata videntur
Magna, velut maius reddit distantia lumen.
COR. Delitias habet omne suas & gaudia tempus,
Aspice, vt impexi tritaque in veste ligati
Cede Suum pueri exultant, inflatur in vtrem
Immißis vesica fabis, sonat & micat acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obuia pugno,
Si cadit attollunt, cursu labor atque recursu
Brumam abigit, glaciale gelu pila rustica vincit,
Nos tamen hic melius tepido substramine foti
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
FV. Pauperiem declarat hyems, improuida certè
Turba sumus iuuenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis, nostrum æs tibicinis omne est:
Vt redit è Scythia Boreas, nidosque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas,
Stulticiam declarat hyems, sapientius vrbes
Congeriem nummum accumulant, & ad ilia vulpes
Melotasque trahunt, maculosaque tergora lyncis.
COR. Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,
Immò ipsos vexat grauior dementia ciues,
Verùm illis mater, nobis Fortuna nouerca
Nos premit, infœlix sors est dementia, fac sim

Fortu-

Fortunatus, ero locuples, ero primus in vrbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba magistratus, etiam populusq; patresq;
FVL. O Cornix, Cornix, non est fortuna, sed ipse
Quo sapiunt homines animus, fortuna potentem
Non facit, immò Deus, causam recitabat Amyntas.
COR. Est fortuna Deus, sed quid recitârit Amyntas
Dic precor, in causis erat ingeniosus & acer,
Antè tamen paulùm pecus & præsepia vise,
Vade, redi, calor est post frigora dulcior, ito.
FVL. Attingit nix alta genu, vix tecta resistunt
Tanto oneri, sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metaq; assurgit acuta.
COR. Da pecori cordum, stipulisq; foramina claude
Si paries hiat, & rediens lętamine muni
Limina, nulla gregi grauior quàm frigora pestis.
Iam ne ades? ob quæ nã hæc solito properantia maior?
FVL. Sollicitum me reddit hyems, in frigore & igni
Maxima strenuitas, fœno recubare calenti
Abscondiq; cauo accubitu post frigora dulce est,
Incipe, & enarra discrimina ruris & vrbis.
FVL. Hoc igitur tantum ruris discrimen & vrbis,
Taliter exortum noster recitabat Amyntas,
Principio rerum, primaq; ab origine mundi,
Cum muliere marem sociali fœdere iungens
Cœli Opifex (sic nanq; Deum appellabat Amyntas,
Nomen adhuc teneo) natos producere iussit,

Atq; modum docuit fieri, quo pignora possent
Accinxêre operi, mandata fideliter implent,
Sicq; vtinam de pomi esu seruata fuissent.
Fœmina fit mater, puerum parit atq; puellam,
Atq; puerperio simili fœcunda quotannis
Auxit in immensum generis primordia nostri.
Post tria lustra Deus rediјt, dum pignora pectit
Fœmina, prospiciens venientem à limine vidit,
Adam aberat, securus oues pascebat, adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiјs fraudata fides, sine cornibus hirci
Facti & zelotypo coniunx suspecta marito:
Nam quæ quisq; facit, fieri sibi furta veretur.
Erubuit mater, nimiæq; libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, paleisq; recondit.
Iamq; lares Deus ingressus, saluere penates
Iußit, & hæc dixit mulier tua pignora profer.
Fœmina maiores natu procedere mandat.
His Deus arrisit, velut arridere solemus
Exiguis auium pullis, paruis ve catellis.
Et primo lætatus ait, Cape regia sceptra,
Rex eris: at ferrum & belli dedit arma secundo.
Et Dux, inquit, eris, fasces populiq; secures
Protulit & vites & pila insignia Romæ.
Iamq; magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus voluebat honores.
Interea mater rebus gauisa secundis

Euolat ad caulas, & quos abſconderat vltrò
Protulit, hæc dicens noſtri quoq; pignora ventris
Hos a liquo, Pater Omnipotens, dignabere dono.
Secoſum albebat paleis caput, haſerat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arriſit eis, ſed triſti turbidus ore
Vos fœnum, terram, & ſtipulas, Deus inquit, oletis,
Veſter erit vomer, iuga veſtra, agreſtia veſtra,
Veſter erit ſtimulus, veſter ligo, paſtina veſtra
Omnia, aratores eritis, pecorumq; magiſtri,
Fœniſecæ, ſolifoſſores, nautæ atq; bubulci.
Sed tamen ex vobis quoſdam donabimus vrbe,
Qui ſint fartores, lanij, lixæ, artocopiq;.
Et genus hoc alij ſoliti ſordeſcere, ſemper
Sudare, & toto ſeruire prioribus æuo.
Taliter Omnipotens fatus, repetiuit Olympum.
Sic factum eſt ſeruile genus, ſic ruris & vrbis
Inductum diſcrimen ait Mantous Amyntas.
COR. Mirabar ſi quid recti dixiſſet Amyntas,
Ciuis erat, ſemper nobis vrbana iuuentus,
Cui nihil eſt, præter ſtulta hæc commenta negoci,
Ludit, in agreſtes ſemper iaculantur, & vrbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neq; de ſuperis pudet has componere nugas,
Iſte iocus manifeſta gerit conuicia ſecum,
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaſo,
Vt neq; perpendas iſto te ſcommate carpi.
Nos quoq; pauliſper mentem extendamus ad vrbis

Stulticiam, ne fortè putes sapientius illos
Viuere, qui splendent auro, qui murice fulgent,
His oculis vidi tunicis plerosq; superbis
Vestiri, atq; foro regali incedere gressu,
Quos secreta fames premit, atq; domestica egestas.
Stultius his certè nihil est, opulentia ficta
Paupertas & segnicies, & inertia vitæ
Vera quid est aliud quàm desipientia vera?
Vidi etiam patres (ô rem indignam atq; nefandam)
Dum segnes dormire volunt, & viuere lautè
Prostituisse suas vulgo cum coniuge natas.
Quid peius? quid perfidius? quid stultius vnquam?
FVL. Quid si vitam alio nequeunt traducere pacto?
COR. Cùm totidem quot nos habeāt animasq; manusq;
Dic cur vitam alio nequeant traducere pacto?
Est etiam cuius vecors industria vanas
Quærat opes, vbi nullus opes inuenit ab æuo,
Aes lauat herbarum succis, & vertere in aurum
Aestimat, ac nigra semper fuligine pallet.
Est qui dum tellure latens desyderat aurum,
Dat magicis operam studijs, & tempora perdit.
Quid leuius? quid futilius? quid inanius vnquam?
Omnia ne veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant vt agant nihil, omnia versant,
Semper agunt, nunquam peragunt, ex fœnore victum
Infamem extorquent vi, fraude, dolisq; laborant,
Mille vijs opibus, mille insidiantur honori.
Nos capras & oues, armentaq; pascimus, illi

Acci-

Accipitres, catulos & equos & cercopithecos.
Rusticus est ouium pastor, volucrumq; canumq;
Ciuis, vtrum melius te iudice nobiliusq;
O Fulica? vtilitas vndè & opulentia maior?
FVL: Si venit ex nostris operis opulentia maior
Ciuibus vndè igitur tantarum copia rerum?
COR. Ex vi, fraude, dolis, vi, fraude, dolisq; laborant
Nonne vides, insane, vt nos crudeliter vrgent?
Quo capiunt astu, nos irretire loquendo
Sacrum offerre putant, & opus sublime, piumq;,
Huc aures oculosq; adigunt, huc ora manusq;.
FVL. Vndè vrbanarum tibi tanta peritia rerum?
COR. Hæc didici quondam ductis in mœnia capris
Cùm lac vociferans ibam venale per vrbem
Mansi apud artocopum, sapiens & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse vt erat mores vrbis doctißimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius vrbe,
Se quoq; furari didicisse aiebat ab vrbe.
Sunt etiam qui parta ab auis patrimonia fundunt
In meretricum vsus, quid fœdius, improbiusq;?
Dic vbi mechandi ars, homicidia, seditiones?
Nonne inter ciues atq; intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt
In mortemq; suos adigunt? quid pectora miles
Obijciens telis, per mille pericula vadens?
Pro stipe dat vitam, nulla est insania maior.
Gloria præfertur vitæ, quid gloria? quid laus?

Quid fama est? quid honor? voces & opinio vulgi,
Omnia longa dies abolet, cùm viuere cesses,
Omnia sic abeunt, vt lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cùm viuere possint
In patria stulti, vento qui credit & vndis
Stultus, diuitiæ cui sunt & negligit vti
Stultus, qui vt natis cumulet patrimonia, partis
Abstinet, & genium fraudat stultissimus, & qui
Quæ facere ipse potest, natis fæcunda relinquit.
Qui numerant stellas, & se comprendere fata
Posse putant, stulti, verùm dementior istis
Naturam quicunq; Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lumen tam debile lucem.
Nostra fides melior, cuius ratione coactus
Difficile assentit, nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Ciuibus est infida fides, inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei, si numina scire
Esset opus, poterant nobis se ostendere, verùm
Quando latêre volunt, quid vestigare necesse est?
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant.
Nostra etiam pietas pietate potentior vrbis,
Namq; viri qui sacra canunt templisq; ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæsitas ex rure in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabulæq; forenses

Nummorum aucupium docti, legumq; tyranni.
Aere patrocinium vendunt, producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus Medici qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominesq; impunè necandi.
Qui verò in populis præsunt hominesq; gubernant,
Quò plus iuris habent, quantoq; licentia maior
Insanire solent tantò amplius, ô vbi sancti
Rectores, & Iusticiæ & pietatis amici?
Quos patres sero ante focum memorare solebant,
Omnia nunc abeunt pessum, spoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lachrymantur, & huius
Quænam causa mali? quia stat pro lege libido.
FVL. Ista tua, ô Cornix, excandescentia fines
Transit honestatis, scelus omnibus obijcis omne,
Innocuos habitare homines & in vrbe memento.
COR. Non habitant colubri quædam Balearibus arua
Proxima (non memini nomen) neq; noctua Cretam,
Nec nemus Aegeriæ sonipes, nec vir bonus vrbem.
FVL. Vir bonus est animal rarum, paucasq; per vrbes
Et per rura locos habet, est rarissima Virtus.
COR. Insanis, Fulica, insanis, tot in vrbibus hostes
Sunt tibi quot ciues, hi nos tondentq; pilantq;
Non habita nostri capitis ratione coarctant
Nos ad furta, ipsi mox ad suspendia mittunt,

Fas

Fas igitur si quid nostris sese vnguibus offert
Radere, & insidijs ac nostra indagine captos
Deplumare leui tactu, sensim & pedepressim
Si videt, excusa, si sunt secreta negato
Furta, quod occultum est non est iniuria furtum,
Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.
FVL. *Iam longè egrederis metam rationis & aequi.*
COR. *O Fulica improditas vrbana coinquinat orbem,*
Vnde tot in terras veniunt aestate procellae,
Fulmina, venti, amnes, grando? vidisse recordor
Tellurem tremere, ac postes & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur auenae?
Vua in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? mala parturit omnia nobis
Haec, ciuile nefas, pariet quoque plura deinceps.
Vnde venit furor armorum? belliq; tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit, omnibus vrbs est
Fons & origo malis, descendit ab vrbe Lycaon,
Deucalion Pyrrha cum coniuge rusticus, ille
Intulit illuuiem terris, hic abstulit, ille
Abstulit humanum terris genus, intulit iste,
Si terra (vt perhibent) flammis abolebitur, vnquam
Istud grande nefas vlla descendet ab vrbe.
FVL. *O Cornix iam pone modum sermonibus istis,*
Audio iamdudum pueros de pulte loquentes.
Caetera si quicquam superest post prandia dices.
Pulti indulgendum monet vrbibus hora relictis.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AEGLOGA VII.

quæ dicitur Pollux, De conuerſione iuuenum ad religionem.

COLLOCVTORES ALPHVS ET GALBVla, cum iam Auctor ad religionem adſpiraret.

ALPHVS.

Galbula quid ſentis? Pollux doctiſsimus olim
Fiſtulicen, ſubito quodam quaſi numine tactus
Deſtituit calamos, tunicas, armenta, ſodales
Bardocucullatus caput vt campeſtris alauda
Quattuor ante dies in relligioſa receſsit
Clauſtra, ferunt illum pecudes dum ſolus in agris
Paſceret, effigiem quandam vidiſſe deorum,
Cætera non memini, ſed tu quid Galbula ſentis?
GAL. Vt dixêre patres iaciens primordia rerum
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vmber)
Inſtituit Deus agricolas, pecoriſq; magiſtros,

Primus agri cultor rudis immansuetus & asper
Qualis humus, segnis, lapidosa, rebellis aratro.
Ast ouium primus pastor mitissima proles
Instar ouis quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis vnquam pastoribus asper.
De grege sæpè suo sacrum ponebat ad aras
Nunc oue, nunc pingui vitula faciebat, & agnó
Sæpius, & magno diuos ambibat honore.
Sic profecit apud superos, sic numina flexit
Vt fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam (sed nescio nomina, curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice & auro
Conspicui, gentes bello domuére superbas.
Cúm Paris Iliaca tria numina vidit in Ida
Aut Paris aut alius, puerum qui obtruncat ad aram
Pastor erat, quando cœlesti exterritus igne
Venit ad ostentum pedibus per pascua nudis.
Pastor erat Moses, Moses á flumine tractus
Exul apud Graios, Amphrysia pastor Apollo
Rura peragrauit posito Deitatis honore.
Cœlestes animi Christo ad præsepia nato
In caulis cecinére Deum pastoribus ortum,
Et noua diuini partus miracula docti
Pastores primi natum vidére Tonantem.
Et sua pastores infans regnator Olympi
Antè magos regesq; dedit cunabula scire.

Se quoq; pastorem Deus appellauit, ouesq;
Mitibus ingenijs homines, & mentibus æquis.
Et ne vana putes hæc somnia, nuper ab vrbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parui sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata diuûm
Et suspensa tenent vaga lumina prætereuntum.
Non igitur mirum noster si numina Pollux
Vidit, amant villas & oues & ouilia diui,
Simplicibus præsens Deus est, offenditur astu.
ALP. Vera refers, pecori sic sint innoxia nostrò
Pascua, vidi asinum, vidi presepe, bouemq;,
Iam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica, iam videor regum sua dona ferentum.
Vnum oro, quæ nam Polluci occurrit imago
Galbula si nosti, ne sit labor omnia fari.
GAL. Et noui, & memorare libet, res digna relatu,
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum,
Durus & immitis pater atq; superba nouerca
Pollucem grauiore iugo pressêre iuuentæ
Tempore, cùm dulces animos noua suggerit ætas,
Et cùm iam inualidæ longo sub pondere vires
Deficerent, nullaq; odium mansuesceret arte,
Constituit tentare fugam, res vna volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor iuuenilibus annis.
Res est fortis amor, violentia fortior, iuit

Et tales abiens (mihi namq; solebat amores
Enarrare suos) mœsto dedit ore querelas:
O virgo lachrymæ ne tuis soluentur ocellis
Cùm te tam charo cernes ab amante relictam?
Vlla ne discessu duces suspiria nostro?
Tu ne mei crudelis eris fortè immemor vnquam?
Vsq; adeò ne tuum poterit frigescere pectus?
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet?
Tu ne trahes crebros gemitus, & pallida fies?
Cerno oculos, cerno lachrymas, cerno anxia corda
Virginis, heu tantum qua dissimulare dolorem
Fas erit arte? dolor duplex mea pectora torquet
Illius atq; meus, sed fas mihi flere, quod illi
Non licet, occultus longè magis æstuat ignis,
Incolumem mihi vos diui seruabitis illam,
Vt quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor fœlix saltem semel ante senectam.
Talia pergebat memorans, voluitq; reuerti,
Tantus amor iuuenem, vis tanta furoris agebat.
Sed iam iacta fuga cunctis erat alea nota
Fronde sub Herculea fessus mœrore sedebat,
Ecce puellari virgo stipata corona,
Ora, manus, oculos, habitumq; simillima Nymphæ
Et tali affata est puerum sermone dolentem:
Chare puer quò tendis iter? vestigia verte,
Nescis, heu nescis quò te via ducat, & audes
Ignotis errare locis, nihil insidiarum
Per campos ratus herbosos, nihil esse pericli

Omnia

Omnia tuta putas, & quod placet vtile credis
More iuuentutis stolidæ, collectius in orbem
Sæpe latet molli coluber sub graminis vmbra.
Est facile incautos offendere, paruulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec nisi iam læsus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu consueuit amœno
Fallere, delicias offert & gaudia, verùm
Ingressis cum triste nihil superesse putatur
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames hic vt collem gressu superaueris illum
Ducit in vmbrosam syluam, crudele ferarum
Hospicium, loca tetra, situ & caligine opaca,
Quisquis eò deceptus abit, remeare vetatur
Et piceis primum velatur lumina vittis,
Deinde per omne nemus, dum vta per aspera tractus,
Transit in effigiem monstri, dum voluere linguam
Atq; loqui tentat, mugit, dum attollere sese
Credit, humi graditur quadrupes, neq; suspicit astra
Ima tenebrosæ vallis lacus æquore nigro
Occupat, & nigris mons plurimus imminet vndis
Huc tracti in Stygios latices, altumq; baratrum,
Præcipites dantur, rapidaq; voragine mersi
In Styga & æternas Erebi rapiuntur in vmbras.
Heu quod pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periêre suis, ego sedula semper
Monstro iter, hic ad opem vigilo indefessa ferendam.
Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ

Atria, secreti tutam pede littoris oram
Qua contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Aëra Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa domosq;
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Relligio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex vno multi genitore nepotes.
Illius in syluis abies vbi plurima surgit,
Pinguis vbi piceæ sudat liber & terebinthi.
Innocuum postquàm fœliciter egeris æuum
Mox tua mutatis ætas renouabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper,
Immortalis eris diuûm comes, ire per astra
Inter Hamadryades & Oreadas atq; Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis
Fas erit, ac super & subter cognoscere cælos.
Sic effata leues virgo discessit in auras.
Tum sua iurauit Pollux mutata repentè
Pectora, & extemplò victum expirasse furorem,
Non aliter quàm flamma cadet si ardentibus agris
Effluat, & totas præceps Padus euomat vndas.
Sic abijt crudelis amor, qui sæpè pharetram
In iuuenem dum principijs obstaret amandi
Dum tepet ac timidè insanit, consumserat omnem,
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.
ALP. Sunt quibus aspirent etiam nolentibus vltrò,
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dij sint

GAL. Quod nos in pecudes, in nos id iuris habent dij,
Hoc rus scire sat est sapiant sublimius vrbes,
Sic docuit rediens aliquando ex vrbe sacerdos
Ianus, & in magno dixit sibi codice lectum.
ALP. Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tãgit
Nos quoq; iam sero cum sole recedere tempus,
Galbula, sarcinulas ne sit tibi ferre molestum,
Pera leuis, leuis est & cantharus, omnia paruus
Ferre labor serò, graue manè, sed vtile pondus.
Ipse pecus ducam, mihi pars est ista laboris.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AEGLOGA VIII. quæ dicitur Religio, De rusticorum religione:

COLLOCVTORES CANDIDVS & Alphus.

CANDIDVS.

HORRIDA solstitio tellus sitit, Alphe, reuerso,
Ad solitos montes, vbi ros in gramine, & æstas

Mitior, hac armenta monet deducere tempus.
ALP. *Aëreos montes & summa cacumina longè*
Prospicio, quid sint montes (tibi vera fatebor)
Nescio, semper enim campestria rura, lacusq;
Incolui, montanus ager qua fruge redundat?
O rude & illepidum ingenium, prope flumina semper
Versatus fulicæ in morem, limosa per arua
Sunt vbi ranarum, culicum, pulicum, cimicumq;
Lustra, inter salices, vluas viridesq; papyros
Irridere audes, & nauci pendere montes?
Vnde fluunt amnes? templis vbi tanta locandis
Marmora cæduntur? fulgens vbi nascitur aurum?
Quæ parit antemnas tellus? medicamen ab herbis,
Dic quibus est nisi montanis? de vertice Baldi
Sæpè Melampodion legi, medicina capellis
Nulla magis præsens, quondam Valsasinus Aegon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret & agnos,
Tradidit & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic vbi castaneæ plures? vbi copia maior
Glandis, in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas & pingue polenta comedi,
Sunt populi fortes illic, robusta iuuentus,
Lata pedes, callosa humeros, neruosa lacertos,
Hispida, dura manus, moli indefessa ferendæ.
Vallibus ex illis onera vt naualia curet
Confluit huc, nullum est hominum genus aptius vrbi,
Siue velis castrare pecus, seu scindere phagos,
Siue fimum ferri è stabulis, haurire cloacas,

Latri-

Latrinas curare, viamq́ aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos descendere in altos
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? subeunt opus omne, popinis
Inseruire, focos lignis cumulare, veruq́
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre
Verrere humum immundam scopis, doctissima gens est
Quodq́ magis miror, semper sub pondere currunt
Cotibus induris oriuntur & ardua viuunt
Per iuga, cum capreis habitant spelæa ferarum.
Adde quod in cœlum breuis est é montibus altis
Transitus, erectus caput vsq ad nubila tollunt.
Nubila transcendunt aliqui, puto sydera tangant,
Esse locum memorant vbi surgit ab æquore Titan,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice Lunam.
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum
Improbitate gulæ, quod scilicet omnia poma
Manderet, & magno seruaret nulla Tonanti:
Hinc diui sanctiq́ patres in montibus altis
D elegêre domos tacitas, Carthusia testis
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Lauerna,
Et Sina, Soractis apex, vmbrosaq́ vallis
Et iuga Nursini facto senis inclyta, & altis
Abiectibus turrita caput Camaldula sanctum,
Cætera prætereo: nec enim sermonibus istis
Omnia complecti statuo, montana frequentant
Culmina cælicolæ, sed anas & mergus & anser,

Ibis,onocrotalus,milui,fulicæq; paludes.
ALP. Inter montanæ tantos regionis honores
Cur de messe nihil,nihil est de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo sustentacula vitæ
Maxima,monticulæ veniunt è rupibus ad nos,
Hordea mercatum torui,fuligine tincti
Setosi,macie affecti,laceri ac situosi,
Indiginæ ostendunt quæ sit natura locorum,
Sed quod montanis de relligionibus inquis
Rettulit in mentem quæ de Polluce feruntur,
Quæ dea,si nosti,visa est,quæ Candide Nympha?
Dic age nam ceptum certamen inutile nobis
Vtilior sermo de relligione tenendus.
CAN. Galbula qui solitus pecudes in pascua tecum
Ducere,te satis hoc potuit docuisse,quod optas.
ALP. Plura quidem Polluce super narrata,sed ipsam
Nec docuit Nympham,nec me quæsisse recordor
Nunc subijt mentem,cùm relligionis oborta est
Mentio,& illarum visa est mihi maxima laudum.
CAN. Non erat illa Dryas,neq; Libetris, nec Oreas
Venerat è cælo superûm regina,Tonantis
Mater,anhelanti pacem latura iuuentæ,
Huic Tethys,huic alma Ceres famulantur, & ipse
Aeolus æquoreis ventos qui frenat in antris.
Hanc Deus astrorum flammas super,atq; volantes
Solis equos,suprà fulgentem Caßiopæam
Extulit, in sacram bisseno sydere frontem
Cinxit,& adiecit subter vestigia Lunam.

ALP. Candide mira canis, nullis pastoribus vnquam
Cognita, quid Tethys? quid fulgens Caßiopæa?
Aeolus æquoreis ventos quis frenat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atq; ignota recenses.
CAN. Sydera sunt partim, partim sunt numina prisca,
Omnia quæ Pollux mihi cùm narrasset, in ædem
Duxit, & ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis & imagine multa,
Omnia non memini, mens est mihi debilis, ista
Vix tenui dum sæpè animo voluo atq; reuoluo,
Sæpè recordari medicamine fortius omni est;
Ista potest virgo depellere nubila cælo,
Ista potest siccis fluuios dare frugibus imbres,
Cùm volet, ista nouos duris emittere campis
Cùm volet, emissos poterit restringere fontes
Qui modò sunt steriles & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit conuertere glebas.
Frigida Saturni cùm sydera suspicit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit, nam tunc hæc omnia cælum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris,
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo,
Si fauet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adijcietq; gregi semper fœtura gemellos,
Si pecus infœlix erit & sine vellere solo
Ipsa potest nutu dare vellera & agnos,
Et curare greges, omnemq; auertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neq; cætera ruris
Numina

Numina, quæ veteres frustrà coluisse feruntur.
Vidi circum aram Nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boues & oues, hic Iani vidimus hircum,
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam:
Votum pro saluo Ianus breue reddidit hirco.
Dumq́ ea perlegerem, Pollux hæc carmina supplex
Ante aram genibus positis in marmore, dixit,
O dea quæ seruas vrbes & rura, precamur
Ne Padus exundet, ne strix nocturna sugendo
Hauriat infantes, nec eant per compita, laruæ.
Diua faue agricolis, talpas occide malignam
Aggeribus pestem, gelidis sata læta pruinis
Quando bruma venit, conspergere diua memento.
Ne tineæ erodant anno frumenta sequenti,
A Boreæ flatu pingues defende mariscas,
A gruibus fabas, & ab ansere farra palustri,
A serpente boues, à vulpe & fure cohortem,
A bruco erucas, à bruma & grandine vites,
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum insidijs petasonem à milite pernas,
A campe & pigris, pigris heu [illegible]
Mens oblita sequi, numerus me in verba reduxit,
Sæpius in numerum rediens obliuia forsan
Mente abigam, retrogradior, numerumq́ recurro
A murum insidijs petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos.
Alphe viden' quæ vis numeri? iam cætera cerno,
A ton.

A tonitru reboante cados, à frigore fœtas,
A grauibus vitulos œstris, à gutture porcos
Anginoso, operas pubes ne rustica perdat
Adsis ô Dea, nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aues, neu vellera sentes
Succida, neu lappas apprendat lana sequentes,
Diua gubernatrix hominum, custodia vatum
Diua laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, nostris precor annue votis.
Talibus orabat Pollux, ego postibus hærens
In baculum pede porrectio recitata notabam
Altius, ac memori condebam singula mente.
AL. Candide Polluci pro sollicitudine tanta
Pro precis officio, pro relligione putasne
Dandum aliquid nobis, pietate peculia crescunt.
CAN. Quidni aliquid dandū est? opus est psoluere crates.
AL. Rusticus es, crates etenim pro gratibus inquis.
CAN. Crates & grates paruo discrimine distant,
Dandum aliquid, neu bis detur sine Pas hareuerti,
Quando sacerdotes commissa piacula soluunt.
AL. Quid dabimus? vituli grauis est iactura, vel agnū
Vel leporem, pietas etiam laudabilis anser.
Dona docet tempus, lepores brumalia dona,
Quando niue hyberna currendi erepta facultas.
Anser ad autummi finem, nonas ꝗ Kalendas
Pertinet, æstatis coryli, noua poma, racemi
Munera, iactantes hœdi sunt veris & agni
Tunc si de cordis aliquem conspexeris agrum,

Ac

Ac tenuem, qui nec vendi nec viuere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agnum
Ipse mihi, cùm iam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nymphæ solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit, si quando grauabere curis
Hæc cane, pro mentis medicamine carmen habeto.
Quando Molorchæo Titan descendit ab astro
Pronus, & Astrææ iam limina virginis intrat
Virgine lætetur pubes & cana senectus,
Transijt ad superos, & Olympica regna petiuit
Ogdoas, vt toto iam tertia fluxerit orbe.
Festa dies iterum, natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert noua liba sacerdos.
Libra redit, noctes properans æquare diebus,
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes,
Illyricas & Chaonias, cum mercibus adsunt
Thusci Vmbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa
Cum donis turmatim adeunt, votisq; solutis
In sublime iugum læti ad commertia tendunt.
Et cùm Thessalicas cursu breuiore sagittas
Sol subit, & frigent vrentibus arua pruinis
Clausa Gynæcri sacris penetralibus hausit
Corde Deum toto, proprios oblita parentes.
Et cùm semiferi fugiens Chironis ab arcu,
Languet ad hyberni glacialia limina capri,
Induat ornatas & mas & fœmina vestes;
Lætitiaq; diem celebrent, quo semine sacro

Coniugis

Coniugis annosus gauidam pater imbuit aluum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostras vetuit descendere sordes.
Cûm volat imbriferam lampas Phœbæa sub vrna
Ad vernos reditura dies, iam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam.
Attulit in templum noua dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps aurato vellere fulgens
Incipiet zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare maiores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam redeat Paranymphus in ædem,
Et noua miranti referat mandata puellæ,
Festa dies Thuscis populos de collibus omnes
Cogit & Arnicolas vocat ad florentia templa.
Tum quoque sub tenui virgo prius interuallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema cancri testudine Phœbus
Voluitur, & reuehit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem, redit hospida mater.
In proprios à matre lares altaria circùm
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Ista dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serena
Militiam cæli, sparsosque examinat ignes,
His quoque plura dedit, sed carmina plura referri
Non sinit extremum deponens vespera solem.

BAPTI-

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AEGLOGA IX.

Quæ dicitur Falco. De moribus curiæ Romanæ.

COLLOCVTORES FAVSTVLVS ET CANdidus, post religionis ingressum.

FAVSTVLVS.

Candide quo casu patrijs procul actus ab cris
Hæc in rura venis? hîc pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ouilia rura, nec vmbræ,
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in vsus.
CAN. Faustule, me noster Corydon (qui plurima quōdā
His armenta locis habuit, magnamq́ peculi
Congeriem fecit) pecori me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquàm segnes agros & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus vndam,
Pœnituit longæq́ viæ patriæq́ relictæ.
FAV. Postquàm te incolumem saltos intrare Latinos
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire,

Iure

Iure sodalitij, sunt hic mihi pauperis agri
Iugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ,
Quicquid id est, commune puta, tibi forsitan vlla
Prospera sors aderit, fortuna simillima vento est.
Cariceę succede casæ, dum præterit æstus,
Dum grex in gelida procumbens ruminat vmbra.
Pone pedum, discumbe parum, recreabere potu,
Potu opus est, potu iste grauis compescitur æstus,
Pocula prende, fluet melius post pocula sermo.
CAN. Pocula quis tanta demens æstate recuset?
FAV. Vina sitim minuunt, animiq; doloribus obstant,
Vina vt amicitias, vires ita corporis augent.
CAN. Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.
FAV. Funde iterum, potare semel gustare, secundus
Colluit os potus, calefacta refrigerat ora
Tertius, arma siti, bellumq; indicere quartus
Aggreditur, quintus pugnat, victoria sexti est,
Septimus (Oenophili senis hæc doctrina) triumphat.
CAN. Res est consilijs secura fidelibus vti,
Vtile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis, mens ægra manet, curæq; supersunt.
FAV. Vt sedata sitis, sic mens sedabitur ægra,
Funde iterum, bibe, cardiaco medicina dolori hæc,
Vtitur ad curas isto medicamine Roma.
CAN Omne opus atq; labor vult interualla, quiescat
Obba parum, contra muscas impone tabellam,
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris possunt in cotibus herbæ,

Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Confecêre gregem macie, vix debile corpus
Spiritus æger agit, vacua cute porrigit ossa
Clunis, & exilis caua contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornuq; petebat,
Nunc oue debilior, pauidoq; fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimium me ardentia vota ferebant)
Omnia diuino prædixerat omine cornix.
Vix egressus eram limen, cùm tristia portans
Auguria à dextra venit, tegetisq; sinistræ
Culmine consedit, pressoq; minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infœlix, quod lacte & prole solebas
Affluere in nostris, licuit dum pascere campis,
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quàm referas pastu, simul hîc tabescimus ambo,
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.
O nostræ regionis opes, ô florida prata,
O campi virides, ô pascua læta, feraxq;
Et nunquam sine fruge solum, currentia paßim
Flumina per villas, riui per rura, per hortos,
Hinc pecus, hinc agri pingues, sub sydere cancri
Cùm tritura sonat paßim, cùm Iulius ardet
Arua virent, textæ lento de vimine sæpes
Poma ferunt, redolent ipsis in vepribus herbæ,
O nemorum dulces vmbræ mollesq; susurri
Quos tecum memini gelidis carpsisse sub vmbris
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac philomelæ

Carmina: Cùm primis resonant arbusta cicadis
Aura strepens folijs nemorum veniebat ab Euro,
Et baccata super tendebat brachia cornus.
Ipse solo recubans pecudes gestire videbam,
Atq; alacres teneris luctari cornibus agnos,
Post somnos per gramen humi nunc ore supino
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam,
Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam.
FAV. Viuere tum fœlix poteras, diciq; beatus,
Sed bona, quòd nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, teq; ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet (veniet si forsitan vnquam)
Sicut capreolis sursum nitentibus hærent
Stipitibus vites, stringuntq; tenaciter vlmos,
Sic illam tu prende manu, neu desere prensam,
It, redit, effigiem mutat, nec imagine constat,
Par lamijs, quas nocte ferunt errare per vmbras
Mobilis, vt facies, ita mens deludere gaudens
Quod dederat tollit, pensi nihil, omnia casu
Qui nimium metuunt sapiunt ve, repellit & odit.
CAN. Delitias patrij quotiens reminiscimur agri,
Ferre tot ærumnas animo non possumus æquo.
Sed quò mente feror? casu afflictatus acerbo
Vnde magis crucier? fœlicia tempora voluo:
Maius adest, florent vites, humilesq; genistæ,
Iam spicata seges, malus iam Punica multo
Flore rubet, redolent sæpes albente sabuco
In patria per rura Padi, per pascua Minti.

Hîc verò nec dum incipiunt pubeſcere montes,
Quòd ſi vere ſolum torpet, quid frigora brumæ
Solſtitiumq́; feret? gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rapido cùm cœlum incanduit æſtu?
Sunt tamen hîc armenta quibus cutis vuida, ceruix
Non ſignata iugis, gemino frons ardua cornu,
Luxurianſq́; toris pectus, niſi pabula carpant,
Non erit hæc tanta humectum pinguedine corpus.
FAV. Hæc armenta quibus caput à tellure leuatur
Altius, & cui ſunt longa internodia crurum
Cuncta vorant, herbas primùm, mox ore ſupino
Arboreas frondes, ſummaq́; cacumina ſyluæ.
Hoc imbelle pecus quod humi naſcentia tantum
Gramina decerpit, vacuis ieiunat in aruis.
CAN. Quid verbis opus eſt? cũctis animãtibus vna eſt
Conditio, ſemper maiora minoribus obſunt:
Agna lupo, mites aquilis ſunt præda columbæ,
Innocuos delphin venatur in æquore piſces.
Vndè fit hoc? certè res prodigioſa videtur,
Hæc loca ſi procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue ſolum, & multo veſtitum gramine dicas.
Quò magis appropias, tantò magis omnia ſordent.
Hoc eſt Roma viris, auibus quod noctua, trunco
Inſidet, & tanquam volucrum regina ſuperbis
Nutibus à longe plebem vocat, inſcia fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur & aures;
Turpe caput, roſtriq́; minacis acumen aduncum
Dumq́; ſuper virgulta agili leuitate feruntur,

Nunc huc,nunc illuc,alijs vestigia filum
Illaqueat;retinent alias lita vimina visco,
Prædaq; sunt omnes verubus torrenda salignis.
O bellum hoc poterit dici nihil aptius vnquam,
Sed procul en coluber tortos in puluere gressus
Flectit,& exertis sitiens ferit aëra linguis.
Candide quæ moneo memori sub pectore serua,
Quando inter syluas graderis,defende galero
Lumina,nanq; rubi prætendunt spicula longis
Dentibus,& curuus discerpit pallia mucro,
Nec depone pedum,multaq; armare memento
Cote sinum,ne te subitò nouus opprimat hostis.
Et perone pedem tegito,spineta colubris
Plena,hominum vitæ morsu insidiantur amaro,
Et nunc longa dies æstu facit acre venenum.
Mille lupi,totidem vulpes in vallibus istis
Lustra tenent,& (quod dirum ac mirabile dictum est)
Ipse,homines (huius tanta est violentia cœli)
Sæpè lupi effigiem moresq; assumere,vidi,
Inq; suum sæuire gregem,multaq; madere
Cæde sui pecoris,factum vicinia ridet,
Nec scelus exhorret,nec talibus obuiat ausis.
Sæpè etiam miris apparent monstra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus ædit,
Sæpè canes tantam in rabiem vertuntur,vt ipsos
Vincant cæde lupos,& qui tutela fuerunt
Hostiles ineunt animos,& ouilia mactant.
Fama est Aegyptum coluisse animalia quædam,

Et pro numinibus multas habuisse ferarum.
Ista superstitio minor est quàm nostra, ferarum
Hìc aras habet omne genus, contraria certè
Naturæ res atq; Deo, qui dicitur olim
Præposuisse hominem cunctis animantibus vnum.
Sæpè etiam morbosa æstas, & pestifer annus
Ingruit, & paßim languens pecus omne per arua
Sternitur, extinctæ dum balat ad vbera matris,
Agnus obit, moritur duro sub pondere taurus,
Nec modus est morbo, non est medicina veneno,
Sed vicina domus vicino à limine mortem
Haurit, & aßiduè sumunt contagia vires.
Ista feras rarò pestis rapit, vtile semper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, nostraq; feræ iactura opulescunt.
CAN. Heu heu quã præceps, miserũ me, insania traxit,
Credere fallaci grauis est dementia famæ.
Romuleos colles, Tyberim, Romanaq; tecta
Audieram, & studio mens est accensa videndi,
Ducendiq; bonis in tot præstantibus æuum.
Acceßi cum parte gregis, tentoria demens
Totum penè larem cum pastoralibus armis
Trans iuga summa tuli, mulctralia, cymbia, abena,
Et cacabos, & quo formatur caseus orbem
Phagineum, impensam atq; operas amisimus omnes.
Quid faciam? quò me vertam? sperata negantur
Pabula, tot casus, tot vbiq; pericula, cogor
In veteres remeare casas, & cœpta fateri

Consilijs

Consilijs egressa malis, iterumq; per æstus
Et montana pati longos per saxa labores.
Heu pecus infœlix, ô læuo sydere pastor
Huc auecte, fuit multò præstantius istud
Ignorasse solum, patrioq; in limine tutos
Consumsisse dies, gelidis senuisse sub antris
Atq; Padi circùm ripas, Athesisve per agros
Aut vbi per virides campos & pascua nota
Mintius it, vel quà vitreo natat Abdua cursu
Consedisse, gregem pauisse salubribus herbis.
FAV. Te tua credulitas, & me mea fallit in horas,
Vidi ego supremæ qui prosperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt, cecidisse, nec vnquam
Emersisse malis. facit experientia cautos,
Hi prius explorant, & nón laudata sequuntur
Omnia, laude carent quæ sunt meliora, fuerunt,
Non nego, quæ famam retinent, ac nomina seruant.
Cuncta suis pollent vicibus, Luna, Adria, Troia,
Saluia, quas nobis memorabat sæpius Vmber,
Nomine sunt solo, deleuit cætera tempus.
Si minor est patriæ forsan modò gloria nostræ,
Res tamen est melior, laudatæ gloria Romæ
Quanta sit, in toto non est qui nesciat orbe.
Fama quidem manet, vtilitas antiqua receßit,
Illi prisca quibus maduerunt pascua fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit haustis,
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros.
Tempus aquæ ductus veteres contriuit & arcus,

Et castella ruunt, procul hinc procul ite capellæ,
Hìc ieiuna fames, & languida regnat egestas.
Hîc tamen vt fama est, & nos quoq; vidimus ipsi,
Pastor adest, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris diues, ditißimus agri
Carmine qui priscos vates atq; Orphea vincat,
(Orphea qui traxit syluas & saxa canendo)
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat, quantum Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta salix iuncum, tribulos rosa, populus algam,
Credimus hunc illi similem, cui Tytirus olim
Bissenos fumare dies altaria fecit.
Hic ouium custos, ipso vigilantior Argo,
Daphnide nec solum, sed eo, qui dicitur olim,
Admeti pauisse greges per Thessala rura,
Doctior, omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere patri,
Qui fuit Assyrij pecoris post retia pastor.
Iste potest seruare gregem, depellere morbos,
Humectare solum, dare pascua, soluere fontes,
Conciliare Iouem, fures arcere, lupósq;.
Si fauet iste, mane, quòd si negat iste fauorem,
Candide coge pecus, melioráq; pascua quære.

BAPTI-

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AEGLOGA X. QVAE dicitur Bembus, De fratrum obseruantium & non obseruantium controuersia.

COLLOCVTORES CANDIDVS, BEMbus, Batrachus & Myrmix, post religionis ingressum.

CANDIDVS.

MAXIMA pastores agitat discordia, Bembe,
Qui Solymos colles, Galilaeaq; rura colebant,
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati
Iudice te paucis, si non audire recusas,
Et nisi te reuocant maiora negocia, dicent.
Tu pater es vatum, tu scis componere lites,
Iurgiaq; & blandis conuicia tollere verbis.
Te quoq; Pierios fama est potasse liquores,
Et vidisse Deas, quibus est custodia sacri
Fontis, & Eurotae campos ac Phocidis arua,
Ipse, vbi fronde sua tibi tempora cinxit, Apollo
Dona dedit cytharam, neruos & eburnea plectra.

BEM. Dicite quandoquidē tepidos admouit ad ignes
Nos hyberna dies, dum non finit ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum sæuit acuto,
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes,
Ocia damnantur, quæ nulla negocia tractant.
MYR. Pastores genus infœlix æstate vagamur
Pro grege solliciti, sed nos cùm frigidus imber
Continet in stabulis, lites & iurgia surgunt.
BATR. Qui veteres audent ritus mutare, suoq;
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus æuum,
Hi sunt, ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
BEM. De veteri ritu, de consuetudine patrum
Rixa igitur vobis? leges moresq; parentum,
Batrache dic, dic cur nostrum venistis in orbem
Ex Phœnice solo, nos pascua vidimus illa,
Vidimus herbosos fœlici vligine campos,
Vertice Carmeli vitreis vberrimus vndis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Iordanis aquas, vbi maximus olim
Pastor oues mergens scabiem resecauit auitam.
Amnis hic à Libano veniens Galilæa per arua
Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Vnda coit rursum, rursum mare fundit apertum,
Vrbs vbi Romani de nomine dicta Tyberi,
Vnda coit rursum, tandem, Hiericunte relicta,
Intrat in infames Asphalti gurgitis vndas.
Hinc satis est nos oram omnem vidisse, probatum
Dicite,

Dicite, & hinc tandem vestras demergite lites.
MYR. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
BATR. *Non ego me ingeßi, proceßi à iudice iussus.*
BEM. *Pone pedũ Myrmix, & tu quoq; Batrache, nõ est*
Orandum armatis manibus, sed mentibus æquis:
Batrache dic, Myrmix animi compesce furorem
Interea, vt venias magis ad responsa paratus.
Qui furit insanit, qui verò insanit, amaro
Impatiens animo nec corda, nec ora gubernat,
Quicquid ait vanum est, quicquid molitur ineptum.
BATR. *Bembe genus nostrum, generisq; exordia dicã:*
Venimus Assyrijs (vt Candidus inquit) ab oris,
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flamigeros ignes, qui ascendit in æthera curru.
BEM. *Nobile & antiquũ genus hoc, & clara propago.*
BATR. *Pastores alij, quotquot per rura vagantur*
Omnia, sunt riui nostris à fontibus orti,
Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem
Quò magis hi peccant qui cùm sint ordine primi,
Primatum amittunt studia inconsulta sequendo,
Nos radix, alij rami, sed nos quoq; rami
A veteri radice patrum, iam ætate caduci,
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Qua curare greges, qua noxia pabula fas est
Discere, & occultos imbres ventosq; latentes,
Quive salutaris foret, & qui pestifer annus,

Signa dedit, nihil omisit quod ouilia tangat,
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus vnda,
Tramite mutato (patet id) modò currit in Austrum,
Sed prius (extat adhuc vetus alueus) ibat ad Ortum.
Hi cursus fecêre nouos, liquêre priores
Quos dederat riuos veterum prudentia patrum.
MYR. Quid tibi, siue nouo currat seu tramite prisco
Dummodò fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? per Austrum
Solis iter, melior vitis quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus vua.
BAT. Est melior taxus Boream quæ respicit, ergò
In Boream melius poterat decurrere riuus,
Pastor es & cura pecoris malesane relicta
Sermonem de vite facis, quasi legibus ijsdem
Grex & vitis eant, nec quod discrimen in vndis
Gramineq́; & ventis nosti, & quàm noxius Auster
Sit pecori, disce à Roma si noxius Auster,
Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco?
Cur Clitumnus habet niueas? cur Mantua molli
Lanicio excellit, Veronaq́; proxima Manto?
Vndè hæc multiplici rerum variantia forma?
Non aliunde nisi à cœlis, à gramine & vnda. (aufer
BEM. Candide vtrũq; pedũ procul hinc (rogo) protinus
Inter eos hodie video bellum acre futurum,
Clam cape, & auferto, subter sarmenta reconde.
BAT. Bembe, mihi tecum sermo est, dũ viximus vnà,

Dum commune pecus nobis fuit, hei mihi quantum
Dedecus, heu quot sunt pecudes incommoda passæ?
Nec mersare gregem fluuio, nec vellera certis
Temporibus (sicut mos est) tondere licebat,
Nudabant spineta pecus, nudata secabant
Terga rubi, scabie cutis aspera, tabidus humor,
Pestis, & in totum serpebant vlcera corpus.
Multum igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & qua regione morentur.
Dic mihi, dic, Myrmix, priscum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam noua vellera fecit?
Cur pecus est nigrum, quod erat melioribus annis
Clarum? immutarunt mutati vellera mores,
Bembe, ad te redeo, paucis absoluere nitar.
Sed quò digna omni tua sit sententia laude
Vera loquar, tu iura tenes, ego facta docebo,
Iudicium reddit verum enarratio vera.
His animaduersis ægrè tot damna ferentes
Venimus ad fontem, riuumq; à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit, tu prouide Myrmix,
Interea nidos auium, vel dorcada paruam
Venabâre, tuæ quæ dona darentur amatæ.
MYR. Bembe, vides vt aperta in me conuicia torquet?
Auguror, ista manu, lis est, non ore agitanda,
Mos mihi non lingua, maledicta refellere, dextra.
CAN. Batrache, ne verum taceam, linguosior æquo es,
Iurgia bilem acuunt, conuicia pectus acerbant,
Non tibi cum puero res est, nec homuncio Myrmix,

Res

Res malè tuta viros, lingua irritare proterua.
BATR. Da veniam Myrmix, amitam proferre volēti
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.
MYR. Do veniam, caue ne rursum me voce lacessas:
BATR. Alueus excelsa saliens de rupe lacunam
Foderat, & clausis ripas æquauerat vndis,
Gurges erat textu syluarum vmbrosus opaco,
Densaq; sepierant tristem spineta lacunam,
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.
Obstupui, & rapido rediens ad ouilia cursu,
Incipio paleas furca versare tricorni,
Ecce caput tollit coluber, linguaq; trisulca
Sibilat, inflantur fauces, nepa liuida tendit
Brachia, ventrosus profert vestigia bufo,
Vipera per stipulam gradiens strepit, ô loca dixi
Non pecori tantum, verùm & pastoribus ipsis
Noxia, mox grege diuiso de sedibus illis
Pascua quæsitum tristis meliora recessi
Perq; iter antiquum fontis noua flumina duxi
In campos, vbi prima suos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus:
Hîc mihi fœcundæ pecudes, hîc pascua læta
Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ,
Hæc loca primæui sunt quæ coluêre parentes,
Signa casæ superant, puteus, cariosaq; ligna
Fixa solo, seiuncta pedum discrimine septem

Et focus & lacera quæ cingitur area ſepe.
MYR. Cura viris leuibus rerum ſolet eſſe novarum,
Propterea certè noua paſcua quæris, & amnes
Fingis inauditos, & vis nouus auctor haberi.
BATR. Cura viris grauibus rerum ſolet eſſe ſuarum,
Propterea, Myrmix, nimis à grauitate recedis:
Hæc nouitas non eſt nouitas, ſed vera vetuſtas.
Relligio & pietas patrum inſtaurata reſurgit,
Quam tua corrupit leuitas, & nota tuorum
Segnicies, igitur ſi quis labentia tecta
Erigat, & ſterilem qui manſuefecerit agrum,
Iudice te, damnandus erit? non ponitur arbor
Altera, ſed veteri inſeritur bona virgula trunco,
Segne prius lignum noſtro fit fertile cultu.
MYR. Quamuis pingue tuo pecori ſit gramen & vnda
Defecata, tamen multæ cum matribus agnæ
Interiêre, lupi & paſtæ meminêre volucres.
BATR. Hæ fateor quæ dira tuæ contagia peſtis
Accepêre, etiam procul aſpicientibus obſunt.
Tantum virus ineſt, veſtri vis tanta veneni.
Propterea magis atq; magis diſcedere ſemper
Eſt animus, patitur pecus hæc incommoda noſtrum
Sola, q; in vaſtam nondum diſceſſit Eremum,
Nec ſatis à vobis procul in deſerta receſſit.
MYR. Batrache, de gregibus mentiris plurima noſtris,
Certè alienarum tibi cura ſuperflua rerum,
Et temerè aſſumis partes cenſoris iniqui,
Cur mihi qui paſco cuium pecus iſta tueri

Non

Non licuit? ſolis ne domus mea cognita vobis?
BATR. Aethiopes vna quoniam nigredine ſordent,
Ille color nulli vitio datur, omnibus idem
Vultus, & alterius ſi quis reprehenderet ora,
Et ſua damnaret, pecori pecoriſq; magiſtris
Fex eadem, ſcabies eadem, cutis & color idem.
BEM. Parcite, iam ſatis eſt lis intellecta, dieſq;
Inclinata cadit, iam poſt iuga ſumma ruit ſol.
Audite ô magni generis longæua propago
Lite ſuper veſtra quæ ſit ſententia noſtra.
MYR. Batrache, me audaci totiens ſermone laceßis.
BATR. Non ego, ſed non æqua magis te cauſa laceßit,
Iudiciumq; timet ſibi mens malè conſcia iuſtum.
CAN. Quando inimicitias tempus deponere, rurſum
Veſtra nouas lites vecordia ſuſcitat, ergò
Perpetuis hæc rixa odijs æterna manebit?
Quæ vos debilitas capitis, quæ inſania vexat?
Non pudet his vti tanto ſub iudice nugis?
Ergò animis audite æquis, odijſq; ſepultis,
Vltima doctiloqui quæ ſit ſententia Bembi.
BEM. Ferte per antiquos patrum veſtigia greſſus,
Et veteres ſeruate vias, reuocate vagantes
Per valles & ſaxa greges, per luſtra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-TVANI CARMELITAE, THEOLOGI, CONTRA POETAS impudicè loquentes Carmen.

Sunt quibus eloquij datur Aurea vena Poëtæ,
Sed adit in sordes inficiturq; luto.
Nam Cypriæ curas & olentia gaudia ponunt,
Claraq; tam fœdo mergitur vnda lacu.
Hoc decus, hoc animis carmen cœlestibus aptum
Rebus in immundis degenerare nefas.
Dona Dei carmen nitidum facundia præstans,
Mittitur ex astris, à superisq; datur.
Est tuba Romanæ fidei legumq; Poësis,
Quæ canat heroo sacra, Deumq; pede.
Carmina quæ sanctos Deus ipse parauit ad vsus,
Impia mortiferi criminis arma facis.
Quid maculas turpi diuina libidine dona?
Quid teris immundo munera tanta pede?
Non ita Hieremias docuit, non Thracius Orpheus,
Non ita Iessæi regia Musa senis.
Sancta prophanari scelus est delebile multo
Verbere, supplicio culpa pianda graui.
Vita decet sacros & pagina casta Poëtas:
Castus enim vatũ spiritus atq; sacer.

Si proba vita tibi lasciuaq; pagina, multos
Effi.is incestos, in Venerem q; trahis.
Verba mouent animos, oris lasciuia pectus
Pulsat, & in venas semina mortis agit.
Improbus has sordes in carmina seminat Orcus;
Cui studium mentes commaculare pias.
Non secus ac vitreum si quis vult lædere fontem
Proijcit in dulces putre cadáuer aquas.
Hoc animaduertas quicunq; poëmata condis
Est opus, à Stygio fer procul amne pedem.
Pelle pharetrati cum matre Cupidinis arcum
Atq; Dioneo subtrahe colla iugo.
Mater adulterij Venus est stupriq; repertrix
Atq; lupanari fornicibusq; fauet.
Casta Dei genitrix, castus regnator Olympi,
Mens capit Ambrosias, non nisi casta, dapes;
Lex Venerem festis vetat exercere diebus
Sacra ministorum corpora casta volunt:
Pierides castæ, castæ Libethrides vndæ
Tota pudicitiam vera poësis amat.
Est Helicon virgo, virgo Peneia Daphne:
Castalidasq; aiunt virgine matre satas.
Ite procul veneris vates Heliconis ab amne,
Virgineus vestro læditur ore liquor.
Non hederæ vobis Phœbi, non conuenit arbor;
Non amat incestas casta corona comas.
Taxus olens, eruca salax, grauis herba cicutæ,
Sordidulos vates talia serta decent.

Saliua-

Salmacis est vobis Helicon, date vota Priapo,
Hellespontiacis ponite thura focis.
Sit liquor Asphalti vobis pro Phocidis vnda,
Stringit vbi infames sulphuris ardor aquas.
Desine, pone lyram, vates insane, nec vltra
Cum Stygijs Dyrces flumina iunge vadis.
Prostituis Musas meretricis imagine facta,
Ante cauernosi fornicis antra locas:
Frangis honestatem frontis, gremiumq; sinumq;
Soluis, & infames mittis in ora modos.
Omnia das turpi Musis loca sacra Dionæ,
Atq; pudicitiæ non sinis esse locum.
Propterea meritò pro vate vocabere leno,
Elogio sceleri conueniente tuo.
Si legeret casu spurcum Lucretia carmen,
Contereret presso carmina lecta pede.
Quod prohibet fieri, quod vult natura taceri,
Promis, & vrbanum mellifluumq; putas.
Falleris haud aliter, quàm qui pro piscibus hydros,
Pro violis tribulos, aut aconita legit.
Id canis, à sola quòd sit meretrice videndum,
Quòd, nisi lasciuo, non queat ore legi.
I procul à grauium cœtu scelerate virorum,
Fer procul à sacra relligione gradum:
Hæc leuitas grauibus fit pernitiosa Poëtis,
Namq; leues studio credimur esse pari.
Non bene de fidei rebus sentire putamur,
Innocui culpæ lædimur ense tuæ.

Hi veriti non sunt sanctas per scorta sorores
Ducere,& ad tantum sollicitare nephas.
Vina Mimallonia vobis dant Cretica baccha,
Et vetat infundi sordida Thyas aquam:
Tale docet Semeles puer & lemargia carmen,
Bacchidas & Veneres ista poësis olet.
Castalium veri potant,non vina,poëtæ,
Sobrietas fons est,ebrietasq; merum.
Qui bibit assiduè gelidis de fontibus vndam,
Et vitreo siccam diluit amne sitim,
Carmina casta facit,Veneris commercia vitat,
Nec mouet adversus ora pudica leues.
Vina iocosq; canunt Veneris Bacchiq; poëtæ,
Quod latet in vapido pectore carmen olet.
Hi sunt,quos statuens sancti consortia cœtus,
Esse procul iusta iussit ab vrbe,Plato.
Fautores scelerum corruptoresq; iuuentæ,
In mala deceptum plurima vulgus agunt:
Dumq; licere volunt suasit quæcunq; voluptas,
In mores acuunt spicula multa pios.
Improba garrulitas verbisq; procacibus ardens
Seminat in sanctam noxia verba fidem.
I miser,& veniam superos pro crimine posce,
Ante flagellati vulnera quinq; Dei,
Voce,genu flexo,lachrymis,& pectore tonso,
Fletibus erroris damna repende tui.
Carmine qui celebrat vesana Cupidinis arma
Et Veneri neruos ingeniumq; dicat,

Hic iacit in saniem violas, in stercus amomum,
Atq; sub obscœnos lilia verna sues.
Sulphuream lethes haurit de fontibus vndam
Et Stygiam lato gutture potat aquam.
Se facit indignum superos qui cernat & astra:
Nam miser solam lumina vertit humum.
Transfugit à Superis ad limina Ditis, & ardet
Gaudia contempto luxuriosa Deo.
Est opus ardentem frenis arcere iuuentam,
Nec sinere in mores luxuriare malos.
Collige terrenis mixtum de sordibus aurum,
Gemmaq; in illustri splendeat ista loco.
Est Deus, & trinum semper laudabile numen,
Vnde trahunt rerum semina prima genus,
Spirituum soboles cœliq; decemplicis astra,
Astrorumq; vices multipliceſq; viæ.
Sunt animæ diuûm nitido quos æthere virtus
Donat, & hos sanctos indigeteſq; vocant.
Et quæ materiam præbent elementa caducis
Rebus, & æternæ dant alimenta neci.
Sunt Erebi manes, sunt Tartara nigra, lacusq;
Sulphurei, & nigri regna profunda Iouis.
Sunt loca pœnarum, sunt altæ ergastula mortis,
Sunt quibus æterno lucifer igne calet.
Sunt scelerum pœnæ, tormentaq; debita nostris
Sordibus, & Veneri carminibusq; tuis.
Sunt ea, quæ profert aër, quæ parturit æquor,
Quæ generat pingui Dædala terra sinu.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE

Theologi, carmen:

AD D. FALCONEM PROTONOTARIum, cuius beneficio ex omnibus periculis est liberatus.

Debeo, sed curæ prohibent, tibi carmina Falco,
Ægraq; mēs varijs sollicitudinibus.
Dignus es æterni cui decernantur honores,
Sacraq; solenni conficienda die.
Sicut enim domitis proles Tirynthia monstris
In superûm sanctas fingitur isse domos,
Sic vbi fatales Lachesis tibi voluerit annos,
In Paradisiacos ibis ab orbe lares.
Et nisi relligio viuis ea dona negaret,
Iam tibi lucentes poneret ara focos.
Nec magis adiuuit fessum labor Herculis orbem
Quàm tua gentiles prouida cura meos.
Te duce, de Scyllæ canibus, de fauce Charybdis
Eruimur, placido perfruimurq; mari.
Te duce, cum paruo nauis mea remige tutum
Fecit Sarenosæ per vada Syrtis iter.
Nostra Caphareo duce te, sub vertice puppis
Transiit, & Tyrium quà tulit vnda bouem:

Cur igitur quoties Romana reuisere tecta
Cogimur, in propria non licet esse domo?
Da Latios, Romane, lares, da cernere Tybrim,
Da patriæ nobis regna beata tuæ.
Auspice te nobis fas hoc sperare putatur,
Qui regimen cymbæ pontificalis habes.
Nos quoque qui cupimus Romanum extollere nomen,
Suscipiet facili Martia Roma sinu.
Si fuit Andino mitissima Roma Poëtæ,
Nos quoque, quos aluit Mintia terra feret:
Aeolus es nobis, pelago dominaris & auræ,
Da Zephyros nostræ remigiumque rati.
Sic tibi syderei dominam placabis Olympi,
Et pluet ætheria iugis ab arce fauor.
Sed propera longo Lachesis iam fessa labore
Cogitat immiti rumpere fila manu.
Post obitum benefacta manent, æternaque virtus
Non metuit Stygijs ne rapiatur aquis.

In eundem.

SI mea Pierius coëuntibus vndique riuis
Assiduè currat totus in ora liquor:
Non potero meritas Falco tibi soluere grates,
Digna nec officijs fingere verba tuis.
Ille satisfaciat, qui se contemnere dixit,
Nec calicis vilem frigidioris aquam.
Ne tamen ignores humilis pia vota Poëtæ,
Paupere de loculo vilia dona damus.

Tunc tibi, Romulea cùm nos donaueris vrbe,
De locuplete penu xenia magna dabo.
Hec sunt quæ veniens minus vt via læderet egi,
Dum studet obsequio nostra Minerua tuo.
Ista leges, quandò venient post seria ludi,
Cùm dabit extremas mensa secunda dapes.
Nulla suo res est si sit data tempore vilis,
Apta ferunt magnam tempora rebus opem.
Opportuna tibi poterunt solatia ferre,
Tempore si fuerint carmina lecta suo.

In eundem Hendecasyllabi.

FAlco Romulæi pater senatus
Nemo me, quia sit seuerioris
Vitæ relligo, putet negasse
Fontis Castalij beata rura.
Indoctos homines fatigat ista
Simplex rusticitas, peritiores
Quales Ambrosius, Boetiusq́;
Qui mores tetricos, & altiorem
Fœlici patriam sequuntur aura,
Musas & studium latinitatis
Complexi, fidibus lyraq́; morbos
Tollebant animi grauesq́; curas,
Iucunda modulatione fretum
Pennis ingenium velut quibusdam
Sublatum rapitur, Deumq́; dulci
Illapsu recipit, bibitq́; nectar

Quo mensæ superûm fruuntur omnes,
Hi verè Lyrici fuêre vates,
Sicut Pindarus, insulaq; virgo
Lesbi gloria, grandiorq; plectro
Alcæus modulans vetustiore,
Et Dauid Tyrio decorus ostro
Percurrit cytharam manu sonantem,
Et sanctos superis canunt honores.
Hinc laudes veniunt piíq; cantus,
Hinc hymni resonant choros per omnes.
Istos, posthabitis minus peritis,
Auctores imitans tuis patentes
Campos auspicijs perambulabo,
Nec vulgi, duce te, proteruientis
Nugas iudiciumve pertimescam.

In eundem.

DIcet adulandi studio mea carmina lector
In laudes nimium luxuriare tuas.
Inuidiæ morbo præsens malè iudicat ætas,
Iudicium melius posteritatis erit.
Credite venturi, mendacia nulla libellus
Ni malus interpres decipiatur, habet.

Cur libellus Falco dicatur.

QVòd mihi curuêtur vel crura, vel vngula, lector,
Tale mihi nemo nomen inesse putet.
Sed quia Falconis versu meliore canendi
Clauditur exiguo gloria magna sinu.

Nec tamen immensas licuit comprendere laudes,
Nec fragiles chartæ pondera tanta ferunt.
Amphora Tyrrhenæ quantum deglutiet vndæ,
Falconis tantum pagina nostra capit.
Hoc fuerit specimen, reliquam qui cernere mercem
Postulat, Aoniæ Phocidis arua petat.

Ad Pomponium Lætum.

SI mea Falconi placuêre poëmata forsan,
Aedere & à populo iam licet illa legi.
Ipse etenim cauta versus appendere lance
Nouit, & ingenij lumen & artis habet.
Tu superes, cuius sententia quæritur, ac si
Sit Clarij dictis anteferenda Dei.
Si placet ædantur, si displicet eccule: nam sunt
Omnia iudicio subijcienda tuo.

In Fal. Dist. ad pont.

Ducere sopitis pastor potes ocia curis,
Falco tuas Argi more gubernat oues.

In eundem.

Quod fuit Atridæ Nestor, Centaurus Achilli,
Hoc patriæ Falco Pontificumq; patri.

In eundem.

Sæcula Falconem si fortunata tulissent
Vel Cato, vel Fabius, Fabricius ve foret.

In

In eundem.

Sic alios Falco superas in rebus agendis,
Vt Libyæ sterilem fertilitae Samum.

In eundem tetrastichus.

Quanta rosis inter vernos est gloria flores,
Inter aquas Nymphis oceanitidibus,
Inter sydereos Triuiæ splendoribus ignes,
Falco tibi in patrio gloria tanta foro.

In eundem.

Vir bonus est precio sua qui communicat aquo,
Falco mihi gratis res operasq́ dedit.

In eundem.

Cur tibi tot bona sunt & tam præstantia, Falco?
Cultus ager quia plus fertilitatis habet.

In eundem.

Insignis virtute Cato, Pompeius honore,
Tullius eloquio, relligione Numa.
Relligio, probitas, honor, & facundia tecum,
Sicq́ viros Falco quattuor vnus habes.

In eundem.

Cur malè custodit tua ianitor atria, Falco?
Quòd scit in occulta turpe nil esse domo.

In eundem.

Cur tibi sunt dociles serui sine crimine, Falco?
A simili mores accipiuntur hero.

In eundem.

Cur sors Falconem nec læta nec aspera mutat?
Mascula quòd virtus pectora firma facit.

In eundem.

Sunt propria, sunt qui niteant virtute parentum;
Falco tuam radiat splendor vterq; domum.
Sed tuus est maior: nam quicquid laudis in omnes
Sparsit auos virtus prodiga, solus habes.

In eundem.

Maxima cum doctis cur habet commercia Falco?
Quòd paritas homines conciliare solet.

In eundem.

Si te tristis adit quisquam cur lætior exit?
Falco tuum Charites concomitantur iter.

In eundem.

Nicomachi natò si fas est credere, Falco,
Non tibi iam laus est, sed referendus honor.
Est honor, in portum cùm puppis ab æquore venit;
Laudibus inceptum continuatur iter.

In eundem.

Quid tibi cum Musis qui tanta negocia tractas?
Pinguis ager syluis graminibusq; viret.

In eundem.

Quos aliæ prohibent, recipit tua ianua, Falco,
Non tua, sed populi commoda solus amas.

In eundem.

Publicolæ nomen Paries inscriptus habebat,
Falconis credi debuit esse domus.

In eundē, de Parione quasi sit pater regionis.

Area Falconi Pario coniuncta vocatur,
Falconem regio prædicat illa patrem.
Dat tibi concisum laudis compendia nomen,
Omnis vt eulogio lingua sit apta tuo.

In eundem.

Cur genium fraudas, cur respuis ocia, Falco?
Calcar habet virtus, desidiamq; domat.

In eundem.

Cur Scytha, cur Græcus, cur te veneratur Iberus;
Vtitur officijs qualibet ora tuis.

In eundem.

Argolicas maior, Tyrias minor vrsa, sed omnes
Aurea Falconis stella gubernat aquas.

In eundem.

Cur tua distinctis fulgent serpentibus arma?
Philtra minus si sint dissociata nocent.

Hæc

Hæc hominem signant, qui bella domestica sedat,
Et quæ ciuilis suscitat arma furor.

In eundem.

Vndè fit vt doctos vocet ad conuiuia Falco?
Ne pars officio temporis vlla vacet.

In eundem.

Cognita cur tibi sunt idiomata barbara Falco?
Ex toto virtus orbe petita tua est.
Pullytropum vates dixit Smyrneus Olyssem,
At ego te sanctum pullytropumq; voco.

In eundem.

Cur nunquam alternis cedunt tua seria ludis?
Nempè quòd abstrusum mens tua numen habet.

In eundem.

Ora tuas Falco resonant cur omnia laudes?
Est laus, & non est dicere vera labor.

In eundem.

Cur tibi tam leuis est, cur tam iucunda senectus?
Libera quòd vitijs tota iuuenta fuit.

In eundem.

Cur tua tam grauibus virtus non frangitur annis?
Nec patitur vita deficientis onus?
Corpora mens, mentem virtus, Deus omnia seruat:
Cur minuet vires longa senecta tuas?

In eundem.

Quid valeat virtus ad acerba ferrea sortis
Spicula, Falconis testificatur honor.

In eundem.

Cur aliquando fuit tibi sors inimica nocensq́?
Quòd virtus fuerit semper amica tibi.
Aemula virtuti sors est, quos eleuat illa
Ista premit crispo torua supercilio.

In eundem

Cur te dißimulas? cur non in honore superbis?
Falco supercilio gloria vera caret.
Sors facit elatos, & rusticitate tumentes,
Et generant mores corda superba feros.
Exhilarans frontem virtus augusta serenam,
Cor placidum, clemens, mite piumq́ parit.

In Falconem Elegia.

DIcite, Falcones habeat cur Martia paucos
Curia, quæ colitis Phocidis arua Deæ?
Dicite, dũ tenui strepit Allia murmure, dũ sol
Vrget ab excelso pectus & ora polo.
Dum semusta sonant querulis arbusta cicadis,
Dum madet, & muscis sollicitatur equus:
Dicite, sed neruis non est opus, ore canendum
Aridulo, media carmen equestre die.
Cùm dabitur secura quies, meliora canemus,
Nunc satis est celeri ducta figura manu

Finieram, vocem mox exulit vna sororum,
  Paucaq; disparibus rettulit ista modis.
Est domus in summo saxosi vertice montis,
  Ardua quo durum semita tollit iter.
Auratus paries gemmis vestitur vbiq;,
  Artis Apelleæ nobile fulget opus.
Hic sunt qui Sophia, qui relligione vel armis
  Aut aliter summum promeruêre decus:
Hic retinet bello præstans & pace Robertus
  Inter Martigenas regia sceptra duces.
Ipse Seuerini generis nitor, ipse Latinam
  Militiam, pacem, iustitiamq; regit.
Hic est Carraphiam qui tollit ad æthera gentem,
  Cui placidum mitis nomen oliua dedit.
Hic est Romuleæ prisco de sanguine gentis,
  Qui veteres Falco laudibus æquat auos.
Vidimus hos virides lauri gestare coronas,
  Et loca quenq; suo prima tenere choro.
Tota cohors tribus assurgit, nec vidimus horum
  Quis prior, & cuius palma secunda foret.
Atria prima labor, tecti penetralia virtus
  Seruat, in extrema parte locatur honor.
Horriferum labor est & inexorabile monstrum.
  Quale quod infernas excubat antè fores.
Pectora lata tument, collum breue, brachia setis
  Hispida, neruosæ marmoreæq; manus.
Hic Cadmi superanda seges, mactanda Chimæra,
  Atq; Medusæ colla secanda feræ.

Hic vigil Hesperidum custos fallendus, Iason
Hic domat iratos, flammea monstra, boues.
Hic fuit Hippolytus cursu laceratus equorum,
Et citò virtutis viuificatus ope.
Nam labor in varias solet imigrare figuras,
Nunc leo, nunc aper est, nunc bouis ora gerit.
Sicut Acarnano est de flumine fama Deoq;,
Qui vada Carpathiæ lata tenebat aquæ.
Plurima barba, micant oculi, stant cornua fronte,
Esurit, & sicco semper in ore sitis:
Sudat, & in rorem facies & pectora currunt,
Nulla quies, nulla est desidiosa dies.
Ilia magna, femur validum, sine pondere venter,
Desinit inflatos tibia longa pedes.
Bile tumet, furit, intrantes clamoribus arcet,
Vociferat toruum, multiplicatq; minus.
Vt reor, hoc prisci vates dixêre Mineruam,
Nam minuit vires debilitatq; labor.
Qui cupiunt igitur sanctos intrare recessus
Longa prius duro prælia Marte ferunt.
Dicitur Alcides Ericem qui vicit, ab isto
Victus in herboso procubuisse solo.
Et nisi certantem virtus miserata fuisset,
Semper erant sacræ limina clausa domus.
Ipsa fores referans fessum totoq; labantem
Corpore, porrecta traxit ab hoste manu.
Huc veniunt homines virtutis imagine ducti,
Sed refugit verso territa turba pede.

Hic opus est animis, & firmi pectoris ausu,
Vincit quem longæ non domuêre moræ,
Degeneres animi primo in certamine cedunt.
Nec pudet expelli, nec dare terga fugæ,
Limen ad hoc Falco pugnare viriliter ausus
Obtinuit fractis regia tecta feris.
Hicq; diu doctus delubra subiuit honoris
Victor, & immensas indè recepit opes.
Sicut Aristeus post victi prælia monstri
Repperit occiso dulcia mella boue.
Et quoniam pauci superant hæc atria, paucos,
Falconi reperit curia sancta pares.

In Falconem.

Vndè magistratus, Falco, tibi gloria tanti?
Quos aluit virtus, magnificauit honor.

In eundem.

Pulsa redi virtus, reuocat te libera Roma,
Nam patriæ Falco regnat in vrbe pater.

In eundem.

Est aliâs falco superat qui cæde volucres,
Hic alios meritis & pietate viros.

In eundem.

Praxiteles sculptor, vates Maro, pictor Apelles,
Herbipotens Chiron, belliger Hector erat,
Musicus Amphion, Tiphys nauarchus: Apollo
Fatidicus, Mars vi, maximus arte Sinon.
Gnosiacis Alcon iaculis clarebat & arcu,
Mercurius linguæ munere, Castor equis.

Automedon currus moderatur, Aranea telam,
Artifices Pallas, Luna bicornis aquam.
At commune bonum Christiq; negocia Falco
Curat, & hac illi culmen in arte datur.

In eundem.

Desipiunt Romam qui degenerasse fatentur,
Romuleos Falco laudibus æquat auos.

In eundem.

Iam Romana satis tuto ratis æquore fertur,
Nam pelagus Falco remigiumq; tenet.

In eundem.

Cur est pulsa fames, Romæ cur bella quierunt?
Quòd Cererem Falco, temperat atq; Iouem

In eundem.

Arma placent aquilæ. parit aurea secula Falco
Ciuibus, hic Christo militat, illa Ioui.

In eundem.

Omne Quirinali scelus eijcietur ab aula:
Limen enim Falco pontificale tenet.

In eundem.

Quid gemis amissas aquilas, priscumq; decorē
Roma? tuus Falco te reparare potest.
Roma, meos, inquit, vexat discordia ciues,
Nec ratio sed iam uiuit in vrbe furor.
Iste meus nulla dolor est sanabilis arte,
Deridet medicas ista podagra manus.

Non si præteritos reuocet noua purpura reges,
Non si Cæsaribus, Consulibusué daret.
Falconem fateor si spes foret vlla salutis,
Forsitan ærumnas posse fugare meas.

In eundem.

Quid tibi Mecœnas quòd sis sub cæsare Falco
Proderit, exclusus si sit ab vrbe Maro?

In eundem.

Quosdam Thraicios audiuit Roma loquentes,
Palluit, vltores credidit esse Gothos.
Tunc ego, dum Falco dum regnat Acacius inquam
Roma sede, & nullo sollicitere metu.

In eundem.

Auget opes alius Romæ, studet alter honori,
At studium Falco relligionis habet.

In eundem.

Cur populo semper domus est Falcònis aperta?
Quòd sit honestatis iustitiæq; domus.

In eundem.

Sceptra tenet Falco, Romana Catonibus aula
Paret, in Assyrios Sardana palus eat.

In eundem.

Aurea Falconis virtus est sydere maior,
Non metuam rutilæ flammea monstra comæ.

In eundem.

Vidimus aſſueto priuatum lumine ſolem,
Pallida turbato vidimus aſtra die.
Vidimus horrendos criniti ſyderis ignes,
Et grauis attonito regnat in orbe pauor.
Non ego defectum Phœbi, te ſoſpite Falco,
Non metuam fulmen terribileſve comas.
Non metuam terræ motus, non æquoris æstum,
Non canis æſtiuo cùm furit igne ſitim.
Scimus enim, quoniam Deus eſt pietatis amator,
Ventura auſpicio proſpera cuncta tuo.

In eundem.

Innumeros Phœnix, & Phœbi nuncius annos,
Viuit, Hamadryades tempora longa Deę.
Sæcula tot ceruus, tot viuit ſæcula cornix.
Aſt hominum paucis vita diebus abit.
Rectè igitur, Falco, maior tibi cura dierum,
Quàm ſit opum, redit æs, non redit vlla dies:

In eundem.

Eſt tibi diuitijs virtus & honoribus impar,
Cur dat inæquali præmia lance Deus?
Præmia virtutum non ſunt mortalia, tanti
Nemo voluptates diuitiaſve putet.
Aſt tibi ſupremo melior theſaurus Olympo,
Vndè tui merces tota laboris erit.

In eundem.

Diues es, at Crœso longè locupletior esses,
Si meritis hominum diuiderentur opes,

AD EVNDEM DE VIRTVte Sapphicum carmen.

Cùm Deus magnū fabricaret orbem,
Et polos altos sinuaret arcu,
Iussit æterna rutilare pulchrum
Lampade solem.
Iussit & lunam dubia micantem
Luce sublimes agitare currus,
Et per obscuras aliena ferre
Lumina noctes.
Aureis cœlum variauit astris
Quæ per ingentes reuoluta gyros
Fata dispensant, humilisq́ terræ
Regna gubernant.
Aëris tractus auium canoris
Cantibus, terras nemorum virenti
Fronde, diuersis decorauit altum
Piscibus æquor,
Tunc ad argutos Philomena cātus
Guttur aptauit, didicitq́ voces
Psithacus nostras, nituit superbo
Tergore pauo.
Barbaram citrū preciosus Athlas,

Ida funebrem peperit Cypressum,
Pelion Quercus, Solymæ tulerunt
Balsama syluæ.
Et Tagus fuluo nociturus auro
Fluxit, & Crœsi viridem per oram,
Lydius cursu properauit Hermus
Inuidioso.
Tunc per humentes pelagi meatus
Squammea cinctus populi caterua
Post suum fluctus equitauit altos
Protea delphin.
Sic Deus cœli maris atque terræ
Fecit ornatum, tamen ad decorem
Mentis humanæ magis applicauit
Artis acumen.
Mens enim summo nimium parenti
Chara pro vitæ sapienter actæ
Præmio, mundi fuit in beatum
Limen itura.
Dumque ei cultum dare singularem
Cogitat, pulchris Areten capillis
Fortè prospexit spaciosa solam
Ire per arua.
Namque flāmantis meditans Olympi
Lumen, & cursus Arete volantes,
Nomen aptabat numerumque claris
Addidit astris.
Iam maris fluxum tumidosque fluctus

Norat, & quare tremebunda tellus
Fluctuet, quare iaculetur aër
Nubibus ignes.

Norat & linguas, hominumq́ mores,
Et quibus falli solet & refelli
Veritas tecto malè nota vultu
Norat elenchos.

Fecerat nostræ documenta vitæ,
Et quibus cœli peteremus arcem,
Sortis humanæ miserata casum,
Fecerat artes.

Hanc Deus menti comitem ducemq́
Fecit, vt casus patienter omnes
Ferret, & nullo scelerum tumultu,
Deijceretur.

Ipsa nos duros vocat in labores
Nec dies nobis sinit ociosos
Hoc, ait, nostros petijsse cœlum
Calle parentes.

Ipsa Falconis comitata gressum
Fecit vt, duros tolerans labores,
Iret ad summum decus atq; vitam
Labe carentem.

Ipsa Falconis vigilanter aurem
Vellat, & nostri memorem negoci
Reddat, vt portum breuiore cursu
Cymba subintret.

In eundem de virtute.

Mens virtutis inops, mare piscibus, alite cælum,
Syderibus mundus, grammine terra carens.

In eundem de virtute.

Pyramides Nili, Pharos insula, Iuppiter Ammon
Mausoli & Triuiæ marmora celsa Deæ.
Regna Semiramidis, Romana palatia iunge,
Si placet, & Solymi templa superba Dei.
Talia simplicitas hominum miracula dixit,
Quæ nisi terrenas nil speculatur opes.
Hæc lapidum moles cælataq; saxa fuêre,
Quæ grauis eximia fecerat arte labor.
Longa dies marmor solidum contriuit & æra,
Tempus enim dura singula fauce terit.
Maius opus virtus, quam nec dissoluere possunt
Tempora, nec rauco fulmina pulsa sono.

In eundem de virtute.

Plurima virtuti laus hic, at præmia nulla,
Nam Deus illius præmia solus habet.

In eundem de virtute.

Eximiæ claros cur ad virtutis honores
Ex humili plures vidimus ire loco?
Pauperibus virtus quia sit sine dote maritis
Nubit, habet grandes sors opulenta viros.

In eundem de formoso & studioso.

Iuncta venustati probitas iuuenilis, in auro
Candida purpureis lilia mixta rosis.

Additus

Additus in calatho violis amaranthus eburno,
Et cum purpureo Medica mala croco.

De deformi studioso.

Abdita deformi virtus sub corporis antro,
Tecta cauernosis Attica mella fauis.
Rex in veste rudi, lutea thesaurus in vrna,
Phagina gemmato dactylo theca sinu.

De pulchro & vitioso.

Forma Mephitifero polluta libidinis vsu,
Picta cadaueribus plena sepulcra nouis,
Fœta venenosis argentea vasa colubris,
Oblita tartareo lactea gemma luto.

De deformi vicioso.

Improbitas animi deformibus addita membris
Virus in obscœno triste nocensq́; cado.
Frigida limosis inclusa paludibus hydra,
Turpibus in lustris dente superbus aper.

In eundem de virtute.

Alcides Lapythas, Indos deuicit Iacchus,
Isthmiaco iuueni præda Chimæra fuit.
Pelleus Babylona labor tristemq́; Darium
Vicit, & Iliacas Mennoniasq́; domos.
Aesonides fuluum vellus Danaæa propago
Gorgoneos angues æquoreamq́; feram.

Cæsaris occiduo veniunt ex orbe triumphi,
Scypiadæ Libycos perdomuêre lares.
His æterna dedit laudum præconia virtus
Maior, & immensum fortia facta decus.
Ardua res vicisse alios, victoria maior
Est animi fluctus composuisse sui.
Subiecisse metus, & debellasse timores,
Gaudia spemq́ graui supposuisse iugo.
Propterea longè maior tua gloria, Falco,
Surgit, & armatos vincis honore duces.

Cur boni viri post habeantur.

Spontè malos homines, & noxia gramina nutrit,
At melius semen ferre recusat, humus.
Mitior est proprijs, alienaq́ pignora semper
Tractat inhumana dura nouerca manu.
Vir bonus est cœli, malus est telluris alumnus,
Quos igitur cœlum diligit, odit humus.

De cõmuni lætitia in magistratu Falconis

Fusca prius quare fulgent candore niuali
Atria, & albentes explicat aula sinus?
Cur domus exultat? moles cur læta coronas
Induit? & multa ianua fronde viret?
Barbara cur nitidos velant aulæa penates?
Aurea cur pictum signa lacunar habet?
Roma senex alacri cui nam venit obuia pompa?
Quò properat celeri tota iuuenta pede?

Tybris

Tybris ouans gestit, sicut gestiuit Olympus,
Cùm redijt victo Iuppiter Encelado.
Hæc ego dum meditans tacito sub pectore voluo
Concita vox aures impulit ista meas.
Fortunam superat virtus, prudentia fatum,
Curat honestatem iustitiamq; Deus.
Ista viris grauibus fecit populoq; Quirini
Falco magistratu gaudia tanta suo.

Ad Philippum Baueriam.

Turbida nunc vrsos clamat nunc Roma columnam,
Esse quid attonita pacis in vrbe potest?
Et nisi Falconis scirem me numine tutum,
Iam mea populifer cerneret ora Padus.
Propterea diui repetes cùm limina Petri,
Ne fluat in longos fac mea causa dies.

Ad Falconem.

Cùm Deus extructo terras inuiseret orbe,
Cunctaq; de veteri cerneret orta chao.
Naturæ ex vtero traxit duo pignora, quorum
Nutibus humanæ diuiderentur opes.
Virtutem Sortemq; vocant, temeraria Sorti
Frons fuit, at Virtus casta, modesta, proba.
Mentis inops orbamq; ferens Sors lumina frontem,
Iustitiam nescit, consilioq; caret.
At Virtus grauis, æqua, sagax, innoxia, verax.
Pondera mensuras corrigit & numeros.

Quod iubet vtilitas Virtus, quod poscit honestas
Præstat, inaudita nil ratione facit.
Sors autem quicquid præceps sine lege libido
Suggerit, instabili datq; adimitq; manu.
Ipsa sibi satis est, ipsa sibi præmia virtus,
Sors est præter opes & sine honore nihil.
Has sibi, quod nemo potuit sine numine, tandem
Eualuit Falco conciliare duas.
Nec mirum, quoniam quisquis veneratur Olympum
Ipse sibi cœlos subijcit atq; Deum.

Colloquium inopum de Falcone.

Dixit inops inopi sacram Laurentis ad ædem,
Quid facis ad Floræ tristis inersq; forum?
Dum mea, respondit, tractare negocia tento
Haurior assiduis quotidie aucupijs.
Aes perijt, nec habet finem rerum vlla mearum,
Quid faciam infœlix? vnde precabor opem?
Obtinet expulsa probitate pecunia Romam
Nec Deus in tota possidet vrbe locum.
Quot sunt Romæ homines tot eunt per compita fures
Quosve canes speras, experiere lupos.
Ii Lacedæmonij, Scythiam petiêre Quirites,
Nam Lacedæmonij furta licere putant.
At Scythiæ populi damnant grauiterq; minantur,
Vt mos consulibus Cæsaribusq; fuit.
Omnibus esse lupos licet in regione luporum,
Inter Pigmeos non pudet esse breuem.

Desipis

Desipis alter ait, fugat hac opprobria Falco.
Nec sua sub tali sacula labe finit.
Sta pede Falconem, sine re sine munere vinces,
Omnis ab hoc saltem fraus aliena viro est.

In Falconem

Nuper ab Exquilijs quosdam descendere latis
Frontibus, & lento vidimus ire pede.
Dumq; meos eadem fero per vestigia gressus,
Et sequor æquali praua terga gradu.
Audio miscentes concordibus ista loquelis
Verba, decem breuibus subijcienda modis.
Vidimus antiquæ specimen virtutis in vno,
Et Fabium, Curium, Fabriciumq; viro.
Cæsareos animos, cum relligione Catonis,
Attilijq; fidem, cum pietate Numæ.
Vidimus ardentem Christi pro nomine Petrum,
Et celebrem Pauli vociferare tubam,
Eloquium Marti, Demosthenis atq; Salusti,
Et Brutos, Magni cum probitate, duos.
Continet hos omnes soncto sub pectore Falco
Idq; quod est Falco plus habet omnibus his.

AD D. FALCONEM DE MORte Philippi Baueriæ Querimonia.

Maxime vir patriæ pater & mea gloria Falco,
Impulit in luctus me noua causa nouos.
Tristor, & in tenebras lucem vertêre dolores,
Nec mihi nocte datur, nec mihi luce quies.
Baueriam rapuit pestis Romana Philippum,
Perdere tam sanctum mors fuit ausa caput.
Inuida mors siquid miseris videt vtile terris,
Insidiatrices mittit ad arma manus.
Cur veneranda mori permisit pectora virtus?
Cur homini non est auxiliata suo?
Et Deus, æterno probitas cui fœdere iuncta est,
In cineres talem cur sinit ire virum?
Quot mala, quot clades hæc tanta licentia mortis
Attulit indigno quot premit ora situ?
Conquerimur, nec fert aliquem querimonia fructum,
Quottidie querimur, quottidie rapimur.
Si perimat sæuos hominumq; cruore madentes,
Iustius & longè mitius esset opus.
Si cadat Euristheus aliquis si infidus Olysses
Non est qui facinus non putet esse pium.
Iste nec immiti tractabat spicula dextra,
Nec sæuum rigidi Martis amabat opus.
Arte regens acres sicut Theodosius iras,
Mitis, & in nullos ore molestus erat.

Omnibus innocuus, casu tranquillus in omni,
Nec tamen ignauo segnis inersq́ metu.
Iste Dioneam Venerem, Bromiumq́ subegit,
Votaq́ lasciuæ somniculosa gulæ.
Fecerat hospitium casto pia membra pudori
Sicut Iosephus, sicut & Hippolytus.
Non erat elatus, nec inani deditus auræ,
Qualis Tarquinius, qualis & Ancus erat.
Ipse suas cunctis operas donabat amicis,
Officio tota sedulitate vacans.
Si quando vacuum tempus superesset, habebat
Siue Deus totos siue Minerua dies.
Languida nec fecit tardos ignauia sensus,
Nec vitam coluit Sardanapaliacam.
Prævigil ad mores animum reuocabat honestos,
Mensq́ erat ad curas ingeniosa pias.
Inuidiæ nunquam potuit tabescere morbo,
Nec dedit atroci corda cremanda foco.
Totus erat pietas, totus clementia, totus
Et sine fraude fides, & sine labe pudor.
Non erat argenti cupidus, non ebrius auro,
Solum animi veras accumulauit opes.
Fortis, & à recto nulla reuocabilis arte,
Quale Numæ pectus, quale Catonis erat.
Non labor à rebus iuuenem reuocabat agendis,
Gaudia sudor erat, cura leuamen erat,
Ipse erat irato communis ab æquore portus,
Ipse erat in placido remus & aura mari.

Nec

Nec dum bisdenes aui transegerat annos,
Et tam diuitibus mens erat aucta bonis.
Quod longis aliqui vix eualuêre diebus,
Iste breui prudens tempore factus erat.
Non expectauit canos matura senectus,
Ante senem senuit, vir fuit ante virum.
Quis lepor, & Latiæ fuerit quæ gratia linguæ,
Quæ docuit tellus Romula testis erit.
Testis erit locuples nostri Pomponius æui
Gloria decuius plurima fronte bibit.
Hic si continuo rerum senuisset in vsu,
Isset ad heroum semideumq́ decus.
Notus erat Dirceus ager potauerat vndam,
Quæ subitò vates hausta deosq́ facit.
In viridi grauitas lætoq́ modestia vultu
Grata verecundi signa pudoris erant.
Cur fuerit virtus tenero tam clara sub æuo,
Causa, velut paßim dicitur, ista fuit.
Nam per Oliuerij vestigia sancta Carafæ
Aßiduus cœptum continuauit iter.
Adde quod hærebat lateri Falconis, & ista
Integritas ex his tracta duobus erat.
Nam iuuenis mores à conuiuentibus haurit,
Et calet admoto frigidus igne liquor.
Hi sunt Romulei duo sydera magna senatus
Vnde bonis lumen præsidiumq́ datur.
Iure igitur fratres fratrem defletis ademptum,
Tuq́ parens ventris pignora sancta tui.

Heu perijt generis proles clarissima vestri,
Heu cecidit vestræ gloria tanta domus.
Sed memores estote pias in sydera mentes
Ire, nec infernos posse subire lacus.
Viuit in æthereo, quem nos hîc flemus, Olympo,
Et gaudet luteas deseruisse domos.
Deseruisse graues resoluti corporis artus
Gaudet, & in superûm transiliisse choros:
Horriferam mortem, viuis quæ maxima pœna est,
Transiit, elysiis perfruiturq; locis.
Nos quoq; lugubri flemus tua fata, Philippe,
Carmine, decessus ingemimusq; tuos.
Tu mihi tractanti Romana negocia semper
Assiduas operas, auxiliumq; dabas.
Tu mihi solamen, miseris tu in rebus asylum,
Tu vada, tu venti, tu mihi portus eras.
Tu mihi fecisti, mea dum præconia narras,
Egregios inter nomina clara viros.
Propterea quotiens sacras accendimus aras,
Suppliciter pro te mystica dona damus.
Tu quoq; spiritibus, quorum tibi copia, sanctis
Mutua pro nobis vota precesq; dato.

SEQVENS ELEGIA EST DE pugna Virtutis & Fortunæ ad Falconem ſcripta.

EBRia Virtutem Fortuna laceſſere nuper
Cœpit, & hoc bellum dicitur orſa modo.
Cur latitas? vanaq; tegis grauitate timorem?
Si ſapis vt iactas, & potes, arma cape,
Te iuuat obſcuris nugas excudere tectis,
Semiuiros inter, fœmineoſq; choros.
Tu tibi ſola places, ſine te nihil vtile dicis,
Et populum ficto decipis ore rudem.
Vis Phœbæa tuis oracula cedere dictis,
Et ſomnos hebetes, deſidiamq; doces.
Aſt ego ſublimes animos ad ſydera mitto,
Et decoro gentem nobilitate meam.
Regna mihi ſubſunt & opes & purpura regum,
Et patitur leges terra, fretumq; meas.
Tu me ſtultitiæ, tu me leuitatis vbiq;
Arguis, & nomen polluis ore meum.
Efficiam ne te defendat inertia poſthac,
Si ſapis vt iactas, & potes, arma cape.
Nec lateo dixit Virtus, nec prælia quæro,
Nec fugio, leges conſiliumq; ſequor.
Si ratia poſcit pugnas, interrita pugno,
Si pacem præfert, ocia pacis amo.

De pietate loqui, de relligione, Deoque
Ad genus omne iuuat: nan genus omne rego.
Recta placent nobis, ratione carentia nunquam,
Et populum tali fallimus arte rudem.
Non Phœbæa meis, verùm tua cedere dictis
Plena volo obscœnis dicta libidinibus.
Ipsa leues animos in Tartara mittis, & omni
Dedecoras gentes impietate tuas.
Præficis indignos, & regna latronibus imples,
Subque tuo luget terra fretumque iugo.
Nec te stultitiæ, nec te leuitatis vbique
Arguo, tale tuum dat tibi nomen opus.
Efficiam certè ne me experiaris inertem,
Efficiam gladio confodiare tuo.
Desine deceptrix hominum Fortuna minari,
Nouimus & mores ingeniumque tuum.
Fas & iura times pro legibus vteris armis:
Nec pudet insontes præcipitare viros.
Te Duce Romani maduerunt sanguine reges,
Et plerique sua procubuêre manu.
Bella moues, nec scis motos sedare tumultus,
Sæpius accenso territa Marte fugis.
Nouimus ad Trebiam, Cannas, Transimenaque arua,
Stulticiæ vires consiliumque tuæ.
Te rupes Tarpeia canit, canit Allia laudes,
Et Gothus & fusco Vandalus ore tuas.
Aestiferum æquiparas nimbum, qui murmure multo
Surgit, & excussa languet inanis aqua.

Falco-

Falconem quoties fortemq́ insana Robertum
In sordes ausa es pauperiemq́ dare?
Cerne locis vt nunc niteant sublimibus inter
Purpureos patres, armigerosq́ Duces.
Hi sunt quos vesana fugas, cogisq́ subire,
Et terra & vasto longa pericla mari.
Alter ad Oceanum, finesq́ recurrit Iberos,
Dum fidei debet præmia ferre suæ:
Alter in Alpinis niuibus, Ligurumq́ per agros
Viuit, & ad Celtas, ad Senonesq́ fugit:
Et quia militiæ titulis excellit, & omni
Laude nitet, duplicem fœdifragumq́ vocas.
Quis sit, & eximiæ quæ sit prudentia frontis
Constat, & hoc victi non tacuêre Duces.
Hos experta potes quæ nostra potentia nosse,
Et qua conatus frangimus arte tuos.
Disce viros fortes & pectora sancta vereri,
Atq; meum cessa dilacerare genus.
Verùm adeò leuis es, tantisq́ furoribus ardens,
Vt nequeas iræ vim cohibere tuæ.
Qui pinxit Lycium voluit te pingere montem,
Dum variam fingit multiplicemq́ feram.
Ora leonis habes, quia primùm pectora fastu
Tollis, & audaces mittis in ora sonos.
Hircus olens venter, quia quos extollis, in amnem
Desidiam proni, luxuriamq́ ruunt.
Non opus exemplis, quorum mihi copia maior,
In Libyca quàm sit copia farris humo.

Vltima pars serpens, quoniam de crimine virus
Nascitur, & vitium dira venena parit.
Conscia mens culpæ Taxos, aconitaq; mandit,
Semper & in tenebras, suppliciumq; cadit.
His accensa grauem rapuit Fortuna pharetram
Et celeri torsit spicula multa manu.
Voce, manu, gladio, iaculis, cursuq; fatigat,
Et circunducto strenua pugnat equo.
Fixa manens eadem insistit vestigia Virtus,
Nec timet insanam, præcipitemq; feram.
Aegida nam rapidis Chalybum fornacibus vstam,
Et solido Clyopes ex adamante gerit.
Frustra igitur Fortuna truci superintonat ore,
Atq; leues circùm fertq; refertq; gradus.
Sæuit inutiliter ceu cùm graue sibilat œstrum
Obuolutans taurum, cornupetamve bouem.
Dum videt incassum se mittere tela per auras
Infremit, & crebro verbere pulsat equum.
Dum furit incautè, missisq; vagatur habenis,
Decidit, & fracto gutturis osse perit.
Marmoreo comites mœstæ imposuêre sepulcro,
Et super hoc quidam carmen inesse ferunt:
Hic iacet insani numen mutabile vulgi,
Lege carens, sola mobilitate potens.
Arma capit Iani, variasq; ferentia fruges
Cornua, cum clauo quo vada nauis arat.
Tunc ait ex media quidam sine nomine turba,
Qui varias sortis nouerat antè vices.

Fidite

Fidite Virtuti, Fortuna fugacior vndis
Non manet, & certam nescit habere domum.
Gaudia dum simulat, subuertere cogitat orbem,
Insidias ridens exitiumq; parat.
Propterea vasis Agathoclea legimus vsum
Fictilibus, verso dum timet orbe premi.
Discite quos sursum voluit rota ponere fastus,
Trudet ab excelso vos mora parua loco.

Ad eundem Falconem quod heroico carmine dicendus sit.

Falco Quirinalis decus immortale senatus
Quo duce restitui possent labentia Romæ
Mœnia, & illustres iterum sperare triumphos,
Dum modò nostra tuas elegia reponere laudes
Pergit, & exilem disperdit arundine cantum,
Ecce cothurnato gradiens heroica passu
Musa meum derisit opus, quid talibus, inquit,
Ionium remis audes tranare profundum?
Hic mihi non Sulmo, nec inerti nauita versu
Claudicet, huc opus est adsit vel Smyrna vel Andes.
Nam neq; Penelopes curæ, non Hippodamiæ,
Non Danaës plorandus amor. non vulnus Elissæ,
Parua decent humiles, paruo breuis hydria fonte
Conuenit, & paruis satis est breuis viribus aura.
Vel pedes incedit media de plebe viator,

Vel querulo vehitur plaustro, vel paupere cymba.
Magnanimus rex magnus equis curruq; superbo
Fertur, & audaces sulcat ratis ardua fluctus.
Magna decent magnos, magno Latonius arcu
Vtitur, ingenti Mauors accingitur ense,
Immenso tonat igne pater, maiora putatur
Gurgite sub vitreo gestare tridentifer arma.
Huc igitur Phoebaea cohors Phoebaea supellex
Plectra, lyraq; volent, & sacri gloria fontis.
Huc pluat Eurotas, huc omnia Phoridis arua
Certatim gelidos latices & lactea mittant
Flumina, Lauretis, variaq; virentia fronde.
Non sit in Aonijs regio sine vocibus oris,
Non sine laude nemus, nulli sine carmine fontes.
Illustres Falconis auos cantate, piamq;
Primæuigeneris prolem clarosq; nepotes,
Ipse quoque altisono tollatur ad æthera cantu:
Cuncta sonent heroa nouum, quem Rector Olympi
Diuorum ascripsit numero, qui carcere liber
Corporeo implebit de sed bus ætheris vnam.
Dicite, & illustrem trans æquora mittite famam,
Audiat hæc Tanais, mirentur Iberica regna,
Et Pelusiacas carmen referatur ad aures.
Et Didonis ager Romanis æmulus aruis
Audiat hæc, trepidetq; iterum Romana reuerti
Claßica, & Ausonijs iterum dare mœnia flammis.
Scipiades iterum metuat, dum talibus audit
Nunc quoq; Romuleas habitari ciuibus arces.

Tran-

Transeat hæc Arabes nigros ea fama per Indos,
Et repetat Scythicos per Serica regna colonos.
Palladias artes rimatus in omnia venit
Phœbeæ secreta domus, primordia nostri
Fontis, & æthercam penetrauit lumine molem.
Sæpè Meduseis facunda liquoribus arua
Abluit, & nostris diues remeauit ab oris.
Ipse iubet paßim sanctos adolescere mores,
Priscaq́ cœlestis renouat vestigia vitæ.
Nec pessum sinit ire pios in egena patentes
Compita fert loculos, & in agmina seminat aurum:
Ferreus ad Romæ populiq́ negotia nunquam
Flectitur, & palmæ similis, quæ pondere pressa
Altius extollit ramos, oneriq́ resistit,
Strenuus & solers & frangi nescius ira,
Propositi fideiq́ tenax, sine munere nullos
Pro virtute fugit, pro relligione labores.
Quod nisi Falconis quicquam de laudibus aufert
Liuor, ad excelsos veterum se attollet honores,
Nec sinet extingui gentis monumenta Latinæ,
Et sua viuaci decorabit secula laude,
Inq́ dies vestros rediisse videbitur ætas
Aurea, & antiquæ surget Virtutis imago.
Perpetuis igitur circumdate tempora sertis,
Et lauros, hederasq́ ferat frondemq́ Minerua,
Hæc ait, & ridens elegos humilem poësim
Et caput auertens indignabunda recesit.

BAPTI-

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, DE CONTEMnenda morte Carmen elegiacum, ſexcentis locis, ab auctore ſuo caſtigatum: In quo mentem ſuam alloquitur Poëta.

QVid mœres? fatumq; times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Dum trepidas, tuus iſte metus mea viſcera torquet
Ex animo in corpus labitur iſte timor.
Aegra tuum pallet facies confeſſa dolorem,
Et confecta premit pectora frigus iners.
Deſine triſtari, non poßidet omnia fatum:
Maxima pars rerum nil timet arma necis.
Nam Deus imperium vitæ præſtantius eſſe,
Atq; breues mortem iuſſit habere manus.
Vnda, ſolum, ſubeunt mortem, ſubit ignis & aër,
Quæq; ſuo coitu quattuor iſta ferunt.
At quia longè alio ſunt ædita ſemine, ſemper
Frons eadem cælo, ſyderibusq; manet.

Ipſe

Ipse tamen rerum pater omnia vertere posset
In chaos antiquum, materiamque rudem,
Sed diuina suis bonitas non inuida rebus,
Omnia quæ fecit viuere & esse sinit.
Viuere & esse sinit, proprijs quoque viribus vti,
Naturæque datum robur in esse facit.
Quæ fecit mansura, manent, & robore nullo
Confecta æternos sunt habitura dies.
Quæ mansura minus, morituraque condidit, æui
Dentibus & morbo conficiente cadunt.
Quæ superant ignes iussit consistere semper,
Orbe sub extremo debile clausit opus.
Sunt igitur vitæ latissima regna, sub astris
Imperat angustis mors inimica locis.
Omnia nec subter Lunam sunt debita morti,
Vita aliquid mortis de ditione rapit.
Nanque hominum cùm sint mortalia corpora, mentes
Semina diuinæ simplicitatis habent.
Simplicitas mortem prohibet, quia nescia scindi
Se nequit in partes dissociare suas,
Principijs etiam non sunt ex quattuor ortæ,
Hoc Deus ex nullo semine finxit opus.
Quid mœres? fatumque times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Debile corpus amas, cuius sub pondere pressa
Volueris in turpi vilificata luto.
Nec potes ad patrios tua tollere lumina cœlos,
Nesciaque æterni cogeris esse boni.

Debile corpus amas, cuius consortia in omne
Dedecus, in sordes in scelus, omne trahunt.
Mille per affectus ignominiosa malignos
Duceris, vt duro pressa iuuenca iugo.
Hac sub mole iaces, sicut dixêre Gigantem
Strata sub Aethneo tendere membra solo.
Corporis illecebræ, sed non intelligis, hostes
Sunt tibi, quæ incautam præcipitare solent.
Sic perijt primus primi pater accola mundi,
Et factus gustu est insidiante miser.
Aspice quot curas, & quot reminiscere morbos
Ingerat hæc nobis vilis & ægra caro.
Quam facilè in saniem fluat, & dapis indiga semper
Vrgeat ad dandum te sibi semper opem:
Languida, segnis, iners, & semper proxima morti,
Quod doleas semper quodve queraris habet.
Quid mœres? fatumq́ times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Te dominam fecit Deus, & seruire parata es
Putribus his membris, tabificoq́ oneri?
Excutere, atq; tuas paulisper collige vires,
Iuraq́ naturæ cerne superba tuæ.
Quis regit hos orbes? quis lucida sydera torquet?
Dic age quæ vires corpora tanta mouent?
Ver, autumnus, hyems, & torrida solibus æstas,
Cur redit? has verso quis facit orbe vices?
Corpora spiritibus sunt subdita, corpora vitæ
Ipsę agitant, cælos mens regit atq; rotat.

Mens

Mens sedet in nitido sublimis vertice mundi,
Atq; suum vegetat, cingit & implet opus.
Hæc ea quæ senis res est operata diebus,
Sola inter mentes ocia semper agens.
Ipsa suos alias mentes facit esse ministros,
Atq; opus imperio temperat omne suo.
Orbibus adiunxit mentes, animasq; minores,
Et docuit tanti iura ministerij.
Hæc facient inquit nebulas, hæc sydera ventos,
Hic coitus fruges afferet, ille famem.
Hæc, quæ bella mouent, hæc astra ferentia pacem:
Illud egestatem seminat, illud opes. ✠
Hæc sunt quæ curas, hæc sunt quæ gaudia mittunt,
Ista leuant homines altius, illa premunt
Semina virtutum radijs oriuntur ab istis,
Turpis ab his vitæ nequitiosus amor.
Hæc est stella nocens, dubijs hæc prospera regnis,
Hæc hominum vitas auferet, illa dabit.
Omnia mortalem variant quæ sydera mundum
Aethereis fecit cognita spiritibus.
Sic dedit has animus leges, artemq; mouendæ
Molis, & his mundum legibus astra regunt.
Corpus in hoc animus missus quasi consul in vrbem
Intrat, & hæc animę machina parua subest.
Mentibus exilium dedit hoc Deus, vt iuga mundi
Iusticiæ officijs & pietatis emant.
Vita hæc Hippodromus, vita hæc est grande Theatrum,
In quo cuiq; suus dat sua iura labor.

Quisq;

Quisq; sibi sudat, sunt qui se in sydera tollant,
Sunt qui ad Plutonem præcipitanter eant.
Spiritibus maior datus vt maioribus orbis,
Sic animus seruat membra minora minor.
Ipse potest iras, Ganeam, Veneremq; domare,
Et calcare suo turpia vota iugo.
Te Deus his igitur membris præfecit, vt omni
Quod prohibent leges sedulitate domes,
Tu vires ne absconde tuas, neu cede labori,
Ista est arbitrio cura relicta tuo.
Vt Deus & cæli moles, elementaq; maior,
Sic quoq; nos mundus dicimur esse minor.
Nos inquam: nam plura sumus, quæ copula in vnum
Cogit, & hic mundus dicitur esse minor.
Omnia quæ in mundo fieri maiore videmus,
In nobis simili cernimus esse modo.
Cor, iecur, atq; caput, cæli, sunt sydera sensus,
Est animus nobis cum ratione Deus.
Cætera si vigili studio quæsiueris, intra
Corporis humani membra videbis agi.
Quattuor humores tibi siue elementa, quod exit
Quattuor ex istis corpora mixta voces.
In genera & species redigas, sunt plurima vitę
Indiga, & in nobis est animæ omne genus.
Sylua pili, genitale pecus sunt aëris imbres
Pituitæ summa quas pluit arce caput.
Fulmen erit resonans ardor qui naribus exit:
Et ventos stomachi venter, & aluus habet.

Vtq; Deo in mundo superi maiore ministrant
Hic tibi spirituum copia semper adest.
Sunt & quos genuit iecur, & qui corde creantur,
Quiq; in sublimi verticis arce sati.
Hæc tibi virtutum sunt instrumenta tuarum,
Et celeri quouis mobilitate volant.
Tu Deus ergò tui tu prima potentia mundi.
Atq; ita tu mundi lora minoris habes.
Sis vigil, atq; datis tibi legibus vtere cœlos,
Suspice, vt immotis legibus astra meant.
Quid mœres? fatumq; times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Collige dispersos bona per mortalia sensus,
Et noli in falsis degenerare bonis.
Ad bona vera redi, quæ sunt cælestia, nec te
Terreat intrandus pro pietate labor.
Certandum est, nulli veniunt sine Marte triumphi,
Et nisi certanti nulla corona datur.
Est Deus, est æther, pretium certaminis huius
Hæc faciant pugnam præmia tanta leuem.
Vadis in æthereos alacris post funera campos,
Conuenit æternis mentibus ille locus.
Cœlestes animæ sociam te in lucida tollent
Atria, fœlices es habitura domos.
A grauibus curis, à sollicitudine longa
In requiem venies, pacificosq; lares.
Elysijs inter superos versabere campis
Subiectusq; tibi totus Olympus erit.

Inter abundantes epulas & prandia lauta,
Nectareos latices ambrosiamq; bibes.
Talia cœlestis sonat ad conuiuia cantus,
Et quod mota ferunt sydera dulce melos.
Cum superis viues & contegnabis Olympo,
Tanta futura tua est gloria, tantus honor.
Hic æterna quies, hîc est æterna voluptas,
Vitaq; perpetuis accumulata bonis.
Quid mœres? fatumq; times, oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Corporis interitum metuis, labor vltimus ægram
Sollicitat, mortis nomen inane times.
Certum est in cineres corpus mortale reuerti,
Sed tamen æternus non erit ille sopor.
Sunt iterum nostræ reditura in corpora vitæ.
Membraq; iuncturis restituenda suis.
Et quid inepta times? non sunt in morte dolores,
Si dolor in morte est, est timor ille dolor.
Fac timor absit, erit fatum sopor, atq; sepultis
Corporis inualidi sensibus alta quies.
Terrificam mortem facit ignorantia rerum.
Quid timeat nescit, qui sua fata timet.
Languida namq; potens vbi vincere pectora languor
Incipit, in toto corpore sensus hebet.
Pugnaq; iam cessat, postquam natura veneno
Cessit & hostilis abstulit arma manus.
Victa iacet Virtus, sine vi subit atria languor
Frigidus, & vitæ depopulatur opes.

Mors

Mors vbi iam sua signa videt procul arce leuari,
Ingreditur placido membra subacta pede.
Languor enim cautus necis armiger impia furtim
Castra mouens, hostes obsidione premit.
Non tuba, non litui, non aerea cornua clamant,
Nec faciunt vllos ora nec arma sonos.
Miles vt ad muros queat improuisus adesse,
Ipse Deus plantas iussit habere leues.
Castra necis sunt hæc, hoc milite bellat acerbus
Languor, & obscuram mittitur ante necem.
De fragili velox animæ fuga corpore, mors est
Expectanda magis, quam metuenda viro.
Quid mæres fatumq́; times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Scæuola contemsit mortem, contemsit Achilles,
Et clari ac fortes magnanimiq́; duces.
Illi etiam quibus est vitæ spes nulla futuræ,
Qui fidei nostræ relligione carent.
At tu cui sacro caput est in flumine lotum,
Et quæ clara nouæ lumina legis habes,
Funera formidas, & scis de funere nasci
Vitæ aliud præstans eximiumq́; genus.
Si tamen in fato diras signa esse doloris,
Quæ moueant fortes magnanimosq́; viros.
Namq; oculos atq; ora modis se inflectere miris
Mortis in horrendo vidimus introitu.
Accipe rem veram, falsis nec frangere formis,
Neu paueas instar desipientis anus.

Si qua ferunt ægri vicinæ in limine mortis
Non facit immanis talia signa dolor.
Occurrunt variæ quasi somnia vana figuræ,
Perturbantque animos, incutiuntque metum.
Propterea multo speculis audiuimus altis
Sæpius & summo desiluisse loco.
Hoc facit illudens fallacis imaginis error,
Non veniens morbi de grauitate dolor.
Et stipulas quando subeunt incendia torto
Stipite tristitiam significare putes.
Quid mœres fatumque times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Quare ita degeneras vt ames mortalia tantum?
Nec videas ortus principiumque tuum?
Ignea cùm tibi sit vis & cœlestis origo
Quid cupis hac lutea degere clausa domo?
Quid tibi cum saxis, quid cum tellure lutoque?
Ipsa Dei vultus effigiemque geris.
Ista relinque feris, tua sunt cœlestia tecta,
Non patria est nobis terra, sed exilium.
Quid precor exilium patriæ præponere mauis?
Cæcaque terreni carceris antra pati?
Dulce est ad veterum cœtus migrare parentum,
Tam celebri insignes cernere laude viros.
Quæ iucunda magis cerni spectacula fas est
Quam spectare vno sæcula cuncta loco?
Quòd si fortè cauæ metuis tormenta Gehennæ
Et Stygis ardentes ne patiare lacus,

Scire Deum debes nobis mortalibus hostem
Non fore, inhumanum non decet esse patrem.
Vt decet esse pium, sic est pius esse putandus,
Qui putat immitem, non putat esse patrem.
Non putat esse Deum, quis enim consenserit illum
Esse Deum demens, quem neget esse pium?
Est Deus omne bonum, Deus est quęcunque putantur
Optima, sed melius quid pietate dabis?
Quid mœres? fatumque times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Expectat te summus apex, te regia cœli
Clamat, & æterni curia sancta patris.
Dic age, iacturam quid amas? tua damna quid optas?
Nonne putas summo damna carere bono?
Dic age quid trepidas, mea mens, in amica venire
Atria? quid pœnam suppliciumque times?
Quantumcunque grauis furis tibi conscia culpæ
Corde dole, crimen diluit omne dolor.
Scimus enim quæ sit nostri clementia patris.
Quàm facili nostras audiat aure preces.
Corda Deo dabimus, lachrymisque litabimus illi,
Nulla accepta magis sunt holocausta Deo.
Si luges, pater indulgens tua debita soluit,
Vult humiles animos, vult pia vota Deus.
Grata Deo non sunt fumantia thura, nec aræ,
Nec sacra, si cordis relligione vacent.
Virga recens Zephyris, neruo curuabitur arcus,
Igne chalybs, Adamas sanguine, corde Deus.

 Cedite

Cediteterrenæ,turpißima vincula,curæ,
Cedite,nec mentes sollicitate pias.
Fama,voluptates honor,atq; potentia,& omnes
Fortunæ & fato subijciuntur opes.
Hæc sunt quæ incautas rapiunt in Tartara mentes.
Ista solent nostros illaqueare pedes.
Hæc pereunt,tu sola manes,tu nata Tonantis
Mens mea fronte hilari regna paterna pete.
In gremium patris atq; sinus & in oscula curre,
Surgit in amplexus regia tota tuos.
Serta parant capiti,radijs illustris & auro
Ibit ad extremos candida læna pedes.
Omnia in aduentu miraberis agmina diuûm
Conuersa in plausum lætitiamq; tuo.
Talis enim sanctos pax & concordia ciues
Iungit,vt in pelagus grande redundet amor,
Propria virtutum variant insignia quosdam,
Sed proprium charitas nil tamen esse sinit.
Vt communis amor sic & communia cunctis
Omnia.perfecto nil in amore suum.
Quid mœres?fatumq; times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum vile cadauer amas?
Ergò libens & sponte pedem trans limina mortis
Porrige,nec fati nomen inane time.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, CONSOLAtio in mortæ Collæ Asculani.

AD IOANNEM BAPTISTAM Refrigerium.

DVLCE Refrigeri Vatum decus Aoniorum
Qui veteres riuos bibis & noua flumina Phœbi,
Dulciloquus lauræ vates vbi proluit ora,
Extinctum nostra dici testudine collam
Poscis,& antiquæ me regna reuisere Dirces
Oblitum per iter,lucosq; subire silentes
Rupit vbi sanctos monstri grauis vngula fontes.
Cogit amor parere,tamen graue pondus abhorret,
Debilis,& tardi sensus sibi conscia virtus.
Ingrediar quasi nauta fretum cui nulla secundat
Aura,legam remis,donec ferat Aeolus austros.
Rore Meduseo quisquis perfusus & arte
Fretus Apollinea vult digno extollere cantu
Ex oculis raptum præsenti funere Collam,
Diffusum lateq; patens se mittit in æquor
Non nisi consumptis subiturus littora remis.

Hic vir erat, quem dum terras pietate carentes
Flaminiamque premi bellis ciuilibus oram
Vidissent superi, quorum ossa Bononia sacris
Aedibus obseruat, fractis misère daturum
Rebus opem, superis etenim tutela piorum est.
Hic vir erat similem rarò cui nostra tulerunt
Tempora, cordato seruans in pectore mentem
Innocuam, longo rerum prudentior vsu,
Consilio bonus, ore potens, pietatis & aequi
Publicus assertor, doctrinarum atque leporum
Hospitium, redimendum hederis & virgine Phoebi.
Eximius foris atque domi, bellumque togamque
Antè alios doctus, doctus componere pacis
Ocia, ciuiles iras compescere doctus,
Praecipitesque leuis vulgi sedare tumultus.
Illaesum seruare inopem, succurrere egeno.
O quoties rixas, quoties surgentia pugnae
Germina succidit, primoque repressit in ortu.
Saepè recrudescens odium fracturus in arma
Prosiliit, clausitque suo fera bella periclo,
Neve forent orbi, seruata prole, parentes
Fecit, & obscuro mortis de limine rapta
Duxit ad afflictas sua dulcia pignora matres.
O quoties vetuit tristes incedere pompas
Funeris & ferri teretes per compita taedas.
Si modò lex esset qualis fuit antè Latinis,
Cingere frondenti victricia tempora quercu
Bellige ro ciuem si quis seruasset ab hoste,

O quoties decus hoc, quoties hæc gloria Collam
Insignisset, honor nulli datus iste fuisset
Sapius, à teneris ita se assuefecerat annis.
O dignum Pylios hominem qui vinceret annos,
Et qui Chalcidicæ vatis transcenderet æuum.
Omne bonum paucis properans elabitur horis,
Inuisasq́; domos hominum pollutaq́; linquens
Limina, syncerum petit vndè recesserat orbem,
Non secus ac varijs emissi fontibus amnes
In magnum refluo voluuntur Nerea cursu.
Nam quod amant superi proculà tellure lutoq́;
Ad sese in sublime leuant, terrenaq́; regna
Egregijs spoliant animis, Dictæa corona,
Iulia flamma, puer Phrygius, Iouis hispida nutrix
Et fera quæ circà Ripheum voluitur axem
Hoc docuit, testantur idem noua funera Collæ.
Et quicquid placuit superis rapit arduus æther.
Et licet Asculiæ veniens à mœnibus vrbis
Fregit vbi Aeacidem Romana potentia Pyrrhum
Aduena Flaminijs foret & nouus incola campis,
Felsinea tamen vrbe senex donatus adibat
Concilium patrum, & consulta arcana senatus
Sexdeni, quæ Felsineis est summa potestas.
Hic plebem, populum ac patres gentemq́; sequutus
Bentiuolam genus excellens & amabile nomen,
Magna quidem, meritis tamen & virtute minora
Dona tulit, patriæq́; suæ decus attulit ingens.
Venit ad exequias & lamentabile funus

Turba frequens animi lachrymis testata dolorem.
Vix alium tantis fleuit singultibus vnquam
Felsina, vix tanto fuit vnquam naufraga luctu.
Germanum fleuêre patres, fleuêre minores
Patronum, miseri atq; inopes fleuêre parentem.
Qualis enim ardenti quum Delius ignea curru
Herculeæ premit ora feræ morientibus herbis
Riuus, & altiuolis cribrati nubibus imbres,
Hic vir erat talis miseris & egentibus, antè
Quàm foret illius facies tua funere tristis.
Affuit Hannibalis proles pulcherrimus Heros
Et patriæ princeps & libertatis amator,
Ignea dentatæ cui sunt insignia serræ
Et veteris mœsto lachrymas in funere amici
Fudit, & inferias tristi decorauit honore.
Sic nostras fugit ille domos, fruituraq; cœlo
Mens abit in terris spolium mortale relinquens.
Tu Collam Baptista graui mœrore sepultum
Prosequeris, lachrymisq; modum non ponis, amati
Fata senis plorans longo sine fine dolore.
Hactenus est fleuisse satis, decet ocia fessis
Reddere luminibus, longum suspiria tempus
Increpat, hoc animo forti negat esse decorum.
Hoc potius muliebre opus est, & molle, quod omnes
Magnanimi fortesq; viri damnabile dicant.
Hoc est more feræ sensum sine lege vagantem
Post habita ratione sequi. Si tristia ferre
Non potes, humanis opus est discedere rebus.

Evita

E vita migrare opus eſt, quia vita dolorum
Eſt pelagus, fons curarum, ſententia laborum,
Quid te inconſultè pergis macerare? quid omnes
Perdis in hoc caſu lachrymas, quaſi nulla ſuperſint
Tempora, quæ poſſint lachrymas, fœcunda malorum
Sors tibi multa parat luctu non flenda minori.
Paulatim lamenta moue, nec libera curis
Lora dato, totoq; ſinus ne pende querelis.
Vna dies homini non eſt ploranda, ſed ætas.
Mœrori gemitus aliquot ſeruare futuro
Ne pigeat, lugubre aliquid lux altera portat.
Quod doleas aurora dabit tibi craſtina ſemper.
Colla tibi lachrymis volat in ſublime relictis,
Atq; leues hominum curas vanoſq; timores
Mortis & inſanum vitæ inconſtantis amorem
Mirantem pudet his tantum latuiſſe ſub vmbris,
Stulticiæ pudet humanæ, mens ebria quando
In membris habitat mortalibus, omnia viſu
Proſpicit obliquo, nec cœlum agnoſcere, nec ſe
Scire poteſt, moles terreni corporis aufert
Iudicium, plorat quæ ſunt ridenda, pauetq;
Profutura, cupit nocitura, ignara futuri,
Interitus ſtudioſa ſui, labat, ambigit, errat.
Vilibus exemplis res inſinuare latentes
Cogimur, ex minimis deprendere maxima fas eſt.
Si qua ouis in tenebris & opaco ſemper ouili
Vixerit, ignoranſq; diem ſub nocte ſeneſcat,
Nec riguos vnquam fontes nec amœna virentis

Rura

Rura soli, neq; florentes cognouerit agros.
Non volet obscuri trans pallida limina tecti
Ferre pedes assueta fimo breuibusq; latebris.
At quæ graminei cognouit pascua campi
Quæ potauit aquas riui salientis & amnes,
Quæq; solet molli recubans in gramine natos
Mirari inter se teneros colludere in herba,
Et nondum natis prætendere cornibus iram,
Manè memor ruris balatibus ostia crebris
Pulsat, & ad campos rogat importuna reduci.
Sic quid mente polum fuerit transgressus, & altos
Viderit æterno fulgentes lumine campos
Non metuit tua ligna Charon, non flumina Lethes.
Nec pauet ad triplicis latrantia guttura monstri.
Hæc trepidant, quibus ignauos inscitia sensus
Lethæis hebetat nebulis, quæ in tartara prona
Ora gerunt, nullumq; tenent in pectore numen.
Aspice sydereum Paulus qui viderat axem
Quàm magno terrena animo contemnat, & ipsam
Qua nihil est homini grauius quo pectore mortem
Intentatam adeat, rigidos vt rideat enses.
Heu demens, heu mentis inops, heu luminis expers,
Qui solas miratur opes telluris & vndæ.
Nec videt æthereus cur tot splendoribus orbis
Luceat, & tantum cur sol ferat ore decorem.
Scilicet arrident nobis cœlestia, nosq;
Læta vocant, vultuq; inuitant astra sereno.
Nos bona sola rati nostros quæ proxima sensus

Dulci-

Dulcibus illecebris palpant, curare solutos
Credimus hæc eadem (tantà est dementia) manes.
Quæ peiora colunt animæ loca tartareumq;
Sub Phlegethonte chaos, vitales forsitan auras
Vt fugiant tormenta volunt, iterumq; subire
Corpora, & ægra pati rursum moribundaq; membra.
Sed quæ fœlices habitant immobile cœlum
Quasq; sub obscuris cruciat breuis ignibus ardor
Vt superos sine sorde petant, & in æthera functæ
Fecibus ascendant, remeandi in corpora nulla
Cura mouet, nullo viuendi ardore feruntur.
Illectæ campis illæ melioribus, istæ
Tempora ne perdant, & quò cœlestis Olympi
Inueniant breuiora viæ compendia ad arcem
Accipe, & antiquos paulùm reminiscere casus,
Quos legisse etiam primo te credimus æuo.
Nauibus instructis Euxina per æquora Colchi
Et Asia Europam cursu petiêre citato,
Cum Medæa patrem fugiens tulit aurea secum
Vellera, & occisi discerpsit viscera nati.
Curua diu postquàm legerunt littora circùm
Remigio absumpto feßis iam puppibus isti
Grandia conuersis subierunt ostia proris:
Fluminis hospitibus ripæ arrisêre virentes,
Et longè herboso vestiti gramine campi.
Pannonijs tandem regnis ratibusq; relictis
In loca venerunt agris contermina nostris,
Illyricum iuxta pelagus, ripamq; Timaui

Miratiq;

Miratiq́ solum fœlix fœcundaq́ rura,
Et noua regna magis Phœbo vicina calenti,
Dedidicére lares patrios & frigida Ponti
Rura, suasq́; alio sedes sub sole locarunt.
Et fluuio per quem fluctus liquêre marinos
Traxerunt quod adhuc retinent cognomen ab Istro.
Quòd si terra ferax & agri melioris imago
Vsq; adeò Scythicæ durißima pectora gentis
Flexit, vt & dulcem patriam charosq; penates
Sponte sua linquens Italis consederit oris,
Cur animas quæ iam pedibus sublimia calcant
Sydera, quasq́; breui pœna afflictura dolore
Mittet in æthereos paruo post tempore ciues
Miramur natale solum contemnere, & omnem
Progeniem post se terrena in luce relictam?
Est etiam quare remeandi nulla libido est
Manibus hæc ratio, quod scilicet omnia norunt
Sacla illuc pronis vt lubrica flumina lymphis,
In mare deferri, quod proxima fata suorum
Esse vident, sperantq́; breui se cernere functos
Corpore, quos ardenter amant, ac cernere curant.
Adde quod aßiduè properantibus vndiq́; ad Orcum
Ex tellure animis quos carcere fata relaxant,
Quicquid agunt viui in terris & in æquore discunt.
Dic age, cùm luteo fractis è corpore vinclis
Euoluat in tenues liberiam spiritus auras,
Vtq; aiunt morimur gelidosq́; relinquimus artus,
Quæ bona vel potius quæ non mala perdimus? errat
Quis-

Quiſquis in hoc aliquid terreni fornice mundi
Syncerum putat eſſe bonum. Chaos omnia in vnum
Hæc humana Deus grandi confudit aceruo,
Triſtia cum lætis glomerans ſimul omnia miſcens,
Ne pax hoſte carens tranſiret in ocia ſomno
Dedita, ne noſtros ſopiter inertia ſenſus.
Vt cecinit ſolers rerum ſpeculator Homerus,
Iuppiter antè ſuum ſtatuit duo dolia limen.
Læuum felle viret, dextrum capit aurea mella.
Quando leues animæ celeri per ſydera lapſu
Ingrediuntur iter, veniuntq; in noxia membra,
Sunt quæ cærulei cratera & pocula fellis
Sunt quæ mixta bibant cum glauco mella veneno.
Mel nulli ſine felle datur, quia pura voluptas
Mortales pertæſa domos & perfida regna
Poſtquam ceſſerunt Ioue principe ſæcula patris
Fugit in æthereos naturæ ſimplicis ignes.
Fugit, & huc dixit nunquam ſine matre redibo.
Mater ei fuit Erigone, quæ innoxia rexit
Sæcula, quæ fugit ſcelus indignata nefandum.
Sunt quoq; qui memorent animas, cùm ſydera lapſu
Prætereunt volucri, moribundaq; membra ſubintrant,
A ſtellis trahere affectus habituſq; malignos.
Et dare Saturnum lachrymas, mendacia fraudes
Mercurium, coitus Venerem Mars dicitur iram,
Sol riſum, ſomnos nocturna infundere Luna.
Hæc figmenta volunt hominem dum veſcitur aura
Aetherea non poſſe malis ſe abſoluere, quando

Ipſe

Ipse etiam nocet aduersis influctibus æther.
Doctiloqui Vates animas obliuia Lethes
Cur potare canunt, quando in mortalia rursum
Corpora coguntur tristi descendere fato?
Nempè quòd istius non posse incommoda vitæ
Ferre putent illas, si cœli gaudia & illud
Dulce recordentur vitæ genus, vnde coactæ
Sunt labi ad miseræ vana hæc ludibria terræ.
Prosequar ærumnas veterumq; antiqua malorum
Principia, ex ipso sic sacra volumina cogunt
Credere, ad humanas mentes labentia cœlo.
Prima Deum priscis legitur discordia chartis
Cœlituumq; graui motas in bella ruisse
Seditione domos, aciesq; in tartara victas
Se turpi vertisse fuga, non nouerat ante
Bella recẽs mundus, prima hinc exordia pugnæ:
Paruus adhuc & adhuc infans cunabula mundus
Dum tenet, ex vtero matris vix ædita proles,
Nondum nata rudes animos acuebat ad arma.
Ista mali labes morbi hæc contagia cœlo
Orta graui terras diuorum exempla sequentes
Incendêre igni ac magnis voluêre ruinis.
Nec dilata lues in sæcula plurima, bellum
Gessit prima domus, fraternaq; pectora primũ
Funestis accensa odijs docuêre nepotes
Hostiles armare manus, & stringere tela.
Mors modò nata suas tum primum exercuit iras;
Atq; suis niti cœpit crudeliter armis.

Pugna fuit mortis genitrix, mors prima cruenta
Ac violenta fuit, vitam natura sinebat
Longius ire, odium impatiens cohibere furorem
Non potuit, liuor Stygia face concitus arsit.
Ipse etenim fratrem offendens se offendit, & ipsum
Se premit fratrem perimens, quia corpora fratrum
Corpus idem patris eiusdem sata semine eodem.
Non erat ensis adhuc, nec duri lamina ferri,
Nullaq; pinnatos feriebat machina muros.
Bella geri pugnis primo cœpêre sub æuo.
Hinc oritur pugnæ nomen, mox aspera cornus,
Faxineæq; sudes, aliaq; ex arbore trunci
Et rigidi silices atq; vsu prælia doctæ,
Arma fuêre feræ. Vastus canis ibat in hostes.
Assuetus certare leo, depressa ferebant
Cornua facturi semper duo vulnera tauri,
Dente sues curuis pugnabant, vnguibus vrsi.
Inuentus mox vsus, qui frænata capistris
Ora manu regere incœpit spumantia sessor:
A longè conspectus eques non terga sedendo
Visus equi premere, ast vnum duo corpora corpus
Credita, Centauros dici noua fecit imago.
Tum faber adductis accendere follibus ignes
Cœpit, & in gladios candens extendere ferrum,
Vulnificiq; aciem chalybis præfigere ligno,
Et telis armare manus ac tela veneno.
Tunc clypei, parmæq; breues, lituiq;, tubæq;
Venêre, & rauco stridentia cornua cantu,

Tum didicit Calaber sonipes Cataphractus in hostem
Currere, & armatos equites in prælia ferre.
Oppida tum fossis circumdata, mœnibus vrbes
Et procul aduectæ peregrino à littore merces.
Tunc abies montana fretum sulcauit, & alnus
Incrementa mali tepefactis sanguine terris.
Tunc etiam nostra rubuerunt æquora cæde.
Tum procerum delecta manus, tum Typhis & Argo
Inclyta Phryxææ petierunt præmia lanæ.
Iam nullus sine cæde locus, pax nulla per æquor,
Nulla quies terris, totum scelus occupat orbem.
Tristia quid memorem Thesææ carbasa proræ?
Quid patris interitum Thesei? quid Cnosia virgo
Te referam, quam durus amans pro munere vitæ
Liquid in ignotis morituram atrociter oris?
Quid iuuenem lacerũ? matrem quid Amazona raptã,
Confusamq; domum Priami, Troiamq; ruentem?
Quid genus Aeneadum? quid nigri regna Darij
Lapsa canam? Quid rapta Ducis tentoria Pori?
Quid siculum Libyco spumantem sanguine Pontum?
Prætereo Gallorum ausus, Italosq; tumultus,
Arma Tagi taceo, profugum paruoq; latentem
Nauigio Xerxem, totum qui absconderat æquor
Puppibus, & latos armato milite campos.
Te quoq; prætereo tua quem pulcherrima proles
Misit in arma senem luctuq; affecit amaro
Rex Solymi venerande soli, tua gloria tantis
Obscurata malis, nisi te miserata fuissent

Numina,

Numina, in æternam visa est descendere noctem:
Dicite Agenorides infœlicißima Thebæ
Claßica, & accensos in mutua vulnera fratres.
Quid sibi vult Progne pectus signata cruentum?
Quid Cyris turrita caput? Sua quælibet ætas
Quælibet orbis habet regio monumenta malorum.
Neve putes solos includi hoc turbine reges,
Fœlicemq; dari tecto sub paupere vitam,
Nusquam tuta quies, regum sublimia tecta
Pástorumq; casas humiles malefida ruit sors.
Eschilus euadens hominum consortia solis
Errabat campis, non illi regna, nec vrbes,
Nil á sorte datum quod perdere posset, habebat.
Carmen opes, & poma cibus, tectum fuit æther.
Ocia securo inuidit tam dulcia vati,
Et tandem incautum meditans qua falleret arte
Inuenit fortuna viam. Testudine lata.
Quam modó piscosa raptam de valle ferebat
Aëra per vacuum clauso Iouis armiger vngue,
Percussum caput in patres, heu, quattuor actum est,
Et sacrum in gelida sparsum est tellure cerebrum.
Reddere fœlices fertur voluisse Metellos,
Sed vetuit rapidis ex ignibus eruta Pallas,
Atq; repentino mors intentata tumultu.
Incœpit prodesse homini, cœptiq; repente
Pœnituit, sic inconstans, sic perfida semper.
Si quibus indulget multum, seruatq; tenorem
Prosperitas, & blanda diu fortuna secundat,

Formidanda magis, nam contrahit omnia in vnum
Aspera, vt incautos vno magis obruat ictu.
Fata probant istud Samij metuenda tyranni
Cui datus eximis iterum fuit annulus vndis.
Nam cùm triste nihil sors semper amica tulisset,
Experiar certè quæ sit sors aspera dixit.
Et ridens percussit aquas adamante marinas.
Nec mora, Rhombus adest, escam ratus esse lapillum
Prosequitur rictu, & gemmam vorat ore natantem.
Fortè superueniens piscator in æquora fundam
Iactat, & inclusum piscem dat dona tyranno.
Ille auro simul & rhombo gemmaq; potitus
Credidit in se aditum sorti non esse sinistræ.
Insidijs tandem captum crudelis Orœtes
Iussit in excelso lapidosi vertice montis
Affigi, prædamq; feris auibusq; relinqui.
Quid breuia incertæ fugitiuaq; tempora vitæ
Stringimus? ætatem properantia sydera nostram
Diripiunt, meliorq; prius pars occidit æui.
Est tamen indoctum vulgus quæ fallere possit
Falsa boni species, quam qui comprendere frustra
Nititur imprudens & spe se ludit inani,
Hic est fallidicis sua qui quæsiuit in vndis
Ora puer, modò flos, retinens cum nomine formam.
Apenninigenæ propè saxea flumina Rheni,
Sylua per vmbrosas vbi surgit plurima valles,
Vidimus humanæ speciem vitæq; necisq;.
Hìc quercus iacet annoso quæ elanguit æuo,

Hic

Hic procera abies, crebris quam lata securis
Ictibus excudit, dum vox à rupibus altis
Pulsa redit, resonatq; asperis in cautibus Echo.
Hic alni, tiliaq; leues, & fraxinus ingens,
Præcipites iuxta ripas quæ creuerat alto
Radicata solo, cùm grandibus eruta saxis
Procumbit glareæ, atq; comis cubat arida lapsis.
Glandiferas illic austri violentia phagos
Strauit, arenoso implumis iacet æquore truncus.
Soliuagis vmbrosa feris habitacula quondam,
Garrula frondoso dulces quę in culmine nidos
Fouerat, ablatum nemus admiratur, & vmbras
It quæsitum alias alijsq; cubilia ramis
Fabricat, inq; noua suspendit pignora fronde.
Sic homines in fata vocat non exitus idem.
Hic ruit ex alto præceps, animamq; gementem
Exhalat collisus humi, subit ille ruinam
Mole sub ingenti fractus, iacet obrutus vndis
Alter, equo labens alius perit, ilia contra
Huic penetrat, tepidoq; cadens rigat arma cruore.
Et tandem varijs mors omnia casibus aufert,
Quicquid alit tellus auida vorat improba fauce:
Magna Deûm mater grandi turrita corona
Quæ ligat Idæo Libycos temone leones
Quicquid inest nobis fluxum & mortale capaci
Colligit in gremio, vita nuda ossa futuræ
Seruat, & implendos auris melioribus artus.
Quid iuuat assiduis curas augere querelis?

Non reuocant surdos hominum suspiria manes,
Nostra nec extinctis possunt lamenta mederi.
Qui semel occiderit dulcesq́ue reliquerit auras,
Non illum nostri gemitus, non humida fletu
Lumina, non pullati humeri, non plurima mento
Cęsaries, non ora situ squallentia turpi,
Sed neq; dona Deûm templis oblata iuuabunt.
Hanc si forte duæ legem fregêre sorores
Quæ fratris potuêre animam reuocare sepulti,
Non tamen hæc nobis sunt expectanda, Deûm rex
Hęc facit, & raros miracula seruat in vsus.
Ponite mortales curas, qui condidit orbem
Ipse regat, sua ne pereant custodiat ipse.
Ipse gubernator sapiens, & amore paterno
Res hominum curat quicquid descendat ab illo
Ferre decet, nec enim quicquam dat inutile nobis.
Quare illum toties precibus pulsamus ineptis?
Arbitrioq́ue regi petimus cœlestia nostro?
Num cœli turbanda via est ne funera fratrum,
Ne morbi eueniant, ne grandine vapulet hortus?
Aspice quo cursu cœlum, qua mole feratur.
Et cupis illa tuo tam ingentia corpora nutu
Frænari, legemq́ue pati? Tu portio rerum
Tam breuis & vilis, cui formidabilis vna
Est apis, insomnem pulices animalia rostri
Tam tenuis, dictu indignum, quem reddere possunt,
Flectere vis superos, & vincere fata precando?
Ac reuocare pios in olentia corpora manes?

Cor retine, & toto noli insanire cerebro,
Non puer Astyanax matri, non chara Creusa
Redditur Aeneæ, frustra sua pignora plorat
Ausa nimis Niobe, frustra vocat Hectora mater.
Quid teris argutæ neruos testudinis Orpheu?
Quid canis ad surdos rapta pro coniuge manes?
Fata redire vetant, & lex immobilis Orci.
Quid frustra Alcides puerum per littora & agros
Quæris Hylam? Dum te insano clamore fatigas,
Ille inter dulces vitreo subgurgite Nymphas
Dormit, & affectus ridet mens libera nostros,
Non secus ac prouecti annis ridere solemus
Infantes cùm nocte pauent tenebrasq; horrescunt.
Tu quoq; quid surdum quondam florentis amici
Quottidie irroras lachrymis Baptista sepulcrum?
Crebra quid infestant ægrum suspiria pectus?
Hos tantos animæ luctus, suspiria nostra hæc,
Hæc grauiter lamenta ferunt, nam mutuus illis
Est amor, est pietas, tolerantq; incommoda tristi
Nostra animo, cur ergò animas vexamus amicas?
Forte times diras leges Acherontis auari
Insignes pietate animas post fata subire,
Exiliumq; pati æternum, & sine fine dolorem.
Ne tibi ita illudas, neu rem turpem atq; nefandam
Hanc ascribe Deo, nihil hæc nisi credere iniquum
Crudelemq; Deum, quo nil absurdius vnquam
Audiri dicive potest, natura Tonantis
Quæ summa est bonitas tantum scelus istud abhorret.

Si nescis, vitio sua sunt, & sunt sua laudi
Præmia, nec tectis coëunt post fata sub hisdem.
Candidior Virtus, nitidoq́ simillima Phœbo,
Et miserum scelus obscura fuligine tinctum.
Illa volans pulchrum tremulis caput inserit astris,
Hoc pressum grauitate sua se in tartara condit.
Ista duas fecêre domos, amplißima tecta,
Orbe alio distincta animis habitacula nostris.
Viuimus hoc mixti, mixtiq́ recedimus æuo.
Sed post fata Deus meritis loca debita fixit.
Cœli orbem centrumq́ soli distantia magnis
Regna interstitijs, quorum confinia longè
Ne coëant elementa suis quater orbibus arcent.
Sunt quos à vitio fœdaq́ libidine ventris
Blanditiæ nullæ, nullus diuellere poßit
Laudis amor, nullus larium timor infernorum.
Et veluti sua lustra sues & olentia tecta
Præponunt regum laribus, quos nobile circùm
Vestit ebur, Pario tellus vbi marmore fulget,
Sic hominum genus istud iners & inutile prorsus
Ocia, delicias, Veneres, conuiuia & omne
Quod sensum delectat opus præponit Olympo.
Hos procul à superis cœliq́ decemplicis axe,
Pellit ad æterno Deus antra sonantia luctu.
Huc omnes quibus est nimium dominata voluptas
Et diuina quibus visa est nimis aspera virtus
Degeneres animæ quasi purgamenta feruntur.
Sunt quibus aspectu superi meliore dederunt

Mitius

Mitius ingenium, minus implicitumq́; tenebris,
Corporeaq́; minus pressos caligine sensus.
Hi quanquam maiore animo nitantur ad astra
Non tamen omne nefas possunt auertere, contra
Conspirante orco, sensuq́; in bella vocante
Sæpè animum, sæpè amissa rationis habena,
Sæpè velut ventis nauem rapientibus extra
Rectum iter infestis rationem affectibus ægram.
Propterea functos vita contagia terræ
Imbibitasq́; abolere opus est post funera sordes.
Hi subeunt Stygios amnes, errantq́; per vmbras,
Donec pestiferos mores & noxia vota
Exuerint. Auro tandem quod in igne recoctum est
Persimiles, lucem subeunt, & in æthera migrant.
Sunt quæ cœlesti perfusæ nectare mentes
In purgata magis labuntur corpora, quando
Fortunata iuuant clementi sydera vultu.
His oritur coniunctus amor virtutis, & omnes
Aduersos superant inuicto pectore casus,
Et quia deberi norunt virtutibus astra,
Lubrica derident mortalis tempora vitæ.
Hos multis fortuna modis contraria iactat
Non superat, Scopulorum instar fremitum maris omnẽ
Immota qui mole ferunt, sub pondere nullo
Deficiunt, etenim nullo sub pondere Virtus
Consummata labat, moribunda & tabida membra
Esse sciunt animi æterni tectoria quædam
Non victura diu, ruituraq́; tempore paruo.

His cælum se sponte aperit, redeuntibus omnis
Cælituum chorus assurgens occurrit, & altam
More triumphali gaudens assumit in arcem.
His pater extremi qui summa cacumina mundi
In stellante throno residens te annuit alta
Fronte suam vultu sobolem confessus amico.
Aliger insignis gladio atq; micantibus armis
Atria qui seruat, primoq; in limine semper
Excubat, & merita ingenti probat omnia lance,
His quibus ad magni sublimia tecta Tonantis
Panditur introitus, lætis ita vocibus inquit.
Viuite securi iam nunc, veterumq; laborum
Præmia percipite, & sedes implete beatas.
Discite quid pietas, & quid reuerentia legum,
Quid seruasse fidem, quid flumina sancta subisse,
Quid castæ mundæq; manus à sanguine & auro,
Quid cælo delatus honor, quid thura, quid ignes
Profuerint, grateſq; pio persoluite regi.
Talibus ingreßi cælestia limina dictis
Immortale bibunt diuorum pocula nectar
Quantum quisq; sitit, paßim conuiuia, paßim
Quæ nunquam pariunt alacres fastidia mensæ.
Omnibus vna fames, eadem sitis omnibus vnæ
Sunt epulæ cunctis, sed pars non omnibus æqua.
Transit in has igitur partes genus omne animarum.
Nam vel regna tenent quæ purgatoria dicunt,
Vel damnata malis nunquam cessantibus, æther
Restat apex mundi, diuûm domus atq; Tonantis.

Non habet in Collam ius tartarus. Illa repellunt
Antra pias animas, fugit impia tartara Virtus,
Et Phlegethontæis nunquam fuit incola campis.
Vel superos adijt, vel certo temporis orbe
Exulat, vt maculas lustralibus abluat vndis.
Mox iter ingrediens quà primo lucifer ortu
Nunciat Indorum populis ascendere solem,
Ibit ad æthereos orbes & in ardua templa,
Quà duodena micant obliquo limite signa.
Transgressusq́ iugum cœli glacialis in altos
Scandet, vbi loca lata carent vertigine, campos.
Quare age deposito luctu & mœrore iacentem
Tolle animum, pelle hanc Stygiam de pectore noctem,
Regna nec inuideas patriæ melioris amico.
Nos quoq; mortales cùm vita exegerit annos,
Ibimus in cœtus illos, vbi gaudia plenis
Euomit æquoribus nunquam moritura voluptas.
Thraicios imitare Getas, qui extrema suorum
Lætitia celebrant & dulci funera cantu.

BAPTI-

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, IN OBITV PEtri Nebularij declamatoris eximij Threnos.

COR miserum curis non deficientibus vnquam
Expositum, cor deuotum sine fine dolori
Tabifico, in tenuem donec redigare fauillam.
Damnati ad lachrymas oculi, ad suspiria pectus,
Guttura ad æternos gemitus, lamentaq́ nunquam
Compescenda, dies donec vos vltima soluat
In cineres, Anima infœlix quæ gaudia posthac
Nulla potes sperare, quid hoc vltra orbe moramur?
Quid patimur vitæ genus hoc crudele & acerbum?
Omnia in hoc duro vitæ solatia casu
Sunt deleta, obiens secum tulit omnia Petrus.
Et secum hoc sepelit nostrum decus omne sepulcro:
Hîc honor, hîc nostræ prostrata est gloria gentis,
O amor, ô pietas multos mihi visa per annos
Blanda, quid hoc fraudis? dum te sequor, & tibi totum
Pando animum, dum accensa tuis affectibus ardent
Pectora, dum requiem duce te spero, Ecce veneno

Me

Me petis,& Stygia spargis præcordia lympha.
O humus,ô longè fœlix tali hospite marmor,
O lapis obrizo longè præciosior auro,
Nobilior gemmis,melior Cythereide concha,
Fortunate lapis, sub quo iacet illa,per omnem
Italiam resonans doctæ facundia linguę.
O caua Corycio spelunca beatior antro,
Quæ multò(tibi sunt ita mitia numina)dignum
Corpus odoratu tegis,atq; amplecteris,ora
Illa foues,ora illa quibus diuina sonabant
Per populos factura homines oracula sanctos,
Corda Dei toties illapsu afflata recondis,
Et caput id,tanta quod maiestate solebat
Nescio quid cœleste graui prætendere vultu,
Lætare,exulta,tibi enim, tibi numina & astra
Dulcius aspirant,Nobis ablata voluptas,
In noctem conuersa dies,& operta tenebris,
Heu,heu perpetuis,olim tam splendida casu
Stella repentino nobis lucem abstulit almam.
Si foret aduersus cœlum excandescere tutum
Si fas accusare Deum,superosq; leuarem
Stentoream vocem,& cœlum crudele vocarem,
Impia,& ad nostras nunquam inclinata querelas
Numina vociferans,quæ tot suspiria nocte
Tot lamenta die non audiuêre precantum.
O sparsi incassum gemitus, ô pectora frustra
Tot lachrymis perfusa,genæ tanto imbre madentes.
Quid prece,quid votis, quid relligione peractum est?
Thura

Thura focis arsêre, faces luxêre per aras,
Sacra litata, animi sese afflixêre dolendo,
Genua humi submissa, nihil profecimus, ipsum
Suspicor his potuisse modis Phlegethonta moueri,
Num fuit Eurydice multum plorata marito
Reddita? Minoi & Diti clementia maior.
Et tamen ex alto (sic nos sentire necesse est)
Contrahe lora dolor: nil non æquabile, nil non
Dignum laude potest in nos descendere cœlo.
Est igitur mors hæc, mors immatura putanda
Aequa? salutaris? pia? non crudelis & atrox?
Aequa, salutaris, pia, non crudelis & atrox,
Illi forte fuit, cui viuere triste, & amarum
Semper in ærumnis, cui sic ad Olympica apertum
Regna iter est, nobis certè crudelis & atrox
Cocyto absorptis, atq; in Phlegethonte sepultis.
Florebam viuente illo, paßisq; ferebar
In nebulas alis Præco fuit ille meorum
Quotquot erant operum stimulos dabat ille canenti
Et mihi calcar erat, quondam vocalia nostræ
Fila lyræ, modò muta silent resoluta fatbiscit
Barbitos, & laxeta aperit testudine rimas,
Sicut humus Phœbo geminos ineunte superbit
Floribus apricis & multicoloribus herbis.
At cùm bruma riget, gelidoq; aquilone December
Sibilat, omne decus glacialibus vsta pruinis
Exuit, & patitur duros ingloria menses.
Sic ego dum vixit mea maxima gloria Petrus,

Lętus

Lætus eram, facundus eram, cùm raptus acerbo
Funere in æternam Eclypsim stellantia clausit
Lumina, diriguit fracto mea robore virtus.
Langueo, vt amissis quondam frondosa capillis
Laurus, vt excussis violata monilia gemmis.
Sicut in igne virens truncus lachrymatur & ardet,
Sic mihi flent oculi, simul & præcordia flagrant.
Fac contusa suo faciant absynthia succo
Grāde fretum, quale est Troiam quod ab Aulide partit,
Aequoris istius quantum dulcescet amaror,
Si minimum mellis superinstillaueris imbrem,
Tantum verba meos possunt lenire dolores.
Nondum canus erat, longo neq; frigidus æuo,
Vixq; quaterdenos viuendo excesserat annos.
At ego bissenis, cui caligantia lustris
Lumina, debueram maturo occumbere fato,
Debuit ille meo tales in funere planctus
Spargere, & his nostros lachrymis profundere manes.
Impia mutato voluerunt ordine fata
Officijs me fungi istis, & soluere in imbrem
Hoc caput, atq; orbam fieri sine lumine frontem.
Audebam dominari animo, cohibere querelas,
Tantaq; frænato moderari incendia corde:
Promittebat opem virtus, prudentia primum
Visa est hos fluctus, atq; hac, contemnere Syrtes:
At postquam subita se in tempestate dolorum
Vidit, & in rapido curarum vortice, clauum
Perdit, & mœrore animus quasi turbine quodam

Horri-

Horrisono victus, de maiestate virili
Decidit in planctus, & fœmineos vlulatus.
Scilicet affectu minor est constantia, quicquid
Vel Stoa, vel Senecæ tradent, rigidiq; Catones
Præcipiant, minor est hominum prudentia sensu.
Qui negat insanit, natura potentior arte est.
Ite oculi in lachrymas, neq; parcite fletibus, isti
Debeo vos tumulo. Spectare quid amplius vnquam
Fas vobis, nisi funestum, crudele & acerbum?
Ipsum ego (sic etenim superi voluistis) alendum
Suscepi, & docilis, Duce me, puer atq; magistro
Primitias habuit linguaq; elementa Latinæ.
Me duce quicquid habet noua disciplina vetusq;
Hausit, & Aonij fundo tenus intima fontis
In vada descendens sese immortalibus vndis
Lauit, & extemplò in diuum se euadere sensit.
At meus iste labor, quem post mea fata putabam
Stare diu, & populis longum illucescere in æuum,
Fluxit, & in morem fugitiuæ euanuit vmbræ.
Fortè lacessitum si me reminiscerer vnquam,
Vel semel in multis vitæ inculpabilis annis,
Delicto possem ardorem hunc extinguere in illo
Forsitan. Ast in me semper pius, omnia patri
Debita persoluit, quæ sors me cunq; secuta est,
Officia, & casus mecum se ingessit in omnes.
Ille meo iunctus lateri per bella, per enses,
Per iuga, cum stridens Boreas niue candidat Alpes,
Arua per, Icario cùm sydere Iulius ardet,

Et noctu cùm rura silent, quando ignea flagrant
Sydera, per syluas, & per spelæa ferarum,
Emerat officijs totum me talibus. Ergò
Debeo meme illi totum, vitamq́, animamq́.
Quicquid de Pylade, quicquid cantatur Oreste
Et reliquis, quorum toto est amor inclytus orbe,
Est minus, ista fides prisca omnia sæcula vincit.
Aeternum lugete oculi, suspiria cœlum
Audiat, & diuûm veniat querimonia ad aures.
Vade anima in tenues auras, dissoluere ab isto
Carcere, & illius vestigia quære per orcum,
Quære per elysium, cœlos & sydera lustra.
Vade per ambages, per quas Proserpina matrem
Egit, & inuenta nunquam disiungere ab vmbra.
O pia mens, quidnam tot custodita per annos
Membra fugis? membra officijs exercita sanctis?
In quibus ipsa, velut quidam Deus, illa solebas
Per populorum animos tam grande sonantia verba
Aedere, non poterat non immortalis haberi
Vis ea, quæ illapsu tam dulci in corda fluebat.
Nempe quod Amphion fidibus, quod præstitit Orpheus,
Tu poteras verbis linguæq́ volubilis arte.
O pia mens vbi nunc habitas? qua vesceris aura?
Qua mundi regione erras? puto sydera supra
Insistens nostra ista vides mortalia regna,
Et grauibus curis ac sollicitudine functus
Ocia cum diuis agis, & spaciaris Olympo.
Quæ te cunq́ tenent mundi loca, respice nostras

Has lachrymas, huc verte acies, desiste parumper
Cum superis fari, miseram neu neglige turbam.
Quid surda es? quid muta siles? quid nostra videris
Nil penitus curare, tibi tam dulcia quondam,
Colloquia? & nihil ad nostras te inflectere voces?
Quo pacto tua tecta, tuos nescire penates
Te simulas? ita omninò es spoliata tuorum
Cura ita mox? nec te pictas antiqua remordet?
Heu quæ tanta tuos cæpére obliuia sensus?
Dic mihi, nonne tui miseret te corporis? artus
Cur ita collapsos sine sensu & voce relinquis?
Cur tam mœsta tuis de te spectacula prabes?
Mors nostris inimica bonis, contraria amori,
Inuida naturæ, mors detestabile monstrum
De Stygis, & Lethes, de Cocyti ac Phlegethontis
Orta luto, procul à cœlo depulsa quid ausa es
Hoc tam immane nefas? si quid minus vtile, si quid
Incultum, rude, neglectum, vulgare fuisset,
Seruasses, caput eximium, sublime, beatum,
Dimidium vitæ vix ægrè attingere passa es.
Si sua signa Myron longo emaculata labore,
Et summa limata manu confracta repentè
Vi subita offendat, non ferre (quis ambigat?) ægrè
Non poterit, neq; mœstitiam non prodere vultu
Voceq;. Nos igitur cur non extendere luctum
Ad tumuli licet vsq; diem? quibus occidit instar
Solis opus, diuis opus immortalibus æquum?
Longa, sed affectu breuior querimonia, nunquam

Desinet affectus, faciet querimonia finem.
O pia mens non est magnum quod poscimus, audi,
Sume tuos iterum vultus, sub imagine nota
Te saltem te ostende semel, potes ore dolorem
Hunc placare tuo, tristesq; resoluere curas.
Forté times ne sit mihi formidabile manes
Cernere, & exclusas membris mortalibus vmbras:
Quod timeas nihil est, omni formidine maior
Est amor, horrificum nihil esse videtur amanti.
Transformare, veni, veteremq; ostende figuram.
Terrificum nihil esse potest in imagine prima,
Quæ mitis, quæ blanda fuit, quali Iouis astrum
Effigie, quali rutilat Venus aurea forma,
Forsitan ipsa vides, quamuis amor audeat, artus
Mortales non posse pati immortalia diuûm
Ora, memor Semeles quæ suffocata tuendo
Diuina (vt perhibent) in maiestate Tonantem.
Triste quid in tali, quid lamentabile casu
Esse potest? fracta si mens compage teneri
Desinet his vinclis, te te per inane sequetur.
Tecum erit, & voti compos in gaudia luctum
Transferet, hoc illud quod mens exposcit & ardet.
Duce fuit Semele (Si fabula vera) Tonantem
Posse sequi, & membris se non potuissé teneri.
Si quis iter carpens deserta per inuia fidum
Siue feræ incursu, seu vi latronis, opaco
In nemore amittat comitem, fert saucia casu
Corda graui, secum solus tabescit eundo.

Sic ego qui solus fessa iam ætate relinquor,
Conficior curis, atq; in mœrore fatisco.
Duximus in stimulis & in anxietatibus annos
Hactenus, & nullum non execrabile tempus
Vidimus elabi, nunc respirare sinebar,
Et mea vela dabam paulò melioribus auris.
Sed ne pars vitæ vlla foret syncera tumultus,
Ecce nouus fractis in me ruit axibus æther.
O Carmele domus veterum sanctissima patrum
Vnde genus nobis, fuit hic velut ardua in alto
Vertice palma tuo, qua nec procerior vlla,
Nec fruge vtilior, viridi nec amœnior vmbra,
Aeternum lugere potes, tibi nulla redibit
Par fortuna, dies tantæ probitatis alumnum
Nulla feret, caput ille tuum tollebat in axes
Aethereos, & maior eras Athlante, & Olympo.
Nunc humilem cadis in tumulum spoliatus honore
Frondis & herbarum, squallens, incultus & asper.
O busta, ô sancti cineres requiescite, donec
Vos redigat suprema dies in corpora rursum.
Fœlix illa dies cùm viuificata resurget
Illa iterum facies, eademq; redibit imago
Quæ prius & melior, cùm mens post longa reuertens
Exilia, accipiet rursum sua membra, suumq;
Hospitium vetus agnoscet. Cœlum ocyus orbes
Circumuolue tuos, properantia currite sæcla,
Festinate dies, horæ ite volucribus alis.
Interea nostris defuncta laboribus vmbras

Et diuûm donata choris, quando tua tantum
Consummata valet virtus, si crimine nostro
Videris offensum, studeas placare Tonantem.

EIVSDEM DE MORTE FEDERICI SPAGNOLI FRATRIS SVI, carmen, ad Ptolomęum fratrem.

MANT.

O NATVRA, *quid est vt (Si fas dicere) tantum*
In crimen labare? facis pulcherrima quadam
Sæpè opera, æterna quæ sint dignißima vita.
Mox velut inuidiæ tabo vitiata (dolori
Da veniam, sine me hunc æstum exhalare querendo)
Destruis, & tibi non, quasi lunæ obnoxia, constas.
NATVR. *Disce loqui in matrē reuerētius, ô mea proles,*
Dementire putas & delirare magistram
Me tantorum operū? cunctis quæ prædicor & sum
Insita vis rebus, diffusa per omnia virtus
Corpora, & ex primis reparans genus omne elemētis?

Inferior solo qui condidit omnia fabro?
Fare. Quid est quod me accusas? & dissere mecum,
Do veniam, facile est nato indulgere parentem.
MANT. Ira & amor duo sunt, vt tu quæ semina rerũ
Concilias, nosti, quibus impatientius vror
Semper, at in casu multò magis ac magis isto.
Indignatur amor spolium graue, & incitat iram
Huius in authorem violentiæ. Acerbius ergò
Ira ardet sæuire, ideòq; in iurgia rumpit,
Quando vlciscendi facto via nulla relicta est,
Nec potis est ratio sensum infrænare furentem.
Vt neq; nauta potest instantem arcere procellam
Tam subito, preceps totam impetus obruit artem,
Tum reget, in mitem cùm ventus abiuerit auram,
Et ratio tepefacta animum moderabitur ira.
NATVR. Fare, Quid est q me accusas? & dissere mecũ,
Do veniam, facile est proli indulgere parentem.
Fare igitur, fando ira cadet, viresq; resumet
Languida & hoc tanto mens conculcata tumultu.
MANT. Alma parẽs taceo reliqua infortunia quæ me
Sollicitant, referam quod me modò macerat, vnum.
Impia mors (nequeo lachrymas cohibere loquendo,
Et grauitas sene digna labat. Constantia vires
Hic oblita cadit, sensuq; oppressa ruit mens)
Impia mors clari de tot mihi fratribus vnum
Impia mors modò surripuit, mors inuida nostris
Mors infesta bonis, mors quæ commune animantum est
Supplicium, quæ iuge malum, longinqua timetur,

Iam vicina fodit mortalia pectora, præsens
Infernas aperit fauces, & pandit Auernum.
Digrediens post se lamenta æterna relinquit.
Mors quæ sola potest miseros nos reddere, mors quæ
Perpetuo infestat terram & maria omnia luctu.
Aspera mors claris de tot mihi fratribus vnum
Qui decorare potis fuerat sua sæcula solus,
Abstulit, vt de lanigero grege Pardus adultum
Agnum auferre solet, vel fauce Leæna rapaci.
Et florebat adhuc, & adhuc erat integer æui.
Roma vetus quando consultatura sedebat,
Maiestate virum tanta si forté repenté
Vidisset superingressum, mirata fuisset,
Et rata Cecropium coram se astare Solonem,
Siue Numam veterem, Lacedæmonium ve Lycurgum
Assurgens meritos homini exhibuisset honores.
Attica dicentem si gens audisset, ab eius
Ore pependisset, sicut Demosthene quondam
Anté Macedoniæ imperium dicente pependit.
Ipse magistratu non vno insignis honores
Eximios foris atq; domi subeunte iuuenta
Pubere vix maior (præcox sapientia tempus
Venerat anté suum) meruit. Tyrrhenia nouit,
Luca sed in primis veteri contermina Lunæ.
Flaminiumq; solum, præsertim Felsina priscum
Nomen, & Vluiparę tellus vicina Padusæ,
Patriaq; Argiua veniens ab origine Manto.
Transeo vt externas legatus adiuerit vrbes,

Et quali ad reges populosq; orauerit ore.
Nam neq; sola virum insignem facundia fecit,
Fecit & excellens legum prudentia quondam
De tabulis egressa decem, quas Græcia misit,
De geminis, quas Roma tulit, consulta senatus
Omnia, prætorum quoq; ius ab honore vocatum,
Et quod Semestres tulerant cum plebe Tribuni,
Et quod Cæsarij proceres, vt Roma potita est
Imperio, prudentum etiam responsa tenebat,
Non secus ac manuum digitos & nomina fratrum,
Nec verò minus historias & grandia regum
Facta, quot à prima memorantur origine rerum,
Terrarum cœliq; locos, quot regna, quot vrbes
Orbis habet, quot sunt montes quod flumina ab ortu
Solis ad occasum, quot in æthere sydera, quot sunt
Insulæ in Oceano, vires & nomina rerum
Nouerat, ingenio diuis aut altior, aut par.
Nulla habet Euterpe quæ non reserauerit illi
Scrinia. Terpsichore non dedignata vocare
In thalamos, illiq; ostendere seq; suasq;
Delitias, arcana viro communia fecit
Omnia, cum nondum teneros excesserat annos.
Concinnata nouis quæ non cognouit Olympus,
Non Thamyras, non Amphion, non Thracius Orpheus
Non Linus, & magno veniens Musæus ab Orpheo,
Instrumenta modis illi monstrauit Apollo,
Pythagoras longa quæ non præceperat arte.
Et noua partitus vocem in discrimina fecit

Artifi-

Artifices alio Cytharam percurrere plectro.
Pegaseas intrauit aquas, & in intima fontis
Castaly secreta iuit, quà prima sororum
Calliope, digitis chordas exercet eburnis,
Quà canit ad cytharam tollens in sydera vocem
Mellifluam Clio, quotquot Polihymnia condit
Carmina, de magnis antiqui heroibus æui,
Quæ Vranie, quæ Melpomene, quæcunq; Thalia,
Atq; Erato, nostri de rebus & ordine mundi,
De mundo archetypo longum meditata reponunt.
His studijs captus vulgi consortia dudum
Reppulerat, reuocans sese in penetralia tecta.
Lucra nihil curans, nihil emolumenta, sedebat
Inter mille libros velut in cœtu atq; corona
Mille senatorum consul, quid sentiat vnus
Quisq; super rerum causis & origine tota
Luce rogans & nocte domi, quam plurima chartis
Lucubrata diu mandans, studioq; reponens
Multa graui, quæ fortè sequens mirabitur ætas.
Talis hic ac tantus mecum diuerterat extra
Mœnia, declinans ad ripas Eridanenses,
In fundo Phregosine tuo laribusq; superbis,
Tale decus Phregosine tuis quale Hesperus astris,
Lugubrem patriæ ærumnam, cùm tabida pestis
Grassaretur agens mortem cum milite & armis
Omnibus in plebem & patres, sacra atq; prophana
Limina, cùm subiens totam igni incenderet vrbem,
Dumq; fugit mortem, mortem incidit impia passus

Sydera, & atrocem fati implacabilis iram.
Heu heu quam nihil est nostrum vigilare, supersunt
Cladibus his soli quos cœli & numina seruant.
Sic ornata bonis tot præcellentibus vmbra
Mortali hospitio & nostris est functa tenebris.
Meq; inter lachrimas inter suspiria, & inter
Quod longè est grauius, duræ necis arma relinquit.
Diua parens natura præcor succurre iacenti,
Et mox si quid habes opis impertire sepulto.
NATVR. O mea progenies, quæ sic in funere fratris
Te crucias, quid mœrorum tantum atq; dolorum
Concipis? & frustra præ meris luctu Halcyonæo?
Non fuit hoc maior Niobem qui in dura redegit
Saxa dolor, qui populeos (si fabula vera est)
Transtulit in ramos merso Phaëtonte sorores,
In canis effigiem matrem Hectoris. Ille cicadam
Qui genuit mœror, fuit imbecillior isto,
Quando vir Auroræ nati super ora dolorem
Euomuit toto in lachrymas abeunte cerebro.
Quo fit vt ipse egeas ope, quem Symplegades istæ
Comprendére vias huius maris ignorantem,
Non germanus, ab his liber qui nauigat vndis.
Vt sedare igitur valeas flagrantia corda
Et melius post hac de mè sentire, docebo
Quædam pauca tuæ cursum rectura Carinæ.
Accipe, & hæc imo memor esto recondere sensu.
Ex animo constant homines & corpore, corpus
Membratim formare meum est, in semine rerum
Clausa

Clausa operor, mirisq́; modis vitalia fingens
Organa, distendo ventis & sanguine venas.
His etenim sicut moles terrena vapore
Ingenito ac fluuijs, corpus percurritur omne.
Immortalem animum membris infundere, nostra
Non opis est, pluit ex astris, descendit Olympo,
Et subit hos artus moribundaq́; corpora tanquam
Aere grauem thoraca pugil, procedit in orbem
Terrarum, velut in quandam gladiator arenam
Pugnaturus, habet laruas Phlegethontidas extra
Corpus, & affectus in corpore semper, & istis
Hostibus est opus aßiduo certare duello.
Præmia victori cœlum est, & tartara victo.
Tunc finem certamen habet, cùm vita recedit
In tenues auras, cùm vult qui sydera torquet
Arbiter, ille animos vt solus ab æthere mittit,
Sic agit hinc solus, iustoq́; examine librat.
Nemo igitur nascens venit hunc, mansurus, in orbem,
Sed semper carpturus iter tela inter & hostes.
Ergò quid accusas matrem mea chara propago?
Quæ potui bona cuncta dedi: si sydera possent
Permutare vias, longè meliora dedissem.
Nam quamuis habitem cœlos quoq;, & omnia versem
Sydera, non tamen est mihi fas deflectere cursum
Tramite ab antiquo, Sed iter seruamus ad vnguem
Quod primum instituit cùm res distingueret Autor.
Illi ego (nam mundi non sum Regina) ministro.
Ipse dat ætates, ipse est qui diuidit annos,

Fortunas ac fata, nihil sine legibus eius
Fas fieri. Qui me dicunt regnare, nec vllum
Esse Deum, peccant, non sum regina, ministro.
Ergò quid accusas matrem mea chara propago?
Hoc quoq; quod fratris luges in funere, vanum est.
Talis enim nil triste tulit, nil flebile casus.
Si verum inspicias, solus tibi noxius error,
Error apud superos risus, velut error apud vos,
Qui vacuam pueros facit ex horrescere noctem.
O mortale genus, si fas cognoscere vobis
(Sed Deus id prohibet, dedit hæc spectacula solis
Dulcia Cœlitibus) quid agant post funera manes,
Qui benè de cœlo meriti, lamenta silerent
Omnia, & exequię fierent conuiuia, luctus
Vaderet in choreas, Hymenæa in carmina planctus.
Quem tuus extinctum gemit ac desiderat error,
Aethereo frater gaudens successit Olympo.
Et cum patre bonis fruitur cœlestibus, inter
Cœligenas diuos fato defunctus, & vmbris,
Nil mihi nil cœlo debens, mihi corpora soluit
Quæ dederam, cursu reditura in prima peracto
Corpora, quæ vestri dicunt elementa Sophistæ,
Cœlo autem cœlestem animum, qui venerat astris,
Qui propriè dicendus homo est, licet hæc & ad ipsum
Noster Aristoteles extendat nomina corpus.
Est homo non oculis forma hæc subiecta, sed ipsa
Mens interna regens corpus, vt Nauita puppim,
A solo conflata Deo non ex elementis

Hausta, nec ex cœlo, simplex, quo semine nata
Nescio, sed certè superis res proxima diuis,
Quos opifex primo mecum produxit ab ortu.
Ad quod anhelauit pubentis ab vsq; iuuentæ
Tempore ad extremum vitæ, quod cernere visu
Quod tractare manu tanto sitibundus amore
Quod quærebat habet, sine sollicitudine in æuum
Possessurus apud superos, vbi viuere verum est.
Vmbra leuis vento volucriq; simillima flammæ
Est ingressa locos, melos immortale, sonantes.
Et spacias latis campis per amœna vireta
Pascitur Ambrosiam, diuinaq; pocula nectar
Quo fontes amnesq; illa regione redundant,
Potat, & affectus hominum deridet inanes.
Parce superuacuis igitur te incendere curis,
Et bona multiuagam coge ad cœlestia mentem,
Quòd si forte doles, quòd abest, quòd cernere vultus,
Quòd conferre gradus, & quòd congressibus vti
Non liceat solitis, ac viuo murmure verba
Reddere, quæ humanæ pars est non vltima vitæ,
Talia fraterno solari incommoda lucro
Fas tibi, prosperitas eius, tam læta voluptas
Sit tibi, germano in cœlum lætare recepto.

EIVS-

EIVSDEM DE MORTE IOANNIS SORETI Galli Carmelitarum Prioris generalis.

MENS mihi sæpè fuit pro te quoq; sumere plectrum,
Atq; tuas nostro complecti carmine laudes,
O niuei quondam pastor gregis, ô pater altæ
Rupis, & irrigui fontis, montisq; beati,
Cuius inaccessis Vates habitasse sub antris
Fertur, & euentus rerum cecinisse futuros.
Sed mea sopito stupuerunt sanguine corda,
Vt solet hiberno tellus cùm frigore torpet,
Postquam fama tui mœstissima nuntia fati
Tristibus auspicijs Italas peruenit ad oras.
Omnia tunc gelido riguerunt membra timore,
Tunc lyra lapsa manu, digitis tum plectra remissis
Sunt collisa solo, tremulo vox defuit ori.
Languida mœrentes hebetauit inertia sensus,
Et dolor ingenium viuax sopiuit & artes.
Tunc mihi cùm ægrotos vis morbi vinceret artus
Raraq; vis traheret fessum suspiria pectus,
Consilium fuit inuisa decedere vita,

Et tecum limen patriæ melloris adire,
Pascit vbi tutas dulcis concordia mentes.
Fecissemq; vtinam, nam post tua funera nunquam
Vidimus optatos portus, nos spumeus Euris
Flantibus vndarum tulit in contraria feruor.
Littora Carmeli Solymosq; apprendere campos
Dum cupimus, dum quisq; suis annitimur armis,
Pellimur in Syrtes, nauemq; ferentibus vndis
Incertum per iter nulla succurritur arte.
Typhis abes, Palinure iaces, iterata minantur
Fulmina, in interitus conspirant sydera nostros.
Nunc ruit in præceps, summas modò surgit in vndas
Auulso temone ratis, fracti sumus vt si
Dum procul à stabulis errat pecus omne per agros,
Nil hostile timens, casu percussus iniquo
Occidat extemplò pastor, saltusq; patentes
Ora lupus ieiuna gerens intrarit, ouesq;
Incustoditas passim lanietq;, fugetq;.
Sic tua progenies quæ, te Duce, nullius arma,
Nullius insidias timuit, sed tuta per omnes
Ibat ouans casus, postquam tua lumina pressit
Improba conturbans tristi mors omnia luctu,
Languit amisso generosæ frontis honore.
Palluit omne decus nostrum, languentia cœpit
Pectora segnicies, & amor virtutis obiuit.
Frigemus velut extincto focus igne, recessit
Tecum noster honor, Carmeli gloria tecum
Occidit, heu funesta dies, neq; digna diei

Nomine

Nomine censeri, Stygijs pallentior vmbris,
Quæ tantum iubar extinxit, tot lumina misit
In lacbrymas, in tot suspiria pectora soluit.
O nunquam laudande satis, licet omnia laudes
Ora tuas resonent. Senior discrimina nosti
Quot subijt grex iste tuus, quot bella, quot hostes
Venêre, & sortem populi miseratus iniquam
Mouisti assiduis præcibus tristem Iouis iram.
Qui nisi fortè tui curam geßisset ouilis
Ventus & vnda ruens stabula & pecus omne tulisset,
Supplice te nobis fauit pater, ipse pauentem
Attonitumq; gregem blandè collegit in vnum,
Vt mater cristata solet, quo tempore miluus
Instruit insidias, flectitq; per aëra gyrum.
Illa dolum timet, & crocitans sua pignora cogit,
Collectumq; gregem suspensis protegit alis.
Hactenus hoc noster vexatus turbine bembus
Tardatusq; vadis circum tua littora duci
Non potuit, sed iam cœli frons læta sereni
Panditur, vndosumq; minus iam murmurat æquor.
Humidus Auster abit, silet æther, & atra recedunt
Nubila, purpureo sol nascitur aureus ortu.
Graminis aura tepens florumq; cacumina leni
Incuruans flexu gratos diffundit odores.
Atq; leui strepitu fugiens se frondibus altis
Inserit, & somnos molli blandita susurro
Concitat, & virides ludens circumuolat agros.
Iamq; procul nobis pulsa caligine tandem

Carmeli se monstrat apex, vitreiq; redundant
Fontis aquæ suaues, quæ summo vertice lapsæ
Subiectos rimantur agros, & florida circum
Rura soporifero labuntur murmure, seq;
In vicina breui deuoluunt æquora cursu.
Iam me sollicitæ parcunt incendere curæ,
Improba nec miserum pectus depascitur ales,
Restituorq; mihi; iuuat ire, meamq; sonoris
Instaurare lyram neruis sacrumq; vocare
Ex Helicone chorum, atq; argutos edere cantus.
Verùm bella canant alij, populosq; paternis
Sedibus, & patrio pulsos de littore Graios.
Et veteres odij causas, belloq; subactas
Constantine tuas arces, cælumq; Latinis
Infestum rebus, fideiq; pericula nostræ,
Et purgata nouis Troiana incendia bellis:
Semper ego effugi studium Mauortis, & arma
Nec pectus thorace graui, nec tempora cinxi
Casside cristata, fuit & mea dextra meumq;
Semper inerme latus, mores ego pacis amaui.
Cedimus arma alijs, nobis tua maxima Virtus
Carmen erit, satis est isto si puluere noster
Sudet equus, metam hancq; meus circumuolet axis.
Ingrediar fragili spatiosa per æquora ligno,
Atq; tuas læti circumuectabimur oras.
Cuncta Palæstini montis spelæa reuisam
Singula perlustrans, aciem per singula vertens
Ne quid neglectum fluat, intactum ve relinquam

Vnde tuæ in lucem poßint emergere laudes.
Conaborq́; tua dignum virtute trophæum
Erigere, & circum redolentes addere lauros
Atq; hederas, & Palladia de fronde corollas,
Palmarumq́; minus metuentes pondera ramos.
Grande opus, & sub quo sudaret Olympifer Athlas,
Magna quidem fuit, atq; meis conatibus impar
Copia virtutum pastor venerande tuarum.
Nec tibi Carmelus debet minus, ac Remoaldo
Tusca Camaldulij pineta in vertice montis,
Lignipediq́; Lauerna viro, Carthusia Vgoni,
Gallica Bernardo Cistercia. Nursica Mauro
Relligio, sed plus longe, nec enim tibi sancta
Rusticitas, sed sancta magis doctrina superbam
Perfidiam se attollentem mysteria contra
Sacrosancta potens conuellere fulmine linguæ.
Vndè fit vt dubitem rerum ne pondere pressus
Turpiter in medio cogar desistere cursu,
Mensq; magis refugit, quando Icarium reminiscor
Interitum, puer ille leuis, temerarius, audax,
Dum per inane audet cœlum, mendacibus alis,
Tendere iter vetitum, & vacuas se attollere in auras
Decidit, & fecit Myconæo nomina Ponto,
Me mouet & sacros ignes furarier ausus
Atq; putres audens glebas animare Prometheus.
Et Phaëton cupiens Solis frænare quadrigam.
Cuius adhuc longæ lachrymant electra sorores
Succinaq́;, ad fluuij ripas quem Celtica rupes

Mittit, & Adriacis tandem absorbetur ab vndis.
Occurrunt animo veteris certamina pugnæ,
Cùm furor inuoluit super altum Pelion Ossam,
Aoniasq́ ausæ cantum superare sorores,
Et quæ textilibus docta cum Pallade formis
Dum certat veterem mutauit Aranea formam.
Thrax Thamyras quem cæcum olim fecêre puellæ
Thespiades, dum se nimis, & sua carmina iactat.
Et tu mentis inops, nimiumq́ improuide, quondam
Marsya, qui Musas Phœbumq́ lacessere cantu
Dum properas, fluis in latices, & porrigis amnem,
Quem vehit Aegæas Phrygius Mæander in vndas.
Et qui labentem dextra temerarius arcam
Dum leuat à magni rectore necatur Olympi.
Hæc mecum tacitus memori sub pectore voluens
Extimeo ne cæca meas audacia vires
Fallat, & assumptum nequeant perferre laborem.
Supponam tamen hos humeros, molemq́ subibo.
Debilis immensam, dabitur fauor æthere ab alto,
Occultumq́ meus diuini nectaris imbrem
Accipiet genius, tardosq́ ad carmina sensus
Calliope melior, maiorq́ mouebit Apollo.
Aureus vt quondam fului sub imagine roris
Iuppiter in gremium Danaës descendit amatæ.
Sic noua de summis magnæ penetralibus aulæ
In mea labetur furtim præcordia virtus,
Atq́ ope cœlesti fretus certaminis huius
Sit modò vita comes, referam victricia signa.

Efficiam ne liuor edax, ne longa vetustas
Neu sors vlla tuæ pariant obliuia laudis,
Sed ventura tuum nomen mirabitur ætas.
Et quæ te tulerint fœlicia sæcula dicet
Posteritas, debentq; tibi tua tempora multum.
Nanq; tui tecum durabit gloria sæcli.
Tu modò magne pater faueas, quem certa fatentur
Aethereos inter positum miracula ciues.
Muneris incerti quædam me pendula tardat
Spes opere à tanto, promissaq; carmina differt,
Et prohibet nostræ votis parere Camœnæ,
Mox tamen absoluar, nec in his mea Syrtibus vltra
Cymba leget steriles frustra versamus arenas.
Quid miser in cassum do semen inertibus agris?
Qui pictam propero Thamyræ monstrare tabellam?
Quid mutum responsa peto? Quid deniq; frustra
Non audituro modulor noua carmina surdo?
In nemus vmbrosum, & conclusas vndiq; valles
Rupibus, & multa vestitos arbore colles
Imus, vbi secura quies, vbi dulcia vitæ
Tempora decurrant, vbi nulla negocia nobis
Detineant animum, ferri ad meliora volentem.
Ista mihi, si te pater adiutore, dabuntur
Ocia, scribendis & amica silentia rebus,
Mox ego purpureo texam de flore coronam,
Quam neq; bruma rigens albis vestita pruinis
Nec borealis hyems vincat, quæ flumina ventis
Stringit. & aërias gelida niue conspuit Alpes,

Quam neq; deficcet sol, quum vicina pererrat
Nostro signa polo, circum tua tempora ponam.
Tu meus Aeneas, tu Pergama, tu mihi Thebæ,
Tu labor & cursus sero redeuntis Olyßi,
Et mora Penelopes votis inimica pudicæ.
Tu mihi Cæsar eris, studium tibi tradimus omne.
Tu tamen interea nostro qui liber ab orbe
Viuis, & ingentes meritis facientibus alas
In regnum sublime volas ardentis Olympi,
Quem Deus æternis diuorum accumbere mensis
Iussit, & immenso cœli dignatur honore,
Funde preces, pia verba moue, feruentius ora
Magna Dei nostris faueant vt Numina rebus.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, QVAERIMONIA de morte Alexandri Cortesij ad Hermolaum Barbarum.

ROMA quid excellens dabit & sublime suorum.
Barbare nunc operum, quod vulnera mentis & altum
Pellat ab afflicto iamdudum corde dolorem?

Forte triumphales arcus, signataq; regum
Marmora, nominibus claris monumenta laborum
Militiæ, & stantes antiquo ex ære columnas
Ostentabit; opem vanam & solamen inane.
Rupis Auentinæ tumulum, Tarpeiaq; saxa,
Tot fora, tot circos, & longis eruta sæclis
Mœnia Carmentæ, gentisq; Erimithandos arcem:
Iamq; senem multaq; cauam testudine molem
Amphitheatralis tecti. Vestigia celsus
Instar montis apex caput vsq; ad nubila tollens
Seruat adhuc Thermas veteres, delubra deorum
Semisepulta solo, & simulacra iacentia paßim.
Adde peregrinos latices in mœnia ductos
Atq; superfusos Campano flumine pontes,
Et gelido Castella sinu præbentia latum
Fontibus hospitium clausisq; natantia nymphis.
Adde patrem Tyberim, cursu qui dura superbo
Inter saxa fremit regum propè busta suorum.
Adde nouem iuga turritis crescentia muris,
Et diuûm tot templa super fundata cruorem
Innocuum, tot sarcophagos, tot sacra, tot aras.
Magna quidem & nulli post hac imitabilis æuo
Roma fuit, Quæcunq; prior miracula mundus
Terrarum magnis diuiserat interuallis,
Ipsa suo prædata orbem concluserat orbe.
Nil tamen inter tot veterum decora alta laborum
Lumina delectat, nihil est quod leniat ægrum.
Nec secus accensis ardent corda ignea flammis,

Ac

Ac specus, æterno candens vbi Mulciber æstu
Sudat, & æthereo cudit noua tela Tonanti.
Ite ioci procul, ite sales, trahit omnia secum
Gaudia Alexander, subitò, mediaq; repentè
Tam clarus sol luce obijt, Sententia certè
Vera nimis, Mors ingenijs est inuida semper
Præcocibus, Sic Lucanum, sic dura Tibullum
Sic alios tulit innumeros, impunè per orbem
Falcem agit omnisecam, & meliora seuerius aufert.
Singultire iuuat, iuuat exhalare dolorem
Fletibus, & lachrimis aperire cadentibus ora.
Sit facies confecta situ, sit plurima mento
Cæsaries, animum cultus decet iste dolentem.
Impetus in saltus agit, in spelæa ferarum,
Vt solus sine teste gemam, & suspiria ducam
Libera, vt ex imis resonent pulmonibus hausta.
Singultus Niobes, Hecubæ lamenta mouebo,
Flere iuuat, nec me quisquam lugere volentem
Increpet, hoc casu lachrymas impendere sanctum est.
Res Elegis maior, Tragico querimonia cantu
Digna. Quid ætati potuit contingere nostræ
Tristius? ablata est Romanæ gloria linguæ,
Occubuit Vates, qui nos æquabat Olympo.
Nam neq; Musæus melior, neq; Thracius Orpheus,
Seu faciles Elegos, seu regum bella cothurno
Diceret Heroo, laudata reuixerat ætas
Hoc Duce, & æthereos flammis melioribus ignes
Aspirare sibi tellus gauisa Poëtam

Fuderat insignem, Sed mors infesta tetendit
Insidias, breuis est semper fortuna secunda,
O immites Erebi furias, ô immania fata,
Quæ nostrum rapuêre decus, crudeliaq; astra,
Quæ oppressêre caput sacrum, circumdata lauro
Tempora, quæ neq; cùm fulmen iacit æthere ab alto
Iuppiter ausus erat rapidis contingere flammis,
Non sunt mortifero verita incestare veneno.
Synceras sine labe manus, sine crimine pectus
Innocuum, dulces annos, alacremq; iuuentam
Dum fruticatur adhuc, dum flore ac fruge superbit,
Contriuêre, velut crepitans terit hordea grando.
Hei mihi, doctiloquis si sunt mala vatibus astra,
Quis cœli superabit opem? Quis fidet Olympo?
Arida & infœlix quæ nunquam parturit arbor
Cæditur, & steriles sua damnat inertia ramos,
Parcitur vtilibus, lex est contraria cœlo.
Seruat enim segnes animos, ignauaq; corda,
Egregios fortesq; necat Cortesia certè
Vicerat ætatem virtus, Iuuenilibus annis
Miscuerat senium grauitas, sub fronte Catonis
Fabricij mores pietas generosa Camilli,
Attilijq; fides, & nostri feruida Pauli
Relligio. Quo nos etiam nunc vertice cano
Immis adhuc, tener in viridi potauerat æuo
Mnemosidum cuius fecit vada Pegasus amnem.
Nec fuit Ascræis fidibus vel Apolline tantum
Inclytus, ad numeros etiam Demosthenis omnes,

Et Pherecydiacam venit Ciceronis ad artem.
Et geminas nunquam solitas concurrere laudes
Quas fierat matura annis iuuenilibus ætas.
Quid referam genus antiquum, repetitaq; rursum
Nomina maiorum generosa in stirpe nepotem?
Quid tabulas, quid signa canam, quid tecta superbis
Alta supercilijs, quid vasa argentea & aurum,
Vasa quibus regum accipiunt conuiuia mensæ?
Quid ve lares memorem antiquos, & cætera prisca
Ornamenta domus? quæ mors deridet, & ipsi
Despiciunt superi, quæ nil fata impia curant?
Hæc in vate nihil laudo, quibus Attalus olim
Claruit, & Lydi famosa opulentia Crœsi,
Quæ ludens fortuna regit, mihi sola videtur
Extollenda animi virtus quæ ciuibus æquat
Aethereis tamen hæc sanctum seruare Poëtam
Non valuit, Quid iam superest cui fidere fas sit?
Sed neq; Pierides & opacæ sola Mineruæ
Ocia sectatus, cùm iam foret orba parente
Et sine matre domus, curas vtriusq; gerebat,
Rexit & auxit opes, rebusq; intenta gerendis
Prouida sedulitas iuuenis patrimonia honestis
Artibus euexit. Quid publica munera dicam?
Quid ve clientelas? populus, cum patribus vrbis
Vatis in immensum nostri certabat amorem.
Pontifices ipsi quorum tribus alta coronis
Scintillant capita, atq; ipsi qui fortia tractant
Bella Duces, ipsi reges qui murice & auro

Exultant, & sceptra gerunt, coluêre Poëtam.
Tanta animo probitas, tantus lepor affuit ori
Suauiloquo, in vultu reuerentia tanta venusto.
Suspicor & mortem nisi lumine capta fuisset,
Non potuisse manus in sanctam extendere frontem.
Quæ pietas, quæ relligio, quæ cura Tonantis
Non possunt nescire aræ, quas fundere circum
Manè preces, vbi corda pijs accendere votis
Aßiduè reparans ignes & sacra solebat.
Interijt tamen, & fato consumptus iniquo
In gelidam descendit humum vertendus in atram
Pulueris exigui paruo pòst tempore massam.
Heu crudele nefas, tanquam vitalibus auris
Indignus, terræq; grauis, cœloq; perosus,
Truditur ex hominum cœtu, datur esca Trifauci
Dilaceranda cani, atq; horrentes fertur in vmbras.
Hęccine virtuti merces? hæc dona parantur
Iustitiæ? insontes talis manet exitus vmbras?
Siste tuos Helicon cursus, arescite lauri.
Vel iurate alios nunquam præcingere crines.
Pirene siccare precor, conuertere Dirce,
Quære nouos cursus, & more Arethusidos vndæ
Labere subtèr aquas pelagi, fuge sydera, postquam
Aoniæ non est maior reuerentia genti.
Pierides plorate nouem, Tuq; vna sororum
Maxima Calliope, quæ grandi heroica versu
Facta canis, nec non tu diua Polymnia cultu
Splendida rhetorico. Tuq; ô quæ suspicis astra,

Astra viasq́ poli, nitidosq́ intelligis ignes
Aetheris Vranie, castris nam qualis Achilles
Dux erat Argolicis, qualis fuit Hector in armis
Dardanijs, Agamennonia vel quantus in vrbe
Tideus, hic vestros inter, dum vita manebat,
Talis erat tantusq́ viros, pars magna sepulta est
Castalij cum vate chori, præcisa canoræ
Fila Lyræ, cecidêre manus, quibus ille solebat
Digna Sophoclæo modulari carmina plectro.
Ah iuuenis miserande, tibi quod sydus iniquum
Tam celerem dedit occasum? Te forsitan arcu
Perculit Aemonio Chiron, vel Syrius ore
Noxius ardenti, vel acuto mortifer vngue
Scorpius? aut longo feriens mucrone Sagitta?
Quem superûm accusem, quis tanti criminis author
Nescio, terribilem præ se multa astra figuram
Nocte ferunt, cæsæ Perseus tenet ora Medusæ,
Cepheus accinctus gladio, prætenta leonis
Terga ferunt, premit Hesperidum Tirinthius anguem.
Nescio quis tam grande scelus, tam immane sit ausus
Et tam infame nefas, radios non proferat vnquam
Astrorum quodcunq́ fuit, pellatur ab axe,
In chaos antiquum redeat, neq́ prodeat vnquam.
Nescio quo natura sibi contraria pacto,
Mox vt opus præclarum aliquod partu ædidit, odit,
Et vorat, Ingluuies illa hæc Saturnia prolem
Consumptura suam, vitæq́ inimica suorum.
Hinc meus in rabiem transit dolor, omnia quando

Seu Deus id faciat, seu sors, seu sydera, nostri
Non habita ratione vnco secat Atropos vngue.
Quantum erat vt iustos vatem concederet annos
Degere, & ætatis saltem ad solatia nostræ
(Quæ mora parua fuit) nostris superesse diebus?
Hoc est quod mecum luctu contristat amaro
Et Latium & Tuscos, & tota Neapolis arua.
Mintius audito soluit sua lumina fato,
Et noster Mantous ager, Quæritur & Maronem
In vate hoc cæcidisse iterum, sublimis Olympus
Luce caret, nebulisq́ tegit caput ante serenum.
Et veluti quando Phœbe venit obuia fratri
Vitalesq́ premit radios, elementa mouentur,
Terra dolet, turbantur aquæ, subit aëra pallor
Plumbeus, horrescunt syluæ, mœrentq́ per agros
Gramina, iacturam patitur genus omne animantum,
Sic omnes vici atq; vrbes vbi cognita virtus
Vatis erat, tristi ore ferunt lugubria signa.
Sed quid nostra iuuat manes querimonia? functi
Corpore iam loca tuta tenent, gaudentq́ peracto
Curriculo aduersæ fugisse pericula vitæ,
Non secus ac fluctus nauis perpessa marinos
Gaudet in optato merces exponere portu.
Nos pecori similes quod pinguia pascua tondet.
In lanienam imus, trahimurq́ in fata vicißim.
Hoc superest vnum vatis solamen adempti.
Vos gemini fratres, & tu quæ pignore tanto
Patria te iactas, & tu Romana iuuentus

Ponite defuncto tumulum, quem vestia omnem
Lunensis Pariusve lapsis, viridisq; Donysæ
Marmor, & Aegypti, niueis vbi purpura nubit
Stigmatibus, riguum sub Apollinis arbore fontem
Sculpite, & ipse cubans in margine fontis ad vndam
Expectet cum pace diem, quo sæcula flammis
Instauranda tubam sunt auditura sonantem.
Interea lentus iaceat, somnoq; solutum
(Somnus enim potius mors est dicenda piorum)
Purpurei flores obeant rosa, lilia, serpant
Circum humeros hederæ, circum caua tempora lauri.
Hæc animam curis functam mortalibus astra
Isse super, placidamq; polo captare quietem
Significent, vbi nec Phlegethon, nec dira Celeno,
Nec Tytij volucres, nec sæui Ixionis angues,
Tantaleæve dapes, vbi non secat Atropos æuum.
Tum signate notis & tali carmine marmor.
Hic sua Alexander Cortesius ossa reliquit
Cùm petijt cœlos, & duxit in astra Poësim.
Tu verò Artidocæ cultor venerande Mineruæ
Barbare relliquias cui fas inuisere, nostro
Nomine dic pacem tumulo requiemq; sepulto.

BAPTI

BAPTISTAE MAN-TVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AD IOAN-nem Sabadinum Argenteum pro filij morte Paramythia.

QVAE vos innocui vexat fortuna parentes?
Tristia cur tantis fletibus ora madent?
Mitius Andromache tulit Astyanacta peremptum
Mitius errantem Penelopea virum.
Mitius Halcione crudelia fata mariti,
Hippolytum Phœbe, garrula mater Itym.
Fleuit Hylam minus Alcides, minus Isis Osyrim,
Et Niobe natos, & Phaëtonta soror.
Quid tibi vult tanto resonans querimonia luctu?
Et gemitu longo sollicitata domus?
Cur setosa genis facies squallentibus horret?
Cur macies turpi deijcit ora situ?
Quò fugêre sales? cur lætæ gratia frontis
Decidit? obscurum quæ tegit vmbra caput?
Cur tua compresso facundia mutuit ore?
Nec fluit in dulces lingua diserta sonos?

Dic

Dic age lugubri deformis imagine vultus
In mea secretum pectora vulnus agit.
Aspera sors veros & prospera tangit amicos,
Corporibus quia mens vna duobus inest.
Hei mihi, nescio quod radijs graue sydus iniquis
Misit in infaustos fulmina tanta lares.
Et mihi perpetuus, chara cum coniuge mœror
Attulit à Stygio longa venena lacu.
Carolus eximiæ fulgens puer indole formæ
Occubuit, casti vota secunda thori.
Et iam morigera superos pietate colebat,
Et docili supplex numina sancta fide.
Iam matura nouis ætas lucebat in annis:
In tenero grauitas ore senilis erat.
Talis erat nobis qualis rosa prima rosetis,
Et qualis riguo Lilia prima solo.
Læta verecundos decorabat gratia vultus,
Et grauis ornabat dulcia verba lepor.
Ille meo tristes tollebat pectore curas,
Gaudia patris erat, gaudia matris erat.
Hunc igitur rapiens lex ferrea mortis auara
Sub gelidam tristi funere mersit humum.
Luget mœsta domus, vidui sine prole parentes
Ingemitu noctes ducimus atq; dies.
Sicut vbi implumes inuasit vipera nidos,
Ingemit, & querulo carmine plangit auis.
Soluitur in lachrymas gemitusq; miserrima coniunx,
Et requiem nunquam debile pectus habet.

Cum

Cum gemit illa, mihi lachrymas ciet, ignea rorant
Lumina, singultu guttura rauca sonant.
Est mihi pro nato simul & pro coniuge mœror,
Et duplex agitat saucia corda dolor.
Pœnitet ingratæ producere tempora vitæ,
Et toties mortis vulnera acerba pati.
Emorimur toties obeunt quot pignora nobis,
Et toties ferrum corda paterna secat.
Pelle graues animo curas argentea proles.
Neu cruciet tantus pectora mæsta dolor.
Terra domus non est animis accommoda nostris,
Altius it nostræ conditionis honor.
Qui nimium terras amat, & mortalia tecta,
Fallitur, est alio patria nostra loco.
Hic sumus extorres, alienaq; regna tenemus
Sub grauis exilij seruitijq; iugo.
Nunc animus curis coquitur, nunc corpora morbo,
Et stimulos affert quælibet hora nouos.
Nunc fratrum subeunt obitus, modò fata nepotum
Tempus in obsequijs tristibus omne fluit.
Crebrius auditur per templa, per atria, planctus,
Quam faciles inter vox Hymenæa choros.
Et modò nostra vocant, modò nos aliena sepulcra,
Funera sunt nostri continuata dies.
O fœlix quem res non implicuêre caducæ,
Quem nullus retinet posteritatis amor.
Quem nec cura domus nec deficientis in horas
Corporis aut vitæ prætereuntis agit.

Postquam

Postquam diuitijs fuerint & honore potiti,
Mors hominum triplici corpora fauce vorat,
Fœlices frustra nobis promittimus annos,
Semper enim curæ tristitiæq; premunt.
Fluctus vt insequitur fluctum, sic tempora voluit
Nostra catenatis sors inimica malis.
Mittimur æthereos per limina mortis in axes,
Hæc patet in nostros ianua sola lares.
Est illic natale solum, nostriq; penates,
Regnat vbi in decimo maximus orbe pater.
Nos Deus ex alto, nos magni gloria mundi,
Omnia nos pronis vultibus astra vocant.
Cùm nitet, & pictæ noctis fulgoribus ardet
Ostendit nostras pulcher Olympus opes:
Noster enim polus est, sunt sydera nostra, sereno
Ciuibus arridet lucifer orbe suis.
Est requies illic, illic æterna voluptas,
Perpetuus splendor, gaudia, risus, amor.
Carolus est illic, & candida lilia circum
Tempora, virginei signa pudoris, habet.
Nos quoq; cùm Lachesis nostros euoluerit annos,
In loca fatalis transferet illa dies.
Quotquot erunt animas, & quot nos antè fuêre
Accipient lato magna theatra sinu.
Fas erit hîc nostræ vultus agnoscere gentis,
Atq; dare alternis mutua verba sonis.
Hîc cum fratre soror, nati cum patribus ibunt,
Vespera nec festos finiet vlla dies.

Quos modò miramur, regione videbimus illa,
Et veteres inter suspiciemur auos.
Hîc sunt qui patrum vestigia sancta sequuti
Stigmata seruatæ relligionis habent.
Tunc tuus ille nepos iuuenem quem fata tulerunt,
Cognatam nitido porriget ore manum.
Tunc tuus occurret tibi natus, & obuia circum
Brachia cum lachrymis colla paterna dabit.
Coge vagos animi fluctus argentea proles,
Cordaq; conceptus deserat ægra dolor.
Comprime bacchantes ventos, & nubila pelle,
Cymbaq; tranquillo currat, vt antè, mari.
Ad noua cœpta redi, laudemq; laboribus auge
Et breuis immensa floreat arte liber.
Scribe quod æterno dignentur honore nepotes,
Et quod non valeat perdere longa dies.
Vtq; minus rodant vigiles præcordia curæ,
Fertilis ingenij pinguia rura cole.
Interea celeri labentia tempora cursu
Exilij finem seruitijq; dabunt.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, OBIVRGATIO

cum exhortatione, ad capienda arma contra infideles.

AD REGES ET PRINCIPES Christianos.

OMALè consultæ gentes cognomine tantum
Christigenæ, scelerum altrices fraudumq; magistræ.
Oblitæ commune bonum, fremit vndiq; Mauors,
Et coniurati reges Orientis & Austri
Ac Boreæ contra vestrum regemq; Deumq;,
Et vos arma magis tentare domestica vultis,
Bacchariq; intra vestros sine fine penates.
O Christi conuulsa domus, iam plurima in isto
Secula agis barathro, taliq; absorpta cloaca
Fronte tenus, traxisti istis in sordibus annos,
Quod meminisse pudor, fato vicina senecta est
In foribus, quando, sanctè nisi viuitur ætas
Vltima, quando iter in melius vestigia vertes?
Iam tibi radicem subitò incisura securis

Imminet, & quasi sis nunquam peritura volutas
In sceleris te sorde tui, securo pericli.
Prima ætas alijs solet immaturior esse,
Circumspecta graues sequitur prudentia canos.
At te cui sapiens fuit & cordata iuuentus,
Nunc tenet improbitas alieno immanior æuo.
Ergo tibi est potior priuata iniuria quàm res
Publica? Romani qui nesciuêre Tonantem,
Fabricij, Curijq; senes, Fabij atq; Catones,
Sanctius antiquis vitam instituêre diebus.
Plus nimirum illis animi scintilla reluxit,
Quàm tibi ab æterno radians Hyperione fulgor.
Peege, subi tenebras semper magis, irreuerenti
Infrunito animo, semper magis indue noctem
Tartaream. Tibi sit priuata iniuria maior
Quàm Deus, & pietas, & defendenda cruore
Relligio. Demens priuata iniuria, si qua est
Dißimulanda magis fuerat, Christiq; fugandum
Dedecus, & fidei arcendum commune periclum.
Quiq; sacras habuit sedes Deus. Antiochenam,
Cui primum insedit, fuerat qui nauita pastor.
Thraiciam, & Solymam, Nili super ostia quantam.
Ad Tyberim, patris Iani sub vertice quintam.
Quattuor oppressæ dudum cecidêre tumultu
Barbarico. Tyberina manet, sed tabida multis
Vlceribus, sanie ex imis fusa vsq; medullis.
Imperium triplex habuit, trans Bosphoron vnum,
Versus Hyperboreum frigus, contra Arctophilacem.

Per Thraces aliud, per Cycladas & per Achaos,
Ac Romæ, vnde aliis genus est. Duo prima ruinam
Passa iacent. Quod adhuc superest sine viribus ægrum
Vix gressum proferre potest, Vix sustinet artus.
Lora tamen nunc Cæsar habet dignißimus orbis
Imperio, vt fama est, & priscam ingentibus implet
Maiestatem animis. Incuria temporis acti
Quæ decoxit, opes hausit quæ funditus, obstat
Ne decus antiquum Romanaq; regna reformet.
Si tamen ex alto Deus vt speramus Olympo
Aspirarit, vti Vates cecinêre, futurum est
Vt maturet opus quod nomina Cæsaris æquet,
Quod faciat tinnire aures orientis, & Austri,
Ac Boreæ, quod Mæotis tremat atq; Propontis.
Diui omnes Diuæq; Deum pulsate præcando
Adsit, & auxilium tam grandibus influat ausis
Ac nostris faciat regnis mentem omnibus vnam.
O immemores cœli Reges, populiq;, patresq;,
Quîs sua commisit cœlestis ouilia pastor.
Sic sinitis Christo illudi? toleratis equorum
In stabulum delubra dari? violata potestis
Templa pati seruire Syro? seruire Sabæo?
Cappadoci? Armenio? Cilici? Phrygioq; colono?
Regna tot excidium passa, & tot cæsa virorum
Millia, tot canibus proiecta cadauera fertis!
Segni animo imbelles, & multa relinquitis? O me
O me infœlicem, cui cernere fata dederunt
Hoc scelus vsq; adeò indignum, quod nulla piabunt

 Tempo-

Tempora, quod nulli poterunt extinguere luctus.
Flent thalami dehonestati, flet nubilus ætas
Incestata palàm. flet dedecorata per aras
Virginitas sacrata Deo, flent damna pudoris
Et viduæ. Natura mares muliebria passos
Conqueritur, nihil illæsum scelerata relinquit
Barbaries, & nemo istos vlciscitur ausus?
Quid pater omnipotens istis mihi contigit annis
Prodire in lucem, & tam horrendos cernere casus?
Sub Decio cadi melius fuit, atq; cruorem
Fundere, quàm scelerum scoria sordescere tanta,
Quàm vereor ne vera canant, qui sydera & ignes
Aethereos memorant hac tempestate minaci
Finibus excidium nostris, fremitumq; per omnem
Europam, & multo stagnantia sanguine bella.
Si scelus hæc nostrum non posceret, irrita Vatum
Auguria, & vanas ausim promittere sortes.
Improbitas morum & peccandi extrema libido
Me afficiunt maiore metu quàm Iuppiter & Mars
Saturnusq; grauem meditans mortalibus iram.
Grande nefas, quo templa etiam atq; altaria sordent,
Supplicium triste, insolitum, importabile nobis
Parturit, inferni feriunt noua fœdera manes.
Sydera coniurant, totusq; armatur Olympus.
Est tamen ad veniam semper via. Numina mutant
In pacem (quoties culpæ nos pænitet) iram.
Influxus tunc astra malos, tunc tartara frenant
Quanquam inuita, odium graue, cæruleumq; venenum.

Flectite

Flectite Mortales retrò vestigia, dum lis
Pendet, & excußit nondum sententia fulmen.
Neve erumpentem cælo expectate procellam.
O Christi regale genus cui debita regna
Aequoris & terra, viden' vt sine vindice causa
In defensa Dei dudum tua postulat arma?

Ad Pontificem Maximum.

SVrge age, tu inprimis, animum, Romane Sacerdos
Pontificum princeps, Christi omnipotentis imago
Viua, Dei sortita vices, terra, æquore, & Orco,
Huc appelle tuum, populos in bella ciere.
Quicquid habēt armorum & opum nostra omnia regna
In fidei communem hostem te cogere oportet.
Incipe, & exemplo veniant in fœdera Reges
Sancta tuo. Tu namq; pater, tu prima potestas.
Tu magneta tenes, Tu clauum in puppe gubernas.
Intestina odia, atq; imis impacta medullis
Dißidia extirpare doce, & compescere fluctus
Irarum, dominari animis, cælumq; vereri.
Te quasi Titanem stellis infundere lumen,
Terrarum radijs lustrare tepentibus orbem,
Et dare vim plantis, sopitaq; semina rerum
Inuitare, nouas animando excudere fruges
Te decet, & Regum tepefacta accendere corda.

Ad Regem Romanum.

ET tu bellipotens Romani Cæsaris hæres
Quē sequitur magnis dominās Alemannia cāpis.
Ah miseris fer opem rebus, tibi supplicat orbis
Totus, & oppressæ gentes, reminiscere quanto
Maiores splendore tui tenuêre Latinum
Imperium, quanta cum Maiestate sedebant
Illo in sublimi solio, cui purpura Regum
Subdita. Contemplare quibus successeris, orbem
Terrarum ditione tui tenuêre parentes.
Tu super arma sedes, Mars & Bellona ministri
Sunt tibi. Tu debes gentes frenare superbas.
Exi in bella igitur, neu cede laboribus vllis.
Est merito tuus hic sudor. Tu luna sub alto
Sole means, Solem acceptum per nubila noctis,
Telluri rursum infundens, regnare tenebras
Obscurumq; chaos prohibens. Duo maxima mundi
Lumina terreni duo vos. Sunt sydera Reges
Atq; potentatus, quorum vigilantia rerum
Influit in partes, Vobis cura omnia circum.
Te Cæsar meminisse decet quæ mystica dudum
Te regnante Deus tua per Germanica regna
Signa dedit. Vidêre vrbes descendere cœlo,
Ac membris hærere hominum formata repentè
Instrumenta, quibus mortem superûm atq; hominū Rex
Pertulit, vt flagrantem animis spoliaret auernum.
Nec tibi res audita, tuæ hæc miracula crebrò

Conspe-

Conspexêre acies, totis Germania campis
Horrifico concussa metu suspiria & altos
Cum lachrymis traxit gemitus, Cùm cerneret artus
Sponte notis inscribi istis, ac monstra videri
Talia membratim cœlo delapsa sereno.
(Sic etiam primus Cæsar Germanicus olim
Vidit Otho pluere ex astris horrenda cruentas
Signa eruces) gelidiq; immensum marmoris orbem
Nimbosis agitatum Austris & grandinis atro
Turbine, fulgetris crebros iaculantibus ignes.
Hæc tam mira tuis cœlum portenta diebus
Non frustrà ostendisse reor, neq; vana putare.
Possumus hæc ostenta, Deus quæ effingere solus
Non natura potest. Alij præsagia Vates
Dent meliora mihi, mea quid mens augurat hoc est.
Insolitæ rerum effigies quas non color vnus
Finxerat, ad mentem reuocant, nec te sinit esse
Immemorem Cæsar Christi clementia, quantum
Ipse tibi & cunctis studuit mortalibus olim
Supplicio affectus tam iniusto, & turpi & acerbo.
Et quantum conari opus est contra impia regna.
Quæ Christo parere negant, Thracumq; Arabumq;.
Certa igitur magni pro maiestate Tonantis.
Quòd si belligeras metuis tibi defore gentes,
Aspice quàm validis Mauors tibi militet armis.
Gens fera contemptrix animæ, consueta per Alpes
Figere apros, certare vrsis, niue candida semper
Per iuga veloces cursu prauertere ceruos,

Heluetij tibi dura acuunt venabula, & enses.
Iam Burgundus equum dorso cataphractus in alto
Splendicat, ingentemq; super femur erigit hastam.
Aspice vt Isteuones rapido gens proxima Rheno
Strenuè in arma volent, tardat mora nulla Bathauos
Qui cinguntur aquis, retinet mora nulla Sicambros.
Quid memorem Carthos? quid Rhetia castra? quid arma
Norica? Vindelicæ quid fortia pectora gentis?
Quid Frisias Caucasq; domos, & inertia arantes
Littora Charuscos? Nec vos gens vltima Cymbri
Segnities damnat, latum vos fama per orbem
Prædicat altanimos, vos explantare Latinam
Rem memorant ausos, belloq; incessere Romam.
Huc geminas attolle acies. Amplißima cerne
Regna Sucuorum, quæ Vistula claudit, & ingens
Oceanus, Vada Danubij, confinia gentes
Tot complexa, sinu immenso excurrentia longè.
Hinc tua tot populi veniunt ad signa, tot vrbes
Quot censere labor, quot connumerare molestum.
Hinc Emunduri quos præterlabitur Albis.
Hinc venit excrescens in grandia corpora Guto,
Adde sub Arcturo positos, gelidaq; sub vrsa
Elmeones, Quados toruoq; & Saxonas ore.
Sennones his adiunge, quibus pro legibus arma.
Ecce quot ardentes tibi Marcomana iuuentus
Expedit ad Solem ferro radiante maniplos
Ad tua Basternæ properant vexilla secures
Aspice sublatas virides splendere per agros.

Omnibus

Omnibus his durati auris Borealibus artus.
Atq; pares animi, membris crudi atq; feroces.
Festinant Daci atq; Dabæ gens aspera cultu,
Asperior victu, pugnaci asperrima dextra
Ecce sagittiferos Anarinnas, ecce Caritnos
Quis furor armauit? iamdudum in bella coacti
In te coniiciunt oculos, si lumina nutu
Moueris exiguo, Venient in bella Croati,
Coruiniq; genus, si vera est fama, Valachi
Et quicquid longus populorum interfluit Ister.

Ad Regem Pannoniæ.

PAnnonij in primis, quibus est fatale cruorem
Spargere Thraicium, Rhodopæaq; fundere castra,
Gens Turcis infesta, manus auidißima semper
Conserere, & bellis insignem extendere famam.
Postquam traiecto genus id tam immane profundo
Bizanti vastauit opes, Vexilla repentè
Pannonij Reges cœlo erexêre, nec vnquam
Thraicijs fusi terga ostendêre, sed ora
Ignea, & ardentes gladios, hastasq; trabales.
Sic per lustra decem pugnatum ingentibus ausis,
Defensiq; Lares patrij, & confinia pulsis
Hostibus Euxini procul vsq; ad littora Ponti.
Vsq; ad perpetuis squallentem nubibus Aemum.
Nec plus vlla tulit pro relligione laborum
Natio, nec claret maioribus vlla triumphis.

Ister adhuc meminit, meminit diffusa per omnes
Europæ populos, & adhuc Ecclesia magnis
Laudibus extollit pugnæ memorabilis illud
Excidium, quod longè Asiam perterruit omnem.
Tum dominæ superum sonuêre in turribus altis
Tintinnabula per vicos, ac per castella, per vrbes
Aera, sub ardenti cum lux altißima Phœbo est.
Hos adhibe tibi ductores, belliq; magistros,
Qui meminêre locos turbæ Othomanidos astrum.
His opus hortatu (gens est tam strenua) nullo est.
Et quia semper habent hostem ad confinia, semper
Aere micant, nunquam imbelles, & tota sub armis
Inter equos, inter lituos traducitur ætas.
Hic dextra non lingua opus est. Hæc Rhetore causa
Non eget, ast equitum turmis & milite forti.
Res animis, ferro, flammis & fulgere agenda est.
Quod trepides nihil est, tecum Deus ibit in hostem,
Per maria & terras, quacunq; leuaueris altè
Sanctum insigne crucis, griphemq; Aquilâq; birostrem.
Ne dubita, in bellum totus tecum ibit Olympus.

Ad Francorum Regem.

TV quoq; Gallorum princeps Lodouice memento
Hoc opere in tanto tibi magnam incumbere molẽ,
Tuq; patresq; tui postquam Franconia regnum
Gallorum accepit, tutela æterna fuistis
Christigenûm, fidei sanctæ cognomina clamant

Te

Te tua supremum columen, reminiscere quantum
Carolus ille ingens orbis decus, ille Latini
Qui primum imperij tulit in sua regna coronam,
Pro Christo inuasit quondam belli atq; laborum.
Gothfredum pone ante oculos, quem tota secuta est
Gallia in Aßyrios, Arabem, Cananæaq; regna.
Littora Phænicum, Veterem Sidona, Tyrumq;,
Reblata, & antiquam potuit frenare Damascum.
Transijt Euphratem, Chaldæa per oppida victor
Iuit. Abagaricæ penetrauit mœnia Edessæ.
Et tibi gentilis quondam Lodouicus eodem
Puluere lassatus, nostrum genus egit ab ortu
Primus in occasum, patriasq; inuexit ad vrbes.
Franci Aquitanorum Normanorumq; furorem
Christo insultantum bello oppreßêre, Boemos
Saxonas infrenes, Longobardosq; Latinis
Legibus aduersos domuêre, Hispania Gallis
Proxima ferret adhuc Nomades, Apulia Graios,
Semen Agarenum Trinacria, in Deus ista
Misisset fortes, contra genera impia, Francos.
Regales attolle animos, si fortiter audes,
Strenuus effuso vires si colligis auro,
Non habitura modum surget tibi gloria, nomen
Ibit in astratuum, atq; Asia dominabere victa.
Arma viros & opes latißima regna recênse,
Vimq; agnosce tuam, tua magna potentia latè
Tendit ab Hispanis ad regna Typhoidos Aethnæ.
Belgæ omnes Celtæq; ruent, Aquitania, Narbo

Martius,

Martius, Ausoniæ gentes, Nec pluribus alter
Ibit in arma viris, grauiora ve bella mouebit.

Ad Regem Hispaniarum.

TE quoq; Bethygenũ domitor fortißime Maurũm
Rex Hispane iterum pietas sudare sub armis
Poscit, & Euboicis inflantem carbasa ventis
Mittere ad Argolicas victricia claßica gentes.
Postquam bellum atrox quodiam bis quattuor ante
Secula susceptum à proauis in tempora venit
Nostra peregisti, penitusq; euulsa recesit
Aspera Barbaries, toto te gloria mundo
Prædicat inuictum, trepidant tua nomina Seres,
Te timet Arctophylax, & quæ contraria torquet
Astra polus, Si terra vllis habitata colonis
Illa potest nostri casus cognoscere mundi.
Et Deus & quot sunt in Olympo sydera, & omnes
Cælituum classes (id gloria temporis acti
Sat probat) aspirant. Viden vt duo regna domari
Auspicijs voluêre tuis? Promittere rursum
(Duc geminas in gyrum acies) maiora videntur:
Cætera prætereo, perpende quid acta per Austrum
Clasis, & inuentæ magno vltra sydera cancri
Insulæ in Oceano Genuensi hortante Columbo
Polliceantur, iter spondent ad littora rubra,
Ad Nabatheorum syluas & ad horrea Nili,
Ad Hiericuntinos lachrymant vbi balsama colles.

Osten-

Ostendunt hanc fata viam, præsagia Vatum
Attestantur, opes Asiæ, Babylonica regna
Ad Christi reditura iugum, tibi brachia tendunt,
Te, nisi te tardat nostrarum incuria rerum,
Te decet ad tantos conatum extendere honores.
Ergò age, vt hanc olim referas ad sydera palmam,
Nitere, nec senio parcas, nec segnibus annis.
Quid dignum est heroe magis, quàm magna gerentem
Oppetere, atq; inter gesta ardua ponere vitam?
Sunt tibi belligeræ gentes, Gallecus & Astur,
Celtiberi genus armipotens, Balearica pubes
Cantaber indomitus bello, ferus accola terræ
Qui maris Oceani tenet vltima regna Britannæ
Tarraco docta maris pugnas, Sardoa iuuentus
Campaniq; inter Lyrim, Sarmumq; habitantes,
Daunius & Calaber pugnax, & ab vsq; Truento
Samnis agens equitum turmas, trimaresq; Sicani.
Nam neq; sola tibi præstò est Hispania, Verùm &
Ausoniæ gentis robur tibi militat omne.
Sors tua Mecchæum genus explantare, triumphos
Ducere de infidis, Arabumq; abolere venenum.
Copia tanta Ducum soli tibi, tanta virorum,
Quanta superfuerit belli grauioris ad vsum.
Vtere Agellariјs, quorum tibi cognita in omni
Pacis & armorum studio validissima virtus.

Ad Lusitaniæ seu Portugaliæ Regem.

QVid tibi supremis cui lusitanda sub astris
Imperia, hos tantos nitar suadere paratus?
Nil opus est, tu sponte venis, tua circuit orbem
Classis, & ignotis sulcat longinqua profundi
Aequora transiliens nullis vada cognita nautis,
Et iam bella geris, cunctisq; sedentibus vnum
Per maris Oceani fluctus naualia soluis.
Primus ad Antipodum subuersas æquore gentes,
Velificas adigens subter caua tartara proram.
Fersq; nouos ritus altæ trans brachia libræ
Quæ facit æquales noctis cum solibus vmbras.
Signa hyemis longè penetrans, contraria nostro
Consulis astra polo, perdisq; Erymanthia flammam.
Nec tibi dux Elice, nec te Cynosura gubernat.
Hanc superi docuêre viam Nilotica ad arua,
Ad Nabathæorum fines, ad Persidis oram
Hoc iter insolitum Ganges audiuit & Indus
Terraq; longinqui priscis ignota Cathaij,
Audiuit tremuitq; simul fatalia tandem
Tempora decursis metuens incumbere seclis.
Iamq; vocant regna illa fidem, cupiuntq; doceri
Orgia nostra. Deus cunctis ex gentibus vnam
Iam facturus iter pandit, quo iungere posit
Ortus & occasus facili commercia nixio.

Iam

Iam Colocutenses gens nostra incognita mundo.
Hactenus, accipiunt leges, & viuere Christum
Incipiunt, mercesq; nouas ad Iberica portant
Littora, mirari quæ nec suppresse putabant
Arua, domos, habitu cultas & moribus vrbes.

Ad Regem Nauarræ.

SVpplicibus votis præsentia tempora poscunt
Et regem Nauarra tuum, quæ diceris olim
Sub duce Romano latronibus aucta marinis.
Nam Lycios nautas Cilicesq; per æquora fusos
Dum temere incursant, prædæq; libidine merces
Aequoreas violant captos Pompeius in oras
Has tulit Oceano includens, ac montibus altis:
Sed feritatem animis tandem studiumq; rapinæ,
Deposuêre, nouis cor mite ferentibus Astris
At curam tenuêre maris, Neptunia docti
Officia, & bellis omnes naualibus apti
Ergo acres armare viros, armare triremes
Incipe, & explicitis resonent tua classica signis.
In te sancta fides, in te spes nostra recumbit.
Vota, preces, gemitus, lachrimasne sperne tuorum.

Ad Regem Angliæ seu maioris Britanniæ.

SEdneq; te gelidis regnantem in fluctibus alti
Oceani Rex bellipotens. Henrice silebo.
Si loca terrarum spectaueris, vltima certe
Sors tibi regnandi, sed non tamen vltima virtus.
Maiorum præclara docent monumenta tuorum
Arma quid in medium conferre Britannica poßint.
Pendragon Artui pater, Arturusq; parentes
Clarior ingenti voluêrunt turbine gentes
Finitimas, Arturus enim conuersus in hostes
Pro Christi genere infidos sua sub iuga Francos,
Noruuegiam, Dacos, regna armipotentia traxit.
Nota est Elfredi prudentia, nota per orbem
Edgarri pietas, Eduardiq; aspera fata.
Tu quoq; quem grauidæ monstrarunt somnia matri
Eldescane noua pulchra sub imagine lunæ,
Inter præclaros fortiris nomina reges.
Nunc igitur, nunc cælo iterum victricia signa,
(Res eget his armis & bellatoribus istis)
Eleua & accellera pugiles armare Britannos.

Ad Regem Daciæ.

NEc te Dacorum sceptro decorate superbo
Esse decet residem, nec detrectare labores
Hoc opere in tanto, cum connumerare per omnes

Regum aulas inter fidei validißima nostræ
Munimenta, tuæ quondam Mauortia gentis
Vis adeò inualuit, genus vt tremefecerit omne
Ausonium, & prosternentem regna omnia Romam.

Ad Reges Poloniæ, Prussiæ & Russiæ.

Vos quoq; Sarmatici reges quibus eleuat Vrsam
Parrhasio polus axe rigens firmißima Christi
Fulcra domus, & quem vastis Pollonia campis,
Et quem Prußiacis gens dura Aquilonibus, &
Rußia submißis genibus procliuis adorat, (quem
Vos Thraces Misiq; negant deponere Martem.
Loricam exuere, & conuertere in ocia bellum,
Incola vos Istri prædatur, & in cola Ponti.
Taurica gens nunquam pacata, Borysthenis ora.
Continuè incumbunt hastis & Acinace & arcu.
Arma die, nocte arma sonant, cum solibus æstas
Incaluit longis, & cum breuioribus horis
Strauit hyems crustis rapidos glacialibus amnes:
Qui Tanais ripas & qui Mæotica circum
Stagna habitant odijs acti capitalibus omnes,
Alipedes saliunt in æquos, rapidißima tranant
Flumina transiliunt clausos niuium aggere montes
Tantum animis in vos spirant crudelibus ignem,
Concita sunt tanto irarum fera pectora fluctu.
Nec sperare licet pacem, nec fœdera, in armis

Vna salus, Lex est violentia, iudice ferro
Lis agitur, pietas illic incognita, membris
Consona mens crudis animo cruda omnia versat:
Vos igitur Christo imbuti, cœlestia docti
Sacramenta, bonos mores, concordibus omnes
Coniurate animis contra hæc tam immania monstra.
Nec solum arcenda est quoties confinia transit
Barbaries, per Hyperboreos ad mortua saltus
Aequora pellenda est, & præcipitanda sub ima
Tartara, ne superet generis stirps vlla nefandi.
Surgite & infestis, atrox indicite bellum,
Gentibus, hic opus est armis non voce fateri
Cœlituum vobis reserantem limina Christum.
Increpat has diuina moras clementia dudum.
Et commissa malis queritur sua regna ministris.
Ire iubet celeres diuos, qui pectora Regum
Sollicitent. Et in hæc etiam mea prouocat ora
Verba monens instare dies, quibus omnia fas sit
Ad nos ex Arabis traducere regna tyrannis.
Ponite segnitiem, ciuilia ponite bella
Regna, Potentatus, populi, concurrite in vnum
Fœdus in hoc studium cœlo nos poscit ab alto
Ille suum tanta qui cum pietate cruorem
Pro genere humano moriens trabe fudit ab alta.

Ad Senatnm Venetum.

O Veneti decus Italiæ tutela Latini
Nominis, & Romæ quondam florentis imago,

Quando

Quando ſacer tanta cum maieſtate Senatus
Maturabat adhuc creſcente negocia regno.
Thraicium tantis experti cladibus hoſtem
Heu nimis Odryſij cognoſcitis arma Tyranni.
Euboicæ gentis ſtrages, Scodrenſia bella,
Et noua tempeſtas modo depopulata Methonen,
Naupacti grauis ille dolus nocteſq; dieſq;
Ante oculos vobis, nec adhuc obducta cicatrix
Vulneris iſtius tanta monet, atq; leuatis
Vocibus in cœlum clamore efflagitat alto,
Cladi occurrendum ſubitò, & fulcire ruinam
Finibus inſtantem veſtris opus eſſe repentè.
Vos cum Pannonijs obiecti Regibus huius
Tam diræ immaniſq; hydræ, quæ guttura ſeptem
Porrigit in veſtrum excidium, ſorptura capaci
Vos vtero primum, fracto mox obice in omnes
Europæ populos grandi incurſura tumultu.
Vos moles obiecta iſtis tam immanibus vndis.
Fertis onus ſoli, tempeſtatemq; Latinis
Hanc tantam ſoli iam dudum auertitis oris.
Et quanquam ius veſtra iſtis conatibus impar,
Neſcio quo pacto forti tamen obſtitit auſu.
Et quæ mira magis res eſt, ita cuncta tuliſtis
Aduerſa, Vt ſi quis pendat iuſtè omnia, lucro
Sit iactura minor (dictu admirabile) veſtri
Grandinis aßiduæ contriti verbere campi,
Nil frugum genuêre minus, ſed & amplius aucta
Fertilitas onerat duplicato æraria cenſu.

 Flam-

Flaminij pars magna soli contermina tusco
Testis & Adriaco prætenta Appulia ponto.
Adde Cypri positas Tyrijs in fluctibus vrbes.
Et frumentiferæ cultissima rura Cremonæ.
In vobis spes nostra igitur, certoq; putamus
Certius, ista fides nostris, timor hostibus hic, vos
Facturos de more satis, calcaribus ergo
Nil opus est. Ipsi in gladios vltrà ibitis, Ipsi
Thraicias nostris aditum facietis ad vrbes.
Et belli dux Marcus erit, quod barbara signum
Gens formidat, vti scyllam & vada Syrtica nautæ
Et quid ab hoc vestros sancti molimine belli
Deterrere potest animos? Naualia vobis
Fœta armis totum vexare potentibus orbem.
Est thesaurus opum, non quas æraria seruant
Publica, sed patrum pietas præponere docta
Priuato commune bonum, Tot millia pondo
Argentiq; auriq; dies dabit vna, Quot vndæ
Per mare Tyrrhenum, quot sunt per littora conchæ.
Sunt quoq;, seu terris seu sæuiat æquore Mauors,
Armigeræ gentes, belloq; exercita pubes.
Cœnomani acres, & non ignobile semen
Euganei veteres, & gens antiqua Liburni.
Carni & Medoaci, Quorum cognomina seruat
Flumen, & Adriacum portus qui faucibus amplis
Accipiens æstum fuso facit æquora ponto,
Aequora piscosas latè stagnantia arenas.
Noricus accedit sumptis non vltimus armis

Miles,

Miles,& à Colchis missi regionibus Istri.
Rhetica progenies nutrita sub Alpibus altis
Dura gelu, iaculis horrens, hirsuta sagittis.
Dalmata,& Illyricus bellis naualibus ingens
Præsidium bonus & terris bonus æquore miles.
Chaones & Graij quot sunt Ithacensibus aruis.
Quot littus Pelopense colunt, quot Gnosia regna
Quot Paphios habitant agros Cythereaq; regna.
Idalios saltus, Cyniræq; & Adonidis oras.
Deniq; vt ingenijs voluenda fugacibus addam
Pauca, quod inferni steterat prope littora Ponti
It aliæ caput excelsum, sese omine magno,
Transtulit ad superum pelagus, soliumq; rogatos
Quod fuit antè penes Stirpem Numitoris ad vndam
Tybridis, ad Iani collem atq; Aeneida Romam
Legit apud Venetos, ipsis tutela Latinæ
Gentis & aligero rerum custodia Marco.

Ad Franciscum Gonzagam Marchionem Mantuæ.

T*E quoq; cum magnis memorandũ heroibus addam*
Regibus his Francisce ducum decus Ausoniorum
Nam licet imperijs regnes breuioribus, vrbe
Tiresiæ contentus, habes tamen ardua & ampla
Corda, quibus nedum æquipares, sed & omnia vincas
Regna, potens armis, bellandiq; inclytus arte.
Rex sortitus erat fusum in multos Agamemnon

Ius populos, paucis autem regnabat Vlysses
In scopulis, Scyro ignotus latitabat Achilles.
Nec tamen ille Phryges potuit subuertere solus,
His potuit fretus. Priamum frenauit, & omnem
Latè Asiam, Regesq; Syros, qui regna tenebant
Maxima tunc, Persas etiam tremefecit & Indos,
Tantus apud Francos bellandi gloria & armis
Carolus Orlandum si non habuisset in illo
Bellorum ingenti strepitu, Getulia quando
Venit in Hesperiam, duce quo tot millia Maurûm
Tot Numidarum acies, missoq; ab origine Nili
Aethiopes Libyamq; omnem subuerteret vnquam?
Impiger Orlandus vires dabat omnibus, omnes
Igne suo accendens lixas reddebat Achilles,
Hectoras, Alcidas, turbamq; animabat inermam
Vnus vt auderet Nomades inuadere centum.
Non sunt quæ magnas ingentia nomina Regum
Res agere, & celebres poßint sperare triumphos.
Nec Nero ad hunc potuit, nec Sardanaplus honorem
Surgere, quod regale nihil nisi nomen haberent.
At potuit Cęsar nondum splendore togatus
Purpureo, non Dictator, non imperiali
Luce nitens cinctus ferro, non lucidus auro.
Fortia facta viri fortes, Heroica patrant
Heroes opera, & virtus non purpura vincit.
Cum intonuit gelida Cimber furibundus ab Arcto
Excidium stragemq; ferens, quis fortiter ausus?
Quis tulit auxilium Italiæ, rebusq; Latinis?

Non Rex vllus, opus Marij fuit, ipse leuatis
In Boream signis quasi contra fulmina & atram
Tempestatem actam à Scyticis Aquilonibus Auster
Fortior, extinxit strepitum; passim imbuit Alpes
Sanguine barbarico, & temeraria repulit arma.
Tu quoque, namque fidem facit his tua missa per orbem
Gloria tu decus Italiæ in sublime tulisti
Dum pubescis adhuc. Sic & cunabula circum
Repentes puer elisit Tirinthius angues.
Maius opus vicisse homines, qui fusa per auras
Omnia per mare, per terras animantia vincunt.
Nec tamen hæc Gallorum odium te in bella ciebat,
Sed Mauortis amor, Laudumque animosa cupido.
Nam cum fama volans Gallos excellere in armis
Diceret, inuenisse fuit tibi dulce potentem
Ferre tuas hostem vires ardentia corda.
Pugnaces Gallorum animi cognoscere robur,
Te fecêre tuum, tali tua ab indice virtus
Declarata ducum prima te in sede locauit.
Viribus amissis (quid enim non vera fatemur
Contra etiam nostros) tali in mærore iacebant
Ignaui resides genus insuperabile Gallos
Esse rati & vano pugnæ se accingere nixu
Confessi confidebant prudentiæ & armis.
Tu fractos reparasti animos, tu frigida corda
Inflammasti animans lituos & mortua rursum
Classica terribiles faciens attollere cantus.
Languida segnicies, & vultu degener atro

 Eli-

Elinguisq́ pauor scabros hebetauerat enses,
Et mutilas nostris ferro exarmauerat hastas.
Tu gladios in cote acuis, tu splendida reddis
Spicula, tu nitidis cunctos mucronibus armas.
Deniq; si verum fas est defendere nostrum,
Est imbelle genus sine te. Qui bella gerebant
Inclyta, Barbariemq́ intra sua claustra tenebant,
Vt patres atauiq; tui, modo Feltria gens, &
Sphortiadæ cecidêre omnes, te numina solum
Concessêre omnem Italiam, reparare potentem.
Nec solum Italiam, sed & omnia regna per orbem
Quæ Turcus quæ vsurpat Arabs, quæ abscondita circum
Littora Hyperborei Scytha posſidet vltima mundi.
In tantam tua vis, nos, spem leuat, ista fatentur
Posse tuis fieri auspicijs ipsæ quoq; gentes
Barbaricæ, & solum trepidant te Thracia regna
Atq; Damasceni fontes, & flumina Memphis.
Maiores exempla tui tibi magna dedêre
Militiæ, sed tu natis maiora relinques
Mæonijs referenda modis, Heliconiadumq́
Nympharum æterno mittenda in sydera cantu.
Et tua post obitum quondam lætabitur vmbra
Tam clara se in stirpe locum tenuisse supremum,
Ac potuisse armis decus immortale mereri.
Sub pedibus spectabit enim tot millia regum,
Atq; Ducum, quos non defendet purpura, quando
Orbe alio virtus & non fortuna triumphat.
Ergo ad opus sublime leua secura laborum

Pectora,

Pectora, nam nulli possunt tua ferrea corda
Atq; tuum fœlici afflatum sydere corpus
Frangere terrores, aut extenuare labores:
Arma cape, & primas inter te ostende phalanges,
More tuo hostili spargentem sanguine campos,
Et sternentem acies, ac fulminis instar euntem.
Magnus ad excidium Troiæ quæsitus Achilles,
Et iacet Oiclides eruenda ad mœnia Cadmi.
Scipio ad interitum Carthaginis. At tibi longè
Maius opus fortuna parat. Simul omnia namq;
Ad Libyæ atq; Asiæ regna euertenda vocaris.
Tantus honor grandes animos ac corda suapte
Natura generosa potest in bella mouere
Vel gratis, sine militiæ stipe, gloria quando
Immortale bonum, quod in omnia secula vitam
Prorogat, & sat sunt animis ea præmia magnis.
Tune igitur potes in tanto molimine rerum
Stertere? & in plumis prosternere mollibus artus?
Tunę potes segnis lituos audire sonantes?
Hinnitus tot æquorum, hastas tot cernere, longis
Ire tot ordinibus turmas splendore micantes
Ferreo? & vndantes rutilanti in vertice cristas?
Et neq; tanta tuam rapient spectacula mentem?
Non ita consuerunt animæ quas inclyta fama
Sollicitat, quæ immortales euadere certant.
Quas Deus æterno statuit succedere regno
Maximus Alcides quæsitum immania monstra
Ibat, & arma vltrò non inuitata ferebat.

Qui

Qui pro Marte regit nunc bella Georgius, vltrò
Non prece, non preciò tam formidabile monstrum,
Atq; Draconem atro tollentem grandia hiatu
Guttura perfodit directo in pectora conto.
Est aliud quod me tibi commemorare coëgit
Sanctus amor quo te sequor, & genus omne tuorum.
Est insigni tibi radijs accensus Apollo,
Omne agendarum non aspernabile rerum.
Vitali Sol luce solum, sol temperat alta
Aequora, sol nubes abigit. Sol grandia corda
Parturit & medius sedet inter sydera fultus
Hinc tribus hinc alijs totidem fulgentibus astris
Instar Regis agit stellas, & temperat orbes.
Sol Pythona suis monstrum tam immane sagittis
Sustulit, & mortale genus tanto hoste leuauit.
Vis tua sol, Python rabies Nabathæa, venenum
Thraicium, quod sol tuus ima in tartara trudit.
Adde quod aduersis luna est insigne Tyrannis.
Astrum luna fugax, tenebrarum & noctis amicum,
Fœmineum, sterile, vmbrosum, mutabile, vanum,
Adde quod vt victis Romani à gentibus olim
Nomina traxerunt, Sic te quasi viceris illud
Ecce genus, nostra hæc appellant secula Turcum.
Sæpè Deus solet in voces descendere vulgi,
Multaq; diuinant communis murmura famæ.
Suspicor hæc igitur grauium spectacula rerum.
Et citò mittendos in lucem ostendere casus.
Vnde tibi æternæ flagrent incendia famæ.

Te magni,cum tempus erit procedere in hostem,
Ambibunt reges,teq; ad sua quisq; vocabit
Castra Ducem, Virtus illic tua numinis instar
Omnia fortunabit,eris præfectus agendis
Omnibus,Vt celsa residens in puppe magister.
Te Hispani,Galliq; colunt, descendit in ima
Corda hominum virtutis amor,nec in hoste videri
Non laudanda potest,tua nomina magnus adorat
Cæsar,& immensis dominans Alemania campis.
Italiæ verò in te vno sua vota locarunt.
In te vnum vertêre oculos,in te anxia corda.
Teq; suum appellant Assertoremq; Ducemq;.
Nec quicquam te maius habent,te respicit vnum
Nostra salus,age,suppetias fer turbine tanto
Iactatis,mundoq; humerum suppone ruenti.
Viribus Alcidem referens & grandibus ausis.
An potes,& si alios forsan contemnis, honorem
Ausoniæ,atq; preces ita nil curare tuorum?
Nos quibus est ætas grauis atq; infirma senectus,
Semper ad ardentos pro te vigilabimus aras,
Ac multa superos prece sollicitabimus omnes
Vt te consortem,fratres & pignora seruent.

Ad omnes Europæ principes,ac populos Christo fideles.

MAgnanimæ Europæ gentes aduertite nunquam
Vos Asiæ Libyæue armis potuisse domari,

Roma-

Romanos nondum facto, sed adhuc ineunte
Imperio, reque infirma, Carthaginis altæ
Subuertisse arces, Aphros domuisse, potentem
Mox Asiam contra signis victricibus isse.
Et positi Europæ supremo in limite Graij
Toti Asiæ soli potuêre obsistere. Persas
Cum Persisque simul totum fudêre orientem.
Mitto Phryges, mitto ardentem lucente per omnes
Aegæi fluctus flammarum lumine Troiam.
Vndique compertum, quoties est fortiter actum
Subiecit pars vna duas, pars vna duabus
Vi maior quanquam orbe minor, quo Græcia Turcos
Nunc vastata ferat, facit hoc in curia nostræ
Gentis, inops animi, veteres oblita triumphos.
Prostituens hosti sese suaque omnia regna.
Belliger Augerus Phrisijs qui erupit ab oris
Agmine cum magno, docuit nil esse negatum,
Quando regit virtus animos, mortalibus ausis.
Venit ab Oceano, penetrans Germanica regna,
Transijt Italiam, secuit mare, Punica cepit
Littora, per deserta means inaquosaque rura.
Rura vbi serpentes habitant, vbi Regulus inter
Mille Cerastarum stabula immanissima regnat,
Sunt vbi maiores vastis Elephantibus Hydri,
Misit in Aethiopum steriles vestigia campos.
Oceanumque alium cernens tentoria fixit
Sydere sub Cancri supremæ in margine terræ.
Illic imperium statuens in sede locauit

Iannem

Iannem Rege satum Phrisio cognomine Prester,
Qui comes in tanti fuerat molimine belli.
Posteritas eius septem iam secula vincens
Regnat adhuc latè extendens Confinia ad Austrum,
Vnda vbi secretos haurit Nilotica fontes
Cernite vt ipsa suis voluit cum viribus vti
Bethygenas pepulit, pugnax Hippania Mauros.
Nunquam tanta fuit (modo sit concordia) virtus
Christigenæ vobis. Odia inueterata facessant.
Sint sedati animi, sit concinnata voluntas.
Pendet ab his tantum, vestrum est telluris & vndæ
Imperium, facinus si conspiratis in vnum.
Talibus inceptis Deus aspirare paratus
Festinare monet, quod si contemnitis, huius
Vltor erit vestri sceleris, talisq́ sequetur
Vltio. Quicquid opis vobis dare cogitat, hostes
Conferet ad vestros, eritis præda obuia Turcis,
Assyrijs, Medis, Arabis, Garamantibus, Indis.
Sed quid opus maiori animos accendere nixu?
Christi omnes gens vna sumus, Respublica Christi
Et vestris imposta humeris, lotum omnibus vno
Fonte caput, Christo æquè omnes moriente redempti.
Omnibus vna fides, vnum cognomen, & vna
Relligio, sit & vnus amor, sit & omnibus vna
Optio, & assumptis idem labor omnibus armis.
Vincere non vultis vobis? at vincere Christo
Est opus, & reparare armis decus imperiumq́.
Ite in bella simul cælo duce, & auspice Christo,

Atq́

Atq; triumphatis ſpirate ad Olympica terris
Regna, vbi mercedem referet Deus omnibus amplam.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, DE PRAESIDENTIA Oratoris & Poëtæ ad Io. Bap. refrigerium carmen.

DEBITA cui potior laus eſt, quæ gloria maior
Rhetoris, an Vatis, quem præferat Attica Pallas.
Noſtra refrigerius quæ ſit ſententia quærit.
Ipſe canam quicquid meus inſpirabit Apollo.
Nec quenquam damnare animus, neq; laudibus æquis
Tollere inæquales, quæ ſint communia, quæue
Propria ſignabo, ſic euceſcere verum
Fas erit, Vt coràm poſitis ſalice & ſaliunca
Illicò diſparitas ſimul & præſtantia conſtat.
Quem minus iſta iuuant, edat meliora precamur.
Delphica namq; mei non ſunt oracula verſus,
Nec quæ ſancta dabat Phœbi reſponſa ſacerdos.
Materiam quæ lata immò quæ ampliſſima circum

Artifi-

Artifices ambo pariter versantur eandem,
Velocesq; agitant in eodem puluere currus.
Quicquid enim sermo potis est comprendere, vtriq;
Subiectum Artifici sicut mare portat vtrunq;
Et qui puppe humili legit, & qui nauibus altis.
Sed fugit à terris procul alta per æquora Vates,
Non scopulos, non saxa timens, non aëris iras.
Temonemq; suum ventosi cærula Ponti
Sulcantem vada, maiori leuat & premit arte.
Occasum melius Vates cognouit, & ortus
Stellarum, Pelagiq; deos, nymphasq; natantes
Fontibus & fluuijs, & in alto gurgite Ponti.
Et cur deposito tacitum mare dormiat æstu,
Flebilis Alcione quando noua pignora curat,
Et quare alterno fluat vnda reciproca motu,
Quod tellure latet, quod aquis, quod in aëre viuit,
Quot latis spaciatur agris, quo tempore venti,
Ac tempestates veniant, qui fertilis annus,
Quive futurus inops, habet Enthea pectora Vates
Interpres elementorum cœli atq; Deorum.
Namq; deos omnes diuûmq; habitacula mundum,
Mente gerit nitida, tenet obseruatq; latentis
Indicium magneta poli, Neptunia regna
Ordine legitimo secat, obuertitq; volantem
Quorsumcunq; libet proram, luditq; per vndas.
Florea serta ligant Charites ad Carbasa nymphæ,
Graminaia ctantes passim per transtra forosq;.
Triste nihil, nihil incultum, nudumúe relinquunt,

 Proteus,

Proteus, & Triton pater, Aeolus, humida Doris,
Neptunusq́ maris Princeps, & Naiades omnes:
Alma parens Tethijs, & caetera numina Ponti.
Ornatum mirantur, iter cursumq́ secundant.
Orator minus alta petit, sed littora circum
Labitur, & vento laxat sua vela minori:
Antennaq́ minus vaga cornua tollit in auras.
Ipsius est sciolo quicquam suadere popello.
Idq́ potest rarò, credi mendacia vates
Cogit, & assensus quo vult inclinat, agitq́.
At quia durior est, minus est vulgata poësis,
Et minus in linguas hominum se misit & ora.
Nonne putas leuius terrae sine carmine cultum,
Bellorumq́ duces magnum potuisse Maronem
Dicere? Nonne putas alti vaga sydera mundi,
Scripsisset leuius Romano Manlius ore?
Musarum si non magno perculsus amore
Suscepisset onus mensurae, artemq́ seueram?
Est leuius verbis causas orare solutis:
Atq; vagos sine lege pedes, & libera demptis
Compedibus quocunq; velis vestigia ferre.
Sunt tamen & quidam quibus est in carmen abundans
Riuus, & ex quorum dulci liquor aureus ore
Semper eat, veluti plenis si florea mella
Sint expressa fauis, vigiq́ fluentia cursu.
Hi facile in modulos agiles, & lactea verba
Prorumpunt, ac si gestent in pectore Phoebum:
Et coniuratae veniant ad plectra sorores.

Siue

Siue frequens vsus, seu cœli abscondita virtus,
Et natura potens agat hoc, seu munere diuûm
Accidat incertum est. Verùm hæc tamen omnia si sint
Diuinum efficiunt Vatem, qualem Orphea, qualem
Musæum, Ascræumq́ senem, cæcumq́ Linumq́
Commemorant: & Pelignum diuûmq́ Maronem.
Quem Thebana tulit felici Mantua partu:
Romanæq́ Lyræ patrem, facilemq́ Tibullum,
Quiq́ sonat cantu ciuilia bella superbo:
Et qui fraternas acies in prælia duxit,
His tanta facundiæ opes, his tantus Apollo:
Non quia sit facilis via, quæ fugit ardua in alti
Parnasi iuga, qui gemino ferit æthera cornu.
Sed quoniam natura sagax, Deus, vsus & astra.
Talibus ingenijs inspirauêre poësim.
Nec tantum ignari sumus in sermone soluto
Esse pedes, quibus incedens oratio claudat
Commota, & artifici moueat vestigia gressu:
Sed quando Syntagma istud natura suapte
Vi docuit, dici meruit sine lege, sine arte,
Cùm canit Heroum laudes, aut tristia Martis
Bella feri, vel cùm teneros deplorat amores
Pectora diuino vates succenditur igne.
Et totam afflatus Pymplæo numine mentem,
Se maior, se nobilior, se fortior ipso
Nectar & Ambrosiam libat, plebisq́ tumultum,
Clamosumq́ fori murmur, plaususq́ theatri
Rhetoribus linquens, tacito subit astra volatu.

Ast Orator humi graditur, nec in extasin vnquam
Raptus adit superos, mensisve accumbit Olympi.
Garrulitate acri nunc hos, nunc mordicus illos
Vexat hians toto pulmone, & gutture rauco
Ilia diffundit thalamo taciturna silenti.
Solæ vbi Pierides tornat sua carmina Vates,
Quæ populus, doctiq; legant reuerenter, & omnis
Posteritas colat, inuidiæ quæ fulmina vincant.
Orator strepitus amat: alta silentia Vates.
Sunt tamen & sacris dentes & cornua & vngues
Arma quibus pugnare ausint & vincere Musis.
Archilochus docuit, rabido qui certat Iambo.
Et qui execrandam numeris ita verberat Ibim.
Sed magis intendunt animum ad virtutis honorem,
Ad pacem, ad diuûm cultum & decora alta virorum.
Sed ne quis haubet morem non esse Poëtis
Vera loqui, fama hæc fallax, & opinio mendax.
Vera canunt vates dulci condita lepore,
Splendoremq; addunt, immortalemq; decorem
Rebus, & ore beant sacro quæcunq; reponunt.
Quod dabit Orator nudum, simplexq; Poëta
Expoliet grauibus dictis & diuite versu.
Est igitur maior bonus Oratore Poëta,
Sublimiq; sedens solio, quod Apollinis arbor
Circuit & frondes hederæ bicoloris obumbrant,
Supra Causidicos & Rhetoras eminet omnes.
Magna quidem fateor verbis, & fulmine linguæ
Orator potuit, populos commouit & vrbes,

Seditiosa graui compreßit murmura voce.
Præcipitesq́; rudis turbæ compescuit iras.
Non tamen id propter Cicero superabit Homerum,
Nec te diue Maro Demosthenis ora diserti,
Non quantum quid agat, sed quanta potentia rebus
Contempleris opus, sic quid qua sede locandum,
Si cui quid iustè poßis præferre, videndum,
Non magis est agilis saliens, Thyasosq́; frequentans,
Quàm pigros cuicunq; grauis sopor alligat artus.
Nec vigilans oculus languentia lumina somno
Exuperat visu, talis mentitur elenchus
Pelides Phrygias vicit, non Iuppiter arces.
Est igitur summo victor Ioue maior Achilles.
Externo positas gentes Oriente subegit
Magnus Alexander, quò non peruenit Iacchus
Non tamen est ideò superis & numine Bacchi
Maior Alexander spoliato Oriente superbus.
Non maiora tamen damus Oratoribus acta.
Namq; quid est, & quid sibi vult Amphiona quondam
Adiutrice lyra patriam instaurasse iacentem?
Mœnia quid sibi vult Cythara Troiana sonanti
Creuisse, atq; sono lapides ad Pergama tractos?
Ista docent homines vatum dulcedine tractos
Accinxisse operi, pronoq́; ad carmina gressu,
Conueniens vulgus capto indulsisse labori.
Orpheus adiutus neruis & cœlibe cantu,
Per nemorum latebras, per inhospita saxa, per agros
Errantes hominum turbas collegit in vnum,

Viuendiq; modum docuit, moresq; ferinos
Abstulit, atq; truces animos mollire canendo
Cœpit, & edomuit placidis fera pectora Musis:
Diuinos etiam ritus, altaria & hymnos
Instituit, diuûmq; nouos inuenit honores.
Ausus & ipse minas Pelagi superare furentis:
Semideos inter frigentem venit ad vrsam.
Cecropius Vates claudo pede militat vrgens
Artifici residens animos in prælia versu,
Et placido crudum succendit Apolline Martem.
Dij veteres responsa dabant rarò ore soluto:
Sæpe modis quoniam plus maiestatis & artis,
Et plus laudis habent, isto splendore loquelæ
Attonitas hominum fallebant numina mentes.
Carminibus sacris quæ non tentata fuêre?
Intactum veteres quidnam liquêre Poëtæ?
Terra ferens plantas habitatæ piscibus vndæ;
Aura natata auibus, flammæq; animantium inanes,
Aethereæ domus diuûm lucentiaq; astra.
Diui ipsi terræ dominatores & Olympi,
Et causæ rerum altrices, quas omnipotenti
Natura ingenio docet omnes edere partus;
Atq; Mathematicæ celebratæ versibus artes.
Adde hominum leges, & fœdera flebilis Orci.
Adde pios pacis mores, belli adde labores.
Omnia carminibus debent, sacroq; sororum
Pieridum numero, viridi quæ in margine fontis
Castalij dulces iterant ex ordine plausus.

Inter sollicitæ nihil est medicamina mentis:
Quod magis ægrotum pectus leuet atq; resoluat
In nihilum curas animi graue pondus inertes
Quam Lyra & Aonij dulcis Symphonia plectri.
Carminibus Naso curarum mitigat æstus:
Et patriæ amissos irato Cæsare fines.
Carmine iacturam bis raptæ coniugis Orpheus
Temporat: & curua flagrans testudine pectus
Mulcet, & antiquos sensim dediscit amores.
Ergò animum reuocant studia ad meliora puellæ
Pierides, iuuenumq; fluentia vota coercent.
Et quia perpetua genitor dat Iuppiter illis
Virginitate frui, versus odêre salaces.
Lasciuam òderunt Venerem, iuuenesq; petulcos.
Carmen amant veræ sanctum, & sine labe Camœnæ,
Secretoq; adito gaudent, & cælibe tecto.
Semper & indocilis turbæ consortia vitant.
Degenerant falsæ, spurcosq; sequuntur amores,
Mollia pungentes & scenica carmina Musæ.
Vnde Meretriculæ dici meruêre habitantes
In scenis, in fornicibus madidisq; tabernis.
Orator populi rebus se immiscet agendis.
Diuitijs inhians, audacem vendere linguam
Doctus, in antithetis librat pugnantia verba.
Dum sermone rotat turgentia verba superbo
Sæpè simultates tacitas, manifestaq; gignit
Sæpè odia, in proprium strictos caput excitat enses.
Saucius auulsa iacet hîc in littore dextra.

Alter apud Calabros fugiens bella aspera fluctus
Neptuniq; patris sacram susceptus in ædem
Se manibus necat ipse suis, & acerba veneno
Fata ciet properans, mortiq; obit obuius ipse.
Munera tranquillus fugiens ciuilia Vates
Contentusq; opibus modicis, sua carmina nulli
Vendit, & oblatos etiam non curat honores,
Inter honoratos patres, plebemq; minorem
Gratior incedit, turbis mirantibus, atq;
Millibus è multis vni assurgentibus illi.
Nescio quid Vates diuini numinis instar
Fronte gerens oculos in se conuertit & ora.
Nectar ab illius labris, & Hymetia mella
Flumine perpetuo stillant, dicentis ab ore
Aurati pendent proceres, patrumq; corona.
Clioq;, Euterpeq;, Thaliaq;, Melpomeneq;,
Terpsichoreq; Eratoq;, Polymniaq;, Vranieq;,
Calliope, hæc musas forma supereminet omnes,
Quorsumcunq; petat, Vatem comitantur, & hæ sunt
Mnemosynæ magniq; Iouis doctißima proles.
Hæ nullum sine fruge diem, sine Apolline nullum
Tempus abire sinunt, istis retinentibus ætas
Lentius it, tardo veniens pede cana senectus
Membra minus frangit, seros minus afficit annos,
Et minus vt Lachesis deducere stamina vitæ
Desijt, ossa premit tellus, parcitq; sepultis
Vatibus amplectens venerandos leniter artus.
O mihi Castalides gratißima numina Nymphæ

Quæ puerum quondam me suscepistis alendum,
Ducite me(nam tædet agris his degere)quæso
Aonas in montes,date tecta silentia nobis
Vallibus in vestris,syluas date,cedimus alta
Mœnia Rhetoribus,moderandas cedimus vrbes,
In loca me semota procul,sepostaq́ longè
Tollite nec viles inter canescere turbas
Me sinite,errantem vestris lux vltima campis
Me precor inueniat,studijs mea dulcibus ætas
Læta fluat,sacra Musarum me ad funera ducant
Numina post obitus,neq; enim mortale Camœnis
Numen inesse puto,me clari lucida mundi
Atria fœlicesq́ animas comitentur euntem.
Hæc Baptista tuum super hoc certamine Vatem
Sit cecinisse satis, Sacræ mysteria legis
Dum docet,& paruis ingentia viribus audet.
Plura canam quando multum quæsita labentur
Ocia,quando Deus,quando magis astra fauebunt.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AD IACOBVM Carphorum Ferrariensem.

DE SVSCEPTO THEOLOGICO Magisterio.

HACTENVS imparibus numeris mea musa cucurrit,
Picta genas fuco, pictis redimita coronis
Per iuuenum curas, & per tua castra cupido
Nunc opus est maiore lyra, nunc seria nobis
Sunt dicenda, sales abeant, risusq́; iociq́;,
Nunc se difficilem præbet nimis impia Iuno.
Nec solum negat auxilium, verum aspera contra
Bella mouens vetat ex humili discedere vulgo.
Copia quæ multis Acheloia frugibus implet
Cornua, conuersis alio mea vultibus ora
Ferre nequit, cœliq́; potens ruit impetus in me.
Saturni Martisq́; graues vix vincimus iras:
Vix Citherea Venus tanti est, vix Iupiter ipse:
Tempora Calliope pullo velauit amictu,
Contractisq́; superciliis, & pallida vultum:
Anxia sollicito suspiria pectore ducens,

Afflicta

Afflictæ indignum mentis confessa dolorem est.
Sicut in Orphæo quondam mæstissima fato
Nam subito dulcis natis conterrita casu
Languit & Lachrymas oculi fudêre tepentes,
Quem missum in liquidas Hebri caput audijt vndas,
Sublatamq; lyram nitidis agnouit in astris.
Huius inornato mærens tibi carmine pandam
Mæstitiæ causas, Tu mitia pectora præbe
Auxilioq; grauem curam solare prę. antis,
Semper ego à teneris (sic sors mea me tulit) annis
Et Phœbi, & tetricæ studijs hærere Mineruæ
Consului, durusq; tuli subijq; labores,
Dum Samiæ sublime notę, dextrumq; cacumen
S:andere conarer. Gaudent sudoribus artes,
Et sua difficilem reddunt ad limina cursum.
Nam totos cum nocte dies in somnis, & expers
Lenæi & Cereris, macilentus & ore subalbo
Inter odoratas Lauros Phœboq; dicatas
Eurotæ ad ripas consumere sæpè solebam
Tantæ Pallas erat curæ, me tantus agebat
Ardor, vt & propriæ nescirem parcere vitæ.
Si quando humanam rapiunt cælestia mentem
Numina terrenis spoliant affectibus, inde
Sæpe fit, vt viresq; suas sua protinus arma
Colligat, & fugiens clamosi murmura vulgi
In loca se deserta ferat, lucosq; silentes,
Aethereo solum Regi placitura, sibiq;
Artibus humana postquam ratione repertis
Tantum

Tantum operæ impendi, sacram tentare Mineruam
Consilium fuit, & diuinas voluere Chartas.
His didici quis sit magno qui præsidet orbi,
Et solum summumq; bonum, quo ducimur omnes
Primaq; nascentis vidi primordia mundi,
De nihiloq; aliquid factum, nec vera locutos
Phœnices, Persasq; magos, Druydasq; seueros.
Pocula Tantalei semper manantia saxi
Hausimus, & magni calicem potauimus Esræ.
His vbi me quidam satis inuigilasse putarunt,
Meq; isto sudasse satis vidêre sub axe,
Consuluêre vnà patrios non spernere mores,
Neve mihi oblatum parui diadema putarem.
His monitis longa tandem prece victus adhæsi,
Atq; ea quæ doctos redimunt insignia sumpsi.
Sæpè quidem dixi non hoc me dignor honore.
Non decet hos humeros tantæ supponere moli.
Quoad potuit renui, variasq; opponere causas,
Ne fieret studui, verùm ars non profuit vlla.
Et frustrà excusans consumpsi tempora. Vicit
Vicit amicorum pietas, vicêre diurnæ
Nocturnæq; preces, nec enim mihi cornea fibra.
Supplicibus dictis deducere sydera cœlo
Sæpè Magus potuit, ferrumq; adamantaq; durum
Soluere, & in cineres potuit conuertere saxa.
Assiduis hominum precibus mitissima fiunt
Numina, quæ fuerant odijs accensa malignis.
Carminibus, precibusq; pijs & supplice cantu

Thraicius Vates potuit Phlegethonta mouere.
Lacte feræ catuli virosoq; vbere pasti
Montibus in summis, in duris cotibus, inter
Aspera dumeta, & spinis abscondita lustra
Humanis nunquam loca cognita gressibus orti,
Obsequijs, blandisq; solent mansuescere dictis.
Ipse manus in vincla dedi, feciq; coactus
Non equidem quod ego, sed quod voluistis amici.
Cùm me pauperies & res angusta teneret,
Aonios adij fontes, sanctasq; sorores,
Supplicibus dictis ad opem incuruare ferendam
Dum propero, Deus is qui me tibi fecit amicum
Cur ignaue siles dixit, cur carmen & artes
Non agitas nostras? frustrà ergò in montibus istis
A puero errasti, tibi nil mea proderit ergò
Laurus, & vnda sacri tua quæ rigat ora liquoris?
Sume lyram, Cantusq; moue, mæstumq; timorem
Pone, tuis pronas precibus qui porrigat aures
Diuitijs Iacobon habes, animoq; potentem.
Ipse tuam sortem miserans succurret, & auro
Pauperiem tollet, pone istas pectore curas.
Spem dedit hanc misero Cyrrhæ qui præsidet arci,
Et nocturna suis renouat splendoribus astra.
Miratæ rupes Phœbum collesq; loquentem
Assensêre suo Regi, sacræq; sorores
Pauperis in misero casu gemuêre Poëtæ.
Quare age si sacras penitus non despicis artes
Et nisi te veteris mutato pectore nostræ

Tædet

Tædet amicitiæ, si qua est clementia, si pars
Vlla tibi pietatis adhuc, si numina curas,
Prome aliquid, vatiq; faue, dextramq; iacenti
Porrige, & in tenebris erranti lumina pande.
Et pudet, & durum est mihi mendicare, pudorem
Res miseræ superant, & quæ me cogit egestas.
Ite mei versus, & non redeatis inanes.
Si quod habet numen nunc experiemur Apollo.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, AD REVERENdissimum ac Illustrissimum Sigismundum Gonzagam Protonotarium.

ELEGIA CONTRA AMOREM.

CONSVLVIT pietas vt te Sigmunde monerem
Communem iuuenum ne sequerere viam.
Omnis enim tenera puer vt lanugine vernat,
Perdere in insano tempus amore solet.

Quò caueas igitur scelus hoc, animiq; venenum,
Quid sit amor paucis instituare modis.
Mentis amor vitium iuuenile, cupidine formæ
Visu animi robur debilitante satum.
Hoc vbi corda premens humana tenacius hæsit,
Obligant imposito colla subacta iugo.
Et trahit in facinus Veneri quodcunq; videtur,
Nil veritum leges imperiumq; Dei.
Res horrenda, facit licitum scelus omne videri.
Sic iacet affectu mens hebetata malo.
Vt notus æstiuis obnubilat aera nymphis
Ac tenet oppressum sole latente diem.
Sic amor ante oculos animi velamina tendit,
Et trahit in cæcum pectora nostra chaos.
Hinc securus amans per aperta pericula fertur,
Quæ nisi mentis inops nullus adire velit.
Hic positis noctu scalis super alta domorum
Tecta salit, Getico dum riget aura gelu.
Hic iacet in latebris, loculoq; reconditus arcto
Spem titubans inter fluctuat atq; metum
Pugnat in ambiguo sententia pectore duplex,
Vellet amore frui, vellet inire fugam.
Ille subit gladios, & pro muliere duellum,
Mox init egestam saguinolentus humum.
Fit pecus omnis amans dum pro ratione libido
Iudicium nutu, temperat omne suo.
Quisquis enim viuit sine lumine mentis & vsu,
Fert hominis vultus ingeniumq; feræ.

Est pecus, & fallax hominem mentitur imago.
Testis opus melior, veridicumq; magis
Anser aquis gaudet, syluis aper, aëre Falco,
Legibus humanum consilioq; genus.
Syrenes, Satyri, Paues, Nymphaeq; marinae
Et Lamiae humani corporis ora ferunt.
Si videas vultus, homines vidisse putabis
Esse feras constat si intuearis opus.
Hinc igitur fati non sunt mendacia Vates
Quando homini vultus imposuêre nouos.
Qui partim sensu partim ratione feruntur,
Nec viuunt totos cum pietate dies.
Hi sunt Centauri Minotauriq; biformes,
Monstra quibus duplex ambiguumq; genus.
Talia significant animos in amore iacentes,
Continuè in mutum degenerare pecus.
Hinc bouis effigiem subit Inachis, aequora subter
Latrat, & absorptas Scylla profundit aquas.
Nyctimene in noctis volucrem conuersa, Medusae
Tempora Vipereae complicuêre comae.
Vtq; scias quantum valeat subuertere mentes,
Inferior nullis cladibus iste furor.
Aspice Leandrum spaciosa per aequora nantem
In se odium fati sollicitare sui.
Aspice pastorem Phrygium Spartana ferentem
Furta, domus lachrymas excidiumq; suae.
Suasit amor Scyllae regno spoliare parentem,
Et dare Gnosiaco se patriamq; duci.

Tanta animo rabies, hostem præponere patri
Consuluit sæuo sæuior angue puer,
Aspice Theseæ redeuntia vela carinæ
Ferre Iouis neptes furta superba Deas.
Crudeles casus tristemq; attende rapinam.
Nec seruasse datam fœdera vana fidem.
Quid referam Cinyræ coitum? Quid Biblidis ignem
Et scelera admisso Pasiphaæa boue?
Phasias hospitibus dedit aurea vellera Grayis,
Et secuit dura pignora parua manu.
Heu facinus crudele, parens in sanguine nati
Tingitur in sobolem carnificata suam.
Ira malum minus est breuibus quia præterit horis,
Longa venenosus tempora viuit amor,
Viuit, & aßiduis hominem cruciatibus angit.
Et tenet ardenti corda sepulta foco.
Cætera quæ nostrum dicit mortalia vulgus
Crimina sunt longè perniciosa minus.
His etenim satis est vni nocuisse. Cupido
Vult homines saltem præcipitare duos.
Semper enim tali febrit quicunque cicuta,
Vult alium vitio commaculare pari.
Aspice quàm varijs Erymanthida Iuppiter Vrsam
Cœpit, vt est virgo ludificata modis.
Quot studuit verbis Daphnem facundus Apollo
Flectere, & ardori conciliare suo.
Te cui magnanimo grandes in pectora curas
Parturit antiquæ gloria longa domus.

Et cui maiorum laudes calcaria ſubdunt.
Vt ſtudeas atauis non minor eſſe tuis.
Hanc decet ex animo penitus conuellere peſtem,
Et ſepire omnes, ne feriare vias.
At vitare locos, puer hic vbi retia tendit,
Atque vbi in inſidijs ipſe latere ſolet.
Retia ſunt iuuenum vultus, & amabilis ætas
Quæ rapiunt ſenſus illaqueantq; nouos.
Corda retundit amor, generoſa negocia frangit.
Nec niſi fœmineum mente volutat opus,
Grandibus inceptis ſtudijsq; virilibus obſtat,
Nec probat heroa fortiter acta manu.
Negligit inſignes quæ ſunt paritura triumphos
Et decora & titulos æſtimat aſſe minus
Delicias, vnguenta, iocos, & inertia laudat
Ocia, & ad Phrygios fila reducta modos.
Inuidus Æneam Libycis tentauit in oris
Siſtere, ne in Latium proſequeretur iter.
Ne iacta imperij primordia poneret Alba,
Vnde fata eſt orbis Roma futura caput.
Æſtuat amiſſa Bryſeide magnus Achilles,
Languet & Argolicis ferre recuſat opem.
Sic amor elatam ſtuduit ſubuertere mentem,
Vt Venerem Graios poneret ante duces.
Vt iuuenis tantum decus obſcuraret, & arma
Græca forent læſo debiliora duce.
Et quia nudus amor, ſtudet exhaurire ſequaces
Eximias luxu dilapidante domos.

Hinc

Hinc vbi quis lautis minuit patrimonia mensis
Ambulat attrita tristis inopsque toga.
Et quas cura patrum multis sudauerat annis
Fœmina longæuas vna triumphat opes.
Et quoniam puer est, leuium solatia rerum
Qualia blandiciæ, basia, carmen amat.
Et quia pennatus, cito mobilis, & quia cæcus
Præcipiti fertur per scelus omne gradu.
Et quia fert arcus, mucronigeramq; pharetram,
Atque facem, mala mens, ingeniumque ferox.
Incipit à risu, curis coalescit amaris,
Desinit in lacrymas improbus iste furor.
Quisquis amas igitur, quanquam fortuna secundet,
Et facilem puppi det leuis aura viam.
Sis memor euentus, versaque relabere cymba,
Peruia tranquillo dum sinit vnda freto.
Et caue ne subita maris inuoluare procella,
Dum tonat ardenti fulminis ira polo.
Hæc habui ad præsens, tibi quæ memoranda putaui,
Dum cupio ad summum promoueare decus.

Eiusdem de natura Amoris ad Iuuenes, Carmen iuuenile.

OMnipotens iaculis metuendus & igne Cupido,
Qui sibi mortales subijcit atque Deos.
Audentes animos amat, & sublimia corda
Gaudet ad eximium sollicitare decus.

Ignipotens ideo, quia vult ardere medullas,
Pectoraq; excusso fert animosa metu.
Aliger est, quoniam terris petit alta relictis,
Et secat excelsas difficilesq; vias.
Ambulat armatus, quia diligit arma Virumq;
Qui gerit audaci bella superba manu.
Legimus Alcidæ curas & Achillis amores
Oenidæ ardores? Tantalidaq; dolos.
Aspice Leandrum tumidos contemnere fluctus,
Et dare ventosis pensile corpus aquis.
Perseus audaci veniens per inane volatu
Æquoream valido sustulit ense feram.
Et Paris inuasit fausto Lacedæmona raptu.
Vnus amans tanta fortior vrbe fuit.
Multa potest (fateor) virtus, Rhamnusia multa,
Sed tamen in nobis prædominatur amor.
Quando amor in mentes cœlo delabitur altas,
Protinus heroas semideosq; facit.
Hi sunt qui factis celebrant illustribus orbem,
Et quorum penetrat nomen vtrumq; polum.
Hos igitur stimulos, istas generosa iuuentus
Disce pati flammas, & sapienter ama.

FINIS.

BAPTISTÆ MANTVANI
BLASIVS CAPPADOX,

AD REVERENDISSIMVM PVCCIVM LAVRENTIVM CARD. SANCTORVM QVATVOR.

LIB: I.

PRæcipua in diuos qui religione feruntur
Non satis esse putāt illis impēdere mētē,
Atq; animum: sed signa dicant, altaria, ludos,
Pyramides, sacras vestes, sublimia templa.
Ast ego, quem fecit Christo deuota voluntas,
Non fortuna inopem, cum sim indigus æris & auri.
Et sine fortunis, quid agam? neque promere carmen
Fas mihi Cælitibus dignum: non est mea tanti
Barbitos, vt moueat siluas & marmora: non sum
Amphion Dircæus ego, non Thracius Orphæus,
Quos traxisse feras memorant, & flumina cantu.
Quid faciam? præstare potens si grandia non sum,
Nulla feram? non sic mater sanctissima rerum
Me natura docet: quæ fusa per omnia mundi
Membra suas iuxta vires operatur vbiq;,
Semper iners metuens atq; infœcunda videri.

Surge igitur mea parua chelys, si tollere in altum
Non poteris vocem, tenui modulabere cantu.
Iste labor, quamquam vulgo videatur inanis,
Non parui tamen ante Deum, cui cognita corda,
Qui videt affectus, & voce carentia vota,
Est meriti. laudes curat Deus: ista litantur
A Superis holocausta: nec est præstantior vlla
Hostia in Elysiis pietas vbi maxima campis.
Nulla Deo domus est illic sacrata, nec ara:
Cœlum ipsum templum est ingens, sunt lampades astra:
Victima, Cælituum cantus hosiah-na sonantes.
Sicut enim pæan Phœbo, dithyrambus Iaccho
Carmen erat quondam: sic vsque ab origine rerum
Est Hallelu-ia Deo, necnon hosiah-na per altos
Elysij campos, & per mortalia regna.
Ergo mihi monumento aliquo celebrare volenti
Cappadocum te sancte pater, recitanda videtur
In primis tua contemtrix Regumq́, Deumq́,
Quos vetus à laruis ætas delusa colebat,
Relligio, sæuisq́ue fides animosior armis.
Nostra igitur Zephyris venias ad vela secundis,
Et rege per fluctus cymbam noua dona ferentem.
Cappadocum populis vrbs est antiqua: Latini
Dicimus Augustam, Græci dixere Sebasten:
Cui bene consultum cupiens Deus optimus, illi
Tradidit in patrem sanctum, mitemq́, piumq́,
Ingenio vultuq́ue virum. cui nomen auitum
Blasius infanti quondam tribuere parentes.

Illa

Illa sub hoc paucis vrbs incrementa diebus
Magna tulit, tamquam si mox ex marmore in aurum
Transisset: fortuna fuit tam prospera genti.
Illis Barbaries campis altißima quondam,
Ac feritas immanis erat: nam Sole remoto,
Et regnante gelu, mortalia corpora fiunt
Cruda nimis, digesta minus: transfusa per artus
Mens male conditos contagia corporis haurit,
Et fit dura, ferox, præceps, immanis, & atrox.
Non aliter, quam si noua vina, in olentia vasa
Id vitium Miseris, subeunt, & rancida fiunt.
Sed mutata sub hoc hominum natura magistro est.
Quod facit in terras magni Sol gloria mundi.
Hoc egit bonus in populi præcordia pastor.
Sol etenim terras radijs illuminat, annum
Digerit in partes, nobis alimenta ministrat,
Et quasi curator vigilans ascendit in altas
Lanigeri, Libræque domos, descendit ad axes
Æternum per iter: nec tempora perdit eundo.
Nam fruges maturat iens, non negligit Indos,
Non fugit Æthiopes, Scythicis illabitur oris,
Et, quantum natura finit, communicat orbi
Officium, viresque suas: & more paterno
Quæ loca cumque tenet fuso circum æquore Nereus
Oceano in magno, nostræque in Tethyos amplis
Gurgitibus fouet admoto splendore quotannis.
Non aliter, quàm sæua diu fortuna quieuit,
Noctes atque dies præ sollicitudine pastor

Anxius impendit gregibus curamq́, operamq́,
Et satis officio fecit pro viribus omni.
Omnia quæ legum lator, morumq́ magister
Instituit Christus, populi resonabat in aures.
Semper, & exemplo plus quàm sermone docebat.
Hinc veluti virtutum alto de gurgite fluxit
In populorum animos, & in intima pectora plebis
Prouentus genus omne boni: crescebat in horas
Fertilitas, frugumq́ ferax cultura bonarum.
Venerat huc & merce sua ditauerat vrbem
Cæca fides, audita sequens, incognita credens:
Et casus animante Deo ridebat acerbos.
Spes quoq́ semper inops, semper sitibunda futuri:
Quæ velut exspectans aliquid sedet ope supino.
Venit & inuidiæ Caritas inimica suarum
Prodiga opum, necnon custos malus æris & auri
Oblitusq́ sui rapidis amor affuit alis:
Affuit & virtus, quæ fortia temperat vndis
Vina superfusis, luxum cohibere gulamq́
Et frænare potens vesani incendia sensus.
Venit & armipotens Virgo, quæ amplexa columnam
Palladium robur vultu prætendit & ausum.
Tu quoq́ præteriti memor, & præsaga futuri
Temporis, & Iani duplicem vestita figuram
Tunc aderas, aderat lances quæ portat, & ensem
Osa malas Astræa manus, inimica rapinis.
His pater hospitibus tantam formauerat vrbem,
Affectu: q́ omnis populus veniebat in istos,

Sicut

Sicut ad vna omnes concurrunt pascua tauri.
Corda, manus, oculos, plantas, linguamq; mouebat
Christus, & in cunctis (ita conciliauerat illos
Disciplina vigil, sanctiq; industria patris)
Spiritus vnus erat, quoties ad templa vocabat
Festa dies, aderant curis ciuilibus omnes
Protinus exclusis, tota cum plebe senatus,
Matronæ cum virginibus, cum pube senectus.
Non illos vt nunc quando incestata facessit
Relligio, Veneris proles in templa trahebat:
Sed pietas, & sancta Deus præcordia pulsans.
At quæ diuini poscit reuerentia cultus
Cum patrata forent, omnes in tecta redibant
Sancti oculos, animum sancti, sancti ora manusq;.
Incestus tum nullus erat, tum nullus adulter,
Non raptor, non sacrilegus, non insidiator.
Tutus erat pudor in thalamis, in ouilibus agni,
Armentum in caulis: omnes via tuta per agros.
Tutum æs in loculis: sine lite silentia toto
Muta foro: Caritas melior custodia rerum
Quàm leges, vbi viuit amor, peccata facessunt
Omnia: nil opus est pretore: superflua lex est.
Vt solet ad numerum tactis symphonia chordis
Surgere: sic animis innoxia vita per vrbes
Compositis oritur, qualis fuit antè, parentum
Quàm vetus improbitas diuinam accenderet iram.
Affectus si lege carent: in bella ferarum
More ruunt: viri, pacem qui quæritis, istud

Exturbate: istas animorum extinguite flammas.
Hoc veri pastoris opus, qui pascere curat,
Non morbo incestare pecus, quæ pessima totas
Implicuit terras hac tempestate libido.
Noxia si proferre caput vidisset in agro
Gramina, doctrinæ, rastris & vomere linguæ
Mox aderat steriles prohibens inolescere plantas.
Blasius his studijs, hac sedulitate solebat
Custodire greges, atque exercere talentum.
Vt miseris afferret opem, quos ære alieno
Audierat morbóve premi vel pauperis anni
Damna pati, vel sortem aliam tristem atque malignã:
Ibat ad insignes aulas, & ad horrea Ditum,
Res quibus est opulenta domi & cellaria plena,
Suadebatq́ aliquid grandi depromere aceruo,
Atque inopum patronus erat. sæpe aurea vasa
Ex templorum adytis cum res reposceret, istos
(Sic accensa viro pietas) vertebat in vsus.
Sæpe loquens turbis, Christi patrimonia claudi
Non debere inopi. Christumq́ dicasse trientem
Mendicis ex asse suo memorare solebat.
Istud idem sancti patres sanxere, volentes
In tres diuitias Christi discindere partes:
Quarum prima sacri fluat in collegia templi,
Vnde habeant mensas, medicos, habitumq́ ministri:
Altera restituat labentia templa, domosque,
Quas habitat sacer antistes, mystæque minores.
Cetera distribuat pietas, alimenta ministret

lebi inopum, iuuet ægrotos & debile vulgus.
It quia qui leges alijs dare cogitat, ipsum
Est opus in primis sibi legem imponere, numquam
ndulsit Genio, Genius conuiuia, somnos,
Otia, lætitiamque petit: quæ singula pastor
Optimus aufugit doctus tolerare laborem,
Tomentum Circense pati, quod arundine trita,
Non leuibus plumis, nec molli vellere fartum,
Difficiles etiam curas, æstumque, geluque
Spirituumque dolos, at tentamenta malorum.
Nam sine laruarum insidijs, & pseudo Deorum
Vulnere fas nulli mortalem euadere vitam.
Dum pius in terris diuina negocia pastor
Ista gerit, duce Marte Deum conuenerat omne
Consilium subter cautes Trinacridos Ætnæ:
Regnat vbi flammarum opifex, qui fulmina cudit.
Hæc lemurum proceres vltro citroque locuti
Plurima pro imperio pro maiestate Deorum
Decreuere alium Latio præponere Regem.
Carus enim qui tunc belli molimine magno
Vexabat Persas, quòd erat mansuetus & insons
Christigenis, genus est visus nescire Deorum:
Propterea statuere illo violenter abacto
Vestigare nouum, cui mens atrocior esset,
Atque magis crudum ingenium, quod perderet omnes
Relliquias Christi, veteresque reduceret aras.
Lectus ad excidium Cari Vulcanus ab Ætna
Deuolat in Libyam, piceasque ex æquore nubes

Cogit

Cogit, & excitis per cœlum immurmurat auris.
Nec mora, per Libyæ campos cum fulgure fulmen
Intonuit, noua tempestas nigrescit ab Austro.
Iam pluit, & crebris ardet cœlum ignibus omne,
Intentatq; freto & terris horrentia bella.
Mortales miseri quid agant in turbine tanto!
Ignari tanquam pecudes indagine clausæ
Corda tremunt, animosq; leuant ad Numina tristes.
Ecce super Persas ventis agitata coruscant
Nubila, & in nebulis animæ Phlegethontides ardent:
Nam Stygij Manes immiscebantur opacis
Nubibus & ventis, tempestatemq; fragosam
Ad loca patrando sceleri oportuna ferebant.
Mulciber in nimbis formauerat igne coacto
Fulmen, & in grauibus Cocyti exstinxerat vndis
Sæpius, adijciens sulfur Phlegethonte petitum.
Iam furit, impatiensq; moræ retinacula frangit
Ignis, & ingenti fugit extra nubila bombo.
Dum trepidant omnes, dum sanguis in intima corda
Proripitur: fragor irradians tentoria Regis
Intrat, & includens animam pulmone sub imo
Respirare negat, vitamq; à pectore soluit.
Rex iacet exanimus, tristisq; per omnia castra
Fama volat casus, tenditq; per aëra Romam.
Officio functus redijt Vulcanus in Ætnam.
At cui cura noui Pallas Tritonia Regis
Qua lemures norunt facinus conglutinat arte:
Se insinuat primorum animis, totamq; subornat
Militiam

Militiam: plebis palpat præcordia: blando
Aduersos operi mollit popismate: festos
Commemorat turbis ludos, mensasq; dapales:
Quas Cæsar præbere nouus consueuit, & omnem
Lautitiam, vota incendit popularia, voces
Clamoremq; ciens it castra per omnia. tandem
Delegit castrensem hominem toruo imperiosum
Lumine: cui nomen veniens à voce Diocles.
Exsultauit, vbi scelus id crudele peractum
Vidit, & inuento risit lætata Tyranno.
Cæsar hic imbutus Phœbo, Ioue, Marte, Minerua,
Disq; aliis, Saturnæ tuæ qui nomina gentis
Accipiunt, Christi populum depellere toto
Orbe parat, fieriq; iubet prisco omnia ritu,
Vt Numa & antiqui reges docuere Latini.
Æneas etenim quando ad Lauinia venit
Litora: sacra tulit secum victosq; Penates,
Et dedit indigenis, docuitq; arcana Deorum
Orgia, quæ æternos ea gens seruaret in annos.
Multa quoq; Euander prius & Carmenta sacerdos
Arcadiys olim tulerant libamina ab oris
In Latium: quæ post obseruauere nepotes.
Tusci etiam quædam deliramenta tenebant,
Quæ genitus tellure Tages inuexerat olim:
Hæc igitur Cæsar non quæ de litore Ianus
Attulit Assyrio, postquàm seruanda per omnes
Vulgauit populos, odio stimulata Deorum
Indocilis cepit sæuire licentia Vulgi:

Christi-

Christigenæ tamquam genus exsecrabile passim
Diripiuntur, opes fisco addicuntur, & ipsi,
Si dare sacra negant, vinclis, ferro, ignibus, vndis.
Tantaque mox facta est Ceritæ insania turbæ,
Vt sine iudicijs homines, sine legis & æqui
Ordine inauditos nudato inuaderet ense
Publicè, & in templis Diuum, totamque per vrbem
(Rex horrenda, ipsoque etiam damnata sub Orco)
Frustatim concisa hominum tellure iacebant
Corpora, quæ tumuli non dignabantur honore
Sacrilegæ gentes, ne, quod funesta docebat
Relligio, requies animis errantibus esset.
Namq; animas, quarum iaceant sine honore sepulcri
Corpora, posse negant Stygias transire paludes.
Cædibus (auditu triste ac miserabile) tellus
Ebria sanguineas nubes tollebat in altum:
Vt cum vere nouo proscissis vomere campis,
In fumum se soluit hiems iam Sole sub altum
Immittente solum radios, almumque teporem:
Vda humus exhalat bibitos in nubila nimbos.
Tum plerique patres sancti cum tale viderent
Excidium, fugere vrbes, & more ferarum
Per deserta vagi cæcis latuere cauernis.
Ista ego crediderim per Noxia tempora Paulum
Niligenam, Sole ardentem qui primus Eremum
Incoluit, liquisse vrbes patriosque penates,
Et didicisse togas textis componere palmis.
Tum Caius, qui præsul erat Romanus, in altis

Delituit cryptis,tunc Marcellinus & ipse
Romulidum pastor victus formidine Christum
Prodidit,& plena Marti libauit acerra.
At scelus id mox erubuit,sensuque recepto
Incepit damnare Deos,extollere Christum.
Nec mors horribilis visa est:sed sponte cucurrit
In medios hostes,iugulumque tetendit ad ensem.
Fortior inpugnam post signa amissa reuersus,
Victor & ornatus viridi discessit oliua.
At cùm Christigenæ,quia sic peccauerat,eius
Membra vererentur tellure includere: Olympi
Ianitor in somnis monuit,cum spiritus arces
In paradisiacas isset,non esse verendum
Corpus honorato patris insignire sepulchro.
Iuerat hæc pestis lemurum teterrima ad vrbes
Thraicias,ad Cappadoces,Bebricia ad arua,
Atque Albana, cruor iam Thermodontidas vndas,
Iam Phasis macularat aquas,macularat Araxem,
Littoraque Hyrcani maris, Armeniasque,Syrasq́,
Medorumque domos, nineique cacumina Tauri.
Albanis canibus,qui dilaniare feroces
Sunt soliti tauros,& debellare leones,
Obiiciendi hominum viuentia corpora postquam
Esuriem tulerant,iam mos inoleuerat atrox.
Blasius hanc rabiem fugiens de more volucrum,
Quæ, quoties noua tempestas consurgere visa est,
In loca tuta volant, & sese in tempora seruans
Opportuna magis populi curæ atque saluti,

In

In densos abijt saltus stabula alta ferarum.
Cùm regnante tenet sceptrum vis sola Tyranno,
Et lex muta silet, quid agant qui viuere vitam
Insontem sanctamq́ velint? æquissima tali
Tempestate fuga est, donec bona sidera surgant.
Qui fugiunt iterum possunt pugnare: sepulti,
Non redeunt in pugnam iterum, spes magna salutis
Est gregibus, cùm pastor adhuc vitalibus auris
Vescitur, atq́ eius reditus speratur in horas.
Cum potis est seruare gregem, si fugerit, atrox
Incurrit facinus: sed cùm violentia vincit,
Et pastor prodesse nequit, sibi consulat ipsi.
Qui seruare alios cupiunt, seruare seipsos
Est opus, atq́ suam in primis curare salutem.
Tunc igitur pastor lacrymans magalia linquat,
Et Superis commendet oues, qui vincere soli
Horribiles casus, atq́ infortunia possunt.
Altior Æmonio mons est Argæus Olympo
Semper habens hiemem, semper niue candidus alta
Vertice in excelso, tantumq́ ascendit in auras,
Vt supremus apex videat duo maxima vtrinq́
Æquora, quæ claudunt Asiam: vestitur opaco.
Rupibus à summis vsq́ ad vestigia saltu:
Per deuexa cadunt fontes, quibus humida tellus
Graminibus vernat, medicisq́ se induit herbis.
Sæpius à Ponto sese Medea ferebat
Montis in amfractus altos; præbente Diana
Nocturno splendore viam, plenisq́ canistris

Mille

Mille venenorum species in tecta ferebat.
Venit in hac profugus deserta silentia pastor,
Vestigansque locum tutas vbi ponere sedes
Posset: in adsensu montis Titanis ad ortum
Repperit exciso loca subterranea saxo:
Quæ natura, vel ars, vel vtraq; potentior ipse
Cæli & terræ opifex iam longo excuderat æuo:
Repperit & grandem muscoso in marmore puppim,
Priscum opus, insculptam ferro: miratus & alta
Mente putans, meminit iactatam fluctibus arcam,
Tempore quo totum Nereus se effudit in orbem,
In summo sedisse iugo (sic fama ferebat)
Vt quodam in scopulo, cùm vix foret æquore mersum,
Et patrem humani generis timuisse carinæ
Naufragium: sed mox pelago adsurgente leuatam
Nasse per immensam nec habentem litora Tethym,
Qua flantes egere animæ, fuit istius ergo
Indicium casus signata in marmore puppis.
Fecerunt inuenta fidem conchylia passim
Per nemora in montes fusos testantia fluctus.
Ante fores sese latum effundebat in orbem
Area, & in medio florenti margine septus
Fons vitreis manabat aquis sub tegmine grandis
Castaneæ, quæ tunc frugem incipiebat echino
Maturare graui, fetumq; aperire recentem.
Ecce Deus, dixit senior, Deus ecce suorum
Patronus, pastorq; bonus dedit omnia nobis,
Hospitium victumq; simul, mihi porrigit arbor

Vnde famē, fons vnde sitim restringere fas sit,
Et dubitant homines Superis se credere? qui vult
Quod satis est vitæ non inseruire palato,
Inueniet passim siluas alimenta per omnes.
Hæc felix est vita hominum scelus ante parentum,
Dum pia simplicitas vitiata libidine nulla
Non sitiebat opes, sed erant communia cunctis
Omnia, dum puræ passim & sine sanguine mensæ.
Salue sancta domus, sancti saluete recessus
Sacrorum nemorum, saluete silentia curis
Opportuna pijs: ad quæ, velut ad sua Tempe,
Vrbibus antiqui patres fugere relictis.
Heic mihi mons Carmelus erit: mihi Numina faxint
Succendi Eliæ sanctis præcordia flammis.
Sic fatus senior, cæco de vimine cratem
Incipit ordiri, multaque intexere fronde,
Arceat vt gelidam speluncæ à limine noctem:
Et folijs stratum accumulans arentibus antrum
Diuidit in partes geminas: pars intima somno,
Altera quæ luci magis est vicina dicatur
Excubijs, & psallendos seruatur ad hymnos,
Temporis hæc ratio: noctes insomnis agebat
Vsque ad Luciferum: noctu adscendebat Olympum
Mente legens exempla patrum: noctu omnia Diuum
Tecta reuisebat meditans. sed pronus ad aram
Lucida cùm mediam duxissent sidera noctem
Psallebat tenui Dauidica carmina cantu,
Quæ pietas patrum septem digessit in horas.

Cùm

Cùm Venus extulerat faciem, mox lumine presso
Matutina quies lassos infusa per artus
Ibat in Eoi surgentia lumina Phœbi.
Tunc ibi iam primæ laudes exsoluerat horæ,
Ad ruris transibat opus. ne lenta nocentes
Otia nutrirent curas, deducere riuos,
Florentem riguis adaquare canalibus hortum,
Vertere tellurem, committere semina sulcis,
Exercere solum, teneras depangere plantas
Cura erat, & totam sudando absumere lucem.
Fiscellas etiam virgis, vel cortice secto
Texere, & in grandes siluam proscindere aceruos,
Vnde focis daret hibernis alimenta solebat.
Denique Thebæi quæ per loca Sole propinquo
Desolata patres gessere negocia: sanctus
Segnitiem fugiens exercuit omnia Pastor.
Non vinum libare Deo, non frangere panem
Tunc poterat: fortuna viris præstantibus atrox
Hæc quæ sunt etiam miseris alimenta negabat:
Propterea vmbrosas rupes, qua Sole putabat
Austrino nemus esse ferax, aliquando peragrans,
Siluestres corylos, & saxea corna legebat,
Fagineasq; nuces, barbataque mespila: nec non,
Mala comis iam deciduis tamen acria, & ista
In sua vectabat festis epulanda diebus
Horrea; cœnandum verò si lautius esset,
Arida de calatho promebat fraga colurno,
Consuetus finire acidis conuiuia sorbis.

Cum Sol pronus erat iam descensurus in vndas
Antipodum curru rediens ad regna cadenti,
Vesperaq; æternos stellarum accenderet ignes,
Moris erat laudes cantu recitare diurnas,
Et post corporeos animo indulgere labores.
Non aderant illic hominum consortia: verum
Siluestres, res mira, feræ, que horrescere vultus
Sunt solitæ humanos, patris ad spelæa cubabant
More ouium, media quoties æstate sub alta
Ilice pallentes armentum ruminat herbas.
Huc armata gerens falcatis dentibus ora
Sus ferus, & canibus iaculis bicoloribus hystrix
Noxia ducebant catulos, & longa trahebant
Otia ludentes: necnon & meiere lynces
Purpureas soliti, dicunt lyncuria, gemmas.
Nec panthera ferox aberat, nec tergore panther
Multicolor vario, nec quæ præuertere cursu
Fertur aues Tigris, solitusq; attollere sese
Vrsus in amplexus, & aperto alludere rictu:
Quiq; solet villos cum vult mutare Tarandus.
Damarum, leporumq; greges post prandia, facto
Cum ceruis, cum dorcadibus, cum vulpibus illuc
Agmine tendebant, velut ad solemnia quædam
Festa, lupi quoq;, & obliti feritatis onagri,
Innumeræq; aliæ pecudes sic mansuefactæ,
Vt senior manibus missis ad guttura, ad armos
Contrectaret eas, velut armentarius ipsa
Quæ pascit iumenta, boues, domitasq; iuuencas.

Discite mortales quid vita innoxia poßit,
Et quantum imperij, si non peccasset, habebat
Ille hominum primus pater in genus omne animantum.
Nec pecudes manibus solùm tractare solebat:
Sed curare etiam si quam vel vulnera passam,
Vel morbo correptam aliquo fortaße videbat.
Nec prius innocui patris de limine abibant,
Quàm crucis in formam ducta dimitteret illas
Ad sua tecta manu: volucres mirabile visu,
Sic curat diuina pias clementia mentes,
Aßiduæ fruges aliquas, & certa ferebant
Pabula, vt Eliæ sicco in torrente; superbum
Dum fugeret Reginæ odium, deferre solebant.
Contigit, vt quærens dictas à Pæone frondes,
Atque salutares magnis languoribus herbas
Montis in Argæi summam deuenerit arcem.
Heic vbi deterso frontis sudore leuauit
Lumina, se niueo quædam de marmore molis
Obtulit, adspectu structuræ insignis amœno
Delectatus adit propius, monumentaq; priscæ
Militiæ agnoscens visum per singula versat.
Illic scriptus erat Tiphys Pegasæus, & Argo
Prima ratis, ventoq; sinus laxabat Iason,
Orpheus, & fratres Helenæ Ledæa propago.
Heic etiam patrem fugiens Medea, puerque,
Quem memorant populis fecisse vocabula Medis.
Regis Alexandri pugnas, & Amazonas armis
Argolicis victas, vastataq; litora longe

Euxini Hyrcaniq; maris monstrabat imago
Saxea,& atroci victos certamine Colchos.
Heic Lucullus erat ventosa per æquora vectus
Vtribus inflatis,toto admirante profundo:
Sculptus erat Nereus; sculpta cum Doride Nympha,
Spectantes sine naue ducem transmittere Pontum.
Heic disiecta mari classis Mithridatica toto,
Remigibus partim cæsis,partim æquore mersis.
Heic Pompeius adhuc felix vestigia pronum
Ad sua Tigranem posito diademate,rursum
Instituit regem.iuga per sublimia Tauri
Tendit in Assyriam,Solymasq; adscendit in arces.
Tu quoq́ue Cæsar eras his annumeratus Ibero
Victor ab Oceano veniens per Gallica regna,
Atque per Italiam,per rura Philippica,& omnes
Æmathiæ campos,& per Mareotidis agros.
Nam tu Cappadocum populos,& Pontica longe
Litora pacasti, terras Meotidos vltra
Vsque ad Hyperboreæ gentis deserta fugato
Pharnace perpetuo Romani nominis hoste,
Heic muliebre genus mammis bellatur adustis.
Militat ad Troiam,profert confinia regni
In Liciam,ponitq́ue Ephesum:magni Herculis arma
Sustinet,& totis fit gens celeberrima terris.
Multa super Persis,qui regnauere per oras
Cappadocum,super antiquo rege Ariarate
Multa legi poterant:sed nomina plurima tempus
Læserat,& tenebram titulis iniecerat ætas.

His

His ita decursis procul apparentia regna,
Et positos sub monte locos speculatur ab alto,
Euphratemq́ tuens, lapsum de montibus altis
Armeniæ versus Syriam se voluere magnis
Molibus vndarum, quonam descendere pacto
Poßit ab Eois secum considerat hortis.
Trermodoonta videt, qui præterlabitur oras
Cappadocum versus Colchos: videt æquora Ponti,
Tuapezunta mari appositam, Cerasuntaq́ notam
Arbore, quam gelidis vexit Lucullus ab aruis
Magnopolim, quæ in monte sedens cognomina magni
Pompei seruabat adhuc, claramq́ue Sebasten,
Cuius agros longo cursu disterminat Iris
Amnis in Euxinum veniens, & Cæsaris vrbem,
Et quam Graiuginæ prisci dixere Comana,
Quòd cùm crudeles aras fugisset Orestes
Et germana, comas illic posuisse feruntur,
Et grauis exsilij longum finiße dolorem.
Ecce Tyanenses agri, quos magna celebrant
Nomina Apolloni, Boream qui vidit & Austrum,
Eoasq́ue domos, & Iberi fluminis ortum.
Ecce Sinopæum litus, Milæsia gens hæc
Cyaneis olim multos dominata per annos.
Pyramus apparet, necnon Cydnusq́ue Sarusq́ue
Qui Cilices adeunt campos, & in æquora currunt,
Quæ tenuit varia famosus imagine Proteus.
Ecce Melas subit Euphratem Boreamq́ue perosus
Tendit in Austrino terras ardore calentes.

Cætera per campos, & per montana notatu
Digna sequebatur visu: sed proxima iam nox
Ablatura diem cœlum adscendebat ab ortu:
Ergo in tecta redit lignis oneratus, & herbis.
Vrbs sub monte sedet, veteres dixere Pelasgi
Eusebiam, quo tunc præses cum milite multo
Venerat, & ciues magna ambitione parabant
Quæ oblectare solent oculos, & pectora regum.
Venatum iuuat ire, canes & retia & arma
Expediunt, sternuntur equi, succincta iuuentus
It lætis in pugnam animis: hi cantibus inflant
Cornua raucisonis: hi spicula lucida vibrant:
Hi millos ad colla canum contra ora luporum
Sæua ligant, & ferratis collaribus armant.
Itur in Argæi siluas, vbi tanta ferarum
Copia, quanta auium leuibus secat aëra pennis,
Quanta gregum piscose tibi Benace natantum.
Nam quamuis sæuiret hiems asperrima, nondum
Nix tamen istius montis consperserat armos.
Vt ventum in saltus, nemorum per opaca silentum
Lustra: procul fragor auditus, fugere volucres,
Fagicolæ tanto somno abigente tumultu
Desertis trepidi glires abiere cauernis,
Quique solent humeros caudis vmbrare sciuri
Euasere pedum volucri leuitate per alta
Ramorum tabulata. tonat mons omnis equorum
Hinnitu, clamore virum, mugitibus altis
Cornicinum, crebrisq; canum latratibus, Echo

Errat,

Errat, & auditas dum vult effingere voces
Ore facit fremitum, quem dant freta concita ventis,
Cùm salit ad cautes, vel cùm percurrit arenam
Litoris, & spumans voluit conchylia Nereus.
Perculsæ hac nouitate feræ pastoris ad antrum
Agmine conueniunt magno, loca tuta putantes,
Et sine vi, quæcumq́ senex incanus habebat.
In nuda tellure cubant, maiore tumultu
Silua sonat semper, strepitusq́ adolescit in horas.
Nec mora nec requies, aditus indagine claudunt,
Et vacua exspectant silvestrem retia prædam.
Cùm labor incassum fieret, mirata iuuentus
Castra mouet, magis alta petunt, penetralia saltus
Aspera vestigant: eadem fortuna laborem
Ludit, & in ventos aufert studiumq́ operasq́.
Castra iterum transferre parant: sed pronus ab alto
Præcipites currus premeret cùm Phœbus Olympo,
Spe frustratus iter princeps conuertit in vrbem,
Atque ita venandi tristes posuere laborem.
At iuuenum quidam grauiter commune ferentes
Dedecus: instituunt saltus errare per omnes,
Ac suscepto operi totas impendere vires,
Euentuq́ue ignominiam delere secundo.
Ergo per amfractus, spineta per inuia montis
Cum catulis abeunt, plenis tum cornibus ibat
Cynthia, & albenti radiabat lúmine terras.
Hac duce perlustrant surdum nemus, & gradientes
In sua vota vocan:, Hecaten, & Oreades omnes,

Siluanum & Dryades, Satyros & Pana Lycæum.
Luna ſequens rapida Solis veſtigia biga
Stelliferæ noctis medium tranſiuerat axem.
Feßi omnes cubuere ſolo, grandemq́ue repente
Incendere rogum ductis de marmore flammis.
Mox tenui dape veſcuntur: proſtrata ſubinde.
Soluit membra ſopor, requiesq́ ſimillima morti.
Continuò Pan in ſomnis occurrere viſus,
Cornua fronte gerens, flammanti lucidus ore,
Pectora ſtellatus, talo tenus hiſpidus, octo
Fiſtula diſparibus calamis compacta ſonabat
Carmen inauditum nobis, cæleſtia quale
Sidera perpetuo reddunt labentia curſu,
Iſtaq́ue ſepoſito paulum modulamine fatus.
Cynthia quæ curat ſiluas irata, quòd iſtos
Se tulit in ſaltus nouus aduena, qui Iouis odit
Progeniem totam, vobis hoc dedecus infert.
Ipſi opus eſt priſco ſacrum perſoluere ritu,
Quem tulit huc fugiens Tauros Arginus Oreſtes.
Aduena qui primus vobis occurret in iſto
Monte, ſit iratæ placabilis hoſtia Diuæ.
Nomine præfecto, neu ſit mora, dicite noſtro,
Ne faciat triuiæ parui mandata Dianæ.
Sic ait, adiungitq́ minas niſi iuſſa faceſſant.
Euigilant, & clara dies iam ſoluerat vmbram
Noctis ad Antipodes noſtro fugientis ab orbe.
Arma manu capiunt, & iter per deuia cœptum
Somnia narrantes peragunt, ac viſa volutant.

Ecce senis patefacta domus, circumque cubantum
Omne genus pecudum: stabatque in limine Pastor
Horridus attritis tunicis, barba hispidus alba
Ventre tenus, qui canities de vertice lapsa
Sublimes humeros impexo vmbrabat amictu.
Ipse nouis lætus radijs, & Sole reuerso
Supplicibus palmis orabat, & ore supino.
Maiestate viri iuuenes, tantoque ferarum
Conuentu attoniti retro vestigia vertunt,
Præfectumque adeunt. qui mox oracula Fauni
Obseruare volens iuuenes cum milite multo
Mittit, vt adducant pastorem in vincula missum.
Ite ait, atque hominem cœloq; Ereboque odiosum
Ducite, qui Triuiæ sacras cæde imbuat aras.
Romanis igitur sunt qui regnantibus ausint,
Antiquos damnare Deos? audacia tantum
Erigitur? sic sunt hominum temeraria corda?
Dissimulare nefas tantum clementia non est:
Sed grauis impietas. ferro faciemus, & igni
Protinus agnoscant, quid sit contemnere cælum,
Atque Deos, quos Roma colit. crudelis, & ira
Impatiens turbam sic vociferatus in omnem.
Interea sumtis cæco delabitur alis
Nuntius ora gerens hominis, sed sideris instar
Lucida, & ad sancti venit gurgustia patris.
Obstupuit senior, cùm mox resplenduit antrum
Præpetibus radijs, & talis imagine vultus:
Qualis erat Mosi facies de monte reuerso:

Qualis

Qualis erat Christo, cùm transformata repente
Frons fulgore, chlamys splendore incanduit albo:
Atque hominem paucis sic est affarier orsus.
Cappadocum princeps hominum mitissime, qualis
Magnus erat Moses, qui per maris æquora rubri
Sicca tulit fugiens Nilum vestigia, salue,
Pone metum: Deus huc summo me misit Olympo,
Vt te præmoneam quantas tibi tendat Auernus
Insidias, vt sim tecum certamine in isto.
Pone metum: nam victor eris. Plutone subacto,
Sidera cum magno mecum ingrediere triumpho,
Et tibi ductor ero: nec te, pater, ante relinquam,
Quàm videas magni ora Dei, quàm sidera calces.
Iupiter, & Stygij Manes concorditer armant
In te Romulidas, qui nunc dominantur, aguntq;
Arbitrio tot regna suo: sed iam Deus istud
Incipit imperium grauibus contundere bellis,
Et iam trans Istrum Dacos amouit ab Arcto:
Tempestas oritur gentem ruitura Latinam.
Sed super hoc alias. à præside missa propinquat
Magna cohors, quæ te victum ad prætoria sistat,
Quo des sacra Ioui: quo detestabile Numen
Mauortis Triuiæq; colas. ne horresce catenas,
Et contemne minas, & paruipende Tyrannos.
Audiuisse potes quantos Laurentius ignes
Vicerit, & quibus obstiterit Vincentius armis.
Scis antiqua domus Christi quo tramite sursum
Venerit: hac iter est Diuis ad Olympica tecta.

Istud

Istud Christus iter primus peragrauit, & exstant
Quæ vestras moneant eius vestigia mentes.
Pone metus igitur, sanctoq; accinge labori
Fortiter, inceptis aderit regnator Olympi,
Diui aderunt omnes: nec pœna videbitur atrox,
Perpetuam sudore breui mercare quietem.
Pugna det æternam tibi momentanea pacem.
Cœlestes eme morte domos, opprobria vitæ
Exue mortalis, superasq; enitere ad arces
Ocyus: immundis tandem de sordibus exi.
Nunc habitas inter pecudes: habitabis in altis
Cœlituum domibus. fractis iam desine vinclis
Esse miser: vera pro libertate cruorem
Magno animo quotiens opus est impendere pulchrum.
Incipe de magnis mundi rectoribus esse
Vnus, & hoc tandem corpus mortale relinquas,
Quod facit ærumnis homines succumbere tantis.
Sic ait, & posita se traxit in aëra forma.
Ipsum etiam Christum noctem venisse per illam
Ter memorant, & sic hominem monuisse, litandum est.
Surge, veni: fer sacra mihi: panemque merumque
In cratere breui subito conspexit ad ignem,
Vnde sacrum faceret, fecitq; ex tempore sacrum:
Dum pater hæc meditans totum se colligit, ecce
Apparet Romana cohors, quæ murmure magno
Atria circumstans hominem vocat: ille repente
Prodit, & in medios mittit se comiter hostes
Nil trepidans: sentit sibi sanctum adsistere Numen,

Et sua delabi diuinum in corda vigorem.
Constrinxere manus manicis tum, atque catenis
Ad iugulum missis hominem sine fraude doloque
Innocuum ducunt cinctum stipante caterua.
Desolata suo multos spelæa colono
Plorauere dies, horti fleuere relicti,
Fleuerunt & aues. illuc, velut ante, redibant
Quotidie pecudes cœtu post prandia facto,
Et non inuento longum doluere magistro.
Ille animi compos, ne quid perdatur eundo
Temporis, armatam monet hoc sermone cohortem.
O clari virtute viri: sic namque Latinos
Compellare decet: quoniam victricibus armis
Mortales alios terris domuistis, & altos:
Vos decet æternum non ignorare Parentem,
Qui mare, qui terras, magnum qui condidit orbem.
Ordior hinc ideo: quòd vos est fama putare
Istud opus, quòd nos mundum appellare solemus
A Ioue formatum, qui cum mortalibus olim
Vixit, & Idæis fertur nutritus in antris
Clam patre Saturno, qui conspirabat in eius
Interitum: fuit in prolem tanta ira parenti.
Quo pacto vestris vnquam maioribus istud
Suaderi potuit, stellas vt nocte micantes,
Et tantos cælorum orbes, Solemq́; putarent
Esse hominis mortalis opus? si cæca vetustas
Vsque adeò fuit illa, Deos vt fecerit ipsos
Mortales homines: cur non resipiscitis ipsi,

Ad quos vera Dei proles oracula Christus
Attulit expulsis post sæcula longa tenebris?
Nam miserans homines istis erroribus actos
Ipse Deus fractis statuit succurrere rebus,
Et falsos auferre Deos, at tollere cultus
Sacrilegos à Tartareo Phlegethonte profectos.
Hæc ea sunt, quæ vos cupiunt agnoscere nostri
Christigenæ: qui dum vestram curare salutem
Noctes atque dies pergunt, quod cælitus ipsi
Accepere, volunt animis infundere vestris.
Hoc amor officium, pietas opus excitat istud.
Vos colitis Diuos, qui sunt sine numine: at ipsi
Numina vera colunt. vos longi temporis vsum
Præfertis nouitati isti, quæ venit Olympo:
Quam regnare Deo vires præbente necesse est.
Talia dum memorat Pater admirante caterna
Ex tecto nurus irrumpit cum pignore paruo,
Cuius erat, dum præ ingluuie se ingurgitat esca
Faucibus impacto præclusus anhelitus osse:
Ore rubens, tumidisq́ oculis & guttur hiulco
Vix poterat spirare anima in pulmone sepulta.
Ergo exclamabat mulier, cui cognita sancti
Patris erat virtus. nati miserere, meiq́ue
Sancte Pater: succurre inopi: vestigia siste.
Cerne infelicem casum: medicamine nullo
Sanari nulla arte potest: opis indiga res est
Ista tuæ. dignare manus extendere sanctas
In puerum, tactuq́ue gulam curare salubri.

Continuit

Continuit gressum miles, cupidique videndi
Ad noua conuerso stabant miracula visu.
Stabant & medici circum, quos illa vocarat
Vsque à Cæsarea subito, morbi istius ergo:
Stabat & à Colchis mulier, quæ venerat illuc
Docta Cyteinos cantus, & Phasidas herbas.
Ipse incuruatus pueri super anxia pastor
Ora implorabat magni omnipotentia Christi
Numina: tum facili nixu de gutture vulsum
Exspuit os puer, & iugulis spirauit apertis.
Contemplati omnes opus admirabile fixa
Fronte tuebantur taciti puerumque senemque.
I puer, i: dixit senior, discrimine tanto
Liber abi, tuq; o mulier defuncta dolore hoc
In tua tecta redi, Christoq; adscribite factum.
Post mea venturum est extemplo funera tempus:
Quo si quos angina premet, vel gutturis vlla
Altera pernicies, nostras sanentur ad aras.
Afferet auxilium per me mortalibus istud
Christus, ab vmbroso qui nos exemit Auerno.
Vix ea finierat, cùm protinus altera sese
Femina proripiens sancti ad vestigia patris
Se prosternit, opem obsecrans tristi anxia casu:
Tum senior lacrymas eius miseratus, & ora
Mæsta rogat, quid opus fieri? quæ tanta doloris
Caussa noui? curnam in luctus deuenerit istos?
Illa trahens crebros gemitus, contraria dixit
Sors mihi sancte pater rapuit, domus vnde per annum

Nostra

Nostra fuit victura, suem paupercula tali
Mensa ope nutrisset longum natosq́, virumq́,
Qui aßiduè presso in campis incumbit aratro.
Sancte pater fer opem nobis. lupus improbus auctor
Criminis infandi furtum hoc in nostra reportet
Septa rogo, imploro, obtestor: tibi namq́ ferarum
Ius Hecace, sic fama dedit: commota repente
Risit tota cohors, curamq́ irrisit anilem:
Miles enim, quoniam solet indulgere rapinis,
Exstimat altilium fieri sine crimine prædam.
Simplicitate nurus igitur lætatus, habebis
O mulier quod quæris, ait: tua damna rependet
Lucro aliquo melio re Deus. vix talia fari
Finierat, cùm furta rapax ablata reportans
Intrat tecta lupus, p ositaq́ in limine præda,
Allatrante canum turba, per rura citato
Proripitur cursu. siluisq́ absconditur altis.
Rem miram Romana cohors temeraria, & audax
Transtulit in risum clamans. credebat opimam
Se rapuisse dapem lupus: vt male pinguia sensit,
Prædam restituit. docet hoc fera Martia casu
Nos, qui Martigenæ sumus, & versamur in armis,
Reddere quæ mala sunt, quæ sunt bona furta tenere.
Sed iam Sole diem secum rapiente monentur
Ire vias, tandemq́ suos cum nocte Penates
Aduenere: senex nigri sub carceris vmbram
Truditur, & conto valuæ clauduntur aheno.

FINIS PRIMI LIBRI.

PRæses vt adductum didicit truculentus, & atrox,
Ite canẽ dixit dapibus saturate caninis,
Et simplex sit cœna Ceres cum simplice lympha.
His epulis hominem supera dum vescitur aura
Pascite: non sit honor, non sit clementia canis.
Iussa facit domino lictor crudelior ipso:
Sed fuit hæc homini solito traducere vitam,
Vt vixere patres, quando aurea floruit ætas,
Glandibus & pomis, locuplex opulentaq; mensa.
At quia carcer erat niger, & sine lumine cæcus
Sub tellure locus, splendore incanduit albo
Nuncius extemplo, postquam de carcere lictor
Exijt, illuxitq; dies per inane Barathrum.
Magna sub has tenebras hydrorum copia frigus
Fugerat hibernum: gelidis nepa plurima saxis
Hæserat, & frigens tecto hibernabat opaco.
Quæ simul ac lucem insolitam videre cauernas
Inuenere nouas, & humum repsere sub altam,
Et domus expulso nituit spaciosa veneno.
Vt satis est epulis factum: deducere noctem
Incepere simul placidis sermonibus illam,
Et pastor sic primus ait. cur tanta piorum
O mihi ab ætheria custos qui mitteris aula
Quotidie strages oritur, terrasq; per omnes
Cur patitur tantos iactata ecclesia fluctus?
Nonne erit his vnquam pœnis modis? an volet istam

Perniciem

Perniciem Deus æternos extendere in annos?
Sic senior: fari contra sic nuncius orsus.
O Blasi Chaos immensum est diuina voluntas,
Quod neq; nos Diui, qui templa æterna tenemus,
Semper in Elysiis campis penetrare valemus
Luminibus. tantum illa pater, quantum ipsa videri
Se finit, ac si sit speculum, quod reddere poßit,
Cûm velit, à rebus missas & claudere formas.
Proueniunt illinc quæcumque negocia tractant
Tartara, terra, fretum, quiq; æquora circuit aer,
Machinaq; immensi torquet quæ sidera mundi.
Euentus istorum operum referuntur in illam:
Illa simul clauum, ventos, & vela gubernat,
Et iustum est quodcunque facit, nec quærere caussam
Iustitiæ fas est aliam: velle illius est lex.
Qui cura audaci penetrare profundius audent,
Amittunt operas, ac si demittere in vtrem
Æquora tentarent, pugnoq; includere mundum.
Cinctus inaccessa quæ lumina nostra retundit
Luce Deus: sic est nobis absconditus, ac si
In tenebris lateat sub caligante Barathro.
Multa tamen scimus, quæ de penetralibus altis
Dispensante Deo nostras labuntur ad aures.
Quod mihi scire datur, fabor tibi. læta propinquant
Tempora, principibus lex est imposta cruentis,
Ne poßint sæuire diu. quod sanguine gaudet
Hoc crudele genus paucis abolebitur annis.
Roma suos omnes mersos in sanguine vidit

Pontifices: post hac tres est visura cruentos.
Illic finis erit: lugubria sæcula claudet
Melciades: pax est illo ventura sepulto.
Nunc bonus expulsis Romana in regna tyrannis
Adueniet princeps, sub quo pacabitur orbis,
Et finem accipiet veterum cultura Deorum.
Constantinus apud Thraces, qua Bosphorus æquor
Thracius Euxinis Ægæum ingurgitat vndis,
Constituet sedem imperij, Latiumq; relinquet
Christo, & Romuleam septem cum collibus vrbem:
Tunc insigne crucis quondam damnabile surget
Ex humili in sublime loco: præcedet honore
Romanos fasces, & regia signa coronas:
Tunc inter superos vnà lætabimur ambo,
Istaq; ab excelsa mundi speculabimur arce:
Hinc tamen ô Blasi de tempestate quietis
Pacificæ, clades, heu, deploranda sequetur,
Et graue manabit dulci de melle venenum.
Vox est blanda quies, pax delectabile nomen:
Plura tamen de pace fluent opprobria, damna,
Dedecora, ærumnæ, quàm de crudelibus armis.
Degenerabit enim virtus antiqua, voluptas
Inter opes & delicias delumbia reddet
Corpora, & ammittet mens eneruata vigorem.
O studia, ô mores, ô tempora sordida. cerno
Oblitos Christum populos, incredula corda,
Conculcare fidem, scelus omne incurrere facto
Agmine, certatim fieriq; animantia bruta,

Et

Et Romam in caulas atque in magalia versam.
Cælicolæ in gentes malè tunc animabimur illas,
Atque sua Superi quando impia sæcula cernent,
Destituent ope terrigenas, caua tartara olentes:
Irascente Deo coitum mala sidera in vnum
Conuenient, tristes in humum iaculantia flammas,
Atque viam cælum inueniet, qua conterat illud
Infidum crudumq́ genus. soluentur ab Arcto
Terribiles hominum vultus, animiq́ feroces
Sauromatæ, sine diuina, sine lege humana
Viuentes, Hunni, Alani, Turci, atque Agathyrsi:
Adde quòd inter se Christi intestina nepotes,
Mutua more canum rabidorum in vulnera versi,
Bella gerent: Græcis, Itali: Gallis, Alemani.
Certabunt odijs, plus quàm capitalibus, vtq́ue
Se exstirpent, parcent Turcis, parcent Agarenis.
Talia dum memorant, labente in lumina somno
Procubuit senior: semper vigil Angelus alta
Sit licet inclusus turri, tamen omnia cernit
Vndiq́ sub terris, & quæ surguntq́ caduntq́
Sidera, quæ nimbos tempestatumq́ procellas,
Quæ faciant cælo Solem splendere sereno,
Et nostrorum operum caussas intelligit omnes,
Quæ cum sidereo veniunt abeuntq́ recursu.
O nimium felix Larium natura piorum
Non miseræ subiecta neci, non indiga somni,
Non victus, non vestitus, defuncta periclis
Omnibus & curis, quæ corda humana trucidant:

Libera debilibus membris, & mole caduci
Corporis: ire potens quo fert sua cumq; voluptas,
Per maria, & terras, & qua volat Eurus & Auster:
Cui neque ver tepidum, nec frigida bruma, nec æstas
Torrida: cui Solis non fert absentia noctem,
Non ardens fulgetra metum; non nubila nimbum:
Cui numquam iratum pelagus, nec naufraga puppis,
Nec grauis illuuies campis, nec pestifer annus,
Nec steriles agri: cui numquam belliger hostis
Ingruit: æternos cui pax tranquilla, quiesque,
Et nullo vexata salus languore per annos,
Ambrosiæ quam pascit odor: cui semper aperta est
Elysii regio, & supremi principis aula.
O nimium felix Larium natura piorum:
Cui pariles vt sint animæ post fata, ferendum est
Omne quod heic cruciatque animos, & corpora torquet.
Iamque dies aderat, quæ sanctæ exordia pugnæ
Cerneret, & sumtis pugiles committeret armis,
Hinc venit armatus multo cum milite princeps:
Inde pater sine lorica, sine casside solus
Ducitur iniectis ad colla senilia vinclis.
Inualidis princeps vult expugnare latentem
In membris animum: senior seruare Tonanti
Sinceram sanctamque fidem. præludia bello
Hæc dedit: his iaculis iniit certamina princeps.
Lætare obseruande senex, & amice Deorum.
Tum senior. lætare & tu fortissime princeps:
Sed caue, ne qui sunt solo Dii nomine, credas

Re fortasse Deos. hæc imprudentia tanto
Si bene consultes, scelus est in principe magnum:
Nec debet vox ista Deus, venerabile, sanctum,
Æternum, immensumque sonans infamibus vmbris
Attribui, qualis Venus est, & Iupiter, & Mars,
Ac similes alij, quos sub fornicibus altis
Torquet in obscuris flammis vmbrosus Auernus.
Nomen id est Naturæ vni, quæ regnat Olympo,
Quæ fecit quodcunque vides, non pluribus aptum:
Nec tibi crediderim princeps ita segnia corda,
Tam rude, tam ignauũ ingenium, quin sidera cæli
Suspiciens videas opus id non esse Deorum,
Qui statuas habitant vestras, & sordida saxa
More colubrorum, quibus est innata libido,
Dente venenato, pecudesque hominesque necandi.
Talibus accensus præses, quæ verbera mente
Pertulerat, miseros hominis conuertit in artus,
Explicitisque iubet virgis, & fasce soluto
Terga seni deducto humeris velamine cædi.
Et post hæc indigna trahi spectacula rursum
Ad nigræ immundæque domus horrentia claustra,
Verberibus duris læsos vbi nuntius artus
Leniit, & blando pepulit sermone dolorem.
Hæc vbi facta, nurum, cuius fera Martia chortem
Læserat, occidisse suem, pernamque tulisse
Cum facul s ad claustra senis: quod egere duobus
Crederet his clausum tenebris, & carcere fama est.
Ille nurus animos, & commiserantia corda

Suscipiens potius, quàm dona exilia, dixit.
Vade age sancta nurus: faculam delubra quotannis
Ad mea fer: sic te melior fortuna reuiset
Semper, & hæc quoquot fuerint exempla secuti.
Consilium non spreuit anus; post funera patris
Semper idem repetiuit opus. ponebat ad aram,
Quam subitò ciues illi posuere quotannis
Cerea dona facem, qua relligione repente
Ad tantas deuenit opes, vt rure relicto
Cum Lare vicinam toto migrarit in vrbem.
Altera maiori Lemures certamine nixu
Instaurare parant; cursoris imagine sumta
Phœbus adest mandata ferens à Cæsare contra
Progeniem Christi pro relligione Deorum:
Finxerat has Delphis nugas suadente Minerua
Saturno, Ioue, Mercurio, dum sidera noctem
Torquerent mediam, tentoq; sagittifer arcu
Scandit, & auratum surgens attollit olorem.
Artibus his princeps factus crudelior, ira
Ardescente fremit, Stygioq; exuritur igne,
Et tortus torquere parat. iubet ante tribunal
Sisti hominem, qui procedens stridente catena
In se animos populi adstantis conuertit & ora.
Tum princeps quantum Ioue mens agitata sinebat,
Dißimulans odium, solio sic fatus ab alto.
Hæc tua, si prudens seris vt conuenit annis,
Cordatusq; fores; esset venerabilis ætas,
Atq; vti nos diuina monent humanaq; iura,

Digna

Digna coli: sed te praeceps dementia fecit
Ridiculum. Quis enim Blasi non dixerit illum
Dementire, Deos ausit qui insurgere contra,
Atque Iouem damnare patrem Diuumque hominumq;?
Quare age forte loco si mens te mota fefellit
Hactenus, vt multis vsu euenisse putamus:
Nam sic Alcides, sic est delusus Orestes:
Vtere consilio tandem meliore, facessat
Error, & euades vinclis & carcere liber
Hanc ignominiam, poenasque iramque Deorum.
Quod si tanta tuam tulerit vecordia mentem,
Vt vities Diuos stulta atque infanda loquendo,
Heu miser, insolitos hodie experiere dolores.
Composito vultu Princeps vbi talia fari
Desiit, impauidis senior sic vocibus orsus.
Iste tuus praeses thronus, hoc sublime tribunal,
Vt nos instituunt diuina humanaque iura,
Esset honorandum, si quae caelestia adorant
Corpora, & inclusa his rerum natura elementis
Numina vera coli pulso concederet Orco:
Sed tua in obliquum recto de limite contra
Fas & iura simul sic est conuersa potestas,
Vt videare Deum summo detrudere caelo,
Et dare Plutoni iura imperiumq; Tonantis.
Quae quanta impietas, quae sit dementia, nemo
Ignorare potest, cui verum agnoscere cura est.
Quo fit, vt iste thronus Superis odiosus, & orbi
Noxius indigne tantos vsurpet honores.

Quare age iam desiste istis incumbere curis
Turpibus, & noli miseris mortalibus esse
Excidio: noli infandos defendere Manes:
Sed patere æternum regna hæc agnoscere Patrem,
Quem coluit Ianus: Ianus qui nomina fecit
Ianiculo: cuius flauis vestigia lymphis
Albula, Tyrrheni quærens salis æquora, lambit.
Ianus enim, si vera potes perferre loquentem,
Venit ab Assyriis, postquam mare in ardua quondam
Diffusum iuga se primam contraxit in aluum,
Vniusque Dei cultum tulit, atque reliquit
Omnibus in terris: sed non tenuere nepotes
Diuinos ritus, & quæ vulgauerat ipse
Sacra per Armenios, & circumstantia regna.
Nam Pluto, & Stygij Manes, quos dicitit ipsi
Esse Deos, natura atrox genus atque superbum
Lina tetenderunt, & adhuc improuida sæcla
Inclusere plagis, quibus hæc quoque sæcula claudunt,
Et vos tantarum ignaros fraudum, atque dolorum.
At Deus imperium, cuius sine fine rapinam hanc
Tempestate tulit longa patienter, & æqua
Mente: sed hanc isto fraudem dispescuit æuo,
Seque palàm fecit nobis, & ad hæc ego regna
Mittor, vt ex istis exauctorata vetustas
Finibus excedat, veniantque nouissima sæcla:
Quæ neque tu prohibere potes, nec Roma, nec orbis
Totus: & hoc constans & ineluctabile fatum est.
Summa igitur princeps ope te vitare Tonantis

Arma.

Arma decet, ne te à summo profliget Olympo:
Et subito Stygias adigat te fulmine ad vndas.
Me verò terrere minis, deducere ab istis
Grandibus inceptis, potis est vis nulla: necare,
Et torquere potes corpus, moribundaq; membra:
Ast animus manet intrepidus: manet inuia cunctis
Supplicijs mens alta tuo molimine maior.
Christus enim tali strinxit mea pectora nexu,
Vt flammas ferat, & chalybem, durumq; adamantem.
Talia dicentem iam dudum lumine toruo
Spectabat princeps, rabieq; ardebat amara.
Non tulit vlterius flagrantem pectoris æstum,
Vociferans, huc lictor ades: nudate loquacem,
Sacrilegum, deceptorem: peraretur abenis
Pectinibus: clunes, lumbos, & rustica terga
Scalpite: conueniunt strigiles his renibus isti.
Tale ministerium docti sternuntque, ligantque
In quernis hominem tabulis, adiguntque sub alas,
Ad crura, ad femora, ad renes, ad colla rudentem
Quadruplicem, quali frenant ad litora puppes.
Horrendisq; cutem sulcant, miserabile visu,
Dentibus, erumpit factis cruor vndiq; venis,
Et late exsiliens turbam scintillat in omnem.
Postquam scissa cutis passim, & sat terga tulerunt
Pœnarum, & cædis: manibus laxata cruentis
Vincula paulisper, faciuntq; incumbere tergo
Ora supinantes, & ahenis dentibus instant
More canum, quoties auidos in viscera rictus

Aure

Aure tenus mergunt, prædamque trahuntq; vorantq;.
Corda senis, tanquam medijs in fluctibus aræ
Marmoreæ, robusta manent, verbisq; ministros
Talibus affatur. mactate senilia membra hæc,
Atque fatiscentes artus, & inutile dudum
Corpus: eat senium, viridisq; refloreat ætas,
Vt ver post hiemem, veniatque æterna iuuentus.
Hæc ea sunt, quæ me faciunt tormenta beatum:
Quæ renouant. dum fert ignes, dum vapulat aurum,
Clarius euadit: sic mortificata decorem
Membra reportabunt, cæloq; simillima fient.
Qui magis atteritur, vultu meliore resurget.
Hæc pater. at miles sic præcipiente tyranno
Ora ferit, ludensque comas, incanaque menta
Pectit, & horrentem concreto sanguine barbam.
Postquam cæde solum tanta stagnare tyrannus
Impius aduertit, quantum non fundit haruspex
Ad Capitolinas taurum cùm victimat aras,
Ducite, pugnatum est hodie satis, inquit, ad antrum.
Est visura aliud maius lux crastina bellum.
Sic ait. in tenebras igitur, squalentiaque antra
Dum redit, ecce nurus septem comitantur euntem,
Admotisque legunt trepidum crateribus imbrem
Sanguinis, indignum spargi tellure putantes.
Quod simul ac vidit tali pietate tyrannus,
Acriter offensus grandem prorumpit in iram,
Et clamat, vincite magas, adducite vinclas.
Heic aliud certamen adest, spectacula surgunt

Altera, & insignes ineunt proscenia ludi.
Herculeos nobis opus est perferre labores:
Vicimus hunc Phlegyam: vincamus Amazones istas:
Sic ait: ingenti plebes vrbana tumultu
Fluctuat, & densæ complent prætoria turbæ,
Intenduntque oculos, tanti quos submouet ingens
Congeries vulgi. nequeuntque accedere, sursum
Attollunt vultus, summosque leuantur in vngues:
Ecce nurus adsunt, quas compellare tyrannus
Inchoat his verbis. Et vos libare Dianæ
Est opus, & Vestæ sanctas accedere ad aras
Suppliciter, Venerique Arabes apponere fumos:
Sic decet officium collecti infame cruoris
Radere, & hoc ingens scelus abstergere litando.
Ludificans illas ficta subtiliter arte
Sic ait. ipsæ itidem fraudes arcere paratæ
Fraudibus, ad stagnum, quod erat prope mœnia ferri
Sacra, Deosque iubent: illic vt flumine viuo
Se abluerint spondent se conuenientia Diuis
Orgia laturas. fama hæc vulgata per vrbem
Continuò, factusque ingens concursus ad vndam.
Interea ex dictis subitò muliebribus orta
Lætitia, summam princeps secessit in arcem:
Nam fore crediderat demens, vt sacra litarent,
Pro ripis igitur constructæ imponitur aræ
Nuda Venus, signum Vestæ, signumque Dianæ.
Huc postquam venere nurus, atque ora manusque
In vitreo lauere vado: gradiuntur ad aram,

Correptosque

Correptosq́; Deos, vbi lympha profundior vno
Impete currentes, stagnum iaculantur in altum.
Extemplo in turbis vario rumore tumultus
Nascitur: his temere factum affirmatibus: illis,
Sicut erant variè affecti, laudantibus astrum
Sicq́; ea multiplici lux est cum murmure clausa.
Præsidis vt casus nouitas peruenit ad aures:
Fulminat, & colubro similis cum verbere tardus
Ardet, & impatiens iræ se sauciat ipsum,
Dentibus in caudam, in lumbos, in pectora versis.
Se ferit, vt mulier dulci viduata marito,
Cum laniat crines, atque vnguibus ora cruentat.
Altera lux oritur, vulgusq́; negocia rursum
In sua multiplici conuersum murmurat ore.
Ipse satellitibus cinctus iubet ante tribunal
Aduentare suo septem cum semine matres,
Ad quas conuerso fari sic incipit ore.
Quæ vobis leuitas sic inconsulta procaxq́ue,
Sacrilegæ incestæq́; nurus meretricia doctæ.
Armatæ mille insidijs, & mille venenis,
Vt tanta cum fraude Deos tuleritis ab ara,
Vt referunt. & præcipites dederitis in vndam?
An docuit vester vos hæc mendacia Christus?
Hæ sunt quas rudibus turbis infunditis artes?
Hæc documenta datis? numquam hoc impune feretis.
Taliter admorso deferbuit indice princeps.
Illæ autem, non est, aiunt opprobria tempus
Tanta refellendi: caussam tetigisse Deorum.

Sit satis: hinc pugnæ istius processit origo.
Quæ leuitas maior, quæ prodigiosior vsquam
Simplicitas fuerit, quàm saxa carentia sensu
Affirmare Deos, & credere numen inesse
Æri, Auro, ligno, argento? natura repugnat.
Lex diuina vetat. Pluto, Manesque profundi.
Hæc sacra, hos ritus, hæc vestra altaria rident.
Propterea in stagnum lapides iactauimus illos,
Quòd sint, res non digna coli. Deus omnia longe
Ante videt, quam sint. si res diuina fuissent
Hi lapides, poterant nostras agnoscere mentes,
Et paruo è manibus nostris molimine labi.
Vix princeps hucusque tulit, iubet arma parari:
Protinus, & magno lituos præludere bello.
In fora comportant famuli instrumenta dolorum
Omnia: pecten adest: adsunt vngnesq́, facesq́.
Bullit in ingenti liuens sartagine plumbum,
Et coaceruatis strident incendia lignis.
Repperit impietas trucis ingeniosa Tyranni
Ad flectenda nouas artes muliebria corda.
Hinc locat ex molli septem velamina bysso,
Cyclades appellant, totidem thoraces ahenos
In medijs illinc flammis ardore coruscos.
Stabant in medio matres, ad quas ita fatus
Sublimi residens in maiestate tyrannus.
Eligite ex istis vtrum magis vtile: Diuos
Significant Tunicæ molles: arma ignea Christum.
Continuò saliens septem de matribus vna,

Collectas

Collectas vestes irritamenta malorum
Tollit, & annitens medios iaculatur in ignes.
Mirantur circumstantes in pectore molli,
Natura imbelli ac timido tantum esse vigorem.
Tam grandes animos, tam fortia corda, Gigantes,
Quos memorant tentasse Deos detrudere cælo,
Non ausint tantum facinus. Tirynthius ipse
Monstrorum domitor posito expallesceret ausu.
Has vires tu Christe dabas, tu roboris auctor
Huius eras. calcat Romanos fœmina fasces:
Nec timet imperium, sub quo se maximus orbis
Curuat, & antiquis audet se opponere Diuis:
Quos ipsi, qui totum orbem moderantur, adorant.
Hæc duo militiam mater ducebat in istam
Pignora, quæ tulit vna dies, vno ædita partu.
Hi gemini casus lamentabantur acerbos
Matris, & apprensa materna veste fluebant
In lacrymas demißi oculos, frontemq́ decoram
Versum humeros: flebant ipse miserabile turbæ
Innocuæ fatum ætatis. commota Tyranni
Pectora paulisper, fletumq́ effundere visus.
Tolli igitur pueros, duciq́ in carceris vmbram,
Sanctus vbi nuda senior tellure iacebat,
Præcipit, & ferri ex oculis quæ flectere plebem,
Atque pios mollire animos spectacula possent.
Illi, vbi se videre capi, clamore relictam,
Heu, misero matrem appellant: ô incendia dicunt
Dulcia, si cum matre pati licuisset in illis

Ignibus:

Ignibus: & mater, mater fora tota sonabant.
Mater ad has voces plus quàm ad tormenta dolentem
Intendens animum dabat hæc responsa latente
In lacrymis visu. nati, nati, ite: videbo
Vos iterum paucis post ô mea cara diebus
Viscera vos iterum: nati ne flete parentum.
Mutua sic pietas accendebatur, & ista
Anxietas pœnis animos laniabat acerbis.
Fortior in pugnam præses redit, atque dolorum
Mille parat species: matres suspendite clamat:
Pubetenus nudate: cutem proscindite ferro.
Crudeles ad opus properant crudele ministri
Sauromatum de gente sati, sub montibus orti
Rhipaeis, vbi fert homines Cynosura malignos.
Non pietas, non vlla sapit clementia, ahenos
Expediunt dentes, & arant candentia longis
Viscera pectinibus: penetrat dolor intima matrum
Corda: nec humani possunt subsistere sensus.
Soluuntur violati artus, pro sanguine fundunt
Lac niueum, & fluxu tellus inscribitur albo.
Cùm grauis artaret miseras, & vincere robur
Inciperet muliebre labor: de nubibus ora
Quæ videre nurus, & non videre profani,
Nuntius educens voces prorupit in istas.
O sacræ sanctæq; animæ magno atque potenti
Decertastis adhuc animo: quæ pauca supersunt,
Conatu tolerare pari: victoria vestris
In manibus: vobis totus venit obuius æther,

Dulce sonans, & dona ferens. gaudete: propinquat
Lux æterna, venit merces sperata laborum,
Quæ vestra spe maior erit. quot in vrbe fuerunt
A primorum hominum nascenti ætate dolores,
Tempus ad hoc vnam in campis cælestibus horam,
Si paribus merces par danda laboribus esset,
Non emerent. maiora fide sunt omnia apud nos:
Sed larga dat dona manu regnator Olympi.
Vnus adhuc vobis labor est adeundus. in ignem
Ibitis: ast ego vos semper comitabor, & omnem
Vim cohibens flammas in frigida balnea vertam.
Dixerat, & subitò princeps ad opima vocatus
Prandia discessu clausit tormenta citato:
Post epulas subito redit in certamina rursum.
Ante suas vbi magna fores erat area, mandat
Constitui effossa grandem tellure caminum,
Magnaque conflari structis incendia truncis.
Durauit labor in noctem, nox tota labori
Adijcitur, pyra consurgit, iam luce reuersa
Subijciunt ignes, & ductis follibus acres
Eliciunt flammas, abeuntq; incendia in altum
Aëra, & ex lignis fugiens ardentibus aura
Stridula scintillas spargit per inane volantes.
Huc populo spectante nurus intrare coactæ
Se cruce signantes ineunt, qua maximus ardor
Fluctuat, & qua flamma rubens grauioribus vndis
Æstuat: ac tanti ardoris se in vortice mergunt.
Confestim verò sicut prædixerat ignes

Nuntius

Nuntius expertæ innocuos, letantur, & ardent
Lætitia, vocemq; leuant in carmina, & hymnos,
Et Christum matremq; canunt, errantq; per antrum
Igniuomum, tamquam agni alacres per rosida rura.
Absterret res mira omnes, ipsumq; Tyrannum,
Et vellet sæuisse minus, victumque fatetur
Se tacitus. quid agat nescit: videt omnia contra
Seque, Deosque suos euadere. protinus ergo
Imperat educi flammæ de gurgite matres:
Eductas videt illæsas: miratur: in vnum
Turba globum coit: intentis miracula cernunt
Luminibus, nec corda queunt saturare tuendo.
Ipse autem magicam factum conuertit in artem
Præses, & ô clamat, quantum incantamina possint
Thessala. Medeæ quid verba venefica faxint
Cernite: & hæc iactans animo subridet amaro.
Sic turbæ fecisse satis sese æstimat amens:
Verum aliter vulgi adstantis pars maxima sentit,
Et Christum conuersa canit, Veneremque, Iouemque
Execrantur: aquas poscunt, ad flumina tendunt.
Hic erat occultus Christi de gente sacerdos
Leucosyrus (Grai sic appellare solebant
Cappadoces) dudum Carmelo à monte profectus,
Vertice Carpathijs alto qui prominet vndis.
Australes alius magis it Carmelus in oras,
Quem fertur coluisse Nabal: quo tempore Saulis
Insidias fugiens Dauid in deserta recessit.
Iste autem Carmelus erat, quem maximus olim

Incoluit Vates, curru ſublatus in auras
Igneo, & ex alto flammam qui taxit Olympo.
Heic ſolitus turbis latices infundere ſacros
Perdius & pernox vitreas habitabat ad vndas.
Præſes vt aduertit tantos in plebe tumultus,
Ne foret incompos voti, lictore vocato
Iudicium capitale tulit, Matresque ſecuri
Truncat, & exutæ poſt tot certamina tandem
Corpore felices animæ fugere volantes
Ad Superos: vbi nunc mundo meliore fruuntur.
Corpora dum totam facit intempeſta per vrbem
Nox requiem, ſacri ad tumulos rapuere miniſtri
Bella Sebaſtæus poſthac ingentia paſtor
Eſt paſſurus. eunt irato à principe miſsi
Sauromatæ gens cruda, oculis imitata lacertos,
Ore quaterdecimam pleno iam ſidere Lunam,
Atque ſenem damnanté foro tot ſanguinolenta
Funera, tot cædes, & tot ſpectacula viſu
Triſtia, tam multo ſpumantem ſanguine terram,
Ære catenatum longo ad prætoria ducunt.
Miratur princeps hominem ſine vulnere vultu
Conſpicuum claro, & barbam ſqualore carentem,
Ac ſi lotus aquis, & olenti adſperſus amomo
Eſſet apud thermas. hæc illi nuntius ora
Fecerat, arte volens iſta torquere Tyrannum,
Qui ſic fatur. ades bone vir? quid denique captas
Conſilÿ? ſi vis pacem, concedimus vltro:
Si vis bella, ſumus tibi reſpondere parati,

Fare,

Fare, nec in longum differ responsa, quid optes.
Pastor ad hæc. quid opus multis? immobile durat
Propositum: non sum suasu mutabilis vllo:
Non si mille mihi veniant in colla secures:
Non si mille pati facias incendia: non si
Mille sub æquoreis habitarem fluctibus annos.
Prosequere, & , quo te tua fert sententia, perge.
Præses ad hæc. ibis Blasi cum piscibus: ibis
Subter aquas: vicina ibis in stagna natatum.
Ne te peniteat sero, tibi consule. pastor
Sat mihi consului: tu qui in maiore periclo
Versaris, magis atque magis tibi consule, dixit.
Præses ad adstantes, quàm sint responsa videtis
Impia, quo pacto illudat nobisque Deisque,
Indignatus ait. stabant tum flumina crudo
Incrustata gelu: nec habebant æquora fluctus
Pontica: Mæotis tergum glaciale ferebat:
Frigidus Arctophylax ita Caspia presserat arua,
Vt concreta gelu transirent æquora onustis
Plaustra rotis: niue Taurus erat, niue candidus Æmus:
Ast vrbana lacus stagnans ad mœnia lymphis
Mobilibus nondum frigentem senserat Vrsam.
Hoc vt mirificis locus esset idoneus actis
Fecerat omnipotens, liquidæq; pepercerat vndæ.
Conuocat armatam princeps in tecta cohortem,
Et iubet ad stagnum duci, mergique sub alto
Gurgite pastorem, suffocatumque relinqui,
Vt natet, & Christi videant opprobria turbæ

Coguntur, stipantq; hominem, missoq; per vrbem
Hoc rumore fluunt omnes puerique senesque,
Grandæuæ cum prole nurus, stagnumq; coronant.
Accinctus gladiis loricatusque satelles
Fert pharetras, arcusq; humeris, hastilia dextris:
Ad fatale vadum properat. iam limina portæ
Præterit vrbanæ, stagnumque apparet, & ingens
Pro ripis inhians hæc ad spectacula vulgus.
Tum senior præstanti animo, vultuq; sereno
Vt stagnum intuitus: dextram leuat, atque potenti
Lustrat aquam signo, Stygias quod dißipat vmbras.
Horruit hæc ad signa latex, & marmoris instar
Duruit. ingressus plantis fidentibus omnem
Permeat, & tipulæ similis superambulat vndam.
Hac illacq; means magno clamore tonabat:
Cernitis ô ciues quam magna potentia nostræ
Sit fidei, quando flãmæ, quando æquora Christi
Imperio parent. ignes ardente camino
Non sensere nurus: me fert, vt cernitis, vnda.
Non ea vis vestris, nec tanta industria Diuis.
Quòd si falsa loquor, veniant quicumque Deorum
Auxilio fidunt, mecumq; per humida reptent
Æquora. quid vestri poßint ostendite Diui.
Audito hoc clamore procul de litore curuo
Prosiliere viri decies super æquora septem
Fidentes Stygijs & Saturnalibus vmbris:
Sed spes vana fuit: mox vt tetigere lacunam,
Cum sonitu, veluti totidem prægrandia saxa,

Disrupere

Disrupere solum, raptosque absorbuit vnda
Fluctibus in gyrum latè, longeque fugatis.
Vtque fides populi magis adstrueretur eosdem,
In quibus absorpta est plebes incredula, pastor
Conculcat peragratq; locos, campumq; liquentem
Pro arbitrio ligat & soluit. miracula multi
Tanta volutantes, quid nos contaminat vltra
Vana superstitio? quid tempora perdimus? aiunt.
Quid dubitamus adhuc credendo accedere Christo?
Talia per turbas serpebant murmura, quando
Nuntius æternæ monuit iam proxima vitæ
Tempora. Digrediens ergo stipante caterua
Blasius intrepido redit ad prætoria vultu.
Fama præit, rumorq; volans ad principis aures
Ingreditur, totumq; refert ex ordine casum.
Erubuit victus princeps, puduitq; videri:
Sed latuit, rebus tandem infeliciter actis.
Instituit longo iam finem imponere bello.
Cum pueris igitur, qui soli in carceris vmbris
Seruabantur adhuc flentes, iubet ense feriri
Colla senis, corpusq; feris, auibusque relinqui.
Mensis agebatur, faciunt cui februa nomen,
Tertia nox, & iam Venus adscendebat ab ortu,
Caßiopeq; comes, cum limina carceris intrat
Funestus nocturna ferens funalia lictor,
Atque catenarum nodis pverosque senemque
Implicitos celeri trahit ad pomeria gressu.
Tum senior pueros, cùm matris nomina nondum

Obliti veterem inciperent renouare querelam,
Sic hortatur iens. pueri ne flete parentum:
Imus ad amissam: post parua videbitis illam
Interualla: hodie mensa cœnabimus vna.
Mittite singultus, ego vos comitabor, & ipsi
Mecum eritis, donec thalamos veniamus in illos.
Ventum erat ad loca supplicio decreta supremo:
Cum submissus humi, palmas ad clara tetendit
Sidera, & hanc orans effudit pectore vocem.
Sancte pater, qui nos sæclo dignaris ab isto
Mortali, obsceno, infesto, tenebrisque sepulto
Tollere in æternam requiem lumenque beatum,
Te veneror, tua mente sequor consulta fideli,
Et grates habeo immensas, quòd idonea visus
Hostia sim, dignusque tuo pro nomine obire.
Vnum oro, quando est vni hæc tibi tanta potestas,
Vt quicumque meas supplex orabit ad aras,
Auxilium iugulo, & membris languentibus vmquam
Inueniat quam quæret opem. responsa satelles
Audijt hæc, vulgoque palam post funera fecit.
Subscriptum est: ascende, veni: te exspectat Olympus.
Mox exsecta trium ceruix, & sanguine tellus
Intepuit sacro. vix dum subtraxerat ensem
Lictor, ab excelsa mundi vertigine fulgur
Erupit subito, radijsque micantibus ardor
Obtundens oculorum acies noctem expulit atram.
Territus insolitis miles splendoribus arma
Proijcit, & rapido fugit ad prætoria cursu.

Quippe

Quippe triumphalem tanto cum lumine pompam
Christus agens tali funus celebrauit honore.
Tum Superum chorus acceptas gratanter & ore
Læto animas locat in primo ducis agmine, & aura
Conditus alterno repetiuit sidera cantu.
Ast vbi peruentum est ad cœli immobilis alta
Limina, Christus eas sancta ad collegia patrum
Adiunxit, veterem pergens supplere ruinam.
Sub lucem verò sacri translati ministri
Corpora secreto flentes clausere sepulcro.
Sancte pater Blasi, pueri sine crimine sancti,
Vosque nurus quæ tam magnis hæc bella tulistis
Cordibus, adsitis nobis mortalibus, ista
Corporea Styge submersis: auertite morbos:
Impetratæ dies terris sine Marte quietos:
Et miseræ sanctum vitæ concedite finem.

FINIS.

BAPTISTAE MANTVANI NICOLAVS TOLENTINVS AD IOANNEM TOLENTINAtem, Equitem Auratum.

LIBER I.

FVndamenta noui iaciens amplißima mundi
Ille Opifex tantorum operum sine corpore quædam
Fecit, & humanos non admittētia sensus.
Hæc ea sunt quæ morte carent: cum corpore quædam,
Vt rari stellarum ignes, & quatuor ista
Corpora, quæ rerum veteres elementa vocarunt.
His quoque corporibus, quæ fecit inania vitæ,
Simplicitas quædam viuentia corpora iunxit.
Terram homini dedit, & mutis animantibus: alta
Æquora, piscosósque lacus, & flumina fecit
Peruia Neptuni gregibus: leue sustulit aër
Alituum genus, & liquidis suspendit in auris.
Coniunctos autem tectis cœlestibus ignes,
Astraq́, conceßit sanctæ consortibus aulæ,
Ac loca mundanam circumlabentia molem,
Quæ forma, quæ fine carent, incognita quæ sunt,
Quæ plerique vocant Chaos, indigestaq́, rerum

Semina,

Semina, materiamq́, rudem, Deus vnde recepit
Hoc opus: vnde trahat posthac quodcũque creandũ est.
Tam diues Chaos, in talem se extendit abyssum:
Materia informis tantam se laxat in aluum.
Spirituum, primo rerum quos fecit ab ortu
Omnisator, pars vna suum mirata decorem.
Cùm nollet parere Deo (præstantia formæ
Prona est in vitium semper) migrare coacta est,
Ac mutare domos, & in hæc mortalia lapsi
Regna volatilibus similes ventosa peragrant
Aurarum spatia, & terra, pelagoq́ue feruntur
Instabiles, loca quærentes vbi sistere poßint.
Quidam etiam pulsi in tenebras Acherontis opaci
Exsilia æterno lugent æterna dolore.
At Deus & Superi, qui cum Genitore fruuntur
Imperio cæli laceros sarcire penates,
Desertosq́ue implere locos tum protinus orsi.
Ergo hominum quotquot possent frænare tumultum,
Bellaq́, & atroces iras septemplicis Hydræ,
Quæ colit in nostro stagnantem corpore Lernam,
Decreuere animas profugis succedere Diuis,
Cælituumq́, grauem sic suppleuere ruinam.
Tum Deus in terris faciens plantaria cælo,
Cœpit in humanam curas extendere gentem
Amplius, & formare homines ad Olympica regna,
Præceptis, ac lege docens, q́uo tramite niti
Posset ad Elysios soboles Adamica campos,
Ac duplex ostendit iter. Via prima salutis,

Quam

Quam natura tulit, Virtus fuit: altera verò
Gratia nomen habet. virtus primordia tanti
Est aggressa boni, statuitque in limite recto
Humanos animosa pedes. vestigia in ipsam
Vertit honestatem duro scelus ausa capistro
Infrenare quidem, sed Diuum euadere ad arcem,
Et perferre gradus vsque ad penetralia mundi
Limina non potuit. res est nimis ardua cælum.
Magna tamen si facta legas antiqua, videbis
Quæ pelago, & terris gessit miracula quondam.
Barbara corda, rudes animos, gentesq; superbas
Conciliauit, agens homines, qui more ferarum
Principio errabant iuga per montana per agros
Vnius ad morem victus. hinc oppida, & vrbes,
Et regna, & quondam populorum numina Reges.
Adspice Persarum regem, qui fluctibus altis
Cinxit Athon: cerne excelsas consurgere turres
Et superinductos cameris pendentibus arcus
Sub se auibus præbere viam, subterq; sonantem
Horrendum intortis vndarum molibus Istrum.
Hoc struxit Traianus opus, dum Barbara regna
Fulminat, atrocesque petit certamine Dacos.
Iulius audacis Rheni graue murmur, & vndam
Præcipitem latè effusam, tortoq; minantem
Vortice subiecit plantis. peditumque, equitumque.
Tanta sequens exempla nepos coniunxit Araxem
Armenium, pressitq; iratum exercitus amnem,
Indomito bacchantem æstu, raucoq; tonantem

Mugitu

Mugitu, & terga in gyrum ſpumoſa rotantem.
Hæc fecit, quæ corda parit ſublimia virtus,
Neu decus heroum pereat, ſed duret in annos
Perpetuos, incidit in æs, in marmore ſignat
Arma, triumphales pompas, inſignia facta
Mittit in annales, ſtatuas excudit & arcus,
Atque ſuos, vtcumq́ue poteſt, extollit alumnos,
Et cùm multa ferat præclara & grandia virtus,
Nil maius, nil vtilius, nil ſanctius iſto
Ferre poteſt, quòd corda hominum captiua tenentes
Diſſipat affectus, vt ſpemq́ue, iramq́ue, metumq́ue,
Atque voluptates blandas, ceu nubila ab Euro
Miſſa fugat Zephyrus, Boreas venientia ab Auſtro.
Hac duce, quæ laus eſt ingens, nos vincimus ipſos,
Nedum alios, noſtriſq́ue iugum ceruicibus vltro
Suſcipimus. quod maius opus, quàm vincere Cimbros,
Quàm Parthos, quàm Maſſagetas, gelidosq́ Arimaſpos.
Gratia cæleſtis ſoboles diuinitus orta
Sublimat virtutis opus, nec inhæret honeſto.
Altius it, donec cælum transgreſſa Tonantem
Inuenit, illius noſtros ante ora labores
Collocat, & fieri dignos impetrat Olympo.
Iſta tulit ſanctos patres, qui prima tulerunt
Sacra Deo, prius effuſis quàm Proteus vndis
Duceret in ſummos armenta natantia montes,
Et qui depulſo repararunt ſæcula Ponto,
Vt Noe, cui Ianus erat cognomen, & Heber,
Et domus Abrami tantos habitura triumphos,

Et

Et qui cæligenam post tot labentia tandem
Sæcula viderunt mundo illucescere Christum.
Sic abeunt in cælum animæ, turmisq; coactis
More auium cùm bruma venit coguntur in vnum,
Claraq; dulcisono volitant in sidera cantu,
Istud iter fecere viri, qui rura colebant
Thebæi deserta soli. quo tempore Paulo
Funeris officium gemini impendere leones.
Hanc iuere viam, qui neglexere Deorum
Sacrilegos ritus, & contemsere Tyrannos,
Vincula, ferrum, ignem, exsilium, ieiunia, & omne
Quod Rhadamanthus habet durum, ac miserabile paßi.
Quas hinc ad superos animæ. Deus euocat omnes,
Nec meritis, nec honore pares, altißima quædam
In loca perueniunt, vt quæ durißima passæ
Sunt tormenta. domos habita ratione laborum,
Quos hæc vita tulit, non pro dulcedine laudum
Temporis istius, sed pro pietate fideque,
Accipiunt varias, varia ornamenta domorum.
Ista volutantem, cùm nox labentibus astris
Iret in occasum, lucemq; aperiret ab ortu
Iam vicina dies nobis vicinior Indis,
Me sopor oppreßit, subitoq; simillima curis
Somnia nocturnis mentem rapuere quietam:
Visus enim cursu rapido super æthera tolli,
Insuetum mirabar iter, mirabar Olympum
In tantos curuatum orbes, nec habere colorem
Cæruleum, sicut credi mortalia cogunt

Lumina,

Lumina, sed vultu semper splendere corusco.
Per campos etiam longè lataq; patentes
Concilia, & cœtus Diuum mirabar, & vrbes
Ætherias, sine Sole diem, sine tempore & horis
Perpetuam, nullamq; vicem concedere nocti.
Quo magis attollebar, quo sublimius ibam,
Tantò lumen erat maius, tanto vndique cælum
Latius, & vastè effusi sine limite campi.
Assiduè verò flammas adscendere quasdam
Cùm tuerer stellis similes, cuperemque doceri
Quid vellent sibi tot luces, vox impulit aures
Ista meas. hæ sunt animæ, quas lumine tali
Affecit diuinus amor, quas gratia functas
Corporibus Diuum æternas attollit in arces.
Vox vbi sic fata est, longè post terga remansit:
Nam fugiens sursum ferri per inane videbar,
Vt fugiunt volucres neruo impellente sagittæ.
Meta viæ fuit in pratis florentibus, vnde
Ambrosiæ spirabat odor, cui nulla voluptas
Æquari sub Sole potest, licet omnia terræ
Gaudia conueniant, fiatque ex omnibus vnum.
Hic locus illorum, qui relligionis amorem
Præposuere opibus: qui sunt tria vota professi,
Depulsi à turbis, & in alta silentia missi.
Heic memini vidisse mea magna agmina gentis,
Qui ducis Eliæ mores, vitamque secuti,
Carmeli nemora & sanctos coluere recessus.
Heic vates Heliseus erat, quem poplite flexo

Totus

Totus adorabat resonans præconia laudum
Circus: heic Eliadum caput & tutela virorum:
Heic erat Albertus, quo se Trinacria tantùm
Iactat, & Andreas pastor Fesulanus, Etruscos
Qui tutatur agros, & fama æterna Licatæ,
Angelus hostili traiectus pectora ferro.
Tu quoque, Lunensi claudit quem marmore, Luca
Auertane, pater, nec vis in mœnia ferri:
Cyrilliq; duo, quorum vnum Græcia, & vnum
Protulit Ægyptus, sanctæ duo maxima vitæ
Lumina, quæ totum radios misere per orbem.
Heic animas fratrum Carmeli in vertice quondam
Cæsorum, quando erupit Saladinus ab Austro,
Et rursum Assyriam plebes Agarena recepit,
Vidimus, & sparsum pro relligione cruorem
Pronus adoraui, proceres veneratus auitos.
Verti oculos: vidi ingentes splendere cateruas
Augustinigenum, qui per deserta solebant
Patris ad exemplum, quasi quædam examina nectar
In dulces missura fauos, deducere vitam
Cælestem in terris, seseque accingere Olympo
Inter eos Nicolaus erat (sic namq; vocabant
Voce virum Graia) populi victoria nostro
Id sonat eloquio, clarum tota Hellade nomen.
Spirabat iubar ex oculis, ex corpore toto:
Quale serenata spargunt duo maxima nocte
Astra, Venus rutilans & pleno Cynthia vultu.
Hunc vnum venerari omnes, celebrare loquendo,

Ire ſalutatum, denſa ſtipare caterua,
Mirari, amplecti, diuina arcana docentem
Intentis audire animis: nec enim pater orbis
Omnia ſcire dedit Diuos æqualiter omnes.
Plura ſciunt, quos luce Deus maiore ſubintrat.
Tunc audire ſonum viſus verba iſta ferentem.
O vates mortalis adhuc, ideo tibi Olympus
Peruius eſt, vt ſis terris dum vita manebit
Diuinorum operum præco. tua ſancta poëſis
Noſtra ſit. infames alios ſine fundere verſus,
Et cantare lupas: tu te largire Tonanti,
Vt tibi defuncto quondam vitalibus auris
Annuat hanc patriam, noſtriſq; accumbere menſis
Te faciat cum gente tua, quæ prima Penates
Hos tenuit cum gente tua, quæ tempore priſco
A veteri demiſſa Rechab tot ſæcula vidit,
Tot viſura, noui quot erunt ad tempora mundi.
Nam proles ſata patre Rechab labentibus annis
Venit ad Eliadas melioribus vſa magiſtris.
Dic illum, quem luce vides præcellere tanta:
Dic quibus in terris ortus, quo tramite greſſum
Huc tulerit. gratum Superis opus omnibus iſtud,
Præſertimque tuis. Iſtud rogat Angelus, iſtud
Supplicat Albertus, necnon Heliſæus auorum
Maximus: hoc alij. totus te implorat Olympus.
Talia cernentem per viſum oracula ſomnus
Deſeruit. Phœbo cùm lux clareſceret orto,
Exſilio in plantas, multumque diuque volutans

Somnia suscepi, Diuum mandata precatus,
Vt promenda nouas pluerent in carmina vires.
Mox feror in tales post hæc prælndia cantus.
Picenum Italiæ pars non ingloria quondam
Prole virum felix: qua Sol iam fessus Olympo
Labitur in magnos apices, & in ardua tollit
Se iuga, quæ frondens agit Apenninus in altum
Aëra: qua verò rutilans Aurora resurgit,
Se premit in paruos colles Adriatica vorsum
Litora, & æquoreas mittit vestigia in vndas.
Nomen id accepit, qui turba Sabellica voto
Olim vero sacro cum transmigraret in illos
Turmatim campos volucris Mauortia picus,
Ad vexilla volans comitem se præbuit. ergo
Nomen auis fecit nomen Picentibus agris.
Ista sinu multas regio complectitur vrbes,
Oppidaque illustri longe celeberrima fama.
Heic Quiriaceo felix Ancona sepulcro:
Heic Recinatis agri templum memorabile magnæ
Matris, vbi excelsam Paulus superaddidit arcem:
Arcem alto capite in cælum pinnisq; minantem,
Et solitam pelagi fluctus audire frementes.
Vrbs Recina in campis olim stetit. arma Gothorum
Æquauere solo. ciues qui cladibus illis
Emersere, suos transportauere Penates
In iuga prærupti qui respicit æquora montis,
Ammisitque suam veteri cum nomine sedem.
Adde Tolentinis contermina montibus arua:

Qua fluit angusta veniens de valle Chientus.
Hinc decus, ex armis, ex relligione profectum
Inuenies duplex, quod tollit ad æthera gentem
Indigenam, quod Piceno tantum decus addit
Dactylico, quantum radians carbunculus orbi.
Hæc quoque Francisco terra est decorata Philelpho.
Non minus est, quàm pulcra suo Verona Catullo.
Illum ego pæne puer quondam vidisse recordor
Iam gelidis niueum canis sermone disertum
Romano, Graioq́ simul, lauroq́ virentem, &
Progenie duplici Mario ac Xenophonte beatum.
Relligio dicenda prius: memoranda secundo
Arma loco: metam sonipes sudabit ad istam.
Æditus in lucem sterili Nicolaus ab aluo
Fertur, vt Abrami quondam natusq́ue, nepošq́:
Vt Samuel populi princeps, Sadaiq́ sacerdos
Maximus, & pollens immani robore Samson,
Tergoreq́ hirsuto vates insignis & agno.
Non poterat natura istos educere partus
Vt pote maiores alijs mortalibus. istam
Diuinæ virtutis erat producere prolem.
Propterea inualidos cùm se videre parentes,
Continuò ad magnum se conuertere Tonantem,
Tollentes in cælum oculos, corda, ora, manusq́ue.
Lux ierat, fessos nox intempesta diurnis
Mortales operis somno compresserat alto.
Ecce vnus Diuum ætherio demissus Olympo
Visus adesse (Deus tali dignatur honore

Quos amat)& verbis ita compellare iacentes.
Si prolis vos pulsat amor, Nicolaica templa
Quærite,& illius de nomine dicite natum.
Dixit,& in cælum leuibus se sustulit alis.
Euigilant,& visa alacres insomnia narrant,
Suspensisq; putant animis quæ templa iubentur
Quærere. nam tali norant cognomine templa
Multa per Italiæ, per Chaonis oppida multa.
Audierant Barri magnis insignia votis
Mœnia,& illustres Nicolai antistitis aras.
Hunc olim Lycij postquam Patareus Apollo
Occidit,& priscæ tenuere silentia sortes,
Viuentem ac vita functum quasi numen habebant
Tutelare: salus Lyciæ pendebat ab illo,
Siue fames, seu Mars præmeret, seu pestifer annus.
Sed cùm forte illas hostis percurreret vrbes
Barbarus,& ferro ac flammis inuaderet agros,
Ne fieret brutæ corpus venerabile genti
Præda, breui ciues lembo imposuere volentes
Abdere, dum posito fierent loca tuta tumultu.
At mare(sic cælo quod temperat omnia, visum)
Vi subita ventorum altos attollere fluctus
Cepit,& auulsum ripis per cærula lembum
Vexit in Italiam, Dauniq; ad litora fixit.
Apulus ad ripas lembum miratus inermem,
Ac sine remigio positum, custode carentem
Esse ratus, quod erat facinus mirum insolitumq;,
Insilit,& velatam ostro disglutinat arcam.

Dum

Dum videt exanimum corpus, stupet, hæret, & horret
Mentis inops: sed rem certus agnoscere tandem
Intuitur sacro plumbum sub vertice sancti
Nomina patris habens: sic res innotuit vrbi.
At cùm tota grauem casum Pataræa dolerent
Litora, & iuisset vicina per oppida luctus:
Quæsitum ciues diuersa per æquora cymbam
Veliferas misere rates: quarum vna Tarentum
Venit, & ex Lyciis iterum res cognita nautis.
Huc igitur secuere viam, puppimq; subintrant,
Qua natat in salsos lento amne Potentia fluctus.
Litora radentes ibant, quæ Tignia cursu
Diuidit: euadunt celsi viridaria Firmi,
Aruaq; perpetuo citri redolentia flore:
Citri inquam, cuius plantas Atlantis ab horto
Transtulit ad nostras rediens Tirynthius oras.
Prætereunt Asculi fines, rapidiq; Truenti
Ostia Prægutij, quod nostri temporis Ætas
Nominat Aprutium. colles Samnitica regna
Iam subeunt, & prisca quibus stetit Adria campos:
Adria Romano fecit quæ nomina Regi.
Mirantur non visa prius, quæruntq; doceri
Quæ loca cumque vident, & rerum nomina discunt,
Quæ sua vicinis recitent in tecta reuersi.
Et quoniam lenes flabant ad carbasa venti
Otia ducentes memorabant plurima Nautæ
De Picentis agri populis. Aquilana ferebant
Mœnia ab antiquis Samni tribus vrbibus olim,

Fatalem interitum, belliq́ue incendia paßis
Orta, & in excelsi fundata cacumine montis.
Forconium fuit vna trium: fuit vna Amiternum:
Tu quoque Corfinium, vestri modo sola supersunt
Nomina. res istam fato transiuit in vrbem,
Pelignos, Ortonam, amnem, cui nomen Aterno
Transit, & ex oculis velox rapit omnia cursus.
Prima fugit, Garganus adest, ostendit aprica
Tempora, & in cælum cono se porrigit alto.
Litora se introrsum sinuant, & mœnia pandunt
Sipuntinam: vrbem sic Daunia prisca vocabat,
Manfredi modò nomen habent. Bariensia prendunt
Litora Dædalides, quibus olim fecit Iapyx
Nomina. Cannensi quia præterlabitur vnda
Aufidus infamis Romano sanguine factus,
Conscendunt ad busta patris, temploq́ue potitos
Relligio maior, maior reuerentia tangit.
Tum ductis in gyrum oculis pendentia cernunt
Dona: peregrinis opibus sacraria tamquam
Aulæis vestita vident, nautasq́ retortis
Vorticibus raptos, perfossaq́ue pectora ferro:
Thoraces, clypeos, quos in discrimine pugnæ
Inter mille situs gladios, & spicula vouit
Miles inops spei: galeas, & ahenea tela:
Vincla pedum, manicas, ferrugineasq́ catenas,
Ac furum infames laqueos, & cetera nostram
Ærumnam, miserosq́ hominum testantia casus.
Procumbunt humiles ad mausolea, petuntq́

Progeniem,

Progeniem, quæ sit magno sacrata Tonanti
Perpetuo, scelerum labem quæ nesciat vmquam.
Attulerat placidam nox intempesta quietem,
Et tacito cælum per opaca silentia cursu
Sidera torquebat tremulis radiantia in vndis.
Procubuere toro: sed cùm iam Lucifer albæ
Nuntius Auroræ claro se attolleret ortu:
Ecce senex, cui circa humeros Holoserica vestis,
Canities autem velata biuertice mitra
Adstitit in somnis, sterilemq; affatur Amatam,
Sic referens. peregrina nurus tua vota secundant
Numina: concipies. verum reminiscere natam
Progeniem sacrare Deo: nec plura locutus,
Proripuit pulso sese per nubila somno.
Euigilans igitur coniux ad somnia mentem
Sedulò conuertit, memoriq; per omnia sensu
Verba audita ferens, animum, spem concipit altam,
Compellatq; virum, noctisque silentia ducunt
Alternis vsque ad Solem sermonibus ortum.
Continuò sensere animis discedere curas,
Atque serenari mentes: in pectora labi
Lætitiam: blando applausu gestire medullas.
Tum sterilis natura, nouum sortita vigorem,
Creuit, & ad grandes euasit idonea partus.
Discedunt conuoti ambo. iam Luna recepto
Lumine fraterno nouies compleuerat orbem:
Progenuit prolem genitrix, cui nomina sancti
Præsulis imponens dedit, & lustralia fontis

Stagna sacri.tepidas primæua infantia cunas
Transiit,& fandi dulces peruenit ad annos.
Tempus erat soboli iam prima elementa salutis
Tradere:iam viuendi habitu formabilis ætas:
Qualis æqui,cùm tres annos iam natus habenas
Mandit,& imposito discit parere magistro.
Instituens natum pietas materna docebat
In primis orare Deum,magnamque Parentem,
Ac superos: genibus flexis procumbere ab aras,
Et duplices proferre manus, ac murmure paruo
Poscere subsidium contra tria maxima morum,
Quæ feriunt animas:irritamenta malorum,
Aërios Manes,sensum melioribus hostem
Consilijs,& corrupti contagia vulgi:
Vnde trahant animi sordes,& amabile virus,
Non secus ac pecudes,quotiens it pestifer annus,
Si simul incedant campis,& gramina carpant,
Lethiferum flatu dant,accipiuntq; venenum.
Tartarei Manes genus implacabile multas
Diffusum in species,numquam certamina ponunt:
In vicijs regnant.est qui sibi vendicat iras,
Et trahat in rixas homines,in iurgia,in enses:
Alter auaritiæ studium facit, alter Amorum:
Alter ad Inuidiæ flammas,incendia,& Ætnam
Prouocat,est etiam vitæ qui tædia sanctæ
Gignat, in immundis statuens solatia rebus.
Deditus hic Genio,studet oblectare palatum,
Inseruire gulæ,de more cucurbitæ in aluum

Crescere,

Crescere, & esse suis onus importabile plantis.
Alter in humano fastu distendit, & inflat
Corda virum, cupidus laudum, sitibundus honorum.
Hæc igitur contra sæua, atque immania monstra
Poscere quem docuit nato fidissima mater,
Esse Deum memorans, à quo dependeat vno
Hoc totum quod fecit opus, monstrabat Olympum,
Et maria, & terras, & quæ nascuntur in illis:
Personas tris esse Deo: venisse secundam
Vt nos ad superos ageret, Christumq́; vocari
In terris sine patre satum, qui cæde cruenta
Debita persoluit moriens antiqua parentum.
Addebat Stygios amnes, altumq́; Barathrum,
Et Furias, quæ dant animis tormenta malignis:
Quæ Superis odiosæ abeunt. addebat Olympi
Gaudia, perpetuam requiem, conuiuia, mensas,
Quas sine fine habeant, qui cum pietate recedunt:
Arsurum terrarum orbem, mare, & aêra quondam:
Et ventura noui secla immortalia mundi,
Quæ miseris maiora ferant tormenta, beatis
Gaudia, & à cursu faciant desistere mundum:
Venturamq́; diem, qua mortua corpora rursum
Accipiant reduces animas, vitamq́; recentem:
Qua prope torrentem Cedron cogatur in vnum
Concilium genus omne hominum, quos prisca tulerunt
Sæcula adusq́; dies illos ab origine rerum,
Et fore cum strepitu vocum, & clangore tubarum
Horrifico grande examen, quo præmia iudex

Digna det, ac meritis correspondentia Christus:
Christus enim, dixit genitrix. dulcissima proles
Adueniens magna cum maiestate sedebit
Aerias inter super alta sedilia turmas.
Prosequitur natum instituens, ac talia fatur.
Hanc tamen ante diem miserã tristem atque tremẽdam
Bis septem venturæ aliæ: quarum vna tumultus,
Quæque suos habeat diris asperrima signis.
Prima dies adiget omnis Nereides vndas
In Furias, facietq́ fretum transcendere montes
Aërios ter quinque pedes, stabuntq́ leuatæ
In speciem murorum vndæ: superabitur Atlas.
Pelion, Ossam, Othrym, Rhipæa cacumina Pontus
Vincet, & in cælum fluctus mare porriget altos.
Altera sub terras rediget freta, Tartara adusq́ue,
Et sua, cùm cernent Tethym, Tritonas, & ipsum
Protea, disperdi metuent incendia Manes.
Tertia balenas, physeteresq́ue præalto
Vertice, deformes phocas, & cætera monstra,
Quæ pascit Proteus pastor Neptunius, extra
Æquora depellet, magnosq́ue ad sidera tollent
Mugitus pauidi circum omnia litora pisces.
Quarta trahet Stygios ignes per viscere terræ,
Atque absumet aquas, facietq́ue arescere fontes,
Flumina, & Oceanus pulsis vastabitur vndis,
Ac raptas ostendet opes, argentea vasa,
Aureaq́, & grandes hominum sine viscere aceruos.
Tum demum incipient longis abscondita sæclis

In

In lucem prodire iterum Mauortia tela:
Quæ Pœni & Persæ bellis naualibus olim
Amisere.rates scombris habitacula factæ,
Adspicient rursum stellas Erymanthidos Vrsæ.
Quincta premet genus arboreum, plantasq; virentes:
Sanguineo sudore nemus se vestiet omne,
Prataq; florentes stillans cruor imbuet herbas.
Sexta domos æquabit humo, cum turribus alta
Mœnia: consternet sublimia vertice quidquid
Fabre operis hominum tantis fecere labores.
Ægrotabit enim tellus, & febriet aër,
Astraq;, & hos tantos motus turbata dolore
Insolito natura dedit:natura furenti
Par,cui det vires,animumq; phreneticus error.
Tum volucres pauor inuadet,nec pabula quærent
Amplius,ac sedem venient trepidanter in vnam
Immites,mitesq; simul.fulgore tonabunt
Erumpente poli,currentque ardentia ab ortu
Fulmina ad occasum.quo mens humana fragore
Concidet: indignans sic excandescet Olympus,
Septima contundet silices,collisa sonabunt
Marmora,& in pugnam lapidum rapientur aceruí,
Et quæ dißilient partes in mutua rursum
Vulnera concurrent.terrarum octaua mouebit
Fundamenta, trement Alpes:& rura dehiscent:
Nec feret vndanti tellus vestigia tergo.
Nona dies æquabit agris altißima montes
In iuga porrectos. cineremq; resoluet in atrum,

Et

Et montana humiles faciet Deus omnia campos.
Prodigijs homines tantis, ac talibus acti,
Antra, quibus sese abdiderant, vmbrosa relinquent,
Et decima sine voce die sine mente ferentur
Huc illuc, quo stare loco, quo tendere poßint
Ignari, & longa mortis formidine victi.
Vndecima, visu horrendum, cogentur apertis
Nuda super tumulis ossa exspectantia vitam.
Corporibus bis sexta dies infesta supernis
Adspiciet labi astra polo: discedere Lunam
In tenebras: fieri exstinctis cælum ignibus atrum.
Nam ieiuna diu, postquam combusta vaporum,
Nil dederit tellus, pasci quibus ante solebant,
Sidera deficient: velut esurientia quædam
Corpora, & exstincto scintilla volatilis igne.
Se pater à magnis ait hæc audisse magistris.
Omnia tunc etiam vacuis animantia campis
Territa, & horrendos mundi admirantia casus,
Implebunt tristes altis mugitibus auras.
Altera bis sextæ quæ successura, videbit
Stragem illam communẽ hominũ, cùm à faucibus Orci
Mors egressa metet quidquid mortale per omnes
Inueniet terras, magnoq; in lurida rursum
Tartara descendet numquam reditura triumpho.
Auferet immißis orbem penultima flammis,
Et complexa solum rapient incendia quidquid
Conuexo Sol Luna minor complectitur orbe.
Nil veriti Diuorum aulas cælestia lambent

Atria

Atria consumptis terræ radicibus ignes.
Tanta erit ardori permissa licentia: talis
Inter mundanas surget discordia partes.
Hæc tibi care puer volui memorasse, Tonantem
Vt nunc, & tota discas ætate vereri.
Hos igitur mi nate dies, hoc flebile tempus
Mente tene, & caue sis à tanti turbine luctus.
Sancta potest probitas tutum te reddere, sancta
Relligio, pietas potis est te sancta beare.
Talibus imbutus studijs crescebat, & alto
Pectore voluebat natus documenta parentis.
Iam septennis erat, dici iam desinit infans,
Fit puer, & sensim fortes adscendit ad annos,
Nec lasciuit adhuc: vitam incepisse videtur
A senio. lenibus comites per compita ludis
Indulgere videt: pueros puerilibus vti
Officijs: legit ipse domi, meditatur, & orat.
Nil leue, nil iuuenile sapit: canescere sensu
Ceperat, & virides transcendere moribus annos.
His studijs, ista læti grauitate parentes
Dulcibus exsultant votis. pater illius acre
Versus ad ingenium, pinguem quasi cultor ad agrum,
Cui videat satis esse parum sudoris & artis,
Ante focum noctu linguæ documenta Latinæ
Prima dedit, quibus vsa fuit Romana iuuentus,
Tempore quo prisci clauum tenuere Quirites,
Nomina doctrinas à libertate trahentes,
Illa quod ingenuæ quondam documenta iuuentæ

Phænices,

Phœnices, Grai, Assyrij, rerumq; potita
Roma dabat, varijs sub preceptoribus hausit
Vbertim. fuit ista pio pia cura parenti.
Tum quoque pæne infans sacri collega senatus,
Atque sacerdotij consors euasit ad ædem,
Cui titulus Saluator erat, potuitq; teneri
Diuite prouentu, nisi iam sibi conscia cæli
Mens parui fecisset opes telluris, & vndæ.
Natura ingenuas erat inclinatus ad artes,
Sed tamen ad delubra magis, cum nomine magni
Nicolei mores simul vsurpasse videtur.
Ante alios ad templa venit: procumbit ad aram,
Non oculis, non mente vagus. quecumque Sacerdos
Perlegit, attenta capit & considerat aure:
Illius in sensus dociles stillabat ab alto
Occultè diuinus amor: formabat in illo
Viua sibi delubra Deus: florebat in horas,
Vt florere solent tepido noua gramina Maio,
Relligio: pietas animum complexa ferebat
Mortalis vitæ, & fluxarum obliuia rerum.
De puero memorant opus admirabile, magnum
Argumentum animæ iam Diuum in regna receptæ.
Candida monstraret cùm libamenta sacerdos,
Murice fulgentes attollens altius vlnas,
Apparebat ei non paruo candidus orbe
Panis, vt apparet nobis, sed paruulus infans,
Aut specie puer eximia, qui sancta mouebat
Ora, manus, oculos, solitus mysteria quædam

Ad

Ad puerum diuina loqui, quæ audire profani
Non poterant. sicut cùm parua foramina Solis
Ingreditur radius, non aëra permeat omnem,
Sed fluit angustam signans in puluere lucem:
Sic ea vox solas pueri veniebat ad aures.
Esse à secretis ætas innoxia Christo
Cœpit, & adsciri sancta in consortia Diuum,
Ac Superum fungi officio: quod Elisabet olim
Vnica progenies teneris accepit ab annis.
Vnde fit vt quosdam videat Deus ore sereno,
Suscipiatque hilari tamquam sua pignora vultu:
Ore truci quosdam cernat, quasi semine Ditis
Progenitos. in quosdam autem neque lumina vertat,
Præteriens tamquam foricas & olentia lustra.
Principio Iudam tenebroso emergere ab Orco
Et niti ad Superum cœtus patriamque volentem
Iuuit, & extento traxit de Acheronte lacerto
In Styga lapsurum, summaque ex arce ruentem
Destituit: Paulum atrocem Stephaniq; madentem
Sanguine protexit, dulcesque recepit in vlnas.
Sunt qui communes caussas ab origine dicant
Progenitas, vt cælum, ignes, auram, mare, terras,
Producente Deo: qui mox vt fecerit illas,
Æternam in requiem conuersus, & otia, tamquam
Iam senior curas operandi euaserit omnes.
His itaque in coitum caussis venientibus, aiunt
Effectus varios fluere, & deformia rerum
Corpora, quæ inficiant animas. nam qualia nactæ

Corpora

Corpora sunt animæ: per talia vota feruntur.
Flaua bile calent: ideo rapiuntur in iram
Præcipites, in bella volant, in vulnera currunt.
Sic erat affectus Turnus, sic fortis Achilles,
Hector, & Æneas, & qui laudantur in armis.
Atra metum generat, nec init certamina, ferrum
Damnat, & alipedum cursu non gaudet equorum.
Humor hic in venas penetrans, in corda, viasque,
Per quas vita subit penetralia verticis antra,
Nocte premit sensus, animasq́ obnubit opacis
Nubibus, & varijs deludit lumina formis,
Vanaq́ dum vigilant homines insomnia cernunt.
Talibus ex caussis nasci fanaticus error
Fertur, & incerto titubans insania gressu.
Sic furit Alcides, sic se transuerberat Aiax
Sic est cum puero submersa Palæmone mater.
Hippolyti monstris ita mens delusa marinis:
Empedocles ita se Siculos demersit in ignes.
Pituitæ verò faciunt frigentia corda,
Otia, & ignauam, damnatricemq́ laborum
Desidiam, somnos, & conniuentia semper
Lumina: neo laudes curant, nec honore mouentur.
Purpureus verò meliora negotia, sanguis,
Gaudia, lætitiamq́ parit, conuiuia, cantus,
Blandimenta, iocos, tetricæq́ obliuia vitæ.
Talis erat, quisquis gemmis intexere & auro
Ornamenta, domos Paaijs fulcire columnis
Cæpit, & in grandes marmor formare colossos.

His

His ſludis affectu [illegible] *cullus, & vrbem*
Qui ſtuduere alias vrbes præcellere Romam.
Hæc igitur cauſsis opera adſcripſere ſecundis:
Quæ Deus inſpiciens, vt commentantur & aiunt
Delectu cunctorum habito, quaſi prouidus emptor
Optima quæque legit, quæ ſunt vulgaria tranſit.
Hæc autem fingunt, vt ſi deprenditur vllus
Error in effectu, cauſas referatur in illas:
Quæ caſu turbatæ aliquo, cæleſtibus omnes
Reddere neſcierint regnis æqualiter aptos,
Fallitur hoc quicumq; putat. Nam carpere cauſſas
Nemo poteſt, quin carpat eum qui condidit illas.
Hos natura Dei male cognita miſit in iſtas
Verborum ambages: credunt culpabile quoſdam
Non omnes ſeruare homines, atque iſtius ergo
Inueniunt cauſſas, quibus hoc adſcribere poſsint.
Non eſt culpa Deo, qui fas, humanaque iura
Conculcare poteſt, quoſdam contemnere, quoſdam
Sumere: nil cuiquam debet, facit omnia gratis.
Sunt quoque qui dicant venturi temporis acta,
Quæ Deus ante diem, tamquam ſpeculator ab alta
Arce videt, cauſſas huius diſcriminis eſſe.
Hinc fit vt arbitrij, dicunt præcognitus illos
Vſus agat ſurſum, cæliq; attollat in arcem,
Ante ſuas ratio poſsit: quàm ſurgere ad artes.
Hi quoque, ni fallor, fruſtra nituntur, & audent
In fragiles hanc tantam humeros conuoluere molem;
Vt memorant, ſi forte mouent præuiſa Tonantem

 Acta;

Acta, vel impellunt igitur, coguntq́, ligantq́ue,
Vimq́ adhibent, quod de summo sentire nefandum est
Principe: vel suadent solùm, quod credere dignum est.
Omnino ergo manens in libertate voluntas,
Non vim passa Dei præcognita suscipit acta,
Et quia vult solùm, nam se regit ipsa, mouetq́,
Libera, lege carens, nulliq́ue obnoxia fato.
Nam quæ de fatis memorat Chaldæa, videntur
Somnia: nec vires animis infundere nostris
Astra, nec affectus possunt: Deus intima cælo,
Intima telluri virtus agit omnia liber.
Quos vocat ad superos, quia vult vocat: ire sub vmbras,
Qui vult ire, sinit. quali processit in auras
Sidere vitales, vel quo concepta propago
Semine, nil curat. vitæ venerabilis olim
Vir fuit, & vates venturi præscius æui
Mirlinius, Laris infando de semine cretus:
Hic satus infami coitu pietate refulsit
Eximia, Superum factus post funera consors.
Non igitur qua sint hominum compagine ficta
Corpora metitur: flauæ dominatur & atræ
Bili opifex: potis est etenim frigentia corda
Inflãmare, docent quæ tot tormenta puellæ
Sustinuere, quibus gelidum natura timorem
Indiderat: potis est compescere flammas
More equitis, qui lora trahit, qui trãcta relaxat:
More gubernantis, qui dum lætatur in alto
Ludere, non scopulos fugiens nunc transtra leuato,

Nunc

Nunc presso clauo ire iacit. de pectore Pauli
Sustulit hostilem, sanctumq; subintulit ignem.
Si cui fas terram sit fecundare volendo,
Nil opus est, villam quoties mercatur & agrum,
Vestigare prius vires, habitusq; locorum:
In manibus quod quærit habet, fecundat emendo.
Non fuit ad tantos igitur Nicolaus honores
Adscitus, quia venturos Deus illius actus
Viderit, aut quia mens corpus sortita fuisset
Morigerum, non quòd tulerint ita mitia fata.
Fors fortuna fuit Patris indulgentia summi,
Libero & imperium nacto sine lege Tonanti
Sic placitum. satis est nobis hoc scire, superque.

LIBER II.

PRima diœcesis dedit incunabula, & ortum,
Ac natale solū puero Firmana, subaltis
Montibus aërias vbi nominat Angelus arces,
Et Firmanus erat ciuis pater. alta vetusque
Vrbs ea, & antiquæ præclara Colonia Romæ.
Pubertas erat in foribus: iam venerat ætas
Tertia, quam biuium dicunt: namq; incidit illic
In duplices hæc vita vias: ascendit in altum
Vna per angustos calles, & latior exit
Semper, vt ad summum venit, laxatur in arua

Plena voluptatum, quæ ver florencia semper
Seruat, & autumnus maturis frugibus implet.
Nam Vertumnus in his campis versatur, habetq́;
Veris, & Autumni nomen: quia tempus vtrumque,
Temperat, & ducit flores in poma nucesq́ue,
Maturatq́; annos, ac mittit in horrea fruges.
Altera principio latißima, vertice summo
Est angusta, negans illic vestigia figi.
Hoc igitur facili ingressu decepta iuuentus,
Dum putat in melius semper procedere, tandem
Discit ab euentu se delirasse maligno.
Hac hominum pars maior eunt: sic Tartara crescunt,
Sic infernus habet maiora negocia Pluto
Semper, & esuries Orci infinita Barathrum
Ampliat, ac fauces in grandem extendit hiatum.
Gallorum annales memorant à Manibus olim
Egressam superas animam venisse sub auras,
Atque suo quondam comiti narrasse per illam
Millia ter decies hominum demortua noctem,
Ex quibus iuissent in regna cathartica solùm
Tres, vnus cui nomen erat Bernardus, in arces
Ætherias: hic ille fuit, qui fertur in altis
Montibus ingenti Lemurem vinxisse catena:
In Stygias alij magnis vlulatibus vmbras.
Noxius incautæ sic est locus ille iuuentæ.
Dicitur Alcides Alcmenæ filius isto
In biuio traxisse moram, dubitasse, nec ausum
Tendere iter, donec viua sub imagine virtus

Visa viam docuit: quod qui finxere volebant
Scire homines dandum esse ducem puerilibus annis,
Qui morum scopulos, vitæ qui intelligat artem:
Nam neque sola potest ætas improuida, simplex,
Atque rudis regere affectum, cohibere furorem.
Hoc igitur puer in biuio, quia corda ferebat
Enthea, & illapso correptam Numine mentem,
Non eguit rectore alio. quà cæpit ab Ortu
Ire, viam tenuit: verùm ad magis ardua semper
Nitebatur. erat nautæ longinqua petenti.
Litora par, dum festinans sua colligit arma:
Dum trahit in proram funes: dum carbasa in altum
Eleuat: explicitis finibus dum colligit auras.
Tecta patris Libyci sacramq́; audiuerat ædem,
Cœnobion dicunt, quòd sint communia cunctis
Omnia, vt Essæi quondam vixisse feruntur:
Essæi genus antiquum, venerabile, sacrum,
Qui vitam traxere diu Iudæa per arua.
Illic fama fuit sanctos conuiuere patres,
Longæuum antiquo genus à pastore trahentes,
Qui ciuis Didonis erat Carthagine natus.
Iste nouum terris sidus fuit, omnia regna
Vt tuba quæ magnis totum clangoribus orbem
Impleat, exclamans Christi noua castra vocabat:
Romano sermone potens, mysteria sacris
Hausta libris, vti fons latis amplißima ripis
Flumina diffundens, per mille volumina misit.
Doctrinis, vt Sol radijs fulgebat, & omne

Quod Grai, quod Phœnices sciuere, quod Indi,
Niligenæq; sacerdotes Babylonica templa,
Doctus erat: cælum, Manes, elementa, Deumq́;.
Ipse nouum vitæ genus, & compendia quædam,
Per quæ mortales irent ad Olympica tecta
Edidit, & patribus dedit obseruanda futuris.
Hi tribus indulgent studijs: ante omnia in vnum
Conspirant hominem, rebus qui præsit agendis:
Qui teneat clauum: cui sit parere necesse.
Altera cura facit, ne quis sibi vindicet aurum,
Néue vsurpet opes, propriosque recondat in vsus:
Sed fluat in medium quidquid vel terra ministrat,
Vel pietas infert, hominûmve industria quærit.
Tertia femineis adimit congressibus omnem
Cura viam: Veneris procul ablegata voluptas
Exsulat hinc, nullumq; audet sperare regressum.
Istud idem Carmelus habet, genus vnde virorum
Eliadum fluxit, qui tempestate supersunt
Hac quoque, & hanc primi viam coluere per vmbras,
Per saltus Carmele tuos, Phœnicia iuxta
Litora: per colles positos Iordanis ad vndam.
Hæc Picentis agri domus obseruabat ad vnguem:
Sola heic relligio, sola obseruantia Diuum
Creuit, & æternæ spes, ac fiducia vitæ.
Huc adolescentes prudens puer attulit annos,
Et sacer euadens duplicem vestitur abollam.
Alba subest nigræ, duplicíq; obnubit amictu
Tempora: proximior nudo candore niuali

Albicat:

Albicat: exterior fuligine tingitur atra.
Veste sub hac olim pater Augustinus eremum
Incoluit, postquam Christum suscepit, & antè
Libaret quàm sacra Deo, trieterida totam.
Tum Larium natura sagax, versuta, bilinguis,
Inuida, & humanæ semper studiosa ruinæ:
Talibus inceptis grandi occursura paratu
Plurima mente agitat, multas reminiscitur artes,
Vestigat puerilem animum, quo semine cretus,
Sidere quo natus, quo Mars afflauerit ortum,
Quo Venus adspectu, quo Pleiadesque, Hyadesque:
Atque oculos lapsi fert circum cornua Tauri,
Exploratque omnes aditus, vt ouilia noctu
Septaque caularum solet explorare Lycaon,
Atque Lycaonio vulpes subtilior astu.
Nam diuersa velut vis & natura ferarum est:
Sic Lemurũ. perhibent etenim genus hoc animantum
Sex fusum in species tenuissima corpora ferre,
Quæ penetrent clausosque fores, & ahenea claustra.
Prima inter Lunam versatur & aëris auras:
Ignis vbi simplex, ac sincerissimus ardet.
Altera cum Zephyris, Austris, Aquilonibus, Euris
Fertur, & aëriam dicunt, quòd in aëre viuat.
Tertia, quæ circum terras errare per imum
Aëra consueuit, nostrosque habitare Penates,
Terrestris cognomen habet. Neptunia regna
Quarta colit. sed qui terris, quiq; æquore viuunt,
In duplices abeunt sexus. Nam mascula quidam

Membra magis curant, muliebria corpora quidam.
Femineis gaudent formis montana vagantes
Per iuga, per siluas cum venatrice Diana,
Quas Dryades dicunt, & Oreades. adde Napæas,
Naiades, & Nerei natas, & Dorida matrem.
Quos verò magis oblectant & nomina, & ora
Mascula, sunt Fauni, Panes, Satyriq́ bicornes,
Turba salax: quorum quidam tentigine moti
Femineos subeunt vultus, & semine muncto
A maribus, rursum redeunt in mascula membra,
Incautasq́ nurus ineunt, ac pignora gignunt.
Accedunt Diui æquorei Neptunus, & Ægeus,
Proteus, & Triton, Nereus, Melicerta, Palæmon,
Et grauis Ægeon, longis qui amplectitur vlnis
Monstra maris cetos, & inertia corpora phocas.
Quincta subit terras, & subterranea factum
Nomen ei: subeunt cautes, obscura per antra
Hospitium quærunt, Diuos atque astra perosi.
Sexta magis, magis ima subit: lethæa subintrat
Tecta diem fugiens: ideo cognomine dicunt
Lucifugam: violenta magis, quàm calida. si quos
Occupat: elingues, surdosque euadere cogit:
Vilius ingenium tribus inferioribus. ergo
Hi sunt, qui dicuntur opes tellure sepultas
Custodire: timent, nostros ne forsitan aurum
Quod latet abstrusum tenebris vertatur in vsus.
Tantus inest illis liuor: sic inuida turba est.
Hi sunt, qui iactu lapidum per tecta viasque
Exterren

Exterrere solent homines, suadere nautas,
Mortales morbo Herculeo prosternere, corda
Nubibus immerso dementia reddere sensu.
Ast alijs longe excellens, penetrabile, promtum,
Quo fraudes, quo mille dolos innectere possint.
Istorum è numero Venus est, fandiq; magister
Mercurius, Mauors, atque imperiosus Apollo,
Atque alij, quorum fama est antiqua, per orbem
Nomina qui terris vsurpauere Deorum.
Isti omnes igitur cœtu in sublime vocato
Culmen, in obscuris vetus est vbi fama Sibyllam
Degere speluncis, per flumina quinq; profundi
Iurauere simul studium, curamq; habituros
Se vigilem, contra audacem (sic liuida Manes
Turba loquebantur) iuuenem, seq; omnia facto
Agmine venturos armis in prælia sumtis:
Sic pacti cuneo in ventos abiere soluto.
At iuuenis Larium mores, & atrocia doctus
Bella: parat sese ad pugnæ genus omne, fatigat
Ingenium grauibus curis, cohibetque vagari
Mille per amfractus solitam perq; inuia mentem:
Cogit eam per sancta pedem mysteria ferre,
Quæ profugus sparsit per quinq; volumina Moses,
Quæq; per annales, Solymæq; diaria gentis,
Atque per historias, & per præsagia vatum,
Per legis mandata nouæ, per grandia Pauli
Eloquia, & patrum vestigia sancta suorum.
Pascitur hic vt ruris aues matura per arua,

Non ligat, agnoscit. quod si sopor occupat artus,
Non agnoscit eas: sed res putat, illius instar
Qui putat inspectas animantia vera figuras.
Hinc igitur veniunt animos agitantia nostros
Somnia: quæ volucri dum mobilitate feruntur,
Illæ agiles formæ fingunt quæcumque per orbem
Conari natura potest, quæcumque voluntas,
Nonnumquam maiora etiam. nam monstra videmur
Cernere, quæ natura nequit producere, montes
Ire per aerios tractus, hominemque volatu.
Tendere per nubes, & currere flumina retro.
Hac lemures persæpe pias deludere mentes
Arte solent, obscœna oculis dum occurrit imago
Vera, vel in somnis, mox euigilantia corda
Titillare potens, fragilemq; inflectere sensum.
Propterea somnum castis quasi moribus hostem
Oderat, & multam in noctem seruare legendo
Insomnes oculos sæpe exspectare solebat
Luciferum, sæpe Auroram, quandoque reuersam
Lampada terrarum, humentem quæ discutit vmbram.
Adde quòd affligant moribundum insomnia corpus,
Et domat ex leges motus: sic bella cauere,
Sic solitus caussas eradicare malorum.
Quæ verbis mensura fuit, quæ regula fandi,
Quæ linguæ lex atque modus, transire silendo
Illicitum, quando id sanctæ pars maxima vitæ.
Et breuis, & rarus post longa silentia sermo
Seria libabat solùm, mendacia nugas.

Et

Et quæcumque solent alios proscindere verba
Non secus euitans, ac litora Syrtica nautæ.
Si de iusticia, de relligione loquendum
De pietate foret: longas manabat in horas
Eloquium, tamquam vasto de gurgite torrens
Fusus, & vndantem voluens de vallibus æstum:
Tunc facundus erat: Deus in præcordia lapsus
Ars erat: affectus facit os scitum, acre, disertum.
At quia delectant oculos, animumque videntur
Ad communem hominem vitam deflectere sensim
Mollia, & vrbanum morem sapientia semper
Pallia derisit, temploq; indigna vocabat.
Ad nudum setis cilicum, quæ tegmina castris
Et nautis præstare solent, vestitus inerme
Corpus adurebat: gradiens pannosus, & asper.
Stragula cyniphiæ præbebant hispida barbæ:
Quæ cum merce rudi Libycis vectantur ab oris.
Non stratum fluuialis anas, non anser anate
Grandior exhibuit, non mollior ansere cycnus.
Dulce erat in tabulis lassum distendere corpus,
Vt vulgus castrense solet, cùm candida rupes
Nix tegit Alpinas: quoties Aquilone sereno
Nox perflata lacus, rapidosq; coagulat amnes.
Sæpe etiam in nuda somnus tellure cubanti
Gratus erat, quando Auroras vigilantia plures
Fecerat insomnes, imitans iumenta ferasque.
Sternebatur humi corpus: seruile vocabat
Mancipium, quòd non animi contemnere solùm,

Verùm

Verùm etiam diuorum auxit legem, imperiumque.
Quæ nobis obscura fides, quasi missus ab oris
Nuntius externis animo amplectenda reliquit:
Ipse velut subiecta oculis, & cognita vulgo
Scitaue per caussas atque explorata tenebat.
Hæc radix illorum operum, quæ dura videntur
His, quibus est ignaua fides, processerat inde
Ille amor inflãmans homines, ille igneus ardor,
Corda metu qui nostra facit tam grandia pulso.
Nomen habet Caritas, summo demissus Olympo
Spiritus, extirpans alios radicitus ignes,
Et præsertim illum, quem pestis amara Cupido
Ex Phlegethonte haurit, terrasq; inseminat omnes,
Atque illum, qui quærit opes, qui colligit aurum.
Spes quoque præsidium nobis mortalibus ingens,
Sola Promethea non dedignata teneri
Pyxide, cùm Superos aliæ petiere sorores,
Fulcibat crescentem animum, iuuenilia corda
Altius à terris æterna in regna leuabat,
Venerat in summos apices, vbi nostra leuatur
Conditio, humanos audens transcendere fines,
Et fieri vicina Deo, diuina sacerdos
Orgia iam factus sanctas libabat ad aras.
Tunc poterat vita functis succurrere, Manes
Inuito rectore Erebi, prohibente Megæra
Soluere, & in cælum ex imis reuocare tenebris:
Conciliare Deum nobis, peccata loquendo
Tollere, & à flammis animas seruare dolentes:

Atque vagos cohibere Lares, compescere sæuos
Dæmonas, & Stygijs Vmbris imponere leges.
Nam quoties sacro mystæ intinguntur oliuo,
Accipiunt illorum animæ viuacia quædam
Signa, characteres dicunt, quæ Cerberus odit:
Cerberus, & quotquot degunt Acheronte sub alto.
Verùm hæc ne forsan nugæ videantur aniles,
Subijciam paucis opus inter prima relatum
Iam vulgata diu sancti miracula Patris.
Ergo hæc horribilis fecit cognoscere casus.
Arua per Vmbrorum locus est, vbi curua Pisauri
Flumina in apricos colles de montibus altis
Lapsa fluunt, cursu Pontum visura citato.
Huc migrauit, vbi tacito domus abdita saltu
Hospitium siluestre dabat, noctesque diesque
Cælum animo voluens sacras ducebat ad aras.
Nox erat, & tenebrosa polum conuoluerat vmbra:
Vmbra means circum terras, circum æquora, circum
Aëra, circum ignes, rapido contraria Phœbo
Semper, & attingens vsque ad Saturnida Lunam.
Procubuit strato iuuenis, vix lumina somnus
Clauserat, & subito in somnis occurrit imago
Vociferans Nicolae mei, Nicolae memento:
Sancte pater succurre tuis, compesce dolores,
Quos patimur tantos, & nostra incendia tolle:
Namque potes, si sancta dies libamina septem
Dederis nobis: fer opem, & miserere tuorum.
erritus hoc tanto iuuenis clamore rogabat

Quis temerare ausit nocturna silentia tanto
Planctu hoc, & noctu in tantas prorumpere voces,
Sub Lare praesertim strepitus qui eliminat omnes.
Vox ea, sancte pater rursum si scire laboras
Quis sim, quis fuerim, paucis aduerte, docebo.
Ipse comes tuus ante fui: fuit Auxima tellus
Passa graues olim casus, & bella, Gothorum
Cùm cepit ruere imperium, Belisarius olim
Patria, nomen erat viuo, Peregrinus ad Vmbras
Misit Auernales, quae subruit omnia, me mors.
Quod clamē, dolor in caussa est: dolor omnia vincens
Aspera, quae sanctis olim inflixere tyranni.
Surge, veni, tibi spirituum magna agmina sistam
Ante oculos, quibus auxilio potes omnibus esse.
Ire videbatur versus vicina Pisauri
Moenia: namq; eadem fluuio sunt nomina, & urbi:
Quam veteris quondam Romae posuere coloni.
Visus & ex alto vallem spectare profundam,
Vnde ferebantur magno cum murmure voces
Confusae ad caelum, & lamenta miserrima in auras.
Tunc ea vox, hae sunt animae, quas vita fefellit
Pacta dies longas, canos, seramque senectam,
Hac spe delusae, blandaq; libidine tractae
Iugiter ad pingues ducebant gaudia mensas.
Non deerant epulis citharae. sed Arione multo
Laeta ibat domus in thyasos, Veneremque ciebat
Surripuere dies cantus, conuiuia noctes,
Totaq; in insanos fuderunt tempora luxus.

Ista

Iſta frequentarunt, & quæ n[illegible]tur ab iſtis,
Dumq́ ſub extremum vitæ ſe poſſe putabant
Emendare leuis deliramenta iuuentæ,
Mors fuit in foribus non exſpectata repente,
Cunctaq́ mendacis vitæ pacta irrita fecit.
Sic ait: extemplo magnis ſtridoribus Vmbræ
Audita clamare, pater miſerere ſepultas
Hoc ardente lacu: tua nos libamina ſeruent:
His dictis, viſa in latos incendia campos
Serpere, & illuſtres ad cælum attollere flammas,
Atque ignes fumo incluſos erumpere magnum
In tonitru, longeq́ue leues volitare fauillas.
Vt quoties ferri candentem forcipe maſſam
Corripit, & crebro feriens faber ingruit ictu
Emicat in tenues ſcintilla volatilis auras.
Territus hoc viſu ſomnos ac ſomnia rūpit,
Ac diuina dies tulit in libamina ſeptem.
Septima lux ierat, noctemq́ Aurora fugabat,
Quando oculos vigiles per tota trinoctia ſomnus
Corripuit, rediens confeſtim occurrit imago
Illa eadem. quæ viſa patri pro munere tanto
Soluere ſuppliciter grates, ac talia fari.
Te duce Tænarios tandem ſuperauimus ignes:
Te duce ad ætherios tandem conſcendimus axes:
Viue, vale: cæleſti olim te in luce videbo.
In Picente ſolo collem conſurgit in altum
Terra, duos amnes inter, qua reſpicit Vmbros
Et Boream, ſummis demiſſa potentia ſaxis

Labitur

Labitur: Auſtrina [illegible] a proſpicit oræ,
Defluit ab alto veniens Serualle Chientus,
In dorſo Macerata ſedet, poſt bella Gothorum
Edita, & ex priſcis Recinæ generata ruinis,
Heic habitans, aliquando ſui crudelia fratris
Funera, qui in gladios, & in arma hoſtilia caſu
Inciderat, cùm reſciſſet: prece Numina flexit,
Ne Stygijs raperetur aquis, ne æterna ſubiret
Supplicia, infernos neu transferretur ad amnes,
Irremeabilibus numquam rediturus ab oris.
Addidit & precibus ieiunia longa, grauesque
Excubias, & ter decies reuocauit ad aras
Orgia, Lucifero cùm lux albeſceret orto.
Ecce per obſcuræ metuenda ſilentia noctis,
Dum genibus ſtaret fixis in marmore ad aram,
Vox audita. tuis precibus germane reuertor
Liber ab inferni tenebris horrentibus Orci.
Iam mihi crudeles Furiæ candentia vincla
Intulerant, totusque mihi inſultabat Auernus,
Et ſine ſpe damnatus eram Phlegethontida ad vndam,
Cùm ſubito effulſit clarum per concaua lumen
Tartara, & hac latæ voce inſonuere lacunæ.
Tartarei Manes veſtras attollite portas,
Nunc rogat à Stygio duci Nicolaus Auerno.
Extemplò tremuere omnes furiale miniſtri
Vulgus, & attoniti piceis latuere ſub antris:
Non aliter, quàm cùm ſimili clamore coactus
Reddere Traianum Pluto ima in Tartara fugit.

Ast ego per latebras illo duce numine olentes
Ducor, & à regnis Orci squalentibus adsum.
Hæc ea vox. sed cùm falli Nicolaus ab Vmbris
Crederet infernis, quibus est assumere formas
Mos varias, multisque bonas deludere mentes
Artibus, iste timor fraternæ innotuit vmbræ,
Atque ait. ipse tuus, fraudem desiste vereri,
Frater ego sum, frater ait. lætare, diuque
Esto memor germane meam curare salutem.
Nam nec adhuc adeo Superos, aliquidq; luendum est.
Edita ab excelsis penetralibus Apennini
Labitur in Pontum Firmi sub mœnibus altis
Tignia, & ad ripas eius celeberrima quondam
Nominis vrbs istius erat, voluentibus annis
Diruta: sed templum superest, cui pinguia subsunt
Pascua, lanigeriq; greges, opulentaque rura.
His opibus sancti quidam de sanguine patris
Nicolei præfectus erat, qui sæpius orsus
Ad se sobrinum blandis inflectere verbis,
Et vitam damnare inopem, quòd lenta sequatur
Otia, quòd gradiens aliena per hostia quærat
Auxilium precibus, quod erat sudore parandum
Corporis, aut animi. nam sic vbi condidit orbem,
Dicitur antiquos Deus instituisse parentes:
Quippe mali Manes, studium quibus aucupis instar
Quærere quam vexent, adigantque in retia prædam.
Has illi insidias hæc bella occulta ferebant:
His commotus erat dictis, & in anxia pulsus

Consilia, ambiguis torquebat pectora curis,
Dum veluti nubes, quæ pendet in aëre ventis
Aduersis impulsa, modò hac, modo flectitur illac.
Ecce chorus Superum niueis in vestibus ædem
Subgreditur, stipatq; virum, curasque loquendo
Dissipat instabiles, mentemq; redarguit ægram,
Ancipitesq; animos & corda labentia firmat.
Insuper adijciunt. quo vis vestigia ferre?
Terra Tolentinas tibi finis, & vltima sedes.
Dixit, & exilem chorus est resolutus in auram.
Ergo vir ex illo certus retinere beatam
Tempore pauperiem comites sua sæpe monebat
Ossa Tolentino sese debere: supremam
Illic se vitæ partem, tumulumq; habiturum.
Pertransire nefas opus admirabile nullis
Auditum sæclis, vsque ad labentia mundi
Mœnia, cùm totam terrarum incendia molem
Vltima corripient, longos memorabile in annos.
Æger erat, febris lassos emunxerat artus,
Atque sepulcralis pallor confecerat ora
Hispida: dixisses, si non spirasset anhelo
Gutture paulisper, gelidum sine mente cadauer.
Vis ea, quæ in venis salit, & quæ in pectore læuo
Palpitat, vt lampas iam iam moritura, tenorem
Perdiderat, motuque abiens trepidabat inerti.
Viuificas adhibere dapes medicina iubebat,
Pabulaq; exilem reparare potentia vitam.
Ergo coturnices, vt mandat Apicius, assas

Attulit impigri manus officiosa ministri.
Ille autem solitus semper frenare palatum,
Ac Genium fraudare cibis contentus inemtis,
Horruit has epulas, & detestanda putauit
Prandia: mos longis sic illum affecerat annis.
Accedunt præcepta patris, cogentia vesci
Pinguibus oppressa tanto in discrimine vita.
Quid faciat nescit: mens egra quid eligat horum
Cogitat. hinc angit sancti reuerentia patris:
Hinc pia suscepti premit obseruantia voti.
Angustatur, vti quoties Symplegades inter
Nauita transibat, tum cùm concurrere ventis
Flantibus impulsæ nauesq; arctare solebant.
At Deus impactum Syrtem miseratus in istam
Fauit, & ex altis traxit præcordia curis.
Nam pluit in volucres plumas, animamq; repente
Restituit, mox illæ alas mouere recentes,
Et simul excusso saliere per aëra disco.
Qua via visa volant, speculisque feruntur apertis
Aërium per iter. pater & quæ plurima fratrum
Turba aderat, tuiti grandis miracula casus,
Obstupuere, oculis non conniuentibus, ore
Attonito, voce amissa, manibusq; supinis.
Hac igitur tanta moti nouitate volucrum
Multimodis sancti patres sermonibus illam
Consumsere diem: memorant portenta parentum,
Vt quæ Niligenis Moses ostenderat olim,
Cùm nouus arenti factus de vimine serpens

Prodijt,

Prodijt, & subitò [illegible] magorum
Faucibus inuasit, grandesq; absorbuit hydros,
Et, cùm purpureo maduerunt omnia nimbo
Gramina, & è puteis emanauere cruenti,
Infandum, latices: cùm tres sine lumine Solem
Ire dies vidit tellus Ægyptia, quando
Omnia rura Deus dedit erodenda locustis,
Et, cùm tetra domos omnes examina muscæ
Aëraque infesto perturbauere volatu:
Cumque super viso nuper certamina casu
Orta forent, quo vita modo reuocata volucrum
Tam subitò: num forte auium post fata supersit
Spiritus, in veteres qui sit reuocabilis artus.
Præses ad adstantum cuneum fit protinus orsus.
Sunt qui crediderint animas pecudumq; hominumq;
Nil differre, simulque mori cum corpore: quidam
Esse immortales omnes, & corpore solùm
Dissimiles: nostras autem, quia corpora nactæ
Optima sint, fungi officijs melioribus aiunt.
Ast alias membris contranitentibus ire
In pecudum mores: minus has, vehementius illas,
Vt varijs natura modis intrinseca finxit
Instrumenta animæ, fierique animantia muta.
Propterea veterem redijsse in corpora credunt
Vitam auium, sua rursum animis in membra reuersis.
Sed ne multa morer frustra, ne tempora perdam,
Quando cadit iam sera dies & sidera surgunt,
Ista senis Samij, Calabros qui dicitur olim

Incoluisse Lares, & magni numinis artes
Inuenisse nouas, deliramenta videntur
Vana, indigna quibus prudens accommodat aures.
Sanctior est igitur nostrum sententia patrum,
Qui differre putant animas vt corpora: nostras
Esse immortales, alias occumbere fato.
Hæc autem volucrum fecit miracula magnus
Ille opifex: cui rerum omnis natura ministra est:
Qui vitas habet in manibus veteresque nouasque.
Qui reparare potest fracta & noua condere membra:
Ista suos docuit Præses grandæuus alumnos.
Conualuit tandem: sed cùm nil pendere corpus
Feruida mens assueta foret: cùm parcere inerti
Nesciret Genio seris iam frigidus annis,
Tempore post paruo rursum procumbit, & acrem
Labitur in morbum, totosque affligitur artus.
Mens inuicta manet: cupit ad delubra reuerti.
Fert ægrè, gemit, & lacrymat, quòd strata cubili
Membra vetent pietatis opus: sua namque solebat
Prandia partiri in miseros, & porgere egenti
Clandestina manu poterat quæ dona pienti.
Hoc animaduertens pœnoris cui cura, ferentem
Triticeas aliquando dapes deprendere lecto
Tempore constituit. tum candida bruma per alpes
Hibernabat: humus sterili sub frigore lenta
Otia ducebat pigrum pertæsa Decembrem.
Occurrens igitur gremio quid ferret onusto
Postulat: ille rosas (spirauit in illius ora

Hæc

Hæc responsa Deus) iuxta se ferre recentes,
Et gremium soluens roseos, mirabile, flores,
Quales ferre solent Pestana rosaria, cùm ver
Prouocat ad carmen volucres, ad gramina campos,
Protulit, extemplo diffusus in aëra nidor
Naribus applausit, sacriq; oluere Penates.
Hoc opus, hoc ingens studium pietatis honore
Duxit honestandum tali Deus arbiter æquus.
Præses id admirans, homini præcepit apertum
Esse penus, pascendi inopes permissa potestas,
Hoc igitur quando grauis intermittere languor
Officium cogebat, vti qui grandia perdit
Emolumenta, dolet: pietas exterrita luget.
Tum Regina, decem nutu quæ temperat orbes
Innixos vtroq; polo, clementia cuius
Fine caret, magno pressam languore senectam
Despiciens, illo, quo spem facit omnibus, ore
Descendit celebri Diuum stipante caterua.
Hic erat Hipponis pastor, primordia gentis
Qui tulit istius pater Augustinus, Olympo
Tantus apud Superos, quanta inter sidera Luna,
Et iuuenem mater quæ deplorauit alumnum
Tot lacrymis, verita æternos ne incurreret ignes,
Et pater Albertus cum Cyrillo Megarensi:
Ambo relucentes, ambo candore togati
Sidereo, quali surgens Venus aurea vultu
Cùm nitet absterso: namque his Regina duobus
Vtitur ad tanti præclara negotia regni:

Carmeli Regina memor, qu[illegible] [illegible]isere quondam
In longo amissæ prolis mœrore solebat.
His comitata senis thalamos adit, ac tenebrosæ
Noctis inane Chaos prælato illuminat igne.
Agmina vt agnouit senior cælestia, morbo
Prosilit euicto, membris dominata repente
Inualidis mens est, vt proxima numina sensit:
Verùm Reginæ imperio se in strata recepit
Rursus, & ipsa virum sic est affata iacentem.
Care senex, quid te tantis mœroribus angis,
Postquàm lasciuæ cecidit calor ille iuuentæ,
Et senio frigente Venus sedata quieuit?
Dandum aliquid Genio. licet indulgere parumper
Somno, epulis: laxanda æuo sic lora senili,
Vt primæua ætas grauibus frenanda lupatis.
Femina quæ vestris Laribus vicina, calenti
Triticeum furno Cererem tractura canistrum
Fert humero: panem, nec sit mora, mitte ministrum,
Qui ferat, & sacrata super dic verba: subinde
Vescere: confestim pulso sanabere morbo,
Quem tua Tartarei misere in viscera Manes.
Sic potes insidias, sic vim depellere Auerni,
Dixit, & integram sic est largita salutem.
Hunc post fata senis morem tenuere nepotes:
Nam simili ritu Cererem sacrare quotannis,
Et plebi donare solent, cùm sancta reuerso
Natali sunt festa die: medicamine tali
Morborum genus omne fugant: sic Dæmonas arcent:

Sic

Sic steriles curant v[illegible]entia sanant
Vlcera, restituunt oculos: sic fulmina pellunt,
Aërias tempestates, irataque sedant
Æquora: deprensos seruant à turbine nautas,
Ceteraq; humanæ cohibent incommoda vitæ.
Functus erat morbis, atque ad sua prima reuersus
Acta senex, quando Lemures coiere superbi.
In campos, vbi sub vastis prostrata ruinis
Vrbs antiqua iacet, fuerat cui Saluia nomen.
Magna theatrorum superant vestigia; moles
Marmoreæ, quas exedit cariosa vetustas.
Arua Tolentini tenuit quæ Saluia quondam,
Nunc retinent ciues, agroque fruuntur, & vrbe.
Huc duce Mercurio Ioue præside tota coacta est
Coniurata cohors Larium: mox Iupiter orsus.
Quamquam nostra grauem tulerint antiqua ruinam
Regna, tamen superant comites: coalescit in horas
Imperium magis, atque magis. res publica Christi
Labitur in nihilum, sensimque exstinguitur ardens
Illa fides, primis quæ nos exterruit annis.
Et quamquam possit gens relligiosa videri
Progenies Christi, quia sacra volumina voluunt,
Nil tamen hac nobis à relligione timendum est.
Ore Deum, non corde ferunt: de turribus altis
Æra sonant Christo: ventosa tonitrua nobis
De nebulis, cæloq; tonant, meminisse potestis,
Christigenum quoties puppes submersimus alto:
Grandine frugiferos quoties deleuimus agros,

Peste greges, nemora & siluas aquilone comantes,
Bella quod orditi fuimus, quot grandia regna
Abstulimus Christo, dedimusque Scythisque Arabisque.
Si dicas, templa ædificant, pinnacula cælo
Educunt: fateor. quo se sublimibus illis
Nobilitent tectis, niti probitate solebant:
Immodica verò nunc ambitione feruntur
Ac liuore, odijs nunc immortalibus ardent,
Dant Baccho Veneriq; operam, Roma ipsa lupanar
Reddita, femineo Petri domus oblita fluxu
Ad Stygios olet vsque Lares, incestat Olympum
Nidore hoc, facta est toto execrabilis orbe.
Fidite consortes regni: sperate reuerti
In decus antiquum: maior pænuria Christum
Quotidie premit in terris, minor exit in horas.
Ille habet Europam: nobis est Africa, nobis
Quæ longe lateq; patent Asiatica regna.
Ille habet ardentes faculas, altaria, fumos:
Nos animas. qui templa eius maiora gubernant,
Qui insipidis eius sacris vescuntur, eduntq;
Azyma liba: nihil Christum, nihil Orgia pendunt:
Mortales animas credunt, Plutonia rident
Regna, nec exspectant vllam post fata Megæram.
Dic animaduertat Petrus, qui ianitor aulæ
Dicitur illius, quot per sua limina gressum,
Quot per nostra ferant animæ: fortasse pudebit
Prouentus exilis eum. latißima nobis
Horrea, & in grandes meßis consurgit aceruos,

Nec

Nec solum de plebe h   llegimus, intrant
Nostra sacerdotes, & qui sublimia mitrant
Tempora, primates orbis, gemmata ferentes
Ornamenta, nurus auro, argentoq; coruscæ
Atque senis Priami venam irritare potentes:
Nostra inquam portis in regna patentibus intrant.
Si quos Christus habet, si quos in retia mittit,
Sunt ima de fæce hominum, de plebe profunda:
Qualis hic insanus, qui tot labentibus annis
Nos risit, nec cessat adhuc. cælestia tecta
Ambit, & in nostros sperat migrare Penates
Mentis inops. Vulcane veni, mandata capesse
Nostra semel, tu namque Lares regis atque gubernas,
Qui in cæcis habitant specubus sub montibus altis:
At nos aerios, nostri versutia, & astu
Decertare solent: tua plebs vi, robore, & armis.
Attriti longo nostri certamine cessant,
Fessa Venus, victa est Pallas, Cyllenius artes
Arguit inualidas: nemo est qui in retia phocam
Hanc adigat: hos hæc comites fugat Indica nostros.
Vltima spes in te est, caussam hanc Vulcane parumper
Suscipe: si labor est hominem peruertere tantus,
Vt nequeas, afflige solo: fac verbere multo
Claudicet, atque tuos gressus imitetur eundo.
Hæc saltem in monstro hoc nostri monumenta relinque.
Claudicet, & Diuos non experiatur inertes.
Hanc operam largire Ioui: te semper in omnes
Munificum Diuos omnis reminiscitur ætas.

Tu

Tu mihi formasti flammas in lumina semper,
Et facis vt metuar: tua dextra condidit arma,
Quæ dedit Æneæ mater, quæ mater Achilli:
Hoc opus adstanti Diuum largire coronæ.
Iupiter hæc: operi accingit Vulcanus iniquo
Strenuè, & assumtis triginta infamibus Vmbris,
Quæ solitæ in tenebris cæcos habitare cuniclos,
Aduolat in thalamum senis, & delubra peragrat,
Exploratq́; domos, instar latronis opaco
Tempore consueti nocturno instare rapinæ.
Tum pater angusto duo testamenta sacello
Percurrens sanata modis Thobiana legebat
Lumina mirificis, & versabatur Olympo,
Missus in excessum mentis. stomachatus aniles
Mulciber has curas, sic ipse ferebat & ira
Peritus ardenti concussum verbere duro
Sternit humi, crudoq́; fremens sermone minatur,
Se fore perpetuo exitio, nullasq́; daturum
Ad requiem pausas, pugnamq́; indicit atrocem.
Ille autem, sese Lemures nil pendere Christo
Auspice respondit, nec formidare Satanum
Insidias: illos potius debere Tonantem
Formidare, manum cuius tremit omnis Auernus.
Transierat iam nona dies, & vespera cælo
Cœperat ardentes stellas aperire sereno.
Ad solitum se vertit opus, meditatur honores
Atque potestatum Superum, qui sidera certis
Æternum ordinibus faciunt insurgere ab ortu,

Tendere

Tendere ad occasum, versoq; occumbere mundo:
Vnde oritur nox atque dies: qui ingentia norunt
Corpora nunc vltra Æthiopes deflectere ad Austrũ,
Nunc Boream versus Rhipæum attollere ad axem:
Vnde resultat hyems, æstas, autumnus, & ipsum
Ver Geniale, nouis quod det primordia rebus,
Atque breues longiq; dies, & tempora frugum.
Hæc meditans secum voces prorupit in istas.
O infelices Laruas, quas muneris huius
Reddidit expertes veteris petulantia fastus!
Nec dum finierat. summo de culmine lapsi
Ecce Lares adsunt, & misso in lumina saxo
Lampada confringunt: simulant animalia voce
Bruta: putes vlulare lupos, gannire sagaces
Vulpeclas, grunnire sues, certare canendo
Tectiuagos feles, ducta de naribus aura
Ringere mordaces catulos. per culmina motis
Imbricibus cursant, saliunt: ruitura videntur
Tecta, Lares agitat vesania tanta proteruos.
Constet vt ex minimis Laruarum insania rebus
Maxima, ridiculum facinus subiungere fas est.
Vt sarciret acu tunicas, in frustra secauit
Plurima, deposito veniens ad humillima fastu
Munia, Vulcanus proles Iunonia tentans
Irritare senem, flauamq; accendere bilem,
Surripuit partem, bibulaq; abscondit arena.
Sollicitus dum frustra senex ablata requirit,
Secum ait, ille mihi studet hoc imponere furto:

Ille

Ille inquam, cuius ſpurcum pudet edere nomen.
Audijt hæc tenui latitans Vulcanus in aura,
Atque ait indignans, fateor, furti iſtius auctor
Ipſe ego: priſcorum tibi me collegia Diuum
Præfecere: dies in ſollicitudine, noctes
In mœrore trahes, & ero tibi malleus atrox.
Tu tibi malleus es, ſenior reſpondit, & iſtis
Ictibus æterni ſemper cruciabere luctus:
Aſt ego Cælitibus fidens, molimina vincam
Hæc tua, & euadam Lemurum ſcelus omne tuorum.
Sic Pater. impatiens iræ Vulcanus in auram
Tranſit, & indignans montes diſcedit in altos,
Fama vbi ſub ſpecubus piceis habitare Sibyllam.
His moti oſtentis patres dubitare coacti
Quæ potior natura foret, Lariúmne, hominúmne.
Nam ſi tanta malos vexat dementia Manes,
Quanta nec humanas mentes, quid credimus ergo
Naturæ melioris eos? ſine corpore forſan
Eſſe Lares dices: nos autem noxia membra
Ferre: ſed & noſtræ viuunt ſine corpore mentes,
Net tamen æquales Laribus concedimus illas.
Si dicas præſtare oculis, & ſenſibus illos,
Ac motu membrorum agili, rapidoq́ue volatu:
Sic quoque præcellunt volucres, Hyrcanaq́; tigris:
Sic aquilæ, vulturq́; rapax, & odora canum vis:
Nec tamen has pecudes nobis præſtare fatendum eſt.
Quòd ſi morte carent, etiam cum corporæ iunctæ
Morte carent animæ: quòd ſi, quia plurima norunt,

Vis

Vis illos præferre homini sapientia & astu:
Id conferre potest longa experientia vitæ,
Qua Lemures pollent, vt qui sine funere viuunt.
Ingenijs etiam nostris, hæc caussa parentes
Antiquos sapere, & vires cognoscere frugum
Fecit, & ex victu potuisse arcere salubri
Canitiem, longumque dies producere in æuum.
Nos autem præstamus eo, quòd sancta veremur
Numina, quæ Lemures, tāta est insania, taxant.
Quod cæli speramus opes, & Olympica tecta,
Quæ nequeant sperare Lares: quod vertimur ipsi
In melius, postquam nos inconcessa libido
Legitimo de calle gradum deflectere fecit:
Illi autem sine fine iacent in sorde sepulti
Perpetua, nec pacto vllo resipiscere possunt.
Quærebant tali patres indagine verum,
Cùm subitò primas litem hoc sermone diremit:
Omnia, per varias species quæ sparsa vagantur,
In Laribus coniuncta manent, & plurima reddunt
Excellens vnita genus. quod numina taxent,
Quod iaceant in sorde, facit non indiga sensus
Vt pecudum natura rudis, sed acerba voluntas,
Ac vetus improbitas, & inextricabilis ille,
Qui meruit ante noctem caliginis, error.
Finis hic: hæc motam clausit sententia litem.
Est aliud dignum scitu, mirabile visu,
Quod transire nefas, quoties regionibus illis
Ingruit vlla lues deuastatura colonos,

Vt bellum, vel dura fames, vel peſtifer annus
Qui modo conuulſi ſunt à thorace lacerti
Ante monent, cladisq́ ferunt oſtenta futuræ:
Nam toties ſudare ſolent, imbremq́ cruentum
Fundere: ſic ſanctus quæcumque pericula fas eſt
Declinare pater, patrijs depellit ab oris
Continuò: verùm quod ineuitabile telum eſt
Nuntiat, vt ſæuam minuat prudentia ſortem.

LIBER III.

IN ſublime apicem nox intempeſta leuabat,
Æquali occaſum fugiens diſcrimine & ortum.
Ecce ſenex properanter adeſt ad lumina templi
Erectis in cælum animis, & in atria Diuum:
Nec longe Vulcanus abeſt: ſed idonea nactus
Tempora dat ſignum famulis, & ſibilat acri
Voce ſonans, pugnamq́ ciens, illi agmine facto
Aßiliunt alis pernicibus, atque ſeniles
Allidunt telluri artus: ille impiger, ætas
Quantum longa ſinit, ſordentia puluere multo
Membra leuat, rurſum Lemures maiore tumultu
Corripiunt hominem inualidum, pulſantq́ue, trahuntq́
More canum, quoties damam rapuere fugacem.
Ille animi compos ſubmiſſo verbera tergo

Sustinet, ac tacitus rec[illegible] crudelia Christi
Vulnera, & Antoni plagas, indignaque Pauli
Flagra, catenati crepitantia vincula Petri,
Et tormenta animæ, quæ sustinuere potentes.
Assurgit rursum in plantas, atque increpat alta
Voce Lares, audita domum vox illa per omnem,
Auditi strepitus, dum fit concursus ab altis
Ædibus in templum. plebes Vulcania rursum
Sublatum à tellure senem durißima iactat
Inter saxa minax, & cornibus ingruit vncis,
Naribus exspirant ignes, atque ore fauillas:
Sicut in Ætnæis solet exspirare caminis
Igneo ad incudem sudans ardore Pyracmon.
Iam comites adsunt, inopemq́ in tecta reportant,
Atque manus adhibent medicas, liuentia oliuo
Terga linunt, verbisq́ patrem solantur amicis:
Ille vbi conualuit paulum, licet inualidum crus
Claudicet, arrepto redit in delubra bacillo,
Iam senio, & iugi Lemurum certamine fractus:
Venerat extremos vitæ mortalis ad annos,
Multaq́ quotidie mortis præsagia, multa
Ac miranda Deus famæ laudisq́ futuræ
Signa dabat, quæ corde pater defixerat alto.
Sæpius in somnis astrum, flammamq́ comantem
A patriæ tellure suæ transire videbat
Vsque Tolentinum, sacramq́ accedere ad aram:
Ipse vbi consuerat summo libare Tonanti,
Aßiduæ & manibus Superos orare supinis.

Lumen idem vigilanti et, [illegible] ferenti
Ad templum toto radians apparuit anno:
Præcedebat enim sancti vestigia patris,
Ac sedens altare super, quasi maxima lampas,
Mobilibus flammis plures ardebat in horas.
Sæpe quoque in somnis obuersabatur imago
Turbarum vndatim venientium, & dona ferentum
Ad delubra, suo quæ sunt modo clara sepulcro:
Votaque cernebat toto suspensa sacello,
Omnia quæ solitus fido recitare sodali,
Esse verebatur Lemurum figmenta, volentum
Talibus illecebris captam deludere mentem.
Sidus ob id, quod sæpe patrem vidisse relatum est:
Pontifici visum Eugenio, qui rettulit illum
Diuorum in numerum, flamma signanda comanti
Pectora. mirifici casus memorabile signum,
Per totum semestre polo cùm Lucifer exit,
Primaq; per tacitas extendit lumina terras,
Ante obitum, summo cantus audire solebat
Æthere, & erectis vigil ad melos auribus illud
Stabat, ad Eoi Solis iubar vsque reuersum,
Tantaq; cum dulci stillabant gaudia cantu,
Vt graue membrorum, quæ dilabuntur in horas,
Fastidiret onus, cuperetq; euadere vitæ
Tædia mortalis, finemque imponere longo
Exsilio, tandemq; epulis accumbere Diuum,
Accitoque domus lucem paulò ante supremam
Præside, per Superos, per summi Numina patris

Sacrosancta

Sacrosancta rogans, illo suo membra locari
Obtinuit post fata loco, quem ostenderat astrum:
Sic fore iudicium Superum, sic ferre Tonantem
Dixit, & ex illo numquam remouenda sacello
Fatidico monuit morti iam proximus ore.
Prætereo (quia multarum me copia rerum
Vincit) vt inuenit latices, & idonea fonti
Seu puteo loca, quæ nulla ars inuenerat ante:
Vtque salutares fecit, quas repperit, vndas:
Nam medicamen habent, & adhuc potantur ab ægris.
Vt prece sustinuit templum, terramque ruentem,
Cùm putei scrobs alta grauem fecisset hiatum,
Et mouisset humum, quæ fundamenta ferebat:
Vt prece restituit lychnum, quem Mulciber alis
Fregerat assumtis, aquilæ sub imagine totas
Peruolitans ædes, sanctiq; habitacula patris.
Vt tenuem victum miserans coalescere fecit
Pauperis annonam viduæ, frumentaq; saxo
Multa graui, verbis vt tot curauerit ægros
Quot numerare labor. nobis dicenda supersunt
Funera, & innocuæ venerabilis exitus Vmbræ.
Venerat extremam vitæ securus ad horam
Exiguo languore iacens: fuit ipsa senectus
Morbus, & exhaustis ætas iam frigida membris:
Præcipit adsciri comites, quîs nomina fratrum
Fecit amor, dulcique ligans concordia nexu,
Et sic fatus. aue fratrum dilecta meorum
Concio, præsertim tu mi sanctissime præses,

Viximus vt nostris totos concorditer annos,
Et breue concessi tempus decurrimus aeui
Vnanimes: huius Christo qui muneris auctor
Soluimus immensas aeterna in saecula grates:
Aduenit mihi summa dies, consortia cogor
Linquere vestra, suum pietas diuina reposcit
Depositum, nobis opus est astare Tonantis
Ante thronum, vocemq́ eius perferre tremendam,
Quae caelo, & terris auditur & aequore, & Orco:
Vestrarum mihi ferte precum suffragia fratres,
Et memores estote mei: si forsitan vmquam,
Vt fieri in vita solet, imprudentia laesit
Vos mea, fraterno veniam impertite dolori,
Et date quae Stygios mihi sint munimina contra
Laruarum incursus solito mysteria ritu
Sacrosancta, nihil trepidans audebit acerbos
Mens istis protecta armis transire per hostes,
Qui nostrum remorantur iter: qui retia tendunt
Semper, & obiectant quaecumq́ repagula possunt.
Sic senior: flentes illi mandata capessunt
Ocyus, & sacra veniunt in veste ministri
Lumine praemisso bini, paeana canentes.
Vt chorus expleto stetit ante cubilia cantu,
Et nouit venisse Deum: surrexit aperto
Vertice, & incumbens genibus sic ora resoluit.
O sacrum quod scire nefas, quod cogimur omnes
Credere: sola fides etenim mortalia corda
Degustare facit, quae sit tua maxima virtus.

O miro

O miro diuina modo persona figuris
Inuelata nouis,& in hac abscondita forma
Visibili,Deitas homini coniuncta sub isto
Orbe breui:quam nec cælum,quod sustinet astra,
Circuit, ô magno maior substantia mundo,
O rerum diuine opifex,quem terra,fretumq́,
Quem Titan,quem Luna suum,quem stellifer axis
Prædicat auctorem: qui cùm domineris Olympo
Factus es in terris,dictu mirabile,pauper.
Te nostri te fecit amor tentare labores,
Tædia,& ærumnas hominum,tormenta,necemq́ue,
Infamem crudamq́ue necem. tu sanguinolento
Funere dignatus nostræ succurrere sorti,
Hic te tantus amor talem,si dicere fas est,
Quid deceat regem non est aduertere passus.
Tu Deus es,te sceptra decent,& insignia tanti
Imperij.sed tu ratus es regalius esse
Subiectos curare,tuis succurrere: regni
Signa,quibus nostri reges vtuntur,& arma
Negligis,& pietas visa est insigne superbum.
Tum quoque cùm domita velles ad sidera morte
Tendere,ne tua gens penitus te orbata maneret
(Sic miranda fuit pietas tua)tradita virtus
Est homini,qua te in terras deducat Olympo.
Sic dignaris adhuc hominum succedere tectis,
Ac teipsum nostris epulandum apponere mensis.
Ergo ades ô sanctæ quondam sanctißimæ Marthæ
Hospes, & his membris animisq́ue illabere nostris.

Sic ait, & misso sacrum sermone recepit.
Cuncta ministerijs vbi sunt solemnibus acta,
Ferte, ait, huc Christi, precor, huc victricia ferte
Signa, quibus Stygios Manes, & Tartara vicit.
Crux erat eximij cultus, argentea veræ
Theca crucis, partes cuius concluserat olim
Ipse laborato magna ambitione metallo.
Vidit vt allatam, calcem cônplexus in vlnas
Traxit, & admoto lacrymans ita retulit ore.
O lignum, antiqui quod prædixere parentes:
Vnde orta est humana salus, cui tangere Christum
Cui perferre Deum licuit, quod sanguine sacro
Cui Deitas vnita fuit, regnator Olympi
Lauit, & æterno patiens affecit honore.
Tu comes eius eras, quando reserauit Auernum,
Et nostros eduxit auos: cùm peruia tandem
Fecit clausa prius nobis mortalibus astra.
Te trepidant Erebi Manes: te totus adorat
Orbis. ad imperium duce te sanctißima venit
Progenies Helenæ: Romam tua fecit imago
Ad Christum transire iugum, quæ sub Ioue quondam
Vixerat, & Laribus longo seruiuerat æuo.
Supplicium miserorum olim, modò nobile signum
Imperij, regum & populorum insigne superbum.
O felix & fausta dies, qua protulit illud
Germen humus: tu nata simul cum matre Tonantis,
Tu succedis ei, tu sanguinis illius heres.
Sic fatus lacrymis intonsa rigantibus ora.

At cùm forte foret fato incumbente relictus
In thalamo solus: vox est audita per omnem
Læta domum: qualem reddit qui iubilat ore,
Nec loquitur. tum magna Parens cum prole, paterq́;
Augustinus ei sese ostendere, vocantes
Ad Superos cælestem animam terrena perosam.
Sic paulo mox ipse pater confessus amœnis
Subridens oculis, & mente arcana volutans
Quæ audierat, quo toto animus se ardore ferebat:
Lætitiæ impatiens igitur properanter adesse,
Qui sacros canerent hymnos, mandauit, & inter
Psallentum diuina choros, modulamina læto
Mens abijt vultu, Diuisq́ue adiuncta recessit.
Nil opus est nobis eius portenta referre
Morborum circa omne genus, circum aera, circum
Fortunas, & fata hominum contraria, circum
Æquora. nam Diuum nemo est, qui pluribus vmquam
Claruerit signis a tempestate recentum
Christigenum, fidei qui fundamenta fuerunt
Tempus ad hoc: nec habent eius miracula finem.
Assiduè fluit hæc virtus vberrima, tamquam
Fontis inexhausti veniens de gurgite flumen.
Sunt qui tercentum referant ostenta relatu
Digna legi: sed nulla potest vigilantia in vnos
Contrahere annales, totum quæ facta per orbem
Hactenus. incertum est, & inexplorabile, quamquam
Insudare velis, totoq́ue assurgere nixu.
Quodq́ue magis miror: namque hæc res ardua plusquam

Conari natura queat, mortalia plus quam
Corda hominum sperare ausint, nisi cognita virtus
Spem faceret: rerum annales post fata reuersas
Tot memorant animas rursum in sua corpora facto
Iam tumulo, cùm iam inciperet procedere pompa
Funeris, vt dici poßit præfectus Auerno,
Et posse ad nutum Manes reuocare sepultos,
Atque tribus leges quas vult imponere Parcis.
Hinc dubitant qui scire volunt mysteria Diuum,
An Deus infundat rebus vim cælitus, vnde
Conari hæc ostenta queant: an protinus ipse
Vi sibi seruata, faciat quæcumque videntur
Humanis miranda oculis, vt surgere Manes,
Extemplo sanari ægros, considere fluctus,
Atque procellarum ventos, lapidosaque solui
Nubila, ab obseßis lemures depellere membris.
Sed labor affluxit diuina arcana volentum
Rimari, & studium in ventos euanuit audax:
Nam quæ scire vetat Deus, explorare nefandum est.
At quia reliquiæ: nam quod post fata relictum est,
Relliquias nostri nomenclauere: nec omnes,
Nec semper curare solent: extrinseca virtus
Forsitan est, labi à solo consueta Tonante.
His ita decursis pro relligione, supersunt
Arma, quibus cælum soboles matricia tangit:
Quippe, velut celebrant, Romam, populosq́ Latinos
Scipiadum, & gentis Fabiæ Mauortia facta:
Sic huius splendor generis Picentia regna

Irradians

Irradians leuat è tenebris & in æthera tollit.
Orta Tolentini domus hæc præclara tetendit
Latius illustrem longinqua per oppida famam,
Atque per ora virum volitans penetrauit Iberos,
Iuit ad Euphratem, Boream peragrauit & Austrum.
Longa patrum series, vsque in prisca illa recedens
Sæcla vetustatis, cuius vestigia nusquam
Iam superant, prima abscondit primordia gentis.
Viuebat stirps illa prius, quàm gloria tantum
Spargeret ista recens lumen, ceu tempore brumæ,
Cùm desæuit hiems, sine fronde & floribus arbor
Viuit, & exspectat tepidi bona tempora veris.
Non clarebat adhuc: erat in radicibus omnis,
Quæ tulit egregias, postquam labentia cælo
Sæcula venerunt, fruges, abscondita virtus.
Primus in hac heroum acie Nicolaus in auram
Venit, agens secum Martem, metuendaq; Martis
Instrumenta, tubas, & tympana, quadrupedumq;
Arma, quibus frontem, lumbos & tectora cingunt.
Scuta etiam, longasque sudes, tentoria, currus,
Et tormenta grauem muris latura ruinam.
Nec solùm sortitus erat consortia Martis,
Qui solet ardenter nimis in certamina ferri:
Sed Pallas consueta gradu procedere lento,
Ac frænare animos, & iungere viribus artem,
Semper erat coniuncta viro, cùm bella gerebat.
Imperio primum Romanæ præditus aulæ,
Magna sub Eugenio gessisse negotia fertur.

Nam magno tunc ære merens genus omne Latinum
Implicuit grauibus bellis, quasi Romulus alter
Otia detestans, rigidisque exercuit armis.
Roma sub hoc sibi visa genus spectare Catonum,
Torquatum, & Decios, & vi sublata Camillum
Signa reportantem, Curiosque, & Larte superbum
Ac spolijs Cossum, Fabios, & magna Quiritum
Nomina, qui in pugnam patrijs pro legibus ibant.
Illi adeò fuit ante oculos reuerentia legum,
Et commune bonum, geminique peritia Martis
Scilicet illius, paci qui antiquitus intra
Mœnia, & illius bello qui præfuit extra.
Sed neque tota viri potuit clarescere virtus,
Italiam bellis tunc inuoluentibus omnem:
Quippe vbi Mars regnat, neq; fas, neque iura loquuntur.
Tum Veneti contra Insubres, Insubria contra
Tuscorum populos asperrima bella gerebant,
Aruaque belligero flagrabant omnia motu.
Tum Genuæ furor Alfonsum noua regna petentem
Condulit: ingentem meminit Caieta tumultum,
Vertice quæ ex alto vidit concurrere classem:
Hinc Hispanum, illinc Ligurem, salientibus vndis
Cùm fremeret magnis totum clangoribus æquor.
Eugenium verò neque respirare sinebat
Tot casus Fortuna ferens. Germanica regna
Concilium gentes ad Basiliense vocabant.
Pontificemque ipsum, quem seditiosa Columnæ
Factio correptis Roma exturbauerat armis.

Gratia

Græcia Romanas longo quæ tempore leges
Oderat, ad nostros cupiens accedere ritus
Tota aderat cum rege suo, qui litora circum
Ægæum, Ioniumq; fretum diffusa tenebat.
Post Graios venere Syri, gens proxima Ponto
Sidonio, magis expositi Borealibus astris.
Venere Armenij, tellus Aquilonia contra
Sidere sub Cancro residens Garamantas, & vstos
Æthiopas, quos astra premunt antartica, misit.
Has mirata fidem gentes occurrere in vnam
Tot populos vidit, tantas Florentia lites
Audijt, & magnis regnorum interfuit actis.
Hunc Veneti, quibus est sollers in rebus agendis
Ingenium, graue iudicium, prudentia, casus
Quæ scopulo velut ex alto circumspicit omnes,
Militiæ fecere Ducem, summumque magistrum.
Continuò velut in celebrem productus arenam
Corda ferens generosa leo, qui fronte superba
Regaliq; supercilio considerat hostem,
Colligit ingenij vires, sese excitat ipsum,
Atque tot excelsis quot habet sacer ille senatus
Ardet responderi animus: res ardua & ingens,
Cui possunt pauci esse pares: nam parta tueri,
Et fines proferre, labor durißimus inter
Tot Reges, qui rem Venatam circum vndiq; claudunt.
Imminet à Borea Cæsar Germanica secum
Arma vehens, & Pannonij gens aspera bello.
Gallus ab occasu, cui sunt latißima regna.

Parthenopes

Parthenopes autem reges dominantur ab Austro,
Quîs tellus Hispana subest, Sardoaque, & Ætnæ
Insula, & Italiæ quidquid Diomedis ab oris
Tenditur ad ripas rapidi procul vsque Truenti.
Quodq́; magis terrere potest, confinia tangunt
Hinc Otomanorum regum, qui litora Græca,
Atque Asiana tenent: illinc Arabumq́; Syrumq́;.
Creta subest Turcorum oculis, maris vltima nostri
Insula: Sidonijs Cyprus contermina regnis.
Quæ Sultanus habet rex immansuetus, & atrox,
Et populi nos illi omnes odere, Deumque.
Cerne quibus curis opus est, quo pectore, quantis
Viribus: Alcides isto sub pondere, quamquam
Hesperidum nemus, Antæum, regemque triformem
Contuderit, quamquam vastarit Pergama, clauam
Linqueret, & posito fessum se diceret arcu.
Cuncta tamen præsenti animo Nicolaus ad vnguem
Maturauit, vti sors & natura poposcit
Temporis ac rerum: nunc præsentabat Achilem,
Nunc Fabium, Pyliumque senem: sed iugiter Argum,
Transiit ad Tuscos pro re mutare coactus
Consilium: nec enim possunt insistere semper
Nostræ eadem, sic mos homini, vestigia plantæ.
Tum velut in saltum Nemeæ, siluamque Molorchi
Illa lues famosa leo, Lernamque paludem
Hydra ferens longis septem ceruicibus ora
Rura Arno prætenta ferox intrauerat anguis:
Qui vorat infantem nudum, timidasque per vrbes

Ibat,

Ibat, & inceſſu ſinuabat terga ſuperbo.
Anguis erat dux Inſubrum, Ligurumq́ue Philippus,
Grandia mente agitans, & non contentus auito
Imperio, Tuſcos longa obſidione premebat,
Et ſimilis valido, qui fortia robora quærit,
Cum quibus obluctans exploret cornua, tauro,
Veſtigabat opus, neruos vbi tendere poſſet.
Tunc habuit Medicem trepidans Florentia Coſmam,
Ære, clientelis, aſtu, ac ſermone potentem,
Auſpicio cuius populi vtebantur Etruſci.
Hoc duce Romanis igitur Nicolaus ab armis
Soluitur, extemplò Tyrrhenaq́ue tranſit ad arma,
Atque init imperij conſenſu inſignia magno.
Exſultant Lydorum animi, qui maxima quondam
Regna miniſtrabant vſque ad Benacida gentem,
Vſque ad Parthenopes agros, Campanaq́ rura
Trans Tyberim, per Picentum montana, per Vmbros,
Ante Fluentinam miles quàm conderet vrbem
Sylla tuus, cui poſt factum Florentia nomen.
Continuò turmas equitum peditumq́ue maniplos
Diſcutiens, poſuit Tyrrhenas ordine gentes:
Nec ſecus aduerſos paucis congreſſibus hoſtes
Terruit, ac timidas anates, fulicasq́ue paluſtres
Extèrrere ſolet quoties Iouis armiger vncis
Vnguibus, & roſtro ſtagnum circumuolat vnco.
Vici, arces, caſtella, vrbes iàm mœnia pandunt:
Iam portis exire audent, errare per agros,
Et qui præda prius fuerant, prædantur, euntq́ue

Vltro laceßitum clausos in mœnibus hostes,
Et raptis paßim exuuijs sua damna rependunt.
Oppida communi dudum squalentia luctu
Exsultant, hostemq́ procul lætantur abactum.
Sed Fortuna viro toties blandita, repente
Induit inuidiam: quia consummata videbat
Omnia, quæ æternam poterant producere laudem,
Et quia se virtus tanto iactabat honore.
Ergo infensa duci, vultuq́ irata maligno
Venit ad Insubres, & sic affata Philippum est.
Res tua apud Tuscos, quæ iam vicina triumpho
Pridem erat, aduentu Nicolai impulsa relabi
Cœpit, & in nihilum tendit: ceu lampadis ardor
Mobilis emuncto sensim tabescit oliuo.
Heic opus est Nicolao alio. si venerit, omnem
Ipsa operam tibi polliceor, fraudabitur hostis
Spe sua, & in casses virtus cadet irrita nostros.
Heic opus est Nicolao alio. nec plura locuta est.
At quid opus multis? quæ sors heroas ab annis
Sustulit antiquis, hunc sustulit. adspice qualem
Turnus, & Æneas, prolesque Euandria Pallas,
Romulus, & frater, Marius, patrioque superbus
Imperio Cæsar, qualem Pompeius, & audax
Hannibal interitum, qualem Telamonius Aiax,
Pelidesque tulit, qualem fortißimus heros
Amphitrioniades, odio Iunonis & astu.
Sic perhibet genus omne hominum, sic omnia clamant,
Sæcula, Fortunæ grauis est odiosaque virtus.

Insidijs

Insidijs igitur captus post mille triumphos
Clausit in obscuro squalentem carcere vitam.
Hic dum vita comes (tam relligiosa, piensque
Cura viro) Nicolae tibi delubra locauit
Magnifico sumptu: bis sex vbi sacra frequentant
Insignes pietate viri, noctesque diesque
Cælituum Patri laudem modulantur ad aras.
Cùm verò Eugenium portenta audita mouerent,
Vt patrem hunc Diuum in sortem numerumq; referret,
Ipse vt festa suo fierent celeberrima ritu,
Quinquaginta auri libras & quatuor huius
Contulit in sumtus operis, regalia dona.
Hæc animæ in cælum dos est satis ampla reuersæ.
Stipes heic extenta faciens vmbracula fronde,
Quanta solet quercus longis altissima ramis
Aruit, & moriens tanta cum laude reliquit
Progeniem trinam: quarum quæ maxima natu
Christophorus Venetis patri successit in armis.
Hic qualis, quantusq; foret si cernere tentas,
Ipsum cerne patrem: non degenerauit ab illo.
Ille idem vel maior erat: monumenta supersunt
Plurima: nec titulis opus hunc ornare paternis.
Nec micat vt stellæ splendore à Sole recepto:
Sed veluti Sol luce sua, qui clarus & ardens
Surgit, & adscenso noctem depellit Olympo,
Testari Verona potest, nec Brixia tanti
Est oblata Ducis laudes, & fortia facta.
Cinxerat has vrbes dura obsidione Philippus,

Malleus Italiæ semper sæuire paratus,
Atque inferre grauem magnis ceruicibus ictum.
Omnia quæ Mauors solet intentare, labores,
Terrificos casus, rerum dispendia, frugum
Detrimenta, famem, morbos, incendia, mortes
Perpessi ciues, cum vita & corpore functis
Ducebant præclare actum, & superesse dolebant.
Lux subitò talem tenebram patientibus orta est,
Continuò positis hoc in discrimine rebus
Castra mouet ductor, totisq; effulgurat agris
Ingens armatorum acies, auditaq; passim
Classica, & horrifico montes sonuere boatu.
Insubres metus acer agit, per rura feruntur
Præcipites, tamquam nubes Aquilonibus actæ.
Cingite graminea victori tempora fronde,
Qui colitis ripas Athesis, qui flumina Mellæ.
Stet claro, illustriq; loco sublime tropæum
Cum spolijs: isto virtus heroica cultu est.
Digna: triumphales labor hic sibi postulat arcus,
Insignes etiam ludos, quos vestra quotannis
Posteritas celebret mansuro in sæcula ritu.
Sicut ad Alphei ripas celebrare solebat
Gens magno Pisea Ioui, Nemeæa Lycurgi
Archemoro, Portune tibi tota Hellas in Isthmo,
Pro meritis Veneti tantis insignia patres
Oppida Taurisii, campis contermina Sili
Donauere duci. mox tot splendoribus auctum
Clausit honorato mors immatura sepulcro.

Altera Iohannes tanto dignißima patre
Progenies, ſub Franciſco qui Sfortiadarum
Maximus euaſit, teneris incepit ab annis
Diſcere militiam, duroq; aſſueſcere Marti.
Ipſe inter primos Aquilæ ſub mœnibus altis
Ductor erat, quando Brachium Franciſcus ad vrbem
Subdidit, & quando victis Picentibus iuit
Ad Venetos ære ingenti conductus, & illis,
Vix puber licet eſſet adhuc, tamen vtilis armis,
Iam tunc in rebus clauum & magneta regebat,
Et cùm pro Inſubrum populis poſt fata Philippi
Sfortiades Venetum fregit: regna illa volentem
Vſurpare dolo, patriasq; redegit ad vndas:
Cùm dedit in prædam caſtris aduerſa ſequentes
Arma Placentinos, vrbemq; recepit & agrum.
Denique cùm factus princeps in regna Philippi
Venit, & eſt ſumma rerum ditione potitus:
Sfortiades iuuenem per tot diſcrimina vectum,
Conſilio, ſermone, fide; belloq; potentem,
Inſignire aliquo præſtanti munere adortus,
Connubio natæ, & generi decorauit honore.
Sic Picena domus tot magnificata triumphis
Venit ad Inſubres, & Sfortia ſigna ſecuta eſt.
Poſtquam contraxit tanto cum principe vinclum
Tale, ſenatorum præſes lætantibus vrbis
Claßibus, & ſacro patrum applaudente ſenatu
Protinus euaſit: tandem, vt maturuit ætas
Vltima, cæleſti moriens ſucceßit Olympo.

Nicolei proles Baldus, si respicis annos,
Tertia, si grandes animos, & fortia facta,
Prima, sub armigero, stellis nisi credere vanum est,
Marte satus fuerat. sic testabatur imago,
Sic studium, sic arma dies crepitantia totos.
Prædia nec tanti, nec dulcia pignora tanti,
Quanti acrem pendebat equum, quem Punica tellus,
Quem Tagus Hesperius mittit, quem Thracius Hebrus,
Quem Calabri saltus, rigido manus aspera ferro
Semper, & assidua tectum ferrugine pectus:
Quidquid eques niti, quidquid pedes ense, vel hasta,
Aut arcu, iaculisq́ potest, audebat, & ipsos
Tyndaridas leuibus poterat præuertere plantis.
Pythia vicisset. si tempestate tulissent
Fata virum prisca: vicisset Olympia, quamquam
Illuc ex toto pubes concurreret orbe:
Isthmiaq́, & ludos Nemeæ. decorandus oliua,
Malo, pinu, apio, ferijs potanda Latinis
Qui biberet dignus Romano absinthia ritu,
Quiq́ suam fractis intraret mœnibus vrbem.
Illa ætas tot clara viris, tot splendida rebus
Eximijs, & tot bellorum exercita motu,
Non habuit Mauorte parem. pleriq́ feruntur
Ausi hominem tentare armis, quos protinus egit
Præcipites. velut imbellem sine sanguine turbam.
Si dandæ Samijs aures ambagibus essent,
Sicinius Dentatus erat vel fortis, & audax
Progenies tua Sordellus Cadmeia Manto:

Namque

Namque per Europæ populos Sordellus & vrbes
Iuit bella gerens, totoq́ rediuit ab orbe
Victor vt Alcides: decus hoc tibi Mantua tantum.
Nec minus à Baldo veneins Antonius, armis
Quàm pater impendit studium: meminere Calabri,
Ipsa Dicarchei meminerunt litora Ponti:
Nam ducis Alfonsi, qui rex post fata parentis
Parthenopen tenuit, miles fuit, omnia secum
Quæ faciunt heroa ferens, sublimia corda,
Ingenium præstans, solidum, patiensq́ laborum
Corpus, vt Æacides Pyrrhus, quem sustulit Argos:
Vt Tydeus, & qui vidit Stygia æquora Theseus.
Est locus Italiæ prærupta Ceraunia contra,
Sub quibus est Aulon duplici contermina Ponto,
Dicimus Hydruntem: via qua breuis, æquore ripas
Angustante suas, est ad Dodonéa regna.
Ingruit heic clades nostris horrenda diebus:
Quæ nisi concursu facto resecata fuisset
Ante recens gangræna pedem quam figeret altum,
De nostris actum regnis erat. arma repente
Miserat huc magno Turcus molimine & vrbem
Ceperat, ac totos complerat milite campos.
Perculit Italiam subitus pauor: ingemuerunt
Montani Allobroges, in quos velut aggere fracto
Ista lues Italis erat incursura subactis.
Venit in auxilium fidei cum nauibus altis
A Ligurum populis Fulgosus origine Paulus,
Venit & Alfonsus secum, velut alter Iason,

Delectos heroas agens in prælia: quorum
Vnus erat nitidis radians Antonius armis.
Heic terris, pelagóq; ingens vtrinq; tumultus
Factus, & arserunt funesti incendia belli.
Impleuere cauas congesta cadauera valles,
Et fumante solo cruor in vicina cucurrit
Æquora, & humano rubuerunt sanguine fluctus,
Vsque ad Corcyræ cautes, Lilybæaque saxa.
Vrbs profligato tandem sibi reddita Turco,
Venit Aragonij rursum ad consortia regni.
Gentis habens decus ante oculos matricius heros,
Visus his in bellis contra Machometida turbam
Accepisse nouas vires, & Tydea, Pyrrhum,
Aiacem valuisse vnus: nec enim fuit vsquam
Turbine qui tali premeret, qui fulmine tanto
Sterneret audaces Saracenica semina Turcos.
Talibus Alfonsum meritis Antonius emit:
Emit & æternum quod non delebitur vmquam
Nomen apud celebres rigidi Mauortis alumnos.
Vt bello, sic pace bonus: non aspera tantùm
Arma gubernauit: sed dum regnauit Arago,
Dum sceptro illius gentis Fortuna pepercit:
Præfuit & populis doctus componere mores,
Et tetricas animo leges condire paterno
More Numæ, plebisque graues sedare tumultus.
Dum gradior meditans per nomina clara virorum,
Huius gentis adest decus immortale suorum
Ian Franciscus, agens magno duo nomina in vnum

Omine

Omine. nam fortes postquam peruenit ad annos,
Dicitur heroum vires habuisse duorum.
Hic Baldo sobrinus erat: hunc vidimus ipsi,
Cùm foret Italiæ summis de rebus habendum
Concilium, Roma missum, Sixtiq; ferente
Ad magnos mandata Duces, qui bella gerebant
Aduersum Venetos, vrbem aduentare Cremonam.
Concilij locus iste fuit: Ferraria verò
Caussa mali fuerat: populos inuoluerat armis
Dum cupit aligeri fauces euadere Marci.
Munus id vt magna cum maiestate peractum,
Romulei Martis grandes suscepit habenas.
Tale magisterium, titulos Ecclesia tantos
Tunc homini Romana dedit, quem scire videbat
Pacis & armorum formam, moderamen & artem.
Officio tandem functum, cùm Teutonus arma,
Lite graui super agrorum confinibus orta,
In noua compulsus rueret de montibus altis,
Conduxere virum Veneti: sed fata dederunt
Talibus euentum bellis tristem atque cruentum.
Nam cùm sorte pari gentis duo sidera nostræ
Occubuere simul, duri duo fulmina Martis:
Scilicet hic, & tu nostris Roberte Camenis
Deplorate satis. fati cùm nuntia Romam
Venit fama tui: nam tunc ego templa tenebam
Trans Tiberim: fleui misero tua funera cantu.
O funesta dies, quæ vos atrociter ambos
Sustulit: infaustis lux annumeranda diebus,

 Quos

Quos veteres fasti reprobant, quos aspera fecit
Infames fortuna: velut quæ perdidit vno
Tot Fabios bello, vel quæ Thrasumenia vidit
Prælia, Cannarum exitium, Trebiæque ruinam,
Alliaci lacrymas, infandaque funera luctus.
Vestra Itali virtus erat arx: erat ardua moles
Externas contra gentes, quas nostra quotannis
Contra regna odys furor immortalibus armat.
Vos fleuere hostes etiam: Germania vellet
Non licuisse sibi tantum: neque gloria, vestro
Quæ venit ex fato, grata est victoribus ipsis.
Sed Martis facit ista furor. crudelis Enyo
Quid faciat nescit, donec fecisse dolendum est.
Fecistis saltem genus immortale: redundat
Hoc decus in vestros hæc gloria tanta nepotes.
Plura, nec ignoro, memorare propaginis huius
Facta, viros plures, qui præteriere, manentque
Fas mihi: sed virtus tantum pertæsa laborem
Deficit. hoc specimen satis ostendisse. caracter
Omnibus vnus inest. aly discantur ab istis.
Quippe aliæ gentes aliquos habuere: sed omnes
Hæc tulit illustres, nec auitæ degener artis
Vllus adhuc generis venit de sanguine tanti.
Neu credas armis tantum valuisse, Gigantum
More, quibus solæ fecerunt nomina vires:
Iustitia, pietate, fide, quæ Numina nobis
Conciliant, quæ nos retinent in pace, valebant.
Tu verò cui nobilitas antiqua Iohannes,
Cui nati, cui res opulens, cui fama, decusque

Multimodum, quamuis ea, quæ tua prima iuuentus
Eximia cum laude tulit, dimiseris arma,
Non minus es felix: nec enim secordia rupit
Hanc operam. fortuna fuit, quæ regna gubernat,
Quam damnare nefas, magni fortuna Tonantis
Est ancilla: Dei nutum cognoscit & implet.
Sed tamen hoc damnum lucro meliore rependit,
Et facit vt claris aliquod maioribus addas
Non vulgare decus: nam dum tua prouida cura
Hæc fieri monumenta iubet: cano namque tuorum
Te impulsore patrum laudes: bene consulit illis,
Et prohibet nasci tantarum obliuia rerum.
Hoc est iure tuum, quod es illustrator auorum:
His titulis, splendore isto fraudabere numquam.
Adde quod in tanto regnorum turbine rebus
Sors tibi seruatis (tecum iam leniter egit)
Tempora, quæ grauibus studiis impendere poßis.
Gallorum sub rege dedit: dedit otia sanctæ
Plena voluptatis, quæ sunt concessa volenti
(Quisquis is est: nam Regis amor complectitur omnes)
Degere felices sine seditionibus annos.
Et licet anguigero fueris pars magna senatus
Sub Duce, militia quamquam decoreris equestri,
Non tamen ad sacros clausa est tibi semita fontes.
Nam neque militiam, nec magna negotia regum
Explodit virtus: sanctæ verò omnia Musæ,
Quæ virtus concedit, amant. lege præteritarum
Tempora, & annales rerum, coniuncta videbis
Martia Pieridum studiis, & cantibus arma.

Iulius armorum columen, qui strauit ab oris
Hesperijs, vsque ad Tigrim, terramq́, fretumq́ue,
Dum gereret totum bella illa audita per orbem,
Scribendis operam libris dabat. inter Eoos
Magnus Alexander populos, arma inter & hostes,
Dum litui clangore tonant, incumbit Homero:
Dum manus vna tenet gladium, manus altera librum,
Perlegit armatus pugnas Danaumq́ue Phrygumq́ue.
Bella suis igitur non interdicit Apollo,
Et sinit Aonides castris assuescere Musas.
Ad Martem Musasq́ simul te gloria patris
Excitat: ipse etenim studium sectatus vtrumque.
Nam tener illustri sub præceptore Latino
Indulsit sermoni operam: genitore sub ipso,
Qui fuit armorum nulli splendore secundus
Militiæ, & virides bellando exercuit annos.
Mox vbi maiori iam maior tempore virtus
Affuit: illustres animo versare triumphos
Cœpit, & ad magnos iter est ingressus honores.
Sicut prima leo cùm iam pertransiit ætas,
Quam primum incuruos duris mucronibus vngues
Inualuisse videt, iam non dignatur inermes
Debellare feras: tauros prædatur & vrsos.
Sfortiadum princeps, qui tunc victricibus armis
Insubrum Dux factus erat, cùm mittere regi
Vellet Aragonio Campana in regna reuerso
Suppetias contra Andegauos, præfectus agendis
Est pater auxilijs, magnarum exordia rerum.

Hunc

Hunc Picentis adhuc ripæ meminere Truenti:
Fudit vbi Picenine tuas Iacobe phalanges.
Troia virum meminit: meminit Nuceria, quando
Iunctus Aragonijs Gallorum ingentia castra
Fudit, equis tribus in belli feruore peremtis,
Correpto in pugnam clypeo pedes iuit, & hostem
Sic contriuit, vti segetem solet horrida grando.
Rursus ad Insubres rediens, eques atque senator
Protinus euasit, duplici decoratus honore.
Mox aduersa virum rapuerunt fata relicto
Semine præclaro sexus vtriusque: sed in te
Tota Tolentini domus inclinata recumbit.
Tu generis columen: tu viua parentis imago:
Vnde, velut quandoque nemus descendit ab vna
Arbore, proueniat series æterna nepotum.
Ergo age sublimes animos, innataque genti
Martia corda tuæ discas, vt tempora poscunt,
Ad placidum vitæ genus inclinare quietæ.

FINIS.

BAPTISTAE MANTVANI COMMENTARIOLVS DE BELLO VENETO, Anni, CIↃ. IↃ.

Otia ne vacuam facerent vilescere mentem,
Tristia surgentis memorare incendia belli.
Cogor, & atroces carptim perstringere casus.
Vos mea cœlesti perfundite pectora luce
Numina: vos etenim nobis mortalibus estis
Lumen, & à vobis humana industria surgit.
Tu quoque, qui nostros aliquid facis esse labores,
Maxime vir: Iafrede, tuum largire fauorem.
Magnanimus rex Gallorum iam fœdere functus,
Quo Marco connexus erat Germanica contra
Regna, nouis Venetum vires contundere, & ausus
Aggreditur bellis, & init cum Cæsare pacem.
Conspirant in fœdus idem Burgundia, Arago,
Roma sacerdotum domus inclyta, Tuscus, & Vmber:
Picentes, & Flaminij: Ligur, Insuber, Alpes,
Heluetij genus armipotens, Ferraria, Manto.
Tanta fuit raro facinus concordia in vnum
Tot populis. Europa omnis castra vna secuta est.

Solus

Solus in extremis Venetus concluditur oris
Italiæ, solusque Leo, dum indagine tanta
Se videt incingi, ducit suspiria ab alto
Pectore, & elatis oculis, ac fronte superba
Omnia, quæ circum crepitant, examinat arma:
Nec dare terga fugæ, nec venatoribus esse
Præda scit: occulti placet experientia fati.
Caussa ferebatur tam magni hæc vna tumultus,
Oppida, quod Veneti quædam violentia & armis,
Quædam fraude dolo, insidijs quæsita tenebant:
Multiplicis verò furti, longæque rapinæ
Pontifices partem, partem Germania, partem,
Gallia poscebat, longinqua Hispania partem,
In tellure sitam fecit cui nomina Daunus.
Nam tunc Parthenopes sceptrum retinebat Iberus.
Sic vt fama refert (nec enim mihi cura videndi
Vtrum vera forent) Venetum res publica tantas
Vsurparat opes, tantumque increuerat istis
Artibus, vt terris late regnaret: & alto:
Vt neque finitimas gentes, nec magna timeret
Regna, nec imperium, sperans extendere fines
Aßiduè magis, atque magis, rerumque potiri,
Coniuratæ igitur magno molimine gentes
Arma parant. tamen in primis animosa, potensque
Gallia se bello accingit, Regemque Loisum
Magnanimum fortemq; ducem tam multa sequuntur
Agmina, vt Hannibalem credas, Cimbrúmue relicto
Oceano fluere vndatim de rupibus altis,

Rursus,

Rurſus, & Italiæ latos deſcendere in agros.
Moſa ruit: feſtinat Arar: mora nulla Garumnam,
Nulla tenet Ligerim: Rhodanus volat alite planta:
Sequana proripitur, celeriq́ue Druentia curſu.
Conſ.dere locis, vbi rura Inſubria Lambrus
Permeat, & poſitis figunt tentoria caſtris.
Et ſua Romanus vigil expedit arma ſacerdos,
Iratusq́, manu duo tela bifulmina promit:
Vnum, quo ſontes animas percellat, & vnum,
Corpora quo feriat: totamq́, effundit Erinnym,
Atque Deum contra Venetos irritat, & Orcum.
Quidquid habent datur in prædam: promittitur æther
Inſidiatori: raptor donatur Olympo.
Ex hominum cœtu, quaſi gens Acheruntica, pulſi,
Arcentur procul à ſacris, pelluntur ab aris.
Nec Veneti minus armantur, nec ſegnius audent:
Quippe quibus penus eſt locuples: quibus æris & auri
Copia, & argenti plenis opulentia tectis.
Tum geminos habuere duces, ſic fama, bicepsq́ue
Marcus erat: quæ res, quantum conducat agendis
Rebus, in ambiguo, primus iam vertice cano,
Sed ſtrepitum armorum primo ſectatus ab æuo
Nicoleos, ducens genus à primatibus vrbis
Romuleæ: ſatus Vrſinæ de ſanguine gentis,
Alter adhuc iuuenis referebat imagine & auſu
Tydea magnanimo, terra Liuianide natus,
Forti animo, cuius ſi ſors magis æqua fuiſſet,
Euaſurus erat gentis non parua Latinæ

Gloria: sed virtus pugnat: fortuna triumphat.
Concurrunt ad opes tantas Ætolus, Acarnan,
Thessalus: vnde orti Lapithæ, Phlegyæq; nepotes,
Centauriq; genus Nephele atque Ixione natum:
Dardani, & Emathy: Dryopes, Thesprotica tellus:
Confluit Epirus, quiq́ue alta Ceraunia, quiq́ue
Scodrenses habitant agros, & flumina Drini,
Litoraq; Aulonis: fluit & Dodonea pubes:
Illyriciq;, Istriq; volant, iuga Norica, & arua
Rhætica, Taurisci, Cenomania tota leonis
Aligeri vexilla petunt. exercitus vrbes
Occupat, & campos gradiens depascitur omnes:
Telluri grauis est ipsi: tot ferrea vectant
Instrumenta rotis: tot agunt in curribus arma.
Hinc Venetum vires, animosq; aduertere fas est,
Quod soli fuerint ausi se opponere tantis
Hostibus, & pugnam paribus committere turmis.
Hæc mihi visa fuit nostro res carmine digna:
Vt si forte ruant penitus, quod fata futurum
Sunt plerisq; modis portendere visa, nepotes
Quid fuerint noscant, dum res integra manebat:
Et quam sublimi ruerint à culmine, postquam
Contra illos vertit vultum fortuna minacem.
Grandia metator rapidi sub flumine Brembi
Castra locat: tellus sub papilionibus albis
Tota latet: resonant lituis & cornibus auræ
Vndiq; per campos Mars & Bellona ferocit.
Hic erat incinctus fossis locus, atque prealtis
Mœnibus:

Mœnibus: indigenas fama est de montibus altis;
Vnde fluit Brembus, belli certamine pulsos
A Venetis, illic olim posuisse Penates.
Et quoniam tribus è vicis descenderat ista
Plebs montana, loco nomen fecere Triuicum.
Hi primi ad Gallos Marci iuga dura perosi
Transierant: ideo extemplò Liuianus atroci
Corde fremens, certusq́ locum debere, repente
Arma vocat, conscendit equum pernicior Euro,
Cùm pluuias abigit nubes: violentior igne,
Cùm stipulas vorat arentes agitatus ab Austro:
Arma rapit miles, portarum in liminè Gallo
Erumpente furit mauors, pugnatur vtrimq́ue
Acriter, ac Venetis tandem victoria cessit,
Præsidio in portis cæso, Gallisq́ subactis
Aggressi spoliare domos, intendere raptis
Tecta opibus, sacras ædes violare, pudicas
Incestare nurus, rabiemq́ effundere totam,
Quam fera damnati facit inclementia Martis.
Taliaq́ ardenti data sunt præludia bello.
Gallus vt accepit facinus tam immane, repente
Vlciscendi auidus medium processit ad amnem.
Addua descendens Lari de gurgite magno
Ad Phaëthonteas ripis florentibus alnos
Amnis erat medius: sonat hinc clamoribus altis
Marcus, & hinc strepitu respondet Francia magno.
Mens fuerat Venetis Gallo, dum transmeat amnem,
Et se credit aquis, opponere sulfur & ignem,

Atque

Atque arcere vadis: sed spes euanuit: antè
Ad vada quàm tractis venisset machina plaustris,
Nocte, quies dum prima silet, confluxit ad amnem
Gallus, & extemplò missis in flumina lembis,
Quos secum vectare solent in bella profecti,
Traijcit, & capiunt alias ex tempore ripas.
Vtque solo foret aduentus memorabilis illi,
Ripaltam vicum insignem, multosq; per annos
Diuitijs auctum varijs, gens aspera ferro
Sustulit & flammis, campoq; insedit aperto.
Maius erat, curru nobis Sol proximus alto
Ibat, & ouiparæ lustrabat pignora Ledæ.
Iam bello decreta dies variauerat ortum
Nubibus: & piceo Titan monstrabat amictu
Tristitiam pallens seniq; sub albidus ore.
Adscendente die, noua res dignumq; notari
Prodigium. liquido fiebat in aëre quidquid
Accidit in terris. pugnæ apparebat imago:
Certabant ventis venti per inania: victor
Nunc Zephyrus, nunc Eurus erat: sed nubila tandem
Corripiens Auster gelidam perflauit ad Arcton,
Qua miles Marcensis erat: fortuna videri
In nebulis voluit, quod erat factura per agros.
Adde quod in Venetum fontes contrarius Auster
Semper agens imbres oculos sic strinxit, vt ante
Vulnera perferret pugnans, quam cerneret hostem.
Sors fuit ad Gallos nimium propensa: vereri
Visa fuit, ne Rex, quem fortunare volebat,

Forsitan

Forſitan ad patrios fines inglorius iret:
Propterea ventos, pluuias, elementaq; mouit.
Gallia turmatim ſolitis exibat in arua
Ordinibus, ſpirans oculis iram, atque furorem.
Nec numero, nec corde minor ſeſe explicat omnis
Adria, & in latos ſua porrigit agmina campos.
Claßica dant ſtimulos animis, & tympana, & arma
Ignea, fulmineoq; micans Mars vndique ferro.
Stant habili tormenta loco iaculantia longe
Marmora, & horrifico ſimulante tonitrua bombo.
Tanta videns armorum illis ſpectacula campis
Non potuit frenare ferox Liuianus amarum
Virus: it in Gallos, vt fulmen ab æthere miſſum,
Ac premit aduerſos, & tanta mole repente
Inclinat Gallorum aciem, quanta Padus æſtum
Cùm trahit vndantem, ſiluas, ſegetemq; per agros
Incurnare ſolet, noſtroſq; auferre labores.
Sic Venetum primo fauit fortuna periclo.
Fracta acies in terga ruit, trepidantibus inſtat
Ductor, & in grandes cæſi cumulantur aceruos.
His ita patratis, victor Liuianus in alto
Stabat anhelus æquo: ſtabant & ſanguine tincti
Victores ſocij mucronibus, arma ſuorum
Affore ſperantes: nec enim ſe poſſe videbant
Ferre tot armatos. cupit ire in prælia ductor
Ocyus, & Gallos vno confundere nixu.
Vritur exſpectans: annus mora parua videtur.
Et modò venturum auxilium, modò proſpicit hoſtem

Sollicitus:

Sollicitus: spes atque metus præcordia torquent,
Gallus vt à longe speculans procedere nusquam
Auxilium vidit, nullamq; erumpere turmam:
Irruit vlturus cædem, interitumque suorum,
Conuoluitque ducem: veluti cum murmure magno
Æstuat, & puppim fluctu mare circuit alto.
Mox Veneti, quotquot labi de turbine possunt,
Hostibus in medijs domino dant terga relicto.
Nec mora, prærapido post terga fugacia Gallus
Proripitur cursu, stragesque asperrima surgit.
Non est indomito Marti modus: vndique tellus
Strata cadaueribus se totam ingurgitat imbre
Sanguineo, & viridis rubrum induit herba colorem.
Rex vbi cognouit cursu pugnam ire secundo:
Nam veluti residens puppi nauarchus in alta,
Obseruabat vtri annueret victoria parti:
Vicimus exclamat: victis incumbite: vestra est
Magnanimi Celtæ, vestra est victoria: forti
Ite in bella manu: decus immortale referte
In patriam: Venetis opibus ditescite: quando
Nos fortuna iuuat, tempus ne perdite: magnis
Ite animis: hodie Venetorum exstinguite fastum.
Dixit, & amplectens hastam calcaribus vrget
Cornipedem, pugnamq; subit molimine magno.
Ductor vt aduertit se solum in Marte relictum
Tam atroci, magnamq; manum fugisse suorum:
Frenat equum, vertensq; acies ad sidera, dixit.
O Veneti, decus Italiæ, fortuna negauit

Quem dabat euentum virtus:sors dira fefellit
Et vos,& totam Italiam.sic inquit,& ensem
Proÿciens,ô Marce,ô Dux, ô sancte Senatus
Accipe,persolui,dixit,quæ debita duxi
Officia,heic vitam moriens atque arma relinquo.
At Galli instantes strictis mucronibus hostem
Magnanimum miserati omnes.immisit in illos
Humanam mentem Deus,ingeniumq; benignum,
Atque virum simul affati. pone inclyte Ductor,
Pone metum:iam noster eris:tua maxima virtus
Non est digna mori.qui te exposuere periclo,
Nec tibi succurrunt,digni grauiore ruina,
Maioresq; suo soluent pro crimine pœnas.
Inuidere tuo decori:tua gloria visa est
Magna nimis:tibi iam dudum fata ista rogabant.
Viue vale:te in bella Deus felicia seruet.
Sic fati iniectis ducunt ad regia vinclis
Limina.Rex autem,cuius pia viscera portus
Sunt miseris,postquam redijt,clementius illum
Intuitus seruari hominem mandauit,& vltra
Alpinos traduci apices in Gallica regna.
Hæc,vti rumores illis sparsere diebus,
Sunt digesta.tamen sunt qui certaminis ortum
Longè aliter referant.nam cûm magis èdita Galli
Et inunita magis peterent loca:protinus illos,
Vt perhibent,armis nitens auertere ductor
Opposuit sese,vetuitq; adscendere in altum,
Rixaq; paulatim in pugnam concreuit atrocem.

Nec

Nec Gallum certandi animo, sed castra locandi
Aptius, affirmant primam mouisse cohortem.
Regem autem, postquã nouit succumbere Gallum,
Suppetias misisse ferunt, ne fama pericli
Serperet in Gallos, faceretq́ metumq́ fugamq́ue.
Nicoleum verò memorant extempore natos
Sponte quieturos sibi persuasisse tumultus,
Atque ideo traxisse manum, neque lora furenti,
Nec res in peius fluerent, laxasse Gradiuo:
Sed fors euentu quæ sunt peiora secundo
Cœpta, facit, quoties placuit, meliora putari.
Vt memorant vulnus rixa Liuianus in illa
Nuda in fronte tulit: quo conquassante cerebrum
Secedens descendit equo, seditq́ sub vmbra
Saucius, & caput acclinans ad saxa cruentum,
Inuentumq́ ferunt á prætereuntibus illac
Hostibus, & magno ad Regem pro munere tractum.
Quod Franciscus in hoc strepitu Gonzaga siletur,
Qui primus solet in magnis occurrere rebus,
Caussa duplex: vna est, quòd non per singula belli
Acta feror: sed verborum compendia sector.
Altera, quòd languore graui prostratus agebat
Vitam infelicem: nec morbi pondere tantum
Membra grauabantur, quam mens, quod tanta videbat.
Bella geri sine se: dolor hic generosa premebat
Corda magis, nec ab his poterat discedere curis.
Non tamen è castris voluit discedere, certus
Quam primum expulsis posset languoribus: arma

 Induere,

Induere, & toto Regi se impendere nixu.
Hæc igitur currens strinxi certamina, sicut
Ad Nili potare canes vada magna feruntur.
Hæc ratio, quòd in his bellis te tanta gerentem
Carole Caldmontis princeps, Ambasia proles
Prætercam, tamquam exciderint tua nomina mente.
Hæc ratio, quòd in hoc generose Triuultie cantu
Te meritis fuerim titulis fraudare coactus:
Nam neque, quòd referas bellaci Tydea dextra,
Nestora consilio, breue me sinit edere tempus:
Vestro equidem quantum creuit res Gallica nixu,
Non si nostra volent omnes ad carmina Musæ,
Fas modò, cùm paucis complectimur omnia chartis,
Pandere: tam magnæ poscunt magna otia laudes.
Tu verò Iafrede licet non gesseris arma,
Non tamen his operam bellis præstasse minorem
Diceris: adstabas Regi, teq́ue ille gerebat
Omnia consulto: populos vrbesq́ue vocabas
Regis ad obsequium. prudentia fortior armis,
Sic solet humanas quò vult inducere mentes.
Et veluti radijs terras illuminat omnes
Fecundatq́ue solum lampas Titania: sic tu
Ingenio gentes, regem, pugnamq́, regebas.
Sed laudes maiora tuas in tempora seruo.
Vt stragem accepit Venetorum exercitus istam:
Continuò cecidere animi: confusa solutis
Ordinibus castra, vt puppis confracta, dehiscunt
Vndiq; promittit pauidis fuga sola salutem.

Iste timor Gallis animos dedit. omnia Gallus
Occupat: erumpunt totos effusa per agros
Agmina, & incumbunt omnes cædi atque rapinæ.
Oceanum dicas fractis in proxima rura
Litoribus ferri, fluctuq; inuoluere montes.
Dux senior Priamo similis, cùm ardentia vidit
Pergama collacrymans, in tanti turbinis æstu
Rem Venetam seruare volens, collegit in vnum
Quos potuit raptim, seque in loca tuta recepit.
Galli autem madidi nimbis (nam fluxit in imbrem
Tota dies) lætiq; omnes victoria, & auro,
Sunt labente die tandem in sua castra recepti.
Postquam discußis Venetus contabuit armis,
Oppida confestim Gallo Cenomana vocato
Mutauere iugum. quo se fortuna recepit,
Vertit vela fauor. pingunt in turribus altis
Lilia, & abraso mutant insignia Marco.
Bergomeæ gentes Orobiq; in montibus orti
Ante alios: Chineus apex & Brixia regem
Gallorum adsciscunt, celebrantq; per omnia festos
Tecta dies, ineuntque epulis conuiuia lautis
Gallorum de more: canunt animosa Loisi
Pectora, & extollunt Gallorum in sidera nomen.
His Crema consilijs, his & Carauagia tellus
Vsa: Cremonenses solitos in mœnibus angues
Pingere ceruleos, eadem sententia flexit.
Salonensis ager Gallo se subijcit vsque
Ad vada Benaci, quibus est Piscaria nomen:

Ius Gallis huc vsque datum, qua Mincius vndam
Accipit: vnde senex sua colligit æquora Manto.
Cetera quæ tendunt ad Clodia litora Cæsar
Possessurus erat: sic publica fama ferebat.
Tunc etiam nostras leges subiere vetusta
Oppida, quæ Veneti à nostris ablata tenebant
Principibus, legi & iusto dominantibus armis.
Surmio Benaci pæninsula, quæ videt altos
Vndiq; cùm perflat Boreas, colludere fluctus.
Asula campestris, residensq; in colle Lonatum.
Rex vbi compositis Cenomana per oppida rebus
Fœderibus fecisse satis se vidit, ad vrbem,
Quæ caput est regni Insubris, vestigia vertit.
Heic verò insignem populo occurrente triumphum
Egit, [illegible] ludos passim conuersa iuuentus
Exsultauit, vti pubes Romana solebat,
Cum rediens victor Consul Capitolia iunctis
Adscendebat equis ardenti splendidus ostro.
Sors vbi Gallorum rebus tam prospera fulsit:
Tantus erat pauor in populis formidine tanta
Contremuere omnes, vt mox Verona, fugato
Præsidio Venetorum, aquilas insignia magni
Cæsaris ediderit, ventoq́ue agitanda leuarit,
Vicentinus idem, Patauiq́ue trifluminis ora
Tota facit. sic omnis ager, sic oppida, & vrbes
Vsque ad Carnorum colles, fontemq; Timaui.
Gens Venetum, quæ tanta potest, quæ porrigit vsque
Ad Syriam fines, sic deglabrata remansit.

Adijce

Adijce Flaminiæ partem, quam Roma recepit:
Adijce quas olim Venetis concessit Arago
Altera, litoreis positas in finibus vrbes,
Quas modò rex Hispanus habet. sic fœdere in ipso
Partiti exuuias reges, & bellica lucra.
Postremò hæc Venetus, cùm iam quasi crederet actum
De regno rebusq́, suis, quæ debuit ante,
Restituit sero, sperans hostilia posse
His forte efficijs paulum mansuescere corda:
Amisitq́, istis bis septem in litibus vrbes.
Hæc autem inuexit Galli victoria, & ortus
Inde per Italiam pauor, & præsentia Regis.
Tantum ideo fruticat modò Gallica gloria passim,
Vt redijsse putes Caroli florentia Magni
Tempora. tam multum debent sua regna Loiso.
Cæsar vt accepit Gallorum ingentibus ausis
Adspirasse Deum, & sibi rerum accedere tantum:
Lapsus in Italiam multis cum millibus auxit
Ex Italo, Gallo, Hispano sua milite castra.
Relliquiæ intereà Francum, regisq́, Loisi
Conuenere, simul Veneti, sedemq́ue locarunt
In Patauinorum campis ad litora Ponti
Adriaci, vallo & fossæ munimine cincti.
Hæc loca legerunt, vt si vis vlla repente
Ingrueret, pelago possent & nauibus vti.
Tunc quoque felices horas, & idonea nacti,
Tempora, nauarunt facinus memorabile, dignum
Carmine: Troiani cepere Antenoris vrbem

Rursus, & extorrem Marcum in sua regna tulerunt.
Tantum animi profugis, ea tanta audacia victis.
Cæsar enim Pataui male custodita sinebat
Mœnia & arua, metu Venetos ratus esse sepultos.
Id tamen indignans furtum, quæ castra tenebat
Sparsa per apricos montes collegit, & hostem
Obsidet: extendunt sese longa agmina circum
Multiplices muros: etenim munimine triplo
Vrbs ea sepitur ductis ad singula circum
Mœnia fluminibus, cinctuq; extenditur amplo.
Non oppressa fuit tot bellatoribus olim
Terra Phrygum, cùm mille rates ex Aulidos oris
Aduexere duces Rhœtea ad litora tantos.
Obsidio in longos trahitur frustrata labores
Defensore aditus omnes claudente, viasq;
Hostibus, & magnis ad propugnacula semper
Assistente animis, grandique viriliter ausu.
Dum certatur in his studijs castrensibus: æstas
Tota fluit: fluit autumnus: iam proxima bruma
Fecit ab inceptis fessos desistere. longa
Soluitur obsidio. Cæsar montana Tridenti
In iuga discedit: Gallus Cenomana remigrat
In castella: redit requies Patauina per arua.
Læta per id tempus, quo per Patauina fremebat
Arua recens bellum: Venetis fortuna refulsit,
Qua multos casus miseros, & damna rependunt
Plurima. Franciscus princeps Mantous in armis
Maximus, Italiæ columen, dum permeat arua

Veronensis agri, cupiens se adiungere castris
Cæsareis, dum nil metuit, dum credit amicis
Se populis, sicut se credere debet amicus,
Incidit in laqueos, fatoq; exceptus iniquo est.
Lucius armorum ductor Maluicia proles,
Cuius in egregijs notam se industria rebus
Fecit apud Venetos aliás, cùm morte Robertus
Infelici obijt montanæ ad flumina Petræ,
Atque per Etruscæ fruticantia pascua Pisæ,
Tunc sub Nicoleo Venetum ductore merebat.
Hic igitur monitus venturam in proxima prædam
Rura istam: confestim Athesis prope flumen in alto
Delituit saltu. turma comitatus equestri:
Atque vbi deuotum spolijs cognouit opimis
Tempus adesse, volat, sicut venatica damam
Prædatura canis. cæli conscenderat axem
Nox medium Phœbo extremum peragrante Leonem,
Cùm subitò incursu vicum circumuenit omnem,
Insula cui nomen, sopitaque lumina Marcum
Vociferans miles clamoribus excitat altis.
Nec mora. correptis trabibus clausa ostia pulsant,
Viq́ue viam faciunt: portis penetralia fractis
Armati subeunt, perq́ue ipsa cubilia pugnant
In iugulos hominum nudos, in pectora aperta,
Et Laribus Stygijs ingenti cæde litatum est.
Namque equites Galli, qui sub ductore merebant
Minciada: quia correptis animosius armis
Præsto aderant: in frusta omnes cæsi, atque relicti,

 Detractis

Detractis raptim exuuijs, in sanguine nudi.
Tunc ego germanum, cuius mihi semper imago est
Ante oculos, miser ammisi: nostro modò factus
Principi ab arcanis, fato sublatus acerbo est:
Ægidio cui nomen era, dignissimus annos
Viuere Nestoreos, & sæcula longa Sibyllæ.
Tunc princeps, quo nemo alius generosior omnes
Inter mortales (heu, sors contraria semper
Heroum generi) captus stipante caterua
Ducitur ad Venetos: vbi concurrente Senatu
Accipitur, summamq; vrbis productus in arcem,
Non ignominiam capti, sed Regis honorem
Percipit, & cocco ardenti donatur & auro.
Hæc Venetis instar magni captura triumphi
Et fuit, & casum lacrymans ita iudicat orbis.
Ista ærumna quibus mentem consortis Elisæ
Contuderit curis, non est qui carmine possit
Edere. pugnarunt dolor & prudentia in eius
Pectore conflictu ingenti: prudentia vicit.
Nam neque se passa est vinci mœrore virago,
Et Phaëthonteas non est imitata sorores,
Nec Nioben, nec te coniux Priameia, nec te
Impatiens Phyllis. longe confinia exus
Feminei transgressa nihil muliebriter egit.
Sed tamen est conata virum seruare: nec vlla
Prætermissa vita est. omni à regione marito
Implorauit opem: Gallorum & Cæsaris aures
Assiduæ fregere preces, Rhodopeia longe

Terra

Terra maritales est commiserata querelas.
Pontificis tandem Iuli sapientia rupit
Vincula, & eductum claustris in regna remisit.
Tempore brumali postquam redeunte soluta est
Obsidio: dum Cæsar abest montana peragrans
Rhætica, peruigilesq́ fugat de pectore curas,
Vincentina nouas res est ordita iuuentus.
Nam iuga detestans Germanica, Cæsareumq́
Nomen, & insuetos mores, peregrinaq́ verba,
Ad Venetos iterum rediit, pulsisque subinde
Præsidijs, se in magnum aquilæ vertere leonem.
Nondum multa dies ierat, contraxit in vnum
Æquoreas naues Venetus: quibus arua Cymacli
Stagnaq́ prædatus classem deflexit ad ora
Fluminis Eridani, quod præterlabitur agros
Adriacos. illis etenim vetus Adria quondam
Floruit in campis, fecit quæ nomina Ponto.
Nunc est mersa vadis: eius vestigia in alto
Gurgite cernuntur: vitrea piscator in vnda
Tecta videt. persæpe etiam irretita trahuntur
Vasa, quibus gens illa dapes antiqua ferebat.
Huc classis subuecta, Pado prætenta rapaci
Rura manu inuadit. rapiunt armenta gregesque,
Succenduntq́ domos genus implacabile nautæ.
Adde quòd ex ratibus peditum vis maxima in omne
Rodigiense solum erumpens, quæcumq́ tenebat
Oppida Ferrariæ princeps Patauina, subegit,
Atque breui totius agri ditione potita est.

Hæc

Hæc vbi facta, rates ineunt, iterumque Cymacli
Litora radentes, iterum magalia, vicos,
Oppida depopulant, &, quod fuit ante relictum
Dum properant, subitamq; legunt, celeremq; rapinam,
Funditus exstirpant: hominumque, boumque labore
Non contenti, abigunt ipsos hominesque, bouesque.
Sors quoque finitimis eadem fuit vndique campis.
Plurima in hoc tanto sunt penetrata tumultu,
Horrenda auditu, dira, atque atrocia visu:
Sed nil tam crudum, nil tam lacrymabile, nil tam
Sensibus infensum nostris, quam tristia magni
Funera Cantelmi, quem, dum velut igneus Hector
Supra annos, supra ætatem molitur & audet,
Principio felix sors, demum infida fefellit.
Ibat in hostiles, velut in pecuaria fortis
Magnanimusque leo, liber formidine turmas,
Intuleratq; hosti iam non semel eminus hasta,
Cominus ense grauem interitum: quo exterritus hostis
Sic illum vitabat, vti per stagna, lacusque
Diffugiunt aquilam mergi, fulicæq; palustres.
Sæpe pater, qui dum vires animumq; ferebat
Vtilior sanguis, fuit æquiparatus Achilli,
Dixerat hæc iuueni. tibi mens nimis ardua, vitæ
Prodigus es: mi nate precor tibi parce, tuisq;
Omnibus: in te etenim domus inclinata recumbit.
Mens nocuit multis nimium generosa: periclis
Te nimium grauibus, nimium iuueniliter offers.
Sic pater ille autem, cui Mars in corde fremebat,

Quamuis sancta patris tanti documenta videret,
Non poterat tamen ingentem feruentibus armis
Vim cohibere:trabem palma complexus vtraque
Fundebat numerosam vno semel impete turmam.
Hunc, tamquam graue supplicium & comune flagellũ,
Insidijs hostes circumuenere locantes
Mille locis pedicas:sed cùm nihil artibus istis
Proficerent:casses alios fortuna tetendit.
Inter bellandum cùm Mars atrocior esset,
Dum soli sibi quisque inhiat,vitam vel honorem
Mente agitans,neque perpendens aliena pericla,
Transportatus equo,fractà qui liber habena
Ibat in incertum, solus peruenit ad vndam
Eridani,sonipesque altis infixus arenis
Corruit.ipsum autem tentantem assurgere Nautæ
(Nam Venetum classis ripas obsederat illas)
Correptis stipant armis, solumque trucidant,
Dilaniant,grassantur: vti cùm in retia traxit
Ingentem venator aprum, Libycùmue leonem
Desæuire solet.sic fato occumbit amaro,
Orphea præsentans:sed in hoc sublimior illo,
Quòd non femineo cecidit,sed Marte virili.
Sunt qui desertum à socijs in vortice pugnæ
Oppetijsse ferant inter densissima Martis
Agmina,dum vitæ indecori præponere mauult,
More suæ gentis,madefactam sanguine mortem.
Heu,iuuenis dilecte mihi,pia Numina testor,
Non secus ac patri:iuuenis tam grande tuorum,

Tam sublime decus, cùm te discedere vidi
Tam viridi totum florebat robore corpus.
Tanta genis, oculisque inerat Venus, atque renidens
Gratia, vt æternos possem te credere in annos
Victurum. forma illa fugax nos, teque fefellit.
Mors tua sectando leuibus vestigia plantis
Obseruabat iens tempusq́, viamq́ nocendi.
Heu, quot singultus, heu, quot suspiria patri,
Quot lacrymas miseræ matri Æquicolæq́ relinquis.
Sed quid femineo fletu consumimur? esto,
Esto age, discedis iuuenis: sed prima iuuentus
Par erat ætati solidæ: præuenerat annos
Illa hominem superans virtus heroica, & heros
Consummatus eras, quisquis tibi nomina summi
Herculis attribuit, vates fuit: omnia namque
Hercule digna tibi seu sors, seu sancta dederunt
Numina, & imposuit tibi mors heroica finem.
Quid gemimus? gaudere opus est: sunt omnia nobis
Prospera: nunc inter magnos heroas in alto
Elysio viuis. licet immatura repente
Te mors sustulerit: tecum est insigniter actum.
Quo venturus eras gressu per turbida longo
Æquora, te breuiore tulit mora parua volatu.
Iam vale, & Ægidium fratrem, si forsitan illos
Occurret tibi per campos, saluere iubeto.
Litora Paphlagon prædatus, & omnia rura
Proxima litoribus Pelosellica fertur in arua,
Estensem bello Alfonsum petiturus, & vrbem

Ferrariam,

Ferrariam, Marco infensam, Venetisque rebellem.
Plurima pro Eridani ripis certamina, cædes
Aßiduæ surgunt: paßim Bellona cruorem
Haurit, & oblongis decernitur eminus hastis,
Sulfure, mißilibus: vibrato cominus ense.
Heu, funus crudele illis mala fata diebus
Induxere tibi longo Mirandula luctu
Plorandum. Lodouicus enim de sanguine natus
Picigenæ gentis, tantus Mauortis in armis,
Vt Romanus ei dudum sua castra senatus
Crediderit, Venetam classem pulsurus ab oris
Ferrariæ, vada consedit Phaëthontia propter:
Dumq; Paphlagoniam magno certamine gentem
Aggreditur, captisq; adigit discedere campis:
Ecce velut fulmen grandi pila ferrea bombo
Emicuit, subitoq; ducis caput abstulit ictu.
Corpus equo labens, visu miserabile, truncum,
Pulsat humum, raptus vertex in mille receßit
Frusta, fauillarum in morem per inane volantum.
Hæc postquam rerum non exspectata nouarum
Nuntia venerunt ad regna Insubria: Gallos
Dum genio indulgent, & amœna hiberna frequentãt,
Saturniq; dies lætos brummalia festa,
Ferrariam properare opus est: namq; illius vrbis
Rex protector erat, tutelaremq; gerebat,
Vt fuerat firmata fides in fœdere, curam.
Ergo resumentes appensa Penatibus arma
Tortilibus clangunt lituis, & tympana pulsant.

Dumq;-

Pars elapsa cito properauit ad æquora cursu:
Atque ita Paphlagon cædes, furta atque rapinas
His luit excidijs in amaræ turbine noctis.
Vim trabium magnam, populnaq; robora princeps
Iusserat Alfonsus cædi, & per flumina trudi,
Impeditura hostes, atque offensura carinas.
Verùm in naufragijs, atque in discrimine vitæ
His nautæ apprensis se seruauere natantes.
Quodq; fuit claßis damno, excidioq; paratum,
Attulit auxilium, miserosque a morte redemit.
Sic fortuna solet studijs illudere nostris,
Testariq; nihil sine se prodesse sagacem
Esse Ducem: nocet interdum prudentia. sæpe
Tutius it qui luce caret, quam lumina fronte
Clara gerens. viden vt ductor, qui rexit in vndis
Ionijs classem, qui mille pericula Ponti
Transiit incolumis, venit periturus in amne.
Non est in caussa ducis imprudentia: casus
Hos fortuna facit. quòd si imprudentia forsan
In duce sit, fortunæ opus est. fortuna tenebris
Inuoluens homines, mentem diuertit, & vmbrat.
Hæc Francisce tuos meditans Gonzaga labores
Obscurare, tibi laqueos & ligna tetendit.
Nil vereare tamen: quæ te pessumdedit alto
Gurgite, te in summas attollere cogitat Alpes.
Quamquam bellipotens istis Alfonsus in armis
Strenuè, & vt patriæ decuit patremq; ducemque
Egerit: Hyppoliti tamen, vt vulgata per omnem

Fama est Italiam, pietas, & Gellica virtus
Supra Italos, supra Hispanos, & Vascones omnes
Claruit, & celebri fuit extollenda triumpho.
Tantum animo valuit, tantum prudentia, & arte
Omnibus in bellis, vt sese ostenderit ortum
Hercule, & à tanto nil degenerasse parente.
Quòd si purpureo dicas non esse galero
Conueniens bellum: dicto quid ineptius isto?
Ferrariam nescis Romani antistitis vrbem?
Cur pugnare igitur sacer hic non debuit ordo,
Qui rem Romanam debet, velut ostia cardo,
Ferre? rubens tegmen sacri pro iure senatus
Significat proprium spargi debere cruorem.
Gaude igitur domus Estensis tuta auspice tali:
Vindice defensi tanto gaudete Penates
Ferrariæ. decus hoc annalibus addite vestris.
Veronensis agri locus est, dixere propinqui
Lignacum populi, muro munitus & amne.
Nam sedet in ripis Athesis: modo flumine secto
Proxima inundarunt rura vndiq; & vndiq; bello
Clauserunt aditus late stagnantibus vndis.
Gens ea bellatrix sancto deuota Leoni,
Bellorum strepitu in primo cum fulmine tanto
Adria contremuit, fatum commune secuta est.
Veronamq; imitans aquilarum insigne recepit
De Venetis actum reputans. vbi viuere vidit
Et constare animis Marcum, licet vndique Mauors
Perstreperet, rursum dominos confessa priores

Seruauit

Seruauit sine fraude fidem. formidine multæ
Stant defectæ vrbes: animis præstantibus isti
Gallorum spreuere minas, & Cæsaris iram.
Tantum Italæ virtutis habent, prædantur & ipsos
Veronensis agri vicos, arua, oppida passim:
Indignantur enim, iuga quòd Germanica victi,
Degeneri segniq́ue metu, sine sanguine & armis,
Pertulerint: timidumq́ vocant, & futile vulgus.
Hactenus ista fuit genti constantia: quem sors
His dabit euentum magnis spectabimus ausis.
At quoniam dictum memini cælestia fata
Pluribus indicijs Venetum præfata ruinam:
Altius hæc narrare libet, caussasq́ latentes
Promere, & à Superis casus aperire fluentes.
Stelliferum memorant qui perscrutantur Olympum,
Vrbibus & regnis, vbi nongentesimus annus
A prima ipsorum numerandus origine tandem
Egit sæcla nouem, magnas incumbere clades.
Sæpe quoque interitum, longa obseruantia motus
Ætherij potuit, stellis si credere fas est,
Demonstrare vices nobis mortalibus istas.
Hinc claram Venetorum vrbem tot voluere casus
Commemorant, tot bella pati, tot adire labores.
Nam postquam Venetū populos, qui Antenore quondā
Huc duce venerunt, patrij buxeta Cytori,
Atque Paphlagonias vrbes, & patria rura
Linquentes, metus Hunnorū contraxit in vna hæc
Mœnia, fluxerunt alto tot sæcula mundo.

Sunt & qui Venetos nolint Paphlagones esse,
Sed potius Belgas: populos vbi nominis huius
Esse ferunt quosdam versum Oceanitidas vndas.
Sed fuerit satius: quando male tempora rebus
Conueniunt istis: nec enim tot sæcula solum,
Vt perhibent hi, qui annales scripsere dierum.
Sed fluxere decem vel circiter: ista Tonanti
Tradere, mundanos orbes qui fecit & astra.
Ipse igitur Pater omnipotens portendere visus
Præsertim tribus indicijs ardentia bella,
Atque infelices casus, & tempus acerbum hoc:
Nam tria quæ Marco suberant loca, grandibus ante
Has clades percussa malis commune periclum hoc
Prædixere. graui terræ Cretensia motu
Arua laborarunt, fractis habitacula tectis
Cum natis, cum coniugibus, res horrida visu,
Ipsos, heu, dominos grandi oppressere tumultu,
Contremuit Gortyna vetus, Cnossosque, Cydonque
Atque cypreßiferæ strepitum nemus horruit Idæ.
Mortales trepidi attoniti per rura relictis
Vrbibus errabant, nulli se credere tecto
Audentes, timuere solum, ne forsan euntes
Hac illac subito incautos glutiret hiatu.
Brixia nimbosæ vi tempestatis, & igne
Fulmineo turrim è scopulo mirata repente
Funditus euelli, vulsamque per ardua saxa
Præcipitem volui: corda, ossa, imasque medulas
Contremuit, noctemq; oculis timor intulit atram.

Fulmen

Fulmen vt armatum radijs, atque igne corusco
Sulfura libauit: nam sulfura turris habebat:
Extulit in cælum flammas, totamq; per vrbem
Euomuit nebulas fumantia sulfura olentes.
Ista fuit ratio, quòd post ea bella secuta est
Deditio: Venetis communem instare ruinam,
Dum putat vrbs paulò ante istas mirata procellas.
Nam dominis vti externis opus esse putauit.
Tum quoque siue dolo, seu casu euenerit, illud
Tam miri nauale operis, quo nautica in vnum
Tot congesta locum stabulant, incendia damno
Affecere graui: nam magna ex parte redactum est
In cineres, toto patrum lugente senatu.
Additur his rostrata ratis, quæ multa Rauennam
Arma ferens pro Flaminiæ munimine terræ,
Non tulit iratum pelagus: sed turbine in horas
Irritante magis spumantem Nerea, tandem
Obruta in Adriaco ratis est Adriatica Ponto.
Hæc ea, quæ populos ita prostrauere labantes,
Et tantum Venetis superinduxere pauorem.
Hæc ea, quæ misere in spem Gallum, atque Alemanum
Persuasos secum superos in bella venire.
At Veneti postquam tam atrocibus vndique bellis
Se videre præsenti, totam solenniter vrbem
Lustrauere sacris pompis, precibusq; secundum
Legitimos patriæ ritus, moremq; parentum.
Sic vbi sancta pijs coluerunt Numina votis,
Continuò visa est aliquam fortuna salutem

 Pandere,

Pandere, & auxilium tacito promittere nutu.
Tum Pataui cœpere vrbem. Vincentia Marcum
Est confessa iterum, veteresque recepit habenas.
Rebus in aduersis non est mortalibus vllum
Præsidium maius, quàm sollicitare Tonantem
Supplicijs. nam sic Diui, qui regna gubernant
Omnia, suscipiunt caussas, & vota secundant.
Sic aliàs etiam Venetum respublica magnis
Est defuncta malis, & atrocibus eruta fatis:
Nam Pataui princeps olim Germanica regna,
Pannoniæ regem, Liguresq; exciuit, & omnem
Italiam contra Venetos: tum terra, fretumq;
Perstrepuit: vox per campos audita, per Alpes,
Martia, & armisono sonuerunt classica cantu.
Adria tunc tristi vidit Genuensia vultu
Carbasa, & inuitas substrauit puppibus vndas.
Stabat Marcus inops tracta ad calcanea cauda,
Et ductis ad tergum alis latitabat in alga:
Sed mox, vt Superos implorauere, suosq;
Religiose animos expurgauere, leuauit
Et caput, & caudam, & sublimes altius alas.
Tum Ligures captos apud oppida Clodia portu,
Naufragio, vt perhibent, clauso de industria ad Alti
Emporium Riui magno duxere triumpho.
Tunc mare pacatum: sparsæ per litora gentes
Tum festos egere dies. tunc traxit ab vndis
Marcus & in latas misit vestigia terras.
Victores igitur quicumq; euadere certant,

Auspicibus

Auspicibus Diuis vadant in bella, Deumq́;
Esse sciant solitum mentes prostrare superbas.
Incuruate caput Christo: reuerenter habete
Templa, sacerdotes, census, Romanaq́ iura,
Sunt tamen auctores, quorum sententia terras
Esse velit Veneto aduersas, pelagusq́ue tenendum
Consulat. hanc sortem Marco dare numina fantur.
Sic fore felices Venetos: sic posse tyrannos
Profligare omnes, qui lata per æquora regnant,
Si longinqua petant bellis naualibus arua.
Dum fugit autumnus, gelidisq́ albere pruinis
Incipit, insolitum, seu sors, seu prouida Diuum
Cura volens aliquid tali portendere signo
Attulerit, monstrum nostras adnauit ad oras.
Piscis enim, si piscis erat, quo maior in alto
Non fuit Oceano, decies porrectus in octo,
Vt fama est, cubitos, Lunensia venit ad arua.
Nam famis impatiens prædam de plebe natantum
Dum sequitur, dum præcipiti maria alta natatu
Permeat, ad litus magna se mole vadosum
Appulit, ac bibulas aluo compreßit arenas:
Nec remeare datum non sufficientibus vndis
Tollere pondus iners vteri sulcantis arenam.
Cùm nare tentaret, tergoq́ leuaret in altum
Æquora: piscator qui circum litora mißis
Retibus aucupio sese exercebat aquoso,
Mirabatur. vbi affixum cognouit arenæ:
Affuit, & tracto pedetentim in litora monstro

Vi multa nixuq; graui spectacula cunctis
Mira dedit populis, qui circum litora Lunæ
Palladijs habitant montana virentia siluis.
Bellua diffuso longissima tergora ventre
Distendens, erat horrori spectantibus. vlnis
Applicitis quosdam metiri immania membra
Vidisses: quosdam suspenso adsistere vultu
Attonitis similes: quosdam explorare volentes
Duritiem monstri exanimis contingere summo
Indice squarosum tergus, subitoque relabi:
Non erat hic pistrix, longa quam Perseus harpe
Dissecuit: non phoca fuit, quæ mugit in vndis
More boum: vitulumq; vocant à voce marinum.
Sed neque physeter, qui gutture sorbet anhelo
Æquora, & in puppes absorptas exspuit vndas.
Non balæna, graui Ionam quæ pertulit aluo:
Quæ visa est humeris lucos portare virentes:
Mirum animal, noua vel raris res cognita sæclis.
Immissis aderant trabibus qui pandere buccas
Compressasque laborarent disiungere malas.
Vix tandem sudando ingens valuere palatum
Tollere: suppositis fulcris panduntur hiatu
Ora cauernoso, dictu mirabile, in antrum
Gutturis obscuri populo spectante subiuit
Totus eques. tanto fauces patuere Barathro.
Multiplices monstro linguæ, quas credere falces
Fas erat incuruas, sic persuadente figura
Aduentantum oculis, &, qua prætendit acutam

Falx aciem, duris pendebat barba capillis.
Clunis erat, qualem sonipes, cùm tergore duro
Ad bellum vestitur, habet: non squamea terga,
Sed cutis obduræ corio nigricantia nudo.
Rictus erat, qualis suibus, porrectus in arctum.
Os minimè mordax, gingiua edentula, prædam
Deuorat, & viuam turpem deglutit in aluum.
Non alæ pecudi, non crus: sed pectore, ventre,
Et tergo in latum fusis: quæ forma lacerto est.
Strata erat in lato deformis bellua campo.
Quid verò genus id monstri, si monstra prophetant,
Venturum ostentet nobis mortalibus, ipse
Differet euentus rerum, quas afferet annus
Alter, & educto belli Mars arbiter ense.
Piscis hic, vt memorant hi, qui portenta fatentur
Significare aliquid magni, fuit illa sequenti
Per Lucense fretum classis, quæ apparuit anno.
Nam veluti nostras illo peruenit ad aures
Tempore, nescio qui Genuam turbare volentes
Nauibus armatis sunt illa ad litora vecti.
Sed Deus inceptis non adspirauit, & ille
Inualidus labor in tenues euanuit auras:
Nec vexata fuit tali res Gallica nixu.
Totus in auctores furor est conuersus, & hisdem,
Si Iafrede notes quo res peruaserit, ipsi
Sunt laqueis capti, quibus illaqueare volebant
Innocuos, oculis Deus omnia respicit æquis.

FINIS.

BAPTISTAE MANTVANI EXHORTATIO AD INSVBRES, ET LIGVRES, DICATA VIRO Amplissimo Iafredo Carolo, militi, Vicecancellario, & Delphinatus Præsidenti dignissimo.

MEns æterna, suo tantum quæ condidit orbem,
Numine, cum posset factam conuoluere molem,
Sola ministrorum nihil indiga, maluit huius
Tam vasti, immensiq. operis committere clauum,
Atque gubernandi caussis dare iura secundis.
Nec modò cœligenas, qui sunt sine corpore, Diuos,
Verum etiam nos mortales in tale vocauit
Officium, magniq́ue dedit consortia regni
Terrigenis etiam. sic est Deus omnibus æquus.
Hinc veniunt, qui res hominum moderantur, & vrbes,
Regnaq́ue Sidonio vestiti sanguine Reges.
Qualis in Idæa proles Europica Creta,
In Latio Numa Pompilius: si prisca reuoluas
Tempora, Saturnus, dubiaq. ab origine Ianus,
Ac similes alij, qui promeruere Deorum
Nomina defuncti tenebris, & in alta relati

Sidera,

Sidera, in æterno fulgentem lumine mundum.
Hi sunt in terris quædam quasi Numina sanctis
Legibus humanos formare potentia mores.
Inde fit vt felix, & fortunata vocari
Debeat vrbs, cui contingat sub principe iusto
Degere: fortunati homines, felicia regna,
Quæ viuunt sub rege pio. mortalibus isto
Munere nil possunt largiri Numina maius.
Rex bonus est commune bonum: commune flagellum
Rex malus est, vt Busiris, sæuusq́; Lycaon,
Et Nero terrarum exitium, mundiq́; venenum.
Sæcula quæ tantum laudant Saturnia prisci
Regis habent nomen: sub quo aurea floruit ætas.
Propterea vobis Ligures, quibus inuia subsunt
Æquora, & inculti nemorosa cacumina montes,
Gratulor, & tibi frugiferis Insubria campis,
Quæ longe lateq́; pates, quòd mitia tandem
Sub iuga depulso imperio venistis atroci.
Libertas est mite iugum, pro munere magno
Quale sub Augusto terris indulsit Olympus.
His tandem vobis, æqua modò mente feratis
Hoc tam grande bonum, nec vos antiqua simultas
In scopulos adigat, requies est parta diebus.
Scitis, & Italiam res est vulgata per omnem,
Quàm graue seruitium, durum, atque immane tulistis
Hactenus, & casus quos pertuleritis acerbos.
Dum modò vos premit ambitio regnare volentum
Contra iura: dolos dum vult auertere Arago:

Dum

Dum Venetus non fert fastumque, iramq́, minasque
Sfortiadæ. sic ora fremunt popularia, Mauri:
Errabatis vti naues in fluctibus Austro
Expositæ sine remigio temone magistro
Census, opes vestras, patrimonia tota tributum
Hauserat. exactor latrone rapacior ibat
Per vestras impune domos, regnabat vbique hæc
Improbitas, & erat pax ista nocentior armis.
Mitto pudicitiæ damna infinita. parentes
Indignis cogebantur coniungere natas
Cum mœrore viris, & erant lugubria tamquam
Funera, prostrato legum connubia ritu.
His Deus erratis cupiens occurrere, tantam
Hanc molem vestris hoc importabile pondus
Depulit ex humeris: nec vos succumbere passus
Cladibus his, aliud tranquillum, æquabile, sanctum
Imposuit sceptrum, Gallosque in regna vocauit.
Orabatis opem lacrymis: vt turbine nautæ
Deprehensi subito: cum iam sentina dehiscit,
Et labat horrendo ratis absorbenda Barathro.
Misit opem vobis Deus. exorastis Olympum.
In portum hunc tanta de tempestate redacti
Tranquillis gaudete animis, & ponite finem
Insatiabilibus votis, quæ improuida corda
Circumferre solent, & spe deludere inani.
Quòd si fortassis, dum Martia bella fremebant,
Res visa est onerosa nimis, non Gallica gens est
Accusanda, genus non est crudele vocandum.

Non leue cancer erat quod vos rodebat: agendum
Ferro erat, & flammis: non incantamine, & herbis.
Armorum hæc natura fuit. Bellona suopte
Ingenio semper grauis est, truculenta, minaxq́.
Ira Dei, Mars est; dictus cognomine Mauors:
Magna quòd euertat terra importunus, & alto.
Pygmæi breue vulgus, iners plebecula, quando
Conuenere grues longis in prælia rostris,
Sublato clamore fremunt, dumq́ agmine magno
Hostibus occurrunt, tellus tremit, Indica clamant
Litora arenarum nimbis absconditur aër
Omnis, & inuoluit puluis solemq́, polumq́.
Et genus hoc hominum natura imbelle, quietum,
Mite, facit Mauors pugnax, imane, cruentum.
Si fortaße greges ouium, leporumq́ tumultu
Armigero coeant, animoq́ue in bella ferantur
Mutua præcipiti: Dryades nemora alta subibunt:
Naiades in fontes: densa in dumeta Napææ:
Ocyus in montes rapientur Oreades altos.
Turbabuntur agri, preßis viridantia prata
Floribus arescent, & hiems erit omnibus aruis.
Gens Romana volens alias præcellere gentes,
Iustitia, pietate, fide, prudentia, & armis,
Non potuit tantis Martem frenare capistris,
Quin grauis, atque nocens socijs, nedum hostibus esset.
Iupiter atque Venus cunctis mortalibus astra
Mitia sunt. Mauors cunctis malus, omnia gaudet
Sternere. peccandi furiosa silentia Mars est.

Mars

Mars homines amat immites, in vulnera pronos,
Fronte truces, lingua audaces, animo impetuosos:
Qui neque Cocyti, nec Olympi Numina curant.
Nec Thyrsos vt Bacchus habet: sed acumine duro
Tela gerit spicata manu, non mitrat amictu
Tempora feminco, cristis & casside ahena
Fulgurat, & rigido fortes ferro induit armos.
Non iugat ad currum Veneris de more columbas,
Non iumenta Hecates: sed equos animantia corde
Magnanimo, qui contemnant sonitumq; tubarum.
Clamoremq; virum, & strepitum, quem feruida Enyo
Concitat, in bellum toto cùm se ingerit a su.
Vos ergo Insubres Gallum inculpare potestis,
Si Martem cohibere nequit. quod Martia Roma
Non potuit: quod nec Reges ab origine rerum
Vlli vmquam valuere, lic t clementibus essent
Et sine viro animis: Regum quæ maxima virtus:
Quî facerent Galli naturam & sidera contra?
Sæpe quoque à vobis belli descendit origo
Insubres, dum fertis opem, dum panditis vrbem
In sua regna Duci cælo indignante reuerso.
Id tamen est forsan scelus excusabile: quando
Non odio Gallorum actum est: sed amore fugati
Principis. vsus enim tam longi temporis istas
Miserat in mentem curas: nec ponere talem
Fas erat affectum subitò. qui tempore fiunt
Tempore discedunt habitus. dediscere amorem
Res grauis est. ita nos finxit natura, Deusque.

Difficile

Difficile est vtrumque igitur: compescere amorem
Scilicet, & rigido leges imponere Marti.
Durus vterque labor: venia quoque dignus vterque.
Vt vobis igitur parcant, vos parcite Gallis,
Vnaque gens estote animis. Phryges atque Latini
Tale sub Ænea celebrarunt principe fœdus.
Vnum estote genus, mixto quod nomine dicant
Gallitalos, vt Gallogræcos, & Samothracas.
Vt fama est Bardis conuincti Lingones vnum
Euasere genus, quæ Longobardo vocatur
Natio: ab his vestri quondam venere parentes.
At postquam positis furor hic elanguit armis,
Cernite quàm faciles in vestra negotia Galli:
Quàm bene consultum plebi, patribusq́; videntur
Nobiscum nati atque aliti. victoria fastum
Non peperit: paritas vitæ, concordia morum
Facta: nec à vobis fas est discernere Gallos.
Iustitiæ verò quanta obseruantia, legum
Quantus honor, quanta cum maiestate senatus
Ille sacer, cuius retinet Iafredus habenas,
In commune bonum vigilet, cognoscitis ipsi,
Et gaudetis opus vobis non esse potentum
Auxilio in caussis, qui nigrum in candida vertant.
Est victor, cui iura fauent. mirabile dictu,
Difficile inuentu, pulcrum & lætabile visu,
Est leuius regem, quàm legem offendere: tanto
Munere sunt terras nostris dignata diebus
Numina: tanta oculis tuimur miracula nostris.

Corruerent

Corruerant mores: exauctorata silebat
Illa vetus probitas, aditum quæ ad sidera fecit
Patribus antiquis, quorum delubra supersunt.
Nec veri respectus erat: petulantia habebat
Numen, & ante oculos scelera impunita per urbes,
Per fora, per primatum aulas errare solebant.
Parua loquor: scelera imperium, sceptrumque tenebãt.
At postquam visum est Superis submittere Gallo
Insubrum, Ligurumq; domos: rediere Solones
Extemplò: rediere Numæ: rediere Lycurgi.
Non aliter, quam post æstiua tonitrua, & vndæ
Præcipitis nimbum volucres à turbine pulsæ
In latebras rursum redeunt, & pascua lustrant.
Ante alios venere duo quasi sidera cælo
Lapsa super terram tenebris dare lumina vestris.
Alter qui leges, alter qui temperet arma.
Sunt leges Iafrede tuæ: tu iura ministras:
Tu regis æquatas lances, neque personarum,
Sed solùm meritorum habito discrimine, tamquam
Alter Aristides, inopum simul atque potentum
Rem geris, implicitus nec spe, nec amore, nec auro,
Nec quouis affectu alio, qui vertere posit
Iudicium, vel quo fiat violentia legi
Tu patrocinium miseris: custodia pacis:
Communis tutela boni. procul exsulat omne
Te censore nefas, & abit Lethea sub antra.
Tu velut Alcides vitiorum informia paßim
Monstra domas, & nequitiæ septemplicis hydram,
Centauros,

Centauros, Antæum, Erycem, Cacumq́ rapacem,
Hoc est, infrenos homines, clementiæ inanes,
Iustitiæ immemores, legemq́ue Deumq́ue perosos
Profligas, claudisq́ viam furialibus ausis.
Auspicijs Iafrede tuis sanctissima virtus
Nascitur, & crescit, viresq́ue assumit in horas.
Aruerat pietas sicco iam stipite: rursum
Sub te viuifico madefacta repullulat imbre.
Publica relligio, quæ conculcata iacebat,
Te cultore leuat conum in sublime comantem.
Tu regis Insubrum, Ligurumq́ negotia, tanto
Non impar oneri: tantæ tu auriga quadrigæ.
Ad tua Pierides veniunt conuiuia Nymphæ,
Ambrosiasq́ dapes adhibent, quas diuite campo
Hippocrenæis Phocis parit humida lymphis:
Quas Libethra tulit, durisq́ in montibus Ascra,
Pieriumq́ solum: nec non vicina Heliconi
Thespia, & Aonij montes: quas inclyta Pimple,
Et quæ Phœbeo nemori cognomina fecit
Grynia: quas Dirce, Stoa quas habet, atque Academi
Pascua: Apollineæ quas gignunt litora Cirrhæ.
His tua nectareis cumulant conuiuia donis,
Atque tuas omnes celebrat laudes Aganippe.
Vranie in primis, quæ contemplatur Olympum:
Quæ docet astrorum radios, quos accipit aër,
Et vehit in terras, & in omnia semina rerum.
Et Clio: cui fama subest, & gloria regum:
Quæ Heroum decora æternos extendit in annos,

Assyrios memorat reges, clara acta Scytharum, &
Quæ Persæ veteres exant lauere Tyranni:
Græcia, & Ægyptus: Romana & Punica bella.
Tu nocturna Pharos, cuius de vertice lampas
Ardet, & errantes lato regit æquore nautas.
Tu populis magnes, qui tempestatibus atris
Scire facit Syrtes, & saxa latentia Ponto.
In Labyrinthiacis tu filum ambagibus illud,
Thesea quod docuit cæcas exire latebras.
Accola te Rhodani desiderat, accola Rheni,
Accola Ticini. tua fama audita per orbem,
Allicit omne genus. meritis tu præmia ponis,
Et sub te virtus est fortunata. poëtas
Non sinis, vt solet hæc corrupti temporis ætas,
Exsecrari operas, & deplorare laborem.
Carolus arma regit, Caldi clarißima montis
Cognomenta gerens, soboles Ambasia, grandi
Indole vir: cui plena oculis prudentia, & Argo
Persimilis, circumspiciens longe omnia, regno
Apta gubernando: cui mens excelsa vigorem
Cæsareum spirans: animis formidine nulla
Victus, Alexandro similis: qui solus ab altis
Mœnibus armatos saltu se misit in hostes.
Sic facilis natura fuit, sic mitia cæli
Astra viro. talis genitali exiuit ab aluo:
Sic etiam puerum clari studuere parentes
Formare, & teneris sic est affectus ab annis.
Nec deforme animo per mille pericula corpus

Martia duratum: quali Telamonius Aiax:
Quali Pelides: quali Priameius Hector,
Et proles Iouis Alcides se in bella ferebant.
Ista tribus nuper satis explorata periclis:
Et cùm triste gemens videt feruere tumultus
Felsina Serranos, populumq; in bella ruentem.
Tantam vrbem, tam magnanimam, belloq; potentem
Non minus attonitam fecit, quàm Mummius Isthmō,
Et mare quæ duplex disterminat Acrocorinthum:
Quam Macetum regem Paulus: Didonia regna
Scipio: Laomedonteam Troiam, Oechaliamq;
Maximus Alcides. vti tum Cæsaris illo
Fas titulo, Veni, vidi, viciq́ue, fuisset.
Tam felix fortuna fuit. victoria Gallum
Tam celeri dignata ducem celebrare triumpho.
Tum quoque, cùm subito Ligur induit arma paratu,
Et coniurati venere in prælia montes.
Sed magis atque magis cùm descensura iugo sit
Alpibus Arctoas mouit Germania gentes.
Tunc Itali fremuere omnes varijs agitati
Consilijs, & erant qui belli incendia malent,
Et qui præferrent pacem bello, atque quietem.
Carolus in tanto bellorum turbine magnum
Induit Atlantem, cælo qui dicitur altos
Supposuisse humeros: grauiterq; frementia forti
Pectore sustinuit populorum murmura, & iram
Incendentem animos: ceu, cùm freta concitat Auster,
Sustinet erectos cautes Marpesia fluctus:

Firmanitq; vrbes studia in contraria pronas.
Sed neque te titulis Iacobe Triuultie possum
Heic fraudare tuis. cùm dux, qui Gallica castra
Duceret in valles Athesis Germanica contra
Agmina, turmatim ex altis volitantia saxis,
Quærendus multis hominum de millibus esset,
Te tanti fecere omnes Galliq́ue, Italiq́ue,
Quanti olim Graiorum vrbes Agamemnona magnum.
Te solum voluere ducem: quo bella magistro
Tam violenta pati, clademq; euadere possent.
Tu verò (virtus tam firma senilibus annis
Assuit) ætatem oblitus properanter in armos
Antiquum thoraca trahis, quo mille tulisti
Pugnando telorum ictus. complecteris hastam.
Quadrupedem corde elatum capita alta leuantem
Scandis, & in bellum turmas agis ære micantes.
Nec plus est Cæsar, nec plus est Hannibal vmquam,
Aut Marius, Cimbros illic qui sustulit, ausus.
Fama erat ex illis Rhenum descendere & Albim
Rupibus, & currentem vndis pernicibus Istrum.
Addebant aliqui Dacos, & Cimbrica castra,
Sarmaticosq; equites sumtis equitare pharetris
Italiam versus: terrorq; inuaserat omnes
Tantus, vt ex agris fugerent in mœnia villæ.
Iam Venetus trepidare altum, diffidere pugnæ
Ceperat, & percunctari, Fabiumq; imitari,
Frustrariq; mora tantos decreuerat hostes.
Tu firmasti animos, venientia fulmina contra

Direxisti acies, & in ipso signa locasti
Limine Teutonicæ gentis super inuia saxa.
Sic contriti hostes traxere reciproca tandem
Consilijs de pace habitis vestigia retro.
Tu verò ad Gallos rebus feliciter actis
Vndiq;, & in patriam victricia signa tulisti.
His itaque Insubres vestras rectoribus vrbes
Temperat, hac Gallus vos tempestate gubernat
Consilijs ducibusq; istis. quos credere fas est,
Si belli, & pacis præclara negotia cernas,
Tot Curios, tot Scipiadas, totidemq; Catones.
Nunc igitur, quando leges, & iura tuentur
Imperium, sancto populi sub principe florent,
Atque dies agitant festos: per compita saltant
Ciuiles vrbana chori: triuialia ruri
Mobilibus plantis certant ad præmia Nymphæ.
Heic locus est Genuæ casum memorare recentem,
Qui doceat regis clementia quanta Loisii,
Quantaue in aduersis animi præstantia rebus.
Castalides Nymphæ precor adspirate canenti,
Et date veridico rem gestam includere versu.
Vrbs, Genuam dicunt, sita curuo in litore vasti
Æquoris, Europam Libycis quod partit ab oris.
Vrbs terris, pelagoq; potens, quæ brachia quondam
Vsque ad Sauromatas, vsque ad Cypri arua tetendit.
Nunc quoque in Ægæo Chium tenet: Apennini
Partem habet à Varo longe vsque ad flumina Macræ
Porrectam. à Gallis vsque ad Tyrrhenida gentem.

Ipsa mari similis, fluctus quod surgere in altos
Sæpe solet: gaudet crebros excire tumultus.
Quòd si concordes agerent sine litibus annos,
Induti Venetorum animos, res publica maior
Non foret. Exercent odium immortale: sepulti
In rixis vires, & opes, & tempora perdunt.
Hos igitur paucis traxit furor ante diebus
In noua bella. patres populus submouerat vrbe
Caussatus fastum immodicum, moresque superbos.
Mœnibus exacti patres, ad regia tendunt
Limina, restitui in patriam propriosq; Penates,
Atque premi populum orantes tam imane furentem:
Namque opibus primum ablatis incendia in ædes
Miserat, & totam Furijs subuerterat vrbem.
Annuit his precibus Regis clementia caussam
Suscipiens, tantasq; parat componere lites.
Missi oratores igitur, qui flectere plebem,
Et sedare animos studeant, furta atque rapinas
Restitui, recipiq; patres in mœnia curent.
At postquam frustra multumq; diuq; monentem
Recta, videt seq; á populo falli, atque refelli:
Indignum ratus est tam immane relinquere, inultum
Tam crudele nefas, & non adsistere passis
Damna tot, & tam magna sui dispendia honoris.
Suscitat ingentes animos, & regia corda,
Vt leo qui longo latratu incessitur. ergo
Arma mouet, gentemq; parat frenare superbam.
His Ligur auditis, tanta est audacia cordi,

Vsque

Vsque adeo furor insanit, molimine magno
Accingit pugnæ, & certus non cedere cunctos,
Festinant munire aditus. urbana iuuentus
Cogitur, armatisq; ruunt in mœnia turmis,
Aëriæ rupes, & ab altis oppida saxis
Concurrunt: veluti quoties sub sidere Cancri
Soluitur aeris hiems, lapsi de montibus amnes,
Proxima præcipiti rapiuntur in æquora cursu.
Iamq; ingens erat in castris exercitus hostem
Exterrere potens. sed quid ratis orba magistro
Remigio, quamquam valeat, molirier ausit?
Dux deerat: quem si casu fortuna dedisset,
Longe anceps euentus erat. certaminis huius.
Non aderat Fulgosa domus, nec Adorna propago:
Factio quæ duplex Genuæ intra mœnia semper
Alternis regnare solet, populumque tueri.
Vt memorant Graium annales, Lacedæmone quondam
Mos erat iste. duæ gentes in mœnibus vnis
De solio regni semper certare solebant.
Belliger aërias iam rex transmiserat Alpes,
Italiæ in campos: vbi descensurus in æquor
Adriacum, flexo Padus it per pascua cursu.
Ex Italis sese Regi iunxere Salassi,
Totaq; fulgentes ducens Insubria turmas.
Atque vrbes, quæ nomen habent à monte Ferati:
Quas Padus à Borea, mons Apenninus ab Austro
Terminat. & Mutinæ princeps, qui mittit in vndas
Adriacas regni fines. tuque inclyta Manto

Virgilij natale solum: cui præsidet ingens
Bellorum ductor, nulli cessurus in armis
Franciscus Gonzaga Ducum caput Ausoniorum,
Hic operam nauauit in hoc certamine grandem:
Liuor abi, quantum Tydeus Cadmeia circum
Mœnia: Pelides Phrygij Simoentis ad vndam.
Ventum erat in vallem, quæ nomina ducit ab amne
Portifera, Genuæ & vasto loca proxima Ponto.
Hic magnis certatum animis, & sanguine multo
Abluit hos montes sæui violentia Martis.
Heic præclara ducum virtus, & fortiter acta
Ac duri laudem egregiam meruere labores.
Sed neque in his virtus tua Pallauicine periclis
Antoni sopita fuit: sed agebat Vlyssem
Consilio & lingua, quoties opus esset Vlysse:
Ibat in aduersos hostes, & agebat Achillem
Hastili & gladio, quoties opus esset Achille:
Et Regi officium vigil impendebat vtrumque,
Gallica vt accepit Proteus resonare per altum
Claßica, Tyrrhenas totum pecus egit in vndas,
Et virides, quæ rubra legunt corallia, Nymphæ,
Delituere diu subter caua Tethyos antra:
Tethyos, albentes nando quæ porrigit vlnas.
Tunc orbus ductore Ligur, cùm cerneret hostem
In foribus, iamque ad muros accedere Regem
Intrepidum, summo montis de vertice pulso
Præsidio, quid agat nescit. trepidare, suíque
Incepit tædere ausus, & ponere fastum.

Mittitur

Mittitur orator pacem, veniamque rogatum
Innocuæ saltem ætati, populoq; minori,
Et nuribus, senioq; graui. se in regia mittunt
Brachia: se dedunt Regi: regaliter omnes
Suscipiat, cum fletu orant, atque arma relinquunt.
Interea tristi prostrata Liguria casu
Luget, & atrati exspectant asperrima ciues
Imperia: vt subitò erumpens post fulgura fulmen
Exspectare solent nautæ, cùm turbine nigro
Sæuit, & iratum pelago tonat vndique cælum.
Missus vt exposuit populi mandata rebellis
Nuntius, afflictam Rex clementissimus vrbem
Ad sua prostratam vestigia cernere visus,
Visus & infantum voces audire, parentum
Singultus, populiq; omnis suspiria, & altos
Cum lacrymis gemitus, tensasque ad sidera palmas:
Languit, & pietas fecit placabile pectus,
Et prior in dulcem euasit truculentia vultum.
Rex Genuam vicit, vicit clementia Regem,
Et victor victus fuit. laudabile vtrumque.
At vinci pietate opus est diuinius: armis
Vincere regale est. victori gloria. victo
Gloria danda: minor victori, maxima victo.
Quæ leuitas vobis, quæ tanta insania vestra est,
Rex ait ô Ligures, vt compeleretis ad istos
Transmigrare locos á finibus vsque Britannis
Gallorum regem: qui vos pietate paterna
Prosequitur: qui vos veritus turbare reliquit

 Hactenus

Hactenus in manibus vestris mare, litora, & vrbes?
Verùm agedum. satis impensas moliminis huius
Pendere. sit populus quicquid peccauit inultum,
Parcimus ætati teneræ, populoque minori,
Et nuribus, grauibusq́ annis, & denique totam
Solui nus his hodie coram ductoribus vrbem.
Dixit, & adspectu subijt tentoria læto.
Adspice qualis in hoc animi moderamine virtus
Fulgeat: in priscis non est heroibus vllum
Par huic exemplum. Romana diaria volue,
Græcaq́. Romani nónne euertere Corinthum,
Atque Numantinas arces? Carthaginis illud
Tam sublime decus flammis vltricibus arsit.
Arsit & in Phrygia Priami domus, atque superbum
Ilium, & ardentis nocturna incendia Troiæ
Tangere visa polos, & lambere sidera flammis.
Nobilius certe est, & magnificentius vrbes
Vincere parcendo, quàm eradicare furendo.
Hi Celtis mores: hæc indulgentia Gallis.
At neque quod victam Rex ingressurus in vrbem
Inscriptum chlamydi generosum insigne ferebat,
Prætereo: quando id cunctis memorabile sæclis.
Ibant ostrati proceres, longoq́ equitatu
Læta suburbanos implebant agmina vicos:
In medio Rex victor equo sublimis in alto
Murice conspicuus, rutilanti splendidus auro.
Signabatur apum sparsim toga tota figuris,
Cumq́ue apibus regnator apum fulgebat in ostro

Pictus

Pictus acu, scriptumq́ notis epigramma Latinis:
Rex mucrone caret. quo significare volebat,
Rex pius & clemens qua mente intraret in vrbem,
Quòue animo debent populis conuiuere Reges.
Viuite felices igitur sub principe tanto
Insubres, Liguresq́ simul: neu quærite vestrum
Amplius interitum. sub Rege quiescite sancto,
Ponite præteritis iam finem affectibus: ista
Tempestate Deus vobis hæc ocia fecit.
Quòd si forte aliqui latrent, persistere in isto
Cardine res non posse diu: compescite linguas,
Cordaq́ue, & hanc alto curam permittite cælo.
Sunt quædam quæ quisque potest: vt scindere terram,
Mercari, curare domum. cælestia quædam
Sidera, & in rebus latitans natura gubernant:
Vt frondere nemus, campos herbescere, fruges
Maturare, gelu, ventos producere, & imbres.
Sunt quoque quæ populi poßint: vt condere leges
Castigare malos, & ponere præmia laudi.
Sunt quædam seruata Deo, quæ ponere solus
Et mutare potest: vt dispensare coronas,
Et reges dare, qui paci dominentur & armis.
Ponite mortales curam de regibus omnem,
Néue Dei officium nixu vsurpate superbo.
A Superis veniunt, quales humana videtur
Poscere conditio. labuntur ab æthere Reges:
Vt Saul & Dauid: nunquam sine Numine fiunt.
Quòd si contingat discordia regibus vnquam,

Quæ fuerit belli arbitrio dirimenda duobus:
Bella erat miles: priuata negocia ciues.
At neque Gallorum pudeat sub legibus æuum
Ducere, & imperio regis parere Loisi.
Gallia de primis immensi gentibus orbis
Vna fuit semper: Galli domuere Latinos,
Pannonas, & Gaios: Asiatica litora Galli,
Quos Galatas dicunt, pertransiuere fugatis
Inde Gomeritis: gens Gallo græca vocari
Cepit, & est Phrygijs regio contermina campis.
At vicina magis sæclo si tempora nostro
Vestigare velis: Gallos Hispanica regna
Inuenies à Gætulis à gente Libyssa
Asseruisse. siti bellis Orlandus in illis
Arruit, vt fama est. & erat tum Gallia sub te
Carole magnorum domitor fortißime regum,
Qui Magni cognomen habes: quod Græcia regi
Contulit Emathio, ciui Mauortia Roma:
Qui maris. & terræ bellando exterruit orbem,
Tu Longobardos, tu Saxonas, atque Triballos
Marte domas, læsam annixus defendere Romam.
Inuenies Pipinum etiam, genitore creatum
Carolo, in his oris longos regnasse per annos.
Galli etiam domuere Syros, domuere Sabæos.
Et Solyni illustrem regni gessere coronam.
Adde quod antiqui posuerunt mœnia Galli
Plurima in his agris: fuit heic quoque Gallia quondã,
Alpibus à gelidis vsque ad superi maris vndas.

Tu

Tu quoque quæ mediæ retines cognomina Lanæ,
Vt perhibent veteres, tua qui incunabula norunt,
Gallica es, & Galli tibi fundamenta dederunt
Iacta duos amnes inter: quorum vnus ab ortu,
Alter ab occasu labens tua terminat arua.
Regem autem de gente tua, de stirpe tuorum
Descendisse ducum fama est vulgata Loisum.
Ac iustè, quando est hæres, succedere regno.
Si verò, quantum valeat pietate, vel armis,
Quæsieris: non hac solum ditione, sed orbis
Imperio dignum inuenies. prudentia certat
Iustitiæ: grandes animos, & fortia corda
Vincere molitur virtus: cui nomina fecit
Temperies. adiuta istis quasi quatuor alis
Mens rapitur supra humanæ fastigia vitæ,
Et subit heroum fines: quos prisca vocabant
Sæcula semideos. cælestificatur in horas
Amplius, & Diuis sese immortalibus æquat.
Desine scrutari quæ magnificentia, qualis
Rellizio, & superos imitans clementia Diuos.
Expediam paucis: Regem coguntur in vnum
Quatuor, Augustus, Titus, & pater, & Traianus.
Cæsar vt edomuit Gallos, docuisse putauit
Se totum terrarum orbem: quia cuncta videbat
Cetera, si ad Gallos spectes, imbellia regna.
Quòd si Romanos quondam fortuna leuauit
Altius & Graios: hoc non obscurat honorem
Galliæ, & egregiam laudem: quæ in longa propagat

Sæcula

Sæcula se, & grandem ramos extendit in vmbram.
Hæc Deus in gentes dispensat dona vicißim
Vt libuit, non pro meritis. quid Persia quondam,
Quid Scytha, quid Medus meruit? quid Barbara Memphis
Dedita Dis Stygijs, subiecta procacibus vmbris?
Quid meruere Gothi, gens illaudata? quid Hunni,
Vandali, & atroces Mauri, infrenesq́; Sueui?
Regnauere tamen. sic alternantibus astris
Res hominum, rerumq́; vices: nec quærere caussas
Fas alias, regit exlegi Deus omnia nutu,
Et cælo, & terris lex est diuina voluntas.
Est aliud, quod vos opus est aduertere: magni
Quandoquidem res momenti est, & mente sagaci
Perpendenda, bonos perimat ne incuria mores.
Ausoniæ gentes, verum mihi dicere fas sit,
Natura diuisæ, animis in litibus omne,
In rixis, bellisq́ue trahunt ciuilibus æuum.
Infensi Venetis Ligures, Insubria Tuscis,
Tuscia Campanis, Latio Campania, Daunis
Græcia magna, Vmbro Samnis, Picentibus Vmbri.
Vrbs vrbi, vicus vico, gens æmula genti:
Et domui domus, & nurui contraria socrus.
Mille simultates vna intra mœnia certant.
Nec sedare animos, nec ducere fœdus in vnum
Vlli hominum fas est: odia immortalia regnant,
Atque homines pariter dominandi ardore feruntur,
Vsurpantq́; magistratus, fiuntq́ue Tyranni,
Iuraq́; regnandi caussa regnare decorum

Esse

Esse putant: sancta hæc docuit stratagemata Cæsar.
Hanc quoque Lethæam patitur Germania pestem.
Scinditur in partes: studia in contraria turpi
Dissidio rapitur: nec sentit currus habenas.
Hinc opus est illos aliquo grauiore teneri,
Ac subigi imperio: nec libertate potiri:
Quæ vitio gentis corrupta, licentia paruo
Tempore fit, pariens cædes, incendia & vsque ad
Templorum venit incestum, domuumque ruinas.
Altera conditio Gallis præstantior: omnes
Deposito regnandi animo concorditer vnum
Suscipiunt Regem: parent concorditer vni:
Sicut apes, quas humanæ natura creatrix
Finxit in exemplum vitæ. nam quæ sua regum,
Hoc ratione carens animal, reuerentia monstrat,
Quod nondum pleriq; hominum didicisse videntur.
Ast hic apud Gallos mos obseruatur ad vnguem.
Nec quid seditio, quid sit discordia norunt.
Adijce quod nulla est gens relligiosior. omnes
(Non ignota loquor, nemo est qui nesciat) omnes
Mâne susurrantes tremulis altaria labris
Circumstant, & emunt auro libamina multo:
Quod nostri ridere solent, & pendere parui,
Vt qui sacra minus delubra, & Numina curant.
Vos ergo Ausonij, quos vel disglutinat vlla
Factio lethalis, vel momentanea semper
Commissura ligat, Deus omnibus arbiter æquus,
Vos inquam, velut infantes dedit erudiendos
Gallorum

Gallorum generi, vobis exempla daturo
Optima viuendi, fastumq́, odiumq́ domandi,
Ac maiore Deum studio, Superosq́ colendi.
Qui faciunt pluris Superos, diuina Deumque,
Mortales alios debent præcedere, leges
Ferre, magistratus legere, & regnare per orbem.
Est etiam quod non debent aduertere tantùm
Ausoniæ gentes: verùm & Germanica regna,
Et quicumque sacrum tetigerunt vertice fontem,
Turcorum impietas nubes Acherontis opaci,
Quæ duce Nestorio quondam Nabathæa per antra
Exijt, æternis vt solem inuolueret vmbris,
Debet agi Stygiam in noctem, nigrumq́ sub Orcum.
Dorica gens implorat opem: Byzantia luctu
Mœnia significant, cum Trapezunte dolorem.
Hæc ea, quæ nostris sunt vsurpata diebus:
Quæ verò fraudem antiquam, veteremq́ rapinam
Sunt perpessa: gemunt altum, Genijq́ue locorum
Sollicitant Superos pro libertate suorum.
Magnus ab Assyrijs auditur ab vsque Damasco
Clamor, & à tota sacri regione sepulcri:
Clamor ab Armenijs, à Medis, à Nabathæis:
Clamor ab Ægypto: renuunt ea regna teneri
A Machometeis, cupiunt ad vera reuerti
Numina, & auxilium nostris à Regibus orant.
Nostri autem Reges populis rixantibus omne
Tempus, vt exstinguant bella hæc intrinseca, perdunt.
Sic sparguntur opes: sic vis elabitur omnis.

Grande

Grande nefas opus hoc sanctum, quod pendere nostro
Debent regna Deo, studijs tardare malignis,
Priuatis turbare odijs, obstacula tantis
Obiectare bonis, seseque opponere Christo.
Tanta haec improbitas, tanta haec insania firmat
Rem Machometeam, Stygioq; inseruit Auerno:
Cui studium latè Turcorum extendere gentem.
Nostrorum quoties Regum audiuere tumultus
Bella Cappadoces, Phygij, Cilicesque, Syrique,
Atque alij, quibus impietas Machometica cordi est,
Exsultant: sibi promittunt tutissima cuncta.
Non secus ac pecudes, quae tum securius agros
Pascuntur, cum forte lupos in mutua bella
Aduertere rapi: nec agendae incumbere praedae.
Cùm nos arma premunt, rident ea Barbara regna,
Votaque suscipiunt, Superosque impensius orant,
Vt nostrae lites aeterna in saecula tendant.
Regum autem, quibus haec magnae prouincia molis
Ingruit, hic primus: cui sunt latissima regna,
Cui fidei Zelus, cui tanta opulentia rerum,
Cui Deus & caeli sunt omnia sidera praesto.
Hunc igitur vexare nefas. cum Caesare tandem
Et reliquis, quorum Christus praecordia tanget,
Bella haec ingenti claudet suscepta triumpho.
Sacrosancta canunt nostrorum oracula vatum
Venturum ex Gallis regem, qui nauibus altis
Nauiget in Syriam, Solymasque adscendat in arces
Victor, & asserto statuat noua regna sepulcro.

Est alius languor, quo res Romana laborat.
Haud minimum. Nam temporibus generalia certis
Concilia, vt leges perhibent iteranda, videntur
Desita, & omnino nostris exstincta diebus.
Hæc autem sancti patres celebrare solebant
De fidei rebus, de relligione loquentes,
Deque reformandis toto mortalibus orbe.
Vt cessit labor iste, malis data moribus ampla
Ianua, & ingresso facta est ecclesia Ponto
Atra palus, vbi nant angues, vbi rana coaxat.
Fac redeat mos iste: simul collapsa redibunt
Priscorum decreta patrum: sanctissima vitæ
Disciplina. velut pratum, quod temperat vnda
Opportuna, feret frugum incrementa bonarum.
At quia tam latè regnat discordia, tanto
Tempore, dum reges aduersi regibus, vrbes
Vrbibus, incendunt bellis flagrantibus orbem,
Concilijs non est istis locus: altera mentes
Cura trahit nostras, quæque esse potissima debent,
Vltima sunt studia, atque modis eludimur istis.
Heu damnum fidei graue, & irreparabile: Christi
Dedecus incurrit tam detestabile regnum.
Huic operi pulso tandem Mauorte vacandum.
O populi, ô reges, retro sublapsa refertur
Cymba nimis. Christi domus inclinata ruinam
Significat. primæ tanta sub mole columnæ
Iam cedunt oneri: nec sustinet ostia cardo.
Vos autem Insubres animos componite: pacti

Indulgete.

Indulgete. bonis quæ fert iustissima tellus,
Quæ Deus impertit, sancto sub Rege fruendum.

FINIS.

BAPTISTAE MANTVANI AGELARIORVM LIBRI SEX,

AD CONSALVVM FERDInandum Agelarium, ducem inuictissimum.

LIBER I.

OMnia quæ volucri fugiens vertigine mundus
Circuit (omnipotens ita res discriminat Auctor)
Accipiunt mortalem habitum, sensimque fatiscunt.
Hæc ea quæ à primo cæli labentia motu
Tempora mensurant, & quæ sua terminat ætas.
Si tamen inspicias rerum incrementa nouarum,
Tam validum dum crescit opus, genus omne futurum
Immortale putes, & nil debere sepulcro.
Hinc fetura recens ignara volatilis æui,
Et spe elata, cauas Plutonem extendere fauces
Non videt: ac vitam ad Manes iter esse sepultos.
Ast vbi iam fortes sobolem prouexit ad annos,

Extemplo mutata grauem natura nouercam
Induit, atque odijs prolem insectatur adultam.
Deperit ex vultu roseus decor: aspera sulcat
Ruga cutem: fuluo quondam coma concolor auro
Accipit inualidæ canos insignæ senectæ.
Nec tamen est cunctis eadem mortalibus ætas.
Nam Deus in lucem cùm res produceret, æuum
Protulit & tempus. dedit immortalibus æuum,
Ambrosia innectens illi caput, atque amarantho.
Occiduis tempus, diuisum in sæcula & annos,
In menses fusum atque dies: quod imagiue numquam
Cernitur integra: sed pars abscondita semper
Quæ sequitur: quæ verò abijt, vestigia tamquam
Somnia quarundam rerum peritura relinquit.
Et subiecta tribus fecit mortalia Parcis.
Sunt quæ stare diu neget Atropos. ista seuero
Mors atrox premit ingenio, raptimque sub vmbras
Corripiens elementa diu coeuntia soluit.
Id flores herbæque docent, quas parturit æstas:
Quas abradit hyems glacialibus aspera ventis.
Sunt medium sortita modum, quæ mitia fata
Esse diu, pluresque sinunt se extendere in annos:
Quale genus fruticũ: quale est pecudumque, hominumque,
Et quæcumque natant vada cæco abscondita Ponto.
Sunt quibus ætatis dederint longissima Parcæ
Tempora concordes: qualis vita illa parentum
Ante maris primam illuuiem, cùm sera propago
Mirabatur auos, & anus tot sæcula natas:

Ceu veteris regna illa Nini, quæ protulit vxor
Longe vsque ad fines armata Semiramis Indos.
Vt Romæ imperium, quod adhuc, licet imbecillum
Atque exsangue, manet, bis denaque sæcula vincit.
Diui immortales, Deus immortalis, & ipsum
Immortale Dei cælum domus, axe citatum
Perpetuo, æternisq; polis sine tempore fertur.
Progenies nonnullæ etiam transmittere semen
In longos potuere dies, rerumq; videre
Occasus ortusq; alios aliosq; ruinas
Regnorum, antiquas vrbes concedere fatis:
Ebullire alias: terrarum motibus amnes
Hos cessare, illos nasci, mutata profundi
Litora. tanta ferunt æterno sidera cursu.
Vsque sub infelix Maxenti Cæsaris æuum
Se tulit annorum locuples, ditißima vitæ
Gens antiqua Lagi, Pharias dominata per vrbes.
Laomedonteæ soboles Priameia gentis
Vsque ad regna Titi longam extendisse senectam
Dicitur, & molem immensam cumulasse dierum.
Gens vetus Æneadum finem sortita, Nerone
Ad Stygios amnes, & ad infima Tartara pulso,
Fertur, vt excussa lauri nemus aruit vmbra.
Vna ingens domus heroum Lacedæmone nata,
Passa iram fortunæ omnem, passa omnia cæli
Quæ sunt cruda viris atque inuida fortibus astra:
Qualia quæ magnum Alcidem, quæ Bellerophontem
Æsonidemq;, Ithacæq; ducem tot casibus actos

Attriuere diu: supereſt, & clara potenſque
Floret adhuc miſſa Europam propagine in omnem.
Fundamenta illi ſic inconcuſſa, pedemque
Iam ſolidum magni ſtatuit Dominator Olympi.
Me longæua virum recolentem ſæcula, & annos,
Ac generis pæne æterni longa inclyta fama
Tot decora, & titulos paucis memorare volentem
Tu rege, qui ſancto facis ac regis omnia nutu,
Summe pater. nec enim fas eſt ſine Numine talem
Ire viam, & ſulcare breui vaſta æquora cymba.
Et quamquam valeant à te hæc aliena videri,
Vt pote quæ infami ſub relligione Deorum
Facta. ſub inceſti Iouis infelicibus annis:
Tu tamen Auctor eras, moderãs terrã, æquora, & aſtra,
More tuo, terriſq; ſinens illudere Manes.
Nec labor oblitus laudum nouus iſte tuarum eſt.
Namque vbi tempus erit rebus miſcere profanis
Sacra, tuum numquam decus immortale ſilebo.
Non ego Phœbeus vates, nec Delphica noui
Limina, nec tripodas, nec puluerulenta recepi
Ex nigris reſponſa adytis. ſequor ipſe triformem
Pane litans vinoque Deum, cæloque Tonantem,
Ad Chriſtum Stygio Muſas ab Apolline duco.
Sparta vetus, terræ Pelopis pars magna, Laconum
Regia, quo quondam famæ ſplendore per orbem
Claruerit, neſcire nequit qui legerit acta
Inclyta Græcorum, magnæque incendia Troiæ,
Ac res Thebanas, & clara Agamemnonis arma.

Fama

Fama refert Agesilaum de sanguine magni
Herculis, in toto qui monstra coërcuit orbe
Deriuatum: illic circumstantesque per oras
Imperium tenuisse olim, primosque tumultus
Sustinuisse ducum Persarum in Græca ruentum
Littora per Lelegas, Halicarnassensiaq; arua.
Ipse etenim Graios animo prudentia & ore
Præcellebat, vti volucrum regina columbas:
Vt leo Marmaricus reliquarum armenta ferarum.
Huius regna armis, opibusq; potentia longo
Tempore, fortunæ tandem subuertere visum est.
Et quamquam alternis duplex regnaret in vrbe
Factio, ab Alcida tamen vtraque venerat vno.
Atque eodem geminæ exierant de sanguine partes.
Sic cœptis inuenta via est. Rex inclytus armis
Antigonus, post Magni obitum Macedonica adeptus
Sceptra graues iras contra Lacedæmona claram,
Et Galatas sumtis bellando exercuit armis.
Spartanis infensus erat: quia gloria semper
Inuidiosa malas mentes, & liuida acerbat
Corda hominum, quibus est virtus aliena flagellum.
At Galatis: quia præcipiti temeraria nixu
Ausa erat Emathios ea gens incurrere fines,
Contriuitq; vtrumque genus. qui cladibus illis
Functi euaserunt: sedes mutare coacti,
E patrio fugere solo, freta lata secantes
Per Libyæ fines, per regna Asiatica fusi,
Vt fortuna tulit, ventoq; obnoxia Tethys.

Tunc Agesilai duplex de gente propago
Spartanas curabat opes, & regna, Cleomnes
Et Leonicus: ab his & pax, & bella duobus
Pendebat. maior natu capta vrbe Cleomnes
Fugit in Ægyptum, mortemq; incurrit acerbam:
Sicut & oppressus fato Pompeius iniquo.
Alter vt Ausoniam peteret sua carbasa ad Eurum
Soluit, agens profugos peregrina in litora ciues.
Nam plerique viri captæ ex primoribus vrbis
Elegere pati potius cum principe iusto
Exsilium, quàm turpe iugum tolerare sub hoste.
Vixque Corinthiaco classis depulsa Lethæo
Cœperat ire viam, cùm lapsa per æquora cymba
Litore ab Ætolo, magnis clamoribus orat
Reliquias Macedum Gallos, qui rura tenebant
Proxima litoribus, recipi, latumq; per æquor
Transferri quocumque velint sors, Numina, & astra.
Mox igitur casus moti paritate Lacones
Frenarunt classem, missaque ad litora puppe
Accipiunt miseros, iterumq; prioribus Euris
Carbasa dant. & iam classis cursu acta secundo
Transierat Patras, vicinaq; rura Triunti:
Tunc acies vertens ad Chaonis arua Nicanor,
Vt nitidos montes, & summa Ceraunia vidit
Nullas ferre iugis nubes: gaudete Lacones
Protinus exclamat: sine tempestate silebunt
Æquora, feliciq; diu gaudebimus aura,
Hic puer ad Persas Sparta translatus & Indos,

Vt

Vt sua fata ferunt homines, arcana magorum
Edidicit: factus mantes, non aëra solùm
Nouerat, ast linguas etiam Diuum, atque volantum:
Qualis Tiresias, qualis fuit Amphiaraus.
Cecropijs autem Polemon versatus Athenis
Inter Socraticos, & rura academica cernens
Æquoreos fluctus placido gestire sub Euro,
Et quodam veluti claudo proserpere gressu:
Ecce ait ô comites, salis inconstantia sortem
Humanam fert ante oculos. vt pellitur vnda
Succedente prior, nec habent freta lubrica pacem:
Sic labor exemplo sequitur sine fine laborem,
Nullaque luctificis transit sine casibus ætas.
Sic ait. inuitati istis Gallusque, Laconque
Præloquijs ora in varias soluere loquelas.
Prosperitas maris, & cæli, rerumq; nouarum
Quas volucri via cursu aperit, spectacula mæstos
Exhilarant animos: memorant genus Æacidarum
His solitum regnare agris, Helenią; receptos
Hic comites olim post victa incendia Troiæ:
Andromaches narrant populis fecisse Molossis
Nomina, progeniem, Dodoneasq; columbas,
Quæ hospitibus responsa ferant, quercusque loquentes.
Tunc sic Herculeus fari Leonicus, & omnes
Incipit hortari socios, ac talibus infit.
O comites, cùm vos animum subit esse Lacones,
Ac Spartæ genitos: vbi fert ingentia virtus
Corda ipsis etiam nuribus: contemnere casus

Vos reor aduersos, atque infortunia ferre
Fortiter inuictisque animis, ac more parentum:
Dulce tamen quid sors aliis quoque gentibus olim
Attulerit meminisse: nouum ne forte putemus
Quod fortuna viros peregrinum inuisere mundum
Magnanimos adigat: vetus atque ab origine rerum,
Quando recens hominum tellus animata recepit
Effigiem primum, sors hæc peruenit in orbem.
Namque aliæ ex aliis gentes regionibus ibant
Quo sua fata dabant, nati sub montibus altis
Armeniæ (nam rura homines habitasse feruntur
Illa prius) Nili ad ripas, ad Cyniphis amnem,
Ad vada Mæandri, prope Thermodonta locabant
In nuda tellure Larem, circumque ferebant
Pignora connixæ sitienti in puluere matres.
Nulli certa domus. patria in tellure sepulcrum,
Nataliue solo nullis erat: vltima semper
Cura sepulturæ, cùm mors incumberet ori.
Maxima terrarum pars desolata, nec vlla
Mansuefacta manu, sola atque ignota fuisset,
Ni soboles heic orta alias migrasset in oras.
Præsertim postquam montes absorbuit altos
Antiquo pelagus sub Deucalione profusum:
Siue sub Ogyge, qua tempestate marinos
Latius extendit fluctus Neptunia Doris.
Tum sobolis partem mox vt venisset ad annos
Pubis, vt implerent terras & inania rura,
Mittebant noua quæsitum sibi regna parentes.

Tum

Tum ratibus tentare fretum, perdiscere ventos,
Obseruare polum, stellis imponere nomen,
Exsiliumq; pati genus est mortale coactum.
Conditio communis ea est: non nascimur vni
Aut Spartæ, aut Asinæ. terrarum nascimur orbi,
Terrigenæq; sumus: tellus patria omnibus vna est.
Thebani venere Tyro: Sidone profecta est
In Libyam Dido: Solymos Babylonia misit.
Maßilij Phocense genus. quibus aspera Pisæ,
Elidéue est alijs melior fortuna sub astris.
At quia vicini saltus, vbi fama volucres
Esse Ioui sacras, scitari oracula sanctum:
Et nobis fatale solum patriamq; futuram
Discere: flectendos Epiri ad litora cursus
Censeo, & à magnis sumenda exordia Diuis.
His dictis animati omnes, clauumq; magistro
Inflectente latus leni ratis obijcit Euro,
Et qua tuta vadis via, terræ allabitur altis.
Pone legunt aliæ puppes, prorisq; teguntur
Litora. continuo Galatæ & Spartana iuuentus
Prærapido in steriles saltu effunduntur arenas.
Protogenes, cui longa quidem si videris annos,
Firma tamen, nec adhuc vires oblita senectus,
Vnus erat comitum, miles bonus ore manuq;.
Ipse locos omneis quondam lustrauerat: ipse
Viderat & Tomaron: Tomaron, cui viscera lympis
Humida perpetuis, & fontibus inclyta centum.
Sæpius acceptum bella inter Persica sortes

Venerat

Venerat huc patria orator Lacedæmone missus.
Hoc duce cum paucis rupem Leonicus in altam
Scandit: vt in summos æquata cacumina cælo
Euasere apices: oculis legit æquora longe
Versus ad Auroram, patrias qua liquerat oras,
Et quamquam exsilium virtus heroica grandi
Mente ferat, pietas tamen intima pectora pulsat.
Terram animo voluunt, bimares quæ tendit in vndas,
Persimilem folio platani, caua litora propter,
Et sæpe in sese finibus redeuntia crebris.
Quo nequeunt oculorum acies attingere: pergunt
Vota virum, spectantq́ animis ardentibus omnem
Spartam, vrbesque alias. recolunt caput Acrocorinthi
Cyllenen, & Parthenium, longeq́ Maleam
In freta currentem: Scyllæ de nomine dictum
Scyllæum, qua fama refert ad limina Ditis
Esse per antra viam nigros adeuntia Manes.
Hyrminæ meminere iugum: meminere propinquum
Taygetum Spartæ: cuius pendentia in vrbem
Saxa ferunt olim grandem traxisse ruinam.
Omnia luminibus, quasi sint subiecta, tuentur
Mente loca, & notæ cælum regionis adorant.
Sic ergo affectis patriæ dulcedine terræ
Ora madent fletu, surgunt suspiria ab altis
Pectoribus, patriamque iterumq́ iterumq́ salutant.
Mox iter vmbrosam in vallem declinat opacum
Per nemus ilicibus densum, perq́ inuia lustra.
Iam subeunt quercus siluam Iouis: vnde volucres
Respondere

Respondere solent. hæc sunt quæ quærimus, inquit,
Protogenes nemora, & magno loca sacra Tonanti.
Omnes extemplo sacris proni oscula figunt
Quercubus, & voce hac Numen Leonicus adorat.
Iupiter omnipotens, quo cæli sidera nullum
Numen habent melius: tanta infortunia postquam
Ferre iubes, & vis aliena in regna Lacones
Ire tuos: æqua exsilium mente omne feremus:
Sed tamen extorrum miserere precamur, & oras,
Quo nos fata vocant, profugis ostende, viamque
Da facilem: da sancte Pater: tua sola sequemur
Auguria, &, qua nos dederis consistere terra,
Templa æterna tibi, & sollennia sacra dicabo,
Sæcula quæ nostri seruent in longa nepotes.
Huc ades, inque auium sanctas illabere mentes.
Sic ait. Ecce fragor volucrum per inane volantum
Ingruit, alarum plausu strepit aura, subintrant
Iam nemus, & vox hæc per lucum audita silentem.
Magnanimi ciues Pelopis saluete Lacones,
Tuq; nepos nostri Alcidæ Leonice Deorum
Progenies: patrio quamquam de litore pulsi,
Non tamen inuisi Superis. tibi fata secundum
Dant iter ad Gallos: Galatas ibi sistere mando,
Et patrio residere solo: transire Pyrenem
Hesperiam cum gente tua te sidera cogunt.
Vade alacris: statues illis regionibus vrbem
Haud minimam: tua posteritas fœcunda virorum
Visura Oceani fluctus, visura Britannos,

Visura Italiam: magnæq́; simillima visi
Radices missura procul ramosq́; comantes
Nomen aui referet: vulgoq́ue vocabitur olim
Semen Agelarium, cognomina clara per omnem
Hesperiam, qua fuluo vndam Tagus inficit auro:
Clara per Italiam, Gallos domitura, Calabros
Defensura Lares, & regna Neapolis olim.
Ite, & fatales dextro Ioue quærite terras.
Hæc vbi dicta, refert grates Leonicus, & ore
Ad volucrum voces & opacæ culmina siluæ
Verso ait. ô magnum sacra quod in alite Numen
Audio: iam nullum nobis amissa dolorem
Sparta feret, quando tua summa potentia certam
Spondet opem. quidquid dederis, Lacedæmone nobis
Maius erit: melior nobis mille vrbibus vnus
Iupiter: ô profugam Genitor ne desere gentem.
Hæc ait, atque viam carpunt ad litora læti,
Atque alacres: sociosq́; docent oracula Diuum.
Mox sumtis de more epulis, ducentia noctem
Sidera languenti presserunt lumina somno.
Lucifero surgente dies albescere ab ortu
Cœperat, & clauso Boreas successerat Euro.
Se accingunt operi nautæ, & concorditer omnes
Vela trahunt, faciuntq́; pedem. nauarchus Aristo
Neptunum, & ventos, & sidera doctus, in alta
Puppe sedens inter Lilybæum & Punica regna
Vertit iter, fluctusq́ue equitant Aquilone sereno.
Ecce procul, quantum se acies extendere possunt,

Igneus

Igneus apparet per prima crepuscula candor,
Flammicomumque iubar. proceres ad lumina versi
Plurima coniectant: sunt qui Lunam esse cadentem,
Cornua quæ nondum duodeno impleuerat ortu:
Sunt qui fatidico dirum fulgore cometam
Affirment. ignes alij magis esse putabant,
Quos solet ad caulas vigilans accendere pastor.
Talibus attentas adhibens sermonibus aures,
Vt tandem inualido vidit contendere nixu:
Illi ignes nauarchus ait Dux magne Laconum,
Qui procul ad dextram rutilant in nubibus, Ætna est:
Ætna dies noctesque ardens. spectacula Pontus
Nulla magis miranda offert: in finibus ingens
Mons Siculis apicem leuat vsque ad sidera, & intus
Æternum ex imis voluit fornacibus ignem.
Illinc ad Stygios amnes, ad Tartara fama est
Ire vias: illic Manes audire fatentur
Indigenæ: rapta est illinc Proserpina ad Orcum.
Heic Erycem vester genitor Tirynthius olim
Strauit. Eryx erat immani graue corpore monstrum.
Strauit, & Herculeam, famæ si credimus, vrbem
Condidit, vt regnum heic domus Heraclea teneret.
Nec solum hæc Siculis insunt miracula terris.
Illic Cyclopas quosdam, genus ore tremendum,
Vnoculo, cædis sitibunda animalia nostræ,
Inuenisse olim profugus narratur Vlysses.
Hi nisi membra ferant atra & procera, Gigantum
More, sati inter gryphes erant Scythicos Arimaspi.

Sunt

Sunt quoque qui memorent vstos Iouis igne Gigantes
Illic viuere adhuc, & sub tellure sepultos
Cùm tentant mutare latus, iuga & arua mouere:
Cùm spirare volunt, ignes accendere in Ætna.
Est breue, quod Siculos Rhegynaq; littora partit,
Æquor, in angustas fusum magno agmine fauces:
Sed graue naufragijs, monstrisque infame duobus.
Illinc Scylla canum latratu infesta carinas
Corripit in cautes, mersasque sub æquore rursum
Euomit: ac procul eiectas aduersa Charybdis,
Si maris exspirat fluctus, longe eijcit inter
Luctantum fremitum vndarum: si glutit aperto
Ore fretum, sorbet, vastæq; voraginis antro
Claudit, & integras rapit vsque in Tartara puppes.
Territus audito terræq; marisque periclo
Heu fugito, Chærippus ait, tam horrenda magister
Monstra precor: procul à Siculo preme litore clauum.
Di læui, Manesq; mali regna impia perdant.
Altior in sextam iam Sol peruenerat horam,
Prorupit cum verba iocans in talia ductor.
O comites fama est Superos accumbere mensis,
Et curare dapes, & nunc Ganymede ministro
Pocula, quæ quondam Iunonia miscuit Hebe,
Exhaurire Iouem, & cœtu gaudere frequenti.
Nos quoque mortales fas est exempla Deorum.
Magna sequi, & positis ire in conuiuia mensis.
Sic ait. extemplo famuli pœnus omne per altas
Expediunt puppes, fusiq; in murice & auro

Se

Se exhilarant fuso nautæ nidore per omnes.
Nec tamen interea sistunt iter: æquora prora
Scindit, & aura sinus onerans facit otia nautis.
Leucadiæ ex oculis rupes abit: Actia saxa
Diffugiunt: templa in nebulis sua condit Apollo.
Trans Adriæ vasta ora volant, fugiuntq́ vadosis
Infamem Sasena locis: vicina Pachyno
Æquora velificant: monti cognomina cælum
Pingue dedit, densáq́ grauis caligine nubes.
Apparent Libyæ montes, ceu nubila quædam
Plumbea. nauarchus famosa pericula Syrtes
Signat, & Arcadica dictos à virgine campos.
Hanc Graio genitore satam narratur Apollo
Compreßisse prius, mox alta in nubila raptam
Trans mare vectasse, & statuisse in montibus illis.
Monstrat & antiquas aras, quas fama Philænos
Construxisse refert inter confinia fratres.
Gallorum dux Celtus erat procerus, eburna
Cæsarie latos humeros vmbrabat, & ora
Candida: quem blandis affari vocibus orsus
Eudamidum princeps Grais astantibus inquit.
Maxime Gallorum ductor, quem fata peracto
Exsilio ad patrios cogunt remeare Penates,
Scire velim, nisi lugubres euoluere casus
Mens refugit, quæ sors (etenim sors omnia versat)
Vos tulit ad Graios, & tam longinqua coëgit
Arma pati, ac latum profugos errare per orbem.
Num victi bellorum aliquo fortasse tumultu,

Vt quoque nos, tam multiplices migrastis ad oras?
Sic Laco. tum cætu præstante silentia toto
Gallus ait, caussamq́ fugæ tali inchoat orsu.
Herculeæ gentis decus, & spes alta Laconum
Dulce mihi quæcumque iubes, non dicere tantùm.
Verùm etiam facere, atque pati. Nam sic tua virtus
Maxima de nobis merita, & de stirpe nepotum est.
Hi nostri errores, nostra hæc tam longa per orbem
Exilia, à nullo ducunt exordia bello.
Pax magis in caussa est: adeo fecunda malorum
Vita hominum, vt fiant non solum tristia, & atra:
Verùm etiam, quæ sunt bona præstantißima nobis,
Noxia, & euentu sint perniciosa maligno.
Nam dum pace omnis fruitur late vndique tellus
Gallica, tanta hominum soboles increuit, vt arua
Consita, & aßiduis cultorum exercita aratris
Pascere vix possent teneros cum matribus annos.
Propterea populis simul in commune vocatis
Concilium, missæ sortes, Diuisque litatum
Omnibus, & terga icta notis humana cruentis:
Consultæ volucres, exsta explorata per aras,
Et demum ex Laribus patrijs emissa trecenta
Millia trans Alpes, Italosq́ infusa per agros:
Arua quod illius magis esse feracia gentis
Audierant, brumæq́ue minus subiecta rigenti.
Congeries ea tanta virum, quia nulla per vnam
Copia sat poterat magnis dare sumptibus oram,
In partes diuisa duas: pars vna per Vmbros,

Atque

Atque per Etruscos, Tiberim, gentemque Latinam
Versus iens, circumsedit magno agmine Romam.
Regibus exactis solas pro principe leges,
Et consulta patrum liber Romanus habebat.
Fortibus heic bellatum armis: neu singula narrem,
Sola domus seruata Iouis, Capitolia molem
Immensam appellant, Tarpea in rupe sedentem.
Incendere vrbem Galli, spolioque potitos
(Sic alterna homines ludit fortuna) Camillus
Aggrediens prædam, captiuaque signa recepit.
Illi autem victi, atque inopes petiere Sicanum
Litus, & istorum pollens Dionysius armis
Ante fugam multa est terris molitus & alto.
Altera ad Illyricos iter ostendente volucrum
Augurio (namque augurijs gens dedita Galli)
Perueniens grandi armorum certamine victis
Pannonijs Istri gelidum consedit ad amnem.
Ast otij impatiens pubes durata sub armis,
In duo castra iterum, tamquam duo concita ventis
Nubila tempestatem, atram voluentia cælo
Mox abiens, petijt Rhodopen: per Thracia rura
Debacchata diu, nil non molita malorum est.
Brennus ad Aegæum ducens mare litora longe
Attica: & arua graui exitio vastauit & vrbes.
Belgius Emathiam penetrans, cui Solis ad ortum est
Thracia: ad occasum Veneto contermina Ponto
Illyris: ad Boream Nestus, Pangeaq; rura,
Pæoniumq; solum: Peneus Olympus ad Austrum:

Sæuijt, omne solum ferro populatus, & igni.
Quæ domuit terras, Asiam quæ vicit ad Indos
Vsque: iacet tellus Gallorum afflicta furenti
Turbine. sic hominum spes lubrica, & irrita vota:
Fortunæ instabili sic est rota mobilis axe.
Sors Brenno blandita prius, mutata repente.
Audierat Delphis Phœbi illa immania templa,
Immensis feta esse opibus: qua Gracia, & omnes
Europæque Asiæq; vrbes ad Apollinis antrum
Contulerant. Nam maiestas Fani illius ingens.
Auro igitur captus sacræque libidine prædæ
Castra mouet. dumque infausto nimis impius ausu
Nititur in montem, rupes Parnassia grandi
(Heu demens, cui vile potest genus esse Deorum)
Mugitu insonuit latè, & conuulsa ruinam
Castra super dedit ingentem, qua multa virorum
Millia, & ipse ferox Brennus sub molibus altis
Saxorum contrita animas egere nocentes.
Relliquiæ Gallorum omnes in castra coactæ.
Vna iterum facta fugere per æquora classe
Ad Phrygias, ac demum concordi fœdere iunctæ
Myzdoniæ Regi metam inuenere viarum,
Erroriq; modum posuere in finibus illis.
Hi sunt quos vulgus Galatas vocat, aspera bello
Progenies, stricto genus implacabile ferro.
Pars cui Pannoniæ cessit custodia, regno,
Nescio cur nisi quòd fatis impellimur, vltro
Neglecto in turmas coit, atque ambagibus acta

Multiuijs duce me vicit Triballica regna.
Portio parua tamen renuens vestigia ferre
Longius, ad ripas Istri tentoria fixit,
Constituensque Lares inter duo flumina sese
Scordiscam æterno dixit cognomine gentem.
Venimus Emathiam tandem, bellumq; inituri
Consulimus Diuos. cædem malefausta cruentam
Exsta canunt. Diuorum iras ita posse putantes
Placari, extemplo nostrorum in vulnera versi
Cædimus infantes: primos vlciscimur annos.
Sic nostri aduerso delusi à Dæmone sensus
Post immane scelus pugnam exordimur atrocem.
Antig nus victor. pauci, quos Iupiter illo
Traxit ab excidio, ferimur circum omnia dudum
Arua vagi vim Graiorum insidiasq; timentes.
Omnibus inuisi mortalibus, omnium egeni
Dardanios montes, Epirique inuia lustra,
Thessalicos saltus habitauimus. antra ferarum
Pro Lare: pro Baccho fontes: siluestria poma
Pro dape: nudi hyemes extremaque frigora passi.
Vt vos auditum est classem vsurpasse Lechæam:
Nescio quis nostras mentes Deus impulit, omnes
Litus ad Ætolum confluximus agmine facto:
Vt tua conspecta est classis, tuaq; agnita signa,
Misimus oratum veniam. prima ista reluxit
Spes miseris. tua nos longis clementia tandem
Liberat ærumnis, & ab imo educit Auerno.
Has animas tibi debemus, vitalibus auris

Ac sors læta tulit. verum mutata repente
More suo res in melius fortuna Latinas
Rettulit, & Tiberis contra hostem armatus Iberum
Vindicat amissas pulsis raptoribus vrbes.
Hesperij rursum, tamquam sua regna, carinas
Ingressi legere diu freta, nunc Aquilone,
Nunc Austro illusi: tandem tenuere Sicanum
Litus, & audentes animis bella altera contra
Trinacriam cælo, ac Diuis gessere secundis.
Namque breui rebus Siculis, regnoq; potiti,
A patrio Sicori nomen fecere Sicanum
Trinacriæ: quam nos Graio de more vocamus
Siciliam, mansitque datum per sæcula nomen,
Talia de Siculis, Siculis Spartanus in vndis.
Iam quater occasum Titan, quater egerat ortum,
Cùm freta Sicaniæ, sinuosaq; litora tandem
Egressis, mare Tyrrhenum vasta æquora pandit.
Detegitur latus Italiæ, quod respicit Austros,
Siue quod à prima sextam decurrit in horam.
Et pars illa prius, quæ quondam Græcia maior
Dicta: peregrinis gaudent sua nomina terris
Inuenisse, optantq; illud lustrare Lacones
Litus, & hinc latices Cereremq; & cetera longe
Opportuna viæ petere, atque agnoscere mores
Gentis, & antiquas Græci cognominis vrbes.
Ergo aliud radunt Siculum latus, alta ferente
Vela Noto: sed post paulò redeuntibus Euris
Mutauere viam vento parere coacti:

Ventus enim pelagi dominator, & imperat vndis.
Æoliam subeunt, & qua statione resedit
Troius Æneas quærens Lauinia regna,
Vela legunt, proramq́ue adigunt, vbi concaua vernant
Litora myrtetis, lauroq́ue vmbrosa virenti.
Heic magno armari rursum molimine Romam
Auditum aduersus Ligures, gentemq́ Liburnam,
Aduersum Insubres genus intractabile Gallos.
Sic cecidit cura Italiam, studiumq́ videndi.
Sed gelidum nemus ingressi videre per herbam
Pascere siluestres capreas, & magna ferarum
Agmina turmatim per opaca silentia saltus
Tendere nescio quo: seruant, tacitiq́ sequuntur.
Fons erat introrsum siluis absconditus altis:
Fons gelidæ fœcundus aquæ, quo tendere potum
Omnibus ex siluis sitibunda armenta solebant.
Dorcades ex altis demissæ montibus, vrsi
Ore truces, ciliosus aper, damæq́ fugaces,
Fidentes pedibus lepores, & tergore lynces
Versicolore, leuis surgensq́ in cornua ceruus,
Quotque sub vmbroso stabulant pecuaria saltu.
Mittitur ad naues, socijs qui nuntiet amplam
Offerri (mox arma ferant venatica) prædam.
Extemplo accinctus pharetra Leonicus & arcu
Emicat, & comites sumtis iuueniliter armis
Saltu agiles, ausi plantis præuertere, quando
Raptorem insequitur redimenda ad pignora, Tigrim.
Parua loquor: mens est Boream præuertere, & Austrũ,

Læti,

Læti, alacres, venandi auidi, pernicibus omnes
Aßimiles pardis. longam pertæsa quietem
Viuida vis cupit ex membris arcere Veternum.
Continuò socios, quasi longa indagine tendat
Retia, partitur geminas Leonicus in alas.
Dextrum Celtus agit cornu: tenet ipse sinistrum,
Signaque decernens, quando duo cornua in vnum
Se reuocent clausura feras, per frigida greßum
Fert condensa leuem, cunctisq; silentibus intrat.
Nil canibus, nil casse opus est. animosa iuuentus
Conscia virtutis fidit sibi, & acriter audet:
At pecus herboso pascens in margine fontis,
Audito à longe strepitu, ceruice leuata
Stat pauidis suspensum animis, & lumina figit.
Suspicit, ac rectas in frontem porrigit aures.
Dux Eurotæus, cùm iam pecus autumat alis
Conclusum, lituo clangi iubet. ocyus agmen
Funditur in circum rediens: armenta repente
Huc illuc trepidanter eunt: virgulta fragorem
Vi subita complosa cient. caua spiritus implet
Cornua: silua graui late intonat vndiq; bombo.
Quo fugiat pecus hac tam atroci indagine clausum
Nescit, it in gyrum præceps, latebrasq; subintrat.
Insequitur iaculorum imber, Cretensia nerui
Tela fugant, & lustra rubis defensa sagittam.
Exhaurit pharetras lætus furor: omnia versis
In varias cædes volitant mucronibus arma:
Quo nequeunt, acies, penetrant hastilia & arcus.

Spe elati ſatagunt omnes, imbellia nulli
Brachia, certatim ſaliunt in vulnera cæcum
Per nemus, in dumeta ruunt, ac ſentibus ora
Obuia dant. ſequitur ſtrages ignota ferarum:
Fit minor in campis ſtrepitus, cum fulminat agros
Grandine Rhipæus Boreas, & turbidus Auſter.
Laudis amor vires acuit, furit æmula virtus,
Et loca quiſque ſubit magis inuia: plurima ſal: us
Fortia facta operit: nam quis magis acriter auſit,
Inuida ſilua oculos inhibens, ſciri atque notari
Non patitur: ſperatus honos iraſcitur vmbris.
Scitur ab euentu virtus. vt iam ſatis actum
Ex feruore operis ratus eſt Leonicus, in vnum
Caſtra vocans poſitis pacem denunciat armis.
Tum prædam cenſere iubet: per cornua denſis
Expediunt dumis immani corpore ceruos
Quatuor: hærebant perfoſſo haſtilia tergo.
Hirſutas iaculis damas pendentibus octo
Semineces, & adhuc ſpiranti gutture ſeptem
Dorcadas, ac totidem lepores, cum pignore bina
Fetam vrſam, rabido mandentem ſpicula morſu,
Et trahere annixam manibus de vulnere ferrum.
Tris quoque producunt verſuta animalia vulpes,
Ac lyncem maculis inſignem pluribus. aprum
Terribilem, quem congreſſu Leonicus aperto
Fixerat: haſtilis manſit quæ in pectore partem
Agnouere omnes: ſic facti proditus auctor:
Sic data palma duci. Iuuenes, Agis, Archidamusq́,

Eudamidas. aliique simul Galli, atque Lacones
Perfusi sudore artus, ignem ore ferentes
Per dumos amissa legunt venabula, & arcus
Exonerant neruis, & cædem in gramine tergunt.
Mox humeris prædam inuoluunt, classemq; petentes
Siluanum, & Dryades, venatricemq; Dianam,
Archemorumq; canunt celebrem Nemeæa per arua.
Interea Oceano Titan vicinus Ibero
Cœperat inclinare diem: locupletibus ergo
Cum spoliis & onusti omnes ad litora tendunt.
Partem epulis cœnæq; parant, & tergora in vtres
Diripiunt: partem prædæ sale condit Acestes
Præfectus penori, stratisq; in litore mensis
Exhilarati omnes pinguem absumpsere ferinam.
Altera lux terræ humentem conuerterat vmbram
Subter aquas pelagi: placidum mare vela recusat.
Æolus Æoliam ventos adsciuerat omnes,
Et freta tranquillo stabant æquissima tergo.
Insurgunt igitur remis, Tyrrhenaq; frangunt
Æquora, protractis ad pectora nuda lacertis.
Mille vident arces in collibus, oppida mille.
In freta proiiciunt turres, & imaginis vmbram,
Illudentem oculis. citrosa videtur Amalphis,
Palladis, & Bacchi domus inclyta. mille colores
Arua ferunt: ibi ceruleum ver, purpureumque
Semper, & hibernis ignota rigoribus ora
Semper olet: Venus & Nymphæ per rosida ludunt
Prata, Ceres grauibus culmos inclinat aristis,

Et

Et centena animat pingues in fenera sulcos,
Turba salax Satyri, Dryades per opaca sequuntur
Laurorum nemora, & myrteta silentia furtis
Apta volant, acti circum cursu atque recursu.
Per virgulta sonant volucres: Philomena perenni
Carmine: nec canis Icarij mala sidera sentit:
Nec timet hibernæ glacialia frigora Brumæ.
Scindit iter classis, ventoq; impulsa retortos
Ad Capreas abigit fluctus, spumamq; natantem.
Iam procul Æneæ nutrix, procul albicat Anxur,
Et Circæus apex: sinuosa Neapolis vndis
Vapulat æquorea: fumos attollit Auernus,
Sulfureasq; vomit nubes. confusa Vesenus
Vitifer eructat nebulis incendia nigris.
Euboicas fauces, Baiani litoris oram
Prætereunt, cupidi patrias cognoscere Amyclas:
Quas fama est, dum forte nefas animantia cædi
More putant Samio, nocuas seruasse paludes
Et perijsse, vrbem diro inuadente veneno.
Tybridis ora vident, radunt loca proxima Romæ,
Miranturque nouas arces super Ostia nuper
Exstructas, & litoream cum mœnibus vrbem
Turrigeris, auctor fuerat cui belliger Ancus.
Iam dudum ingenijs, & maiestate locorum
Democrates motus, Diuum sate sanguine dixit,
Spartanæque salus, ac spes amplissima gentis,
His quoque nostrorum superant monumenta parentum
Magna locis. etenim (versant sic omnia seu sors,

Seu

-u Diui, siue æternis cælum ignibus ardens)
itore ab Arcadico soluens Euander ad oras
Appulit has quondam, posuitq; in collibus arcem,
Quos modò fama refert intra sua mœnia Romam
Claudere, & amplecti. mater Carmenta sacerdos,
Et vates Phœbea fuit, fertúrque Latinis
Ingenuas artes, ac prima elementa dedisse.
Rex fuit Arcadiæ Pallas, Nicostrata coniux,
Filius Euander, qui seditione coactus
Hos annare locos, genuit Pallanta secundum,
More hominum tali renouans in pignore patrem
Nomine, & exemplum perhibens imitabile nato.
Quæ Carmenta fuit, fuit & Nicostrata, duplex
Vni nomen erat. Turnus Pallanta secundum
Acrisioneæ Danaes à sanguine Turnus
Sustulit, & Turnum Æneas. Lauinia virgo
Caussa mali. Nam dum Æneas & Turnus ad vnum
Connubium adspiciant, post longa atque aspera bella
Sic amor eludit mentes, iniere duellum.
Prætulit Æneam mater Venus, atque Deorum
Concilium: fuit at Turno tamen addita Iuno.
Vna sed in cœtu poterat quid femina tanto
Cælituum? caussati omnes sic voluere fata.
At si fata Deos vincant, & Numina, si sunt
Numina, non præsint Erebo, cælo, atque elementis.
Talia Democrates, cùm protinus ore diserto
Antiqua veniens Periandri á gente Lycophron
Doctus Aristippum, medijsque imbutus Athenis,
Adde

Adde quod Alcides dixit, de semine Cadmi,
Dum redit extremo spolijs ditatus ab orbe,
Venit ad Euandrum, furemq́; in collibus illis,
Furem immanẽ, oculis flammas atque ore vomentem,
Illisit manibus, quibus omnia monstra subegit.
Sunt quoque qui referant istis regionibus Argum,
Dum parat insidias Euandro & fata, necatum.
Adde Themistocles, dum strenua ferueret ætas
Inter Olympiacos, pugiles clarißimus, inquit,
Quod Iouis arma pater fugiens Saturnus ad arua
Ausoniæ euasit: tellus regio Saturnia ab illo
Dicta est Ausoniæ regio, & Saturnia dicta
Sæcula, ab antiquis quæ fortunata vocantur.
Sidera qui explorant Diuumq́ue oracula, iurant
Deberi Romæ imperium terræq́;, marisq́ue:
Et fore Romulidas domnos Aquilonis, & Austri:
Gloria tanta manet genus hoc: vrbemq́ue Latinam,
Vt leges latura alijs sit gentibus, atque
Se mundi visura caput rerumq́ue potentem.
Martigenæ fratres facturi nomina Romæ
Consuluisse Deos gentis de morte feruntur,
Templaq́; metati ter sex vidisse volucres
Carniuoras, oculis solitas occurrere raro,
Mole graui tardas, prolem sine patre ferentes,
Longaq́ue tradentes in seram sæcula mortem.
Nomen aui vultur, nidi cui tertia semper
Pars perit, & natis fetat contenta duobus
Rupibus in summis parit, & præsaga futuræ

Cadis

Cædis adit tepido ſpargendas ſanguine terras.
Ille ſacer numerus portendere creditur annos
Vrbis.at imperium certis capitolia ſignis
Oſtendiſſe volunt.nam dum primordia Priſcus
(Priſcus enim vouiſſe Ioui Capitolia fertur)
Poneret,humanum fama eſt tellure ſubacta
Inueniſſe caput,quod nomina fecerit arci.
Omine dixerunt illo gens dedita ſacris
Tyrrheni veteres Diuos oſtendere Romæ
Imperium,& terrarum illic caput eſſe futurum.
Forſitan Eurydamas,cui fata arcana reuelat
Iupiter, his aliquid potis eſt adiungere fando.
Iſta Themiſtocles vbi dicta,ſilentia fecit.
Continuò Eurydamas iam dudum in verba paratus:
Vt pote qui veteres ſæclorum euoluerat annos,
Mente valens memori toto admirante Laconum
Concilio,& Galatis ſuſpenſo hærentibus ore:
Dux Spartane, licet ſi credere ſortibus,inquit,
Fatidicis,Diuum niſi vana oracula,Romæ
Dis aliquid ſurget,veniam date Numina,maius.
Magna loquor,maiora fide:tamen omnia poſſunt,
Quæ latitant magno mundi hoc in corpore,cauſſæ.
Romæ aliquis Ioue maior erit,qui ſæcula ducat
Vltima,qui ritus alios, quique altera templa,
Altera ſacra ferat, terrenoq; imperet orbi,
Forſitan & cælo. ſed cur ego forſitan addo?
Immo etiam cœlo,venietque incognitus ore
Sub noſtrate latens,& habens mortalia membra,

Qualia

Qua Solymos vates, satrapas Babylonis, & Indos
Inter prima ferunt habuisse arcana sophistas,
Prosequar: audite æquanimes, quæ credere dignum
Credite: quæ indignum, ridendo explodite. vestrum
Est censere: meum censuræ accedere vestræ.
Di nostri maiorum animæ: quos dicere Manes,
Seu Genios fas est. istæ mortalia quondam
Membra pares nobis habuere, & funera passæ
Deposuere. solum, quod adhuc habet ossa, videri
Testariq; potest: superant monumenta Deorum.
At quoniam magnis olim, dum vita superstes,
Versatæ in rebus visæ præcellere, & vltra
Mortales alios longe se attollere, vulgus
Credidit orbe alio in numerum transisse Deorum
Cælituum, qui corporea sine mole vagantur,
Cuncta, peragrantes terram, maria, aera, & astra.
Credimus id: nec enim Diuos explodere mens est:
Nec graue credulitas ea quod rediuiua perennet
Semper, & excelsis ea spes nos eleuet ausis.
Est etenim nobis ad magna negotia calcar
Ista fides: posse in sortem nos ire Deorum.
Sed numen quoddam esse aliud contendimus astris
Altius, amplectens magnis cælum omne lacertis:
Quod mundi ætherios quondam incurnauerit orbes
Cuncta immortali claudens mortalia cælo.

Nam neq; rectorem magna hac in mole putandum
Defore, qui cælos verset, qui tempora certis
Digerat ordinibus, qui accommodet omnibus annum
Frugibus, & totum hoc opus admirabile curet.
Sic quoq;, si quando excelsam per cærula puppim
Artifici gressu videas incedere, quamquam
Te lateant qui vela regunt clauumq; gubernant,
Vim tamen aduertes, motum quæ temperet vllam.
Hoc ego prætulerim Diuis, dignißima risu
Res audere hominem rerum componere Patri,
Omnipotens cui sit sine fine, & origine virtus.
Fare Themistocles, ille inter Numina Memphis
Harpocrates (scio dum studio noua regna videndi,
Et iuges in mensa epulas, & Memnona primo
Mane salutantem, cùm surgit ab æquore, Phœbum,
Latus es aduerso quondam Nilo vsq; Syenem,
Vidisti Harpocratem) quid vult sibi, cùm premit ora?
Quæ digitis mento admotis arcana notantur?
Nempe alios ritus, alias occultius aras,
Quæ veniat furtim nullo aduertente, silendo
Innuit, & signo illo aliud prænuntiat æuum,
Quo Deus exclusis nouus euocet orgia Diuis.
Hæc igitur vis illa ingens, quæ sidera nutu.
Quæ caussas, quæ fata regit sine fine, sine ortu:
Atq; ideo nostro maior Ioue, Iupiter ipse
Non, reor, inficias ierit, si Iupiter adsit:
Huic regnum Diuorum etiam mutare potestas,
Et noua pro antiquis Erebo, tellure, & Olympo

Imperia

Imperia, & totum leges excire per orbem,
Atq; magistratus exauctorare vetustos.
Ipsum igitur, cui tota subest natura, putamus
Venturum auxilio terris, nec tempus in omne
Passurum in tantis conuolui erroribus orbem,
Vt domino rerum nulli referantur honores.
Subijciendum oculis hominum sub imagine quadam
Inculta, atq; rudi fas credere, quod genus atrox
Temporis illius putet exsecrabile monstrum:
Indignum cui thura ferant, cui sacra litentur,
Et quod posthabitis habeant pro Numine Diuis.
Vt si quando greges domini, quibus agnita nondum
Ora sui, raptorem illum furemue putantes
Aufugiant, aut oppressum facto agmine mactent.
His etiam grandi ostento Capitolia quondam
Attestata ferunt Rex augustissime, vosq;
Magnanimi proceres animos adhibete canenti
Grandia, & ætatis referanti arcana futuræ.
Cùm iam structa forent immania templa Tonanti
Consecranda adytis, iussi discedere Diui
Quotquot erant omnes, mora nulla, videntibus ipsis
Pontificum turmis omnes Diui agmine facto
Discessere locis, & concessere Tonanti.
Terminus inter eos aderat sub imagine saxi
Grandis, & inculti sine maiestate iacentis.
Ille Iouem nostrum visus contemnere numquam
Declinauit. adhuc manet hoc immobile saxum,
Et Ioue contemto, numquam vestigia mouit.

Dijs inuisa. Iouis volucres vocem hausimus istis
Auribus, esse monent rebus super æthera diuos,
Qui inuigilent nostris, & nos quoq; Iupiter audit.
Audiat, & si quis Ioue forte potentior, oro,
Et si quid proauo credi Ioue grandius est fas,
Terminus ille quidem, fateor, celebratus ab alto
Dicitur Alcida. sic nos docuere parentes
Protestati illo miranda arcana latere
Nomine sub: sed quæ, incertum: ventura docebunt
Sæcula: ab his longe semota hæc cura diebus,
Sic Leonicus. Agis longo iam grandior æuo,
Et quamquam sermone Lacon, tamen ore diserto
Continuo fatus postquam de gente Latina
Mentio iam dudum volat ora per omnia, quædam
Subijciam, & vestris aliquid sermonibus addam.
Legimus, & fama est, nostrum genus esse Sabinos,
Qui vicina colunt Romæ loca. nam Lacedæmon,
Cum fremeret quondam bellis ciuilibus ardens,
Pars populi compulsa nouas sibi quærere sedes
In freta se misit, diuis & fluctibus ausa
Credere se, primo explicuit sua carbasa vento:
Atq́ue ignara viæ casu Saturnia regna
Contigit, & tractis aduerso nauibus amne
Constitit ad Tiberim, Tuscum qui partit ab Vmbro.
Hac igitur Spartæ ciues regione potiti,
A ductore Sabo sese dixere Sabinos.
Inde vbi Romanæ iaceret noua Romulus vrbis
Fundamenta nurus rapuit. quæ tempore matres

Euasere breui: fluxit genus inde Latinum.
Quo fit vt affinis nobis Romana propago
Facta sit. hæc ratio quod seditiosa tumultus
Gens tantos Romana feret. nam semine constat
Argolico & Phrygio. gens ex discordibus orta
Gentibus instinctas iras odiumque duorum
Seruabit populorum, & aget non extera solùm
Et foris: ast interna domi, & ciuilia bella,
Vim Lacedæmonian Troiano in pectore voluens.
Sic Agis. oranti simul applausere Lacones.
Ista recensentes Italis in fluctibus ibant
Cum procul incipiunt cælo apparere sereno
A dextra Tyrrhenæ vrbes, Pyrgi, atque Grauiscæ,
Mœniaque à priscis Alsij fundata Pelasgis.
Ecce vetus Cæræ vestalibus hospita sacris
Cum Iouis obsedit victor Capitolia Gallus.
En Telamon: fluit en pelago iam proximus Vmbro,
Montanosq; ferens iam prospicit æquora fontes.
Ilua metallificis semper fumosa caminis
Raditur, ostentatq; nouos Populonia muros.
Quarta dies contra Pisas in fluctibus orta
Humenti nimbosa Austro subducere naues
Suasit, & aduersis Tyrrheni in faucibus Arni
Sistere iter Cereremq; & dulces quærere lymphas.
Dux, & Erichthonius, Crates, Menelaus, & Alcon
Conscendere leuem modico cum remige lembum
Argolicam petituri vrbem, placidumq; per amnem
Alphei memores Tuscos adiere Penates.

Mœniaq; intrantes exceſſo in limina portæ
Græca vident elementa, cauis inciſa figuris,
Quæ memorent Pelopem Tyrrhena ad litora vectum,
Illic prima nouæ poſuiſſe exordia Piſæ.
Fit mora, & in viuo ſpectant certamina ſaxo,
Totaq; per poſtes legitur Pelopeia ſuperbos.
Concubitus primos fraudis pro munere pactus
Virgineos auriga ſalax plumbo impedit axes.
Hippodamia rotis vehitur pernicibus, aura
Obuia fert crines, agitatque per aera amictus.
Tantalides irritat equos, & verbere crebro
Sollicitans prono fugientibus ingruit ore.
Ardor ineſt oculis, animumq; oſtendit imago
Anxia feruentem. volucres deſiderat alas.
Iam iuuenis tergo incumbens quadriga parentis
Hippodames ſequitur Pelopem, iaculumq; lacerto
Eleuat in vulnus ſenior. Iuga ſegnius vrget
Myrtilus, & curſum Neptunia terminat ara,
Litus ad Iſthmiacum celſæ ſubiecta Corintho.
Pellitur in fluctus clamans Auriga: puellam
Tantalides curru rapit in ſua regna citato.
Demum vrbem ingreßi vicos, fora, templa peragrant:
Graiorum inueniunt paßim veſtigia morum,
Inceſſumq; habitumq; grauem, vultuſque ſeueros.
Menta intonſa Virum, dimiſſam in pectora barbam,
Sermo erat Arcadicus linguæ confuſus Etruſcæ.
Feſta dies tum forte fuit ſacrata Lycæo:
Nam Deus Arcadiæ Deus hic, turbæque frequentes

 Ibant

Ibant ad sollenne sacrum. lux omnibus illa
Relligiosa fuit. Grai quoque Numen adorant
Poscentes mare tranquillum, cursusq; secundos.
Mox dape libata redituri ad litora, limen
Vrbanum exierant: illic Pisana iuuentus
Præmia tum casu tria suspendebat ab alta
Arbore lucentem galeam, leuibusq; pharetram
Horrentem iaculis, ductamq; in cornua taxum.
Signaq; certantum leuibus ferienda sagittis.
Fixerat excelsæ rugoso in cortice Fagi.
Cuncta notant Grai, generosaq; pectora pulsat
Laudis amor. certare arcu si copia detur
Ingenio iuuenili ardent Menelaus & Alcon.
O Alcon Menelaus ait certamine in isto,
Si fortuna locum dederit, sunt præmia nobis
Debita, ni virtus tua te, mea meq; reliquit.
Sic iuuenes. casus fecit felicia vota.
Talia dum secum fantur, vir Cnossius aurem
Argiuo sermoni adhibens compellat amico
Vultu ambos, caussamq; viæ patriamq; requirit.
Miles erat cinctus longo latus ense, senectæ
Proximus, armorum ferrugine tinctus, & æstu:
Quem pilata cohors circum stipabat euntem.
Ad patrias voces Alcon conuersus aueto
Miles ait preclare. sumus Lacedæmone nati,
Eudamidum de stirpe sati. Tum vertice aperto
Cnossius, & prono fatur reuerentius ore.
Heu, quænam iuuenes tantis genitoribus ortos

Ad

Ad nos caussa tulit, Tyrrhenæq; appulit oræ,
Tum iuuenis fato patrijs de finibus acti
Venimus, & sorte extremas annamus ad vrbes
Hesperiæ: sic sancta monent oracula Diuum.
Nos etenim longis postquam vexauimus vrbes
Finitimas, bellis assueti vincere: tandem
Regna, potentatus, & Martia vidimus arma
Casu, non virtute regi, & fato omnia vinci.
Si magnis me hercle animis. si viribus atq;
Consilio niti satis, & victoria in ipsa
Sola esset virtute: Lacon sua regna teneret:
Nec foret errandum, nec tot freta voluere remis
Esset opus: Regem atq; Ephoros Spartanus haberet.
Sed fortuna hominum vani aduersante labores,
Cum prolapsa foret Lacedæmone sancta Lycurgi
Relligio, & tetricas iam longa incuria leges
Ablegasset: erat probitas infamia: honestas
Sordida: viuebant vt erat sua cuiq; libido.
Visum igitur nobis nostros accendere rursum
Ad decus antiquum ciues, Sybarimq; subortum
E nostris turbare adytis, ac more parentum
Degere. & exlegem primorum exstinguere luxum.
Principio res visa quidem factu aspera: verum
Venit vt in morem, facilis fuit: orta repente
Disciplina vetus: gymnasmata aperta palæstræ
In populum missæ: priscis pulsa ocia ludis.
Castigata Venus: diuisa æqualiter arua.
Hoc Agis: hoc Agidis fecit post fata Cleomnes,

Rex armis, Rex pace ingens. confessa Deorum
Progenies, vsq; a magno genus Hercule ductum.
Tantum igitur facinus, sanctum, atque imitabile traxit
Vicinas ad Spartam vrbes, & legibus hisdem
Submisere caput regnumque auxere Laconum.
Prosperitas tāta hæc fuit inuidiosa: superbum
Hoc decus immisit quorundam in corda venenum
Acrius, ac stimulis liuorem incendit amaris
Pestis ea in primis crudelem inuasit Aratum,
Qui senio grauis, & princeps erat inter Achæos.
Hunc malus obiecit Dæmon sapientibus orsis:
Nec potis ipse tamen Spartanam exstinguere laudem:
Vt pote cui virtus aderat generosa Cleomnis,
Et Leonicenæ vigilans prudentia curæ.
Emathios igitur Reges, quos egerat ipse
Iampridem ex Pelopis regno pertæsus auaram
Atque superbam hominum rabiem, sibi fœdere iungit,
Antigonumque ciet, qui nunc Pellæa per arua
Imperat, & veteri Macedum dominatur in aula.
Ipse prius Galatas, quorum pars maxima nostris
Nauigat auspicijs. patrios aditura Penates
Fuderat infestos illis regionibus, ausos
Mygdonios fines crudeli inuadere bello.
Hic igitur Gallis magno certamine fractis
In nos vertit iter, bimarisq; ingressa Corinthi
Ora angusta, ingens peditumque equitumque caterua
Occupat omne solum, totisq; infunditur agris.
Rex Macedum numero maior, virtute Cleomnes

Certauere diu bellis vti....que cruentis.
Coniunctæ titubare vrbes, magnasq́; vereri
Regis opes Macedum cæpere, & segnibus armis
Rem gerere, ac sumtu impensas restringere auaro.
At quid opus multis? tandem malefida Cleomnem
In præceps fortuna tulit, Lacedæmone pulsus
Cum socijs. quos non potuit fortuna tenere,
AEquore transmisso Lagidarum in regna recessit.
Nos vero qui tum procul a Lacedæmone nostro
Cum duce Cenchreum versus mare, & Hellada versus
Castra tenebamus, quibus expugnare Phliuntem
Mens erat, audita Regis patriæq́; ruina
Dilapsi extemplo ad litus, nauesq́; repertas.
Quotquot erant clausæ portus in fauce Lechæi,
Cæpimus, & captis iniecimus arma virosq́:
Et procul in latum classem subduximus æquor.
Nec mora, suspensas dum sustinet ancora puppes,
Cymba volans paribus remis de litore Graium
Soluit, & oratum venit vt tellure vagantes
Gallos, relliquias Macedum regisq́; superbi
Per freta nobiscum diuersa in regna feramus.
Annuimus miseris, & tempestatibus hisdem
Iactatos vehimus pelago, ventisq́ue secundis
AEquora sulcantes his tandem allabimur oris.
Stant sale vicino classes in faucibus Arni
Nos lembo Arcadicam visuri ascendimus vrbem.
Talia Spartanus. contra sic Cnossius orsus.
O iuuenes genere insignes regum atque Deorum

Conditio

Conditio vetus heroum est contendere contra
Fortunæ insidias, & vincere cuncta ferendo.
Progenies id tota Iouis testata: sed ipse
Ante alios vestri generis Tirynthius Auctor
Nam fama est illum semper sudore madentem
Puluere conspersum domuisse immania monstra
Omnibus in terris, & tum finiße labores,
Cum subijt cælum, & mortales exuit artus.
Quid Laertiadem memorem? quid Thesea? quid te
Diuorum Saturne pater? per multa vagari
Nil opus, ad Superos iter hoc heroibus vnum est.
Sic Diui, sic fata ferunt. qui ignaua sequuntur
Otia: degeneres, & nil cœleste nec altum
Mente volutantes curas & tempora perdunt,
Et tandem obscuri, quasi bruta, in fata feruntur.
Fortunam bene ferte igitur. cum viderit alto
Vos animo duros casus contemnere, fiet
Prospera, & euentus faciet mutata secundos.
Antigoni pugnas, & Spartæ immania fata
Scimus, & inuiti dura illa audiuimus arma.
O iuuenes ego iam senio veniente fatisco:
Sed cum sanguis erat melior, Spartana secutus
Olim castra fui: vester Xantippus habebat
Me comitem, iunctus patriaq; & sanguine vobis
Xantippus, cum pro obsessa Carthagine missus
In Libyam vestra vicit Lacedæmone Romam.
Ille nihil sine me bello attentare solebat:
Noctes atque dies aderam. cum Regulus astu

Cap-

Captus in hostiles laque[...]uit, ipse tetendi
Insidias, vinctumq́ ducem sub mœnia duxi.
Heu, quantos illis gemitus, quot funera campis
Vidimus! hæc tantos possunt meminisse tumultus
Litora, & hoc illis infectum cædibus æquor.
Romanos etenim melior fortuna secuta est
Post ducis interitum. bellis naualibus orta est
Horrida tempestas: victrix Romana Iuuentus
Imposuit iuga ceruici Carthaginis altæ.
Confractis stratum tabulis mare. Gaza per vndas
Punica ad extremas Gades ad nostra natauit
Litora, & Eois furor iste auditus ab Indis.
Di pelagi tantum armorum expauere fragorem,
Et procul a strepitu cæco latuere profundo.
Finibus a Siculis, vsq́ ad Sardoa cruentum
Saxa, mare in spumas ibat fluctusq́ rubentes.
Nunc quoque peruenit nouus a Carthagine rumor
Molliri Hannibalem bellum graue, & aspera contra
Cogere Romanos odijs flagrantibus arma:
Propterea recto fatalia tramite regna
Quærite, ne tanto deprehensi turbine rerum
Imploretis opem frustra Diuumq́ hominumq́ue.
Vidi illum pæne infantem: memini illius ora.
Frons, oculi, labra, ingenium versatile, & atrox
Acrem animum gaudentem armis, ac bellipotentem
Significant: corpus solidum, patiensq́ laborum.
Sed tandem orbatæ passurum incommoda frontis,
Atq́ue procul patrijs moriturum a finibus olim.

Vidi

Vidi alium Romæ iuuenem, cui vincere Byrsam
Fas fuerit: tantam astrorum, tantam ore Deorum
Vim gerit. hic Romæ mucro est: Carthaginis ille.
Sic Diui inter se certant, sic sidera contra
Sidera, terrigenisq́ gerunt hæc bella ministris.
Si rursum hæ gentes meant certamina, Mauors
Asper ad interitum alterius desæuiet vrbis.
Quæ victrix bello euadet: ceruicibus altis
Ibit, & omnem annis terræ amplexabitur orbem.
Romanos ego prætulerim: quia publica Romæ
Quæritur vtilitas, atque obseruantia legum
Maxima. relligio & Diuum reuerentia nusquam
Maior, in aduersis animus sublimis, & audax:
Non præceps tamen, aut vano temerarius ausu.
Afris nulla fides, nulla est clementia, nulla
Relligio. immanes mactant sua pignora ad aras,
Infandum, rituq́ fero gens Barbara censet
Oblectare Deos. quem morem sustulit olim
Eudamidum pater Alcides a gente Latina:
Iussit enim pro corporibus sub Thybridis vndam
Demergi humanis simulacra carentia vita.
Vtque feris tergus varium: sic gentibus Afris
Subdola mens, vafrum ingenium, & mutabile in horas.
Propterea quocumque feret vos aura Latinum
Obseruate genus, quod Di quoque & omnia seruant
Sidera: quod genti probitas alte insita poscit.
His, fateor, cum bella olim me in Punica misi,
His infensus eram. sed postquam cognita virtus

Romulidum,

Romulidum, visa est ter[illegible]mihi Cnoßide Roma
Dulcior, & vino addictus Latialibus armis,
Non secus, ac natus Gabijs mediáue Sabura.
Hactenus hæc. Verum, quia mens certare sagittis,
Idq́ opus ingenuum, ludis accedite nostris.
Sic ait, ac Iuuenes ore alto, atque indole magna
Conspicuos trahit in medios: accommodat arcum
Læua habilem, & rostris dat tela Cydonia ahenis.
Ille arcus tra[illegible]o pertentat robora neruo,
Et paribus crisiata legunt hastilia pinnis,
In loca decretis pugiles distantia iußi
Ire simul spatijs, & sors super ordine missa.
Tum Pelopis fortuna videns audere nepotes,
Fauit, & in Venerem fecit decurrere talos:
In quibus est felix signum Venus. ergo Lacones
Macti animis, Alcon primus, quia grandior æuo,
Prima petunt loca: stant circum Pisana iuuentus,
Seq́ premunt digitis innixi, & lumina contra
Signa intenta tenent. flexis iam cornibus Alcon,
Pressa acie, fronte admota, leuat & premit arcum:
Nunc telum, nunc signa notans, atque omnia caute
Metitus mente atque oculis, dat lora sagittæ.
Fallit iens oculos, volat aura abscondita arundo,
Nec dum visa stetit, scopuloq́ affixa pependit,
Vndiq́ ab extremo fugiens æqualiter orbe.
Continuo in populis ortus clamorq́, fauorque,
Et iuuenem vulgi voces ad sidera tollunt.
Subridens Menelao Alcon dum porrigit arcum,

Te

Te Menelae, inquit, similis fortuna sequatur.
Ille sui compos totum se colligit, ictum
Librat, & o dixit, fueris mihi dexter Apollo
Arcitenens, tuq; alma soror. cui Cynthia curæ
Litora, cui Dryades & Oreades arma ministrant,
Tela regas. vix finierat, cum visa repente
Altera sic primæ se coniunxisse sagittæ,
Vt neq; si plures sit fas, aut vna videri.
Certa ratæ talem euentum miracula turbæ,
Certatim danda Argolicis ea præmia iurant.
Tum miles. quid opus longo certamine clamat
Cnoßius. hi Diui duo sunt: duo pignora Ledæ
Credite, qui sub nostra hodie se lumina mittunt.
Ite, sagittandi melius cum nulla superfit
Spes cuiquam, date Amyclæis, date præmia Diuis.
Voce fauent turbæ: pugiles quoq; cedere sese
Confeßi Argolicis. galeam Menelaus, & Alcon
Cum iaculis arcum, & pharetram, quernasq; coronas
Accipiunt, plausu turbam resonante per omnem.
Continuo allata in medium spumantia Baccho
Cymbia, & adducti veniunt ad pocula Grai.
Inde iter ad Tuscum populis comitantibus amnem
Vertitur, insiliunt proram, fluuioq; secundo
Ad socios inter vernantes gramine ripas
Cymba volat, rapido radens vada cærula cursu.
Dum redeunt: radiere Euri, mare lenibus vndis
Ludit, & in Ligures iter expedit. ocyus omnes
Annixi erecto tendunt caua carbasa malo:

1

Æquor arant læti: Iocys victoribus omnes
Arrident: super hoc illi certamine iactant
Plurima, signantes vrbem, populiq; docentes
Ingenia & mores, Graiæq; simillima Pisæ
Mœnia, iucundumq; canunt pæana volantes.
Consita myrtetis redolent Lunensia dextra
Litora: vernantes oleis ac palmite multo
Mirantur colles, mirantur & æmula Olympo,
Æmula Rhipæis iuga molibus Apennini,
Et per saxosas errantia nubila rupes.
Vt venit a Gallis Italas vt diuidit oras,
Hic tam vastus apex, vt sese porrigit vsque
Ad Calabros Siculis tandem finitus in vndis.
Commemorans rector, docet & candentia Lunæ
Saxa, Carysteos lapides æquantia, regum
Ornatura domos, decus allatura Theatris,
Insignesque Deum templis factura columnas.
Vrbem in secessu Genuam speculantur ab alto:
Egregiam portu, populis, ac mœnibus vrbem.
A Zephyro vada Porciferæ, quæ ex Alpibus altis
Neptunum ingreditur resonans. Feritoris ab Euro
Alueus, alterius fluxu torrentis adauctus,
Qui fert vere niues, æstu in freta proxima nubes.
Idcirco indigenæ vallem dixere bisamnem,
Quod gremio accipiat binos ex montibus amnes.
Tunc aduersa graui prospectans litora vultu
Democrates, sic ora iterum facunda resoluit.
Hanc in litoribus Comites quam cernitis vrbem,

Huc veniunt Libycæ merces, Europica gaza
Heic habet emporium. tantæ quis conditor vrbis
Ambigitur: longum abscondit primordia tempus.
Rectius a Genuo positam sentire videntur,
Qui priscos legere dies. fuit ille Gigantum
Progenies, satus antiquo de sanguine Noe,
Cui Iano cognomen erat. nam repperit vsum
Vitis: ab inuento traxit cognomina vino:
Namque quod Hebræi Iain dixere, Latini
Appellare solent vinum: de nomine Iain
Formauere Syri Iainum. viciata parumper
Vox ea ab Ausonijs est facta bisyllaba, sicq́;
Pro Iaino mansit Romana per oppida Ianus.
Hic fuit humani generis pater ille, refuso
Æquore diluuium passus, qui fugit in altos
Armeniæ montes, & in ipsa cacumina Tauri.
Ipse homines defunctus aquis transmisit ad vrbes,
Quas mare, & immodico cælum deleuerat imbre.
Mallotages Tuscos, Alemanica regna Tuiscon,
Atque alij sedes alias tenuere per orbem
Tunc vacuum, leges Noe imperiumq́; secuti.
At quia dum bellum terris inferret Olympus,
Ac maris illuuies: cunctis animantibus arcam
Præbuit hospitium, foribusq́ue recepit apertis
Vnà hominum pecudumq́ue genus. cum bella gerebat
Roma foris, Iani valuas aperire solebat.
Sicq́; Dei poscebat opem, memorabile tantæ
Significans pietatis opus: sed tempora caussam

 Ab-

Abscondere sacri ritus: ignota remansit
Gentibus Ausoniis prisci obseruantia facti.
Forma biceps ideo quoniam duo saecula vidit.
Ante maris fluctus vnum, dum conderet arcam:
Post pelagi fluctus aliud: mare litora postquam
In sua se cohibens altam remeauit in aluum.
Ianua sacra Deo: fuerit quod Ianua saecli
Alterius, dederitque noua primordia genti.
Saturno pater ipse fuit: descendit ab illo
Et Phaethon, nostris factus vaga fabula Grais.
Hic regnum penes Insubres, Venetosque tenebat:
Et quaedam Italiae loca conflagrasse sub illo
Fama antiqua refert. Ideo finxere volantes
Nactum Solis equos terram incendisse Poetae.
Discedens discessit enim: quia naue per amnem
Eridanum vectus numquam in sua regna rediuit.
Indigenae dixere hominem sub flumine mersum.
Et quia quidquid inest istis annalibus ortum
Traxit ab Armeniis, qui post veterem cataclysmum
Primi hominum sese vacuum effudere per orbem,
Pauca super prima fruticantis origine mundi
Adiiciens, quos nam primos Europa colonos
Nacta sit, & quae sint regnorum exordia pandam.
Arcadus Emathio comes in nostratia primum
Litora descendens, Pelopensia rura, solumque
Omne, quod a Grais colitur (genitura duobus
Tam bona) natorum impleuit fruge, atque nepotum.
Thracia regna Tyras, Tyriam qui condidit vrbem.

Pannonas

Pannonas, Illyriam, Mœsos, & Pontica circum
Litora dispersas gentes Babylonius Ister
Protulit, & Mœsi, Iapeti generosa propago.
Hic est ille Tyras, rapido qui vortice raptus,
Icarus vt quondam, necnon Tiberinus, & Helle,
Tradidit æternum nomen fatalibus vndis,
Ac fluuio, qui Dacorum confinia lambit.
Primus in Italiam ventis, auibusq́ secundis
Venit, & Ausonijs Comarus consedit in oris.
Sarmaticos primus campos habuisse Tuiscon
Fertur, & a Tanai longe vsque ad flumina Rheni,
Belgarumq́ domos gelidas regnasse per oras.
Transijt ad Celtas, & Gallica regna Samotes:
Scrutator naturæ ingens Diuumque Samotes:
Vnde volunt Dryidas ortos, & sacra Deorum.
Hesperiam vero magnus Tubal armiger omnem
Est sortitus, iens quantum vestigia tellus
Ferre potest, ipso duce ad vltima litora Phœbo.
Saturnum veteres Nemrod dixere Gigantem,
Exstructorem vrbis primæ. Babylona vocarui
Armenij, Medi, Assyrij, Persæ, atque Sabæi,
Quem Dia nos, Italique Iouem, Babylonia bellum.
Dixit, ab Assyrijs omnes venere colonis.
Tum Genuus cum prole sua peregrinus ad istos
Naue locos veniens, posuit sub montibus vrbem.
Et quamquam commenti aliter Grai atque Latini,
Omnia mutantes primæua vocabula rerum:
Hi veri tamen annales, quos Persia, & omnes

 Assy-

Assyrij, Medique tenent ab origine prima.
Plurima versato iam sæcula neuerat orbe
Sol noctes vigil, atq; dies, ac cetera mundi
Sidera. cum Phrygios post diruta mœnia Troiæ
Huc annasse viros fama est, gentemque Phrygosam
Heic fecisse, genus belli molimine & armis
Ac pietate, procul nostra vsq; ad litora notum.
Has igitur petiere oras ductore Bagæo.
Hic Troiæ auxilio missus cum Memnone duxit
Vxorem. at Phrygijs postquam de regibus actum est,
Quidquid nocturno potuit subducere ab igne
Transtulit in naues proprias rediturus ad oras:
Sed mutata viri mens est a coniuge Procri:
Quæ magis Ausonias, postquam discedere in orbem
Sors dabat externum, migrare optabat ad oras.
Cum soceris igitur, tenerisque infantibus illum huc
Coniugis egit amor. tanti est mortalibus ardor
Femineus: sobolis pietas ita pectora cogit.
Omne suum genus, & patrios Oriente Penates
Linquit in extremo, profugusq; per æquora transit
Solis ad occasum. sic Di, sic sidera voluunt.
Hic tandem excelso paruam sibi condidit vrbem
His in colle locis, & ab ipso auctore Bagæam
Posteritas dixit: claris genus inde Phrygosis,
Qui se primates Ligurum fecere merendo.
Dumq; ea Democrates recitans tenet ora virorum
Plurima prætereunt fama loca cognita: Cyrnum,
Coralio insignem Cyrnum, Sardoaque saxa,

Ichnus-

Ichnusæq́ domos, & Sandaliotica rura:
Quæ quondam incoluit magno satus Hercule Sardus,
Thespiadumq́ genus, quod progenuere sorores
Quinquaginta vno factæ de semine matres
Luce vna: luce vna omnes sua pignora nixæ.
Albicat ad dextram muris Albinga superbis,
Herculeusq́ue sinus, portum dixere Monæci.
Iam Nicæa patent procul arua sub Alpibus vltra
Nubila porrectis: quæ Gallica regna, domosq́
Teutonicas amplexæ abeunt in Thracia longe
Litora, visuræ Euxini vada frigida Ponti.
Iam sua regna vident Galatæ. Nicæa salutant
Mœnia. mox fractum pelagus fluuialibus vndis
Vt videre, rati Rhodanum: conuertite, clamant,
(Sic amor est præceps) proras conuertite ab alto
Ocyus ad terras, & litora prendite nostra.
Tum gnarus terræ atq́ue maris, quisnam furor inquit
Rector agit mentes? non sunt Rhodanensia, non sunt
Ostia: sed Vari fauces. confinia iungit
Ipse Itali, Galliq́ue soli: durißima passus
Saxa, venit pelagi ventos passurus in vndis.
Venerat in summum cœlorum altißimus orbem
Sol, cana litorei currens per brachia Cancri,
Cum Phocense solum, positamq́ue in litore prendunt
Maßiliam: vela antemnæ posuere cadentes,
Optatisq́ diu portu potiuntur & vrbe,
Tum Galatæ in patrios certi remeare Penates,
Tectosagumq́ue Lares terrestri inquirere gressu,

Cum Grais suprema parant conuiuia ritu
Sollenni celebrare. Alij mantilia longis
Expediunt mensis: pateras, aurumq́; repostum,
Quod Diuum ex adytis varias rapuere per oras,
Ostentare parant. abacis argentea in altis
Vasa nitent, & tota patet pretiosa supellex.
Fulcra leuant alij, cæsisq́; vmbracula texunt
Frondibus: important alacres spumantia Baccho
Cymbia, læticiamq́; cient crateribus haustis,
Fumantes vocat hora epulas: pincerna cubandi
Tempus ait: iam stricto ineunt conuiuia ferro.
Prosilit in medium penori præfectus Acestes,
Nescio quid portans patinis regaliter altis,
Atque ait, ecce tuæ partem Dux maxime prædæ,
Quam sale condieram Campanæ in litore siluæ.
Sic memorans, infert apri femur, atque morantem
Ista sitim dixit reuocare opsonia possunt.
His mihi nil opus est, cui fumo arentia semper
Guttura, & hæc referens, magnum cratera rubenti
Spumantem Bromio leuat, & se ingurgitat auro.
Laudauere hominem, meritumq́; ea præmia mensæ
Dux quoque testatæ. rediens vestigia visus
Ferre incerta: pedes, & crura labantia casum
Significare: ruit præceps in puluere figens
Lumina, & extenta tellurem verberat aluo,
Ac iacet exanimo similis. ciet icta repente
Nubē humus, abscondítque volatilis vmbra iacentem,
Casu obliti epulas, dulci exultantia pascunt

Corda

Corda ioco, atque alacres resonant communia plausu.
Accurrunt famuli, & tentantem surgere tollunt
Ad tormenta grauem somno, vinoque calentem.
Vt sedata fames: Galatæ, Argoliciq; per ampla
Litora se exercent ludis. hi brachia lato
Disco onerant: illi nudæ dant membra palæstræ.
Pars leuibus plantis, cursuque fatigat harenam:
Pars operam impertit iaculis: pars litore factis
Carceribus longo se tollit in aera saltu:
Pars natat in pectus: pars palpitat ore supino.
Sunt qui præcipites summi de vertice mali
In freta se mittant, cedit mare & vnda reclamans
Spumat: eunt imo quæsitum Nerea fundo,
Mox procul egreßi ductis vada summa lacertis
Nando equitant, madidosque abigunt in terga capillos,
Et sale membra lauant tepido. iam pulsa tenebris
Læta dies, resident clausis maria omnia ventis,
Inducuntque graues nocturna silentia somnos.
Lucifer exoriens tremulis radiabat in vndis,
Totaque iam pleno lucebat Cynthia vultu
Hesperio vicina freto, dare vela Lacones:
Ire parant Galatæ: faciunt lacrymabile gentes
Dißidium geminæ. felix concordia, longæ
Pax tranquilla viæ, similis fortuna virorum
Vnierant animos, & erant præcordia nexu
Iuncta pari, & morem iam consentanea in vnum.
Oscula dant igitur flentes: dant mutua dona.
Accipe dicebant nostrum testantia amorem

 Qua-

Qualiacumq; finit tempus, testantia casus
Dona pares, longamque viæ testantia pacem,
Æternamque fidem. monumenta exilia certe,
Verum quanta finit præsens fortuna, locusque.
Hæc nostri agnoscant post funera nostra nepotes,
Quæ loca cumque dabunt illis sors, Numina, & astra,
Conspirentque animis, & amore ferantur eodem.
Talia magnanimæ celebrant diuortia gentes.
Arua secant Galatæ: Grai æquora. Gallia nostris
Litoribus prætenta, fides si annalibus vlla est,
Dicta olim Braccata fuit. noua nomina Narbo
Martius induxit genti, quam longa Gebennæ
A reliquis dirimunt iuga, & alta cacumina Gallis.
Vt patrios tandem Galatæ tetigere Penates,
Heu, grauis ærumnam morbi, tabemque veneno
Pestiferam grassante, virum per corpora passi.
Sanguifluas febris venas, carnem, ossa, medullas
Ignibus inflammans Stygijs, torquebat atroci
Supplicio miseros. Liparæa incendia, & AEtnæ
Ardorem leuius, leuius Phlegethonta tulissent.
Pectora Pulmonem vix eluctata meatus
Aura per angustos tussi laniabat anhela:
Sternebatur humi ægrotans, membra omnia, & ipsam
Mordicus inuadens linguam, crudelia clamans
Numina præ rabie, atq; doloribus intestinis.
Relligio casu funebri excita per vrbem
Continuo: pauidæ matres altaria circum
Sese in vota ferunt: prece sollicitata frequenti

Numina respondent caussam sceleris esse maiorum.
Placari nec posse Iouem, nisi noxia turba
Sacrilegum raptas templis in gurgite vasto
Mergat opes, Barathroq́; nefas abscondat opaco.
Non procul obscuris lymphas stagnare lacustres
AEquoribus memores, atque inscrutabilis vndæ
Sacrum Erebo Ditiq́ue lacum, facto agmine ciues,
Quidquid erat prædæ externæ. vasa aurea, gemmas,
Signa, ebur, argentum, tripodes, opobalsama, vestes,
Expediunt, & subter aquas simul omnia mittunt
Manibus, & Diti, sacrum sollenne ferentes.
Has tantas Romanus opes (nam fama per orbem
Vndique peruolitans omnes impleuerat oras,
Non secus ac Boreas, quoties emissus ab Arcto
Turbine præcipiti terras, atq; æquora perflat)
Cæpio cum patriæ ingenti discrimine iussit
Expiscari omnes, fundoq́ue retraxit ab imo.
Indignata ferunt hac improbitate Deorum
Numina Romanis diro incubuisse flagello,
Nam veluti vates facti atque oracula passim
Attestata, huius noxæ exsecrabilis ergo
Motus ab extremo terrarum cardine Cimber,
Ceu turbo agrorum demoliturus honorem,
Protinus Italiæ in foribus tentoria fixit.
Continuo vt subiti peruasit fama tumultus
Trans Alpes, trans Euganeos, trans Eridanumq́ue:
Tinniuere aures Italis, Ligur, Vmbria, Etrusci,
Picentesq́; fremunt, & gens Mauortia Samnis

Ac Campanus ager titubant: volat vsque Tarentum
Rumor, & audito questa est Trinacria bello.
Quod nisi tam vastis vndarum molibus ingens
Obijceret vallum Arpinas, Capitolia forsan
Seruasset, neque tempestas nimbosa, nec anser
Interea Argoliti caua vela ferentibus Euris
Alta secant maria, atque oculis ad litora versis
Prospiciunt magni claros bello Herculis agros.
Hæc etenim penetrans olim Tirynthius arua
Incidit in geminos, Neptunia semina fratres,
Ingenio immani solitos armenta, gregesq́,
Prædari, iugulare homines, ac viuere rapto.
Hos contra Alcides veniens consumserat arma
Omnia, nec telum quod mittere posset in hostem
Conspiciens, dextra in pugnam tendebat inermi:
Vis ea diuino demissæ à sanguine proli.
Iupiter extemplo Natum miseratus ab aura
Saxa pluit, quibus armatus fera monstra peremit,
Herculeæ in campis signum memorabile pugnæ
Restat adhuc. saxis late loca grandibus horrent.
Sexta rubescentes radios Aurora per vndas
Sparserat, & vento mare vela vocabat Eoo,
Cum procul a dextra quædam contermina cælo
A longe iuga prospiciunt, & in æquore terras
Fluctibus ambitas versus Maurusia regna.
Ecce Pyrenæi clamat nauarchus ab alta
Puppe apices. heic extremos Hispania campos
Inchoat, & longe in fines fugit vsque Britannos.

Ter-

Terra armis, opibusq́ potens: terra inclyta toto
Orbe. duæ frontem contra Liba vertite, terræ
Ecce velut maculæ duplices, Balearica regna
Argolici dicunt, populis habitantur Iberis.
Finierat. cum Democrates sermonibus ora
Sic iterum soluit. genus hoc Leonice vagatum est,
Et varios casus ipsum quoq; & aspera sensit
Sidera. mortales eadem complectitur omnis
Conditio. aduersis fiunt regna inclyta rebus.
Gens Hispana igitur casus longe ante Sicanos,
Et prius Hippotades quam sceptra teneret in vndis
Æolus Æolijs, nondum Cyclopibus AEtna
Nota erat, Antiphate nondum mala venerat ætas,
Seditione graui, rixisque agitata colonos
Finibus eiecit patrijs, & in æquora misit.
Illi autem longis inuecti nauibus omne
Ionium, AEgæumq́ fretum sulcare coacti,
Trans Phrygas & Thraces per mille pericula tandem
Litora venerunt ad Pontica, regnaq́ Colchos
Inter & Armenios pulsis cepere Colonis,
Et fecere suo terris cognomen ab amne.
Subdidit Endymion Rhodius Cleobulica proles,
Herculeam qui se sobolem iactare solebat.
Sunt & qui memorent, post diruta mœnia Troiæ
Laomedontiadem Teucrum genitoris ob iram
E patria pulsum venisse ad litora tandem
Hesperiæ, dictamq́ suo de nomine Teucram
Hoc vrbem statuisse solo, gentisq́ relicta

Parte

Parte suæ procul ad Cyprios an[illegible]isse Penates,
Ac posuisse nouam Salamina in finibus illis.
Continuo Eudoxus magni scrutator Olympi,
Qualis auus quondam, caussas qui scripsit, & annum.
Legimus Hesperio positas in litore Gades
Phœnicum genus esse: suis quod sedibus olim
Fugit, & extremo posuit sibi mœnia mundo.
Verùm a finitimis cum vexarentur Iberis,
Conduxisse ferunt missos ab origine eadem,
Ac sibi congeneres vsque a Carthagine Pœnos:
Quorum ope rixosos agerent de finibus hostes
Hæc via prima fuit Pœnis in Iberica regna:
Quæ illecti meliore solo dum subdere tentant,
Exciuere Italos, Romanaque protinus arma
Iam semel, ac rursum, si veri nuntia fama est,
Nunc excire parant arsuræ incendia Byrsæ.

LIBER III.

PEr varios casus sic alternantibus ibant
Colloquijs, cum mox alium videre superbo
Vertice porrectum pæne vsque ad sidera montem:
Tum maria, & terras, scopulos, & litora doctus
Rector ait, tantam hanc molem, quæ nubila transit,
Indigenæ Iouis appellant, quia sacri tonanti

Templa gerit, montem, quo relligiosa quotannis
Dona ferunt vrbes, & qui maris æquora verrunt.
Rex pius audito raptim Ioue surgit, & ora
Versus ad aereas rupes, bone Iupiter inquit,
Auspicijs cuius legimus freta, quærimus arua,
Ac fatale solum, scis quid promiseris ante
Chaonio in saltu: tua Numina sancta precamur
Heic quoque summe Deum, profugam ne: desere gentem
Talia Dux. subito celsi de vertice montis
Nasci ignem videre omnes siduṡq; coruscum
Crescere in ingentem flammam, cæloq; volare
Instar auis, ferriq; procul per nubila: demum
Stare Valentinæ super arua virentia terræ.
Omnibus hoc signo supplex immissa repente
Relligio, se submittunt, ac Numen adorant.
Ista Therapnæus mirans ostenta leuatis
Euridamas oculis, nam somnia doctus & omnes
Diuinandi artes erat a iuuenilibus annis,
Taliter horrendæ narrat miracula flammæ.
O comites nobis bona Iupiter omnia monstrat:
Iupiter omnipotens, qui æqualiter omnibus oris
Regnat, & est miseris Numen mortalibus æquum.
Flamma situ terras, vbi surgant mœnia, signat,
Quod vero minor orta ignem se effudit in amplum,
Augendam latè gentem quod splendida lucem
Creuit in immensam, nostra de stirpe nepotes
Significat fore præclaros, in nomen ituros
Perpetuum. dum sic fatur, res mira tetendit

Ignis ad Oceani fines duo brachia contra
Litora Cimbrorum: caudam mox tendere visus,
Qua via per Gallos venit altæ ad mœnia Romæ,
Trans iuga, & excelsam radijs transire Pyrenem.
Viderunt hucusq; iubar, si forsitan iuit
Longius: infirmo mortalia lumina visu
Non valuere sequi, tandemque euanuit ardor.
Tum rursum Eurydamas, ô fortunate Laconum
Dux Leonice, nepos magni Herculis, aspice sacræ
Quod tibi in Epiro dudum cecinere columbæ:
Iupiter heic rursum cælesti enuntiat igne:
Ibit ad extremas nostrum pars maxima terras,
Ibit & ad Gallos: Italas migrabit ad oras.
Talibus Eurydamas in spem certam erigit omnes.
Lætior augurijs Diuum Leonicus, & omnes
Quotquot erant in classe viri, descendere in agros
Hesperiæ, explorare locos, & discere gentem
Constituunt. duo Democrates seniorque Lycophron
Argolicus missi vicina per oppida pacem
Quærere, & hospitium. tum regem Hispania nullum
Forte habuit gentes in libertate trahebant
Tranquillos sine Marte dies: res gentibus illis
Rara, quibus semper ferrum & certamina in vsu.
Lecti oratores multa cum pube suorum
Re suscepta abeunt, circumpositasque per vrbes
Hæc mandata ferunt: sese genus esse Laconum
Vi armorum patrijs depulsum sedibus: ista
Auspicijs Diuum venisse ad litora tandem,

Paci-

Pacificos sese non vi, non fraude Penates
Quærere: telluris tantum se poscere, quantum
Vrbs velit: vrbs leges obseruatura, Deosq́.
Præterea esse sibi regem, quo iustior alter
Non fuerit, postquam fratres Rhadamanthus & ingens
Iustitiæ cultor Minos iuere sub vmbras.
Antiquo regem demissum a sanguine magni
Herculis, in toto qui monstra peremerit orbe:
Nec sibi, sed populis solitum regnare: Deorum
Cultorem, belli insignem, pacisq́ magistrum:
Vt pote qui Spartæ genitus, qui sancta Lycurgi
Iura puer tulerit: cui sit placabile & æquum
Ingenium, patribus socium, plebiq́ parentem.
Talia narrantes casu venere Saguntum.
Continuo ciues, postquam didicere Laconum
Esse genus, regemq́ satum de semine Diui
Herculis, assurgunt omnes, & in oscula tendunt,
Et fletum elicuit pietas: mox talia fantur.
Si fortuna fuit vobis aduersa Lacones
Gens augusta, solo dum vos eiecit auito
Prospera in aduentu tali, deponite curas,
Esse parat: vobis factum satis. omnia namq́
Quæ tunc surripuit vobis bona, reddidit vrbis
Huius in ingressu. vobis hæc mœnia, vobis
Accipite has animas. & nos a sedibus illis
Venimus: Alcides nobis hanc condidit vrbem.
Nostri ataui. comites eius, quos legerat ipse
Spartæ Argis, fidens tales excellere bello.

Viuimus auspicijs eius. sub numine tanto
Creuimus his agris, rerumque opulentia nobis
Maxima. per nostros fruges vberrima campos
Vos etiam ditare potest. communia iure
Arua, quibus commune genus. succedite vestris
Mœnibus audenter, vestris succedite rebus.
Sunt & in his pleraque aliæ regionibus vrbes,
Quas posuere olim Grai cum rumor ad illas
Venerit aduentasse nouam Lacedæmone gentem,
Occurrent læti hospitibus dona ampla ferentes.
Xantippi auspicijs vestri Spartaria quondam
Condita in his agris. At mox ab Amilcare Pœno,
Qui vobis infensus erat, deleta recessit
In nihilum, & noua Carthago surrexit eodem,
Quo stetit illa, loco: sed mox deletus Amilcar
Vindice Xantippo soluit pro crimine pœnam.
Hic à gente Numæ venisse Numantia fertur:
Vnde Deûm memorant sortes post plurima quendam
Sæcula venturum, Romam qui vendicet vrbem,
Et premat imperio terras, ac iudicet orbem.
Sunt Abdera labor Thracum. Cernetis Iaccham
Bacchi opus antiquum. vestras venistis in oras.
Sic fati inuoluunt plaustris amplissima regi
Dona cados Bromij grandes, cereremq́, quadrigis
Impositam, taurosq́, decem pernasq́, suillas
Grande onus, ac modo deductos a matribus agnos.
Missi etiam qui certa ferant mandata senatus.
Dumq́, ea tractantur, profert de classe iuuentus

Cum Duce & annosis patribus vestigia longa
Tarda mora, & plantis vadunt titubantibus omnes,
Visaq; sub pedibus tellus nutare. suointrant
Iugera, prætentosq; marinis fluctibus agros.
Naturam Geniumq; loci, florentia rura
Collibus ex altis riuos potare cadentes,
Et iuga prospectant Baccho vernantia, oliuis
Consita paulatim molli se attollere cliuo.
Cuncta probant, mirantur, amant: sua regna videntur
Sortiti, & positas alio sub sidere Amyclas.
Montibus arcetur Boreas, exponitur Austro
Tota vligneis tellus vberrima glebis.
Et iam tum xenijs aderant ex vrbe Sagunto
Ordine legati longo, pompaq; frequenti,
Dux redit ad naues reptans, vestigia longo
Lenta mouet passu meditans, & vt agmina sensit,
Continet extemplo gressus, ac munera & ipsos
Ore Saguntinos alacri, & regaliter alto
Suscipit affatu laudans, paucisq; subinfert.
Vestra Saguntini pietas nos omnium egenos,
Errantes, toto orbe vagos ad litora vestra
Augurijs Diuum appulsos, tam comiter, atque
Magnifice accipiens, casus ita frangit acerbos,
Vt videar Spartam, non aduentasse Saguntum:
Vt fatear nulli æquè hominum debere Lacones.
Quod si promissa dederit consistere terra
Iupiter, & nostri generis Tirynthius auctor,
Omnes officij memores in sæcula tanti

Longa erimus, quantum nostros durare nepotes
Fata sinent, factoq; magis persoluere grates,
Quam sermone animus. sic Dux. tum protinus illi
Dimissi patriam vertunt vestigia ad vrbem.
Grata reportantes adsunt responsa Lycophron.
Democratesq; simul. populis miserantibus orbam
Hospitio gentem, tellus concorditer vrbi
Est data condendæ: populum qui pascere possit,
Est concessus ager. rebus feliciter actis
Illa dies merito patrijs est addita fastis.
Mænia iam sacris solenni more peractis,
Et Ioue placato sulcis metantur, & vrbant.
Rex operi incumbens capit Eurydamante magistro
Auguria, & munita magis loca destinat arci.
Curia, templa, viæ, fixis signata per agrum
Et fora stipitibus, curuo loca facta Theatro
Porticibus scriptis: signant & in æquore portum
Omnia quæ veterem norant docuisse Lycurgum
Obseruare parant: sacros ante omnia ritus,
Atque Deos immortales, componere mores,
Otia segnitiemq; procul depellere, legi
Vt Superis (etenim leges a Numine Diuum
Proueniunt) parere nefas restringere duris
Supplicijs: partiri omnes æqualiter agros
Limitibus positis, & opes augere colendo.
Non furto, non insidijs, non viuere rapto:
Et si visus erat concedere furta Lycurgus.
Nil somni causa iuuenes substernere: cultus

Omnibus

Omnibus æqualis:toto satis omnibus anno
Vna chlamys:cœnare palam:pulmenta iuuentæ
Interdicta:nefas aurum signare:nomisma
Cudere:connubium fieri sine dotibus vllis.
Castigare nouam ætatem,seniumq; docere.
Non fulgentem auro colere,obseruare parentes,
Ieiunare,sitim ad gelidos restringere fontes,
Fronte pati brumam nuda.pede frigora nudo,
Et sub Sole dies sudando abscondere longos.
Ruri inte sulcos pubescere:magna natatu
Flumina,præcipites aditus transmittere saltu.
Fulgentes capiti galeas.hastilia dextræ
Inserere,& thoraca humeris,celeremq; sagittam
Mittere:declinare ictus,hostemq; ferire
Cautius:Hispanæ certamina discere fundæ,
Et loro dare vim saxis.frenare superbum
Quadrupedem:venari apros:hastilibus vrsos
Figere:veloci damam præuertere cursu.
Mortem ignominiæ præponere:vulnera tergo
Nulla pati:hostilem non formidare tumultum.
Non bellis inflare tubas,neq; cornua,tamquam
Præcipites factura animos:tibicine Martem
Incipere,ac leni & modulato prælia sensu,
Et per bella sagis velare rubentibus armos.
Non legere Ephoros:patrijs de legibus vnum
Hoc est posthabitum:quoniam Lacedæmone rixas
Sæpius excierat,bellumque accenderat intra
Mœnia,& ingressum dederat ciuilibus armis.

 Indige-

Indigenæ ſanctos mores, generoſaq́ corda
Intuiti, Graios adeunt, & fœdera iungunt,
Mutuaq́ allatis ineunt commercia rebus.
Euadunt gens vna breui: connubia tractant:
Vna omnes celebrant ludos: conuiuia ponunt:
Aedificantq́ ſimul, gaudetq́ exſurgere muros
Tectaq́ non minus Hiſpanus quam Doricus hoſpes.
Igne coquunt lapides, voluunt ad mœnia ſaxa,
Importantq́ trabes: fodiunt ſola: marmora quadrant:
Vt membris formica animal breue, viribus amplum,
Præualidumq́ animis ſubter caua tecta vehendæ
Dant operam annonæ, duriſq́ laboribus omne,
Dum varias fruges terit area, dum fauet æſtas,
Tempus in hiberno pergunt conſumere victu:
Sic noua concordes ſudant ad mœnia turbæ.
Talibus auſpicijs vrbs eſt fundata, breuiq́
Creuit, & a populis cœpit Leonica vocari.
Mox vbi creſcenti data ſunt primordia regno,
Rex memori voluens animo quæ templa Tonanti
Vouerat in ſacro ſaltu: trans æquora claſſem
In Libyam properare iubet, latomoſq́ repertum
Marmora per Numidum rupes, & per iuga Maurum.
Ex Atlante vehunt citros, regalia quondam
Ligna, cypreſſorum præ ſe ferme ora ferentes.
Palma venit, montana abies deſcendit in æquor,
Et tiliæ nemora, & ſiluas populantur acernas:
Materiam templo, clariſque Penatibus omnem
Accumulant, magnaſq́ rates ad litora vectant,

Sculptores

Sculptores quos fama probat, quos gloria maior
Prædicat, ex Libya, ex Gallis, ex vrbe Sagunto
Rex vocat, ac præclaro operi præfecit Amyntam
Oebalium: qui templa Ephesi, qui Mausolæum,
Qui Pharon, & turres monstrantem Cyzicon altas
Viderat, ac structuræ omnis perceperat artem.
Hic ergo inuigilans operi procera columnas
Fulcra parat: quasdam æquali cute Dædala tornat
Celatura, cauatque quasdam, ducitque canales
A pede productos ad summa cacumina recto
Limite: diffundunt ederæ vestigia circum
Ina corymbiferas spargentia brachia frondes,
Subiectæque bases latum elabuntur in orbem.
Sunt quibus insculptæ vites pendentibus vuis
Mille ferant volucres. prono hæc petit ore racemos:
Eleuat illa caput protento ad pabula collo:
Altera se rostro scalpens Soli obijcit alam.
Nec picus, nec pica deest, non psittacus ore
Garrulus incuruo, non crure ciconia longo.
Heic auis est qua si totos inspexerit artus
Ictcrus est: croceo solum fraudatur amictu.
Sculptor enim rerum formas de marmore ducit;
Sed nequit innatum rebus præbere colorem.
Hic sedet, & modulos secum meditatur achantis:
Cui comes est Procne, necnon celeberrima dulci
Voce soror guttur plumis surgentibus inflat,
Osque aperit. dicas studio gestire canendi.
Innumeræque aliæ volucres, quæ stagna frequentant,

Quæ per rura volant: sed cur ego tempora perdo,
Singula connumerans? doctus facit æmula veris
Euentu felici opifex: per marmora ludit
Omnia. quæ fertur Phragmon finxisse Myronque,
Mentor, & Alcamenes, aliiq; illustria quorum
Nomina non audet veniens abscondere tempus,
Sub pedibus faciunt abacos. pantheres, hyene,
Indica hos, elephas prono sola pectore calcans:
Lynces, apri, taurusq; iacens in pectus & aluum,
Et prostratus humi primos leo porrigit vngues,
Osq; leuans oneri latos accommodat armos,
Spe laudis faber accensus, molimine magno
Iam leuat & solido grandes iugat ære columnas,
Ac super immani (fallunt sublimia visum
Culmina) conuexa incuruat testudine cælum:
Sideribus cælum insculptis, & imagine multa
Picturatum. illic Aries & cætera mundi
Astra vagi, quæ Sol vertenti circuit anno.
Præsertimque Iouis genus inter sidera missum:
Bacchus, & Alcides, & amatæ pignora Ledæ,
Totaq; progenies cælum sortita Tonantis
Circumfusa thronum. solio stat Iupiter alto
Fulmen habens dextra, maiestatemq; tremendam
Terrigenam populis, totique ostentat Olympo.
Illic astra poli contraria. circulus illic
Lacteus, & quidquid Memphis, Babylonia quidquid
Nocte serenato potuit deprehendere cælo.
Sacra quoq; in templi cilio exteriore locauit

Vesti-

Vestibulum supra, procul apparentia, rerum
Signa futurarum, quæ in relligione minari
Multiplices casus memorant cælestia docti.
Finxit enim cum Saturno, cum sidere Martis
Cum Titane Iouem, cum Lucifero Cythereo,
Cum puero Maiæ, noctis cum principe Luna,
Quæ modo plena meat, modo cornibus ambulat haustis.
Et super aerei statuit pinnacula templi
Pana, Deum naturæ olim per Achæa vocatum,
Regna figurantem deformibus omnia formis
Signaq́; subuafro taxantem mystica nutu.
Et saxum prope Pana expers sculptoris & artis
Collocat ad dextram: nostro cui terminus ore
Nomen inest, magnum venturi temporis omen.
Sacra, sacerdotes, aras de more Laconum
Instituit, bobusq́ue dicat noua templa litatis.
Vt tellure seges pingui sata cespite multo
Luxuriat, votis bene responsura coloni:
Semen Agesilai paucis ita fronduit annis.
Et iam Spartanis non sunt satis omnibus vna
Mœnia, propterea Regis duo pignora missis
Sortibus (antiquo mos hic inoleuit ab æuo)
Transmigrare, nouasq́; alio sub Sole coacta
Vestigare domos. sic missa colonia duplex.
Vna per Herculeas Euro adspirante columnas
Qua leuat in cælum caput hinc Tartessia Calpe,
Inde Abilæ vertex, Libycis vbi terminus oris.
Dux primæ bellator atrox Eluacus, ad annos,

Iam veniens fortes, & pro lanugine barbam
Nigrantem incipiens mento proferre. secundæ
Nomen habens a gente Lacon, & si minor æuo,
Non tamen ingenio, nec strenuitate, nec armis.
Qui conuertit iter versus Cantabrica regna.
Hos de quinque duos iussit discedere natos,
Vt mandasse Deos superos, & fata videbat,
Iam senio pater incuruus, iam segnior annis.
Cùm geminos igitur fratres iam sciret ituros,
Hunc pelago, hunc terris, sic est affatus vtrumque
Innitens solio aurato. mea dulcia fratres
Pignora, non ego vos genui terrestribus agris,
Sed Dis atque Ioui. fruges vt arata colono
Debet terra suo: sic nos quasi viua Deorum
Prædia nos ipsos debemus & omnia Diuis.
Vos igitur nati Superis deuota propago
Este Deum memores. ipsi dominantur Olympo,
Ipsi Erebo: nobis etiam, cum gignimur, adsunt.
Quidquid inest homini, certum est opus esse Deorum.
Saturni lacrymæ: Iouis est genitiua facultas.
Mars animum, Phœbus visum facit. illa libido,
Quæ trahit in coitum, Veneris: facundia linguæ
Mercurij: somnus Lunæ. & quæcumque putantur
Sorte dari, Diuorum opus est. dat Iupiter aurum,
Regna, magistratus. sed quid per singula curro?
Omnia dispensant. igitur super omnia Diuum
Conciliandus amor: nitendum insontibus actis.
Placat enim Superos, melior nulla hostia, virtus.

Ist odere virum sine relligione cruentum,
latum, delatorem, vafrum, atq; rapacem:
iuidum, & Asphalti redolentem infame bitumen.
Diui etiam pelagus, ventos, elementa gubernant
Omnia: nec sine Dis locus est. heic Iupiter æque
Ac Pylij, Orchomeni, Thebis, Lacedæmone, & Argis.
Propterea seruare hominem tutela Deorum,
Siue colat terras, liquidum seu nauiget æquor,
Sola potis. nec per noctem gradientibus astris
Fidite, nec sorti: solis sed fidite Diuis.
Vos tamen est nescire nefas, quæ seminis autor
Tradiderit nostri nobis Tirynthius olim.
Scilicet in primis à posteritate colendum
Esse sua Superum quendam, qui Terminus ore
Dicitur Ausonio. Deus hic in sæcula fertur
Vltima venturus, renouaturusq; Deorum
Orgia, & insolitum iubar eliciturus Olympo.
Neu taceam quæ nos sancti docuere parentes.
Pars homini duplex. vna ex tellure caducam
Corporis in molem veniens, diffusa per artus
Mortales: hæc ingenium sortita ferarum
Nil ambit nisi terrenum, turpe, atque nefandum.
Hinc scelus, hinc scelerum mater famosa voluptas:
Cui neque de Diuis, neque de virtutibus vlla
Mentio: more suum semper cœno humida sordet.
Altera cœlestis. sublimi in vertice sedem,
Et sacram sortita domum, subiecta gubernat
Corpora, terrestremq; animam: quasi rector in alta

Puppe

Puppe ratem,quasi sessor equum.cum venit Olympo
Iupiter hanc docuit:quo sint cælestia cultu
Numina digna:quibus celebranda altaria sacris:
Mortales quæ iura pati:quas pendere pœnas
Sacrilegos opus est,quæ ducere debeat insons
Præmia.& hæc Diuis similis,contraria lentos
Ad studia inflectit sensus,vt inutile quoddam
Vulgus agens.primum violenter:at aspera postquam
Paulatim abrasa est feritas,mandata sequuntur
Sponte sua.tantum valet ars,& inusta colendo
Consuetudo animis hominum.natura ministrat
Principia,ac media ac fines oriuntur ab arte.
Hanc moneo nati(sic vestra monebitis olim,
Cum Deus & grauior patres vos fecerit ætas,
Pignora vos etiam)venerari addiscite: patrem,
Atq; salutares monitus audite Deorum.
Namq; Deos habet auctores:Dis omnia ab ipsis
Traxit:& vtuntur magni hac interprete Diui.
Regia progenies estis de sanguine Diuum
Proueniens.quem Di cupiant regem esse docebo.
Inter aues præsunt aquilæ,inter bruta leones:
Quod membris valeant, animisq; ferocibus ausint:
Inter mortales autem prudentia regnat
Et pietas.& quæ partit rite omnia virtus,
Cuiq; suum tribuens,& quæ scit dura ferendo
Vincere,& hostilem bello infrenare tumultum.
Nec satis hæ,nisi quæ ventrem,Veneremq; subacto
Temperat affectu,simul & quæ temperat iram,

Quæ

uæ contemnit opes,& quæ inter verbera dextram
ntrabit humanos miserans clementia casus
ßideat ,Diuisq́; hominem cælestibus æquet.
dde fidem,quæ dicta facit, quæ fœdera seruat:
ldde hilares vultus,animiq́; affabilis ora
em populis gratam,& momenti in principe magni
ex est,iudicium cuius communiter omnes
erre velint,quod sit cunctis mortalibus æquum.
ucus apum non Rex,qui non ante omnia fertur
n commune bonum.cordi quibus est sua tantum
Vtilitas,inuisi Erebo cæloque Tyranni.
Rex opibus, Rex vitæ hominum,Rex parcit honori.
Ipse in fata feror curis confectus,& annis:
Vos quibus est ætas melior,curate nepotes,
Et seruate genus.grandi est sine crimine nomen
Præsidio inter mortales.innoxia nulli
Tam crudum os,quod non faciat placabile,fama.
Mens hominum meritis emitur:benefacta ferarum
Emollire valent animos.sic ducite vitam,
Ne cum fata volent,pudeat ferre ora Deorum.
Quando erimus simul ante Iouem:nam vos quoq́; nati
Stare opus est olim ante Iouem: morum improba si vos
Arguet impietas,ego vos genuisse negabo:
Sed fore suppositos,alioq́; ex semine partos,
Non de stirpe Deum,magno nec ab Hercule ductos
Causabor:generi virtus innata Laconum est.
Ite bonis igitur,quo vos responsa Tonantis
Ire iubent, Nati ite auibus:fortuna,Deusq́;

Fauerit

Fauerit inceptis: & qua consistere terra
Di dederint: Di namque dabunt, nec Iupiter ipse
Vsquam aberit: quo sint etiam communia nobis
Gaudia, de rerum euentu mihi nuntius adsit,
Anxius interea digitis labentia mecum
Tempora dinumerans noctesq; diesque manebo.
Talia cum natis senior mandata dedisset
Nomine quemq; vocans proprio, procedite nati
Dixit, & extendens vlnas complectitur ore
Cernuus incano, lacrymisque dat vltima obortis
Oscula, discedunt iuuenes: sua quemque secuta
Agmina. per campos iter his: illi æquora sulcant.
Rex pius. & teneris semper Leonicus ab annis
Obseruare Deos solitus, iam grandior æuo,
Et positus longæ supremo in margine vitæ,
Cum nocturna quies aliquando aggressa iacentem
Isset in Auroram: visus sublimia templa
Cernere, quæ vasto æquarent curuamine cælum,
Ingressusque fores magnum spectabat inane
Vndiq; parietibus multo fulgentibus auro,
Cæruleaque super clausum testudine, & alto
Culmine, quod varijs lustrent splendoribus astra
Pendentemq; virum vacua miratur in aura:
Cui niue candidior mento: cui vertice pendet
Concolor argento latos coma fusa per armos:
Cui toga gemmarum radijs scintillet ad imos
Fusa pedes. os quale iubar Titanis, ab vnda
Oceani cùm mane leuat vultum igne rubentem.

Os procul apparens vnum: quia lumina grandi
Luce repercutiens, visum impedit, vt prope fixis
Cernere fas oculis: triplex se ostendit imago
Indiuisa: volant tenues per inania formæ,
Et capita ac genua ante senis vestigia curuant.
Audet, & accedens ammis considerat altis
Singula. spirituum videt agmina magna volatu
Aereo ferri ante senem, fieriq; Theatrum
Grande sinu immenso cui mille sedilia circum
Aurea, & in medio spatium vitrei maris instar
Talia miranti species occurrere visa,
Stareq; & adspectu sic regem affata benigno.
Rex Spartane tuis forsan regionibus vmquam
Tale aliquid vidisti oculis mortalibus? ille,
Nec vidi, nec posse inquit toto orbe videri
Crediderim. sed fare precor. num Iupiter hic est,
Quem video tanta cum maiestate leuatum,
Nec solio inniti, sed inani incumbere vento?
Hic Deus, hic rerum est opifex, hæc intima magno
Mens operi. respondit. vti mortalia membra
Viuificant animæ: sic & Deus omniaquæ sunt,
Sustinet ac seruat tolle hunc: quecumque videntur
Sustuleris. sicut cum mens é corpore fugit,
Corpus it in cineres. hic est, quem Pana vocari
Forsitan audisti Graias aliquando per vrbes.
Terminus hic idem, signo quem Roma triformi
Fingit, & ω magnum quondam dicetur & Alpha.
Mira tibi effabor. tuus est cum Manibus Orci

In-

Iupiter, & vestri quot habent altaria Diui.
Tum visus meminisse horum, quæ dixerat olim
Prouidus Eurydamas Latiæ prope litora Romæ,
Heu, grauis ex alto ducens suspiria corde,
Rex ait: impietas nobis mortalibus ergo
Ingruit, & turpis tam longi temporis error.
Quo nam igitur pacto scelus hoc inolescere tantum
Fert Deus? esse rati Diuos simulacra, litamus
Sacra illis libanda Deo. si fallimur ipsi,
Vos Superi illuso cur non succuritis orbi?
Spiritus, hanc vobis caussam mortalibus, inquit,
Scire nefas. vt enim tellus habitacula vobis
Impertitur: ita satis est cognoscere terras.
Verum tempus erit, quo cum Ioue tota Deorum
Progenies aras, & templa, & nomina perdet.
Hanc Deus ætatem cælo dimittere dudum
Cogitat: hos ordiri annos festinat olympus.
Huc ideo ex toto Diuos pater euocat orbe,
Conciliumq́; hominum pro libertate frequentant.
Veni ego pro Hesperijs, teq́; & tua pignora noui.
Nos omnes regimus terras, & iussa Tonantis
Exsequimur: Diuis etiam quamplurima vestris
Assentimur, vti nobis Deus annuit. ille
Ille, vides, magno sedes cui proxima Patri,
Rex Solymæ, sub quo legem Philadelphus Hebræam
Transtulit, indicium nequaquam exile futuri
Temporis, atq; noui signum memorabile sæcli.
Nam Deus ingenijs hominum innotescere sensim

Incipit

Incipit & finit in gentes sua dogmata ferri.
Qui sequitur, Syriæ princeps. Memphiticus alter,
Alter Arabs: quintus qui Persica regna gubernat.
Sextus habet Medos: Tyriæ Carthaginis arua
Septimus: Æoliam, Cares, Asiamq́ minorem
Proximus: Actæos, & Achaica litora nonus.
Roma subest decimo: numeri sub limite primo
Roma sedet. Viden vt vigor est in principe Romæ
Viuidus: ast alijs tristi confecta veterno
Ora cadant. Itali surgent, regnoq́ sub illo
Di veteres ibunt pessum: noua sæcula surgent.
Iupiter imperium perdet: neq́ Iupiter ipse,
Sed vulgata hominum mentiti nomina Manes.
Proximus Hesperiam gentem regit, atq́ Britannos.
AEthiopes alius: Pontum Armeniosq́ colonos
Vltimus. Expectant & qui Germanica regna,
Et qui Sarmaticas procul vsq́ ad litora gentes
Temperat, atq́ alios, quibus insulæ & æquora subsunt.
Ordo alius regnis imponitur. omnia in vnum
Sunt redigenda. cadent Reges Orientis & Austri.
Se Deus ad Tyberim transfert, Romæq́ triumphos
Destinat, instituit rerum caput esse Latinos.
Tuq́ faueto Italis, faueat genus omne tuorum.
Emersura breui flagrantia bella per orbem.
Concurrent Italis Libyci, & delebitur ingens
Sidoniæ Didonis opus: delebitur omne
Semen Alexandri: nec erit nisi Roma per orbem.
Ipsa quoque in senium vergens patietur ab hoste

 Multiplici

Multiplici varias clades: sed maxima surget
A tellure lues Arabum, cum vana superbum
Relligio caput attollens dominabitur Afris.
Atque Asiæ populis, quot sunt Euphratis ab amne
Vsq; ad Phasiaci glacialia litora Ponti.
Ista quoq; Hesperiæ clades populabitur oras:
Sed tamen Asturiam seruare licebit, & omnem
Cantabriam, pelagi quam verberat vnda Britanni,
Progeniemq; tuam, quæ tempestatibus illis
Haud minimam præstabit opem: nam magna nepotes
Bella gerent vestri pro relligione Tonantis,
Et pro relliquijs regum, patriæq;: nec vlli
In genus illud atrox ibunt melioribus armis.
Sors tamen illorum multis erit inuida, magnum
Ablatura decus terris: nam sæcula surgent
Bruta oblita bonas artes, & nescia laudem
Reddere virtuti, & famam celebrare virorum.
Nam bene de patria, de relligione merendo
Nomina nulla ferent: generans obliuia tempus
Inijciet claris illorum laudibus vmbram.
Nec tamen iccirco minus ad præclara laborum
Gesta ferant. studeantùe minus sublimibus ausis:
Nam licet in terris, & apud mortalia regna
Langueat interdum: tamen heic sua præmia virtus
Semper habet nulli fato, nulli obuia sorti.
Vltima sæcla dabunt vestro de sanguine quendam
Qui velit ex longa maiorum nomina nocte
Asserere, æternamque atauis inducere lucem.

Felix, si poterit votorum euadere compos.
Talia sopito cernebat somnia sensu,
Cùm subito euigilans, quasi quædam oracula Diuum,
Visa recensebat secum: nec tempore ab illo
Ad simulacra Deum voluit libare: nepotes
Cuncta docens, senio tandem concessit & annis.
Et iam transierat fauces Eluacus apertas
Æquoris Herculei, qua se via Solis, in altum
Cum cadit Oceanum, sublimi inclinat ab axe.
Tunc Athamas patria Argiuus, regumque ducumque
Gesta tenens animo memori, sic protinus orsus.
Dux Eluace nepos magni Herculis, ab Ioue Diuum
Principe demissi nomen tenet Herculis istud
Æquor adhuc: quòd in has fauces victritia signa
Transtulerit quondam subigens duro omnia Marte.
At sunt qui nostro cognomen ab Hercule ductum
Esse negent, aliumque velint hoc nomine dictum
A Pharaoniacis venisse per æquora terris
Litora ad hæc, similique errorem à nomine natum.
Vtque fidem faciant, templum esse in Gadibus aiunt
Herculis, in quo sint simulacra AEgyptii, Osiris,
Isis, & Harpocrates, ac cetera Numina gentis
Eius: vt interpres Diuum latrator, & Apis.
O Athamas Eluacus ait, Tirynthia proles
Possidet hoc dudum decus: hæc in sanguine nostro
Gloria consenuit: sine re celeberrima fama hac
Nec potuit nasci, nec tanta in sæcula duci.
Quòd si forte huius fuit vmquam nominis heros

Alter ad has vectus terras, cui templa dicarit
Angulus hic: aliis certe nondum agnitus oris
Exsulat ex toto tamquam procul orbe fugatus.
At nostrum sonat omne hominum genus: Ipse Gigantes
Ipse domat Lapithas, atq; agmina Centaurorum.
Ipsi thura cremant aræ Libycas per arenas,
Atq; per Europam, per litora Gangis, & Indi.
Nilus & AEgyptus placeant sibi: Gracia certe
Clarior ingeniis, opibus, facundia, & armis.
Quòd si quem, decus hoc nostrum qui polluat, vsq;
Repperero: dextra hac faciam me intelligat ortum
Ducere ab Alcide, non sordido ab Hercule quodam.
Talia dux. cuncti comites, Athamasq; fatentur
Herculis Argiui missam vltra sidera famam,
Et quæcumq; alio memorentur ab Hercule facta
Esse leues nugas: quas vaniloquentia turbæ
Niliacæ nostræ confinxerit æmula laudi.
Dumq; ea sermonum multa vicefantur: ab Austro
Aura recens, leni veniens ad carbasa flatu,
Proram agit in Caurum: ducto pede nauita flectit
Cornua, & antemnas, alioq; arat æquora sulco,
A Libe doctus iter. tria promontoria longe
Prospiciunt dextra, Cuneum sic nomine dicunt
Hesperii, sacrum, & magnum, qua surgit Olysspon:
Qua Tagus immensi disiungit litora Ponti:
Et qua Nereidum viridis chorus æquore lato
Regnat, & includit grauis arua feracia plumbi.
Mox vt conuersis procul ora Britannica proris

Est con-

Est conspecta: nigris subtexi nubibus æther
Incipit, & flare obscuro grauis Eurus ab ortu.
Nant magno grege Delphines, dorsoq́ repando
Æquor arant simo captantes aera rictu.
Crudescit sensim Nereus, & proijcit iram
Cum fremitu in maria, & cœlum nigrescit in vndis.
Heu, quidnam, Nauarchus ait, parat AEolus ore
Fluctifico? subita quid tempestate minantur
Di maris & cœli? numquam ne iter ire quietum
Sors sinet? & sic semper erit cito mobile cælum?
Sancta precor Tethys, Nymphæ Oceanitides omnes
Tuq́ pater, cui dant veteres primordia rerum,
Oceane, ah, profugos terra pelagoq́ue Lacones
Ah seruate, marisq́ minas auertite, & auræ.
Sic ait, atq́ animi compos totam excitat artem.
Sæuit hiems magis atq́ue magis, neq́ prendere terras
Fas aliquas rapiente salo, qua litora Pontum
Nulla tenent, sed abit saliens sine fine sub ima
Fundamenta orbis, rursumq́ recurrit ad ortum.
Sæpius annixi deponere vela: rudentes
Aura onerat, pugnatq́ue manus & fortia contra
Brachia, pendentesq́ue agitat tunicasq́ comasq́,
Obtūditq́ue aures, & verba retorquet in ora.
Pontus & aura sonant altum: nec nauta magistrum
Audit, & in vultus saliens mare lumina vexat.
Fluctibus icta gemunt latera insultantibus, instat
Pontus, & assurgens puppim leuat, atque dehiscens
Præcipitat. ferri dicas in Tartara proram

Transilit vnda rates, & dißipat æquora ventus
In pluuiam: quæ adspersa cadit per transtra, torosque.
Sollicitè satagunt omnes: nihil omnia agendo
Proficiunt: vix stant pedibus, vix cruribus hærent.
Iam nimbi grauis æstus adest, tonat vndique mundus
Terrifico mugitu, ardens secat aera fulgur
Igniferum, stridentęq; illisi fulmine fluctus.
Attoniti incipiunt vitæ diffidere & ægra
Mente hærent. nimbus, venti, mare, fulmina mortem
Subijciunt oculis, lucemq; exterminat vmbra
Nubis, & effundens omnem cæli impetus iram.
Nec satis hæc, nebulis erumpere saxea grando
Incipit, & magnos imber duratus in orbes
Verberat exanimos: madidas ad tempora vestes
Corripiunt miseri. clauo proreta relicto
Pellitur in præceps, & agit frons icta cruorem.
In ventos nimbumque putes ruere astra, polumque;
Neptunumq; Deos superos se attollere contra.
Tunc instare videns extrema pericula ductor
Eleuat os, piceumq; ruens Eluacus Olympum,
Iupiter altitonans semper mortalibus æquum
Numen ait, tua quæ nescit clementia finem,
Eruat ex tanto cælique marisq; periclo
Has animas: neq; nos iratum absorbeat æquor.
Nos neq; Neptuno nati certare, nec ipsis
Dis superis. si fata vocant, mittamur in enses,
Pugnemusq; viris, vbi fas & robore, & armis
Niti aliquid. sub Marte viros occumbere pulcrum.

Sanguine

Sanguine non lymphis madidum decet ire sub Vmbras
Bellatorem hominem, rigidoque occumbere ferro
Non pelago nihil audentem, lentum, atque iacentem.
O duo Amyclæi Ledæ & Iouis inclyta fratres
Pignora, Di patrij indigetes, sanctique Penates,
Et tu Bacche pater, qui fers Minoida ab alto
Ad Superos, tuq; o domitor telluris & vndæ,
Vnde genus nostrum Alcide, date fluctibus istis
Defungi, atque aliquo sortiri in litore portum.
Sic ait. extemplo antemnis insistere visæ,
Castores appellant, flammæ felicia nautis
Omina iactatis pelago, & rarescere cælum
Atque serenari, Pontus mitescere, venti
Concidere, & Zephyrus fieri contrarius Euro.
Læti omnes imbrem excutiunt, frontemq; cruentam
Tum demum aduertunt, rectoris & ora tuentur
Saucia: stant circum, tepidoq; medentur oliuo,
Quod bonus Eurytion medicis infecerat herbis:
Pæonia Eurytion Lydus nulli arte secundus.
Affuit & Bitias, magico qui vulnera cantu
Pellere doctus erat, Manesq; excire sepulcris.
Gestit ouans pubes: discrimine functa Lyæo
Ac Cerere, & dulci solantur pectora risu.
Velaq; soluentes conuulsa atque humida nimbis
Sedulo in antemnas nautæ noua lintea tendunt,
Atque leuant tractim nau ale celeusma canentes.
Incuruata sinu mox vela Fauonius amplo
Porrigit, & celeres adiungit nauibus alas

Iamque Caledonios saltus, finesque Britannos
Transgreßis, aperit pineta virentia magno
Insula in Oceano Gallos & Celtica contra
Litora, fatidicis olim sacrata puellis,
Quæ nautis ventura canant. huc Eurymedontis
Consilio appulsi demittunt vela, parantes
Prandia, & ignotæ mensas in margine terræ.
Murmur vt auditum, visæque ad littora puppes
Insolitæ, vultusque noui numerosaque turba:
Virginei cœtus custos, Phœbique sacerdos
Affuit extemplo Dryidum comitante caterua,
Et, quò annare velint, tranquillo interrogat ore.
Altius intuitus senis os venerabile cani
Eurymed. n, genus Hispanum sumus inquit, ad oras
Labimur incertas profugi, nihil insidiarum
Molituri vsquam. fatalia quærimus arua
Sortibus admoniti: nobis hæc litora circum
Deberi patriam, & condendis mœnibus agrum.
Tum senior barbam mulcens in pectora lapsam,
Hesperij genus armipotens, Di vestra secundent
Cœpta inquit: delubra colunt ea Phœbades alta,
Quæ procul apparent illis se infundit Apollo,
Et ventura docet. scitari oracula fas est.
Vos ideo ad nostras aliquis Deus appulit oras.
Hæc ait, vt templum, maiestatemq; Deorum
Gens verita abstineat furto, violentia, & armis.
Tum Eurymedon paucis altam comitantibus ædem
Mox adit, & numen Phœbi inclinatus adorat,

Nec mora, Nympharum antistes, quæ præscia casus
Illabente Deo linguamque in verba mouente,
Phœbas adest, adytisq́; hominem compellat Achæum,
Sic memorans. Lacedæmoniæ non gentis Iberæ
Eurymedon soboles, tecum est Eluacus ab alto
Hercule descendens, Ioue quæritis auspice terras.
Chaonio in saltu vobis responsa dedere
Fatidicæ volucres, celsa vidistis ab arce
Ignem, & multifidis præsaga incendia flammis.
Ibitis ad Cimbros: sed non ea debita vobis
Regna: reuertentes amnis vada lata Sicambri
Inuadetis. apud Belgas loca debita vobis.
Dixit, & in tecti rediit penetralia virgo.
Tum senior mirari homines oracula cernens,
Veraque prodentem vultu Eurymedonta locutam,
Subiecit. viden Eurymedon quam certa puellæ
Dent responsa? prius quàm quid quæsiueris, vltro
Fata genus, caussamque viæ. manifestus in ista
Voce Deus: nec adhuc desunt qui credere nolint
Esse Deos, dicantque regi mortalia casu.
Tum Eurymedon: venerande senex nil sortibus istis
Certius audiui Lyciis: ad Delphica veni
Limina: consului Delon: nil certius istis
Sortibus: ipsa vias, ipsa est semel omnia fata.
O decus, ô cæli lux immortalis Apollo,
Dexter ades nobis, & nostra incœpta secunda.
Sed tu sancte senex mecum dignabere fari
Pluribus. auditum nobis & fama per orbem

Missa diu, Dryidas quosdam regionibus istis
Degere, qui Diuos, qui sint cælestia docti
Omnia. de Dryidis si quæ tibi cognita, fare.
Ipse inter Graios, quorum prudentia magnum
Nomen habet, genitus Dryidas audisse recordor
Viuere apud Gallos, & scire arcana Deorum.
Eurymedon senior dixit. cognoscere postquam
Tantus amor Dryidæ quid sint, absoluere paucis
Rem aggrediar. Dryidæ quoddam mortale Deorum
Sunt genus, in terris cælestia numina agentes,
Semoti a turbis hominum, nemora alta colentes:
Vnde & nomen habent, æterna silentia seruant,
Et meditabundi reptant: incuria victus
Summa viris: poma esuries absumit, & herbas.
Abstemij semper, fontes & flumina potant.
Delicias & opes. Venerem & conuiuia damnant
Mirificè, vt laqueas animi, & fomenta malorum
Maxima. iustitiæ memores, mortalia parui
Omnia pendentes, in relligione senescunt.
In pietate obeunt: hùmiles minimumq́ molesti,
Inculti, impexi cum Dis còmmertia habentes.
Notitiæ rerum incumbunt, & rusticitatem
Ingenio exturbant vigili. quid Numina, quid sint
Sidera. quid cælum, qua lege feratur Olympus,
Quidue elementa, sciunt: quantum aere rarior ignis,
Quam leuior tellure liquor: quis fluctibus ordo.
Quæ natura soli: quantusue sit ambitus orbis
Terrarum: quantũ ad Manes via, quantus ad astra

Cursus

Curſus: aquis quæ forma: fretum ſi tartara ſubter
Ambulet, & ſi ſit tellus habitata ſub Orco.
Vnde niues, & qua veniant ab origine venti,
Nubila fulgetræ, pluuiæ: quæ fulmina cauſſæ
Sic acuant. nihil ignorant: prudentia rerum
Summa gerendarum, & venturi præſcia ſæcli.
Hos populi, regeſq; adeunt, ceu Numina quædam
Conſilium dubijs præſtare ſcientia rebus.
His ego me addicens vixi ab iuuenilibus annis
Inter eos poſtquam ſenui, templa iſta guberno
Virginibus ſacrata nouem. quibus altus Apollo
Præſidet, vt totidem Muſis: huc munera mittunt,
Qui præſunt opibus, Reges: in fluctibus iſtis
Claudimur, vt quodam orbe alio conſortia vulgi
Nulla admittentes noſtros heic viuimus annos,
Poſt obitus loca cum Diuis meliora habituri.
Namq; animas, ſecum quæ nulla piacula vectant
Morte obita, cum Dis ſuperis regnare putamus.
Sic ſenior: tandem ad naues, ſociosque reuerſus
Eurymedon regem & comites affatur, & inter
Prandia Phœbeæ recitat reſponſa Sibyllæ.
Litore ſoluentes igitur dant carbaſa ventis,
Et ſcopulos vitans fugit in maria alta magiſter
OEbalus: ipſe etenim cæli ſcrutator & vndæ
Maximus, atque vias doctus quot in æquore toto,
Litoraque & portus omnes deſcripſerat ipſe
In talibus, & quæ loca ſunt imperuia nautis:
Principium ſumens ab Ioppe & flumine Nilo

Ad Tanaim: a Tanai ad Gades: à Gadibus vsque
Ad Cimbros. rursum à Cimbris ad Gorgonas vsque,
Hesperiosq; hortos magno sub Atlante iacentes
Perueniens: nondum nostris erat agnita Tethys
AEthiopum, non Indorum, nec Hyperboreorum,
Vt modo Gallaici postquam maria omnia reges
Scrutati. inuenere nouum, si credere fas est
Rumori, & nautis famam facientibus, orbem:
Qua Libys aura inter Zephyros aperitur & Austrum.
Orcades egressis recto contendere cursu
Mens erat ad Cimbros: verum vestigia puppes
Nunc Lybe, nunc Zephyro, nunc Euro, nunc Aquilone
Perturbante viam, varias traxere per vndas.
Mona procul visa est nigro subsidere tergo
AEquoris in campis. pertransiuere Siambim,
Videre Axanthum. gyroque per æquora tracto
Scandia se ostendit. venere ad litora Vectis.
Ex Nerigo lati in Bergon, gelidamque Sounnon.
Frigida sulcarunt Cronij confinia Ponti.
Hæ sunt sub geminæ radijs algentibus Vrsæ
Insulæ in Oceano, quas clausa sub æquore tellus
Porrigit ad cæli adspectum, sensura per illas
Solis & astrorum vires almumque teporem.
Meta fuit Thulæ; nihil hanc habet amplius vltra
Terrarum Oceanus: sed possidet omnia Tethys,
Concretumque gelu. glacies imperuia ventis
Non sinit in tumidos Neptunum exsurgere fluctus:
Donec ab Arcturo fugiens substernitur astris

Mitibus,

Mitibus, æstiuum Phœbi reuocatus ad ortum.

LIBER IIII.

*PLius ardebat subiecta Tritonibus ora
Frigidior tamen hibernos poscebat amictus.
Dum sparsas pelago terras, dumque inuia lustrant
AEquora, mobilibus facti ludibria ventis.
Plurima mirati: sed nil magis æquore in omni
Quam totos durare diem sine nocte per æstus.
Sex menses habet vna dies, mirabile dictu,
Sex menses nox vna: cadunt semel atq; resurgunt
Luciferi toto currus Hyperionis anno.
Has quoque mortales quosdam videre per oras
Deformes: pone queis corpus totum auribus amplis
Tectum erat, vt quodam longæ velamine pallæ.
Visa etiam memorant crudi miracula monstri
Per maris huius aquas: quo tota exterrita cœpit
Continuò vires animumque amittere classis.
Piscis enim pelago emergens se corpore tanto
Extulit, vt cauda subiens freta surgeret alto
Vertice in antemnas, malis procerior ipsis,
Physetrem Grai appellant, & spargeret ore
Nimbifero in naues tantum salis atque procellæ,
Quantum nulla potest nubes, cum faucibus amplis
Subuertit maria & terras Garamanticus Auster.*

Visa quoq; extemplo turris se rorida in auras
Tollere, & elatum caput usq; ad sidera ferre.
Contremuere omnes, versique in vota Deorum,
Æquoris & cæli precibus dum Numina pulsant,
Bellua subducto discessit in æquora collo.
Ergo maris post quam longis ambagibus acti
Aduenere locos, vbi fracto cortice flauas
Silua parit gemmas, glessum dixere coloni:
Dorica gens electra vocant. hinc lenibus auris
Cimbrorum in patriam glacialia regna, geluq;
Aspera perpetuo gentique immica Laconum
Itur, & exhaustæ tandem dant litora classi.
Cimbrorum genus acre, ferox, immane, remotum
A reliquis longe mortalibus, vltima mundi
Litora sub stellis habitans Erymanthidos Vrsæ,
Incubuit quondam Italiæ, magno agmine Romam
Depopulaturum: sumtis sed protinus armis
Impiger hostilem Marius compescuit iram.
Pisce, feris, gregibus viuunt. pars maxima victus
Lanicium, spoliis ouium varioq; ferarum
Tergore vix hiemem cohibent, Boreæq; resistunt.
It Pelopis terræ similis pæninsula longos
Oceani in fluctus. tellus abscondita nigris
Nubibus, incompos lucis, subiecta tenebris
Assiduis, quando Æmonium Sol languidus arcum
Circuit, & reduci torquet vestigia curru.
Cimber vt appulsam videt ad s..a litora classem,
Infremuit, quasi multisono cum silua latratu

Intonat irritatus aper, qui lumina toruo
Igne rubet, spumamq́ ruens in vulnera mandit.
Hispida per rupes tinnitu impulsa citato
Tympana Cerbereis frangunt latratibus auras,
Et mugire procul ferali rustica bombo
Cornua sunt audita. iugis decurrit ab altis
Plebs armata: velut riui per saxa cadentes,
Cum grauis æstiuos aer descendit in imbres.
Ille Lycaonio defendit pectora tergo:
Hic caput obnubit corio bouis, altaq́ tollit
Cornua. sunt quibus est vituli cute cincta marini
Tibia: sunt tecti viuacibus ilia ceruis.
Fert machlis, fert arma bison, fert pluribus alce,
Vrus, & albentes vrsi: nam frigidus aer
Parturit albentes istis in saltibus vrsos.
Est qui fronte gerat vulpes, & subrigat aures.
Sunt quibus amphibium pecus est pro caßide fiber,
Piscosoq́ vorax habitans in gurgite lutra.
His setosus apri vertex cum dentibus albis
Cassis erat misso super ora minacia rictu,
Ast alijs gryphes late bipatentibus alis,
Et iugulo sese in rostrum tollente recuruum.
Nam gryps est animal duplex, aquilamq́ue figurat
Pars prior: in Libycum transit postrema leonem.
Propterea à tergo pellis demissa trahebat
Praua verrentem domini vestigia caudam,
Brachiaq́ue in nodum pectus complexa coibant.
Viuere venatu soliti dant viscera mensis:

Exuuias

Exuuias in bella ferunt, & frigora contra.
Turmatim hastati coeunt, & lata repente
Barbaricum frendens vulgus rude litora complet.
Arma Lacon Dux, arma vocat. Spartana iuuentus
Vultibus insuetis, & agresti territa forma
Principio, in se mox rediens bruta agmina risit.
Læti omnes venisse aliquem post otia tanti
Temporis vsum armis tandem de more volucrum
Exsultant, cum post hiemem noua panditur æstas.
Iste subit thoracem humeris, ac porrigit vlnas
In manicas, & se tunicis loricat ahenis.
Expediunt alij fundas: alij latus armant
Ensibus. incuruant arcus, cinctique pharetris
Dant capiti galeas, & longa hastilia vibrant,
Mox vallum factura suis, pro puppibus altis
Stat scutata phalanx, ac primos excipit ictus.
Post clypeos veniunt longis mucronibus hastæ
Agmine in extremo fundæ statuuntur, & arcus.
Pugna fit: hos virtus, illos agit impetus ardens.
De tellure volant hastæ: de classe sagittæ
Saxaq. Spartani capiunt volitantia in auris
Spicula Cimbrorum, tanta est industria genti,
Tanta est dexteritas: correptaque tela remittunt
In dominos, Cimberque suis configitur armis.
Barbarus vt vires pugna se effundere inani
Conspicit in Furias agitur. frenditq. fremitq.
Dentibus: accingunt summas conscendere puppes,
Nec mora, nec pensi quidquam: toto impete tendunt,

Illatisq; ruunt scalis, & in alta feroci
Rostra animo se proripiunt: neque vulnera curat
Irritata odio rabies. Spartana iuuentus
Ingruit, & contis turbam atque securibus vrget
Ictibus assiduis pulsans, & vulnere fœdans
Tempora, terga, humeros, setosaq; pectora, & ora.
Heic aliquid saltem vires, industria, & arma
Profuerint nobis: heic saltem agnoscitur hostis
Rex Eluacus ait: iam non contra æquora bellum est;
Heic est dulce mori, cum vinci & vincere fas est.
Dixit, & elata Cimbri petit ora bipenni,
Euertitque gradus retrorsum: in terga ruentes
Per freta semineces magnis cumulantur aceruis;
Nec minus instantem telis pro litore turbam
Sollicitant. cotes tortis iaculantur habenis.
Mille fugant tractis calamos vno impete neruis:
Mille rotant silices. torquent hastilia mille,
Telorumq; graui fodiunt caua tergora nimbo.
Vt furor intepuit Cimbris, & lassa parumper
Membra videt cessare Lacon: nam Barbara norat
Corpora post primos solita elanguescere nixus:
Emicat, & toto aggreditur lentum agmine vulgus;
Consternati animis Cimbri dant terga: Lacones
Terga premunt iaculis. pauci quibus ira pepercit
Martia, per siluas fusi euasere silentes.
Dux erat Alciden referens, & imagine patrum
Grandanimis, vix dum prima lanugine maior,
Sed virtute annos superans, Dis omnia magnis

 Persimilis,

Persimilis, vegetós sensus, faciemq́ animumq́.
Ipse igitur quot erant captiui ex hostibus, vltro
Liberat accumulans donis ac laudibus amplis,
Magnificè de gente loquens, doctusq́ locorum
Ingenium, atq́ vias eius regionis & vrbes.
Eurymedonta virum insignem, qui Nestora totum
Æquiparet, mittens populos in fœdera traxit,
Atq́ locum pactus descendit ab æquore in agros.
Nec dum multa dies ierat, cum nata repente
Indigenis bella aduersus contermina regna,
Bella cruenta, animis vtrimq́ in fata paratis
Concilium de more vocant. iam facta Laconum
Inclyta per populos, virtus & gloria passim
Iam vulgata: ducem tanti certaminis ergo
Gentis Agelariæ dominum legere, iuuentam
Nil veriti: sed mirantes sublimia corda,
Atque sagacem animum, moderariq́ arma scientem.
At neque lectores spes aut fortuna fefellit:
Dux etenim (sic fama volans perterruit hostem)
Quam primum in campos positis certo ordine castris
Exijt, aduersas acies diffidere torpor
Compulit, & trepidare animis labentibus hostes.
Non aliter quam cum visa Iouis alite languet
Plebs auium, volucresq́ fugæ dare cogitat alas.
Adde quod Alcides cupiens sine cæde nepotem,
Ne quem forte abiens comitum desideret olim,
Reddere victorem: Satyros nymphasq́ locorum
Ac Genios omnes iussit prisca ora Gigantem,

Illaq́

Illaq; Titanum fœda atq; immania membra
Sumere, & ante aciem informes ostendere vultus
Hostibus, ac centum manibus prætendere fagos,
Aut piceas, solidasue suis cum frondibus ornos.
Extemplo audiuere Deum, miracula docti
Fingere, & humanos consueti eludere sensus.
Palladios init hic habitus, descendit ad imos
Palla pedes, teretemque manu complectitur hastam.
Pectora Gorgoneis exstant armata colubris,
Et tellure iacens scutum vestigia tangunt.
Hic Libycum gerit Atlantem: subit ille Mimantem
Ionium, quem vix iaculantem saxa Gradiuus
Reppulit. hic Zanclum, Siculis quem mœnia terris
Exstruisse ferunt alto vicina Peloro.
Iste manu tantam porgebat in aera falcem,
Quanta foret satis Atlanti in duo frusta secando.
Iapetus, Coeusque humeros attollit in altum,
Et caput in nubes mittens procerus Ophyon.
Apparet grauis Enceladus, ferus Alcyoneusq;,
Porphyrionque trahens plantis maculosa draconum
Tergora, & ora ferens cælo setosa Damastor,
Et truculentus Athos, a quo data nomina monti
Threicio, quod eas rupes inuoluit Olympo,
Cum violare Deos attentauere Gigantes.
Cinnus adest: prodit Celadum Siculusq; Pelorus.
Et cui Pallene fecit cognomina, & Almops
Qui coluit Macedum campos. mouet arma Typhoeus,
Tortaq; in anguinos ducit vestigia gressus.

Et quem Plutonis coniux Proserpina læto
Vix potuit dare Besbycos, Antæus, & Ascus,
Et quem Neptunus saxo allisit Polybutes:
Saxo inquam, quod adhuc medijs apparet in vndis:
Titanum & genus omne, Deos Phlegræa per arua
Annixum patrio quondam detrudere cælo
Læstrigo & Cyclops fratres: Polyphemus & ingens
Antiphates nati, siluis quoque dura ferentes
Ora, feras toruis solita absterrere figuris.
Ista cohors stetit ante alias fulgentibus armis
Splendida, cum trabibus pæne ipsa adeuntibus astra.
Hanc vbi Barbaries aciem mirata, reliquit
Corda calor: pleriq; animas fudere tuendo.
Di quoq; contractis horrorem frontibus augent
Terrificum, toruoq; intentant lumine mortem.
Tali ope dilectis Superi mortalibus adsunt,
Et taciti inter se rident commenta dolumq;.
Sic turbati hostes subito, mora nulla, tumultu
Proiectis dilabi armis, ac castra resolui
Non secus incipiunt, quod cum Libycas per arenas
Venantem pauidi lepores videre leænam.
His meritis populorum animos Eluacus adeptum
Se recolens, cum sedem illis regionibus aptam
Conspiceret nusquam, sterilesq aduerteret agros,
Atque hominum genus infrenum. discedere certus
Poscit opem, qua possit ire conuertere ad oras
Longinquas a sole minus, pelagoq; reuerti.
Ipse etiam memorans habitas ab Apolline sortes

Eurymedon

Eurymedon populos sic voluere fata monebat:
Sic mandare Deos, & hiems vicina minari
Cœperat vrentem brumæ intolerabilis æstum,
Et glacie horrentem Ponti irremeabilis vndam.
Barbara gens omni posita feritate dolorem
(Mortales benefacta ligant) concepit acerbum,
Conatiq; animos blandis inflectere verbis
Orauere diu. quin & pulcerrima quædam
Principis illius gentis sata semine virgo,
Compulsura Iouem cycni vestire figuram,
Est promissa Duci coniux. spes reddere mentem
Cœperat hæc dubiam, tenerosq; illudere sensus.
Nam iuuenili animo vis nulla Cupidine maior.
Sed iuueni in somnis vultum turbatus Apollo
Adstitit, agnouit citharam, laurumq; virentem
Ad crines, apicemque arcus, summamque pharetram,
Et graue supplicium minitans discedere iussit
Protinus. ille animum magnis conatibus ægre
Traxit ab his curis. sic est violenta libido:
Insidiosus amor primis ita pestifer annis.
Virus agens tabem occultam, præcordia torquens
Vsque ad singultus, abigens somnumq; dapesq;,
Alte erat immersum: toruo iam squalidus ore
Palluerat: totos macies affecerat artus.
Verum fata, Deos, sancti documenta parentis
Mente putans memori, curam impugnabat inanem:
Ac veluti quoties se missum in retia ceruus
Perspicit, eluctans certat se absoluere vinclis,

Et nodosa premit toto retinacula nixu:
Sic iuuenis voto ipse suo contrarius obstat
Insano ardori: Genio crudelis & asper
Vsque suo demum elisum sepeliuit amorem.
Vt videre Ducem nulla prece posse teneri
Exuuias omnes, prædamque ex hoste petitam
Largiti hospitibus Cimbri, studuere benignam
In Lacedæmonios magnus ostendere mentem
Muneribus, dignasque viris persoluere grates.
Classe instaurata spolijs opulentus opimis
Rex abit, & velis dat nauta patentibus Euros.
Sæpe tamen secum fugiens defleuit amatam:
Fleuit & ipsa diu iuuenem sine sanguine virgo
Pallida: nec potuit nisi sero extinguere curam.
Læti opibus, mactiq; animis in aperta feruntur
Æquora. quincta dies Rheni monstrauit ab alto
Ostia: visæ etiam magno grege nare volucres
Aera per vacuum, pelagoque intrare relicto
Tellurem, ac prætenta vadis Rhenensibus arua.
Auspicium Nicander ait, conuertite proras,
Dant Superi faustum. felix dat Iupiter omen
O comites, podijs in læuam adducite tractis
Carbasa: namque viam volucres docuere marinæ.
Acta igitur gelidi spatiosa per æquora Rheni
Classis iter sistit, qua se Cameratia rura
Obijciunt. illic fluuium descendere ab oris
Audiuere Italis, nasciq; in montibus hisdem
Danubij fontes, Rhodaniq; fluentis in æquor

Maßi-

Maßiliense, suos visi inuenisse Penates.
Continuo gauisi omnes sermone vocari
Argolico flumen. tellus hæc debita nobis
Vociferant. patriæ sic blanda vocabula linguæ
Depulsis Lare natali, & peragrantibus orbem.
Adde quod appositos ripæ audiuere Sicambros,
Et sibi per sortes amnem meminere Sicambrum
Promitti. quid Nicander, quid quærimus inquit
Eurymedon tellurem alim? quod Numina vbique
Promisere datum: fatalem agnoscite terram.
His igitur melius cælum, melioraq́ nacti
Corda hominum campis finem fecere vagandi.
Commiserans verò profugos tum Iupiter vrbes
Finitimas tacito illapsu vatumq́ue per ora
Concilians Grais: simul & Ioue natus Apollo,
At generis pater Alcides fecere benignos
Hospitibus Belgas, & coniunxere Pelasgis.
Rura colunt, noua tecta locant, vrbemq́ superbam
Ædificant: Eluaca Ducis de nomine dicta
Mœnia: vulgatum hoc & longa in sæcula nomen
Mansit apud Belgas: nam gens his Belgica in agris.
Sed rude Belgarum genus illa in tempora nullis
Artibus excultum, bellis erat vtile tantum.
Erudiere homines Grai: docuere Deorum
Orgia, telluris cultum, serere ordea, vitem
Pangere, nauigijs fluuios tranare, fretumq́,
Obseruare graues annos, pubemq́ue colendo
Fingere, & vtilibus studijs formare iuuentam:

Discere cœlestes cursus, auiumq́; volatum,
Exstaque. Dis illis fuit hæc industria, gentes
Vt male persuasas, simulataq́; Numina doctas
Exsilijs agerent longe, quo falsa per vrbem
Sacra, malos ritus, documentaque noxia ferrent.
Hic igitur longos mansit fortuna Laconum
Firma dies, donec Cæsar per Gallica regna
Iulius irrumpens, Belgas iuga ferre coegit.
Ipse bonas artes. Graiaq́; idiomata linguæ
A teneris doctus claram Lacedæmona, & Argos
Nouerat, & genus Eudamidum, fortemque Cleomnem,
Magnanimosque Agidas, totamq́; ex ordine gentem,
Propterea veneratus auos in stirpe nepotum
Regem, vrbem, ciues Eluacensesque colonos
Relliquias magni Alcidæ seruauit ab omni
Excidio: quin & Latio donauit & vrbe
Cæretis ad tabulas referens Eluacida gentem.
Tanta potest fama antiquæ probitatis: auorum
Nobilitas tanti: virtus heröica tanti,
Vt valeat feris placare nepotibus hostes.
Pars tamen illorum migrans ad Iberica regna
Et Grais quos Tydeis AEtolia ab agris
Misit ad occiduo Pontum sub Sole rubentem
Auspicibus Diuis aliam melioribus vrbem
Constituit terris, Eluacæ nomine primæ
Appellatam olim: Caucam dixere minores.
Altera quæ terris breuiore colonia gressu
Functa suis fatis, per Iberica litora venit

Ad loca quæ Bætis fuso late vndiq; inundat
Amne lacum faciens, & delectata virentis
Vbere agri voluit vestigia sistere ad vndam:
Sed bonus augurio Poltys Byzantius auram
Suspiciens vidit volucres ex gurgite magno
Agmine sublatas nare ad vicina cadenti
Arua magis Phœbo, & monuit iam fixa refigi
Esse opus, inque alios ferri tentoria campos.
Transmisere amnem latum, volucresq; secundum
Inuasere viam. decimum reuocarat ad Indos
Vix Aurora diem, cum mâne rapacibus vndis
Sese obiecit Anas, multis consistere rursum
Mens fuit his campis: verum consultus Apollo
Cui sacra pro fluuij ripis erat ardua moles,
Magnanimo fertur sic respondisse Laconi.
Emeritæ locus hic. hic claram Vettones vrbem
Constituent. transite vadum. fatalia regna
Proxima iam, vestris quæ sunt contermina Grais.
Sorte igitur profugos tali dignatus Apollo,
Flumine transmisso Spartana colonia tandem
In loca peruenit: quæ cum tenuisset Vlysses
Fecit Vlysponicas arces, monumenta laborum.
Dux erat ore Lacon nitido, longe inclytus armis
Tum quoq;. Martis amor puero inspiratus ab astris
Arsit, & imberbi placuit Bellona iuuentæ.
Nec morum integritas cuiquam, nec copia linguæ,
Nec superum cultus, nec munificentia maior,
Ipse igitur sortes Diuorum. & fata secutus

Vidit vt agrorum ingenium, vimq́, vberis arui,
Ac Cereris fruges, Bromijq́, in summa vagantes
Vlmorum tabulata comas, siluamq́, Mineruæ
Baccatam radijs, & oliuiferum nemus omnes
Surgere per campos, collesq́, vmbrare supinos:
Hic locus est vrbis, dabit hæc, ait, oppida tellus.
Mirabatur aquis humecta salubribus arua,
Vtq́ue serenati facies blandissima cæli
Afflaret Zephyris omnem clementibus oram.
Non morbosa palus illic, non nubibus ægræ
Mortiferis auræ: sed aperti Solibus agri
Semper, & expulsa ridens caligine cælum.
Mirabatur equos, Asturconesq́ue voluto
Ire gradu celeres, & quos antiqua ferebat
Fama satos Zephyro, plantis pernicibus Euros
Vincere, & Ocypeten volucri superare volatu.
Quales nunc Franciscus alit Gonzaga, ferentes
Præmia, & ex omni cursus certamine palmam.
Ex quibus inuectus, potuit qui à principe vendi
Argenti totidem pondo, quot reddere posset
Ad lancem libratus equus: sed vendere longe
Turpe putans dedit Anglorum pro munere regi.
Nec fuit hic multis opus oratoribus. vltro
Nomen vt auditum Lacedæmonis, Eudamidumq́ue,
Euigilauit amor, pietas antiqua reuixit,
Leniuitq́ue animos. ita conciliata colonis
Hospitibus clementer agros concessit Vlysso.
Nec concessit agros tantum: sed contulit ingens

Pluribus

Pluribus auxilium donis, ferro, arbore, plumbo,
Marmore, cæmentis, operis fabrilibus, auro.
Fundamenta locant, vrbiq; exordia surgunt
Tam facili euentu. qui condidit omnia, fecit
Fata Deus, fatiſque viam. noua mœnia clarum
Gentis & auctoris tenuere. Lacobriga nomen.
Huius amor traxit profugos a flumine Rheno:
Quando Eluacææ sub Cæsare mœnia Caucæ
Linquere persuaſi patrios fugere Penates.
Sunt & in Hesperiæ campis, quos alluit vnda
Bætica (testantur veteres, quibus omnia mundi
Cura fuit loca rimandi, tabuliſque notandi
Lustratum terrarum orbem) monumenta Laconum
Plura: sed hæc raptim satis est memoraſſe volentem
Currere ad ætatis grauia infortunia nostræ
Iamq; nouos inter Libyam, gentemq; Latinam
Cœperat ambitio liuorq; excire tumultus.
Inde Numantini strepitus, longiq; labores:
Hinc fragor Herculeæ flammæ, excidiumque Sagunti.
Quippe duo ingentes populi, duo grandia regna.
Vt quondam Phryges & Grai, dum viribus æquis
De imperio certare parant, Hiſpania campum
Præbuit ad pugnam longum viſura duellum.
Sic Gentis diuiſi animi, dum Punica malunt
Hi, Romana illi, mos vt mortalibus, arma.
Stirpis Agelariæ, dum res Hiſpana sub iſta
Mole labat, fortuna fuit pro tempore acerbo
Firma satis. namq; signa magis Romana ſecuta eſt,

Strenuus

Strenuus Hiſpanis poſtquam Viriatus ab armis
Deſtitit: illi etenim quoad eſt fortuna fauorem
Impertita, magis viſum eſt hærere, volenti
Aſſerere Heſperias leges, patriamque tueri.
Geryonæ populos illo Sertorius æuo
Dum regnare cupit, demenſque Aſiatica quærit
Auxilia, & nimium infidis ſe credit amicis:
Egit in errorem: quos Roma coegerat vnum
In conſenſum animos, aliјs a ciuibus ipſe
Diſsidium faciens plura in diuortia traxit.
Ergo per errorem tunc illius arma Lacones
Dum pergunt augere: ſenem domuere Metellum
Sæpius. & Romæ recitata Laconica virtus
Fecit, vt in magnum tanti molimina belli
Prouida tranſtulerint ſacri conſulta Senatus.
Et quamquam toto iam formidabilis orbe
Ille foret, toties victor, totieſq; triumphis
Vectus ad alta Iouis ſacro capitolia curru:
Sæpe tamen viſa eſt illi victoria longe
Difficilis: timuit fabri de more ſecantem
Frangere tam duro bellorum in robore ſerram.
Interea creſcens Romana potentia totum
Perdomuit terrarum orbem. ventura Tonantis
Proxima iam terris proles noua ſæcula fecit,
Atq; ſuæ ſtatuens genti caput eſſe Latinum
Imperium: Romæ Europam, Lybiemque Aſiamq;
Subiecit regina ſuper regna omnia Roma
Sola dabat leges, atque omnia ſola tenebat.

Vtq; solet stellarum ignes abscondere Titan
Exoriens, solusq; suo splendore per auras
Apparere, fugans Hyades, & cætera mundi
Sidera: sic gentes alias, monumentaque laudum
Extera deleuit dominæ excellentia Romæ.
Istud Agelarios fatum commune redegit
Ad minus illustris vitæ genus: omnia namque
Martia Roma suis ducibus Romana gerebat
Bella viris pollens: reliqui nihil indiga mundi.
Tum longos in pace dies egere ferendo
AEgre annos segnes, & desidiosa perosi
Tempora. non aliter, quod si dum fulmina portat
Ignibus arentes lædat Iouis armiger alas,
Et cogatur humi plumam exspectare, quietis
Inpatiens lentæ vix fert fastidia vitæ
Vtq; sub ardenti latitantia sidera Phœbo
Lucida sunt, nostro quamuis incognita visu:
Sic generosa virum Virtus sub rege potenti,
Et si lenta, cubat: nec sese illustrat agendo.
Stat tamen, vt sonipes præsepia ad alta capistro
Vinctus, & exspectans accenso classica corde,
Strenuus ad strepitus omnes leuat ora, solumq;
Vngue cauat, micat aure, hinnit, tremit igneus actus.
Regnauere tamen positis ciuiliter armis,
Sacra, Lycurgeas leges, moremq; secuti,
Quem tenuit primis antiqua Laconia ab annis.
Vt noua surrexit pietas, & sæcula terris
Altera luxerunt: sanctum duxere Iacobum

In sua tecta, suis voluere accumbere mensis,
Miratique virum tanto verba enthea corde
Spargere per populos, & nil mortale sonantem
Abiecere Iouem, Saturnigenumq́ Deorum
Sacra & templa: pio caput immersere lauacro.
Cognitus hic genti post plurima sæcula tandem
Terminus ille Deum princeps, qui Tartara vicit,
Quiq́ue triumphato remeauit ad æthera limbo.
At veluti natura potens flagrante iuuenta
Exsuperat morbos, vitæq́ adiuta recentis
Robore, languorum potis est excludere caussas.
Sed cum iam senio labat, ac laxata fatiscit
Omnibus obruitur iam decoctura procellis:
Sic iuuenis Romæ imperium florentibus annis
Creuit, & hostiles toto orbe coercuit iras.
Tunc Gallos, tunc Hannibalem, Numidamq́ Iugurthã:
Tum domuit Persas, & Pontica regna, Scythasq́:
Sub iuga tunc Rhenus: tunc sub iuga Barbarus Ister
Missus, & irrumpens extremo à litore Cimber.
Tum Romana ferox audiuit classica Dacus,
Sarmataq́ue, & nomen Sacæ tremuere Latinum.
Tunc infame malum ciuilia sustulit arma,
Seruilesq́ue minas: quasi quædam tormina duro
Intestina ægræ matris torquentia morsu.
Tum potuit Parthos, & Araxem, altumq́ Niphatem
Infrenare. Gothos æuo luxata caduco
Non valuit. genus hoc atrox ab origine misit
Scandia in extremo latitans pæninsula Ponto.

Hinc

Hinc velut in Libycos Austro spirante locustæ
Infunduntur agros longe, lateque per orbem
Effusi deuastarunt Europica regna.
Transiuere Alpes, Rhodani vada. & arua Garumnæ.
Ista per Italiæ campos, diffusa cucurrit
Pestis in Hispanos, vbi terra est vltima, fines.
Herculeæ infelix casus imitata Sagunti
Dum vult Cauca fidem, Romanaq; iura tueri,
Passa est excidium radicibus eruta ab imis.
Incolumes aliæ mansere Laconibus vrbes.
Relliquiæ gentis quas post incendia Caucæ
Eruit ex grauibus Diuum custodia bellis
Mutauere locos, & traduxere Penates
Ad Senecæ campos: de tempestatibus illis
Heroum domus illa ferax, tibi Bætica grandes
Corduba de Mauris venit latura triumphos.
Scilicet hæc domus est, quæ post tot sæcula nostro
Tempore Consaluum genuit, qui tantus in armis,
Quantus in æthereis splendor Titanius astris.
Latius hunc alibi memorabimus: ante per annos
Cursus erit veteres, & per præconia patrum.
Hæc ea tempestas tam dira, hæc tempora tantis
Perturbata malis, cum gens ignota repente
Ebulliuit agens totum Phlegethonta per orbem.
Insula Sarmaticis recubans in fluctibus Hunnos
Oona produxit, quæ quod sit messibus orba,
Cogit vt ad victum legat oua palustria vulgus
Barbaricum, fœtas spolians per stagna volucres.

Sunt

Sunt quoq; qui a Scythicis venisse Penatibus Hunnos
Commemorant, vbi trans Tanaim Borealibus auris
Expositi nullis vernant prouentibus agri.
AEdidit immanes quondam Franconibus ora
Proxima tunc sitiens atque infœcunda Sueuos.
Barbarus esuriem patiens exire coactus
Sedibus e patrijs: alias migrauit ad vrbes
Et conuertit iter, frugum qua copia maior,
Perniciem fatumq; ferens Acherontica turba.
Vandalus extremis Scythiæ de finibus, vltra
Quos habitant Gryphes, pecus attingentibus aurum
Infestum indigenis, fugiens glacialia regna,
Et Gothus esuriens, secum duxere Arimaspos,
Sauromatas, & Hamaxobios, pictos Agathyrsos,
Essedones, & qui Mæotica rura Satarchas
Dura colunt: necnon gentem sine Numine Taphram.
Tauriciumq; genus minus a Titane remotum,
Sed crudele tamen. Dianæ humana litantur
Membra: neci deuoti homines ad sacra trahuntur
More boum: veniens illuc vix fertur Orestes
Effugisse istos ritus, arasq; cruentas.
Necnon Massagetæ genus implacabile Alani
Vnde habet Hispanæ nomen Gothalonia terræ.
Agmine in Europam magno erupere trahentes
Curribus inualidas paruo cum pignore matres.
Colluuies hæc tanta hominum saturanda per omnem
Irruit Europam, longis grassata diebus
Pannonas, Ausonios, Celtas populata & Iberos,

Elmeones

Elmeones gelidis misit Germania ab oris
Vltima, Sarmaticos vbi Vistula terminat agros.
Et quia setoso pendebat plurima mento
Cæsaries, Macropogones cognomine Graio
Longobardi Italo dicti mutata parumper
A vulgo Ausoniam fraudauit litora vocem,
Sunt tamen a longis etiam qui nomina barbis
Hæc exorta negent: sed cum promiscua plebes
Lingones & Bardi colerent ea regna, putantur
Talia nominibus fecisse vocabula mixtis.
Sed genus id sese Italiam non protulit vltra,
Extinctum a magno Francorum principe tandem
Ad vada Ticini, sedes vbi regia quondam.
Prætereo Scythici missos a litore Ponti
Turcos, progeniem Stygiam & Cocytida gentem.
Namque per Europam non est effusa diebus
Hæc primis tam dira lues: sed Caspia linquens
Litora Caucaseas rupes conscendit, & Austrum
Versus iens sese effudit per Persica regna,
Per Chaldæa: Syros, Arabes subuertit & oram
Vnde per æquoreas Europam Iupiter vndas
Transtulit in Cretam, totoq; Oriente vagata est.
Sed tandem Plutone viam faciente Pelasgos
Intrauere Lares: & nunc confinia mittunt
Litus ad Hadriacum, speculisq; tuuntur ab altis
Italiam: nostræ tantum discordia gentis
Fauit eis: tanto affecta est ecclesia damno.
Illud Agelarios fatum graue rumpere fecit

Otia, & armatis prodire in bella cateruis,
Et certare diu varijs euentibus. vt sors
Nunquam fida tulit. verum tam sæua fuerunt
Tempora tunc, tam dira ægris mortalibus astra,
Vt fugisse necem posset victoria dici.
Non secus, ac quando crudelibus æstuat vndis
Pontus, & intentant nautis maria ardua mortem
Mercibus ammißis lucrum euasisse putandum est.
Sat locuples, vitamq; tulisse ad litora solam.
Irritati istis, & ad aspera bella redacti
Cladibus ad priscum decus emersere Lacones.
Quo rapitis fessum Libethrides? istæ iuuentæ
Est labor: istud onus, quod erat melioribus annis,
Cum cecini Alfonsum, Mantoaq; bella, ferendum
Ante senectutem, labenti imponitis æuo.
Nil tamen incœptum minus exsequar. adijce vires
Christe hominum Diuumque pater, pelagoq; volantem
Remige iam fesso duc ad tua litora cymbam.
Constantinus apud Gallos dum castra teneret,
Vidit Agelario geminos de sanguine fratres
Romanos anteire duces, & surgere in horas
Altius. Ardiburem, celeri qui vincere planta
Posset aues, solitum cursu transmittere latos
Tanta pedum leuitas, intacto puluere campos.
Insignemque armis bellíq; labore Sisulfum.
Hos voluit comites. aderant cum nomen adeptus
Cæsaris adscendit magnæ capitolia Romæ,
Cum crucis explicuit diuinum insigne per auras,

Et

Et subijt moriens Tuscum Maxentius amnem:
Et cum attestatus toti sollenniter orbi
Aequoris ac terræ Christum dominumq; Deumque
Alta sacerdoti cessit Capitolia magno.
Hos quoque, cum peteret Graios & Thracia regna,
Rettulit antiquam in patriam, donauit & vrbem
Vt genus agnouit iuuenum, Lacedæmona priscam.
Sic post multa suos iterum tenuere Penates
Sæcla. pias mater lacrymas super ora nepotum
Dulcibus irrorans votis sibi visa videre
Se iuuenem; regumq; genus mirata reuixit:
Sunt tamen hæc antiqua minus qui gesta putarint;
Et tua Constanti reuocent in sæcula: sed nos
Cedimus hanc alijs, modo quæ recitauimus acta
Digna fide annuerint, numerandi tempora curam.
Editus hinc magni domitor Belisarius orbis:
Qui nouus Alcides immania monstra tyrannos
E terris Pontoque tulit: genus ipse Gothorum
Italiæ longo incumbens ceruicibus æuo
Contudit: vt quondam volucres Stymphalidas ingens
Amphitryoniades, Harpyiarumque voracem
Ingluuiem Zetus rapta satus Orythia.
Vandalus hoc Libycis duce profligatus in oris,
Quo quasi diluuio maris vltra litora misso
Obruta sorduerat longo tota Africa luctu.
Posteritas horum longos possedit in annos
Quidquid ad ætatem venit Lacedæmonis istam.
Nec Spartam nostro, sed nec Lacedæmona sæclo

Appellant Grai:fortuna vocabula cum re
Prisca tulit,fecitque nouum Misistrata nomen.
Taygeti,vt perhibent,sedet alto in culmine montis
Arx noua:subiecto vicus protenditur agro:
Vicus inops,modo Turcorum ditione superba
Squalidus,& vulgi immanis feritate sepultus.
Heic paucos virgo ante dies quam regna supremis
Corruerent fatis,dixerunt Phyllida Grai,
Se confessa genus magno magni Herculis ausu
Claruit,& Venetis patriam seruauit ab armis.
Nam Veneti longis aduecti nauibus arcem
Assiduè magno bellandi ardore premebant.
Hæc,dum feruet opus Martis,pro mœnibus altis
Armigeros inter pugnans duo tela pharetra
Prompsit,& attracto curuatis cornibus arcu
Bis iaculans telis Veneti ducis ora duobus
Perculit:ille gemens amisso robore in auras
Spirauit languentem animã, & prona hæsit humi frons.
Sic vrbem asseruit,sic est genus vlta virago
Orithya tibi similis,tibi Penthesilea
Compar,& Harpalicen referens, Volscamq; Camillam.
Huic atauus Bernardus erat Caprarius olim
Appellatus:ab hoc fluxit Ramyrus:ab ipso
Ramyro Baptista pater tibi bellica virgo.
Nasceris Eridani propter vada:nubis Achiuo
Parua viro,qui Spartanis regnabat in oris.
Imperium postquam.Cæsar traduxit ad oras
Thraicias,Parthi infrenes cœpere Latinum

Detrectare iugum, magnosq́; excire tumultus.
Barbariem Cæsar cupiens frenare, Sisulfum
Misit, & Ardiburem fratres, qui Parthica magnis
Arma represserunt animis. post bella, triumphi
Participes fecit crines innexuit auro,
Murice donauit, curruque inuexit eburno.
Dicitur Ardiburi posuisse Lacobriga septem
Victori toties statuas, totiesque per illum
Eruta Vandalicis bello incumbente procellis:
Vnde fit vt fratres istos de gente Laconis
Crediderim: duce quo positam memorauimus vrbem
Propter Vlysponicas arces, qua tortus in anguem
Ad mare proripitur Tagus auricoloribus vndis,
Ad defensa semel, cum vexaretur ab Hunnis,
Barcino ad æternum decus alta in mole locauit
Insignes illi titulos, & ahenea signa:
Nimirum Alcidæ similis, cum fama ferebat
Monstrum aliquod graue, pestiferum mortalibus, vltro
Suppetias populis non exposcentibus ibat.
Et mercedis inops (erat illi gloria merces
Maxima) nunc aciem ducens, nunc solus in hostem
Martius Herculeis certabat viribus heros.
Vt vero numquam occumbunt duo pignora Ledæ
Emerguntq́; simul: sed cum cadit iste, resurgit
Alter, & alternis redimunt se mortibus ambo:
Sic genus hoc tam longa manens in sæcula numquam
Totum obijt: plures vno moriente renati
Semper, & æternum durat rediuiua propago.

Iam senior, firma sed adhuc virtute, Sisulfus
Hesperios fines ausos vastare Suenos
Præcipites egit, prædamque recepit, & omnes
Exuuias, onus argenti memorabile & auri.
Hic aderat, pugnæque fuit pars maxima, quando
AEtius Ausonias acies, Romanaque signa
Duxit ad Aluernos, contra commune flagellum
Tartareas Atilam flammas toruo ore vomentem.
Tectosagum meminisse potest, Tolosa, Nemausus.
Hi certe elatis animis & viribus vltra
Mortales alios freti supposita fuerunt
Fulcra orbi, mundumq; humeris tenuere cadentem.
Et quia fortunæ leuitas offendere numquam
Cessat in his bellis, animosa Lacobriga duris
Casibus attrita est. nam vi concussa Gothorum
Vix potuit tam longa pati tormenta. tyrannis
Vna tribus ter præda fuit, dum sancta Lycurgi
Iura cupit, regumq; decus seruare Laconum
Fractus in his tandem rex Termodonius armis
Pro regno, pro gente sua, pro ciuibus inter
Millia telorum fato concessit acerbo.
Hunc postquam cædis grandes Gothus inter aceruos
Repperit, eductum sollenni funere in vrbem
Transtulit, & lugens tumulo sepeliuit auito.
Hæc probitas audita procul per Iberica regna
Illexit populorum animos: nec Barbara tanto
Gens fuit horrori posthac: truculenta Gothorum
Frons prius humanum visa est prætendere morem

Talibus

Talibus officijs, & significare quietem
Gente sub hac olim populis post bella futuram.
Nec fuit indicium mendax. Hispania namque
Gente sub hac vixit longos regnata per annos,
Et regnatur adhuc pulso iam libera Mauro.
At nec Agelario cum regnatore sepultum est
Omne genus. superest Calitro, superest Aginolfon,
Qui simul è patrijs elapsi cladibus omnes
Asturiæ populos totidem quasi fulmina contra
Ostrogothos rursum in pugnam duxere furentem.
Sicque suos iterum fines, iterumq́ Penates
Ingressi patrios tenuere Laconica regna.
Post tot bella piæ genti sudata, quietos
Fas erat euentus populis sperare Laconum.
Sed postquam Scythici posuerunt arma tumultus,
Noluit Hesperias fortuna quiescere gentes.
Alter Agelarios ingenti turbine nimbus
Percussurus adest, noua fert ardentia grando
Fulmina, & irascens alijs tonat aura procellis.
Ite, canes adsunt Erebi, crinita colubris
Tisiphone, spiransq́ venenum ignemq́ Megæra,
Et soror, atque mali Manes, & Cerberus ipse,
Totaq́ Tartarei gens coniurata profundi,
Mille trahens secum magno volat agmine monstra.
Ite animæ insignes. domino squalentis Auerni,
Et Furijs vestra hæc grassandi in regna potestas
A Superis iam facta. cano de carcere Pluto
Exit, & insidis genus omne coegit ab oris.

Assur adest, auditur Arabs, Nasamonia clamant
Tympana, qui Nili stagnata paludibus arua,
Qui Cyrenem habitant, Psylli, Garamantes, & omnis
Africa Gætulios, Nomadesq; in castra redactos
Vna vehit. grande excidium referatur ab Austro,
Tempestasq; dies longos, ac plurima sæcla
Duratura: venit crucianda doloribus ætas.
Caussa mali stuprum, quod, dum per flumina Lethes
Ducimus Alfonsi Manes, memorauimus olim.
Tanta hæc illuuies igitur pessumdedit omnem
Hesperiam: vix Cantabriam, vix Asturis oram
Seruauere duces profugi, sanctæque Laconum
Relliquiæ: fera Barbaries tenet vsque Pyrenem
Vsque mare Herculeum late omnia & omnia longe.
Sacra silent, squalere situ sacraria passim
Incipiunt, stabulantur equi per templa, per aras.
Heu scelus infandum. velut ægrum Hispania corpus
Tota iacet. vita in solo vix pectore pulsu
Palpitat exiguo, reliquos mors occupat artus.
Cantaber immunis superest, immunis & Astur.
Huc, velut in summos nebulosa cacumina montes
Pelion aut Othrym fugiens Neptunia bella
Deucalion, venere omnes, quibus illa pepercit
Prima lues: ipsi reges a stirpe Gothorum
Progeniti sceptro amisso quasi naufraga turba
Asturiæ positis latuere in saltibus armis.
Hic & Agelarij tota cum gente Laconum
Conuenere duces communia fata secuti.

Omnibus hoſpitium ſancti tutela ſepulcri
Præbuit,& recubans illis Iacobus in oris,
Heu, quantas hominum ſtrages,quot funera paßim
Diri illi videre dies.fortuna reliquit
Præſidium,totoſq́ aditus patefecit Erinny.
His noua moliti rurſum ſibi tecta Lacones
Mœnibus, ambitam poſuere in collibus vrbem,
Aſtures effecti.Deus hæc plantaria genti
Fecit Agelariæ,nolens abolere piorum
Progeniem.genus hinc alias.vt Barbara ſenſim
Compreßa eſt Maurum impietas,deſcendit in vrbes.
Ignis vt in ſtipulis crepitans,Aquilone vel Auſtro
Flante volat,fumum agglomerans,atque aera lambens.
Nec ſatis eſt agros abſumere:ſi nemus adſit
Porrigit audaces flammas, rapidoq́ue fragore
Corripiens frondes ſumma in tabulata volatu
It volucri;totaſq́ ſonans complectitur ornos
Sic Maurum ingluuies(Mauros Saracena vocabant
Caſtra,quòd a Mauris venere per æquora campis)
Amplius excurrens, nec dum ſaturata cruore
Heſperio,ſitit & Gallos,& hiantia pandens
Guttura pernici volat ad noua pabula curſu.
Carolus id metuens(nam Gallica regna tenebat
Carolus)armatur:regnis ex omnibus vna
Concurrunt in caſtra equitum peditumq́ue manipli:
Quos duce Tancredo raptim conuertit ad oras
Vaſconiæ,qua rumor erat deſcendere Mauros.
Hic autem Tancredus erat genus Herculis,olim

Ostrogothos contra longis exercitus armis.
Maurum ductor erat niger Abbidiramus, opaca
Fronte Gigas, satus Antei de semine, longo
Ense bouem solitus semel in duo frusta secare,
Atque vna solus semiassum absumere cœna.
Sic satur, & membris fidens immanibus ibat
Solus in aduersas acies, ferrique vetabat
Auxilium monstri sibi mens elata superbi.
Sæpius ergo suis hostilia castra relictis
Ingrediens vires vultu ostentabat acerbo.
Non secus ac cum dente elephas armatus eburno
Per nemora Indorum, vel per Gætulica vectus
Magna mole feras fugat, insequiturq; minores.
Tancredo gemini fratres Agelarius æuo
Grandior & Siluanus erant, paucosq; sepulto
Ante dies ex fratre nepos pulcerrima Thomas
Progenies: istis nullos horrentia casus
Pectora, nil præter veram affectantia laudem.
Quatuor hi structas acies educere contra
Millia tot Maurum, quot aues vix aera tranant
Quot freta peruolitant pisces, ingentibus ausis
Nil veriti vallem inuadunt cognomine Corbam.
Difficili positos grauis in discrimine pugnæ
Spes incerta diu tenuit, victoria nutans
Hos modo suspecto vultu modo respicit illos.
Cæde manus, cæde arma rubent, cæde arua lutescunt,
Et sola sternuntur peditumq;, equitumq; ruinis.
Horrendum, volitat fragor vsque ad sidera mixtus

Mille

Mille sonis,& confuso Mars murmure mugit.
Arma impulsa,virum voces,tuba,tympana, æquorum
Hinnitus,litui,obtundunt & cornua Olympum,
Et meditans nescit quid ad hæc respondeat Echo.
Agmina tetrorsum ferus Abbidiramus agebat,
Nunc trabe ferrata incurrens,& millia solus
Multa fugans:nunc ense,nouem qui ductus in vlnas
A capulo,pugnans,& ab alto vertice ad vngues
Corpora concidens, castris toto altior ibat
Inguine,& excelsum radiabat Gorgone pectus.
Non erat immani posset qui obsistere monstro,
Vt pote quod dextra armatos potuisset inermi
Fundere,quadrupedesque feros auertere fronte
Terrifica,& vultus flammantis imagine dira.

LIBER V.

HOc animaduertens fratres Tancredus in vnum
Contrahit,ó memorans fidissima pectora numquam
Territa bellorum strepitu, dependet ab vno
Hoc tam grandi ac terrifico victoria monstro
Hoc mihi si mecum vobis in bella venire
Est animus,Cyclopem Orco demittere mens est.
Sic ait.illi operam spondent,& fœdere facto
Tela manu stringunt,oculisque ferocibus hostem

Aßiliunt. rursum, & protectum Gorgone pectus
Impete Siluanus magno ferit: ille retrorsum
Pulsus it. impulso incumbunt, crebrisque fatigant
Ictibus. ille gradu cedens in terga labanti
Casuro aßimilis, sumto mox robore sese
Erigit, ac longo redit in certamina ferro.
Nec mora, contorquens iaculum Tancredus in alta
Ora viri, toruam felici vulnere frontem
Strinxit, & hasta alte infixo mucrone pependit
Inclinatq; caput telum graue stipite longo.
Ille indignatus, fetæ de more leænæ
Quando inuasorem contra pro pignore certat,
Rugit, & admotis manibus dum educere contum
Nititur insultu subito: nam tempora casus
Opportuna dabat. rabidum Tancredus in hostem?
Fertur, & apprehenso quod adhuc in fronte cruenta
Fixum erat hastili premit, atque in terga Gigantem
Inclinat. subeunt fratres, hostemq; labantem,
Attonitum, nec longo vti mucrone scientem
(Nam dolor vmbrabat sensus, & lumina sanguis)
Sternere conantur, mèßis in pectora contis.
Nec mora, ceu duris excißa securibus ilex.
Corruit, arma sonant, membris immanibus icta
Terra tremit, puluisq; leuem glomeratur in vmbram.
Continuo dextram aggrediens Agelarius ensem
Viribus extorquet magnis: at Barbarus hostem
Mordicus apprehensum retinens, duroque reluctans
Robore, vix tandem euicto dedit arma lacerto.

Interea

Interea iugulo incumbens Tancredus, acerbum
Os ferit, & strato insultans Saracene sub Orcum
Ad Machometigenas alios tristi omine dixit
Mergere: & hæc memorans, caput a ceruice reuulsum,
Terribiles dum ducit adhuc oculosque genasq;
Labraq;, configit conto, ac sustollit in altum.
Truncum autem iacuit per sanguinolenta cadauer
Saxa, tegens grandem membris immanibus agrum
Terrifica par mole tibi Neptunie Orion.
Par tibi cui Stygius pascit præcordia vultur.
Quotquot in istius tanti spectacula monstri
Conuenere, omnes autem venere Lacones
Hispani & Celtæ, vix ausi accedere ad vlnas
Quatuor, hærebant primum: mox lumine fixo,
Quæ precor aiebant, quæ vis prosternere molem
Dis metuendam ipsis potuit? Pythona fatemur
Rem minus horrendam: fuit hoc vel Appollinis arcu,
Vel Iouis ardenti tollendum fulmine monstrum.
Quis facinus neget hoc maius mortalibus armis?
Signabant alij porrecta hastilia ad vlnas,
Ad femora, ad plantas metiri immensa volentes
Membra modum nostræ longe excedentia formæ.
Continuo volitans Agarena per agmina rumor
Spargitur: ast vbi mox proceræ apparuit hastæ
In mucrone caput, monstrique immanis imago est
Visa procul, tamquam volucres cum vulture viso
Diffugiunt, magno Mauri dant terga tumultu
Præcipites: nostri spolijs onerantur opimis.

Dum

Dum lustrare locos omnes, dum singula certo
Eruere ex tenebris, & in aera mittere apertum,
Rerum mole labant vires, numeroque virorum
Obruta non meminit tot facta ingentia Clio.
Rex erat Asturibus veterum de sanguine regum
Aldefonsus, opum, quia bella asperrima passus,
Indigus: ast ætate virens, & robore præstans.
Huic erat Alcidæ similis Bocaredus in armis
Clarus, & ipse Lacon demissus ab Hercule ductor.
Eius apud regem, postquam tot millia Maurum
Sunt euersa, fides licet inuiolata, nec vlla
Labe madens, suspecta fuit. regalia corda
Suspicio stimulis solet infestare malignis:
Vtque ingressa semel, nulla est reuocabilis arte.
Post igitur tanto partos ex hoste triumphos
Hæc data victori decora, & redimita coronis.
Talibus est perpessa omnes patientia casus,
Quos vehit indomiti furiosa licentia Martis.
Scilicet his technis paci aduersantia fata
Adiuuere Arabes, & concussere iacentem
Hesperiam: necnon fatis hoc obiice concors
In longum fortuna grauis rem traxit Iberam.
Propterea ad Gallos fugiens a principe gentis,
Cui Magno cognomen erat, regalia dona
A profugis olim positam Phocensibus vrbem
Accipit Emporias, ad Iberi litora Ponti,
Ad iuga Pyrenes. propter vada fluminis Albæ.
Sæpius in patria minus obseruata, suisque

Villis

Villis ab externis recipit sua præmia virtus.
Vrbem a patre habitam puer Hermengarius auxit,
Atque suæ genti fecit caput. hic sua magnis
Sumtibus arma locans posuit monumenta parentum
Grandia, sculpsit auos, Leonicenosq́; nepotes,
Et loca Graiorum celeberrima: pinxit Athenas,
Callirhoemq́; vagis ructantem fontibus vndam,
Et Musis Helicona sacrum: Bœotia Thebas
Mœnia, & Orchomenum: Delphos adiungit, Eleusin,
Rhamnũtemq́ sacram Nemesi, Lacedæmona, & Argos:
Iungit Amyclæas arces, Rhodiumq́; Colossum,
Elidaq;, & Pisam: Hermionem, veteresq́; Mycenas:
Leuctra, & Thermopylas, Spartanarumq́; tropæa
Aerijs imposta iugis, medicamque Epidaurum,
Et Pellam, & tumulis claram regalibus AEglen.
Additur & Calydon: necnon & clade Philippi
Inclyta Methone, Psophis, Pylos, & tua Troezen
Mœnia, cui Pelopis tribuit sua nomina proles.
Ac Marathon tot Persarum memoranda sepulcris,
Cæteraque antiquæ titulis insignia famæ;
Quæ iuuenis patriæ veteris compulsus amore,
Nec dum oblitus auos, vt singula mente gerebat
Edidit, atque oculis voluit subiecta videri.
Nunc opus æternos iam tum memorabile in annos,
Dum pubescit adhuc, referunt more Herculis ausum,
Namque, animis vt erat magnis, ex tempore Pontum
Insiliens Sardos adijt, Numidasq́; per illa
Littora bacchantes subito dare terga coegit.

Ad mare turmatim pulsos, classemq́ volentes
Scandere, & æquoreis saluari in fluctibus, igne
Insequitur, flammisque dedit classemq́, Virosq́.
Quos igni superesse videt, demergit in vndam,
Ense necat, prohibetq́ genus superesse nefandum:
Et veluti euersa fecit Carthagine nomen
Africa victori, paribusq́ Numantia fatis.
Insula sic asserta Duci, cœpitq́ vocari
Sardinius, sic fama frequens cum laude per omnes
Dum volitat terras, facta est mansura diebus
Gloria perpetuis, fortunæ obnoxia nulli,
Altera progenies nam tris Bocaredus ab aruis
Duxerat Hesperijs natos ad Gallica regna:
Mittitur à Magno gelidas Sismundus ad oras
Saxoniæ, imperio gentem pressurus acerbam,
Et populos sola notos feritate seueris
(Sic sua sors egit iuuenem) recturus habenis.
Hic fuit ille potens animis Sismundus & armis,
Qui Bolioneum fertur iugulasse Leontem,
Et traxisse nouum victo cognomen ab hoste,
Quod dedit & natis: nam gens Bolionica ab illo
Venit, & vbertim fruticans genus iuit in amplum.
Hac celebri de stirpe tuis cum fratribus ortum
Te Gotfrede ferunt: in quem descendit Olympo
Spiritus ille ingens, qui te ad Phœnicia misit
Litora: qui victa fecit regnare Damasco.
Tertia progenies profugum comitata parentem
Inclytus Archeleos dux ingeniosus & acer

Pipino ſub rege diu regnauit in armis
Hunc, velut ante patrem, caput omnia caſtra vocabant
Atque erat in bellis illi hoc, quaſi teſſera, ſignum.
Hinc noua mutatis ſubiere vocabula primis:
Nam quod Agelarium dici genus ante ſolebat,
Nunc aput Auſonios (ſic res & nomina rerum
Mutat longa dies) vulgo Capacia proles
Dicitur. iſta virum ſoboles fecunda feraxq́ue
In varias it ſecta domus, porrectaq́ue longe.
Inſuber iſtud habet genus: iſtud aquatica Manto,
Vdaq́ue per vicor currentibus vndiq; riuis
Brixia, & in noſtris aliæ regionibus vrbes.
Heroum genus, & fortes qui grandia voluunt
Facta viros, ita ſors gaudet iactare per vrbem:
Vt pelago & ventis auſos ſe credere nautas
Rhipæus Boreas, aut Libs, aut Indicus Eurus.
Italeam rerum dominam, dum regna manebant
Romulidum quondam ſed mox, cum proxima rugis
Iam foret, exſanguem ac gelidam pace inclita & armis
Franconis magni ſoboles Pipinus habebat.
Hic recolens quanto Archeleos pugnauerat aſtu
Relliquias contra Hunnorum, Machometica contra
Caſtra virum Latias ſecum perduxit ad vrbes,
Præſidium pacis validum belliq; futurum.
Nomine Rex Pipinus erat: regna omnia ductor
Ipſe gubernabat. rerumq; tenebat habenas.
Huic erat illuſtris geminoq; inſignis honore
Progenies qualis Chiron medicamine & armis

Con-

Constantinus opem magnam mortalibus arte
Ferre potens duplici. non tot bona gramina Pæon,
Non tot Phillyrides, non tot vidisse Machaon
Dixerit. hic animas quibus Atropos vltima filum
Ruperat, inuito succis retinebat Auerno.
Sæpe etiam Diuos, sæpe & fata ipsa fefellit.
Istius auspicio regis palatia proles
Chinnea sub rupe habitans peruenit ad oras
Italiæ. venit soboles generosa latronum,
Qui iuga Germanis habitant contermina, & axem
Versus Hyperboreum regnant in montibus altis.
Nec minus Hesperiæ pro libertate laborum
Pertulit Henricus, qui bella mouentibus Hunnis
Obstitit. & vallum sese tibi fecit Arago.
Hic patrui Bocarede tui de sanguine cretus.
Tarraco quicquid habet, quæcumq; Valentia rura
Possidet, & maria, & terras: vbi diuitis agri
Delicias inter recubat pulcerrima rerum
Barcino, florentemque nouæ Carthaginis oram
Sic protexit, vti moles obiecta marinis
Fluctibus appulsas irata per æquora puppes.
Deniquè quot gessit pugnas, cum Vandalus, & cum
Hunnus, & Ostrogothi, vulgusque immani Sueui,
Ac Numidæ indomiti bella intestina mouebant.
His veluti neruis pollens Hispania gessit.
Quid memorem te bella mari Bernarde gerentem,
Cum Venetis Genuam contra, Liguresque fugatos,
Qua sedet in medio tellus Sardonia Ponto?

 Tu

Tu Tyrrhena lenis victor freta, tu mare sulcas
Ionium, Protea adigens ad litora classem
Cypron adis positam contra Pamphylica regna,
Auxilioque venis regi, quem Barbara Memphis,
Quem Syrus, & feritas armis Nabathæa premebat.
Regius Ausonias rediens orator ad vrbes
Insubres Mauorte leuas, fortemq; Carillum
Concilias, bello astutum grauiore frementem.
Atq; Caledonias acies a principe missas
Anguigero extremum cogis discedere ad orbem.
Macte Deo præsente Lacon, macte ausibus altis
Laus tua vi nostra maior, tua gloria cantu
Nil eget Aonio. volitans terrasque fretumq;
Circuit, & nubes ac sidera vertice transit.
Sunt quoq; qui memorent isto te sanguine cretum
Italicæ Traiane decus, decus orbis, Olympi
Incola: namque lacu non sunt te passa teneri
Numina Tartareo: quod relligiosa parentum
Disciplina nouo fidei te adsperserat imbre.
Quid Theodosiacum referam genus? vna duorum
Gens fuit, vna fides, pietas fuit vna duorum.
Cerne quid ad laudes generis superaddere tanti
Iam liceat, quando imperij peruenit ad altum
Romulidarum apicem, & terrarum est orbe potitum.
Pone lyram precor, heroum quæ grandia Clio
Gesta canis: pelago non est opus addere lymphas.
Pone lyram: frustra Solem, qui cetera lustrat
Sidera, qui mare, qui terras, lustrare quid optas?

Nulla erit, æternis quamquam sine fine ferantur
Astra polis, tam sera vmquam, tam longa nepotum
Posteritas, quæ tantarum miracula rerum
Nesciat. hæc Diuis cura est. heroica virtus
Tangit eos: heroes enim gens proxima Diuis.
Nymphæ, quas memorant vsu genitore creatas,
Mnemosineq́ satas, quæ mente reconditis alta
Fortia facta ducum, decora immortalia regum,
Semideum titulos, scriptasq́ue in marmore laudes,
Dicite, Agelariæ si quem meministis auorum
Forte domus dignum tantis quem heroibus addam.
Talia dum memoro mihi vir radiantibus armis
Lucidus, & longo succinctus ad ilia ferro
Confestim siue a Superis, seu missus ab Orco
Adstitit: humana qui visus imagine maior,
Oraq́ue flaminijs soluit resonantia verbis.
Quis furor o vates tanto mentem impulit igne,
Gentis vt auderes nostræ memorare triumphos,
Atque breui tantum pelagus transmittere cymba?
Fas potius numerare greges, quot in æquore Proteus
Pascit, & aereum quot eunt per inane volucres,
Quàm fortes censere Agidas Lacedæmone missos,
Per terrarum orbem, primo Titanis ab ortu,
Ad patris Alcidæ positas super alta columnas
Saxa, subinfusis Nereus quæ separat vndis.
Nec tamen incœptis ideo desiste. sepultos
Delectat nos iste labor: delectat & ipsos
Qui superant, gratesq́ue ferent tibi forsitan vllas.

Hos tibi apud ciues superos quot possumus vnum
Consulimus, dominumq́ tibi placamus Olympi.
Isto ego quem celebras, qui venit ab Hercule magno,
Sanguine descendi. sic me monuere parentes
Sic pater armipotens, & auus memorare solebat.
A veteri nostræ gentis longæua propago
Ortum habet Archeleo, Gallis qui primus ab oris
Venit in Italiam Pipinia signa secutus.
Hinc quoq, si qua fides nostris annalibus, orta est,
Quæ tenet Insubres campos, Somalia proles.
Albricio mihi nomen erat, Cuniiq́ tenebam
Imperium tenue, atq meis longe ausibus impar.
Ergo minus patriis opibus contentus, ad arma
Conuerti auspiciis teneros felicibus annos.
Desidia, & torpor grauis exarmauerat omnes
Tunc Italos nec erat quisquam de gente Latina,
Qui Martis curaret opus. discordia si quos
Publica vexabat, si lis mortalibus vlla
Forte erat arbitrio bellorum, & iudice ferro
Dissoluenda Italæ gentes externa vocabant
Auxilia: externis miles veniebat ab oris
Dedecus hoc indignatus, tantamq́ perosus
Segniciem, gentis nostræ gymnasmata Martis
Institui, & residem, cœpi exercere Iuuentam
Ense, hasta, iaculis, arcu, leuibusq́ sagittis,
Et munire nouis hominum thoracibus armos,
Nam rudis illa ætas, ita degnerauerat, artus
Pellibus hirsutis, corioq́ armare solebat.

Non longos post castra dies ex gente Latina
Composui Carolum fudi, qui missus ab oris
Pannoniæ in Venetos multis cum millibus ibat
Insubrium tutela fui. Florentia sensit,
Sensit & effusis Minci quæ cingitur vndis
Mantua bellantem mea magna Bononia sensit
Classica, deprehensusq; meis Antonius armis
Bentiuolus, vir Marte potens, vir grandibus ausis.
Adde, Fauentinam quæ contra gessimus vrbem,
Prælia. Campanos longum est narrare tumultus.
Cum Carolo primis victo congressibus olim
Suppetias iui. tunc omnis Daunia, & omnis
Proxima Trinacrio sese Mesapia Ponto
Subdidit imperijs, & nostra in fœdera venit.
Constitui nostræ, ne quis dare nomina posset
Militiæ, nisi qui natus genitoribus esset
Ausonijs. studium decoris mihi tale Latini.
Denique quisquis erat, vitam qui vellet in armis
Ducere, & illustrem bellando extendere famam:
Ad mea, gymnasium velut ad commune ferebat,
Castra pedem, seséque mihi credebat alendum.
Sfortia militiæ me prima elementa magistro
Perdidicit: tenebris me mirabatur ab annis
Brachius. his post me pubes Romana duobus
Est innixa. polis velut innituntur Olympi
Sidera duplicibus, peregrinaque reppulit arma,
Non mihi signabant picti vexilla dracones,
Non aquilæ: nostris erat ipse Georgius auspex,

 Tesse-

Tesseraque & signum castris.cognomina miles
Ista meus tenuit.Bellona,Georgius, & Mars
Tunc euasit,& hunc seruabunt sæcula morem,
Vt sit in Ausonijs pro Marte Georgius armis.
Plura supersedeo:tecum data copia fandi
Transit.habent functi terris & corpore Manes
Edicta,& leges,quarum inuiolabile nomen.
His subito dictis liquidas discessit in auras.
Progenies tot clara viris insignibus, alto
Par domui Superum cælo,quod nocte serena
Tot micat astrorum flammis.& vt omnibus astris
Splendorem ac radios dat luminis auctor Apollo:
Sic opifex rerum pater atque habitator Olympi
His dedit elatos animos,& idonea bello
Corpora,quæ Martem,quæ Pallada,centimanosque
Terrigenas domitent:immanem Agæona,Cottum,
Atque Gygem,Superis ausos indicere bellum.
Et velut Ægyptus cæli studiosa,Deorum
Prodigiosa parens,Babylonque ardentia mundi
Sidera non valuit labentibus omnia sæclis
Discere,cum longe ac late dispersa per orbes
Stelliferos habeant proprias tot millia vires:
Sic neque scire viros omnis ab origine prima
Gentis Agelariæ nostra vsq; ad tempora fas est.
Tot claræ periere domus.gens Portia,proles
Aenobarba iacet:iacet illa potentia gentis
AEneadum,quæ cum Superis diuiserat orbem.
Fabricij,ac Fabij,qui seruauere Latinum.

Impe-

Imperium: Gracci, Æmilij, belloq; potentes
Scipiadæ, velut in tenues abeunte fauillas
Tandem flamma rogo, longis obiere diebus.
Nec minus Arsacidæ Parthorum antiqua potestas,
Cecropidæ & veniens a Laomedonte propago,
Et genus a Belo ductum: genus Aeacidarum,
Ac Pharaoniadum, scbolesq; Argiua recessit.
Adijce Amazonidum populos, quæ Punica regna,
Quæ Scythicas tenuere domos: nec Agenoris vsquam
Relliquiæ superant. Lagidas absorbuit omnes
Tempus, & antiqui proles abscondita Pici est.
Nec solum antiquis fuit hæc fortuna. recentes,
Vicinasq; domos nostro complectitur æuo.
Normanum stirps tota ruit: ruit Hunnus. Alani.
Ac Vinuli solo superant cognomine. victa
Vandalus Europa Libycis sepelitur in oris.
Quid Francos referam reges? tria sæcula nondum
Finierant, regale decus defecit ad Austros.
Hos vbi sublimes fecit fortuna, repente
Transtulit ad Belgas reguum. caput extulit Hugo
Gallus, & illius nostris genus imperat annis.
Regna ruunt: faciem mutat labentibus astris
Inferior mundus. nascuntur in æquore terræ:
Litora consumunt fluctus, mare corripit vrbes.
Conuulsos magno montes deglutit hiatu
Terra tremens. genitrix domus ista Laconica regum
Regnorum domitrix se in tempora tanta propagat.
Neu senuisse putes animos post plurima gentis

Sæcula, & in natis vim degeneraſſe parentum?
Viuit adhuc vetus ille vigor. Mauortie viuunt
Corda ſeneſcenti non conſentanea mundo,
Et tota Alcides in poſteritate remanſit.
Quid memorem decus eximium, laudemq́, ſuperbam
Sanguinoli, cui Sortiadum ſub principe quondam
Franciſco indultum primas ductare cohortes?
Ipſe ſequens auſu proauos quæcumque per agrum
Inſubrem, ac Legurem quondam amiſere parentes
Caſibus eluxi varijs, vt fata tulerunt,
Ac fortuna, viris vix vmquam fortibus æqua,
Plurima Franciſco ſuper adijciente recepit.
At neq, pace virum celebrem belloq́, Facinum,
Quem vulgo dixere Canem, teſtato ſagacem
Ante alios, vigilemq́, ducem cognomina in armis
Prætereo intractum. rutilant inſignia tanti
Geſta Ducis, ſpargitq́, immenſam gloria lucem,
Ac vitale iugar quali inter ſidera flagrant
Iupiter atq, Venus, maioraq́, lumina Olympi
Abſcondiq́, nequit, quod fama per omnia longè
Ora volans Boreæ facit illuceſcere & Auſtro.
Hic, vt fama refert, natas genitore Ramyro.
Poſtquam Vercellis fuit & Dertone potitus,
Finitimos bello & longis exercuit armis.
Progenies huius regno Benedictus auito
Fraudatus, fatis hominem cogentibus oras
Iuit in externas verſus Benacida terram,
Et conſedit vbi diffuſa ſub Alpibus arua

Irrigat

Irrigat eliciens montanos Brixia fontes.
Nec tamen istius quamquam fortuna negarit
Imperium meritis, iacuit sine nomine virtus.
Dant homini facinus dignum Lacedæmone, dignum
Hercule. pro Venetis pugnans magno impete primus
Mœnia transiliјt: magno impete primus in alta
Vertice Chinnei montis vexilla locauit.
Dumque, su-it portas, summam dum scandit in arcem
Strenuus, illius cadit ad vestigia frater
Collisus grauius ingenti sub pondere saxi.
Cumq́; foret captis potior via nulla, cadauer
Fraternum pede calcauit, ne vinceret hostis.
Non fuit inferius tantum vicisse dolorem,
Quam vicisse hostem. virtus certauit amore
Cessit amor: vicit virtus confessa Laconem.
Nam fuit antiquis mos istæ Laconibus olim.
Tum non adsurrexit domus insignita parentum
Tot titulis animo nusquam maioribus impar.
Tu quoque progenies atauis dignissima tantis
Carole, Ticinum propter cui prædia & arces.
Nam tua & in terris & in æquore cognita virtus
Te Alcide testa genus. piratica tollis
Arma latrociniјs totum infestantia Pontum,
Et facis vt quondam magnus, Neptunia regna
Peruia nauigiјs, mercesque per omnia tutas
Das ferri maria, & magno bene consulis orbi,
Ecce nouum magnis aliud splendoribus astrum
Surgit ab accasu: pendet tua mœnia supra

Cor-

Corduba: tu genitrix. Bæti imminet ardor, in vnda
Fulgurat, & face flagranti Phœbi adspicit ortum.
Apparet Gallorum oris: spectatur ab alta
Arce Iouis, sub qua latos Padus irrigat agros
Italiæ. videt Illyricum, Germania, & vrbes
Sicaniæ: videt, atque tremit Gætulia, & Atlas,
Et Psylli & Garamas, & Punica litora quondam
Sub iuga Sidoniæ collum incuruantia Byrsæ.
Sed tamen ante ducem, quem nostra in carmina tantum
Accipiam patriæ quosdam percurrere casus,
Paucaq; præcipua de relligione parentum
De pietate loqui facinusq; ostendere Diuum
Par, meritis dignum cuius resplendeat auctor
Inter honoratos cæli vltra sidera ciues.
Fas sit, & heroi breuibus præludere sancto.
Corduba Musarum domus, hospitiumq; virorum
Nobile præstantum, postquam Saracenus inundans
Obruit Hesperiam, Mauros est passa Tyrannos,
Seruiuitq; diu indignans iuga Barbara, morem
Ismaeliteum, sine mansuetudine vulgus
Mecchigenum, sine lege feram, sine Numine gentem
Deuotam æternis alti fornacibus Orci.
Christum igitur statuens rursum in sua templa vocare
Atque iterum dignis aras accendere flammis,
In secreta pios traxit conclauia ciues.
Prima domus præclaræ vrbis de gente Laconum
Fluxerat Asturicis ducta propagine ab oris.
Horum ergo auspicijs operi primordia tanto

Tradita

Tradita, & in finem cursu perducta secundo.
Ipsi etenim regem, qui tunc antiqua Gothorum
Regna per Asturiam, Legioneosq; Penates,
Cantabricosq; Lares, Carpetanosq; tenebat,
Ferrantem eliciunt regem bello omnipotentem.
Ferranti dux Ciddus erat: Mendocia Ciddus
Vnde genus traxit, fortes domus inter Iberos
Inclyta maiorum titulis. hic nocte per vmbram
Castra mouens magnam confestim accedit ad vrbem.
Sub duce Agelario populi pars maxima in armis
Stabat, & aduentus signum exspectabat ab arce.
Ecce, velut pacti fuerant, micat ignis in alto
Culmine vicini montis: nec plura morati
Vociferant, & portarum claustra omnia pandunt.
Mox tuba, mox litui, mox ærea tympana cælo
Increpitant piceo, noctisq; silentia rumpunt
Coniuratæ acies: ipsi intra mœnia ciues
Astures ad muros, subit alta palatia miles
Cantaber, & Mauris cædem atq; incendia portant.
Singula nil opus est tanti memorare tumultus
Nunc opera: expulso Ciddus tenet omnia Mauro,
Et data Agelarijs patriæ tutela receptæ.
Sic iuga contritis excussit Corduba loris.
Scilicet hæc ratio, quod gens ea dedita regum
Obsequio, patriæ semper meditata salutem
Consilijs, armisque potens euasit in altum,
Aucta opibus, numeroq; virum ferre arma valentum.
Quippe, velut magnæ si quis tentauerit omnes

Hercynia

Hercyniæ saltus vno succidere ferro,
Fallitur, & vano demens eluditur ausu,
Sic præclara huius gentis numerare volentem
Facta labor vincet, nec erit conatibus ætas
Vna satis: fuerit satius fastigia quædam
Pauca sequi quam frustra humeris inuoluere totum
Hoc onus, & tantæ victum succumbere moli.
Bætica terrarum nostri prope litora Ponti
Optima, præruptas tetricis in montibus arces
Tollit, & hanc Mauri longos tenuere per annos:
Vi pote quis natura fuit munita locorum
Præsidio, sed continuo in discrimine semper
Solliciti, populis etenim capitale duobus
Assiduas odium rixas exciuit, & arma
Virus inustum animis numquam sopita reliquit.
Gentis Agelariæ munus fuit auspice Christo
Perpetuis Maurum bellis contundere, gentes
Hesperiæ hortari, reges accendere, totis
Viribus anniti, pro religione periclum
Omne pati, contemnere opes, nil prendere mortem.
Hic fortuna diu varijs euentibus anceps
Lusit, &, vt visum Superis, victoria nunc his,
Nunc illis alterna dedit felicia bella.
At pater omnipotens tandem Maurusia fata
Maturare volens, ad idonea tempora vertit
Intuitum æternis famulantia legibus astra,
Cuncta putans magno causas molimine iunxit.
Ferrantem in primis regno præfecit Ibero:

Ferrantem, nostra qui tempestate per omnes
Imperat Hesperias, & qui Sardoa gubernat
AEquora: cui Siculi parent, cui Parthenopæa
Terra subest vsq; ad sacræ confinia Romæ,
Heroasque nouos, quales Pagasæus Iason
Attulit ad Colchos, quales Menelaus ad altum
Ilion, ad Thebas proles Thalaonis Adrastus
Ex alijs alios domibus de gente Laconum,
Et magni Eudamidæ prisco de sanguine fortem
Protulit Alfonsum, proaui mentemque animumque
Herculis, & totum spirans in pectora Martem.
Hunc experta diu postquam sua Corduba in omni
Munere mortales vidit præcellere cunctos
Est confessa patrem patriæ, dominumq; ducemq;,
Rex quoque ab hoc vno regni pendere salutem,
Vt pote militiam docto stratagemata Maurum
Omnia callenti, dum corde sagaciter alto
Cogitat, & magno dare vult exordia bello
In conclaue vocat solum, & quid mente volutet
Fando aperit, rebusq; super consultat agendis.
Vt responsa viri, ceu Diuum oracula, pondus
Vidit habere, tuam dixit Spartane superbum
Hesperiæ Eudamidumque decus præsentia poscunt
Tempora opem tu bella reges, tu lora tenebis,
Tu dictator eris, tu Martis in agmine censor.
Sic ait. atq; Ducem statuens præfecit agendo
Præsidio mox explicitis castra omnia signis
Ducit in antiquum magnis clangoribus hostem.

Continuo

Continuo Alfonfus, veluti cum murmure longo
In nebulis concreta prius circumque per auras
Acta diu tandem iaculante tonitrua nimbo
Soluitur ingenti sternens sata turbine grando,
Hostibus incubuit, tempestatemque fragosam
Inuehit inuoluens montes, mare, flumina, campos.
Hunc vnum trepidant hostes, hunc omnia Maurum
Ora sonant. cum nocte sopor labentibus astris
Cuncta premit: vagus explorat iuga, saxa, viasq́;
Difficiles: vada rimatur: circumuenit hostem:
Insidiatur: agit prædas. cum creditur absens,
Fulminat ad portas, & circum mœnia clangit.
Deniq; quidquid erat, dictu mirabile, factu
Difficile, ac durum: labor, & sollertia, & ingens
Vis animi, & laudum poterat generosa cupido.
Tum furor ille Arabum violentus, & illa superbi
Tanta animi feritas, rabiesq́; innata domari
Cœpit: erant vrbes trepidæ, regniq́; labantis
Iam pars magna graui armorum sub pondere anhelãs,
Colla iugo dederat, legesque ferebat Iberas.
Tantus opum Mauris octo per sæcula aceruus
Accumulatarum defluxerat: omnia regum
Munimenta ierant pessum, & spes funditus hausta.
Cum iam omnes quas bella dabant, Romana coronas
Promeritus, staret supremo in culmine honorum:
Inuida victori toties fortuna tetendit
Insidias certa Alfonsum detrudere vita,
Et fatis electa dies infausta sinistris,

Luna

Luna erat in coitu, Solemq́ amplexa vetabat
Ferre orbi vitale iubar: Dea perfida cursu
Trans Styga præcipiti fugiens Acherontis in vndam
Labitur, ac Furias omnes secum euocat Orco.
Venerat in campos radians, vbi fulminis ictum
Cum subit: abstrusum fracta cute detegit aurum
Mons sacer, Hesperij decus, atq; opulentia regni.
Hic ordita dolos, & montem in præmia tanti
Pacta operis: veniunt in fœdus Erinnyes omnes,
Infrenumq́ odio Mauris ardente furorem
Incutiunt, stimulisq́ iras acuentibus armant.
Ergo animo maiore fremunt, solitoq́ feruntur
Acrius in bellum. contra soluuntur Iberis
Corda gelu: sensus moles onerosa retundit,
Diffidensq́ armis languor. nam dira Megæra
Sparserat in castris haustos Acheronte liquores,
Pectoraq́ obscura Cocyti adsperserat vnda,
Neu quidquam quod possit eos offendere desit:
Ominis infausti volucres de saltibus actas
Tisiphone in campos strepitu ciet importuno.
Visus ad ipsa Ducis veniens tentoria bubo
Sole altam ducente diem: & consistere in alto
Fulmine triste canens. Stygijs quoq; nubibus atrum
Nescio quid graue ferre oculis spirabile cælum.
Augurijs offensi omnes, & credere quamquam
Augurijs vanum agnoscant, præsaga malorum
Mens tamen ostentis offensa minacibus horret.
Nec minus vt tristi Maurorum cornua bombo

Impleuere auras, & murmure tympana toruo
Impiger Alfonsus vocat ocyus arma, virosq́,
Quadrupedemq́ ferum, campoq́ infertur aperto,
Non velut ante sui compos, tamen arma mouebat
Infausta, suspecta die sine lumine solem
Monstrat, & eclipsim memorat Feremundus: at illi
Fert ignominiæ timor alta & fortia corda,
Et decori intentus nescit parere monenti
Vtiliter, segnesq́ animos in se arguit heros,
Et secum luctatur iens: longe anxia sentit
Sollicitum, nec scit causas, præcordia pectus.
It tamen in pugnam furias & sidera contra,
Et iam consertis manibus glomerantur in vnum
Hesperij Mauriq́ simul gens vtraq́ vitæ
Prodiga, certa mori, post se contenta superbum
Nomen, & egregiam post fata relinquere laudem.
Et quia turpe pati conuerso vulnera tergo
Pectora dant telis, atque ora minacia iungunt
Cominus in gladios proni, bacchatur Erinnys
Circuit Alecto, volitansq́ per agmina Mauors
Tempus adesse monet, quo vlcisci fata suorum
Fas sit. inardescunt animis, & more Leonum,
Cum laniant armenta, furent, nactiq́ fauorem
Ditis eunt supra humanas in vulnera vires.
Tum pater Alfonsus, cum iam cecidisse suorum
Millia multa videt, fixo se colligit ore,
Omnia mente putans volucri: deliberat inter
Confertos, cum terga fugæ dare nesciat, hostes

Oppe-

Oppetere, & pulcram facere inter vulnera mortem.
Proxima cura subit Petrus carißima patri
Progenies, quem pugnandi procul egerat ardor.
Nam Mauro incumbens pondus belli omne ferebat.
Illum ergo è tristi saltem subducere casu
Cogitat, & seruare genus: circum omnia lustrat
Obseruans acies, cristas vt nouit in alto
Vertice nutantes, magno impete dirigit hastam,
Quadrupedemq́ premens medios incurrit in hostes,
Et raptum ex acie vix tandem educit in agrum:
Vnde queat fatis deuotam euadere lucem.
Dumq́ue ea postrema patris pietate geruntur:
Ecce leuis Nomadum legio de colle volantum
Vrget equos: ex insidijs egressa repente
Imminet Hispanis cladem latura supremam.
Hanc pater Alfonsus tumulo speculatus ab alto,
Actum ait. i mi nate viam: tua pluribus annis
Digna recens ætas, quam cum splendore memento
Degere præponens vitæ decus, Hercule ab alto
Te venisse memor, veterią a gente Laconum
Per tot auos factis celebres, & nomine claros,
Vade, moram mi nate omnem tolle: omnia nobis
Tempora longæuis iam sunt decursa: periclis
Obuia nil trepidat mortis secura senectus.
Ista dies, si vita comes mihi forte supersit,
Auferet omne decus: si forte occumbere letho
Fas fuerit, nobis decus immortale relinquet.
Sic extrema dabat verbis mandata supremis

Sancius Alfonsi fuit armiger: ite rapinis
Maurorum Hispani, ditescite: vincitis hostem
Clamabat volitans, spemq; incutiebat auaram.
Tum maior dilapsa cohors: Alfonsus ab hoste
Clausus in ingenti Maurorum absconditur vnda.
Victus ad extremum numero, atq; labore, caducum
Pectus in excelso Numidarum inclinat aceruo
Heu male consultum Mauris in funere tanti
Principis. accingunt non inferioribus armis
Tres simul amisso nati genitore, potentes
Pro capite vnius leto dare plurima Maurum
Millia Franciscus, referensq; & nomina & ora
Petrus aui: & Iannes non iam virtute sed annis
Vltimus Alfonsi totidem, totidem Leonici,
Alcidæ totidem. pœnas dabis impia Maurum
Barbaries, malefida tibi fortuna reposcet
Pro duce Granatam, patriisq; eris exsul ab oris.
Tu quoq; Ferrantes superes Consalue iacentis
Alfonsi germane, ferens victricia signa
Et pelago, & terris. iam se tua gloria cælo
Inserit, & totum radians illuminat orbem.
Te duce quos trepidet casus Hispania nescit
Et quos non liceat sub te sperare triumphos.
Tu patriæ defensor eris, tutela nepotum:
Tu decus armorum: tu fama æterna tuorum.
Omnia tu quondam rigidi discrimina Martis
Doctus adhuc iam pæne puer, genitore sub ipso
Creuisti, vt vicina Pado noua populus arbor,

Herculis, ante diem veniens, senioraq; vincens
Robora, & intonsum caput vsq; ad sidera tollens.
Maurorum occasum Granatensemq; ruinam
Vidisti, & florens annis iuuenilibus arma
Contra semen Agar pro relligione tulisti
Vltus auos, fratrem, atq; Deum, temerataq; sacra.
Hallora te sensit: sensit Marbella, solumq;
Menobium: nec non regio turrita prealtis
Oretana iugis. gemini sensere Cunicli,
Carthamaq;, & Sethnil Phœbo vicina cadenti.
Tunc aderas, cum Rhonda Deum, cum Loxa recepit,
Ceteraque illius quot erant insignia regni
Oppida, & aereæ duris in cotibus arces.
O Machometigenæ gentes, hic maximus ille
Belliger, armatus qui vos cohibere solebat
Mœnibus effusos, & in aspera bella ruentes.
Ipse aderat, quando atrati sine murice reges
Ad regum venere pedes, cum victa superbos
Deposuit Granata oculos: ipse inter ouantes,
Quando triumphato patefecit mœnia regno
Vrbs ea, stipatus magnis heroibus ibat.
In Latium veniens ad Thybridis hostia classem
Egit: vbi impositas Tyrrhenis fluctibus arces
Munierant Galli, stantes pro turribus altis.
Nec mora, scalarum gradibus ad mœnia missis
Hesperij, velut ardentes circum arida flamæ
Ligna, volant tecti clipeis, & in aere pugnant.
Quid moror? euadunt victis in culmina Gallis

Proti-

Protinus Hesperij: Senones de turribus acti
Præcipites fossæ residem voluuntur in vndam.
Par fortuna tuos nutrix Æneia Belgas
Insequitur, tua seruabant qui mœnia missi
Præsidio, saxumq; illud quod in æthera surgens
Prospicit irato salientes æquore fluctus.
Sors eadem fuit vrbi Aquilæ, quæ celsa superbum
Insistens apicem videt hinc Samnitica rura,
Hinc Vmbros, Tuscosque procul, gentemq; Sabellam.
Namq; vbi concubiæ venere silentia noctis
Mœnia Ferrantes superans, obscura peragrat
Compita cum paucis. primoq; sopore iacentes
Et nil tale ratos (quis enim formidet in vrbe
Tales nocte dolos) intra ipsa cubilia Gallos
Occupat, & cæde ingenti tenebrosa cruentat
Atria, & exorto redit in sua castra tumultu
Incolumis. tanta in magnis sollertia rebus.
Cum duce Mantoo, qui iam concluserat intra
Attelana duces Gallorum mœnia, totam
Asserit Ausoniam, Campanaq; liberat arua.
Nec satis est terras vicisse. per æquora victor
Nauigat: Ionio procul est audita profundo
Fama viri. nam cum Veneti naualibus armis
Arua Cephalenum premerent (tum Thracibus illa
Insula parebat dominis) cum classe vocatus
Venit in auxilium, cladem que inuexit acerbam.
Namque locos vbi Sisyphius regnabat Vlysses
Alcinousque senex, Epiri litora & agros

OCciderat Titan, & nox caligine Pontum
Inuoluens picea ætherios accenderat ignes,
Cum tetigit primas Ephyræi litoris oras
Nauita: ſuccedunt Ichti, qua curua theatrum
Ripa facit ſpargente comam ſuper æquora lauro.
Hic ſumtis ad Lunam epulis (nam Luna meabat
Bis ſenos tunc nata dies) data membra quieti.
Et iam ſomniferæ caput inclinauerat vmbræ
Phœbus in occaſum, labens incognita ſubter
AEquora, & extremis Auroram oſtenderat Indis.
Cum iuueni Deus illabens tenuiſſima rerum
Signa ſub arcano mentis ſeruata receſſu
Excitat, ac fingit contextu ſomnia miro.
Viſus enim ſummo Martis conſiſtere in orbe,
Diuorumq́; choros de ſummo audire loquentes
Multa Deo & fatis, venturiq́ue ordine ſæcli,
Quæ vulgare nefas. quid cælum & ſidera voluant,
Et quibus excidium regnis vicina minentur
Tempora: Conſaluo qui decernantur honores.
Viſus & à ſuperum quondam ſe in mœnia duci,
Quæ a priſcis veterum Genijs habita locorum
Diceret, & Genij ſeſe petijſſe doceri
Quid valeant, quid ſint, quid agant: & protinus illum
Greſſu intermiſſo verba hæc audire loquentem.

O iuuenis mortalis adhuc arcana Deorum
Quod tibi ſcire datum, grates perſolue Tonanti.
Ille Deus, molem hanc tantam qui condidit, arcem
Supremam cælorum habitat, nutu omnia ſolo,
Quę ſubiecta videt, moderans vſque ad caua nigri
Antra Erebi, & viſu penętrans, & viribus ipſum
Legibus æternis ſubigens Acherunta, Iouemq́;
Tartareum. tanti potis eſt vigor illius ingens.
Cuncta miniſterio Diuum gerit, hos modo mittens
Quo res cunq́; vocant, illos modo. regna reguntur
Præſidibus nobis. fatalia ſidera certe
Multa valent, ſed nos (quæ res iam plurima fallit
Sæcula mortales) flammis moderamur Olympi:
Non ſecus, ac ſolet argenti fabricator & auri,
Dans adimenſq́ue focis vires, nunc follibus ignem
Irritans, nunc amne premens incendia fuſo:
Et pro Diuorum ingenijs, nec enim omnibus vna eſt
Vis Genijs: diſpar venit & diuerſa locorum
Atque hominum natura. quibus cuſtodia Diuum
Eſt noua, mutati mores hominum atque locorum.
Sunt Diui, qui magna animo atquę ingentia voluant:
Hos vetus heroes ætas vocat. altera longe eſt
Mens alijs. Nam ſunt qui relligione ferantur,
Et pietate magis: populoſq́ue in pace gubernent.
Mopſopiæ gentis præſes, dixere Mineruam,
Quod ſapiens eſſet, ſtudijs præcellere Athenas
Fecit, & ad rerum cauſas attollere mentes:
Tranſijt à Grais ad Celtica regna, tenetq́ue

Nunc

Nunc quoque Parisios, animum per singula volue
Oppida, & edisces Genios. Lacedæmona priscam
Magnanimus qui rexit erat: qui rexit Amyclas,
Quiq; Argos studijs bellandi intentus, & armis.
Quando tui fugere patres Lacedæmone capta,
Iuit & ipse loci Deus ad Bebrycia regna,
Successitque minor quidam de plebe Deorum:
Quo duce paulatim virtus Spartana recessit.
At prior est genti vestræ datus: auspice tanto
Res vestræ creuere alibi. reuocata Lycurgi
Illa vetus probitas studio atque labore Cleomnis,
Et Leonicenæ sancto moderamine curæ,
Contulit hoc vobis, vt sint in semine vestro
Magnanimæ, fortesque animæ: quod temporis huius
Nunc quoq; significant res, atque ingentia facta.
Auspice Consaluum. Viden illa ardentia corda
Humanum transgressa modum? sine Numine nulli
Fas hominum tantos bellando euoluere casus.
Sed nihil est quod gessit adhuc: maiora videbunt
Post paucos ventura dies in finibus alta
Ausonijs Galli, atque Itali trepida arma ferentes.
Nuper ab extrema mundi vertigine rumor
Fluxit in hos orbes, quendam de litore Ibero
Missurum in pelagus classem, quæ nauiget omne
AEquor ab occasu veniens Titanis ad ortum.
Si Consaluus erit, nondum res cognita, certo
Certius est ipsum Gallis Campana fugatis
Regna recepturum, toto admirante triumphum

Orbe

Alphæi vada prætereunt, Asinæa relinquunt
Litora, Leuctra legunt circum, subeuntque Laconum
Æquor: ad Eurotæ ripas vestigia sistunt.
Mox iuuenis laureta ligans ad odora biremem
Exit, & in læuam gradiens, qua respicit alti
Cornua Taygeti vicum, Mysistrata vulgo
Dicitur, exilem subijt. Lacedæmona credunt
His sedisse locis. cum res spartana manebat
Omnia perlustrat quærens monumenta per agros,
Si qua forent Spartæ indicium facientia: tandem
Inuenit agresti vestitam gramine molem,
Et raris annosa comis caprificus in alto
Culmine erat, radicem adigens per hiantia saxa.
Per fruticosa ferens gressum, virgulta, rubosque,
Et propius scrutandi auidus, gladioque sequaces
Abradens ederas, aperit candentia saxa.
Instat, & in lapidem pronus cauat ensis adacto
Inuentas mucrone notas, attentius hæret,
Abstergitque situm ferro, titulumque recurrens
Sæpius Eudamidum Persas legit esse fugatos
Auspicijs, & Ages: truncata vocabula Regis.
Cetera præterijt cariosa exstincta senecta.
Altera laureto circunfruticante reperta est,
Non procul inde, virens Spartano è marmore moles,
Phidiacam testata manum. pendebat ab alto
Margine pars clauæ: partem consumserat ætas.
Lernææ pars prima Hydræ. quæ gutturra septem
Porrigit, & linguis septem vibrantibus ora.

Arcus

Arcus: Acarnanis fluuij duo cornua frugum
Plena: Molorcheo pellis detracta leoni.
Stant fixis in molem oculis, & hiantia versant
Ora per excelsos lapides. epigramma figuras
Ecce vident prægrande cauis descendere in herbas.
Namque ager ad calcem multis accreuerat annis.
Heic aliquid præclari inerat: sed longa senectus
Inuida maiorum titulis incommoda secum
Mille ferens versus fœdè interciderat omnes,
Verbaque: vix licuit quædam fragmenta notari,
Vnde nihil certi poßint haurire legentes.
Tunc iuuenis notæ illacrymans telluris amore,
O, ait, à nostris regnata parentibus olim
Sparta vetus salue, quæ tot tegis ossa virorum,
Quos miramur adhuc, & quos mirabitur ætas
Omnis, vbi illustres illæ regumque Ducumque
Ac diuinæ animæ, quæ tot gessere per altum
Bella, per Europæ campos, Asiamque per omnem?
Terra tot insignis titulis, tot clara triumphis
Nunc ignota iaces. vbi tot delubra Deorum?
Tecta tot in cælum sculptis surgentia saxis?
Tot fora, & illa vias diffusa frequentia in omnes
Belligeræ gentis? sepelit simul omnia tempus.
Nil superest modo tantarum nisi nomina rerum.
O quicumque habitas Cenomana per oppida gente
AEdite Agelaria patris memor Herculis esto,
Et cole ducentem cælo noua sæcula Christum.
Hic Deus ille, tuo qui dictus ab Hercule quondam

Termi-

Terminus: huic Cerere & Baccho monet esse litandum.
Neu ciues imitare tuos: externa peragra
Mœnia, & ante oculos habeas exempla virorum,
Indole qui magna fuerint, Genioq́ue potenti.
Externas tibi quære nurus, tibi nubat Amazon
Vlla, vel antiquæ si qua est de sanguine Romæ.
Nam vitio matrum tellus Chinnea iacentes
Fert animos, qui segnitiem, qui sordida lucra
Ante ferant immortali famæ atque triumphis.
Sic ait, & nautas repetens dat vela: reuersum
Multa super terris rogitans Consaluus Achæis
Suscipit: ille locos omnis enarrat, & vrbis
Relliquias tenues, inuentaq́ nomina gentis,
Fatidiciq́ue aperit diuina oracula somni.
Nec mora, confecto Tyrrhena per æquora bello
In patriam læti decus immortale reportant.
Rex vbi cognouit reditum Ferrantis ad oras
Hesperiæ (virtus quid non emolliat ingens?)
Venit in occursum. laribus regina relictis
Venit, & insolito reducem suscepit honore.
Res nulli concessa ducum. cum regibus ingens
More triumphali, plebisq́ue, patrumq́ue caterua.
Ad festum laureta diem misere virentes
Et myrteta comas. sacræ sollennibus aræ
Illuxere focis, fumoq́ue oluere Sabæo.
Fronde thymi sparsere solum, luxere coruscæ
Nocte faces prima, & sonuere in turribus æra.
Tum gauisus Anas, & qui facit aurea Batis

Et tutum nihil immenso Lunæ esse sub orbe.
Seu cælum id faciat, seu sors, animæue profundi,
Siue aliud quicquam quod nos latet omnia nutant,
Cuncta labant. si mens vlla est incredula, nostræ
Viderit Italiæ durum, ac miserable fatum
Hac ætate, viros adigens sua limina fortes
Linquere, & ignotum profugos errare per orbem:
Præmia nec meritis hominum poscentibus istam
Debita sic reddi quisquam respondeat iram.
Insontes, sontesq; eadem discrimine nullo
Multa premit. iustus princeps æquè atque Tyrannus
Exsulat, atq; omnes strepitu inuoluuntur eodem,
Mitto alios. Iannes nobis se Antonius offert,
Semen ab Archeleo veniens. longa abdidit ætas
Stemmata: maiorum series inuoluitur annis.
Non aliter, quam cum sursum exsudata cauernis
Fumat hiems, æther nigro subtexitur imbre.
Hic postquam domino Insubrum fortuna tetendit
Retia, & è cælo pulsum sepeliuit Auerno,
Cum nusquam terris esset locus iuit ad vndas
AEquoris, & pelago ac ventis se credidit heros.
Tanta etenim Gallis erat orta licentia in omnem
Italiam: tantus terror peruaserat omnes
Ausonios, vt Gallorum terra ipsa negaret
Ferre hostes. sicut diræ Iunonis ob iram
Respuit, vt fama est, quondam Titanida matrem.
AEquoreis donec tellus noua prodijt vndis.
Tum Venetus Gallo concors præcluserat omnes

*Sforciadis, & sectæ omni, cæloq́, Ereboq́,
Inuisis aditus, & erant indagine cincta
Omnia, conualles, siluæ, iuga, flumina, & arua.
Tum quoque non habita mitræ ratione, nec vmbræ
Puniceæ: Ascanius sacri pars tanta senatus
A Venetis captus, loca dum per inhospita & altos
Proripitur montes, regi pro munere magno
Mittitur, eximij monumentum insigne triumphi
Per medios igitur Gallos, Venetumq́ per ipsa
Castra, secus Trebiæ ripas, vi irrumpere adortus
Cum socijs inuenit iter, totamq́ cohortem
Incolumem (vis tanta animis prestantibus) vltra
Gallorum insidias, tandem in loca tuta recepit,
O diri stellarum ignes, ò impia, si fas
Dicere, fata. quid hic scelerum commiserat heros?
Non cædes, non furta virum, non prodita regna,
Iudice qui fecit leges, & iura Lycurgo
Arguerint. sine labe fides, sine crimine vita.
Ingenui mores forsan, patrimonia nullis
Aucta dolis, pietas. sancti consortia lecti.
Relligio in superum patrem, clementia in omnes
Hoc meruere? animis visum hoc cælestibus æquum
Ergo vbi circuitu veniens ad litora longo,
Cum socijs stetit in campis, vbi fluctibus Ancon
Vapulat incuruans Hispano litora portu.
Mox rate conducta penus instruit, atque marinos
Ingreditur fluctus. Boreas ad carbasa ludens
Incipit afflatu salis vndam excire secundo.*

Soluite proclamans Antonius, æquora dudum
Vela vocant, inquit, terris inimica, per altum
Prospera: spondet iter nobis fortuna secundum.
Quærite Corcyram, Graiasq; annemus ad vrbes.
Quod felix faustum velit regnator Olympi
Maximus, & dextri quot sunt super æthera Diui.
Portu abeunt, leniq; implent caua carbasa vento.
Iam prora in fluctus medios cedentia longe
Arua fugit, sulcatq; fretum spumantibus vndis.
Vastus ab Arcturi plaustro decurrit in Austrum
Adria. & aggeribus dextra læuaq; superbis
Cingitur. Illyricos montes Aurora, Latinos
Hesperus, Hesperijs qui fecit nomina terris,
Adspicit. hos inter populos campo æstuat amplo.
Fusus ad Hydruntem duplices diuerberat vndas
Tyrrheni, Ionijq; freti, mox nomina perdens
Desinit, & magna Neptuni absconditur aluo.
Ora leuans, circumq; ferens Antonius altos
Per maria & montes oculos, in colle supino
Prospicit albentes muros, turrimq; minantem
Pyramide in cælum, missoq; in sidera cono.
Atq; ait, ô rector, quæ nam hæc in collibus altis
Italiæ moles adspectu læta decoro?
Quidquid id est, præclari aliquid promittit imago.
Tum rector, quod cernis ait, Picentia iuxta
Litora: delubrum est illud venerabile magnæ
Matris, ab Assyrijs quod Di super æquora quondam
Huc manibus vexere suis. visa ire per vndas

Hæc, res mira, domus visi ire per æquora Diui.
Nam Diuum regina Arabis offensa tyrannis,
Qui temere Assyriam sese effudere per omnem,
Fugit, & huc voluit secum migrare Penates.
Quotquot ab Assyrijs hæc vsq; ad litora Pontum
Iuxta habitant fecere fidem. Pamphylia iurat
Se vidisse, Cilix, Lycius, Minoia tellus:
Tænarus affirmat: delphine & Arione vecto
Tænarus insignis. facti meminisse fatentur
Arcades, AEtoli. scopulis Epirus ab altis
Ad mare tota ruit. thalamo fuit hospita sancto
Illyris. Illyricos primum diuertit in agros:
Sed pertæsa locos paruo post tempore rursum
Prodigio grandi volitans de litore in vndas,
Italiam versus gressum adspirantibus Euris
Vertit, &, vt tetigit terras, sublimis in auram
Exsiliens (vidit Picens miracula, & Vmber)
Hos tenuit colles, illaq; resedit in arce.
Et quia transuectam mulier Laureta recepit
Virginis ædiculam, præbens vbi sisteret agrum,
Lauretæ delubra vocant. neu crede superbam
Hanc ædem venisse fretis: superaddidit ista
Templa sacerdotum princeps ingentia Paulus.
At breue sublimi latet hac sub mole sacellum,
Quod fugat infernos, Manes quod discutit omne
Morborum genus: extremis venit vnde periclis
Auxilium, seu sors terra, seu seuiat alto.
Huc Itali Siculiq; ferunt sollennia vota,

Huc

Huc fluit Epirus, fluit Illyris, accola Rheni:
Accola Danubij. venit vsque à litore Narbo
Galliæ, & Isthmiacæ Spartanus ab æquore terræ.
Tanta fides numquam Delphis: & Iupiter Hammon,
Et Claros, & Delos longe minor. omnia vincit,
Quotquot erant olim, veterum delubra Deorum.
Hæc vbi dicta, manus tendens Antonius ambas
Surgit, & ad templum verso sic incipit ore.
Diua parens magnum partu connixa Tonantem
Virgineo, quæ sceptra tenes fulgentis Olympi,
Audieram: nam terrarum fama amplior orbe est:
His tibi sacra locis immania surgere templa,
Quæ veneror: quæ si dederis me ad nostra reuerti
Litora cum socijs, multo cum munere visam,
Audieram, voluiq́ aliquando accedere motus
Maiestate loci: verum in discrimene rerum
Magno incertarum posito vota irrita fecit
Aspera sors, quæ me in ventos, & in æquora misit.
Salue sancta domus, lactenti conscia Christo.
Conscia diuinorum operum, domus hospita Diuum.
Da facilem, da sancta parens ad litora cursum
Thracia, da placidos reditus huc ad tua rursum
Limina, & Italiæ fer opem Regina iacenti.
Talia finierat, cum mox longinqua Truenti
Ostia prospectant, vbi se Samnitica iungunt
Litora Picenis. læua procul albicat Aulon:
Odrysijs Aulon dudum possessa Tyrannis.
Velaq́ rara vident niueas referentia nubes

Scindere iter liquidum, & vento contraria eodem
Litora, & oppositos serpendo inquirere portus.
Iam minor est Ancon procul adspicientibus, intrant
In nebulas Vrbini apices, Recinatia sensim
Ex oculis abeunt iuga; cæruleumque colorem
Accipiens vix apparet domus alta Sibyllæ,
Vertice Gargani residens archangelus alto
Frondosas aperit rupes, & porrigit vmbram
Ad Diomedeæ sibi proxima litora terræ.
Brundusij iam portus abit: fugit ora Tarenti,
Quo memorant olim genus aduentasse Laconum,
Et noua magnifico struxisse palatia sumtu.
Tunc heros conuersa tenens Titanis ad ortum
Lumina, dic inquit rectos memorabile si quid
Forsitan Italiam contra sita continet ora.
Ille loqui iussus cano sic incipit ore.
Ista Liburnorum terra est, quæ surgit in altos
Ducta apices. hæc sunt priscis ignota Buennæ
Ostia: sic istud flumen dixere Liburni,
Boianam Ausonij, quod vulgatissima fama est
Esse nouum. vapor abstrusus terræ intima rumpens
Viscera fecit iter lymphæ. Conuallis in amplos
Ibat fusa sinus. gremioque incurua capaci
Clausit aquas, fecitque in grandem excrescere campum;
Sic ingens lacus euasit, qui tolleret vndas.
Quique graues veheret tergo insultante carinas
Sed res mira magis, veterem quod dispulit alueo
Vnda recens Drinium, qui dicitur arua rigasse

Illa prius, ripiſque ſuis eiecerit amnem.
Tandem vbi diffuſæ complerunt æquora lymphæ,
In mare delabi curſu didicere coacto
Scodra lacu vicina ſedet: Scodra inclyta bello
Thraicio, & nulli armorum virtute ſecunda.
Sed modo lunigeri patitur iuga dura Tyranni.
Credimus audieris bella illa immania noſtris
Geſta, obtundit adhuc aures fragor ille, diebus.
Illuc militiæ robur contraxerat omne
Turcus ab Ætolis, à Phocyde, & ab Hellade tota,
A Ponto, à Galatis. Cilices, Lycÿque, Phrygeſque,
Et Cares fixere illis tentoria campis.
Nec maiore putant Xerxem veniſſe tumultu
In Graios citra fauces maris Helleſponti.
Scodra nihil pendens ea Barbara caſtra, ſedebat
Tuta ſupercilio montis, tuta auſpice Chriſto,
Tuta viris, quoties tantas ad mœnia vires
Admouere hoſtes, toties per ſaxa ruebant
Præcipites pulſi ferro, atque trabalibus haſtis,
Vertice de ſummo montis de turribus altis.
Non poterat tellus cædem abſorbere: redundans
Ibat in arua cruor riui de colle rubentes
Per dumeta vagi ſubiecta in caſtra fluebant.
Nulla fames vrbem, nulli potuere labores
Incuruare: omni demum certamine victrix
Deſperare hoſtes, atque obſidione ſoluta
Sæpius infectis egit diſcedere rebus.
At Veneti longo attoniti diſcrimine pacem

Vrbe em ere data, ruerent ne regna, senatus,
Nautarum exemplo, cum tempestate laborant,
Extenuauit onus, sparsitq; per æquora merces.
Sic perhibent fibrum quoties per Pontica rura
Se videt vrgeri canibus, iaculisq; sequentum
Vulnere se petere, obscenasq; relinquere partes.
Talia dum summa fatus de puppe magister,
Iam prora Ionium subit, Epiri leguntur
AEquora, Corcyram fugiunt, & Echinadas ori
Obiectas Acheloe tuo. quem Thessala Pindi
Saxa vomunt: quem iuxta habitant AEtolus, Acarnan
Dum ratis inflato currit prope litora velo
Ductor Agelarius gelida vidisse sub vmbra
Forte feram similem caput, ora, iubamq; leoni
Visus, ait. nauarche ferunt hæc arua leones
Forsitan: hoc Libyæ soli pecus esse putabam,
Immo gubernator, pecus hoc Europica tellus
Fert inquit, saltusq; duo, quos flumina claudunt
A Borea Nestus labens, Achelous ab Austro.
Vidi ego (& id genus est longe magis acre, leonum,
Quàm quod in exustis Libyæ spatiatur arenis)
Cum reuocat primi Venerem clementia veris,
Ire greges, & per vacuos se effundere campos.
Talia narrantes ibant, Zephyrumq; secuti
Prætereunt Strophadum scopulos, gyroque per altum
Ionium ducto Patrensia litora linquunt
Ad læuam, AEtolumque salum, Pelopensia circum
Arua tenent cursus, verum famosa Maleæ

In mare currentis facit vnda recedere in Austrum.
Hic memor auditæ cladis, belliq́ue recentis
Turcigenum: fare ô dixit Somallius heros.
Optime fare precor, regio cui nota, magister:
Quo stetit ante loco quondam præclara Methone,
Passa tot, vt memorant, strages & Marte furenti
Debellata? trahens gemitum nauarchus ab alto
Pectore, cliuoso muros in litore monstrat
Semirutos, & paruæ vrbis vestigia tantæ:
Ostendit vacuos portus tot nauibus olim
Hospitium: fluit in lacrymas & talia fatur.
O fidei magnum nostræ decus: ô memorandum
Humano exemplum generi post sæcula mille.
Vrbs ea pro Venetis, pro relligione, Sagunto
Fortior antiqua, Thracum tulit vna trecenta
Millia, quæ vidi his oculis effusa per istos
Ebullire agros, ratibusq́ue abscondere Pontum.
Ipse videns nil posse duces ea mœnia contra,
Et fundi incassum tot opes, tantamq́; virorum
Perniciem amitti: solio descendit ab alto
Rex Asiæ, Thracum, ac Ponti, Danaumq́ue superbus
Imperijs, vrbemq́ue petens fessam atque labantem,
Applicat ad muros hominum tot millia, quot vix
Roma habuit, cum magna fuit cum maxima rerum:
Quot vix ferre solum poterat: tormentaq́ue magnis
Faucibus, in validas semper iaculantia turres
Noctes atq; dies, Libycos audisse putarim
Clamorem ac strepitus, & saxa tonantia cælo.

 AEqua-

Æquarant campis fossas: super ora suorum
Sanguinolenta ibat veniens ad mœnia Turcus,
Ponsque erat ad summos cædes altissima muros.
Armati stabant ad propugnacula ciues
Impauidi, infracti, quasi contra armenta Leones.
Nec poterant nisi morte loco vestigia pelli.
Thraicij post longa duces certamina tandem,
Cum vis nulla satis, versi ad commenta dolosque
More Italo septem properant armare triremes
Et Venetum mendax signum in sublime leuantes
Auxilium simulant vrbi, res credita, pandunt
Limina portarum, ducuntque in mœnia Turcos
Esse rati Venetos. o execrabile fatum.
O fraudis crudele genus. mora nulla, tumultus
Fulminat ad muros: vis circum mœnia & arma.
Magnanimi ciues postquam stratagema dolumque
Aduertere animis præstantibus vltima clamat
In virtute dies, cum laude & gloria agenda est
Fortiter ô comites, & cælum hoc sanguine nobis,
Qui superest, post tot cædes & vulnera emendum.
Vna hodie in Diuos pro relligione obeundo
Tendimus. ante oculos patrum versetur imago,
Quos colimus templis. illum sibi sanguine honorem
Emerunt. via mors breuis est ad Olympica regna.
Sic animis macti, & plusquam mortalia possint
Ora loqui audentes, supremo occumbere fato
Certi, ignes in tecta ferunt, atrumque Penates
In cinerem vertunt: dumque vrbem incendia totam

Corri-

Corripiunt ipsi in pugnam ferrumque ruentes
Elegere necem potius, quam Thracibus ire
Seruitum Dominis, Agarenaque cernere sacra.
Sponte igitur vacuam Turcis victoribus vrbem
Linquentes simul occasu periere cruento.
Sic ait: excidium lacrymis stillantibus omnes
Magnanimæ fleuere vrbis. tum maximus Heros
O comites quid mærori indulgemus, & ora
Frigida segnities funesta obnubilat vmbra?
Nostra isti collata potest fortuna videri
Pyrrhica, vel quædam innocuo certamine Troia.
Nam neque nos vita eiecti, sed limine tantum
Italiæ ad tempus vento iactamur & vnda.
Stat nobis patria incolumis: stant mœnia & arces
Vt prius: superest portæ Iouis ardua moles,
Templaq; Romanorum operum excedentia laudem.
Nec sortis natura vetat finire laborum
Quicquid id est: in spem potius nos erigit altam,
Vt pote quæ inconstans, incircumspectaq; semper
Propositi possit cœptiq; oblita putari.
Nec Styga sulcamus rate, ne Phlegethonta vadamus,
Stagna vbi perpetua squalent abscondita nocte.
Hæc quoq; sub cælo tellus, regionibus istis
Nulla Abatos: nautis hæc sunt freta peruia: Titan
Has quoq; non secus ac nostras illuminat auras.
At neq; Dictæo deuoti in pabula Tauro
Mittimur, vt quondam Theseus: non sicut Orestes
Ad Triuiæ cultros, non vt Pagasæus Iason

Ad pecua ardentem referentia naribus AEtnam.
Et genus humanum Turci quoq; pectora nec sunt
Ferrea terrigenis etiam Deus omnibus idem,
Altera relligio quamuis, atq; altera iura.
Durandum, & ,quid nostra ferant heic fata, videndum.
Talibus orabat,cum se detexit ab ortu
Insula,quæ magni Iouis incunabula vidit,
Nobilis Assyrij furto bouis,ac labyrintho
Dedaleo,illustris Tauro,memoranda volatu
Icario,qui mæsta dedit cognomina Ponto,
Et Minoe tulit Iouis armigeros Corybantas,
Vt pleriq; volunt , Creta vrbibus inclyta centum:
Atq; ideo dicta a Grais Hecatompolis olim.
Suspiciunt oras,vbi quondam florida Troezen
Claruit,& paruæ radunt vicina Calaureæ
AEquora,Neptuni quondam breuis insula templo
Nota fuit,nomen fato Demosthenis auctum.
Nam Macedum fugiens iras & atrocia regum
Arma, illic sumpto petijt Phlegethonta veneno.
Chalcidis euadunt rapidum mare:saxa Carysti
Inclyta.per Sesti faucis labuntur:Abydo
Præterita flexo Sporades, & Cycladas intrant
Limite, nunc illac,nunc hac flectente magistro.
Per Delum,& Myconen, Gyariq; infamia saxa
Delati, Phrygiam dextra, læuaq; relinquunt
Hellada:iam apparet Samos illustrata Sibyllæ
Carmine,Pythagora,templo Iunonis,& arce,
Vnde licet Priami muros discernere & Idam.

Omnia

Omnia mirantes veteri loca cognita fama
Circumlata nouis pascebant lumina rebus.
Curarum immemores, obliti prandia, tensis
Cuncta vorant oculis. quærunt Byzantia longe
Mœnia, & insistunt fixis vestigia plantis,
Sublato in Boream vultu, cupidumq́ videndi
Ad cilium porrecta manus visum adiuuat umbra.
Certatim intendunt acies: sublimia quædam
Tecta vident Sole aduerso radiantia. templum
Rector ait, templum ecce ingens, quod nubila tangit
Culmine liuenti: stant alta cacumina plumbo
Incuruata graui, titulis insignia Diuæ,
Sic memorant illam, Sophiæ. non vidimus vsquam
Maius opus: quamquam Insubres vestri sua iactent
Templa, fere æterno multum sudata labore.
Cernitur æquorei moles immensa theatri
Infima ad AEgeos mittens vestigia fluctus.
Iam turres, obeli, ac metæ, geminæq́ columnæ
Sculptura insignes celebri: iam regia celsam
Frontem aperit, tenui effigie per inane videri
Incipiunt mali teretes. exilia dicas
Stamina cæruleo procul impendentia Ponto.
Cuncta legunt oculis regum monumenta priorum
Ac fidei, plorantq́ vrbis fata impia tantæ,
AEmula quæ Romæ quondam fuit, æmula, & omne
Imperium & titulos Asiæ atq; Orientis adepta.
Iam subeunt portum: dicas naualibus illis
Stare rates quot arant terris ex omnibus æquor.

Inuenta

Inuenta ad litus vix est via: litora merces
Non capiunt: magnis paßim cumulantur aceruis.
Exonerant alij naues, & pontibus actis
Exportantur opes: alij in sublimia rostra
Fune trahunt onera, & ratium latera ardua complent.
Hac illac it turba frequens, Græciq;, Arabesq;:
Massagetæ, Phryges, & Cilices, Galliq;, Italiq;
Mixti omnes, varijsq; sonant incognita linguis
Murmura. se populo immiscent, vrbemq; subintrant
Ignoti prius: at postquam peruenit ad aures
Principis, ex Italorum oris magna indole quosdam
Aduentasse viros: subido data copia fandi.
Cum socijs igitur gradiens Leonicius heros
Intrat in Augustas ædes, vbi mille columnis
Marmoreis innixa domus se regia pandit
Æqua iugis, picta argento, spectabilis auro.
Vt stetit ad magni solium regale Tyranni,
Aula omnis mirata hominem. Rex ipse tueri
Visus in herois vultu venerabile, grande,
Ac diuinum aliquid, veteremq; in imagine Romam
Cæsarea, putat Italiam, gentemq; Latinam
Voluit, & antiquum Latij decus, atque triumphos
Maiestate viri monitus. tum talibus heros
Incipit ingenti satraparum adstante corona,
Maxime Turcorum princeps, cui grandia regna
Per maria & terras, ideo regnator Olympi
Fecit vt humanum serues genus, vt tua consors
Diuini imperij pietas mortalibus amplam

Poßit

Poßit opem ferre, ac duros compeſcere caſus,
Venimus Italia pulſi, dum fortiter omnes
Gallica pro Inſubrum duce contra nitimur arma.
Ipſe dolo regno pulſus tenet omnia Gallus
Italiæ infenſus: nos ad tua regna coacti
Tranſmigrare. tuis regum fortißime caſtris
Iungi oramus: opem tibi qua magis arte valemus
Impertiri animus. tu, qui potes omnia, nobis
Portus eris. ſub te tamquam ſub Numine quodam
Terreſtri (nec enim reges ſine Numine) caſus
Quotquot erunt & fortunam tolerabimus omnem.
Militiam teneris aliquo cum nomine ab annis
Experti, & Martem per mille pericula docti
Non erimus damno: tua nec fruſtra arma feremus.
Sic ait. annutans placido Rex incipit ore.
Magnanimi Italidæ, noſtras quos egit ad oras
Gallica non virtus, ſed fulta ſuperbia fraude.
Cedere fortunæ quoties irata proteruit
Fas homini, & melius fatum exſpectare ferendo.
Fas & in aduerſis rebus curare potentum
Auxilium: id naturæ omni commune. leonem
Sæpius auditum eſt homines adiiſſe rogatum
Vulneri opem. Reges etiam quando aſpera ſurgunt
Tempora, coguntur multis ambire Tonantem
Suppliciis, Diuoſque omnes in vota vocare.
Flecti etiam precibus iuſtis clementia regum
Non negat: humanis humanum eſt caſibus angi.
Iſtæ igitur, quæ corda etiam generoſa fatigant,

Curæ

Curæ abeant. si vos Gallus procul egit ab oris
Italiæ: sunt ampla satis nobisque Italisque
Imperia, & regno, & castris accedite nostris.
Atq; vtinam dux vester ad hæc mea litora pulsus
Venisset: fecissem illi communia regna.
Sed modò posthabitis, qui vos tam atrociter vrgent,
Casibus, ad Latiæ decora immortalia gentis,
Sfortiadumque genus clarum atque illustre parumper
Conuertamur, & id primo repetatur ab ortu.
Fare igitur, quando nobis sunt otia, &, aures
Ne longo sermone oneres, desiste vereri.
Dixit: & in summos vix dum peruenerat axes
Longa dies, rapidum Phœbo ingrediente Leonem.
Continuo famuli constrata sedilia Coo
Vellere bombycum, coccoque ardentia & auro,
In medium contra speculas, vbi flantibus Euris
Mitior æstus erat, gressu admouere citato.
Heic Thracesque Italiq; simul discumbere iussi,
Ora omnes suspensa tenent. Somalius heros.
Proximior regis solio, sic ora resoluit.
Postquam tanta tibi fortunatissime regum
Cura Latinorum fœlicia fata, nouamque
Sfortiadum gentem primo cognoscere ab ortu,
Parebo, lætisque animis tua iussa capesso.
Italia postquam, sub te modo vera fateri
Fas mihi, nec maius quicquam, nec pulcrius vmquam
Vidit in immensis, cum res Romana vigebat.
Incolumi imperio, Sol qui videt omnia, terris.

Nam

Nam neq; Alexandri, qui victo Oriente tetendit
Tam latè imperium, nostræ par gloria Romæ.
Et Babylon, quamuis rerum pulcherrima quondam
Exstiterit, nil tam eximium, spectabile, & altum
Vidit. erant vnum. Romæ regna omnia regnum.
Quicquid habent reges nostri modo: quo tua latè,
Quæ rerum pars magna quidem, confinia tendunt:
Cappadocem, Medum, Armenium, Babylona, Syrumq́ue
Punica, & Æthiopes vsque ab Maurusia rura,
Quæ Gætulus arat, veteres tenuere Latini.
Nec breuis hæc fortuna fuit: tot splendida facta,
Tot domitas gentes, fractum tot claßibus æquor
Totq; triumphales pompas, tot nomina regum
Quis numeret? pelagus pæne inscrutabile rerum est.
Percita finitimo mittebat dona tumultu
India Cæsaribus nostris: nam proximus Indis
Imperij limes nostri fuit. vltima Romam,
Qua modo Cattaicum genus est, Aurora timebat.
Nobiscum genitor rerum diuiserat orbem,
Æthere contentus, nobis maria omnia, & omnes
Cesserat ambitas vnda Occeanitide terras.
At postquam à Geticis emersit Vandalus oris,
Et Gothus, atq; Gotho longe crudelior Hunnus,
Consenuit tandem imperium, Romæq; venustas
Transijt in rugas, & anili impalluit ore.
Romanam asseruit rem Iustinianus in amplos
Rursus agens fines: Libyam, Ausoniamq; recepit
Italiæ. vt memorant contrito in limine mundo.

Nam tunc rumor erat, cum nostra ad regnā redisset
Africa, mox cum prole sua mundum interiturum.
Vulgus id ad cælum referens terramq́, putabat
Omnia communi peritura animantia fato.
Nec fuit omnino fama irrita. pluribus vnum
Conueniens nomen lusit mortalia corda.
Hunc tulit euentum rumor. post Punica Cæsar
Arma Gothos cupiens Italis depellere regnis.
Præficit huic operi Mundum, qui magnus in armis
Dux erat. hic igitur tanti molimine belli
Suscepto, dum castra mouens iam permeat Istros,
Hostiles subit insidias, & in arma Gothorum
Missus, obit cum prole sua, nam pignora patrem
Consectata pari venere in funera fato.
Sic sunt ambiguæ sortes: oracula Diuum
Tanta ambage solent nostras deludere mentes.
Celituum dubio tantum in sermone pericli est.
Verum prosperitas hæc Iustiniana serenæ
Par hyemi fuit inconstans, paucisq́ue recessit,
Impatiens legis mundus dum fluctuat, annis.
Longobardi Italos subigunt, Babylona, Syrosq́.
Persicus inuadit spolians vulgo omnia Cosdras.
Gallia Francones dominos tulit, Hesperiamq́
Maurus inundauit. sese Saracenus ab ortu,
A Borea innumeræ gentes fudere per orbem.
Gens tua, quæ vicit Graios, Asiamq́ minorem,
Inclyta gens armis, atq́ omni munere præstans,
Venit in hos agros. sic cælum & sidera voluunt.

At

At nedum imperium Romæ, sed Di quoq; fatum
Id sensere. noui ritus, noua condita templa,
Et noua relligio, quam vatum oracula finem
Ignorare volunt, totum fusa iuit in orbem.
Post longam nox longa diem successit, & altis
Id iubar immersum tenebris non claruit vnquam
Amplius. infami permissa licentia vulgo
Vexandi Italiam, altricem regumque Ducumque.
O Decus, ô Latiæ laudes, & gloria gentis
Quo cecidistis? erunt ne vllis ea gentibus vnquam
Nomina: num tantum poterunt sors, Numina, & astra?
Tam felix, tam læta olim, tam clara potensq;.
Nunc eadem superest tellus, fortuna recessit?
Secta potentatus plures accepit, & Isthmo
Persimilis triplex inter mare tendit ad Austrum:
Inde Ligur, Lydumq; sonant: hinc Adria clamat:
Apulus, & Calaber, Samnis, Campanus ad agrum
Vsque Reatinum, mediam qui limite iusto
Diuidit Italiam, regnum coguntur in vnum
Parthenopes, vbi nunc Gallus, nunc regnat Iberus.
Pontifices Latium, Veios, gentemq; Faliscam,
Flaminiamq; omnem, Picentia litora & Vmbros
Sortiti. partimq; agro dominantur Etrusco.
Partem Sena vetus, partem Florentia, partem
Luca, Ligur partem Tyrrhenæ possidet oræ.
Rhæti, Istri, Euganei, latis Cenomania campis
Sub Venetis degunt. Venetis tamen extera subsunt
Regna: Liburnorum colles, montanaque rura

Dalmatiæ. Illyricum litus, cum Chaonis ora:
Corcyræ, Pelopisq́; solum, Creta, vltima Cypris.
Arua Pado prætenta, magis vergentia ad æquor
Vsq; Rauennates campos, Adriæque paludes,
Gonzagæ, Estensesq́; tenent. Heic insula magno
Cincta lacu residens, sicco fert mœnia tergo,
Mantua cui nomen, solas adeunda per vndas:
Verum iniecit aquis longos industria pontes
Coctile opus, duplicisq́; patet via pensilis actu.
Vrbs antiqua, ferax frugum, pecorumq́;, hominumq́;:
Ingenijs pollens, nec vi expugnanda, nec arte.
Mantua Francisco sub principe sola tumultus
Non experta nouos, dictu mirabile, sola
Nondum passa atrox, quod nos ita dissipat, astrum.
Cetera, quæ Italiæ pars est vberrima, ad Alpes
Vsque Salassorum, Genuam, Liguresq́; marinos,
Insubrum tenuere duces, ac Sforciadarum
Progenies, genus acre virum, gens inclyta bello.
Hi primum resides animos, vt Romulus olim
Martia progenies, ad classica & aspera rursum
Arma retraxerunt, & corda tepentia longa
Segnitie tandem duras acuere per artes.
Omnibus his vt Fabricio, patribusq́; Latinis
Vt Mario, Cippo, atque Lyco, Siculoque Agathocli,
Principio genus à tenui. nam Sfortia gentem,
Sfortia Flaminiæ pauperrimus incola terræ,
Hanc tulit, ipse nouæ vix dum lanuginis annos
Natus ab agresti studio properauit ad arma,

Et cultu agrorum functus genitore relicto
Inter aratra domi, lituos & clasica (tantum
Astra valent) patriæ antetulit, Laribusque paternis
Iam pro bobus equos, ensem pro vomere, contum
Pro stimulo tractans ad magna negotia mentem
Appulit, & toto concepit pectore Martem.
Ingenium iuueni sollers, versatile, promptum,
Circumspectum. animus, cui formidabile nullum
Martis opus, vegeti sensus: habitudine corpus
Compactum solida: armorum ferrugine semper
Affectum, setis horrens, venisque redundans:
Procerum, crudo horrificum Martem ore figurans:
Mars erat, &, veluti scintilla in fomite sicco
Rapta parit flammas, & in ampla incendia surgit,
In magnum euasit subito decus. ipse per omnem
Italiam factus belli pacisque magister,
Regna, magistratus, vrbes, populosque mouebat
Arbitrio nutuque suo, & regnabat in armis.
Sunt tamen in Phorcum, Phorcum qui dicitur olim
Sardoo regnasse solo, & Cyrnea per arua,
Qui genus hoc referant. longis abscondita sæclis
Maiorum series stemma hoc ignobile fecit.
Tempus enim facit ætates, atque omnia ducens
In senium tandem cogit succumbere morti.
Huic soboles numero præstans, præstantior armis:
Tota etenim domus a teneris genitore sub ipso
Docta grauem thoraca pati, discrimina docta
Martia, & horrendis bellorum exposta periclis

Duruit, ac totis robur membrisq; animisque
Tale tulit qualem ardenti noua vasa camino
Accipiunt: quali eximius faber afficit arma
Bellica cum chalybem medica magis asperat arte,
Cum gladios acuit succo, atque potentibus herbis.
Tum quoque in Ausonijs clarebat Braccius armis,
Motibus in Tuscis genitus, Thrasumenia proles,
Ortus & ipse loco tenui. sed origine virtus
Clarior abscondit tenebrosa exordia: virtus
Ignea, quæ Martis veteres æquauit alumnos,
Scipiadas, Marium, Hannibalem, duo magna Latinæ
Fulmina militiæ simul orta, simulque sepulta,
Sic fortes cecinisse ferunt: oracula namque
Braccius audierat. sibi quæ vicina canebant
Funera, cum summam clausisset Sfortia lucem.
Ambo igitur simul exstincti: sub flumine Aterno
Sfortia, belligerans Aquilæ sub mœnibus altis
Braccius inuenit pulcram inter spicula mortem.
Hos memor antiquæ tellus Oenotria laudis
Est enixa. decus cupiens reparare Latinum.
Talia dum memorat, mœstum in suspiria pectus
Ibat, & in fletus Italæ dulcedine laudis
Lumina. conticuit paulum, linoque madentes
Exsiccans oculos, rursum sic ore locutus.
Ardua res, omnes gentis percurrere casus
Sfortiadum, verbisque genus comprehendere totum.
Ardua res inquam, cithara Colophonis, & Andis,
Et fide Dircæa celebranda, & Apolline toto.

Præte-

Præteriens alios igitur de principe tanti
Seminis attinget rerum fastigia sermo.
Tota suum soboles animis confessa parentem,
Tota ardens, tota armifero formata sub astro.
Francisco fortuna tamen propensius auxit
Res & opes, ac regna dedit ditissima & ampla:
Atque vtinam sic firma, malis sic inuia fatis.
Nam domino Insubrum sine successore Philippo
Decedente, vrbes studia in contraria versæ
Antiquis arsere odijs. sub principe duplex
Factio, quæ Italiæ populos pessumdedit omnes,
Pressa diu, sumta mox libertate reuixit,
Inq́; nouas ausu rixas inuecta proteruo:
Non secus ac sonipes, longum retinacula passus
Ore capistrato, fractis præsepia vinclis
Cum fugit, & campo insultans bacchatur aperto,
Ausonias omnes Rex clementissime gentes,
Auditu res mira quidem, nam tempore longo
Conditio feralis agit, Phlegethontis ab alto
Gurgite consurgens, atque à Plutone profundo
Per furias missa excidio telluris & vndæ.
Quondam etenim magno flagrans discordia motu
Inter pontifices nostros, regemq́ue, Latini
Imperij qui lora tenet, surrexit. & omnem
Complexa Italiam populos diuisit, & vrbes
Egit in ambages longas, & in aspera bella.
Factio pontificum Gelfo duce bella gerebat:
Regia Gibello. pars vtraque protinus horum

Appellata ducum cognomine: tanta Megæræ
Vis in corda hominum, mansere vocabula: mansit
Mens diuisa. odium manet immortale. nepotes,
Totaque posteritas duplici incestata veneno.
Transijt ad plantas, ad aues, pecudum genus omne
Corripuit, fruges etiam teterrima pestis
Tangit, & à Gelfo quædam cognomina, quædam
A duce Gibello capiunt: res cognita vulgo.
Styx ea sic animos stimulat, sic excitat iras
Vt sæpe a solo surgant cognomine bella
Intestina, domos, arces, & mœnia magno
Impete, & immissis segetes vinetaque passim,
Arboreum genus, & pecudes sternentia flammis.
Vidi ego, & hi mecum comites in collibus altis
Pluribus in campis, fuerant quæ florida quondam
Oppida, nunc laceris deserta & inhospita muris.
Abscondere domos, spineta, feræque ruinas
Siluestres habitant. sola hæc cognomina tanti
Causa mali. sic est animis hoc virus inustum,
Nec consanguineis parcens, nec fœdera iungi
Vila ferens, nulloque potens mansuescere pacto.
Quisquis ab externis bellum regionibus infert
Italiæ, belli socios in qualibet vrbe
Inuenit, & semper præbens vnam hostibus ansam
Factio, demoliri aliam tali inchoat arte.
Signa docent dominos seu sint animantia, seu res
Quædam aliæ: ceu nocturnas quæ illuminat vmbras
Gentis Luna tuæ signum, tot adepta triumphos

Et pelago & terris: & ab hoc discrimine vulgus
Non solum hos quibus est tenuis fortuna, sed ipsos
Gibelli Gelfiue notant cognomine Reges.
Sic Gallos Italum dominos non Gallica virtus,
Qui soliti Italiæ quondam seruire, sed ëxcors
Italia, infelixq́ue hominum discordia fecit.
Factio pontificum Gallis adiuncta recepit
Hoc genus; hanc molem nostros conuoluit in armos,
Hæc via Francisco regnis fuit inuadendis.
Adde quod in thalamos eius fata Blanca Philippo
Venerat ipsa duci nubens pulcerrima virgo,
Spartanæ par forma Helenæ, par moribus ipsis
Dis superis, par Mercurio lingua, ingenioq́ue,
Flectebat primatum animos. ducis inclyta virtus
Momenti non vilis erat: nam gloria semper
Pectora, & auditæ capiunt mortalia laudes
Et generis sordem abscondunt, qui flumina cernit
Voluere prægrandes vndas, non respicit ortum.
Hic erat insignis forma, facundus, ad arma
Impiger, acer eques, pedes acer, ad omnia promtus
Munia militiæ, gladio impetuosus & hasta,
Hectora qui posset, qui sistere posset Achillem:
Cautus, in euentus omnes oculatus, & vllo
Nec casu elusus, nec circumuentus ab hoste.
Mille vias euadendi, mille insidiandi
Semper habens, contemtor opum, sitibundus honorum,
Prodigus in laudes comitum: nam fortiter acta,
Quæ in bello acciderant, non vsurpare volebat,

Vt plerique solent sed reijciebat honorem
In socios decorans omnes: placabilis iræ.
Non segnis tamen, at clemens pro tempore & atrox:
Splendidus, & cunctis tranquillo affabilis ore:
Nec pacem melius quisquam, nec prælia rexit.
Quando in bella ibat, pacem ignorare putasses.
Pacificus potuit bellum nescire videri:
Fatum erat armorum, quo se inclinabat eodem
Influxus astrorum ibant, vexilla sequentes,
Vt magneta chalybs, Helicæaque sidera magnes.
Coniurati ambo Mars & Bellona, sonantes
Qua audierant lituos & classica, protinus acto
Ad strepitum cursu comites se in bella ferebant,
Sic igitur facili bene fortunatus Olympo
Ibat per populos, & regna per omnia victor.
Dux itaque Insubrum post bella asperrima tandem
Lectus, ad augendas studijs melioribus vrbes
Ingenium vertens, curamque animumq; paternum
Induit, ac populos æque ac sua pignora fouit.
Scilicet hi veri reges, quos sidera mittunt
Ad commune bonum populorum, orbisq; salutem.
Hos natura facit dominos hos: publica vulgi
Vota vocant reges. vltro his se subijcit orbis:
Ius regnandi aliud nullum est præstantius. omne
Stemma minus: minor est maiorum purpura, & aurum:
Nec refert, qua gente sati, quo semine nati.
Nam veluti solis laudandum a frugibus aruum:
Sic hominum decus à sola virtute petendum est,

Qui

Qui bonus est orbi, credendus ab æthere missus.
Lex, quæ non habita meriti ratione, parenti
Imperat in regno primos succedere natos.
Lex iniusta, nihil pendens, quod pendere supra
Omnia debuerat, meritum. natura reliquit
Imperium dignis, & non in murice natis,
Præteriens natos, digni mea regna sequantur
Clamat Alexander moriens: ea principe digna
Testamenta. nihil sanguis valet, omnia virtus.
Quem voluit regno Christus succedere, dignum
Fecit, & hanc lator facto legem indice sanxit.
Ad Francisci auos igitur sobolemque reuertor,
Tum pietas, tum relligio, tum floruit omne
Iuris opus, legum officium. præcesserat ætas
Cruda hiemi similis. fueratque abscondita virtus
Sub vicio velut hiberno sub frigore messis,
Cum sopita rigent Scythicis Aquilonibus arua.
Iste nefas resecans, probitatem exsurgere fecit
Per genus humanum, & sanctos reuirescere mores:
Non secus, ac Maio tellus animata reuerso
Fronde noua viret, & primi decus induit anni
Quid longo sermone vagor? sub principe iusto
Sæcula viderunt nostræ Saturnia gentes.
Nil melius præstare queunt mortalibus astra
Rege pio. quæ libertas æquauerit vmquam
Tale iugum? curas omnes, onus omne, periclum
Regnator fert omne bonus, populique sub illo
Otia tuta trahunt: vt grex æstate sub vmbra

Ilicis.ipse suum solus felicitat æuum:
Canitie tandem longa, senioque solutus,
Transijt ad Superos nato in ditione relicto.
Hic potuit patrem meritis æquare, iuuentam
Si frenare potens legem imposuisset amori.
Vicit amor iuuenem: tulit impetuosa libido
Præcipitem. strauit Boios: Florentia ab hoste
Istius auspicijs defensa, potentibus armis:
Terruit Italiam, Gallos, Germanica regna.
Victus amore perit: nam dum non parcit honori
Femineo, sic fama fuit, crudelia passus
Tela, obijt: medio in templo dum sacra litantur,
Coniurata manus iuuenum confecit inermem,
Securum, formidantem, nihil insidiarum.
Heu iuuenis formose decorem vtriusque parentis
Ore ferens, animis ardens, quo funere raptus
Ex oculis hominum fugis atra in fata repente?
Frater ob ingenium sollers a Cæsare nostro
Legitimas regni sumsit Lodouicus habenas.
Iste per Insubrum campos, Ligurumq; per Alpes
Regnabat maris & terræ ditione superbus.
Et regnaret adhuc, nisi tam crudelibus armis
Contra hominem fortuna atrox conuersa fuisset.
A socijs etenim, quibus imperiumque, animamque
Crediderat, fuit infami tam turpiter auro
Venditus, & datus a turbis immanibus hosti.
Dixit, & abstergens rorantia lumina fletu
Imposuit longis finem sermonibus heros.

At

At postquam Celtæ rebus regnoque potiti,
Visi animos sapere humanos, ac mentibus æquis
Respicere Italiam, rediens sua prædia, & agros
Oppidaque a Gallis dudum possessa, recepit,
Atque per ignotas aliis latitantibus vrbes,
Liber apud Gallos cum maiestate remansit.
Gentis Agelariæ proceres & stemmata ab ortu,
Tempus ad hoc quantum licuit cognoscere, tandem
Carmine complexus. quasi qui longa æquora fessa
Iam rate sulcauit, metam inuenisse laborum
Lætor, & auspiciis portum felicibus intro.

AGELARIORVM FINIS.

DE CVPIDINE MARMOREO DORMIENTE, SILVVLA AD ELISABELLAM MANtuę Marchionissam.

PRogenies Veneris tanta puer inclyte fama,
Qui vehis in celebrem Diuos, hominesq́ triumphum:
Quis tibi tam similes potuit de marmore vultus
Ducere? Praxiteles laudem non audeat istam,
Vsurpare: Myron tantum non speret honorem.
Mentor abi: Polyclete sile. si Mulciber istud
Fortassis dicatur opus cudisse, fatendum est.
Nam diuinum opus est. aliam tamen auguror artem
Esse sub his membris: aliud portendit imago hæc.
Sicut in Ascanium, prolemq́ Æneida quondam
Transijt, vt sanctæ fraudes inferret Elisæ:
Sic modo se marmor, castæ mihi credite Nymphæ,
Transformauit in hoc, fraus heic: lapis iste Cupido est:
Heic latet, atq́ dolos iterum meditatur Elisæ:
Sed frustra conatur. habet præcordia curis
Irretita alijs: habitat sub pectore sacro
Illius, ingenium faciens Tritonia Pallas,
Vestaq́, & æternum custoditura pudorem

Cyn-

Cynthia. cum Musis ad quas intrare Cupido
Nec noctu, nec luce potest, vigilatq́, cubatq́.
Frustra igitur somnos fingis puer improbe, frustra
Hos insane dolos hæc in penetralia portas.
Tu Troianus equus: de quo fluxere Sinonis
Insidiæ, fallendi artes, incendia, cædes,
Mille ignominiæ species, regumq́ ruinæ,
Regnorum excidia, & populorum atrocia damna
Sic ruit Ægisthus tandem: sic tradidit hosti
Scylla patrem. moriens Æegeùs dat nomina Ponto.
Sic patriam Medea fugit: sic maximus armis
Occidit Alcides: Priamus truncatur ad aras.
Sic Ariadna subit Manes, non sidera: Dido
Vritur, inceditq́ suos incensa Penates.
Lesbia dementit vates: ardoribus illis
Quærere Leucadiæ medicamina cogitat vndæ.
Bella gerunt Grai, Phrygios & Pergama vexant.
Vexat amor Graios: Agamemnona torquet. Achilles,
Mater vt exstinctam sobolem, Briseida plorat,
Lachrymat, atque gemit: positis absconditur armis.
Ille ingens animus, quem non exterruit Hector,
Non Asiæ totius opes, non mille phalanges,
Concidit, atque sui oblitus vilescit amando.
Quis natat inflatum piceis Aquilonibus æquor
Naufragus iratis inter delphines in vndis?
Est Leander: amor iuuenem sic ire coegit.
Phyllida fecit amor vitam finire dolendo.
Ah facinus crudele, puer sæuissime quare

Vsque

Vsque adeo insanire facis mortalia corda?
Byblidis & Myrhæ furias deuouit Olympus,
Admirans tantam hanc homines incurrere labem,
Et genus humanum tanto sordere veneno.
Pasiphaën risit Pluto, Proserpina risit,
Risit & Alecto, Manes risere profundi.
Non risit Rhadamanthus opus tam infame: videndo
Quærebat Veneri secum tormenta nefandæ.
Dedecus hoc auferte viri, prohibete puellæ
Hoc immane scelus: neu vos ea rosida fallant
Ora, faces, arcus, pinnas, leuibusque pharetram
Horrentem iaculis hostilia signa videte.
Esto puer talis semper, teneatque sepultum
Te sopor æternus. iaceasque in marmore semper.

Tomi Primi operum
Baptistæ Mantuani

FINIS